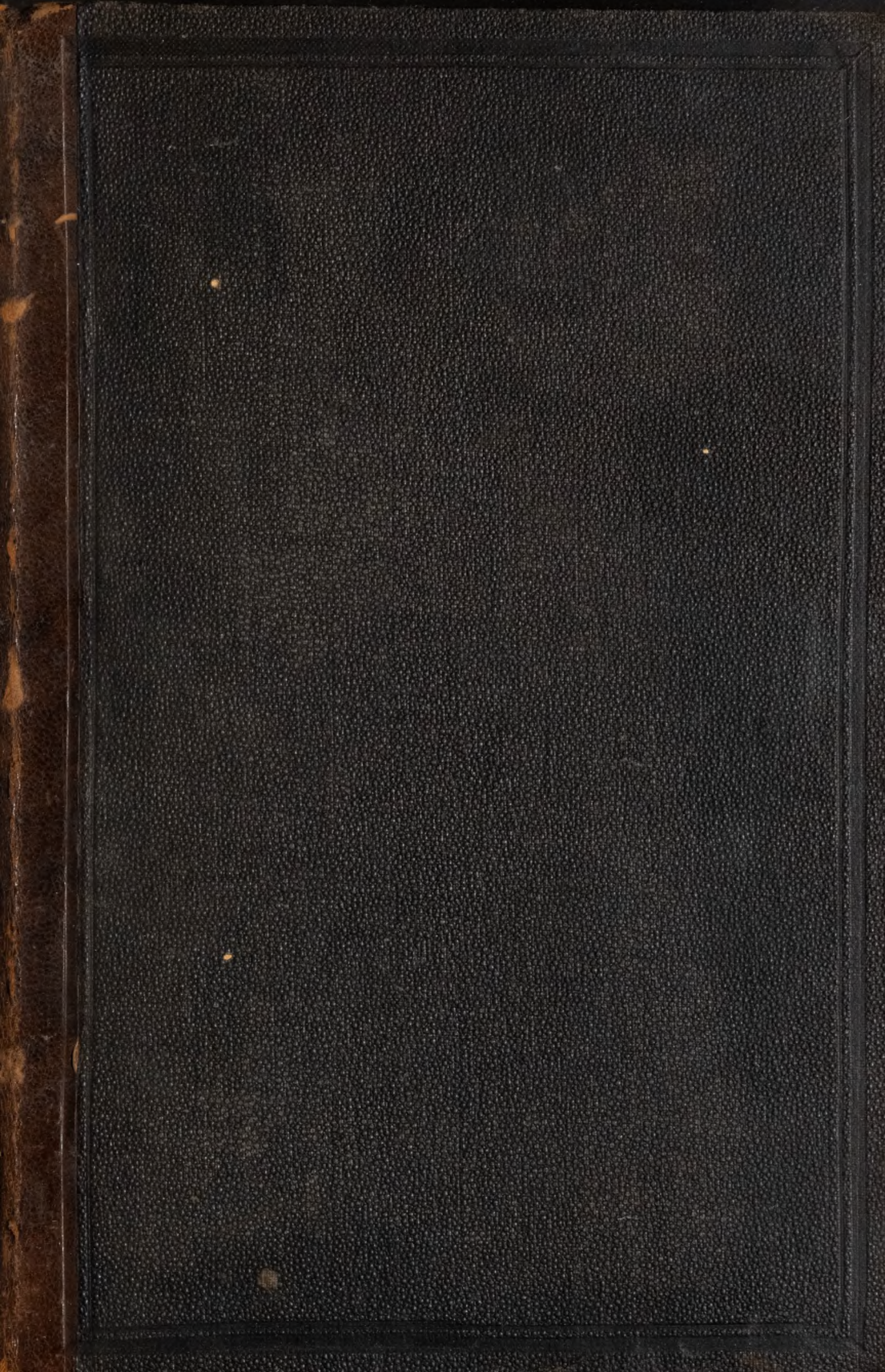

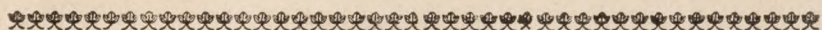
Τῆς ΑΓΑΘῆς ΚΑΙ ΜΑΚΑΡΙᾶς ΨΥΧῆς,

ΤΗΣ

ΣΟΦΙΑΣ Δ. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΥ

ΕΚ ΓΕΝΟΥΣ ΒΛΕΣΑ

Ἡ ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ ΒΙΒΛΟΣ.

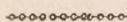
III'.

Ἀναμνήσεις τῆς Παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ.

(Ὁμιλία Πρώτη).

« Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ·
πλήρης πάσα ἡ γῆ τῆς δόξης Αὐτοῦ. »

(Ἠσαΐας ΣΤ', 3.)

ΤΙΣ παρίσταται εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς φύσεως, ἔνθα ἡ γῆ, ὑπὸ τῆς ἡοῦς ἢ ὑπὸ τοῦ καταδυομένου ἡλίου φωτιζομένη, ἐπέχει τόπον βωμοῦ, ἐξ οὗ πρὸς τὸν Ὑψιστον ὡς θυμιάματα ἀναβαίνουναι αἱ τῶν ἀνθέων ὁσμαι, τίς ἐμβαίνει εἰς τὸν θαυμαστὸν καὶ ἀχειροποίητον αὐτὸν ναὸν, χωρὶς ν' ἀποτινάξῃ τὸν κονιορτὸν τῶν μελαινῶν φροντίδων, χωρὶς ν' ἀναψυχθῇ ἐν ὄψει τῆς καθολικῆς λαμπρότητος, χωρὶς νὰ κυριευθῇ ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς πρὸς τὸν Δημιουργὸν λατρείας; Τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κινούμενα βοτάνια, οἱ χρυσοφανεῖς στάχυες, οἱ αὐξάνοντες ὠραῖοι καρποὶ, πρῶτ' καὶ ἐσπέρας κηρύττουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. Ἡ σιωπηλὴ μεταλλαγὴ τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν νυκτῶν, τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἡ ἀμετάπτωτος ἐμφάνισις, ἡ περίοδος τῶν ὥρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἡ ἐν τῇ ἀπειρῷ ποικιλίᾳ σταθερότης τῶν νόμων τῆς φύσεως ἀναγγέλλουσι τὴν ἄδυσσον τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Ἡ εὐοσμία, ἡ ἀπὸ τῆς κάλυκος τῶν ἀνθέων ἀναδιδομένη, ἡ ἀναψυκτικὴ πνοὴ τοῦ ζεφύρου, ὁ καταστρεπτικὸς ἐκνεφίας, ἡ περὶ τὰς ἀκοὰς ἡμῶν βομβοῦσα φιλό-

πονος μέλισσα καὶ ἡ βροντὴ ἡ ποιοῦσα νὰ τρέμωσι τὰ ὄρη, ὁ χρωματικὸς κόσμος τῆς χρυσαλλίδος καὶ ἡ ἐπτά-χρωμος ἱρίς . . . τὰ πάντα μαρτυροῦσι περὶ τῆς Παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, τὰ πάντα ἀναφωνοῦσιν· « Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος Κύριος Σαβαώθ· πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης Αὐτοῦ. » (Ἑσαΐας ΣΤ', 3).

Ναί, πᾶσα ἡ γῆ πλήρης τῆς δόξης Αὐτοῦ! Ἡ χώρα ἡμῶν δὲν εἶνε ἡ μόνη λαχοῦσα πολλῶν τῆς φύσεως ἀγαθῶν. Καὶ ἐν ἄλλαις χώραις εὐρίσκει τις ἄφθονον πλοῦτον, μεγάλην γονιμότητα τῆς γῆς, πολυποικίλα εἶδη ζώων καὶ φυτῶν. Ἐκαστον κλίμα, ἕκαστος τόπος ἔχει σπάνιά τινα καὶ θαυμάσια πράγματα καὶ προϊόντα, ἔχει ἴδια θέλγητρα καὶ πλεονεκτήματα. Ἀπάσῃ τῇ οἰκουμένη ἐγένετο ὁ Δημιουργὸς ἕλεως· μετὰ τῆς αὐτῆς πατρικῆς στοργῆς πανταχοῦ ἐδαφιλεύσατο τὰ πλούσια Αὐτοῦ δῶρα. Γνωρίζομεν, τοῦλάχιστον ἐπιπολαίως, τὰ πλεῖστα τῆς οἰκουμένης μέρη. Τολμηροὶ θαλασσοπόροι πολλάκις, μάλιστα κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, περιῆλθον τὴν σφαῖραν ἡμῶν, ἥτις, ὡς γνωστόν, πανταχόθεν καλύπτεται ὑπὸ ὠκεανῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ὑψοῦνται ὥςπερ νῆσοι αἱ μεγάλαι ἡπειροί. Ἐν τούτοις, μ' ὅλην τὴν ἐπ' ἐσχάτων, χάρις εἰς τὴν ἀτροπλοίαν, πολλὴν τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων ἀνάπτυξιν, ὑπάρχουσιν ἐκτεταμέναι χῶραι, ἰδίως εἰς τὰ ἐνδότετα τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας, αἵτινες μένουσιν εἰσέτι ἀνεπίσκεπτοι καὶ ἄγνωστοι. Ὅποια θαυμάσια φυτὰ καὶ ζῶα πιθανῶς ζῶσιν ἐκεῖ, περὶ τῆς μορφῆς, τῶν ιδιοτήτων καὶ τῆς δυνάμεως τῶν ὁποίων οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχομεν ἰδέαν! Ὅποιοι λαοὶ, μετὰ νέων πόλεων, κωμῶν, ἡθῶν καὶ ἐθίμων, ὅλως ξένων ἡμῖν καὶ ἀνακαλυφθησομένων μόνον

ὑπὸ τῶν ἀπογόνων ἡμῶν, ὑπάρχουσιν ἐκεῖ! Καὶ ὁ-
μως, ἂν καὶ ἡμεῖς ἀγνοῶμεν παντάπασιν τὴν ὑπαρξίν
τῶν λαῶν ἐκείνων, αὐτοὶ εἰσι τέκνα τοῦ Θεοῦ· ὁ αἰώνιος
Πατὴρ γνωρίζει αὐτοὺς, ἀγαπᾷ αὐτοὺς, φροντίζει περὶ
αὐτῶν.

Ἄν ἐδέδοτο θνητῷ τινι ν' ἀναβῇ εἰς τὰ οὐράνια ὕψη
κἀκείθεν νὰ ἴδῃ δι' ἑνὸς μόνου βλέμματος τὴν γῆνιν
σφαῖραν, ἥς μόνῃ ἡ περιφέρεια περιλαμβάνει τεσσαρά-
κοντα χιλιάδας σταδίων, αἰωρουμένην εἰς ἀπόστασιν
ἀπὸ τοῦ ἡλίου κατὰ μέσον ὅρον ἑκατὸν πεντήκοντα τεσ-
σάρων ἑκατομμυρίων σταδίων, ἐλαφροτέραν πτεροῦ ὑπὸ
ἀνέμου φερομένου, κυλιομένην δὲ ἐντὸς τοῦ ἀπείρου τοῦ
οὐρανοῦ κενοῦ καὶ διατρέχουσιν ἐν τῇ τερασίᾳ ταχύτητι
αὐτῆς τριάκοντα στάδια ἀνὰ πᾶν δεύτερον λεπτόν, καὶ
οὕτω περαιούσαν ἐτησίως τὴν παναρχαίαν καὶ ἥσυχον
αὐτῆς πορείαν κύκλῳ τοῦ φλογεροῦ καὶ ζωογονοῦντος αὐ-
τὴν ἀστέρος· ἂν ὁ θνητὸς, ὁ τὴν γῆν ὡς εἴρηται ἐπισκο-
πῶν, ἡδύνατο διὰ τῆς αὐτῆς ὀφθαλμοῦ βολῆς νὰ περι-
λάβῃ ἐν ὅφει μιᾷ τὰ πολύσχημα καὶ οὐρανομήκη ὅρη,
τὴν ἄλλοι μὲν κυματόεσσαν, ἄλλοι δὲ γαληνῶσαν θά-
λασσαν, τὰς πρασίνοὺς πεδιάδας, τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα
τῶν λαῶν . . . φεῦ! ἤθελε δυνηθῇ νὰ φέρῃ ἡ καρδίᾳ τοῦ
ἀσθενοῦς αὐτοῦ θνητοῦ τὰ σφοδρὰ αἰσθήματα, ἅπερ ἤ-
θελε βεβαίως προκαλέσει τὸ καταπληκτικὸν ἐκείνο θέα-
μα, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι φρίσσουσιν
ἐν θαυμασμῷ καὶ ἐκστάσει; Ἐπὶ μόνῳ τῷ λογισμῷ τοῦ
θεάματος αὐτοῦ ταράσσεται τὸ φανταστικὸν ἡμῶν, καὶ
ἡ ψυχὴ πληρουμένη βαθυτάτου σεβασμοῦ ὁμοφωνεῖ ἐν
τῷ ὕμνῳ τῶν Σεραφεῖμ· « Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος
Σαβαώθ· πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης Αὐτοῦ. »

Παραπλησίως ἀπαλῶ καὶ πρασίῳ πέπλῳ, ἐνιαχοῦ φέροντι χρυσοειδεῖς κηλίδας, εἰκονίζουσας τὰς ἀμμώδεις ἐρήμους, περιβάλλουσι τὴν γῆν ποικίλα καὶ ἀναρίθμητα φυτά. Μόνον πρὸς τὰς ἐσχατίας τῆς σφαίρας ἡμῶν, ἦτοι πρὸς τὰ ἄκρα τοῦ ἄξονος, περὶ δὲ αὕτη περιστρέφεται, λάμπουσιν ἀργυροφανεῖς ἀένναος χιῶν καὶ ἀδιάλυτος πάγος. Ἐκεῖ ἦτε θάλασσα καὶ ἡ ξηρὰ κρατοῦνται, οὕτως εἰπεῖν, ἀκίνητοι ὑπὸ τὰς ἀλύσεις ἀτελευτήτου χειμῶνος. Ἐπὶ τῶν τερμάτων αὐτῶν τοῦ κόσμου ποῦς θνητοῦ δὲν ἐπάτησεν, οὐδὲ πτηνόν τι ποτὲ ἐπλανήθη κατὰ τὴν πτῆσιν αὐτοῦ· οἱ δ' ἐπ' ἐσχάτων χάριν τῆς ἐπιστήμης κατατολμήσαντες νὰ ἐρευνήσωσι τὰ περὶ τὸν ἀρκτικὸν πόλον, ἐγένοντο, ὡς γνωστὸν, θύματα τῆς ἀνδρείας αὐτῶν πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς τὸν πρὸς δὲ ὄρον. Ἐκεῖ οὐδεμία ὑφίσταται ζωὴ, οὐδεμία φωνὴ ἀκούεται ζῶντος. Μόνος ὁ ψόφος τῶν συντριβομένων ἐκ πάγου ὀρέων διακόπτει ἔστιν ὅτε τὴν αὐτόθι ἐπικρατοῦσαν βαθεῖαν τοῦ θανάτου σιωπὴν. Ἐκεῖθεν οὐδὲν μεταβαίνει πρὸς τὸν κατωκημένον κόσμον, εἰ μὴ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νεκρά τις, ἀλλὰ μαρμαρόεσσα κρυσταλλίνη νῆσος, ἥτις ἀποσπᾶται ἀπὸ τῶν αἰωνίων πάγων, τῶν περικλειόντων μέχρι τινὸς τὸν μέγαν ὠκεανόν.

Ὅπου καταλήγει ἡ τὸν πόλον τῆς γῆς ὑποκρύπτουσα χιονοσκεπὴς ἐρημος ἄρχονται πρὸς τὰς κατωκημένας χώρας τὰ πρῶτα τῆς ζωῆς ἵχνη. Ὁ λειχὴν καὶ τὸ βρύον μένουσιν ἐπὶ τῶν γυμνῶν βράχων καὶ ἀποτελοῦσι τὴν εὐτελεῆ τροφὴν σπανίων τινῶν ἐντόμων. Τὰ ἔτι συνεχῶς ἐπιπηγνύμενα ὕδατα τῆς θαλάσσης εἰσὶ γλυκεὰ καὶ περιέχουσιν εὐαρίθμους τινὰς ἰχθῦς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐρίσκει εἰσέτι τόπον πρὸς κατοικίαν ἐπὶ τῶν ξηρῶν σκο-

πέλων, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἄγρια θηρία φεύγουσι τὴν ἄτρο-
φον ταύτην ἔρημον.

Ἡ νεναρκωμένη φύσις ὅπως οὖν ἀναπνέει πρῶτον ἐκεῖ,
ἐνθα αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες θερμαίνουσιν, ἔστω καὶ ἐκ δι-
λειμμάτων καὶ ἀσθενῶς μόνον, τὴν γῆνιν σφαῖραν.
Ὅταν ὁ ἥλιος διαλύσῃ τὴν χιόνα τῶν κατεψυγμένων ἐ-
κείνων παραλίων, φαίνονται ὧδε ἀκείσε πρασινίζοντες
θαμνίσκοι τινὲς ἰτέας καὶ νάνης σημύδης. Ἀλλ' ὁ ἄνθρω-
πος ἰδρύει μόνιμον κατοικίαν μόνον ἐν τοῖς τόποις, ἐν οἷς
φύονται μεγαλείτεροι θάμνοι καὶ δένδρα, καθὼς καὶ
παρὰ τὰς ἀκτὰς, ὅπου τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ῥί-
πτουσιν ἐνίοτε τὴν ἀναγκαίαν εἰς τὸν βίον ξυλείαν, ἀπο-
σπωμένην ἀπὸ τῶν ὠκεανείων νήσων ἢ ἀπὸ τῶν ἀπω-
τάτω κειμένων ἡπείρων. Ἐκεῖ κτίζει ὑπὸ τὸ ἔδαφος πε-
νιχρὰν καλύβην ἵνα ὠφελθῇ ἐκ τῆς φυσικῆς θερμότητος
τῆς γῆς ὑπὸ τὸ ἐκ χιόνος περικάλυμμα. Ἡ χώρα δὲν ἐ-
πιτρέπει αὐτῷ νὰ καλλιεργήσῃ ἀγρὸν ἢ κῆπον, διότι ὁ
παγετός μόλις ἐπὶ βραχύτατον χρόνον ἐκλείπει. Ἀρκτοι
λευκαὶ ὡς ἡ χιών ἐν ἧ̃ διαιτῶνται, ἰκτίδες, πόντιοι μῦς
καὶ ἄλλα τινὰ ἄγρια ζῶα παρέχουσιν αὐτῷ, διὰ μὲν τοῦ
κρέατος γλίσχραν τροφήν, διὰ δὲ τῆς μαλλωτῆς αὐτῶν
δορᾶς ἔνδυμα κατὰ τῆς δριμύτητος τοῦ χειμῶνος. Ὅπως
οὖν ἀφθονώτερον τρέφει τὸν περὶ τοὺς αἰγιαλοὺς κατοι-
κοῦντα ἢ θάλασσα, ἣν τολμηρῶς αὐτὸς διατρέχει ἐντὸς
λεπτῶν ἀκατίων, ἅτινα δι' ἑλλειψιν ξύλων κατασκευάζει
ἀπὸ δέρματα μεγάλων ἰχθύων, συνεῖραμμένα καὶ ταῖς ἀ-
κάνθαις τῶν αὐτῶν ἰχθύων ἐκτεταμένα. Ἐν τοῖς ψυχροῖς
ἐκείνοις καὶ ὀλίγον ἐπισκεπτομένοις ὕδασι τοῦ ὠκεανοῦ
εὐρίσκονται κυρίως ἡ φάλαινα καὶ ἀναρίθμητοι ἀγέλαι
ρύαδων καὶ ἄλλων πλωτῶν ζώων, ἅπερ σπανίως εἰς θερ-

μοτέρας καταβαίνουνσι ζώνας. Τὸ κρέας τῶν ἰχθύων αὐ-
 τῶν ἀποτελεῖ τὴν πολυτιμωτέραν τῶν εἰρημένων ἀνθρώ-
 πων τροφήν· ξηραίνόμενον δὲ φυλάσσεται, ἵνα χρησι-
 μεύσῃ κατὰ τὸν ἐπὶ δέκα ὁλοκλήρους μῆνας διαρκοῦντα
 χειμῶνα καὶ κατὰ τὰς μακροτάτας τῶν μερῶν ἐκείνων
 νύκτας· διότι, ὡς γνωστὸν, εἰς τὰς λυπηρὰς ἐκείνας χώ-
 ρας, τὰς περὶ τὰ ἄκρα τοῦ ἄξονος τῆς γῆς, τὸ ἥμισυ
 σχεδὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐστὶν ἀδιάκοπος νύξ, ἧς ὁμῶς τὸ
 σκότος μετριάζεται θαυμασίως ὑπὸ τε τοῦ φέγγους τῆς
 σελήνης καὶ τῶν ἀστέρων, ὑπὸ τῆς στίλβης τῆς χιόνος
 καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπὸ τῆς ἐρυθρᾶς μαρμαρυγῆς,
 ἣν παράγει τὸ περὶ τὸν πόλον ἐξαίσιον σέλας. Διὰ τοῦ
 λαμπροῦ αὐτοῦ μετεώρου, οὔτινος τὴν μὲν πηγὴν οὐδεὶς
 γινώσκει, τὴν δὲ οὐσίαν ὑποθέτουσιν αἱ νεωστὶ γενόμεναι
 παρατηρήσεις ὕλην ἡλεκτρικὴν, διαχέει ἡ Παντοδύνα-
 μος τοῦ Δημιουργοῦ ἀγαθότης κύματα φωτός, ἐν εἵδει
 φλογερῶν κινουμένων νεφῶν, πρὸς φωτισμὸν ἐξαμηνιαίας
 νυκτός, ἣν ἐπὶ τέλους διαδέχεται ἐξάμηνος ἡμέρα. Ὅταν
 ἡ μακρὰ αὕτη ἡμέρα φανῇ, μεθ' ὁποίας ἐκστάσεως χαι-
 ρετᾷ ὁ κάτοικος τῶν παγωμένων ἐκείνων ἀκτῶν τὸν ἀ-
 νατέλλοντα ἥλιον! Ἀλλὰ τὸ ἄστρον αὐτὸ τοῦ φωτός
 οὔτε ἀνυφοῦται οὔτε καταδύεται ἐκεῖ, ὡς παρ' ἡμῖν, ἵνα
 δώσῃ γένεσιν βαθμηδὸν εἰς τὴν μεταλλαγὴν τῆς πρωΐας,
 τῶν μεσημβρινῶν καὶ τῶν ἐσπερινῶν ὥρῶν, ἀλλὰ κατ'
 ἀρχὰς μὲν, ἐν μέρει μόνον ὁρατὸν, φαίνεται ὅτι στρέφει
 κύκλῳ τοῦ ὀρίζοντος, εἴτα δὲ ὑπερβάν αὐτὸν ἐξακολουθεῖ
 τὴν κυκλοτερῇ αὐτοῦ πορείαν, ὑψούμενον κατὰ μικρὸν
 ἕως οὗ φθάσῃ τὸ ὀρισμένον αὐτῷ ὕψος, ὅθεν καταβαίνει
 αὐτῇς ἐν ὁμοίαις περιστροφαῖς. Ἐν τούτοις ἡ δύναμις καὶ
 ἡ ἐπιρροή τοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον οὔτε ἀνατέλλοντος

οὔτε δύνοντος, ἀλλ' ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα περιστρεφομένου ἡλίου, μένουσιν ἐλάχισται, ἅτε τῶν ἀκτίνων αὐτοῦ πιπτουσῶν λίαν πλαγίως ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπαραλλάκτως ὡς παρ' ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἐν τῇ χειμερινῇ ὥρᾳ.

Ἐν ταῖς τόποις, ἐν οἷς αἱ ἡμέραι καὶ αἱ νύκτες ἀρχίζουσι νὰ διαδέχωνται ἀλλήλας ἐντὸς βραχυτέρου χρόνου, καὶ ὅπου ὁ ἥλιος θερμότερος ὢν περικλείει ἐντὸς διαστήματος τεσσάρων ἕως πέντε μηνῶν τὸ ἔαρ, τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον, ἡ τῆς φύσεως ζωὴ ἀναπτύσσεται μετὰ μεγαλειτέρας δυνάμεως. Ἐκεῖ ὑπάρχουσιν ὑψηλὰ καὶ πυκνὰ δάση ἐλατῶν, γέμοντα πλείων ἀνημέρων ζώων, ὧν τὰ χρήσιμα δέρματα διὰ πολλῆς ἐπιθυμίας ζητοῦσιν οἱ τῶν χωρῶν ἐκείνων κάτοικοι, ἵνα ἀνταλλάξωσιν αὐτὰ ἀντὶ προϊόντων τόπων ἥττον ψυχρῶν. Ἀλλ' ἡ δριμύτης τοῦ χειμῶνος καὶ τὸ ἐφήμερον τῆς καλοκαιρινῆς ὥρας δὲν ἐπιτρέπουσιν ἵνα τὰ ὀπωροφόρα δένδρα δώσωσι καρποὺς καὶ ἵνα οἱ τοῦ σίτου στάχυες χρυσώσωσι τὰ πεδία· ἡ δὲ γλισχρότης τῆς φύσεως καθίστησι τοὺς ἐν ἐκείναις ταῖς χώραις ἐνοικοῦντας λαοὺς ὠμούς, ἀγρίους καὶ φιλοπολέμους. Οἱ λαοὶ οὗτοι διατρέχουσιν ἔφιπποι ἐκτεταμένους καὶ ἐρήμους πεδιάδας καὶ ζῶσι κυρίως ἀπὸ λείας καὶ ἄγρας. Τὰ ἥθη τῶν ἀνθρώπων ἡμεροῦνται πρῶτον ὑπὸ τὰ κλίματα, ἐνθα ἡ φύσις γίνεται ἡπιωτέρα, ἐκεῖ ὅπου πλειότερα καὶ ποικιλώτερα παράγονται καὶ ζῶα καὶ φυτὰ, ἐκεῖ ὅπου πλησίον τῆς μελαίνης ἐλάτης αὐξάνει ἡ πρασινόφυλλος φηγὸς καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς δρυς, ἐκεῖ ὅπου οὐχὶ μόνον ἡ πένθιμος κρώζει ἀλκυὼν, ἀλλὰ καὶ παντοδαπὰ καὶ ποικιλόπτερα πτηνὰ πληροῦσι τοὺς θάμνους μελωδικῶν ᾠσμάτων, ἐπὶ τέλει ἐκεῖ ὅπου τὸ ἔαρ ἀναριθμήτοις ἀνθεσι στεφανοῦται, τὸ θέρος ἐπιχρυσοῖ τοὺς

σιτοφόρους στάχους, ἡ δὲ φθινοπωρινὴ ὥρα κοκκινίζει τοὺς ἀπὸ τῶν δένδρων κρεμαμένους καρποὺς καὶ γλυκαίνει τὰς σταφυλάς.

Ὑπὸ τὴν συγκεκρασμένην ταύτην ζώνην νέος οὕτως εἰπεῖν ἀναφαίνεται κόσμος. Ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ δεικνύεται ἐν μεγίστῃ ποικιλίᾳ θαυμαστῶν τῆς ἀγάπης ἔργων. Ἐνταῦθα τὰ προϊόντα τῶν τε ψυχροτέρων καὶ τῶν θερμότερων κλιμάτων εὔρηνται συνειλεγμένα ἐν μέρει μὲν ὑπὸ τῆς φύσεως, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας καὶ σχεδὸν πάντα εὐθηνούσιν. Ἐνταῦθα πᾶσα σπιθαμὴ γῆς ἀνταμείβει πλουσιοπαρόχως τὸν ἐργαζόμενον αὐτήν· πολυάριθμα ποίμνια ἡμέρων καὶ χρησίμων ζώων βόσκουσιν ἀσφαλῶς ἐπὶ τῶν πιερῶν λειμώνων, αἱ δὲ πόλεις ἀντηχοῦσιν ὑπὸ τοῦ κρότου τῶν βιομηχανικῶν ἐργοστασίων. Πλοῖα βαρύφορτα πλέουσι τοὺς ποταμοὺς καὶ διασχίζουσι τὰς θαλάσσας. Τὸ ἐμπόριον συνενώνει τὰς πλεον ἀπομεμακρυσμένας χώρας καὶ ἀποτελεῖ ἐκ πάντων τῶν λαῶν μίαν μόνην καθολικὴν οἰκογένειαν, αἱ δὲ ἀμοιβαῖαι ἀνάγκαι συνδιαλλάσσουν τελευταῖον καὶ αὐτὰ τὰ μᾶλλον δυσμενῶς πρὸς ἄλληλα διακείμενα ἔθνη. Ἐνταῦθα, συναιρομένης τῆς φύσεως, ἀναπτύσσεται ἐξαιρέτως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐν ἀπάσῃ τῇ θαυμαστῇ αὐτοῦ δυνάμει· ἐφευρετικώτερος ἢ ἀλλαχοῦ ἐν τε ταῖς ἐπιστήμας καὶ ἐν ταῖς τέχναις φέρει τὰς ὠφελίμους αὐτοῦ ἀνακαλύψεις καὶ γνώσεις εἰς τοὺς ἀποκισμένους ἐκείνους λαοὺς, οἵτινες ἕνεκεν ὑπερβολικοῦ ψυχους ἢ ὑπερμέτρου καύσωνος καθίστανται βραδύνοες, νωθροὶ ἢ ἥττον εἰς ἐργασίαν διατεθειμένοι.

Κατὰ λόγον τῆς πρὸς τὴν διακεκαυμένην ζώνην προσεγγίσεως ἀποδαίνει ἡ φύσις ἅπαντα καὶ αὐτὸς ὁ ἀνθρω-

πος μᾶλλον εὐερέθιστοι. Ἡ γῆ μόλις γεωργουμένη πα-
ράγει ἀφθονωτέραν τὴν τροφήν· οἱ πολυτιμότεροι καρ-
ποὶ ὠριμάζουσιν, οὐδεμιᾶς τυχόντες θεραπείας· τὰ ἐξ ἐ-
λατῶν σκοτεινὰ δάση ἐκλείπουσιν, ἀντ' αὐτῶν δὲ θάλ-
λουσι τὰ μᾶλλον καλλίφυλλα δένδρα ἐπὶ ἐδάφους, διαγε-
λώσαις χλόαις πεποικιλμένου. Ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι ἐπι-
κρατεῖ αἰώνιον ἔαρ· ἀντὶ χιόνος μόνον ὄμβροι· ῥαγδαῖοι
ἐκχύνονται. Νέα εἶδη φυτῶν, νέα εἶδη ζώων, ἐντὸς τῶν
δασῶν καὶ ἐπὶ τῶν πεδιάδων, ἐν τῷ ἀέρι καὶ ἐν τοῖς ὕ-
δασι ζωοποιοῦσι τὸ πᾶν. Ὁ ἥλιος, καυστικώτερος, με-
ταδίδωσιν εἰς ἅπαντα τὰ ὄντα τὸ πῦρ αὐτοῦ. Ὁ οἶνος
γίνεται πυρωδέστερος, αἱ ὀπῶραι πολυχυμότεραι. Ὁ ἄν-
θρωπος ἀποκλίνων εἰς τὴν ἡδυπάθειαν φαίνεται ὅτι ἐγεν-
νήθη διὰ τὰς ἀπολαύσεις. Τὸ φανταστικόν αὐτοῦ ἐστὶ
θερμότερον· ἀγαπᾷ δὲ μᾶλλον τὸ γλαφυρὸν ἢ τὸ ὠφέλι-
μον, πλειότερον τὴν ἀνάπαυσιν ἢ τὴν ἐργασίαν. Ὑπὸ
οὐρανὸν σχεδὸν πάντοτε ἀνέφελον, ἐν μέσῳ ἀβρᾶς καὶ
πλουσίας βλαστήσεως καὶ αὐτὴ ἡ θρησκεία τοῦ ἀνθρώ-
που γίνεται φαιδροτέρα, φιλικωτέρα καὶ μᾶλλον προτρέ-
πουσα ἐπὶ τὰς χαρμοσύνους ἐορτάς καὶ πανηγύρεις, ἐνῶ
τοῦναντίον ἡ πίστις τοῦ κατοικοῦντος τὰς ἀγονωτέρας
καὶ ψυχροτέρας ζώνας ἐστὶ δύσθυμος καὶ σοδαρα, ὡς ὁ
συννεφὴς αὐτοῦ οὐρανός, ἄμοιρος τέρψεως, ὡς τὰ χιο-
νοσκεπτῇ αὐτοῦ πεδία, ἐμπολέμιος, ὡς ὁ βίος αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῶν ἀμπελοφύτων γεωλόφων καὶ ἀπὸ τῶν σιτο-
φόρων πεδίων τῶν εὐκράτων κλιμάτων γίνεται θαμνη-
δὸν καὶ ἀνεπαισθήτως ἢ μετὰ βίας, διὰ τῶν λεμονεώνων
καὶ τῶν ἐκ φοινίκων δασῶν, εἰς τὴν διακεκαυμένην ζώνην,
ἐν ᾗ αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες πίπτουσαι ἐπὶ τὴν γῆν κατακά-
θεται καὶ διάπυροι δίδουσι νέαν μορφήν εἰς ἅπασαν τὴν

φύσιν. Αὐτοῦ ὑπάρχουσι μόνον ἐκεῖνα τὰ εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἅτινα εἰθισμένα νὰ ζῶσιν ἐντὸς φλογερᾶς ἀτμοσφαίρας μένουσιν αἰέποτε ξένα τοῖς ψυχροτέροις κλίμασι. Τὰ ζῶα εἰσιν ἥττον ὑπὸ τῆς φύσεως ἐνδεδυμένα, οἱ δὲ ἄνθρωποι οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὑποφέρουσιν ἐνδυμασίαν· εἰσὶ δὲ μελαγχροῖνοι, χαλκόχροες καὶ ἐντελῶς μέλανεσ, καὶ φαίνονται ὡς εἰ ἦσαν διαφορετικῆς ἀπὸ ἡμᾶς φύσεως, ὡς εἰ ἀνῆκον εἰς ὅλως ἄλλοτρίαν φυλὴν. Τὰ φλεγμονώδη αὐτῶν πάθη, ἡ ἀκαταδάμαστος ἀγριότης καὶ ὠμότης αὐτῶν προσεγγίζουσι τῷ ἀγρίῳ καὶ ὠμῷ τοῦ ἥθους τῶν φοβερῶν θηρίων, πρὸς ἃ εἰς διηνεκτὴ εὐρίσκονται πόλεμον, καὶ ἀναμιμνήσκουσι τὰ ἥθη τῶν λεόντων, τῶν τίγρεων, τῶν ἐλεφάντων καὶ τῶν παντοδαπῶν ὄφρων, τῶν διατρεχόντων πανταχόσε τὰς ἐρημίας ἐκεῖνας. Ἡ φυτεία γίνεται σπανιωτέρα ἐπὶ τοῦ αὐχμηροῦ αὐτοῦ ἐδάφους· πολλοὶ δὲ τῶν αὐτόθι φυομένων καρπῶν μεταλαμβάνουσι τοῦ πυρὸς τῆς γῆς. Ἀπὸ τῶν μερῶν ἐκεῖνων προέρχονται, ὡς γνωστὸν, τὰ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει πυρώδη ἡδύσματα καὶ ἀρώματα. Τὰ ἡλιακὰ καύματα ποιοῦσιν ἀγόνους καὶ ἐρημοῦσιν ὀλοκλήρους χώρας, φέροντα τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, ἅπερ παράγει ἡ παντελής τοῦ ἡλίου ἔλλειψις ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν αἰωνίων πάγων νενεκρωμένοις κλίμασιν. Ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ ἐκτείνονται ἀπέραντοι καὶ ἀδιάβατοι ἔρημοι, ἐν αἷς πᾶσα ζωὴ καταπαύει, οὐδὲν πρασινίζει βοτάνιον, οὐδεὶς σκώληξ ἔρπει, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἔντομον νὰ πτερυγίσῃ δύναται. Ἐκεῖ, ὡς ἐπὶ τῶν περὶ τοὺς πόλους πεδίων, δεσπόζει ἡ τοῦ θανάτου σιωπὴ. Καθὼς δὲ ἐν ταῖς παγωμέναις χώραις μελανόφυλλοι ἐλάται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄκαρποι, κατατολμῶσι μόναι τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους, οὕτω καὶ

ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν ὀρθῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων διηνεκῶς φλεγόμεναις γαίαις μόνον δένδρα τινὰ καὶ θάμνοι ἀκανθώδεις καὶ πλήρεις κόμμεως ἀνθίστανται εἰς τὴν γῆνιν αὐτὴν γέενναν.

Ἐν τῇ διακεκαυμένη ζώνῃ ὁ πολλαπλασιασμός τῶν ζώων παύει. Καθάπερ τὸ ναρκωτικὸν ψῦχος, οὕτω καὶ ἡ χαυνωτικὴ θερμότης παραλύει τὰς τε σωματικὰς καὶ τὰς διανοητικὰς δυνάμεις. Καθὼς δὲ ἐπὶ τοῦ παγωμένου ὠκεανοῦ ὑψοῦνται τῇδε κάκεισε σπάνιά τινα νησίδια ὁπωσοῦν κατοικήσιμα, παραπλησίως καὶ εἰς τὰς ἐκτεταμένους ἐκείνας καὶ πνιγηρὰς ἐρημίας ἀπαντᾶται ἐκ μεγάλων διαλειμμάτων περί τινα μικρὰν πηγὴν ὕδατος χλοηφόρος τις νῆσος, θαμνίσκοις κεκοσμημένη, ἀληθῆς ὄασις ἀπὸ τῆς ἀπείρου ψάμμου ἐξερχομένη πρὸς ξένισιν τοῦ ἀποκεκμηκότος πραγματευτοῦ καὶ ἀνάπαυσιν τῶν πεφορτισμένων τὰ πολύτιμα αὐτοῦ ἐμπορεύματα δρομάδων καμήλων.

Ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐκλάμπουσα ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῶν αἰωνίων χιόνων ὑπὸ τὸ φωτίζον αὐτὰς ἐξαίσιον σέλας, δὲν εἶνε ἥττον θαυμαστὴ εἰς τὰς ἀνύδρους καὶ θηριώδεις θῖνας τῆς διακεκαυμένης ζώνης. Ὁ ἄνεμος ἀνασηκόνει τὴν εὐκίνητον ἄμμον καὶ σχηματίζει ὀλόκληρα ὄρη, ἅπερ ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς μετατοπίζει εἰς ἀπόστασιν πολλῶν λευγῶν. Ὁ ἐλέφας σπείρει τοὺς πολυτίμους αὐτοῦ ὀδόντας· ὁ γίγας τῶν πτηνῶν, ἡ λίβυσσα στρουθός, διασχίζει τὸν ἀέρα· ὁ ὑπερμεγέθης ἵπποπόταμος πληθύνεται· ὁ πελώριος δράκων, ὁ βόας, λοχᾷ τὴν λείαν αὐτοῦ, καὶ τὸ χιλιετὲς δένδρον, τὸ ὑπὸ τῶν ἐγκατοίτων βαοβάθ καλούμενον, σκιάζει διὰ τῶν τρισεγγίστων κλάδων του καὶ διὰ τοῦ εὐεργετικοῦ αὐτοῦ φυλλώματος ὀλόκληρον πο-

λυάνθρωπον κόμην, ἐνῶ τὸ ἔνδον τοῦ κορμοῦ αὐτοῦ ἀποτελεῖ εὐρύχωρον ναόν, ἀφιερωμένον εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος.

Κύριε, Κύριε, Παντοδύναμε Θεὲ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς! ὥσπερ ἐν τοῖς χλοεροῖς πεδίοις τῆς ἐπιγείου κατοικίας μου, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀφώνῳ ἡρεμίᾳ τοῦ αἰωνίου χειμῶνος, οὕτω καὶ ἐν ταῖς φλεγομέναις χώραις τοῦ ἰσημερινοῦ, Σὺ εἰ πατὴρ πλήρης ἐπιεικειᾶς καὶ ἐλέους πρὸς ἅπαντα τὰ πλάσματά Σου, ἅτινα ἐκάλεσας εἰς τὴν ζωὴν. Ὅποια ἀπειρία τε καὶ ποικιλία δημιουργημάτων ἐπὶ τῆς γῆϊνης ταύτης σφαίρας, ὅποια σοφία ἐν πᾶσιν, ὁπόση πρόνοια περὶ πάντων! Πῶς ἐκάστη χώρα θαυμασίως διατεταγμένη ἐστὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἐνοικούντων ἐν αὐτῇ! Πῶς ἕκαστον ὃν ὑπάρχει εὐστόχως κατεσκευασμένον καὶ καταλλήλως πεπροικισμένον διὰ τὸν τόπον, ὃν ὥρισας αὐτῷ πρὸς κατοικίαν! Ἄν ἡδυνάμην νὰ καταβῶ εἰς τὰς ἀβύσσους τοῦ ὠκεανοῦ ἢ εἰς τὰς βαθείας σήραγγας τῆς γῆς, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀόρατος δεξιὰ Σου παρασκευάζει τὰς ἀπὸ τῶν ὀρέων ἐκρεούσας πηγὰς, τὰς μεταλλίτιδας φλέδας, τὴν εὐφορίαν τῶν ἀγρῶν, καὶ τὰς τρομερὰς ὑπονόμους, τὰς ποιοῦσας τὴν γῆν νὰ τρέμῃ καὶ ἀποτελούσας τοὺς κρατῆρας τῶν ἡφαιστείων· ἢ ἂν ἡδυνάμην ν' ἀναβῶ εἰς τὰ αἰθήρια ὕψη, ἐνθα σχηματίζονται αἱ ἀστραπαὶ, τὸ μετάρσιον πῦρ, οἱ ἐπιρρήγνυμενοι ὄμβροι, ὁ τῶν νιφετῶν συρμός, ἡ βαρύδουπος χάλαζα . . . πανταχοῦ, ὧ ἀπάντων αἵτιε Θεὲ, θέλω Σὲ ἶδει ἀκαταλήπτως μέγαν, ἀνεξελέγκτως θαυμαστόν!

Ὡ! ὅποια αἰσθήματα κατακλύζουσι τὴν καρδίαν μου, Ὑπέρτατε, Ἀπειρε ἐν τῇ παντοδυναμίᾳ Σου, Ἀπόρρητε ἐν τοῖς θαυμασίοις Σου, πρὸς ὃν ἀκαταλόγι-

σοι κόσμοι προσφέρουσι λατρείαν! Ὅποια αἰσθήματα καταλαμβάνουσι τὴν ψυχὴν μου καὶ ἀνυψοῦσιν αὐτήν, ὅταν συλλογισθῶ, ὅτι διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναμαι νὰ Σὲ ἀποκαλέσω Πατέρα! Τίνι τρόπῳ νὰ ἐκφράσω τὴν εὐδαιμονίαν μου; Διὰ ποίων λέξεων νὰ ὀνομάσω τὴν πρὸς τὰ πλάσματά Σου ἀγάπην Σου, τὸ ἀνεκλάλητον μεγαλεῖόν Σου! Σὺ εἶ ἅγιος, παντοδύναμος, πλήρης χάριτος καὶ ἐλέους! Οὐδὲν ἄλλο δύναμαι, ἢ νὰ ἐπαναλάβω μετὰ τοῦ προφήτου Σου· « Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ· πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης Αὐτοῦ. »

III Δ'.

Ἀναμνήσεις τῆς Παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ.

(Ὁμιλία Δευτέρα).

« Οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ
Θεῷ πᾶν ῥῆμα. »

(Εὐαγγ. κατὰ Λουκᾶν Α', 37).

ΣΥΧΝΑΚΙΣ ὁ Ἰησοῦς, ἐνόσω μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διέτριβεν, ὠδήγει κατὰ προτίμησιν τοὺς μαθητὰς Αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ὄρη, παρὰ τὰ ὕδατα, ἐν τοῖς κόλποις τῆς φύσεως, τῆς ἀείποτε μεγάλης καὶ διδακτικῆς. Ἐκεῖ ἐσκέπτετο καὶ ἐμελέτα· ἐκεῖ ἐδίδασκε καὶ ἀπεδείκνυε τὴν πατρικὴν πρόνοιαν τοῦ Δημιουργοῦ· ἐλάμβανε δὲ ἀπὸ τῶν περικυκλούντων Αὐτὸν θαυμασίων τῆς φύσεως τὰς εἰκόνας Αὐτοῦ τὰς λαμπροτέρας καὶ τὰς μᾶλλον ἐπαγωγικὰς τῆς ψυχῆς ἐπ' εὐσέβειαν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν. Διότι τὰ δη-

μιουργήματα τῆς θείας Παντοδυναμίας, πάντα ταῦτα τὰ θαύματα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἀποτελοῦσι τὸν λαμπρὸν καὶ μυστηριώδη πέπλον, ἐν ᾧ συγκαλύπτεται ἡ Θεότης ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν θνητῶν. Ἡ Θεότης ὁμως δὲν κρύπτεται ὑπὸ τὸν πέπλον αὐτὸν, ἵνα μείνῃ κεκρυμμένη τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ὅπως ἀποκαλυφθῇ αὐτοῖς κατὰ λόγον τοῦ μέτρου τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀσθενείας αὐτῶν. Ποῖος θνητὸς ἤθελεν ὄντως δυνηθῆ νὰ ὑπομείνῃ τὴν ἄμεσον ὄψιν τῆς θείας Μεγαλειότητος; Ὁ ὀφθαλμὸς, ὁ κατατολμῶν νὰ θεωρήσῃ ἀκάλυπτον τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου, τυφλοῦται ὑπὸ τῆς ὑπερβαλλούσης ἰσχύος τοῦ φωτός.

Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν εἰσῆγε πολλάκις τοὺς μαθητάς Του εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν ναὸν τῆς φύσεως καὶ ἐδείκνυεν αὐτοῖς ἐν τῷ ἀπείρῳ τῆς Κτίσεως Σύμπαντι, πρὸς μὲν τὰ ἄνω, τὰς λαμπούσας μονὰς τοῦ οἴκου τοῦ Πατρὸς Αὐτοῦ τε καὶ ἡμῶν, πρὸς δὲ τὰ κάτω, τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, ἅτινα, ἔλεγεν, αὐξάνουσι καὶ οὐ κοπιῶσιν, οὐδὲ νήθουσι, καὶ ὁμως εἰσὶ περιβεβλημένα ὡς οὐδὲ ὁ Σολομὼν αὐτὸς ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο. Ἄλλοτε δὲ ἔφερεν ὡς παράδειγμα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ἅτινα οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσι, καὶ ὁμως τρέφει αὐτὰ ὁ Θεός, ὁ περὶ πάντων μεριμνῶν, ὥστε ἄνευ Αὐτοῦ οὐδὲ ἐν τῶν στρουθίων πίπτει ἐπὶ τὴν γῆν. (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ι', 29. κατὰ Λουκ. ΙΒ', 6, 24, 27).

Κἀγὼ λοιπὸν θέλω καταφεύγει συνεχῶς ἀπὸ τοῦ στενοῦ τῆς οἰκίας μου χώρου εἰς τοὺς κόλπους τῆς θαλλούσης φύσεως, ἐν ᾗ τὸ πνεῦμά μου ἦττον δεδουλωμένον θέλει ἵπτασθαι ἐλευθερώτερον ἐν τοῖς ἀπείροις πεδίοις τοῦ Σύμπαντος· ἐν αὐτῇ θέλω ἀναπαύει ἐμαυτὸν ἀπὸ τῶν παντοδαπῶν κόπων, θέλω ἀποτινάσσει τὸν ζυγὸν τῶν

βιωτικῶν φροντίδων καὶ ἀνυψοῖ τοὺς διαλογισμοὺς μου ὑπεράνω τῶν καθημερινῶν ταλαιπωριῶν τοῦ κόσμου. Οὕτω δὲ πολιτευόμενος, βαίνω ἐπὶ τὰ ἔχνη τοῦ θεοῦ μου Διδασκάλου. Τίς τῶν θνητῶν, καὶ ἂν ἔχη τὴν φύσιν ἀνυπέρβατον, καὶ ἂν ᾗτον αὐτῷ δεδομένη τῶν ἀγγέλων ἢ γλῶσσα, δύναται νὰ κηρύξῃ τὴν παντοδυναμίαν τῆς αἰωνίου Ἀγάπης τόσον εὐγλώττως, ὅσον κηρύττουσιν αὐτὴν αὐτὰ τοῦ Θεοῦ τὰ ἔργα; Καὶ τί ἐστὶ σύμπασα ἡ θύραθεν σοφία, παραβαλλομένη πρὸς μίαν μόνην τῶν προαισθήσεων, αἵτινες ἀπὸ τοῦ πλούτου τῶν θείων δημιουργημάτων, ἦτοι ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ ἀπαυγάσματος τοῦ θεοῦ φωτὸς, πληροῦσι καὶ διαφωτίζουν τὴν ψυχὴν μου;

ὦ! ποσάκις ἡ φύσις μὲ προσκαλεῖ ν' ἀναπαυθῶ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς! Ἐκεῖ αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν ὅλως διάφορον ἄνθρωπον τοῦ ἐντὸς τῶν πνιγερῶν δωματίων, ἔνθα μυρία μικρολόγοι περιστάσεις βασανίζουν τὴν ψυχὴν μου καὶ ἀπομακρύνουσιν αὐτὴν ἀπὸ τῶν σπουδαίων πραγμάτων, τῶν μόνων ἀξίων αὐτῆς καὶ τοῦ προορισμοῦ της. Εἰμὶ ὅλως διάφορος ἄνθρωπος, ὅταν ἅμα τῇ ἡμέρᾳ παρίσταμαι εἰς τὴν ἔγερσιν τῆς φύσεως καὶ ἀναπνέω ἐν ἐκστάσει τὸν καθαρὸν τῆς πρωῒας ἀέρα· ἢ ὅταν ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου καθήμενος, δροσερᾶς ἐπιπνεούσης αὔρας, ἀπολαμβάνω μόνος τῆς γλυκύτητος τῶν μοναστικῶν ὠρῶν, ἢ μετ' ἐπιστηθίου φίλου συνδιαλέγωμαι εὐφροσύνης· ἢ ὅταν ἡ θεὰ τοῦ ἐν τοῖς ὕδασι καταδυομένου λαμπροῦ ἡλίου διεγείρῃ ἐν ἐμοὶ ἡδυτάτην μελαγχολίαν, ἢ ἡ ἐπίχαρις ἐσπερινὴ ἡρεμία μεταδίδωσι καὶ εἰς τὴν καρδίαν μου τὴν καθολικὴν τῆς φύσεως γαλήνην· ἢ, τέλος, ὅταν ἡ ἱερὰ μεγαλοπρέπεια καταστέρου νυκτὸς μὲ πληροῖ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ αἰ ἀπὸ τῶν ἀπω-

τάτω κειμένων κόσμων προερχόμεναι ἀκτῖνες μαρμαίρωσι πρὸς με, ὡς φαεινὰ βλέμματα, διαβαίνοντα διὰ τοῦ πέπλου τοῦ ἀποκρύπτοντός μοι τὰ ἀπόρρητα τῆς αἰωνιότητος!

Πάντοτε καὶ πανταχοῦ, εἴτε ἡ λευκοκύμων θάλασσα συντριβομένη ἐπὶ τῶν βράχων δεινῶς παταγεῖ, εἴτε τὰ τῶν δένδρων φυλλώματα ὑπὸ τοῦ ζεφύρου κινούμενα ψιθυρίζουσιν, εἴτε οἱ κτύποι τῶν βροντῶν διασεύουσι τὸ περιέχον, ἢ τὰ ἡδύφθογγα πτηνὰ, ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον ἱπτάμενα, ψάλλουσι τὸ χαρμόσυνον αὐτῶν ᾄσμα, πάντοτε καὶ πανταχοῦ αὐτὴ ἡ φωνὴ τῆς φύσεως μοι ἀναγγέλλει τὴν παντοδυναμίαν τῆς ἄκρας Ἀγάπης. Πῶς παρήχθησαν τοσαῦτα θαυμάσια ἔργα; Πῶς τὰ πάντα συνεδυάσθησαν τοσοῦτον σοφῶς καὶ ἀκριβῶς ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ ἐλαχίστου βρύου, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τοῦ Ὁλοῦ; Πόθεν δὲ προέρχεται, ὅτι ἡ πορεία τῆς φύσεώς ἐστι τοιαύτη, οἷαν αὐτὴν βλέπομεν, καὶ οὐχὶ διάφορος; ὦ! πόσον ἐπεθύμουν νὰ ἐξιχνιάσω ταῦτα τὰ μυστήρια! Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ τολμήσῃ νὰ ἀνερευνήσῃ αὐτά; Σιωπῶ καὶ προσεύχομαι. Τῷ πνεύματί μου μόνος αὐτὸς μένει ὁ λογισμὸς, ὅτι « Παρὰ Θεῷ πάντα δυνατὰ ἐσιν. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΙΘ', 26).

Πολλάκις ἐκπλήττομαι ἐξαιρέτως ὑπὸ τῆς θαυμαστῆς ἀλληλουχίας ὅλων τῶν πλασμάτων. Οὐδὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐν τῇ φύσει ἄνευ τῆς καθολικῆς ἐνεργείας τοῦ σύμπαντος τῶν δημιουργημάτων, οὐδὲν ὑφίσταται χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ὅλου. Καὶ αὐτὸ τὸ ἄνθος, τὸ ἑποῖον θέτεις ἐπὶ τοῦ στήθους σου, ἢ διὰ τοῦ ὁποίου στολίζεις τὴν κεφαλὴν σου, δὲν ἤθελεν ἀνθήσει ἐντὸς τῆς στενῆς πρασιᾶς τοῦ κήπου σου ἢ μεταξὺ τῆς χλόης τῶν ἀ-

γρῶν, ἄνευ τῆς ἁρμονίας τῆς ἡμετέρας γῆς πρὸς τοὺς
 μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένους κόσμους. Πόσοι ὀλίγοι ἄν-
 θρωποι ὑποπτεύονται καὶ τὴν ὑπαρξίν τῆς καθολικῆς ταύ-
 της συμφωνίας! Οἱ πλεῖστοι φρονοῦσιν, ὅτι ἡ ἐνέργεια ὅλων
 τῶν δυνάμεων περιορίζεται εἰς σμικρὸν μόνον κύκλον.
 Ὅ,τι συμβαίνει ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχει, λέγουσι, τὴν αἰτίαν του
 ἐπὶ τῆς γῆς· τὰ δὲ ἀναρίθμητα ἐκεῖνα οὐράνια σώματα,
 ἅτινά εἰσι πολλῶν μεγαλειότερα τῆς γῆτινης σφαίρας, καὶ
 ὅμως ἀπὸ τοῦ ἀμετρήτου τῶν οὐρανῶν βάθους λάμπου-
 σιν ἐνταῦθα ὡς σμικροὶ ἀστέρες, φαίνονται αὐτοῖς ἀπλᾶ
 περικοσμήματα τῶν ἡμετέρων νυκτῶν. Ἄλλ' ὅχι· οἱ ἀ-
 στέρες ἐκεῖνοι ἔχουσιν ὑψηλότερον προορισμόν. Ἡ γῆ δὲν
 εἶνε αὐθυπόστατον, αὐτοτελὲς καὶ ἀπεσπασμένον μέρος
 τοῦ Παντός· τοῦναντίον ἐστὶ στενῶς πρὸς τὸ ὅλον συν-
 ηρμολογημένη καὶ τίθησι καὶ ἡμᾶς εἰς συναφὴν πρὸς
 τὸ ὅλον. Τὰ ἄπειρα τοῦ Θεοῦ δημιουργήματα ἀποτελοῦ-
 σιν ἓν μόνον ὅλον, οὗτινος τὰ διάφορα στοιχεῖα συμφω-
 νοῦσι πρὸς ἄλληλα, στηρίζονται ἀμοιβαίως καὶ ἐπενερ-
 γοῦσι θαυμασίως, ταῦτα ἐπ' ἐκείνων. Οὐδὲν ἐστὶ κεχωρι-
 σμένον ἀπὸ τοῦ ἀπείρου αὐτοῦ οἰκοδομήματος. Τὰ πάν-
 τα συνιστῶσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ζωὴν, μίαν καὶ τὴν
 αὐτὴν ὑπαρξίν. Θνητὲ, ἐνθυμοῦ ἀκαταπαύστως τὴν ἀ-
 λήθειαν ταύτην· τὰ ἐλάχιστα ὡς καὶ τὰ μέγιστα τῶν
 ἐπὶ τῆς γῆς πραγμάτων συνδέονται διὰ σχέσεων πρὸς
 τοὺς κόσμους, τοὺς ἀπωτάτω τῆς σφαίρας ἡμῶν κειμέ-
 νους. Ὁ ἄρτος, ὅστις σὲ τρέφει, τὸ ὕδωρ, δι' οὗ σβέννεις
 τὴν δίψαν σου, τὸ εἶδος τῆς ἐνδυμασίας σου, τῶν συμ-
 πολιτῶν σου τὰ ἔθιμα καὶ αἱ ἐνασχολήσεις, τῆς πατρί-
 δος σου ἡ γλῶσσα, ἡ ἐλαχίστη θρίξ, ἡ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
 σου αὐξάνουσα καὶ λευκαينوμένη . . . τὰ πάντα ἔχιναι

ἀναγκαίως ὅ,τι εἰσὶ, διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἐνεργείας τῶν κόσμων ἐν ταῖς τεραστίαις ἀποστάσεσι. Βλέπεις τὸν λίθον, τὸν ἐπὶ τῆς παραλίας κείμενον; Πῶς εὐρίσκεται ἐκεῖ; Τὸ κύμα ἀνέρριψεν αὐτὸν πρὸς τὴν ξηράν. Ἀλλὰ πῶς ἀνέβη τὸ κύμα τοσοῦτον ὑψηλὸν καὶ μετὰ τοσαύτης ὁρμῆς; Ἀνεβίβασεν αὐτὸ ἡ παλίρροια. Τί δὲ ἔδωκεν ἀρχὴν εἰς ταύτην τὴν ἄνω καὶ κάτω τοῦ ὠκεανοῦ διαρρόην; Ἡ ἑλξίς τῆς σελήνης, ἡ ἐπενεργοῦσα ἐξ ἀποστάσεως μυριάδων μέτρων. Περιστρεφομένη περὶ τὴν γῆν ἡ σελήνη καὶ ἔλκουσα αὐτήν, μετεωρίζει τὰ ὕδατα τοῦ ὠκεανοῦ, ἅτινα οὕτω ἀποσύρονται ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἀποκαλύπτουσιν αὐτὸν καὶ ποιοῦσι τὴν λεγομένην ἄμπωτιν. Προβαίνοντος δὲ ἐν τῇ πορείᾳ αὐτοῦ τοῦ δορυφόρου τῆς γῆς, τὰ ἀναβιβασθέντα ὕδατα ἐπανέρχονται εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν θέσιν καὶ καλύπτουσιν αὖθις τὴν παραλίαν, ὅπερ ἀποκαλεῖται πλημμυρίς. Ἡ παλίρροια ἐπαναλαμβάνεται δις ἐντὸς διαστήματος μικρὸν πλέον εἴκοσι καὶ τεσσάρων ὥρῶν.

Ἡ ἐπιρροή τοῦ ἡλίου ἐστὶ μεγίστη καὶ διάφορος ἐπὶ τῶν διαφόρων τῆς γῆς κλιμάτων. Ἐντεῦθεν ἡ ποικιλία τῶν χωρῶν, τῶν κατοίκων καὶ τῶν προϊόντων αὐτῶν. Οἱ πόλοι τῆς γῆς εἰσι σκεπασμένοι ὑπὸ διηνεκῶν πάγων, ὁ δὲ περὶ αὐτοὺς ζῶν ἄνθρωπος κατοικεῖ ὑπὸ χιονεσκεπεῖς στέγας καὶ περιβάλλεται μαλλωταῖς διφθέραις. Τὸ εὐκραὲς κλίμα τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἐπιτρέπει τὴν ἀνθρῶν τῶν φυτῶν, ὠριμάζει τοὺς καρποὺς καὶ εἶτα φέρει τὴν κακοκαιρίαν καὶ τὰ ψύχη. Εἰς τὰς ἀμμώδεις ἐρήμους τῶν ξηρῶν καὶ διαπύρων τῆς οἰκουμένης τόπων εὐδοκιμεῖ ὁ φοῖνιξ καὶ φύονται τὰ ἀρώματα, ὁ δὲ ἄνθρωπος τῶν τόπων ἐκείνων διαφέρει ἡμῶν κατὰ τε τὴν

χροϊάν, τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν δίαιταν, τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τὰς κλίσεις αὐτοῦ, ἀπαράλλάκτως ὡς καὶ τὰ αὐτόθι γεννήματα καὶ ζῶα διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων, ἢ ὡς ἡμεῖς ἀναγκαίως ἐν πᾶσι διάφοροι ἐσμέν τῶν οἰκούντων ἐν ταῖς κατεψυγμέναις ζώναις, καὶ τὰ παρ' ἡμῖν εἶδη τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων οὐσιωδῶς παρὰλλάπτουσι τῶν ἐν ταῖς παγωμέναις χώραις προϊόντων. Πάντα δὲ ταῦτά εἰσιν ἀποτελέσματα τῆς πλαγίας θέσεως τῆς γῆς κατὰ τὴν περὶ τὸν ἥλιον πορείαν τῆς.

Ὁ ἥλιος ῥίπτει κατ' ὀρθὸν τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ μόνον ἐπ' ἐκείνων τῶν μερῶν τῆς γῆς, ἅπερ παρίστανται κατ' εὐθεϊαν γραμμὴν ἀντικρυς αὐτοῦ, ἥτοι μόνον ἐπὶ τῶν χωρῶν τοῦ ἰσημερινοῦ, ἃς καὶ κατακαίει δεινῶς. Ἐπὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς γῆς αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες πίπτουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πλάγιοι, ὥστε καὶ ἡ θερμότης αὐτῶν μετριωτέρα ἀποβαίνει. Ἐνεκεν δὲ τῆς πρὸς τὸν ἥλιον ἐγκλίσεώς τῆς, ἡ ἡμετέρα σφαῖρα τοιαύτην ἔχει περιστροφικὴν κίνησιν, ὥστε δὲν παρουσιάζει εἰς τὰς καθέτους ἀκτῖνας τοῦ φωτοβόλου ἀστέρος μόνον τὴν στενὴν τοῦ ἰσημερινοῦ γραμμὴν, ἀλλ' ἀλληλοδιαδόχως ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς αὐτῆς ὁλόκληρον ἕκτασιν μοιρῶν πλάτους τεσσαράκοντα ἐπτὰ. Ἐντεῦθεν ἡ μεταλλαγὴ καὶ ἡ περίοδος τῶν ὥρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ. Ὅταν ὁ ἥλιος ἐν τῇ κατὰ κάθετον θέσει αὐτοῦ προσεγγίσῃ εἰς τὸ ἀρκτικὸν χεῖλος τῆς διακεκαυμένης ζώνης, ἡ θερμότης αὐτοῦ καθίσταται ἐπαισθητοτέρα ἡμῖν, ἅτε τῶν ἀκτίνων πίπτουσῶν ἥττον πλαγίως ἐπὶ τὰς ἡμέτερας χώρας· τότε δὲ ἔρχονται τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος. Ὅταν δὲ ἐπαναστρέψας βαίνῃ πρὸς τὸ ἐπέκεινα τοῦ ἰσημερινοῦ νότιον χεῖλος τῆς αὐτῆς ζώνης, ἡ θερμότης τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων,

καθὸ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πλαγιωτέρων, ἐλαττοῦται βαθμηδόν· τότε φθάνει τὸ φθινόπωρον, τὰ φύλλα τῶν δένδρων πίπτουσιν· εἴτα παγόνουσι τὰ ὕδατα, γίνεται χειμὼν. Ἄνευ τῆς πλαγίας ταύτης θέσεως τῆς γῆϊνης σφαίρας ἐν τῇ τακτικῇ αὐτῆς περὶ τὸν ἥλιον στροφῇ, ἐν μέρος τῆς γῆς, τὸ ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ, ἀκαταπαύσως ἐκτεθειμένον εἰς τὰς καθέτους ἡλιακὰς ἀκτῖνας, ἤθελε περικαῇ, ἀποσκληρυνθῇ, κατασταθῇ γυψώδης ὕλη, καὶ ἤθελε μείνει παντάπασιν ἀκατοίκητον. Καὶ οἱ μὲν κάτοικοι τῶν παρακειμένων χωρῶν ἤθελον ἀπολαύει διηνεκοῦς ἔαρος· ἀλλὰ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς σφαίρας, οὐδέποτε ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἀρκούντως προσεγγιζόμενον, ἤθελε μένει αἰωνίως ὑπὸ σωρείαν χιόνος καὶ πάγων ἐντεταφιασμένον, ἐνῷ σήμερον ἐπ' αὐτοῦ χλοάζουσι θελκτικώτατοι λειμῶνες, εὐημεροῦσι πολυανθρωπόταται κῶμαι, ἀκμάζουσι πόλεις καὶ ἐπικράτειαί, ὑψοῦνται μεγαλοπρεπεῖς ναοί.

Τοῦτέστιν, ἀπὸ τῆς θέσεως καὶ ἀπὸ τῆς ἀμοιβαίας ἐνεργείας τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐν τῷ σύμπαντι τῆς θείας δημιουργίας προέρχονται αἱ διαφοραὶ τῶν κλιμάτων καὶ τῶν χωρῶν τῆς γῆς· ἐκ δὲ τῆς διαφορᾶς τοῦ κλίματος, τῆς θερμοκρασίας, τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν προκύπτει καὶ ἡ περὶ τὴν τροφὴν καὶ τὴν ἐνασχόλησιν διαφορὰ μεταξὺ τῶν λαῶν. Ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασιν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ὅλως ἄλλης τροφῆς, ἢ ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις, ἄλλου ἱματισμοῦ, ἄλλης κατοικίας, ἄλλων προφυλακτικῶν μέσων κατὰ τῶν συνήθων κινδύνων. Ἐντεῦθεν δὲ ἀναπτύσσονται πάντη διάφορα ἐπιτηδεύματα, ἄλλα ἔθιμα, ἄλλα ἥθη, ἄλλοῖται ἀστυκαὶ σχέσεις· ἀπὸ τούτων δὲ πάλιν πηγὰς

ζουσιν, ὡς ἀναγκαῖαι συνέπειαι, τὰ πολιτεύματα καὶ οἱ νόμοι, οἱ φέροντες ἰδιάζοντα χαρακτηῖρα καὶ τύπον.

Ἡ ἐπιρροή τῶν περικυκλούντων ἡμᾶς ἐξωτερικῶν πραγμάτων, ἡ ἐνέργεια τῆς θερμότητος ἢ ψυχρότητος, τῆς ὑγρᾶς ἢ ξηρᾶς καταστάσεως τοῦ ἀέρος, τῆς εὐφορίας ἢ ἀγονίας τῆς γῆς, τῶν τροφίμων καὶ τῶν ποτῶν μεγίστην ἔχει σημασίαν ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Καὶ μόνη ἡ διαφορὰ τοῦ χρώματος παρὰ τοῖς διαφόροις φύλοις ἀπὸ τῶν παγωμένων τόπων μέχρι τοῦ καυστικοῦ ἰσημερινοῦ ἀρκοῦσαν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν εἰρημένων. Ἐν ταῖς χώραις τῆς αἰωνίου χιόνος τὰ πάντα εἰσὶ λευκά, ἢ χροιά τοῦ ἀνθρώπου, ἢ δορὰ τῶν πλείστων ἀγρίων θηρίων. Τὸ ξανθὸν χρῶμα τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς ἀπαντᾷται μόνον ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις. Ἐν τοῖς θερμοτέροις κλίμασιν αἱ τρίχες τῶν ἀνθρώπων εἰσὶ μέλαιναι· τὸ δὲ δέρμα αὐτῶν γίνεται μελανόφαιον, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μελανὸν καὶ τελευταῖον κατὰ μαυρον. Ὁ κάτοικος τῶν παγωμένων πεδίων, ὁ ἀπὸ τῶν ἰχθύων καὶ τοῦ λίπους αὐτῶν τρεφόμενος, ἐστὶν ἀμβλὺς τὸν νοῦν, ῥάθυμος καὶ σπανίως μεγάλων ἔργων ἐπιδεκτικός. Οἱ ἄρεσίδιοι, ζῶντες ἀπὸ τοῦ γάλακτος καὶ ἀπὸ τοῦ κρέατος τῶν τετραπόδων, εἰσὶν ἐνεργητικοί, ἀτρόμητοι, φιλοπόλεμοι καὶ λάτραι τῆς ἐλευθερίας. Ἐν τοῖς οἰνοπέδοις ὁ λαὸς ἐστὶ σχεδὸν πάντοτε εὐερέθιστος, φαῖδρος, εὐκίνητος· ὁ δὲ ἐν ταῖς λίαν θερμαῖς χώραις οἰκῶν ἐνταυτῷ μαλθακὸς καὶ ὀρμητικὸς, σκληρὸς καὶ χαλαρὸς, ἡδυπαθὴς καὶ δουλικὸς.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ σοφὰ σχέδια τοῦ καθολικοῦ καὶ ἀγαθωτάτου Διατάκτου, ἡ ποικιλία τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν προϊόντων ἐν ταῖς διαφόροις τῆς γῆς χώραις

προώριστα· ἵνα συντελέσῃ εἰς γενώτερον σύνδεσμον τῶν ἀνθρώπων, ἐκάστου αὐτῶν δυναμένου νὰ βοηθῇ τοῖς ἄλλοις διὰ τῶν εἰδικῶν πλεονεκτημάτων, ἅπερ ἐδόθησαν αὐτῷ. Καθὼς δὲ ἕκαστος τῶν θνητῶν ἔχει πρὸς συντήρησιν καὶ εὐπραγίαν αὐτοῦ ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τῶν ἄλλων, παρομοίως καὶ οἱ λαοί, ἐὰν θέλωσι νὰ φθάσωσιν εἰς βαθμὸν τινα τελειοποιήσεως, χρῆζουσι τῆς συμπράξεως καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν ἄλλων λαῶν. Ὁ Θεὸς, ἀγαπῶν πάντα τὰ πλάσματα Αὐτοῦ ὡς κοινὸς ἀπάντων πατήρ, ἠθέλησε νὰ προσφερώμεθα οἰκειότατα πρὸς ἀλλήλους, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀμοιβαίου συμφέροντος ὁδηγούμενοι· διὰ τοῦτο ἔδωκε τοῖς μὲν, ὅ,τι τοῖς ἄλλοις λείπει. Οἱ ἄνθρωποι μόνον διὰ τῆς ἀμοιβαίας συμπράξεως, μόνον διὰ τῆς ἀλληλοδιδασκαλίας δύνανται ν' ἀναπτύξωσι τὰς διανοητικὰς αὐτῶν δυνάμεις, νὰ αὐξήσωσι τὰς γνώσεις αὐτῶν, νὰ ἐξευγενίσωσι τὰ ἥθη καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτῶν· ἔπρεπεν ἄρα νὰ ἔχωσιν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα τῶν πραγμάτων. Τὰ ζῶα, ἐκτὸς τοῦ χρόνου τοῦ πολλαπλασιασμοῦ των, ζῶσιν ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων. Αἱ μητέρες καὶ οἱ πατέρες παρ' αὐτοῖς λησμονοῦσι τὰ τέκνα των. Ἐκαστον ζῶον εὐρίσκει ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν τροφήν του καὶ ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ὀλίγας αὐτοῦ ἀνάγκας. Ἀλλὰ τὰ ζῶά εἰσιν ἄμοιρα νοός, ἐπιδεκτικοῦ παιδείσεως καὶ εἰς τελειοποίησιν προωρισμένου. Ἄν δὲ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ ζῶσι βαδίζοντες ἐπὶ τῆς γῆς ἀμέριμνοι ὁ εἷς περὶ τοῦ ἄλλου, δίκην ἀλόγων ζώων, ἠθέλον μείνει ἐν τῇ τῶν κτηνῶν τάξει· οὐδεμία ἠθέλεν ὑπάρχει ἀνάγκη βιάζουσα αὐτοὺς εἰς ἀνάπτυξιν τῶν ὑψηλῶν αὐτῶν δυνάμεων. Ὅθεν καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου οἱ αἰώνιοι τῆς φύσεως νόμοι διευθύνουσι

τάς ὑλικὰς δυνάμεις πρὸς τινὰ ἡθικὸν καὶ πνευματικὸν σκοπὸν, πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κατατεθέντος θείου σπινθῆρος.

Ὅλος ἑκθαμβὸς βλέπω πρὸς τὴν ἀτελεύτητον ταύτην ἀλληλουχίαν τῶν ὄντων, πρὸς τὴν ἀπέραντον συνέχειαν τῶν αἰτίων καὶ τῶν αποτελεσμάτων! Ὡ παντοδύναμε Θεέ, πόσον θαυμασῶς συνέδεσας τὴν γῆνιν φύσιν μετὰ τῆς πνευματικῆς! πόσον σοφῶς συνέπλεξας τὰ πάντα καὶ τὰ ἐλάχιστα ἐν τῷ ἀπείρῳ τῶν ὄλων Συστήματι! Γῆ καὶ οὐρανὸς ἐνοῦνται, ἵνα ἐκτελέσωσι τὴν θέλησίν Σου, εἰς ἣν οὐδέν ἐστιν ἀδύνατον! Ὅποια ποικιλία ζωῆς καὶ κινήσεως, ὅποια ἀπειρία μεταλλαγῶν ἐπὶ τῆς γῆς! Καὶ ταῦτα πάντα προέρχονται ἐκ τῆς ἐγκλίσεως τῆς σφαίρας ἡμῶν πρὸς τὸν ἥλιον! Ὁ φωτοβόλος αὐτὸς ἀσῆρ ἰσχυρῶς ἐπενεργεῖ ἀπὸ τῶν οὐρανίων αὐτοῦ ἀποστάσεων ἐπὶ τῆς φύσεως, ἐπὶ τῶν προϊόντων τῶν διαφόρων τῆς γῆς χωρῶν, ἐπὶ τῶν χαρακτήρων καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδιαιτέρου βίου τῶν λαῶν. Ἐν ταῖς ἀκτῖσι τοῦ φωτός καὶ τῆς θερμότητος, ταῖς ἀπὸ τῆς ἐστίας τοῦ λαμπροφαοῦς ἄστρου πιπτούσαις ἐφ' ἡμᾶς, εὗρηται ἡ πρώτη αἰτία τῶν ἐπὶ τῆς γῆς φαινομένων, τῶν τε συνήθων καὶ τῶν ἐκτάκτων. Πόθεν δὲ ὁ ἥλιος λαμβάνει τὸ μήποτε ἐξαντλούμενον αὐτοῦ φῶς; Καθὼς ἡ ἡμετέρα γῆ διψῶσα ἡλιακῶν ἀκτίνων κινεῖται ἐτησίως περὶ τὸν ἥλιον, οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ ἥλιος μεθ' ἀπάσης τῆς ἐκ πολλῶν κόσμων συνοδίας του φέρεται πρὸς ἄλλο κέντρον, πρὸς ἄλλον ἥλιον, μεγαλείτερον αὐτοῦ, ὅστις λάμπει κεκρυμμένος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν εἰς τὰ ἀκαταλόγιστα βάθη τοῦ Παντός. Τοῦ δὲ ἄλλου αὐτοῦ ἡλίου ὅποια ἐστὶν ἡ κίνησις καὶ ὅποια τις ἡ φύσις; Αἱ πτέρυγες τῆς μεμετρημένης φαν-

τασίας μου πίπτουσι, γίνομαι ἄφωνος, συλλογιζόμενος
 τὴν παντοδυναμίαν Σου, ὦ Δέσποτα Παντοκράτωρ! Σὺ
 ὀδηγεῖς τοὺς ἡλίους, τὰς σελήνας καὶ τοὺς ἀστέρας
 ἐντὸς αἰθερίου ὠκεανοῦ, μὴ ἔχοντας ὄχθην, μετὰ ἰσχύος
 καὶ σοφίας, ἧς καὶ αὕτῃ ἡ θεία γλῶσσα τῶν Σεραφεὶμ
 βεβαίως ἀδυνατεῖ νὰ ἐκφράσῃ. Σὺ ἤνωσας τοὺς κόσμους
 Σου δι' ἀμοιβαίας ἀνταλλαγῆς φωτὸς καὶ ζωῆς οὕτως,
 ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ βοτάνιον, τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς
 γῆς προσκεκολλημένον, πρασινίζει μόνον ἐν τῇ σχέσει καὶ
 ἐν τῷ συνδέσμῳ αὐτοῦ πρὸς τὰ ἄστρα, τὰ ἐν τοῖς ἀπω-
 τάτῳ κείμενα. "Ω! τίς θέλει τολμήσῃ νὰ ἐξερευνήσῃ τὸ
 μεγαλεῖον καὶ τὴν δύναμίν Σου; Ἀπὸ τοῦ στόματος τῆς
 φύσεως ἀκούω τῆς φωνῆς Σου λαλούσης ὡς ἄλλοτε διὰ
 λαίλαπτος καὶ νέφους τῷ Ἰώβ· « Ποῦ ἦσθα ὅτε ἐθεμελίω-
 σα τὴν γῆν; ἀνάγγειλόν μοι εἰ ἐπίστασαι σύνεσιν. Τίς
 ἔθετο τὰ μέτρα αὐτῆς, εἰ οἶδας; ἢ τίς ὁ ἐπαγαγὼν σπαρ-
 τίον ἐπ' αὐτῆς; Ἐπὶ τίνος δὲ οἱ κρίκοι αὐτῆς πεπήγασι;
 Τίς δὲ ἐστὶν ὁ βαλὼν λίθον γωνιαῖον αὐτῆς; Ὅτε ἐγε-
 νήθη ἄστρα, ἤνεσάν με ἐν φωνῇ μεγάλη πάντες ἄγγελοί
 μου καὶ ὕμνησαν . . . Ἦλθες δὲ ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης;
 ἐν δὲ ἔχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας; Ἀνοίγονται δέ σοι
 φόβῳ πύλαι θανάτου; πυλωροὶ δὲ ἄδου ἰδόντες σε ἔπτη-
 ξαν; . . . Δεσμὸν δὲ πλειάδος ἔγνως; ἢ φραγμὸν ὠρίω-
 νος ἤνοιξας; Ἡ διανοίξεις Μαζουρῶθ ἐν καιρῷ αὐτοῦ;
 καὶ ἔσπερον ἐπὶ κώμης αὐτοῦ καὶ ἄξεις αὐτά; Ἐπί-
 στασαι δὲ τροπὰς οὐρανοῦ, ἢ τὰ ὑπ' οὐρανὸν ὁμοθυμαδὸν
 γινόμενα; Καλέσεις δὲ νέφος φωνῇ, καὶ δρόμῳ ὕδατος
 λάβρου ὑπακούσεται σου; Ἀποστελεῖς δὲ κεραυνοὺς, καὶ
 πορεύσονται; ἐροῦσι δέ σοι, τί ἐστίν; » (Ἰώβ ΛΗ', 4-7,
 16-17, 31-36).

Προσπέσατε, ὦ σεῖς πλάσματα τοῦ Θεοῦ, κατὰ πρόσωπον Αὐτοῦ καὶ λατρεύσατε Αὐτόν! Προσκυνήσατε τὸν Κύριον τῶν οὐρανίων στρατιῶν, τῶν Σεραφεῖμ, τῶν ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ σεῖς πάντα τὰ ἀθάνατα πνεύματα, καὶ λατρεύσατε Αὐτόν. Ὁ Κύριός ἐστιν ὁ Θεός, Αὐτός ἐστι μόνος Θεός. Αὐτός μόνος ἐστὶν ὁ Παντοδύναμος.

oooooooooooo

ΠΕ΄.

Ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος μέριμνα.

Αὐτὸς εἶρηκεν· « Οὐ μὴ σε ἀνῶ,
οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω. »
(Ἐπιστ. Παύλου πρὸς Ἑβραίους II', 5.)

ΠΟΙΟΝ ἔσεται μοι τὸ μέλλον; Πόσαι ἡμέραι λύπης καὶ πόνου με περιμένουσιν ἔτι; Αἱ ταλαιπωρίαι μου, τὰ δεινά μου δὲν θέλουσι λάβει τέλος; αἱ φροντίδες μου δὲν θέλουσι παύσει; Πέπρωται ἄρά γε διηνεκῶς νὰ παλαίω ἐν τῷ παρόντι βίῳ πρὸς τὰς ἐναντιότητας τῆς τύχης; Δὲν θέλω δυνηθῇ καὶ γὰρ μίαν ἡμέραν, ὥς τόσοι ἄλλοι τῶν ἀδελφῶν μου, νὰ βλέπω φαιδρῶς τὴν ζωὴν; Διατί τοσαῦτα νὰ πάσχω; Διατί πρέπει, μόλις ἀπαλλαττόμενος ἀπορίας τινός, εἰς νέαν νὰ περιπίπτω ἀμηχανίαν; ὦ Θεέ μου, θέλεις νὰ μ' ἐγκαταλείψῃς; Δὲν ἐπεφύλαξας κάμοι τῷ δυσήνῳ ἡμέρας τινὰς αἰσίους καὶ χαρμοσύνους, ἐνόσω διατελῶ ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ τοῦ κλαυθμῶνος; Ποτὲ δὲν θέλεις εἰσακούσει τὰς θερμότερας μου εὐχὰς καὶ δεήσεις; Οὕτω στενάζει ὁ δυστυχῶν, καὶ τὰ ὑπὸ δακρύων συ-

σκιασμένα βλέμματά του ἔχει ἀτενῶς προσηλωμένα καὶ ἀκίνητα πρὸς τὰ σκότη τοῦ μέλλοντος. Οὕτω μετ' αὐτοῦ στενάζει καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ, πιεζομένη ὑπὸ τὸ βάρος πλείστων βιωτικῶν μεριμνῶν καὶ τὴν ἀνάπχυσιν ἐπιζητοῦσα. Πόσον ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου νὰ τύχη τοῦ εἰρηνικοῦ ἐκείνου βίου, ὃν συνήθως παρέχουσι χρηστότης καὶ ὠφέλιμος δραστηριότης καὶ ἡ τῶν ὁμοίων ἡμῶν ἀγάπη! Ἀλλὰ τὸ μέλλον αὐτῆς εἶνε νῦν μαύρη καὶ σκοτεινὴ· μάτην ἐλπίζω ἀκτῖνά τινα φωτός· οὐδὲν ἔρχεται φῶς. Φεῦ! μυρία λυπηρὰ συμβάντα δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν, ἅπερ οὐδεμία σύνεσις ἀνθρωπίνη νὰ προῖδῃ, οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις νὰ ἐμποδίσῃ ἰσχύει. Τὰ κακὰ ἐπιπίπτουσι καθ' ἡμῶν ἐξαπίνης, ὥσπερ λησται ὠπλισμένοι ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, ἀνάγκη δὲ πᾶσα ἐστὶ νὰ ὑποκύψωμεν αὐτοῖς.

Δὲν ζητῶ πλοῦτον, δὲν ζητῶ ἀφθονίαν χρημάτων, ἀλλὰ βίον ἀπηλλαγμένον τῆς καθημερινῆς μερίμνης περὶ τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων· ἐπιθυμῶ νὰ δύναμαι νὰ περιμένω ἄνευ ἀδημονίας τὸ μέλλον καὶ νὰ πορίζω τοῖς ἐμοῖς τὰ πρὸς ἔντιμον βίον ἐπιτήδεια. Ἐπὶ ματαιῶ ἔπραξα ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργείας μου πλείστοις τῶν ὁμοίων μου ὅσον ἡδυνήθην καλόν. Αἱ ἀγαθαί μου πράξεις ἐλησμονήθησαν· οὐδεὶς μ' ἐνθυμεῖται· οὐδεὶς μοὶ τείνει χεῖρα ἀρωγόν. Ἐκαστος μόνον περὶ τῶν ἰδίων ἡδονῶν φροντίζει, ἐνῷ ἐγὼ παλαιῶ μετὰ δεινῶν πόνων, ἵνα μόλις ἐπαρκέσω ταῖς μᾶλλον κατεπειγούσαις χρεῖαις τῶν ἐμῶν. Τὸ δὲ χεῖριστον καὶ ἀνιάρωτατον δὲν βλέπω τὸ τέλος τῶν πόνων μου αὐτῶν, δὲν βλέπω τὸ τέρμα τῶν δεινῶν μου.

Οὕτω ἀπαραμύθητος καὶ σχεδὸν πᾶσαν ἀποβαλὼν ἐλπίδα, φέρω τὰ βλέμματά μου πανταχόσε περὶ ἐμέ, περιμένων βοήθειαν ἢ παρηγορίαν. Ἀλλὰ πόθεν νὰ λάβω

αὐτάς; Οἱ ὑπὸ τῶν δακρύων τεβολωμένοι ὀφθαλμοί μου ζητοῦσι διέξοδόν τινα. Ἀλλὰ τίς θέλει μοι δεῖξει αὐτήν; Ἐὰν ἡ καρδιά μου ἔχῃ ἀνάγκην φίλου, παῖον θέλω καλέσει; Οὐδεὶς ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς δυνάμενος καὶ θέλων νὰ με βοηθήσῃ, οὐδεὶς ὅστις νὰ πληρώσῃ τὰς εὐχὰς τῆς δεινοπαθούσης ψυχῆς μου. Δὲν τολμῶ νὰ αἰτήσω τὴν συνδρομὴν ἐκείνων, εἰς οὓς ἀδυνατῶ ν' ἀνταποδώσω τὰ ἴσα. Δὲν τολμῶ ν' ἀποκαλύψω τινὶ τὰς ἀποκρύφους αἰμοσταγεῖς τῆς καρδίας μου πληγὰς, ἢ νὰ ἐμπιστευθῶ τινὶ τὴν ἀθλιότητά μου, ἣν ὀφείλω διὰ τετεχνημένου μειδιήματος νὰ κρύπτω ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κόσμου. Ἄν τοῦτο ἔπραττον, οὐ μόνον οὐδὲν ἤθελον ὠφεληθῆ, ἀλλὰ καὶ χειροτερεύσει ἤθελον ἴσως τὴν τύχην μου, ἀπομακρύνων ἀπ' ἐμοῦ ἐκείνους, οἵτινες ἀγνοοῦντες τὴν δεινὴν μου θέσιν εἰσέτι μὲ πλησιάζουσι· διότι τοιοῦτοί εἰσι δυστυχῶς οἱ ἄνθρωποι· σοὶ ὑπόσχονται πίστιν, φιλίαν, ἀγάπην, ἐφ' ὅσον δύνανται νὰ ἐλπίσωσιν ὠφέλειάν τινα ὡς ἀντάλλαγμα τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν· σπεύδουσι νὰ σοὶ προσφέρωσι τὰς ἐκδουλεύσεις των, ἐνόσω πιστεύουσιν, ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ λάβωσι τὰς ἐδικὰς σου· δαπανῶσι δαψιλῶς τὰ χρήματά των ὑπὲρ τῶν πλουσίων, εἰς λαμπρὰ δεῖπνα καὶ πολυτελεῖς ἐορτάς· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς φειδοῦς καὶ μόλις δίδουσιν εὐτελεῖ τινα ἐλεημοσύνην τῷ εἰς πενίαν περιπεσόντι ἀδελφῷ καὶ φίλῳ αὐτῶν.

Καὶ ἤθελον μὲν ἔτι γενναίως καὶ ἀγογγύστως φέρει τὴν λαχοῦσάν μοι δυσμοιρίαν, ἂν μόνον ἡδυνάμην νὰ ἐλπίσω ἐπὶ τέλους μετὰ τινα χρόνον τὴν μεταλλαγὴν αὐτῆς, ἢ καὶ τὴν ἐπ' ἐλάχιστον ἐκπλήρωσιν τῶν οὐχὶ βεβαίως ὑπερβολικῶν εὐχῶν μου. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ μοὶ σαφηνίσῃ τὸ μυστηριῶδες αἴνιγμα τῶν ἐπελευσομένων

ἡμερῶν; Τὸ παρελθόν μου εἶνε ἤδη σκοτεινὴ ἄβυσσος, ἐν ἧ μυρίαὶ μέχρ' αὐτῷ ἀπωλέσθησαν ἐλπίδες· τὸ παρόν μου ἄξενος, στυγνὴ ἐρημία· τὸ μέλλον μου νύξ τρικυμιώδης, ἐν ἧ οὐδεὶς λάμπει ὁδηγὸς ἀστήρ.

Εἰς ταύτην λοιπὸν ἔφθασα τὴν κατάστασιν· πάντες μὲ ἐγκατέλιπον· παρ' οὐδενὸς ἔτυχον βοήθειας. Μένω ἐγκαταλειμμένος εἰς τὰς ἰδίας μου δυνάμεις, ἡ ὀρθότερον εἰπεῖν εἰς τὴν ἰδίαν μου ἀδυναμίαν. Οὐδεὶς δύναται νὰ μὲ παραμυθήσῃ ἢ νὰ μ' ἐνθαρρύνῃ, διότι οὐδεὶς προορᾷ τὸ σκοτεινὸν τῆς εἰμαρμένης μου μέλλον. Φεῦ! πτωχότατος τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς εἶνε ἐκεῖνος, τὸν ὅποιον δὲν ὑποστηρίζει ἐν ταῖς συμφοραῖς οὔτε τοῦ βελτίονος ἢ ἐλπίς, οὔτε ἡ παραμυθητικὴ φωνὴ τῆς φιλίας.

Ἄλλ' ὅχι, τόσοι πτωχεῖ δὲν εἶσαι εἰσέτι, ὦ καρδιά μου· εἰς τοιαύτην ἀπορίαν οὐδέποτε περιέρχεται ὁ χριστιανός. Διατί ἡ ἀπόγνωσις αὕτη; Παρήγορός τις ἐμφανίζεται, ἵνα σὲ ὑποστηρίξῃ· παρήγορός τις σοὶ φέρει εὐεργετικὸν φῶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς περικυκλώσεως σε σκοτίας· παρήγορός τις ἔρχεται ν' ἀνάψῃ αὐτῇς τὸν τελευταῖον σπινθῆρα τῆς ἐλπίδος σου· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ θρησκεία.

Ναί, θεία τοῦ Σωτῆρός μου θρησκεία, σὺ μόνη καταπραΰνεις τοὺς ψυχικοὺς πόνους τῶν ταλαιπώρων θνητῶν, καὶ ὀπλίζεις αὐτοὺς τῷ ἀναγκαίῳ θάρρει, οἶονεὶ σιδηρᾷ πανοπλίᾳ, πρὸς ἀπάντησιν τῶν ἀπειλούντων αὐτοὺς δεινῶν! Σὺ φέγγεις διὰ τοῦ λύχνου τῆς σοφίας τὴν σκοτεινὴν τοῦ βίου ὁδόν, καὶ καθιστᾷς τὴν μὲν πεποίθησιν ἡμῶν ἐδραίαν, τὴν δὲ πίστιν ἡμῶν ἀκράδαντον, τὴν δὲ δύναμιν ἡμῶν ἰσχυράν.

Ἀκούω ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς θλίψεώς μου μακρόθεν φθάνουσιν πρὸς με ἁγίαν τινὰ φωνήν. Ἡ δύναμις τῆς μέ-

χρη τῶν ἐνδοτάτω τῆς καρδίας μου εἰσδύουσα μὲ ἀναζώσκει καὶ μὲ ἐνθαρρύνει. Πλεῖστοι αἰῶνες παρῆλθον ἀφ' οὗ κατὰ πρῶτον ὠμίλησεν ἡ φωνὴ αὕτη, καὶ ἡ ψυχὴ μου ἀκούει καὶ κατανοεῖ αὐτὴν εἰσέτι. Αὕτη ἐστὶν ἡ φωνὴ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, λέγουσα οὐρανόθεν· « Οὐ μὴ σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω. » (Ἐπισ. πρὸς Ἑβρ. ΙΓ', 5).

ὦ γλυκεῖα παραμυθία τῆς πίστεως! ὦ θεῖον εὐεργέτημα τῆς θρησκείας! Αἱ αἱματωμέναι πληγαὶ τῆς καρδίας οὐλοῦνται, τὰ δάκρυα καταπαύουσι, καταπραΰνονται οἱ πόνοι. Καὶ ἐὰν παρὰ πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐγκαταλειφθῶ, ὁ Θεός μου δὲν θέλει μ' ἐγκαταλείψει. Καὶ ἐὰν ὑπὸ τῆς γῆς παραμεληθῶ, ὁ οὐρανός δὲν θέλει μὲ παραμελήσει. Εἰμὶ μόνος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἔρημος. Εἰς οὐδέν τι ἀπεκάλυψα τοὺς μυστικούς μου πόνους· καὶ ὅμως Εἰς γινώσκει αὐτούς. Οὐδεὶς εἶδε τὰ δάκρυα, δι' ὧν καταβρέχω ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς νυκτὸς τὸ προσκεφάλαιόν μου, οὔτε ἤκουσε τὰ ἀπὸ βαθύος στήθους στενάγματά μου· καὶ ὅμως τὰ δάκρυα ταῦτα ἐμετρήθησαν, καὶ οἱ συναγμοὶ αὐτοὶ ἡριθμήθησαν.

Θάρρει λοιπόν, ὦ θνητὲ, ἐν τῇ ὁδῷ, ἥτις σοὶ μένει νὰ διατρέξης. Πέποιθε ἐπὶ Κύριον· πάντα τῷ Θεῷ ἐπίτρεπε. Αὐτός θέλει σὲ ὁδηγήσει ἀσφαλῶς πρὸς τὴν ἀληθῆ σου εὐδαιμονίαν.

Ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, σέβου τὴν σοφίαν Αὐτοῦ, σέβου τὰς βουλὰς τῆς θείας Προνοίας, ὡς ἀδυνατεῖς νὰ μεταβάλης, καὶ αἵτινες ἀείποτε τείνουσι πρὸς τὴν καθολικὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ὅλου κόσμου καὶ πρὸς τὴν εὐπραγίαν ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων, καίτοι πρὸς ταύτας πολλάκις ἀντιπραττόντων τῶν θνητῶν. Διατί ἀπελπίζεσαι; Δὲν ἔχεις τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Παν-

τοδυνάμου, εἰπόντος· « Οὐ μή σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μή σε ἐγκαταλίπω; »

Εἶσαι ὅλος περιδεῆς, ἔνεκεν τῆς μελλούσης σου τύχης. Φοβεῖσαι μὴ τυχὸν γίνωσι τὰ σὰ ἔτι χείρονα ἢ κατὰ τὸ παρελθόν. Φοβεῖσαι μὴ παρῆλθον πλέον διὰ σέ οἱ καλοὶ χρόνοι, αἱ αἴσιοι ἡμέραι, μὴ ἐπεσκοτίσθῃ διὰ παντός ὁ ὀρίζων σου, μὴ σέ περιμένη εἰς τὸ ἐξῆς μέχρι τοῦ τάφου σειρὰ ἀδιάκοπος δυστυχημάτων, συμφορῶν καὶ θλίψεων. Μικρόψυχε! Λησμονεῖς τίς ἐστὶν ὁ ὑποσχεθεὶς νὰ μὴ σέ ἐγκαταλείψῃ;

Ἐπιθυμεῖς νὰ γνωρίσῃς ὁποῖόν σε ἀπεκδέχεται μέλλον καὶ ἂν τινὲς τῶν εὐχῶν σου θέλωσι τέλος πληρωθῇ. Ἔστω· δὲν εἶνε δύσκολον νὰ λάβῃς γενικὴν τινα ὄψιν τῆς μελλούσης σου τύχης. Πρὸς τοῦτο, ἀντὶ ν' ἀτενίζῃς μετὰ τοσαύτης περιεργείας τοὺς μέλλοντας χρόνους, σρέψε τὰ νοερά σου βλέμματα πρὸς τὰς ἡμέρας, ἃς μέχρι τοῦδε ἐβίωσας, ἀναμέτρησον τῇ διανοίᾳ τὴν ὁδόν, ἣν τέως διέτρεξας· διότι ἐπὶ τέλους μάθε τοῦτο· τὸ παρελθόν εἶνε ὁ καθρέπτης τοῦ μέλλοντος.

Ὅποῖος σοὶ παρέσῃ ὁ βίος μέχρι τῆςδε, τοιοῦτος θέλει σοὶ παρασταθῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον, εἰ καὶ ἐν ἄλλαις πιθανῶς περιστάσεσι καὶ ὑπὸ διαφόρους σχέσεις. Ἦσαν αἱ παρελθοῦσαι ἡμέραι σου σειρὰ ἀδιάκοπος δυστυχημάτων καὶ ταλαιπωριῶν; Ὁχι βεβαίως· ἐπομένως οὐδὲ νῦν, οὐδὲ μετὰ ταῦτα ἔσῃ διηνεκῶς δυσυχής. Ἀπροσδόκητος χαρὰ θέλει σοὶ ἐπέλθῃ, καίτοι προβλέποντι μόνον λύπας καὶ πόνους. Θέλεις δυνηθῇ νὰ συλλέξῃς ἔτι τῇδε κάκεισε ἄνθη τινὰ ἔνθα νῦν μακρόθεν μόνον ἀκάνθας διακρίνεις. Μὴ λέγε δὲ « Ὁ χρόνος παρέρχεται, αἱ ἡμέραι ἀλλήλας διαδέχονται, αἱ ὥραι διαρρέουσι, τὸ γῆρας προ-

θαίνει. » Ἐὰν φεύγῃ ὁ χρόνος, φεύγουσι μετ' αὐτοῦ καὶ τὰ δεινὰ καὶ οἱ πόνοι σου. Οὐδὲν μένει, ἢ δύναται νὰ μείνῃ, ὅπως ὑπάρχει· οὐδὲν ἐστὶ διηνεκὲς ὑπὸ τὸν ἥλιον, οὐδὲ αὐτὴ ἡ λύπη, οὐδὲ αὐτὴ ἡ χαρά. Ἐκαστον ἔτος, ἐκάστη ἡλικία ἔχει ἴδια πλεονεκτήματα καὶ ἰδίας ἀπολαύσεις. Θέλεις ἔτι τύχει εὐδαιμονίας τινός, τέως ἀγνώστου σοι. Ἡ δραστηριότης σου, οἱ κόποι σου, τὰ ἔργα σου θέλουσι λάβει ἀμοιβάς τινας, τὰς ὁποίας δὲν δύνασαι νὰ προΐδῃς. Ἀληθῶς μὲν ἡ ζωὴ παρέρχεται, ἀλλ' ὁ Θεὸς μένει καὶ ἡ πρόνοια Αὐτοῦ. Ὁ πανάγαθος πάντων Πατὴρ ἀγαπᾷ καὶ σέ, καὶ δὲν θέλει σὲ ἐγκαταλείψει, οὐδὲ θέλει σὲ παραμελήσει.

Τὸ παρελθόν ἐστὶν ὁ καθρέπτης τοῦ μέλλοντός σου. Ὁ Θεός, ὅστις μέχρι τοῦδε διὰ τοσούτων καὶ ποικίλων περιστάσεων σὲ ὠδήγησε, δὲν θέλει παύσει ὁδηγῶν σε. Αὐτὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ᾔγῃ πλησίον σου καὶ θέλει σὲ βοηθήσει καὶ εἰς τὸ ἐξῆς. Ἡ παροῦσα κατάστασίς σου ἴσως εἶνε χαλεπὴ, ἀνιάρᾳ· δυσχερεῖς περιστάσεις πανταχόθεν σὲ πιέζουσιν· αἱ μᾶλλον πολέεμτοι εὐχαί σου δὲν ἐπληρώθησαν, αἱ καλλίτεραι ἐλπίδες σου ἐματαιώθησαν. Ἀλλ' ὅμως ἀνακάλεσον εἰς τὴν μνήμην σου τοὺς προηγούμενους χρόνους. Δὲν ἐνθυμεῖσαι πλέον τὰς ἡμέρας ἐκείνας, καθ' ἃς ἐνόμιζες σεαυτὸν ὑπὸ τῆς λύπης ἀπολούμενον, καθ' ἃς εὗρίσκεσο εἰς τὸ χεῖλος ἀδύσσου ἀπελπισίας; Δὲν ἐνθυμεῖσαι τὰς μακρὰς καὶ σκληρὰς ἐκείνας ὥρας, κατὰ τὰς ὁποίας εἶχες ἀπωλέσει πᾶσαν ἐλπίδα εὐδιωτέρου μέλλοντος καὶ ᾔχεσο μόνον νὰ ἴδῃς τὴν ἀθλίαν ταύτην ζωὴν σου βυθιζομένην εἰς αἰωνίαν νύκτα, ἵνα λησμονήσῃς ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ διὰ παντός τοὺς πόνοὺς σου καὶ σὲ τὸν ἴδιον; Καὶ ὅμως αἱ ὥραι καὶ αἱ ἡμέ-

ραι ἐκεῖναι παρῆλθον πρό πολλοῦ· ἔκτοτε δὲ εὐτυχία τις ἐπελθοῦσα καθησύχασε τὴν ψυχὴν σου, χαρά τις σὲ ἐξιλάρωσεν· ἀπήλαυσας ἐν εἰρήνῃ τῶν δώρων τῆς ζωῆς καὶ πολλάκις ἐμειδίασες, ἀναλογιζόμενος τὴν πάλαι μικροψυχίαν σου. Θάρρει λοιπὸν καὶ νῦν· πάλιν ἐλεύσονται σοὶ ἡμέραι, ἐν αἷς θέλεις ἐντελῶς λησμονήσῃ τὴν παροῦσαν στενοχωρίαν καὶ τὴν θλίψιν σου, καὶ θέλεις ἐρυθριᾶ, ἀναπολῶν τὴν σημερινὴν ἀθυμίαν καὶ ἀδημονίαν σου. —

Ποσάκις ἐνόμισες, ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ σὲ σώσῃ, ὅτι οὐδεμίαν ἐπεδέχετο βοήθειαν ἢ δυστυχία σου. Μόλις ὀλίγαι ἡμέραι ἢ ἐβδομάδες παρῆλθον, καὶ τὸ ἔργον τῆς θείας Προνοίας ἦν τετελεσμένον ἐν τῷ κρυπτῷ. Αἱ περιστάσεις ἀνεπαισθήτως μετεβλήθησαν· ἄγνωστοι ἢ γνωστοὶ εὐεργέται ἢ φιλόανθρωποι ἄνδρες ἦλθον εἰς βοήθειάν σου, τοῦ Θεοῦ ἐπικάμψαντος τὴν καρδίαν αὐτῶν· ἄνθρωποι, εἰς οὓς οὐδέποτε εἶχες ἐλπίσει, κατέστησαν φίλοι σου· προτάσεις, τὰς ὁποίας οὐδὲ καὶ ἐφαντάσθης, σοὶ ἐγένοντο· ποικίλαι καὶ παράξενοι περιστάσεις, ἀπροσδόκητα συμβάντα σὲ προήγαγον κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῆς ἀθλίας σου θέσεως πρὸς βελτίονα κατάστασιν· σοὶ ἐφαινετο ὡς ἂν εὐεργετικὸς τις ἥλιος νὰ διεσκόρπιζε βραδείως μὲν, ἀλλ' ἀκαταπαύτως τὰ μαῦρα νέφη, τὰ περικαλύπτοντα τὸν ὀρίζοντά σου. Τοιουτοτρόπως ὁ Θεὸς σου οὔτε σὲ ἐγκατέλειπεν, οὔτε σὲ παρημέλησεν. Αὐτὸς ἐστὶ πιστὸς εἰς τὰς ὑποσχέσεις Του· ὅ,τι εἶπε, θέλει τὸ ἐκτελέσει. Ἡ ἀγαθότης καὶ ἡ παντοδυναμία Αὐτοῦ, αἵτινες ἐδηλώθησάν σοι ἐν τῷ παρελθόντι σου βίῳ, θέλουσι δηλωθῇ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· τὰ τέκνα σου θέλουσιν ἀναπαυθῇ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων Του· διότι Αὐτὸς καὶ μετὰ μυριάδας αἰώνων θέλει εἶσθαι ἀγαθὸς πατὴρ δι' ἅπαν τὸ

γένος τῶν θνητῶν καὶ διὰ ἓνα ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ δυστυχὴς φύσει ῥέπει πρὸς τὴν δεισιδαιμονίαν. Μὴ βλέπων τὸ τέρμα τῶν δεινῶν του, ἐπιθυμεῖ ν' ἀποκαλυφθῶσιν αὐτῷ διὰ θαυμάτων τὰ κεκρυμμένα καὶ ζητεῖ ν' ἀφαρπάσῃ βίαν ἀπὸ τοῦ σιωπῶντος μέλλοντος τὸ μυστικὸν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο οὐδόλως αἰσχύνεται νὰ καταφεύγῃ εἰς τὰς πλέον μωρὰς ἀποπείρας, τὰς ὁποίας ἀπαγορεύει ἡ θρησκεία καὶ καταδικάζει ὁ νοῦς. Συμβουλευόμενος τοὺς μάντις καὶ τοὺς οἰωνοσκόπους, ζητεῖ νὰ ἐξάξῃ προγνωστικὰ καὶ προαγγέλματα ἐκ τῶν τυχαίων συμβάντων καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων, τῶν οὐδεμίαν ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὴν συνήθη τοῦ βίου πορείαν ἢ πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς θείας Προνοίας. Προσέχων δὲ καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα καὶ εἰς τὰ μᾶλλον ἀόριστα σημεῖα, πλάττει ἐξ αὐτῶν μαντεύματα καὶ οἰωνοὺς, ἐξ ὧν τεκμαίρεται τὴν πλήρωσιν ἢ μὴ τῶν ἐπιθυμιῶν του. Οὕτω ἀπατᾷ αὐτὸς ἑαυτὸν, καὶ τοῦτο ἐν γνώσει καὶ ἐκουσίως, καὶ διὰ τῆς τοιαύτης μωρίας μολύνει τὴν καρδίαν του καὶ καταισχύνει τὸν νοῦν του.

Οὐδέποτε ἀτίμαζε σεαυτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ πιστεύῃς εἰς τοὺς οἰωνοὺς καὶ εἰς τὰς προρρήσεις τῶν διαφόρων τῆς μαντικῆς εἰδῶν. Τὸ πᾶν ἀπώλεσας, ἐὰν ἀπολέσῃς τὴν πρὸς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πατρικὴν Αὐτοῦ Πρόνοιαν πίστιν σου. Αὐτὸς δὲ ὁ ὑγιὴς νοῦς σοὶ ἀπαγορεύει τὴν χρῆσιν τῶν ἐλεεινῶν αὐτῶν παιγνίων, δι' ὧν ἐξαπατᾷς σεαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους. Καθότι πολλάκις αἱ ψευδεῖς ἐλπίδες, αἱ ἐπὶ τῶν ὑποτιθεμένων αὐτῶν ἀποκαλύψεων τοῦ μέλλοντος βασίζόμεναι, σὲ παρσύρουσιν εἰς μωρὰς καὶ ἐπικινδύνους πράξεις, αἵτινες, ἀντὶ νὰ σὲ ὀδηγήσωσι πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν σου, σὲ ἀ-

πομακρύνουσιν ἀμεταστρεπτὲ ἀπ' αὐτῆς. Ἐκτὸς τούτου, αὐτὸς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ παραγγέλλει ἡμῖν ῥητῶς ν' ἀποφεύγωμεν τὰς ματαίας ταύτας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐρεύνας. Διὰ τῶν μωρῶν δὲ αὐτῶν μέσων τοῦ ἀναζητεῖν τὰ ἀπόρρητα τῶν μελλόντων χρόνων βεβαίως δὲν μεταβάλλεις τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ δύνασαι νὰ καταστρέψῃς τοὺς αἰωνίους καὶ ἀμετακινήτους νόμους Αὐτοῦ. Εἶνε δὲ θέλησις τοῦ Θεοῦ, νόμος τοῦ Παντοδυναμοῦ τὸ νὰ μένῃ τὸ μέλλον κεκρυμμένον τοῖς ἀνθρώποις. Ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἀπειρῷ Αὐτοῦ σοφίᾳ διέταξεν οὕτω ἐπ' ἀγαθῷ ἡμῶν, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, πεποισθὼς ἐπὶ τὸν Θεὸν καὶ προσκολλημένος εἰς τὴν ἀόρατον τοῦ Παντοκράτορος χεῖρα, τὴν ὁδηγοῦσαν αὐτὸν διὰ μέσου τοῦ σκότους τῆς ζωῆς, διατελῇ ἀμερίμνος περὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ ἐπομένως ἀπολαμβάνῃ ἀταράχως τῆς παρούσης ὥρας καὶ τῶν ἡδονῶν αὐτῆς. « Μὴ μεριμνήσετε εἰς τὴν αὔριον, εἶπεν ἡ ἄκρα Σοφία διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἰησοῦ· ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ ἑαυτῆς· ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΣΤ', 34).

Τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος ἀνησυχίαν ἀφαιροῦσιν, οὐχὶ τὰ περὶ ὧν εἴρηται μάταια μέσα, αἱ ἀπάται αὐταὶ τῆς δεισιδαιμονίας, ἀλλὰ πρῶτον ἡ πεποίθησις καὶ ἀφοσίωσις εἰς τὴν τὰ πάντα πανσόφως διέπουσαν καὶ τὰ πάντα ἀρίστως διατάξασαν θείαν Πρόνοιαν, καὶ δεύτερον ἡ ἰδία ἡμῶν δραστηριότης καὶ ἡ προσπάθεια ἡμῶν ἵνα σμικρύνωμεν τὸ ἐπικείμενον κακόν. Ἐπικαλούμενος τὴν θείαν ἀντίληψιν, ἄπτου σὺ αὐτὸς τοῦ ἔργου καὶ παρασκεύασον σεαυτῷ βελτίονα τύχην.

Ἐνίστε ἀπέρχου καταμόνας καὶ ἐξέταζε ἐπακριβῶς τὴν ἐνεστῶσάν σου κατάστασιν. Ἡ ἐξέτασις ὁμῶς αὕτη

ἀνάγκη νὰ γίνηται μόνον, ὅταν ἦσαι ἐντελῶς ἡσυχος καὶ κύριος τῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς σου, ὥστε νὰ σκεφθῇς καὶ νὰ κρίνης ὠρίμως καὶ ἄνευ προκαταλήψεως περὶ τῶν ἀληθινῶν αἰτίων τῶν παρόντων δεινῶν σου. Τότε θέλεις ἀνακαλύψει ὅτι τὰ δεινὰ σου ταῦτα πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἀπερισκεψίας σου, ἐκ τῶν ἐλαττωμάτων σου, ἐκ τῆς ἐμπαθοῦς καρδίας σου, ἢ ὅτι προῆλθον ἐξ αἰτίων, ἅπερ οὔτε νὰ προκαλέσῃς, οὔτε ν' ἀποκρούσῃς ἡδύνασο.

Ἐὰν δὲν ἦσαι σὺ ὁ αἴτιος τῆς παρούσης κακοπραγίας σου, θάρρει ἐτῆ μᾶλλον καὶ ἔλπιζε τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, διότι, πᾶσιν ἀναιτίως καὶ ἀθῶος ὢν, ἔχεις βέβαιον βοηθὸν τὸν Θεόν, τὸν προστάτην καὶ φίλον τῆς ἀθωότητος. Ὅ, τι ἀφ' ἐνὸς ἀπώλεσας, θέλει σοὶ ἀποδοθῇ ἀφ' ἑτέρου. Πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ προσωρινοῦ πόνου, τὸν ὅποιον ἐνταῦθα αἰσθάνεσαι, σοὶ ἐπιφυλάσσεται χαρὰ ἀθάνατος ἐν βελτίονι κόσμῳ. Καὶ αὐταὶ αἱ στερήσεις καὶ αὐτὴ ἡ ταλαιπωρία σου, ἂν ὡς σοφὸς ἐπολιτεύου, δὲν ἤθελον ἀποτελεῖ διὰ σὲ ἀληθῆ στερήσιν καὶ ἀληθὲς δυστύχημα· λαμβάνουσι δὲ τὸν χαρρακτῆρα αὐτὸν μόνον ἕνεκεν τῆς μικροψυχίας σου. Ἀπ' ἐναντίας ταῦτα πάντα ἦσαν προωρισμένα ἵνα ἐνισχύσωσι τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πεποίθησίν σου, ἵνα δοκιμάσῃς τὸ χριστιανικὸν σου φρόνημα. Καθὼς ὁ χρυσὸς διὰ τοῦ πυρὸς καθαρίζεται, οὕτω καὶ ἡ ἐν τῇ ἀρετῇ καρτεροψυχία ἰδίως διὰ τῶν τρικυμιῶν τῆς ἐναντίας τύχης δοκιμάζεται. Ἡ εὐγένεια χριστιανικῆς ψυχῆς ἀναφαίνεται ἐν ἅπκντι τῷ κάλλει αὐτῆς τότε πρῶτον, ὅταν πάντα τὰ γῆϊνα στηρίγματα κατεστράφησαν, ὅταν πᾶσαι αἱ χρῆσαι ἐλπίδες ἐξηφανίσθησαν, ὅταν ὀφείλῃ τις διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων νὰ παλαίσῃ κατὰ τῶν ἐναντιοτήτων,

μόνον τὸν Θεὸν ἔχων βοηθόν. Ἴσως μακρὰ γαλήνη καὶ εὐπραγία σὲ κατέσκησαν χαλαρόν, σὲ ἀπεκοίμισαν. Νῦν ἐπῆλθεν ὁ καιρὸς, ὅτε τὰ κατὰ σὲ δὲν ἀποβαίνουνσι συμφώνως πρὸς τὰς ἐπιθυμίας σου. Ἀντὶ νὰ κλαίῃς ὡς παιδίον κακῶς συνειθισμένον καὶ ιδιότροπον, ἢ ν' ἀνθίστασαι κατὰ τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ δυσμεναίνων ἐπὶ τῇτυχούσῃ σοι μοίρᾳ, ἐγέρθητι μετ' ἀνδρικῆς ἰσχύος καὶ διευθέτησον μεθ' ἡσύχου σοφίας τὰ παρόντα πρὸς τὸ βέλτιον. Οὐδὲν ἀπώλεσας, ἐνόσω δὲν ἀπώλεσας σεαυτὸν, ἡγουν τὴν ψυχὴν σου· ἡ δὲ ψυχὴ σου δὲν ἀπώλετο, ἐνόσω δύνασαι ἔτι νὰ προσφεύγῃς μετὰ πεποιθήσεως πρὸς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Εἰς πενίαν κατέστης; Βλέπεις ἔμπροσθέν σου τὴν προσεχῇ ἐλάττωσιν τῆς περιουσίας σου, ἢ καὶ τὴν παντελεῇ αὐτῆς καταστροφὴν, καὶ μέλλον ἴσως πλήρες στερήσεων καὶ ἐνδείας διὰ σὲ καὶ τοὺς ἀγαπητούς σου; Ὑπάρχει μέσον ἵνα προλάβῃς τὸ κακὸν ἢ καὶ ἵνα πλουτίσῃς αὐτίς. Μάνθανε ἐν τῷ σχολείῳ τῶν ἀληθῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἰησοῦ ν' ἀρκῆσαι τοῖς ὀλίγοις. Μὴ αἰσχύνου ἐπὶ τῇ πενίᾳ, ἥς δὲν εἶσαι σὺ αἷτιος. Ψυχὴ πλουτοῦσα ἀρετῶν ἵπταται ἐλευθέρᾳ ὑπεράνω τῶν μεταβολῶν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐναντιοτήτων τῆς τύχης. Ἐργάζου ὑπὲρ τῶν σῶν καὶ ὑπὲρ σεαυτοῦ. Ὁ Θεὸς θέλει εὐλογῆσαι τὴν ἐργασίαν σου καὶ θέλει διευθύνει τὰ κατὰ σὲ πρὸς τὸ συμφερότερον. Αὐτὸς οὐδέποτε ἐγκαταλείπει, οὐδέποτε παραμελεῖ. Παραίτησον τὰ ἀλαζονικὰ σχέδιά σου, τὰς ὑπερμέτρους ἐπιθυμίας σου, τὰς μωρὰς ἐλπίδας, αἷς ἐβόσκεσο ἐν ἡμέραις εὐπραγίας. Οὐχὶ ὁ χρυσὸς, ἀλλ' ἡ καρδιά πλουτίζει τὸν ἄνθρωπον. Οὐχὶ ἡ πενία, ἀλλ' αἱ κακίαι ἀτιμάζουσιν αὐτόν.

Ἀπώλεσας φίλους, συγγενεῖς ἀγαπητούς; σ' ἐπρόδωσαν ἢ σ' ἐξηπάτησαν οἱ ἄνθρωποι; οἱ ὄφεις τῆς συκοφαντίας καὶ τοῦ μίσους σὲ δάκνουσι; Σοὶ ἀφηρέθη μόνον ὅ,τι δὲν σοὶ ἀνῆκεν αἰωνίως· διατί ζητεῖς πράγματα, ἅπερ ὁ νοῦς σου ἀναγνωρίζει ὡς ἀδύνατα; Ἐὰν προδότης σὲ κατέστρεψαν, χαῖρε, ὅτι οὐδὲν ἔλαβες μετ' αὐτῶν μέρος· αὐτοὶ δὲ καὶ ἄκοντες θέλουσι σὲ τιμήσει ἐν τῇ δυστυχίᾳ σου, ἅμα ἀναδειχθῆς εὐγενέστερος αὐτῶν. Ὅτι δὲ οἱ φθονεροὶ σὲ μισοῦσι, μὴ ἀγανάκτει· αἱ σφῆκες προσβάλλουσι πάντοτε τὰς καλλίστας ὁπώρας. Ἡ ιδιότης ἢ τὸ πλεονέκτημα, ἔνεκεν τῶν ὁποίων διεγείρεται ὁ φθόνος τῶν μοχθηρῶν, ἀρκούντως ἀντισηθμίζουσι τὰς ματαίας αὐτῶν προσβολάς.

Ἐὰν δὲ τούναντίον σὺ εἶσαι ὁ δημιουργὸς τῆς παρούσης σου ταλαιπωρίας, τίνα αἰτιᾶσαι; Πρὸς τί οἱ γογγυσμοὶ, οἱ ἀναστεναγμοὶ καὶ ἡ ἀπελπισία; Τὸ μέλλον σου εὐρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ. Τὰ κακὰ, ἅτινα νῦν σὲ πιέζουσιν, εἰσὶν ἡ φυσικὴ τιμωρία τῆς μωρίας καὶ τῶν ἁμαρτημάτων σου. Μὴ ἐπαυξάνῃς τὴν ἐνοχὴν σου διὰ ἐλαβεῶς μικροψυχίας.

Δύστηνε, δεινὴν ἔπεςες πτώσιν· ἀνάστα, σύνελθε εἰς σεαυτὸν καὶ πίστευσον, ὅτι διὰ τῶν αὐτῶν χειρῶν, δι' ὧν κατέστρεψες τὰ κατὰ σὲ καὶ ἀνώρυξες τὸ πρὸ τῶν ποδῶν σου βάραθρον, δύνασαι ν' ἀνοικοδομήσῃς τὴν εὐδαιμονίαν σου. Στήριγμα ἔστω σοι ἡ ἀληθῶς χριστιανικὴ χρηστότης, ὁδηγὸς σου ἡ τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλία. Αἱ ἁμαρτίαι ἐπέσυραν ἐπὶ σὲ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκόν σου τὴν κατάραν· αἱ χριστιανικαὶ ἀρεταί, ἡ χριστιανικὴ σοφία θέλουσιν ἐπαναφέρει τὴν οὐράνιον εὐλογίαν. Ἐχε μόνον τὸ θάρρος νὰ θέλῃς τὴν εὐδαιμονίαν σου, καὶ πάλιν θέλεις

κατασταθῇ εὐτυχής. Πρόσελθε τῷ Θεῷ σου, καὶ ἡ θεία Αὐτοῦ χάρις θέλει αὐθις καταβῇ ἐπὶ σέ. Βάδισον ἐπὶ τὰ ἵχνη τοῦ Σωτῆρος, καὶ θέλεις εὕρει τὴν ὁδόν, τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς, καὶ θέλεις ἀπαντήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτάρκειαν καὶ εὐθυμίαν, αἵτινες οὐδαμῶς ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων ἐξαρτῶνται. Οὕτω θέλεις ἐκλέξῃ τὴν ἀγαθὴν μερίδα, οὕτω θέλεις ἀνήκει αὐθις τῷ Θεῷ. Αὐτός δὲ εἶπεν· « Οὐ μὴ σε ἄνω, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω. »

Ἄγε δὴ, ὦ ψυχὴ μου· ἐνδυναμώθητι ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου. Ἄλυσον καὶ μετὰ πεποιοήσεως κατάθου τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἀνησυχίας σου εἰς τοὺς πόδας Ἐκείνου, ὅστις ἀριθμεῖ πάντα πρὸς Αὐτὸν ἀποτεινόμενον σεναγμόν. Ὁπλίζου τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν ὑπομονὴν τοῦ Θεανθρώπου κατὰ παντὸς συμβησομένου σοι. Διατήρει ἄθικτον τὴν καθαρότητα, τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς σου, ἐν τῷ μέσῳ ὅλων τῶν περιπετειῶν τῆς τύχης, καὶ θέλεις σώσῃ τὰ πάντα. Μάνθανε νὰ ὑποφέρῃς τὰς στερήσεις, καὶ δὲν θέλεις γνωρίσῃ τὰ δεινὰ τῆς πενίας. Ἀπόβαλλε τὰς ἐξω τοῦ μέτρου ἐπιθυμίας σου, τὰς οὐσας ἀποτελέσματα νοσοῦσης καὶ διεφθαρμένης φαντασίας, καὶ οὐδὲν θέλεις ἔχει νὰ φοβῆσαι ἀπὸ τοῦ μέλλοντος, τὰ πάντα δὲ θέλεις ἐλπίζει ἀπ' αὐτοῦ.

Εἰμὶ ἤδη ἡσυχώτερος· δὲν τρέμω πλέον ἐνδομύχως, διότι αἰσθάνομαι ὅτι ἡ ψυχὴ μου εἶνε ἐγγυτέρω ἢ πρότερον τῷ Θεῷ μου. Διὸ θέλω μετ' εὐτολμίας ἀπαντήσῃ τὴν εἰμαρμένην μου· θέλω περιμείνει γενναίως ὅσα μοὶ φέρει ἡ πορεία τῶν πραγμάτων, διότι Σὺ, ὦ Θεὲ καὶ Πάτερ καὶ Δημιουργὲ τῶν ὅλων πανάγαθε, εἶπες· « Οὐ μὴ σε ἄνω, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω. » Ὑποτασσόμε-

νος ἀγογγύστως εἰς τὰς βουλὰς Σου, δὲν θέλω ἐπιζητεῖ τοῦ λοιποῦ ὅσα ἀπώλεσα· θέλω δὲ παραιτήσῃ τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας μου καὶ τὰ ἀλαζονικά μου σχέδια, διότι δὲν ἄγνοῶ, ὅτι ὅσα ἐν τῇ σοφίᾳ Σου, ὦ Πάνσοφε, μοὶ ἀρνεῖσαι, οὐδόλως ἤθελον συντελέσει εἰς τὴν ἀληθῆ εὐτυχίαν μου. Ἄνευ ἀδημονίας ἢ φόβου περὶ τοῦ μέλλοντος ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἐμῶν, τὰ πάντα εἰς Σὲ ἀνατίθεμαι. Σὺ, ἐὰν κρίνης τοῦτο συμφέρον, θέλεις κλίνει πρὸς ἐμὲ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καὶ θέλεις θαυμασίως μεταβάλλει εἰς χαρὰν τὰς παρούσας μου λύπας. Γινώσκω, Κύριε, τὴν πατρικὴν Σου ἀγαθότητα, τὴν δηλωθεῖσάν μοι σαφές-τα ἐν πολλαῖς τοῦ βίου μου περιστάσεσι. Ποσάκις μία μόνη στιγμή τῆς Χάριτός Σου μετέβαλε τὰ πάντα περὶ ἐμὲ καὶ κατέπαυσε τὰ δάκρυά μου, ἅπερ ἐνόμιζον αἰώνια!

Δὲν ζητῶ παρὰ Σοῦ ἀνθρωπίνην σοφίαν, ἀλλὰ μόνον τὸ ἀναγκαῖον θάρρος, ἀλλὰ μόνον τὴν δύναμιν τὴν ἀπορρέουσάν ἀπὸ τοῦ Πνεύματός Σου. Ἰκετεύω Σε, ὦ Θεέ μου, ἵνα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὅλον μὲ ἀνακαινίσῃ καὶ ζωηρὰν καταστήσῃ ἐν ἐμοὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρός μου. Θέλω ἀρνηθῆ ἑμαυτὸν, ὅπως ὁ Ἰησοῦς ἠρνήσατο ἑαυτὸν· ἀφωσιωμένος δὲ εἰς τὴν Ἀγίαν Σου θέλησιν, θέλω πίνει μέ-χρι τέλους τὸ πικρὸν ποτήριον τῶν δυστυχημάτων μου, ὥσπερ Ἐκεῖνος ἔπιεν αὐτό. Οὕτω θέλω κατασταθῆ κρείττων τῶν καιρικῶν περιστάσεων, τῶν προσκαίρων τοῦ βίου περιπετειῶν, ὅπως Ἐκεῖνος ἐνίκησε καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν πόνων καὶ τῶν δακρύων θέλω αἰσθανθῆ, ὡς ἡσθάνθη ὁ Ἰησοῦς, ὅτι Σὺ, Πανοικτίρμων, μοὶ μένεις πάντοτε πιστός, ὅτι τὸ ἔλεός Σου τὸ ἄπειρον οὐδέποτε ἐγκαταλείπει ἢ ἀμελεῖ τὰ τέκνα Σου.

ὦ Πάτερ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐπὶ Σὲ ἐλπίζει ἡ
ψυχὴ μου!

ΠΣΤ'.

Ὁ θρίαμβος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

(Ὁμιλία πρώτη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς).

«Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ
σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ
ἀγρῷ αὐτοῦ· ὁ μικρότερον μὲν ἐστὶ πάντων
τῶν σπερμάτων· ὅταν δὲ αὐξηθῇ, μεῖζον τῶν
λαχάνων ἐστί· καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλ-
θεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατασκη-
νοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.»

(Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΙΓ', 31—32).

Η ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς εἶνε ἐκάστῳ χριστιανῷ ὄν-
τως λαμπρὰ καὶ χαρμόσυνος ἑορτή. Ἡ ἐπέτειος ἐπά-
νοδος τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν οἱ Ἀπόστολοι ἐνεπλήσθησαν
Πνεύματος Ἁγίου, ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν τὰ γενέθλια τῆς
Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· ἀναμιμνήσκει δὲ ἡμῖν καὶ συγ-
κεφαλαιοῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ χριστιανισμοῦ τὴν σειρὰν
τῶν πνευματικῶν εὐεργετημάτων, ἅπερ ὁ Θεὸς ἐδαφι-
λεύσατο τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων.

Ἐν τῇ ἐπισήμῳ ταύτῃ ἡμέρᾳ, θέλω νὰ ἀσχοληθῶ
περὶ τὴν μελέτην τῶν ἀφορώντων πρὸς τὴν τύχην τῆς χρι-
στιανικῆς θρησκείας. Ἐπιθυμῶ νὰ ἐξετάσω τίνι τρόπῳ
ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως, ὃν ἔσπειρεν ἐπὶ τῆς γῆς ἡ χεὶρ
τοῦ Σωτῆρος, ἀνεπτύχθη καὶ ἐγένετο δένδρον μέγα καὶ
λαμπρόν, ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ὁποίου ἀναπαύονται νῦν τὰ

εὐγενέστερα ἔθνη τῆς οἰκουμένης. Ἐξυμνοῦσα τὰ θαυμάσια τῆς αἰωνίου Προνοίας, ἡ ψυχὴ μου πλήρης εὐγνωμοσύνης θέλει λατρεύσει τὸν Θεόν, ὅστις ἡξίωσε νὰ καταστήσῃ αὐτὴν κοινωνὸν τῆς καθαρωτάτης καὶ ἁγιωτάτης Διδασκαλίας.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἦτο πλέον ἐν τῷ μέσῳ τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ. Οὗτοι στερηθέντες τὸν φίλον αὐτῶν, τὸν θεῖον αὐτῶν Διδάσκαλον, ἔζων πλήρεις ἄθυμίας, καὶ συνήθως ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ συνερχόμενοι προσεκαρτέρουν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει. Δὲν εἶχον εἰσέτι λάβει τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὅπερ ἔμελλε νὰ παραμυθήσῃ αὐτοὺς ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, καὶ νὰ ἐνισχύσῃ αὐτοὺς εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των. Δὲν εἶχον εἰσέτι κηρύξει δημοσίᾳ εἰς τὸν ἰουδαϊκὸν λαὸν τὴν θεῖαν διδασκαλίαν τοῦ Ἑσταυρωμένου καὶ Ἀναστάντος.

Ἀλλὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ἐνισχυθέντες, Πνεύματος Ἁγίου πληρωθέντες καὶ ὑπὸ νέου ζήλου διάπυροι γενόμενοι, ἐπαρουσιάσθησαν κατὰ πρῶτον ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, καὶ ἐκήρυξαν εἰς τὴν μαιφόνον πόλιν τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸν Ναζωραῖον Ἰησοῦν, ὃν αὕτη μὲν ἐσταύρωσεν, ὁ δὲ Θεὸς ἡγείρεν ἐκ νεκρῶν.

Οἱ λόγοι αὐτῶν θαυμαστὴν ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀκροατῶν καὶ πολλῶν τὴν καρδίαν κατένυξαν. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν οἱ Ἀποστολοι ἤρχισαν νὰ κηρύττωσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ὥσπερ τρισχίλια ψυχὰι πάσης ἡλικίας, παντὸς γένους καὶ πάσης τάξεως ἐβαπτίσθησαν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ προσετέθησαν εἰς τὴν θεῖαν Αὐτοῦ Ἐκκλησίαν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, κηρυχθεῖσα ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς ἀπλότητι, ἐν ἀπλότητι ἐγένετο δεκτὴ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ ἄνθρωποι προσεπάθησαν νὰ γίνωσιν ἄξιοι τῆς θείας ταύτης παλιγγενεσίας, καθαρίζοντες τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν. Τὸ στόμα τῶν νηπίων ἐψέλλιζεν ἤδη ἀληθείας, ὥς τέως οἱ ὀνομαστότεροι τῶν σοφῶν τῆς γῆς μόνον ἀσαφῶς εἶχον ἐκφράσει, ἢ μόλις εἶχον προαισθανθῇ.

Ὁ ἀρχικὸς χριστιανισμὸς, ὅλος καθαρὸς καὶ ἀπηλλαγμένος τῶν σοφιστικῶν ἐρίδων, τῶν σχολαστικῶν διακρίσεων καὶ τῶν φληνάφων τῆς φαντασίας, συνίστατο εἰς ἡσυχον εὐσέδειαν, εἰς τὴν ἀνυπόκριτον τοῦ πλησίον ἀγάπην. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ δὲν εἶχον μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς, ἀλλὰ πᾶς οἶκος, ἐν ᾧ συνήρχοντο, ἀπετέλει τὴν ἐκκλησίαν τῶν· δὲν εἶχον κεχρυσωμένα εἰκονοστάσια, ἀλλ' αἱ καρδίαι αὐτῶν ἦσαν καθαρώτεραι τοῦ χρυσοῦ. Ὁ πλούσιος μετέδιδεν ἐκ τοῦ ἄρτου αὐτοῦ τῷ πένητι, ὁ δὲ πένης μετὰ χαρᾶς ὑπηρέτει τὸν πλούσιον, ὃν ἐθεώρει ὡς ἀδελφόν. Ἐν ταῖς συνελεύσεσιν αὐτῶν οὐδεμίαν ἔβλεπέ τις ἄμιλλαν περὶ τοὺς πολυτελεῖς κόσμους, οὐδένα ἐκ τῶν βαθμῶν ἢ ἐκ τῆς γεννήσεως ὄγκον παρετήρει, ἀλλ' ἐπεκράτει τρυφερὰ ἀγάπη καὶ ἰσότης ἀδελφῶν, ἐπ' ἀρετὴν προτρεπομένων καὶ ἐν ταῖς θλίψεσιν ἀλλήλους παρὰ μυθούντων. Ὅσάκις δὲ ἤρχοντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐώρταζον τὴν μνήμην τοῦ θείου αὐτῶν ἀρχηγοῦ. Οἱ εὐποροῦντες ἐκόμιζον καὶ προσέφερον τότε τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον διὰ τὸ κοινὸν δεῖπνον, ἔνθα πάντες μετελάμβανον τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελείᾳ καρδίας, μετὰ δὲ τὸ λιτὸν αὐτὸ δεῖπνον ἔδιδον ἀλλήλοις τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμόν.

Ἐν τοιαύτῃ ὁμονοίᾳ καὶ ἀκηράτῳ ἀγάπῃ διατελοῦν-
τες οἱ πρῶτοι χριστιανοί, διεκρίνοντο μόνον διὰ τῆς εὐσε-
βείας αὐτῶν. Ἦσαν οἱ πιστότατοι φίλοι, οἱ ἄριστοι πο-
λίται, οἱ εὐπειθέστατοι ὑπήκοοι, οἱ φιλοπονώτατοι ἐργά-
ται· ἔζων οὐχὶ δι' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους. Καὶ
αὐτοὶ δὲ οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν, οἱ πρῶτοι τοῦ Ἰησοῦ μα-
θηταί, πάντας ὑπερέτουν.

Κατ' ἀρχὰς ἀνεκοινώθη ἡ διδασκαλία τοῦ Θεανθρώ-
που μόνον τοῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦσιν Ἰουδαίοις·
μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγένετο γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, οἵ-
τινες πολλοὺς θεοὺς προσεκύνουν. Ἰουδαῖοι δὲ καὶ ἐθνικοί,
ἅμα παρεδέχοντο τὸν χριστιανισμόν, ἀπετέλουν μίαν
καρδίαν καὶ μίαν ψυχὴν καὶ εἶχον μίαν μόνην ἀγάπην,
μίαν πίστιν καὶ μίαν ἐλπίδα.

Βεβαίως δὲ ἀναγκαῖος ἦτον ὁ εὐγενὴς αὐτὸς ζῆλος,
ὁ ἐνθουσιασμός αὐτός, τὸ ἀνδρικὸν αὐτὸ φρόνημα τῶν
πρώτων χριστιανῶν, ἵνα σωθῇ ἡ νέα θρησκεία ἐν μέσῳ
τῶν σφοδρῶν προσβολῶν, ὧν ἐγένετο ἀντικείμενον ἔτι
ἀπὸ τῆς κοιτίδος αὐτῆς. Βεβαίως ἄφρευκτος ἦτον ἅπασα
ἡ ἀδιάφθαρτος αὕτη ὁμόνοια, ὅπως μείνωσιν ἀδιάσπα-
στοι ἀπ' ἀλλήλων οἱ τὸν πρῶτον αὐτὸν πυρῆνα τοῦ χρι-
στιανισμοῦ ἀποτελοῦντες, ὅπως θεωρῶσι πάντα τὰ γήϊ-
να ὡς δευτερεύοντα, ὅπως οὐδένα ἐκ τῶν εἰς τὴν κοινω-
νίαν αὐτῶν ἀνηκόντων ἐγκαταλείπωσιν εἰς ἔνδειαν τῶν
ἀπολύτως ἀναγκαίων, ὅπως τὰ πάντα ὧς μεταξὺ αὐ-
τῶν κοινὰ, ὅπως οἱ κτήματα κεκτημένοι πωλῶσιν αὐτὰ
καὶ διαμερίζωσι τὰς τιμὰς αὐτῶν πᾶσι κατὰ τὰς χρείας
ἐκάστου. Πάντες, καταφρονοῦντες τὰ τοῦ κόσμου, παρ'
οὐδὲν λογιζόμενοι ὅσα οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐσυνείθιζον νὰ
τιμῶσιν ὡς ἀνεκτίμητα ἀγαθὰ, μηδὲ ὧς ἐφιέμενοι πλού-

του, ἀξιώμάτων καὶ δόξης, ἀψηφούντες τοὺς πόνους, τοὺς διωγμοὺς, τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀτιμίαν, καὶ αὐτὰς τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον, ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἀπεςαλμένοι τοῦ οὐρανοῦ, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐμπνευσμένοι, ἵνα κηρύξωσι τοῖς ἀνθρώποις τὸ Εὐαγγέλιον.

Ἐν τῇ σμικρᾷ ταύτῃ χριστιανικῇ κοινότητι, τῇ ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλήμ, τίς τότε ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν ἀρχὴν θρησκείας προωρισμένης νὰ ἐξαπλωθῇ ἐφ' ἅπασαν τὴν γῆν; Μόλις ἠξιοῦτο αὕτη παρατηρήσεως ἐν τῇ ἀσημότητι καὶ ἐν τῇ πτωχείᾳ αὐτῆς. Πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κράτους τῆς, πρὸς διάδοσιν τῆς πίστεώς τῆς δὲν εἶχεν ὅπλα, δὲν εἶχε στρατηγούς, ἀλλὰ μόνον τὴν αἰωनीαν, τὴν οὐράνιον ἀλήθειαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς πηγάζουσαν πνευματικὴν ἰσχὺν καὶ πειθῶ. Δὲν ἐσκοτίζε τὴν ὄψιν τῶν βασιλέων καὶ τῶν λαῶν διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν τελετῶν, ἀλλ' ἔζη ἀφανὴς καὶ ἄδηλος ἐν τῇ ἀθωότητι καὶ τῇ ἀρετῇ αὐτῆς. Καὶ ὁμως οἱ ὁπαδοὶ αὐτῆς ὀσημέραι ἠϋξانون.

Οἱ παλαιοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Ἰησοῦ, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ νομοδιδάσκαλοι, οἱ Φαρισαῖοι, οἱ Σαδδουκαῖοι, οἱ ὑπ' ἀγρίων παθῶν τετυφλωμένοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, οἵτινες εἶχον καταδικάσει εἰς θάνατον τὸν Μεσσίαν, ἐνόμισαν ὅτι μετὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅλως ἀπώλετο καὶ ἐξηφανίσθη καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ. Ὅπως ἄρα ἐξεπλάγησαν, ὅτε αἰφνης ἔμαθον οὐ μόνον ὅτι ὁ Ἰησοῦς, ὃν αὐτοὶ ἐσταύρωσαν, εἶχεν ἀφήσει μετ' αὐτὸν φίλους, ἀλλ' ὅτι καὶ πολλαὶ χιλιάδες ἀνθρώπων ἐβαπτίσθησαν ἤδη ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ! Ἡ ὀργὴ αὐτῶν ἀνεζωπυρήθη, τὸ ἀκάθεκτον μῖσος αὐτῶν κατὰ τοῦ ἀθώου ἐκ δευτέρου ὠπλίσθη καὶ ἤρξαντο αὐθις τῶν διωγμῶν. Οἱ Ἀπόστολοι σιδηροδέσμιοι εἰς τὰς φυλακάς

ἐρρίφθησαν· αἱ συνελεύσεις τῶν χριστιανῶν διελύθησαν. Εἰς μάτην! Ἀπὸ τῶν ὑπογείων καὶ σκοτεινῶν εἰρκτῶν ἀντήχουν οἱ πρὸς τὸν Σωτῆρα ὕμνοι, τὰ δὲ θνήσκοντα χεῖλη τῶν μαρτύρων ἀπήγγελλον τὰς οὐρανίους παραμυθίας τῆς ἀληθοῦς θρησκείας. Εἰσέτι ὁμως ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ δὲν εἶχεν ὑπερβῆ τὰ τείχη τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἀλλ' οἱ Ἀπόστολοι καταδιωκόμενοι διεσπάρησαν καθ' ἅπαν τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τοῖς ἀπωτάτω οἰκοῦσι λαοῖς. Οὕτω ἔμελλον αὐτοὶ οἱ πρῶτοι καὶ προσωπικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς θρησκείας διὰ τῶν προσπαθειῶν, ἃς κατέβαλον ἵνα ἐξαφανίσωσιν αὐτήν.

Παντοῦ, ὅπου ἐπορεύθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀφρικὴν, εὗρον ψυχὰς προθύμως ἀποδεχομένας τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν. Ἐν πάσαις δὲ ταῖς κυριωτέραις πόλεσι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ μεγαλοπόλει Ῥώμῃ, ἣτις ἐδέσποζε διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν νόμων ὀλοκλήρου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, συνεκροτοῦντο πλησίον τῶν μεγαλοπρεπῶν ναῶν τῶν ἐθνικῶν μικραὶ χριστιανικαὶ κοινότητες, προωρισμέναι νὰ ἐνιδρύσωσι μίαν ἡμέραν δημοσίως τὴν λατρείαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

Προθύμως δὲ ἀπεδέχοντο οἱ τοῦ πάλαι ποτὲ ἰσχυροῦ Ἰσραὴλ ἀπόγονοι τὴν ἀγγελίαν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μεσσίου, ἅτε βαρέως φέροντες τὸν ῥωμαϊκὸν ζυγὸν καὶ ἐπιποθοῦντες τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δόξαν. Κατὰ τινὰ κοινὴν παράδοσιν περιέμενον τότε οἱ Ἰουδαῖοι Μεσσίαν ἐπίγειον, μέλλοντα νὰ ἀνεγείρῃ τὸν πεπτωκότα τοῦ Δαβὶδ θρόνον καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος τὴν κυριαρχίαν τῆς γῆς.

Διὰ τοῦτο πλεῖστοι ἐζήτησαν νὰ μνηθῶσι τὰ τοῦ χριστιανισμοῦ μυστήρια· μνηθέντες δὲ αὐτὰ, ἔμαθον ὅτι ὁ Μεσσίας τῶν χριστιανῶν εἶνε Μεσσίας οὐράνιος, ἡ δὲ βασιλεία αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, βασιλεία πνευματική.

Ἔτι δὲ προθυμότερον τῶν Ἰουδαίων ἀπεδέχθησαν οἱ ἔθνηκοι τὴν περὶ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος. Οἱ σοφώτεροι αὐτῶν εἶχον ἤδη ἀναγνωρίσει ὡς ἀξίας καταφρονήσεως τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων καὶ τὴν ὁμολογίαν πλήθους θεοτήτων, ἐχουσῶν τὰ πάθη καὶ τὰς κακίας τῶν ἀνθρώπων. Ὑπὲρ ποτε δὲ τότε ἡσθάνθησαν οἱ ἔθνηκοι καθολικὴν καὶ ζωηροτάτην τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀληθείας.

Αἱ πολιτικαὶ περιστάσεις συνετέλεσαν ὡσαύτως εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ Ῥώμη, συγκρατοῦσα ὑπὸ τὸ ἰσχυρὸν αὐτῆς σκῆπτρον πάντα τὰ τότε γνωστὰ ἔθνη τῆς γῆς, συνέδεν οὕτως εἰπεῖν αὐτὰ εἰς ἓν ὅλον καὶ καθίστα εὐχερεστέρας καὶ συνεχεστέρας τὰς μεταξὺ τῶν λαῶν σχέσεις. Τοιοῦτοτρόπως αἱ εἰδήσεις μετεδίδοντο ταχέως, καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ὁδοιποροῦντες ἀκωλύτως ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ἡδυνήθησαν νὰ θέσωσι τὰ θεμέλια τῆς ἀοράτου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μέχρι τῶν περάτων τῆς τότε γνωστῆς οἰκουμένης.

Ἐνὶ λόγῳ αἱ θρησκευτικαὶ διαθέσεις τῶν τότε κατοίκων τῆς γῆς, αἱ πολιτικαὶ σχέσεις τῶν λαῶν, πλεῖστα ἄλλαι περιστάσεις ἐνήργησαν ἀποτελεσματικῶς πρὸς τὴν διάδοσιν θρησκείας, ἥτις ἐθριαμβευσεν, οὐχὶ διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων, ἀλλὰ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἀληθείας, καὶ ἥτις καθίστα ἀδελφοὺς πάντας τοὺς κατοίκους τῶν διαφόρων τῆς γῆς μερῶν.

Ὅτε οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἔφθασαν τὸ τέρμα τοῦ λαμ-
προῦ, ἀλλὰ πολυμόχθου αὐτῶν σταδίου, ὁ σπόρος τοῦ
χριστιανισμοῦ ἦτον ἤδη ἐσπαρμένος καθ' ἅπαντα τὸν
ῥωμαϊκὸν κόσμον. Ἰωάννης ὁ ἀγαπητὸς μαθητὴς καὶ ἐ-
πιστήμιος φίλος τοῦ Ἰησοῦ, ὁ συγγράψας τὸ κατ' αὐτὸν
Εὐαγγέλιον, τὰς τρεῖς καθολικὰς αὐτοῦ ἐπιστολάς καὶ
τὴν Ἀποκάλυψιν, ἐπιζήσας τοῖς λοιποῖς, ἀπῆλαυσε τὴν
ἄφατον ἡδονὴν τοῦ νὰ ἴδῃ τὴν Ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
κλησίαν τεθεμελιωμένην ἐπὶ βάσεων ἀκραδάντων. Ἐκα-
τοντούτης σχεδὸν ἐκήρυττεν ἔτι ἐν Ἐφέσῳ τὸν λόγον
τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Διδασκάλου· ὅταν δὲ τὸ ἔσχατον γῆρας
παρέλυσεν τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ὅταν ἡ γλῶσσά του δὲν
ἡδύνατο πλέον νὰ ἐκφωνῇ συνεχῇ ὁμιλίαν, φερόμενος ἐπὶ
θάκου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ, συνεκεφαλαίονεν ἅπασαν τὴν
διδασχὴν τοῦ Ἰησοῦ διὰ τῶν ὀλίγων τούτων θείων λέξεων·
« Ἀγαπητὰ τεκνία, ἔλεγεν, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς
ἠγάπησεν ἡμᾶς ὁ Κύριος. »

Ἐν τούτοις αὐξάνοντος ὁσημέραι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν
χριστιανῶν, οἱ εἰς τὴν νέαν θρησκείαν προσελθόντες Ἰου-
δαῖοι τε καὶ ἐθνικοὶ κατὰ φυσικὸν λόγον ἠθέλησαν νὰ εἰ-
σάξωσιν εἰς τὴν ἀρχικὴν τοῦ χριστιανισμοῦ διδασκα-
λίαν ιδέας τινὰς καὶ παραστάσεις ἐκ τῶν παλαιῶν αὐτῶν
θρησκευμάτων. Ὅθεν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν χρόνων τῶν
Ἀποστόλων ἐγεννήθησαν πλεῖσται πλάναι παντάπασιν
ἀλλότριαι τῆς ὑψηλῆς ἀπλότητος τῶν διδαγμάτων τοῦ
Ἰησοῦ· ἡ δὲ διαφορὰ αὕτη τῶν γνωμῶν ἐν τοῖς ἀφορῶσι
τὴν θρησκείαν ἠῤῥξῃσε μετὰ τὸν θάνατον τῶν Ἀποστό-
λων. Ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τῶν πρῶ-
των χριστιανῶν οἱ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, εἰσήγα-
γον λεπτολόγους καὶ σοφιστικὰς ἐρεῦνας καὶ συζητήσεις

ἐκεῖ ἔνθα ἔπρεπε νὰ ἐπικρατῇ μόνον εὐσεβείας καὶ ἀπερίο-
ριστος πίστις· ἐφιλονείκουν δὲ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ
Ἰησοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης αὐτοῦ
φύσεως καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων αὐτῶν, περὶ τοῦ
ὑψηλοῦ τῆς Ἀγίας Τριάδος μυστηρίου καὶ περὶ πολλῶν
ἄλλων ἀντικειμένων, περὶ ὧν ὁ Σωτὴρ ὀλίγα ἢ οὐδόλως
ἐλάλησε· καθόσον ὁ Κύριος ἡμῶν ἡξίου πρὸ πάντων καρ-
δίαν καθαρὰν, φρόνημα θεῖον ἐν ἔργοις καὶ ἐν λόγοις, ἀ-
γάπην πρὸς τὸν Οὐράνιον Πατέρα, ἀγάπην πρὸς τὴν
ἀνθρωπότητα, καὶ ἐθεώρησε πάντοτε τὰς τῆς αἰωνιότη-
τος ἐλπίδας ὡς συνεπομένους τῇ ἠθικῇ τελειοποιήσει τῆς
ψυχῆς. Εὐτυχῶς δὲ ἅπασαι αἱ αἱρέσεις κατεδικάσθησαν
καὶ ἀπεσκορακίσθησαν, ὀρισθέντων ἀμεταπτώτως τῶν
θείων τῆς χριστιανικῆς πίστεως δογμάτων τῇ ἐπιστα-
σίᾳ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ὑπὸ τῶν θεοφόρων Πατέρων
ἐν ταῖς οἰκουμενικαῖς συνόδοις.

Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ αἱρέσεις, αἱ κατὰ τοὺς πρώτους
τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνους ἀναφεῖσαι, ὅσον καὶ ἂν ᾔσαν
καθόλου λυπηραὶ, συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τῆς νέας
θρησκείας· διότι ἐκάστη αὐτῶν ἐκήρυττε τὸ Εὐαγγέλιον
μετὰ μεγάλου ζήλου ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ν' αὐξήσῃ τὸν ἀριθ-
μὸν τῶν ὁπαδῶν αὐτῆς. Οὕτω ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀντή-
χησεν ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ τῶν ἰνδικῶν παραλίων μέχρι
τοῦ παγωμένου ὠκεανοῦ, καὶ ὁ Σταυρὸς, τὸ ἐξωτερικόν
τοῦτο σύμβολον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἤρθη ἐπὶ
τῆς καυστικῆς ἄμμου τῆς Λιβύης καὶ ἐντὸς τῶν ἀγρίων
δασῶν τῆς ἀρκτώας Εὐρώπης.

Ἐπὶ ματαίῳ οἱ ἱερεῖς τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων
ἐμαίνοντο ἀπὸ τῶν ἐγκαταλελειμμένων ναῶν των κατὰ
τῆς νέας θρησκείας· εἰς μάτην ἀπεστέλλοντο ὁλόκληροι

στρατοὶ κατὰ τῶν πιστῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ· μάτην ὑφoῦντο πανταχοῦ αἱ φλόγες τῶν πυρῶν καὶ ἡ τέχνη τῶν δημίων νέας ἐφεύρισκε καὶ φρικώδεις βασάνους διὰ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ ἐνίκα· ἐκάστη πυρὰ ἐγίνετο νέον τρόπαιον αὐτῆς· ἕκαστον στρεβλωτήριον ἦν νέος βωμός, πᾶσα φυλακὴ εἰς νέαν μετεβάλλετο ἐκκλησίαν. Χιλιάδες ἀπέθνησκον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας πίστεως, ἣτις κατεφρόνει τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου καὶ τὸν θάνατον, περὶ δὲ τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων συνήρχοντο κλαίοντες, ἀλλ' ὁμως πλήρεις θάρρους, νέοι προσήλυτοι καὶ νέας ἀπετέλουν χριστιανικὰς κοινότητας.

Τρεῖς ἑκατονταετηρίδες δὲν εἶχον εἰσέτι παρῆλθαι ἀπὸ τῆς σταυρώσεως τοῦ Ἰησοῦ, ὅτε ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, οὗτινος τὸ σκῆπτρον προσεκύνουν τὰ τρία μέρη τοῦ ἀρχαίου κόσμου, παρεδέχθη μεθ' ὅλων τῶν αὐλικῶν αὐτοῦ τὸν χριστιανισμόν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἔγινεν ἐπικρατοῦσα τοῦ Κράτους θρησκεία· οἱ τῶν ἐθνικῶν ναοὶ ἐγκατελείφθησαν ἔρημοι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλευθέρως ἀντήχει ἐν τοῖς τῶν πλουσίων μεγάροις καὶ ἐν ταῖς καλύβαις τῶν πτωχῶν.

Ἐν τούτοις ἀναρίθμητα πλήθη λαῶν κατόικουν ἔτι ἐν χώραις ἀγνώστοις, ἐνθα δὲν εἶχε φθάσει ἡ ἐξουσία τῆς Ῥώμης καὶ δὲν εἶχεν ἀκουσθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐκτακτος καὶ μοναδικὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναβρασμός ἤρχισε τότε νὰ ταρασῇ πάντα τὰ ἔθνη. Ἀπὸ ἀγρίων καὶ ἀπομεμακρυσμένων κλιμάτων προσερχόμενα πλανησίεδρα στίφη βαρβάρων ἐπέπεσον κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, κατεκερμάτισαν δὲ καὶ κατέλα-

βον τὰς τερπνὰς αὐτῆς χώρας. Πολλὰς ἑκατονταετηρίδας διήρκεσαν αἱ μεταναστάσεις αὐται τῶν ἐθνῶν, καθὼς καὶ οἱ κατὰ συνέπειαν αὐτῶν ἐγερθέντες πόλεμοι, αἰέποτε δὲ νέα καὶ αἰέποτε πολυπληθέστερα σμήνη βαρβάρων λαῶν ἐπῆρχοντο καὶ ἐδίωκον τοὺς πρὸ αὐτῶν ἐγκρατασταθέντας, καὶ αἰέποτε οἱ διωκόμενοι ἄλλους ἐδίωκον καὶ οἱ ἐξωθούμενοι ἄλλους ἐξώθουν. Πᾶν ὅ,τι πάλαι ἦν καλὸν καὶ θαυμαστὸν ἀπώλετο· αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐξεμηδενίσθησαν, τὰ βασίλεια καὶ οἱ θρόνοι ἐξηφανίσθησαν· μόνη ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ διέμεινε καὶ ἐνίκησε τὴν βαρβαρότητα καὶ πάντων ἐγένετο ἐγκρατής. Ἐφάνη δὲ ὡς ἂν εἰ οἱ λαοὶ ἐκείνοι τῷ νεύματι τῆς θείας Προνοίας ὑπέικοντες προσέτρεχον πρὸς τὸ φῶς τῆς οὐρανίου ἀληθείας· πάντες ἀνέλαβον τὸν Σταυρὸν, καὶ αἱ σκληραὶ αὐτῶν καρδίαι κατέστησαν φιλόφρονες, καὶ τὰ ἄγρια αὐτῶν ἦθη ἐξημερώθησαν.

Ἡ χριστιανικὴ πίστις ἐθριαμβεύσεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἀναστατώσεως τῶν λαῶν καὶ τοῦ παντελοῦς μετασχηματισμοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ὅτε δὲ ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ ἐκείνου χάους ἐξῆλθεν οἶονεὶ νέα πλάσις, ἅπαντα τὰ πεπολιτευμένα ἔθνη ἐλάτρευον ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Θεόν, κοινὸν ἀπάσης τῆς δημιουργίας Πατέρα, καὶ ἡγάλλοντο ἐπὶ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἀπὸ τοῦ σκότους λυτρώσει, καὶ ἐπίστευον εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀποκάλυψιν διὰ τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καίτοι δυστυχῶς αἱρέσεων τινῶν διαχωριζουσῶν τὴν Καθολικὴν Αὐτοῦ Ἐκκλησίαν.

Ἔτι καὶ ἐν τῷ νῦν χρόνῳ ἐξακολουθεῖ ἡ ἐξάπλωσις τῆς χριστιανικῆς θρησκείας παρὰ τοῖς ἀπομακρυσμέ-

νοις καὶ βαρβάροις λαοῖς· ἐλεύσεται δὲ βεβαίως ἡμέρα, καθ' ἣν ἅπαντες οἱ λαοὶ τῆς γῆς θέλουσιν ἀποτελεῖ ἐν καὶ μόνον πνευματικὸν ποίμνιον, οὗτινος ποιμὴν ἐστὶν ὁ Χριστός. Ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως ἐγένετο δένδρον· οἱ δὲ κλάδοι τοῦ δένδρου αὐτοῦ φαύουσι τὸν οὐρανὸν καὶ πᾶσαν ἐπισκιάζουσι τὴν γῆν.

Ὅταν ἀναγινώσκω ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν παρελθόντων χρόνων τὰς θαυμασίας τύχας τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, πανταχοῦ βλέπω τὸν δάκτυλον τοῦ Θεοῦ, πανταχοῦ τὴν σφραγίδα τῆς θείας Προνοίας διακρίνω. Ἡ ἐξέτασις τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς προόδου τῆς θρησκείας ταύτης ἀρκούντως ἀποδεικνύει εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου τὴν θεϊότητα τῆς πίστεώς μου.

Καθὼς δὲ διὰ καθημερινῶν θαυμάτων μεριμνᾷ ὁ Θεὸς περὶ τῶν γηϊνῶν ἀναγκῶν τῶν θνητῶν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ τάξει παρέσχεν αὐτοῖς, κατὰ τὴν διάταξιν τῶν περιστάσεων καὶ τῶν πραγμάτων, τὰ μέσα τῆς ἠθικῆς βελτιώσεως, τῆς τελειοποιήσεως τῆς πνευματικῆς. «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι Αὐτοῦ οὐ μὴ παρέλθωσιν.» (Εὐαγγ. κατὰ Λουκᾶν ΚΑ', 33).

Αἰώνιος εἶ Σὺ ὁ Θεός, ἡ Πηγὴ παντὸς φωτὸς καὶ πάσης σοφίας, αἰώνιός ἐστι καὶ ἡ ἀλήθειά Σου! Βασιλεῖαι καὶ ἔθνη παρέρχονται καὶ ἐξαφανίζονται, ἀλλ' ἡ ἀόρατος καὶ θεία Ἐκκλησία τῶν ψυχῶν, ἡ διὰ τοῦ Υἱοῦ Σου ἰδρυθεῖσα, διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα.

ὦ τῆς εὐδαιμονίας! καὶ γὰρ εἰμι μέλος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, καὶ ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας ἐχύθη ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου, μυριάδες δὲ μάρτυρες τῆς ἀληθείας ἀπέκτησαν ἐν μέσῳ ἀνηκούσων βασιάνων τὸν μαρτυρικὸν στέφανον! Ἡ ψυχὴ μου ψελλίζει

Σοι, ὦ Πανάγαθε, τὴν βαθυτάτην αὐτῆς εὐγνωμοσύνην ὅτι δὲν ἠθέλησας τὴν ἐν τῷ σκότει ἀπώλειαν αὐτῆς, ἀλλὰ διὰ τοῦ θείου Σου λόγου ἐκάλεσας αὐτὴν εἰς τὸ φῶς, εἰς ἐπίγνωσιν τῆς Σῆς ἀληθείας.

Θεῖε θεμελιωτὰ τῆς πίστεώς μου, τῆς ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐν τῷ θανάτῳ παραμυθίας μου, δέξου τὴν ἀτελεῖ ἔκφρασιν τῆς θερμότητος εὐγνωμοσύνης μου. Διὰ τοῦ λόγου Σου ἀπηλλάχην τοῦ σκότους, ἠλευθερώθην ἀπὸ τοῦ αἰωνίου θανάτου, διότι σκότος καὶ θάνατός ἐστι τὸ μὴ γινώσκειν τὸν Θεὸν καὶ τὸ μὴ λατρεύειν Αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Θεῖε φωταγωγὲ τοῦ πνευματικοῦ μου σταδίου, τῆς ἀληθοῦς μου ζωῆς, Σὺ μὲ ὁδηγεῖς πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ ἀπείρου ἐλέους, ὥςπερ ἀποπεπλανημένον καὶ ἀπαίδευτον παιδίον πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. Μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ ἀκούω τῆς γλυκείας καὶ φιλοστόργου φωνῆς Σου, τῆς καλούσης με εἰς ὑψηλοὺς προορισμούς. Εἰς αὐτὴν θέλω πιστεῦει καὶ αὐτὴν θέλω φαιδρῶς ἀκολουθεῖ. Οὔτε ψευδῆς ἐπιστήμη, οὔτε μωρὰ καὶ ματαία σοφιστεία, οὔτε αἱ ἡδοναὶ, οὔτε αἱ λύπαι καὶ οἱ πόνοι τοῦ παρόντος κόσμου θέλουσι μὲ χωρίσει ἀπὸ Σοῦ.

Καὶ σεῖς, μακάριοι, σεῖς, οἵτινες καὶ εἶδατε καὶ ἡγάπησατε καὶ ἠκολουθήσατε τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τῆς γῆς, σεῖς οἱ πρῶτοι μαθηταὶ καὶ ἐκλεκτοὶ Αὐτοῦ ἀπόστολοι, ὁ ὅλος ἐν τῷ Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ βίος ὑμῶν ἔστω μοι παράδειγμα τοῦ ἐμοῦ βίου. Ἡ δὲ γεραρὰ ἀπλότης τοῦ ἀρχεγόνου χριστιανισμοῦ, τοῦ διατηρηθέντος μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, γενέσθω ἀκράδαντος στύλος τῆς πίστεώς μου, ὅπως τότε καὶ ἡ ἀγαλλίασις ὑμῶν, ἣν ἐν τῷ θανάτῳ ἠσθάνθητε, γίνῃ καὶ ἐμὴ ἀγαλλίασις κατὰ τὰς ὑστάτας τῆς ἐπιγείου

ζωῆς μου στιγμάς. Οὐχὶ δὲ μόνον οἱ λόγοι μου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα μου καὶ αὐτὰ τὰ παθήματά μου ἔστωσαν νέος θρίαμβος τῆς ἀγιωτάτης τῶν θρησκειῶν. Γένοιτο, γένοιτο!

.....

ΠΖ'.

Ὁ χριστιανὸς ὀφείλει νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς θρησκείας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θρησκευτικῶν φρονημάτων.

(Ὁμιλία δευτέρα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς).

« Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.»

(Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΚΗ', 19—20).

ΟΛΙΓΑΣ ἑορτὰς ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία μετὰ τοσαύτης ἐπισημότητος, μεθ' ὅσης πανηγυρίζει τὴν Ἀγίαν Πεντηκοστήν, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐτήσιος τῶν γενεθλίων αὐτῆς πανήγυρις. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, πληρωθέντες Πνεύματος Ἁγίου καὶ διαφωτισθέντες, ἔλαβον διὰ πρώτην φοράν τὸ θάρρος νὰ κηρύξωσι τὴν νέαν θρησκείαν δημοσίως ἐνώπιον τοῦ λαοῦ· ἐκήρυξαν δὲ τὴν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστιν ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ τῇ πόλει, ὅθεν ἡμέρας τινὰς πρότερον ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου εἶχε συρθῇ ὡς κακοῦργος εἰς τὸν Γολγοθᾶ ἵνα ὑποστῇ τὸν τῆς σταυρώσεως θάνατον· ἐκήρυξαν τὴν λατρείαν

τοῦ Ἰησοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ λαοῦ, ὅστις πρὸ μικροῦ ἐξύβριζεν αὐτὸν καὶ μανιωδῶς ἀνέκραζε καὶ ἐζήτει τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Καὶ ἐξελθόντες οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι Ἀπόστολοι ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ διεσκορπίσθησαν εἰς πάσας τῆς γῆς τὰς χώρας, ὅπως εἶχε διατάξει αὐτοὺς ὁ θεὸς αὐτῶν Διδάσκαλος, καὶ ἀνήγγειλαν τοῖς μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένοις λαοῖς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τῆς γῆς θεμελιωθείσης. Τοὺς δὲ ἀποδεχομένους καὶ ὁμολογοῦντας τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, εἰσήγαγον εἰς τὴν νέαν Ἐκκλησίαν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· ἐδίδασκον δὲ καὶ καθίστων αὐτοὺς ἀληθεῖς χριστιανούς, ἦτοι πιστοὺς καὶ ἀκριβεῖς τηρητὰς τῶν θείων ἐντολῶν, ὁπαδοὺς τοῦ Θεανθρώπου ἔντε φρονήμασι καὶ ἐν ἔργοις καὶ ἐν ᾧ παντὶ τῷ βίῳ· διότι ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου εἶχεν εἰπεῖ τοῖς πρώτοις Αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις· « Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΚΗ', 19-20).

Καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἐπορεύθησαν καὶ ἐξεπλήρωσαν τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν. Οὐδὲν δὲ ἀπέτρεψεν αὐτοὺς τοῦ ἁγίου αὐτῶν ἔργου, οὔτε οἱ κόποι, οὔτε αἱ στερήσεις, οὔτε οἱ κίνδυνοι. Ἐπορεύθησαν ἀτρόμητοι, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχοντες βεβαίαις διώξεις, βασάνους, τὸν θάνατον. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ κατελήφθησαν ἐνθουσιασμοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ διάδοχοι τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀνδρῶν. Ἐβλεπον οὗτοι τὰ ἀλγεινότερα βασανιστήρια, ἐν οἷς κατέλυον τὸν βίον οἱ σεβαστοὶ αὐτῶν διδάσκαλοι· ἀντὶ

δὲ νὰ πτοηθῶσιν ἐν ὄφει τοιαύτῃ καὶ νὰ κλονισθῶσιν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ἀληθείας, ἐνισχύοντο ἔτι μᾶλλον καὶ θαρράλεώτερον ἐκήρυττον τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ τάφοι τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀποθνησκόντων μαρτύρων ἐγένοντο εὐκτήριοι οἶκοι, ἱεροὶ τόποι τῶν εὐσεβῶν αὐτῶν συνελεύσεων. Παρὰ τοὺς τάφους αὐτοὺς ἀνανέουν ἔνθεοι τὸν ὄρκον νὰ ἀκολουθήσωσιν ἀφόβως καὶ ἀπροφασίστως τὸ παράδειγμα τῶν πρὸ αὐτῶν. Παρὰ τοὺς τάφους αὐτοὺς νέον ἀνελάμβανον θάρρος ὁσάκις ἀπεδειλίων πρὸς τὸ ἔργον. Παρὰ τοὺς τάφους αὐτοὺς ἀνεκοίνουν τὰ ἱερὰ τοῦ χριστιανισμοῦ μυστήρια τοῖς φίλοις, τοῖς συγγενέσι καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν.

Τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἀγάπη παρήγαγον παρὰ τοῖς πρώτοις αὐτοῖς χριστιανοῖς τὸν ἀκατάσχετον ζῆλον πρὸς διάδοσιν τῆς σωτηρίου θρησκείας εἰς τοὺς διαφόρους λαούς. Ὁ ζῆλος δὲ αὐτὸς δὲν ἐξέλιπεν ἐντελῶς καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Δαπάναις ἀδραῖς ἡγεμόνων ἢ συμπράξει τε καὶ συνδρομῇ εὐσεβῶν κοινοτήτων ἀπεστάλησαν πολλάκις εἰς ἀπωτάτω κειμένας χώρας κήρυκες τοῦ θείου λόγου, ἵνα κηρύξωσιν ἀγρίοις λαοῖς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ διδάξωσιν αὐτοὺς τὴν λατρείαν τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ καὶ ζῶντος Θεοῦ. Διὰ τοῦτο οὐδὲν σχεδὸν ὑπάρχει σήμερον μέρος τῆς γῆς, ἔνθα δὲν ἐστήθῃ ὁ Σταυρὸς ὡς σύμβολον τῆς θριαμβευσάσης θρησκείας τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὰς διαφόρους τῆς γῆς χώρας ἐκηρύχθη δημοσίᾳ ἐν τοῖς ναοῖς ἡ ἀλήθεια, ἡ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθεῖσα.

Ἐτι καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἐπικράτειαί τινες διατηροῦσιν εὐσεβῆ καθιδρύματα, σκοπὸν ἔχοντα τὴν διάδο-

σιν καὶ ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Θεῖον τωόντι τὸ ἔργον τῶν λεγομένων Ἱεραποστόλων, ὅταν, ἀντὶ νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς αὐξήσεως τῶν αἱρέσεων μεταξὺ χριστιανικῶν ἐθνῶν, προσπαθῶσι νὰ ὁδηγήσωσι πρὸς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου τοὺς ἔτι ἐν τῇ σκοτίᾳ τῆς εἰδωλολατρείας διατελοῦντας βαρβάρους λαούς. Ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν ἄνδρες γενναϊόψυχοι, πλήρεις Πνεύματος ἁγίου καὶ τοῦ θείου λόγου ἐνθερμοὶ ζηλωταί, οἵτινες κατὰ μίμησιν τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, ἀφιεροῦντες πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν καὶ πάσας τὰς δυνάμεις των εἰς τὸν ὑψηλὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἐγκαταλείπουσι διὰ παντὸς τὰς πατρίδας των καὶ τὸν ἄνετον βίον, εἰσδύουσιν εἰς ἀγρίας χώρας καὶ ἐμμένουσι ζῶντες ἐν αὐταῖς ἐν μέσῳ κακουχιῶν καὶ θλίψεων καὶ παντοίων κινδύνων, ἵνα σώσωσι ψυχὰς, καταστρέψωσι τὰς πλάνας τῆς εἰδωλολατρείας καὶ ἐξημερώσωσι τὰ θηριώδη τῶν λαῶν ἐκείνων ἥθη διὰ τῆς ἐπιρρόης τοῦ σωτηρίου χριστιανικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς καθολικῆς ἀγάπης.

Ἀληθῶς εἰπεῖν, πάντες οὔτε περίστασιν οὔτε τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα ἔχουσιν, ἵνα γίνωσιν ἀπόστολοι καὶ κήρυκες τοῦ θείου λόγου παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς· ἄλλως τε οὐδὲ ἀπαιτεῖται τοῦτο παρὰ παντὸς χριστιανοῦ. Ὁ Θεὸς διανέμει ποικιλοτρόπως τὰ δῶρα Αὐτοῦ μεταξὺ τῶν τέκνων Του· λίαν δὲ ἀπ' ἀλλήλων διαφέρουσιν αἱ δυνάμεις, αἱ περιστάσεις καὶ αἱ γνῶμαι τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὅμως πᾶς χριστιανὸς καὶ δύναται καὶ ὀφείλει νὰ συντελῇ κατὰ λόγον τῶν δυνάμεων του εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας, τῆς τόσον ἀκηράτου καὶ ὑψηλῆς, ἐν ᾗ εὐρίσκει αὐτὸς τὴν ἡσυχίαν τοῦ νοός του, τὴν ψυχικὴν γαλήνην καὶ τὴν τελειοποίησιν αὐτοῦ.

Σπουδαῖον, ἱερὸν καθήκον ἐστὶ παντὸς χριστιανοῦ νὰ καθιστᾷ ὡς οἷόν τε ἐπικρατεστέρας ἐπὶ τῆς γῆς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν θρησκείαν ταύτην τῆς ἀγάπης· διότι πᾶς χριστιανὸς εἶνε μαθητῆς τοῦ Ἰησοῦ. Εἰς τοὺς μαθητὰς δὲ τοῦ Μεσσίου, εἰς τοὺς ὁπαδοὺς Αὐτοῦ ἀνήκει ν' ἀποτελειώσωσι τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον Αὐτὸς ἤρχισεν. Ὅσα ὁ Κύριος καὶ Διδάσκαλος ἡμῶν ἐν τῇ θείᾳ Αὐτοῦ σοφίᾳ ἐνόμισεν ἀναγκαῖα νὰ θεμελιώσῃ, δὲν πρέπει ἡμεῖς μετ' ἀδιαφορίας νὰ ἐγκαταλείψωμεν εἰς τὴν φορὰν τῆς τύχης καὶ τῶν περιστάσεων. Ὅφείλοντες δὲ νὰ ὦμεν ἐν πᾶσι μιμηταὶ Αὐτοῦ, δὲν δυνάμεθα νὰ παραμελήσωμεν τὸ σπουδαιότατον, τὸ μέγιστον Αὐτοῦ ἔργον (ἐν ᾧ ἔδωκεν ἡμῖν τὸ τελειότατον παράδειγμα), ἥτοι τὴν ἐξάπλωσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ μεταξὺ τῶν θνητῶν.

Ναί, καθήκον ἡμῶν ἐστὶ νὰ φροντίζωμεν παντὶ σθένει περὶ τῆς διαδόσεως καὶ τῆς παγιώσεως τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων παρὰ τοῖς ὁμοίοις ἡμῶν· τὸ δὲ καθήκον τοῦτο ἀπορρέει ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θείου νόμου τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀπὸ τῆς ἀγάπης. Ἐὰν αἰσθανώμεθα ὅτι οὐδὲν ἄλλο, ὅσον ἡ θρησκεία, ἐνθαρρύνει ἡμᾶς ἐν ταῖς δυσπραγίαις καὶ ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἐνισχύει καὶ ἐξευγενίζει τὸ πνεῦμα ἡμῶν, διδάσκει ἡμᾶς νὰ κρίνωμεν ὀρθῶς τὰ τοῦ κόσμου καὶ τὰ τῆς αἰωνιότητος, καθιστᾷ ἡμᾶς ἀπτοήτους καὶ ἱλαροὺς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου, πῶς, ἐὰν ὄντως ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, δυνάμεθα νὰ μὴ ἐργαζώμεθα ἵνα καταστήσωμεν αὐτοὺς κοινωνοὺς τοῦ ἄκρου αὐτοῦ ἀγαθοῦ, τῶν ἀσφαλῶν αὐτῶν βάσεων τῆς ἡμετέρας εὐδαιμονίας; Πόσον προθύμως προσπαθεῖ ὁ πατὴρ νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀγαπητόν του υἱὸν τὰς ὠφελίμους γνώσεις, δι' ὧν ὁ υἱὸς αὐτὸς δύναται μίαν ἡμέραν νὰ ζήσῃ τίμιον

καὶ ἀνεξάρτητον βίον καὶ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν συμπολιτῶν του! Μετὰ πόσης χαρᾶς ἡ μήτηρ ζητεῖ νὰ στολίσῃ τὸ ἀγαπητὸν αὐτῆς τέκνον διὰ τῶν κεχαρισμένων ιδιοτήτων τῆς κοσμιότητος, τῆς κομψότητος, τῆς εὐπροσηγορίας, τῆς φιλοφροσύνης, μεθ' ὧν θέλει κατασταθῇ ἀξιαγάπητον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κόσμου! Οὐτε ὀλιγώτερον ἐνεργὸς, οὐτε ἥττον ζωηρὰ τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς ταύτης ἀγάπης πρέπει νὰ ᾔνῃ ἡ πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ.

Ἄλλως τε ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ ἐστὶν εὐχερής. Φυσικὴ τις κλίσις δὲν παρορμᾷ πάντα ἄνθρωπον ν' ἀνακοινοῖ τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ ὅ,τι νομίζει ἀληθές, καλὸν καὶ ὠφέλιμον; Μετὰ πόσης προθυμίας καὶ σπουδῆς οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων, ὅσας τις πιστεύουσιν ὅτι εἰσὶ κάτοχοι ἀληθείας τινός, ὑποστηρίζουσι καὶ ὑπερασπίζουσι καὶ διαδίδουσιν αὐτήν! Καὶ ἐὰν τοῦτο δὲν γίνεται πάντοτε ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, γίνεται διὰ τὴν μεγάλην ἡδονὴν, ἣν αἰσθάνεται τις βλέπων, ὅτι καὶ ἄλλοι τὰς πεποιθήσεις του συμμερίζονται.

Ὅ,τι δὲ πράττομεν ἀσμένως καὶ ἀπρόσκλητοι, καθ' ὅσον ἀνάγεται εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ἡμῶν δοξασίας, διατὶ νὰ μὴ τὸ πράττωμεν ὑπὲρ τῆς θείας διδασκαλίας, τῆς ἀποτελούσης τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἡμετέρων καρδιῶν, τὴν παραμυθίαν τοῦ βίου μας, τὴν ἐν τῷ θανάτῳ ἡμῶν ἐλπίδα;

Βεβαίως ἐστὶν εὐκολώτερον νὰ γίνῃ τις ὑπερασπιστὴς καὶ πρόμαχος δοξασίας τινός, ἢ νὰ ἐπεκτείνῃ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἡγουν ἢ νὰ διεγείρῃ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς θρησκείας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ δυσχέρεια, ἡ πιθανῶς ἐγκειμένη τῷ ἔργῳ, μακρὰν τοῦ ν' ἀπαλλάξῃ ἡμᾶς τοῦ τοιοῦτου ἱεροῦ καθήκοντος, πρέπει νὰ ἐμβάλῃ ἡμῖν νέον ζῆλον ὑπὲρ τοῦ θείου ἐπιχειρήματος. Ἐκ τούτου ἀναγνωρίζεται ἡ δύναμις τῶν μεγάλων ψυχῶν, ὅτι τὰ προσπίπτοντα ἐμπόδια, ἀντὶ νὰ πτοήσωσι καὶ ἀπὸ τοῦ γενναίου ἔργου ν' ἀποτρέψωσιν αὐτάς, ἔτι μᾶλλον παρορμῶσιν αὐτάς πρὸς περραίωσιν αὐτοῦ. Εἶχον ἄρά γε ὀλιγώτερα κωλύματα νὰ ὑπερνικήσωσιν οἱ πρῶτοι μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα σπείρωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τὸν σωτήριον σπόρον τῆς πίστεως; Οἱ δὲ διάδοχοι αὐτῶν ἀνεχαιτίστησαν ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τοῦ μεγάλου ἔργου, ἐκ τῆς ὀφείας τῶν ἀλγυδόνων καὶ τῶν ταλαιπωριῶν, ἃς ὑπέστησαν ἐκεῖνοι;

Σήμερον δὲν ὑφίστανται πλέον οἱ κίνδυνοι τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνων· δὲν ἀπειλοῦσιν ἡμᾶς δεσμοτήρια, ἀλύσεις, βάσανοι, πυραὶ· ἕκαστος δύναται νὰ ἀκολουθῇ ἐλευθέρως τὴν θρησκείαν του· εἰς οὐδέν· ἐπιτρέπεται νὰ βιάσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἄλλου ἢ νὰ κακοποιήσῃ αὐτὸν ἕνεκα τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν του. Καὶ ὅταν κατ' ἐξαιρέσιν ὁ φανατισμὸς βαρβάρων λαῶν ἐπιπίπτῃ κατὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Εὐαγγελίου, εὐρίσκονται γενναῖα χριστιανικὰ ἔθνη καὶ χρηστοὶ βασιλεῖς ὅπως δράμωσιν εἰς βοήθειαν τῶν πασχόντων. Ὡσαύτως παρῆλθον καὶ αἱ λυπηραὶ ἐκεῖναι ἐποχαὶ, αἱ περιάπτουσαι ὄνειδος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ χριστιανισμοῦ, καθ' ἃς χριστιανοὶ ἐκκλησίας τινὸς ἠκόνιζον τὰ ξίφη κατὰ τῶν ἑτεροδόξων ἀδελφῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ αἵματος τοῦ αὐτοῦ Σωτῆρος ἐξαγορασθέντων, καὶ πρὸς δόξαν δῆθεν τοῦ Θεοῦ κατέσφαζον, ἀπέπνιγον, κατέπολέμουν ἀλλήλους. Παρῆλθον οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι, χάρις εἰς τὸ ἀληθὲς χριστιανικὸν πνεῦμα, τὸ ὁ-

ποῖον κατὰ τοῦτο ἐπικρατεῖ νῦν παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσι καὶ ἡγεμόσι.

Καὶ ὁμῶς ἔτι καὶ σήμερον πλεῖστα ἀπαντᾷ ἐμπόδια ὁ θέλων εὐσυνειδήτως νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος καθήκον του, ὁ θέλων δηλαδή νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος τῆς θρησκείας, νὰ ἀναπτύξῃ πανταχοῦ τὰ χριστιανικὰ φρονήματα. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχουσι βεβαίως πλέον τὸν ὑπερβολικὸν καὶ πολλάκις αἰμοχαρῆ ἐκείνον ὑπὲρ τῆς θρησκείας ζῆλον, ἀλλὰ περιέπεσαν εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον, εἰς ὀλεθρίαν ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορίαν πρὸς πᾶν ὅ,τι εἰς τὰ θρησκευτικὰ ἀνάγεται. Οὐδεὶς ἀπειλεῖ πλέον διὰ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ πυρός· ἀλλὰ πολλοὶ ἀπειλοῦσι διὰ χλευασμοῦ καὶ τῆς τῶν ὤμων ὑψώσεως, διὰ περιφρονητικῶν ἐκ πλαγίου βλεμμάτων. Δυστυχῶς δὲ τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥστε πολλοί, οἵτινες ἄφοβοι καὶ πρὸς τὸν θάνατον ἤθελον βαδίσαι ἵνα ὑπερασπίσωσι τὰς πεποιθήσεις των, τρέμουσιν ἐνώπιον σαρκασμοῦ· πολλοὶ, οἵτινες ἀρκοῦν ἔχουσι θάρρος ὅπως ὑποστῶσι τὰ φρικωδέστερα βασανιστήρια ἐνεκα τῆς πίστεως αὐτῶν, δὲν δύνανται ν' ἀντισταθῶσιν εἰς ἓνα μόνον χλευαστικὸν λόγον τοῦ αὐθάδους σκώπτου, ἀρνοῦνται δὲ, διὰ τὸν φόβον μὴ καταγελασθῶσιν, ὅσα ἄλλως δὲν ἤθελον ἀπαρνηθῇ καὶ ἂν ἀπῆται τις παρ' αὐτῶν τὴν θυσίαν τῆς οἰκίας, τοῦ ἀγροῦ καὶ πάσης αὐτῶν τῆς περιουσίας.

Ἄλλο κώλυμα, ἐμποδίζον τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ κράτους τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, εἶνε αὐτὸς ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁμολογεῖται καὶ διδάσκεται αὕτη. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμῇται τις καὶ ἀπὸ μνήμης νὰ λέγῃ τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως καὶ νὰ γινώσκῃ νὰ ἐρμηνεύῃ τὴν κατ' ἑαυτὴν κατήχησιν. Ὁ νεανίας, ὁ μόνον ἀπὸ τῶν θρανίων ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς

ἐξεληθὼν, ἐπίσταται καὶ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας πράττει τοῦτο· καὶ ὁμῶς οὔτε αὐτὸς εἶνε εἰσέτι ἀληθῆς μαθητῆς καὶ ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ, οὔτε ὁ πολιοῦριξ κληρικός, ὁ τὸ μέγα καὶ σπουδαῖον καὶ σεμνὸν αὐτοῦ ἐπάγγελμα τέχνην πορισμοῦ καὶ κέρδους νομίζων, τὰ δὲ ἱερά αὐτοῦ καθήκοντα μόνον πληρωμῆς ἕνεκεν ἐκπληρῶν, ἀδιαφορῶν δὲ περὶ τῆς οἰκοδομήσεως τῶν ψυχῶν καὶ ἀμεριμνῶν περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ἡθῶν καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ πνευματικῷ αὐτοῦ ποιμνίῳ ἐξαπλώσεως τῶν ἀγίων καὶ σωτηρίων γνώσεων. Πολλοὶ ὁμολογοῦσι τὸν Κύριον μόνον τοῖς χείλεσιν αὐτῶν· ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἐμφωλεῖ ἡ πλεονεξία, ἡ κενοφροσύνη, ἡ ἀλαζονεία, ὁ ἐγωϊσμός· ἀλλ' οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν διηνεκῶς πρὸς τοὺς λόγους τῶν ἀντιφάσκουσιν. Οὗτοι νομίζουσιν, ὅτι ἀρκούντως ἐξεπλήρωσαν τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα, ὅταν τηρῶσιν ἐξωτερικὴν τινα κοσμιότητα, ὅταν δὲν περιπίπτωσιν εἰς παχυλὰς κακίας, ὅταν ἀποφεύγωσι δημοσίᾳ διασκεδάσεις τινάς, αἵτινες πιθανῶς αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς εἰσὶ λίαν ἀθῶαι. Ἀλλ' ἡ κοσμιότης τῶν ἐξωτερικῶν τρόπων δὲν εἶνε χριστιανισμός, καὶ ἡ ἀπλὴ περίσκεψις δὲν εἶνε θρησκεία. Ἡ ἀληθὴς ὁμολογία τῆς χριστιανικῆς πίστεως δὲν συνίσταται εἰς λέξεις καὶ λόγους μόνον, ἀλλ' εἰς ἔργα καὶ εἰς φρονήματα. « Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. » Ἰδοὺ τὸ κεφάλαιον ὅλου τοῦ νόμου τοῦ Χριστοῦ· ἰδοὺ ὁ ἀληθὴς χριστιανισμός, ὅπως πρέπει νὰ ἐκδηλοῦται ἐν ἅπαντι τῷ βίῳ τοῦ χριστιανοῦ. Πρὶν ἢ ἐπεκτείνῃς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἀνάγκη πᾶσα νὰ θέσῃς τὰς βάσεις αὐτῆς πρῶτον ἐν τῇ καρδίᾳ σου· ἵνα ἄλλους ἐλ-

κύσης πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ἵνα ἄλλας ψυχὰς κερδίσης τῷ Ἰησοῦ, δείκνυε διὰ τῶν ἔργων σου ὅτι σὺ ἤδη ἀνήκεις αὐτῷ. Ἄγε, ἀπαρνήθητι σεαυτὸν, γενοῦ κρείσσων τῶν ἀνοσίων ἐπιθυμιῶν, κατὰβαλε τὰ πάθη σου, νίκησον τὰς κακὰς ἐξεις καὶ συνηθείας σου, καὶ θέλεις κατατροπώσῃ τὸν φοβερὸν ἐχθρὸν, τὸν ὅποιον φέρεις ἐν σοὶ, καὶ ὅστις σ' ἐμποδίζει, τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἀκολουθῶν, νὰ ἐκτείνῃς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

ὦ χριστιανέ, ὦ συστρατιῶτα τοῦ Χριστοῦ! ἐὰν ἡ συνειδήσις σου, ἐὰν ἡ καρδιά σου σοὶ ἐπιβάλλωσιν ὡς ἱερὸν καθῆκον νὰ καταστήσῃς ὅσον οἶόν τε κοινότερον παρὰ τοῖς ὁμοίοις σου ὅ,τι σὺ δικαίως θεωρεῖς ὡς σωτήριον ἀλήθειαν, διατί διστάζεις νὰ ἐκπληρώσῃς τὸ καθῆκον τοῦτο; Θαυμάζεις τὴν γενναιοψυχίαν τῶν Ἀποστόλων, τὸν ἐκτακτὸν ζῆλον τῶν εὐσεβῶν ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς πορευθέντες εἰσέδυσαν ἐν ταῖς ἐρημίαις τῶν ἀγρίων χωρῶν, ἵνα τῇ δυνάμει τοῦ Σταυροῦ νέους ὑποτάξωσιν ὁμολογητὰς τῆς θείας τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας· διατί δὲν ἀκολουθεῖς τὸ παράδειγμα αὐτῶν; Οὐδόλως ἐστὶ σοὶ ἀνάγκη νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν πατρίδα σου, τοὺς οἰκείους σου, νὰ διέλθῃς ὄρη, νὰ διαπλεύσῃς θαλάσσας ἵνα φέρῃς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου παρ' ἔθνεσιν, ἅτινα εἰσέτι δὲν ἤκουσαν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ· ἄρρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἰδὲ τοὺς συμπολίτας σου, καὶ θέλεις εὕρῃ πλησίον σου πολλὰς ἀφορμὰς καὶ εὐκαιρίας ἵνα πράξῃς παρόμοιον ἔργον, τοῦ αὐτοῦ ἐπαίνου ἄξιον ὡς τὸ ἔργον ἐκείνων. Ἰδὲ ἐκεῖ τὸν δυστυχῆ ἐκείνον λαόν, τὸν κυλιόμενον εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἀμαθείας, περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ὁποίου οὐδεὶς φροντί-

ζει· τρέχει αὐτός εἰς τὰς ἐκκλησίας ἵνα παρευρεθῇ ὡς αὐτόματος μηχανή εἰς τὰς τελουμένας ἱεροπραξίας καὶ τελετὰς, καὶ ἔπειτα παραδίδεται εἰς ὅλας τὰς δεισιδαιμονίας, τὰς προλήψεις καὶ τὰς σαρκικὰς ὀρέξεις. Ἰδὲ ἄλλοῦ τὸ πλῆθος τῶν ἡμιμαθῶν, οἵτινες ἐπαιρόμενοι ἐπὶ τῇ δῆθεν ὑπεροχῇ τοῦ πνεύματος των, καταφρονοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν, χλευάζουσι τὰ δόγματα τῆς θρησκείας, εὐρίσκουσιν ἀηδῇ τὴν ἀκρόασιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἢ τὴν ἀνάγνωσιν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν βιβλίων, θεωροῦσι σωτηρίαν αὐτῶν μόνον τὴν κοσμικὴν σύνεσιν, σοφίαν δὲ τὴν τῶν καιρικῶν περιστάσεων ἐπωφελῆ χρῆσιν, ἀλόγων δὲ ζώων δίκην οὐδέποτε ὑψοῦσι τὰ βλέμματα των πρὸς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἐπιτρέπουσιν ἑαυτοῖς πᾶσαν κακίαν, διαφθείρουσαν τὴν καρδίαν των ἢ λυμαιομένην τὸ σῶμα αὐτῶν, καὶ ἀποφεύγουσι μόνον τὰς ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων νόμων τιμωρουμένας πράξεις. Τετυφλωμένοι ὑπὸ ἀπατηλοῦ φωτός, οὐδεμίαν ἔχουσιν αὐτοὶ ιδέαν περὶ πνευματικοῦ κόσμου, περὶ τῆς ἀξίας καὶ τοῦ προσορισμοῦ αὐτῶν· ἡ δὲ ψευδὴς καὶ ἀτελὴς παιδεία των εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύει αὐτοῖς, ἢ εἰς τὸ νὰ γεννᾷ τὰς ἀκάνθας τοῦ ἐνδοιασμοῦ, καθόσον ἐπὶ τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας σταθέντες, οὐδέποτε ἠδυνήθησαν ὁλόκληρον τὴν ἀλήθειαν νὰ ἴδωσιν. Ὡς στρατιῶτα τοῦ Χριστοῦ, ἰδοὺ ἄφθονοι περιστάσεις καὶ ἀφορμαί, ἵνα ὁμολογήσῃς τὸν θεῖόν σου Διδάσκαλον, ἵνα συντελέσῃς εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς θρησκείας, ἵνα ἐπεκτείνῃς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καλοῦ καὶ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου, πρέπει νὰ ἐμπνέσῃς οὐχὶ ὑπὸ τοῦ τυραννικοῦ ζήλου τῶν διωκτῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀγάπης, μεθ' ἧς ἐδί-

δαξεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἤτις ὠδήγει τοὺς Ἀποστόλους ἐν τῇ κηρύξει τοῦ Εὐαγγελίου. Οἱ δυσμενεῖς λόγοι, αἱ ὕβρεις, τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος οὔτε τὴν ἀλήθειαν κατέστρεψαν, οὔτε τὴν πλάνην καὶ τὰς προλήψεις ἐξερρίζωσάν ποτε· μόνον διὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, διὰ τῆς ἡσύχου διδασκαλίας, διὰ τῆς πειθοῦς σχηματίζονται αἱ πεποιθήσεις. Ἡ βία, ἐρεθίζουσα τὰ πνεύματα, ἐνισχύει τοὺς βιαζομένους νὰ ἐμμένωσι ταῖς γνώμας αὐτῶν, ἡγουν τῇ ἀληθείᾳ ἢ τῇ πλάνῃ. Διὸ ἐπιμελῶς ἀπόφευγε πᾶν βίαιον ἢ καταναγκαστικὸν μέτρον πρὸς ἐκείνους, εἰς οὓς θέλεις νὰ μετadώσης τὰς καλὰς πεποιθήσεις σου.

Καθόλου δ' εἶπεῖν, οὐδὲν ἔβλαψε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, οὐδὲν ἡλλοίωσε τὴν φύσιν αὐτῆς, ὅσον ἡ πλάνη τῶν χριστιανῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐφαντάσθησαν ὅτι ὤφειλον νὰ καταπολεμήσωσι πᾶσαν δοξασίαν διαφέρουσαν τῆς ἑαυτῶν, οὐχὶ μόνον διὰ τῆς πειθοῦς τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ προσβολῶν, δι' ὕβρεων, δι' ἁρῶν καὶ ἀναθεματισμῶν. Ὁ πόλεμος οὗτος κατὰ τῶν ἑτεροφρονούντων εἶχεν ἀείποτε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν προσωπικὴν τῶν διαμαχομένων ἔχθραν καὶ τὰς διασπαραττούσας τὴν Ἐκκλησίαν διαιρέσεις, ἐνῶ ἡ ἡσυχος διδασκαλία καὶ ἡ ἀπαθὴς συζήτησις ἤθελον ἐπὶ τέλους ἀναδείξει νικηφόρον τὴν ἀλήθειαν. Σὺ δὲ τίμα καὶ τὸν μὴ ἐντελῶς τὰ αὐτὰ περὶ τῶν θρησκευτικῶν πραγμάτων μετὰ σοῦ φρονούντα χριστιανόν, καὶ σέβου τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πεποιθήσεις, ἀρκεῖ μόνον νὰ ὧσι τὰ ἔργα αὐτοῦ σύμφωνα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ. Κρίνων δὲ περὶ τῶν ἄλλων, ἔχε ὑπ' ὄψιν σου πάντοτε τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ ἡμῶν Διδασκάλου· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι· Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».

ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρα-
νοῖς. Ἀπὸ δὲ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. »
Ἐὰν αὐτός ὁ ἑτερόδοξος ᾔνε φιλανθρωπότερος, κοινωνε-
λέστερος, τιμιώτερός σου, ἐὰν ᾔνε καλλίτερος οἰκογε-
νειάρχης, χρηστότερος πολίτης, ἀνάγκη ἔσεται σοι νὰ
ὁμολογήσῃς, ὅτι ἡ πίστις αὐτοῦ εἶνε ἀνωτέρα τῆς ἐδικῆς
σου, διότι ἐκείνη παρήγαγεν εὐγενῆ φρονήματα καὶ καλὰ
ἔργα, ἅπερ ἡ σὴ οὐδαμῶς ἡδυνήθη νὰ σοὶ ἐμπνεύσῃ.

Δὲν ἐννοῶ ὅμως διὰ τῶν ἀνωτέρω, ὅτι πρέπει νὰ μέ-
νωμεν παντάπασιν ἀδιάφοροι πρὸς τὰς ἀποπλανήσεις
τῶν ὁμοίων ἡμῶν ἔντε ταῖς γνώμαις καὶ δοξασίαις καὶ
ἐν τῇ πίστει. Ἀπ' ἐναντίας καθήκον ἔχομεν νὰ πολεμῶ-
μεν πάσαις δυνάμεσιν, ἀλλὰ μετὰ τῆς προσηκούσης με-
τριοφροσύνης καὶ εὐλαθείας, τὰς ἐπιβλαβεῖς καὶ ἐπικιν-
δύνους πλάνας, ὅπου καὶ ἂν ἀπαντήσωμεν αὐτάς. Ἡ
θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ εἶνε φῶς ἀποκαλύπτον τῷ πνεύματι
τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν αἰωνιότητα,
εἶνε δύναμις καθιστῶσα τὴν ψυχὴν ἱκανὴν νὰ συμμορ-
φωθῇ ἐν φρονήματι καὶ ἐν ἔργοις πρὸς τὰς ὑψηλὰς αὐτῆς
σχέσεις. Αἱ δὲ πλάναι εἰσὶ πάντοτε ἐπισκότησις τοῦ
πνεύματος, ἐξασθένησις αὐτοῦ, ποιοῦσα τὴν ψυχὴν ἀνί-
κανον νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ πράξῃ τὸ καλόν. Διὰ τοῦτο
πρὸ πάντων ὀφείλομεν νὰ διασκορπίζωμεν τὸν ζόφον
τῆς ἀμαθείας, τὴν πηγὴν τῶν προλήψεων, τῶν δεισιδαι-
μονιῶν καὶ τῆς ψευδοῦς θρησκείας.

Οὐχὶ δὲ μόνον δυνατόν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ λίαν συμφέ-
ρον εἶνε νὰ ἐπανορθώσῃ τις διὰ πειστικῆς διδασκα-
λίας ἐσφαλμέναις δοξασίαις καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἀπο-
πεπλανημένον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας· ἀλλ' οὐδὲν
ἀπαιτεῖ τοσαύτην περίσκεψιν, μετρίότητα καὶ εὐλά-

βειαν, ὅσῃν ἡ ἐπ' ἀνόρθωσιν θρησκευτικῆς τινος πλάνης πραγματικῆς ἢ καὶ μόνον νομιζομένης. Ἡ δοξασία, ἣν σὺ θεωρεῖς ἐσφαλμένην, ἴσως διὰ τὸν ἔχοντα αὐτὴν ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ἀρετῆς του, τὴν ἀρχὴν τὴν ὁδηγοῦσαν αὐτὸν εἰς τὴν τιμιότητα· αἱ γινώμαί σου δὲν θέλουσιν ἴσως ποτὲ δυνηθῇ ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν ἠθικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν τῷ ἀφαιρεῖς. Ἐξέτασον μᾶλλον τὰ ἔργα του, τὴν διαγωγὴν του. Πολιτεύεται καὶ πράττει αὐτὸς ὡς γνήσιος χριστιανὸς συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου; ὦ! τότε μὴ ἀμφιβάλλῃς, ὅτι καὶ ἡ πίστις του εἶνε καλὴ καὶ ἀληθὴς δι' αὐτόν. Λέγω δὲ δι' αὐτόν, καὶ οὐχὶ διὰ σέ· διότι καὶ τὰ ἀνήλικα παιδία ἔχουσι περὶ πολλῶν πραγμάτων διαφερούσας ιδέας ἀπὸ τῶν ιδεῶν τοῦ νεανίου, καὶ αἱ σκέψεις τοῦ νεανίου δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς σκέψεις τοῦ γέροντος, ὁ δὲ βαθμὸς καὶ τὸ εἶδος τῆς κρίσεως καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν ἡλικιῶν ἐντελῶς ἀπ' ἀλλήλων διαφέρουσι. Καὶ ὁμῶς τίς ἀμφιβάλλει ὅτι καὶ ἐν τῇ διαφορᾷ ταύτῃ τῶν τε δοξασιῶν καὶ τῶν πεποιθήσεων πάντες δύνανται νὰ ᾤσιν ἐπίσης εὐσεβεῖς καὶ χρηστοί;

Θέλεις νὰ διαδώσῃς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ οὕτω νὰ ἐξαπλώσῃς ἐπὶ τὴν γῆν τὸ κράτος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ; Προσπάθει, κατὰ λόγον τῶν δυνάμεων καὶ τῶν χρηματικῶν σου πόρων καὶ τῶν περιστάσεων, ἐν αἷς εὐρίσκεισαι, ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως καὶ βελτιώσεως τῆς δημοσίας παιδείσεως, πρὸ πάντων ἐν τοῖς σχολείοις τοῦ λαοῦ· φρόντιζε περὶ τῆς συντάξεως καὶ διαδόσεως ἠθικῶν καὶ ὠφελίμων βιβλίων· βοήθει τὰ παιδία τῶν πτωχῶν, ὅπως δυνηθῶσιν, ἀκολουθοῦντα τὰς σπουδὰς των, ν' ἀναπτύξωσι τὰς διανοητικὰς αὐτῶν δυνάμεις· ἐὰν

δύνασαι, συντέλει εἰς τὴν μόρφωσιν καλῶν δημοδιδασκάλων καὶ εὐπαιδευτοῦ κλήρου, εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ διὰ τὰς πτωχοτέρας ἐνορίας ἐφημερίων ἐναρέτων, ἀληθινῶν ἀποστόλων τοῦ Ἰησοῦ, μὴ ὁμολογούντων τοῖς χεῖλεσι μόνον Αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐρμηνευόντων μόνον τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεανθρώπου, ἀλλὰ καὶ πραττόντων αὐτάς, καὶ ἐν ἔργοις καὶ ἐν φρονήμασι χριστιανικοῖς παρεχόντων ζωηρὰ ὑποδείγματα τῷ λαῷ· ὑποστήριζε, τέλος, περιστάσεως δοθείσης, τὸ κατὰ δύναμιν πᾶν εὐσεβὲς καθίδρυμα, πᾶσαν ἐπιχείρησιν σκοπεύουσαν τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν. Ἰδοὺ τί ἀποκαλεῖται συντελεῖν εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς θρησκείας, εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἵσθήματος.

Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων πολλῶν τρόπων δύνασαι νὰ ἐργασθῇς ὑπὲρ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου. Ἀναντιρρήτως δὲν ἔχουσι πάντες τὰ μέσα καὶ τὴν εὐκαιρίαν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν σύστασιν ἢ εἰς τὴν πρόοδον τῶν σχολείων καὶ τῶν λοιπῶν κατασκευασμάτων, τῶν προωρισμένων εἰς ἐξάπλωσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἀλλὰ πᾶς τις δύναται νὰ γίνῃ ἀπόστολος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, κήρυξ τοῦ Ἰησοῦ, οὐχὶ μὲν βεβαίως διὰ ψευδολατρείας, διὰ κενῶν λέξεων, διὰ τῆς ἀπομνημονεύσεως σχοινοτενῶν προσευχῶν, οὐχὶ διὰ τῆς ἕξεως τοῦ ὁμιλεῖν ἀλόγως καὶ ἐν οὐ δέοντι περὶ τῶν σεμνῶν τῆς θρησκείας πραγμάτων, οὐχὶ διὰ προσπεποιημένων στεναγμῶν, ἐνεκεν τῆς διαφθορᾶς τοῦ αἰῶνος, ἢ τῆς σπάνεως ἀγίων ἀνδρῶν, ἢ τῆς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ῥοπῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ βίου ἐνεργητικοῦ καὶ

ἐναρέτου, δι' ἔργων ἀξίων τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ, διὰ πράξεων θεαρέστων.

Σπουδάσον ἐν τῇ τάξει, ἐν ᾗ ἐτάχθης, ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἐνεργείας, ὃς ἐδόθη σοι, νὰ βιώσῃς βίον ἀνεπιληπτον, νὰ κατασταθῇς ὁ ἄριστος καὶ φιλοπρονέστατος, νὰ διακριθῇς διὰ τῆς ἀγαθοεργίας σου, διὰ τῆς πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν ἀφοσιώσεώς σου, καὶ ἀναμφιβόλως ἔσῃ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, ὁμιλῶν, οὐχὶ πρὸς τὰ ὦτα τῶν ἄλλων λόγοις κενοῖς, ἀλλὰ πρὸς αὐτάς τὰς καρδίας δι' ὠφελίμου παραδείγματος.

Ἐχε τὸ θάρρος νὰ ὁμολογῇς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων τὰς πληρούσας τὴν ψυχὴν σου πεποιθήσεις· σέβου τὴν θρησκείαν, εἰς ἣν ἀνήκεις· ἐπισκέπτου μετ' εἰλικρινοῦς ζήλου τοὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ παράδειγμά σου θέλει ἐλκύσει καὶ ἄλλους εἰς κοινὴν λατρείαν τοῦ Ὑψίστου Ὁντος. Τίμα πᾶν θρησκευτικὸν αἶσθημα, ὅπου καὶ ἂν ἀπαντήσῃς αὐτό· ἀγάπα ἐπίσης τοὺς ὁμοπίστους σου καὶ τοὺς ἑτεροδόξους· ἔσο ἐπὶ τῆς γῆς λειτουργὸς τοῦ Θεοῦ, ὀδηγῶν τὰς ψυχὰς πρὸς τὸν οὐρανόν.

Αἱ πράξεις σου ἅς μαρτυρῶσι περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς θρησκείας σου. Ἀποσόβησον τὰς κακίας σου, νέκρωσον τὰ πάθη σου, διόρθωσον τὰ ἐλαττώματά σου, ἀναπλήρωσον τὰς ἐλλείψεις σου· γενοῦ δικαιότερος τῶν ἄλλων, προθυμότερος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, μετριώτερος, ἥττον ἁπληστος δόξης· μὴ αἰσχύνου ἐπὶ τῇ φιλίᾳ τοῦ ἐναρέτου, εἰς ὅποιανδὴποτε καὶ ἂν ἀνήκῃ αὐτὸς κοινωνικὴν τάξιν· μὴ φοβοῦ νὰ ὁμολογήσῃς τὴν ἀλήθειαν, ὅταν αὕτη ᾖ ὠφέλιμος ἑτέροις· μὴ ἐρυθριᾷς ἐπὶ τῷ θρησκευτικῷ σου ζήλῳ, ὅταν ὁ ἀσεβὴς χλευάζῃ αὐτόν· μὴ λυπῆσαι διὰ τὴν ἀχαριστίαν τῶν παρὰ σοῦ εὐεργετηθέντων· μὴ τα-

ράττεσαι, βλέπων σεαυτὸν παραγνωριζόμενον, παρεξηγούμενα δὲ τὰ ὠφέλιμα ἔργα σου· μένε ἀκλόνητος, ὡς βράχος τοῦ Θεοῦ, ἐν μέσῳ τῶν τρικυμιῶν τοῦ θείου· ὅταν δὲ ὁ θάνατος σοὶ ἀφαιρῇ τοὺς φιλτάτους σου, βλέπε ἱλαρῶς πρὸς τὴν αἰωνιότητα· μένε ἡσυχος, ὅταν ἡ στιβαρὰ τῆς εἰμαρμένης χεὶρ ζητῇ νὰ σὲ καταβάλη, ἐδραῖος δὲ ἐν τῇ πεποιθήσει καὶ τῇ ἐλπίδι, ὅταν πάντα τὰ ὑπάρχοντά σου ἀπωλέσθῃσαν. Οὕτω ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ἀληθὲς λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον διὰ τῶν ἀρετῶν, τῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου προερχομένων.

ὦ Θεέ μου! τοιοῦτος ἐπιθυμῶ νὰ γίνω λειτουργός Σου!

ὦ Ἰησοῦ μου! τοιοῦτος ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ Σου λόγου μεταξὺ τῶν θνητῶν νὰ ᾤμαι βούλομαι!

Καὶ δὲν δύναμαι ἄρά γε νὰ γίνω τοιοῦτος; Τί τὸ κωλύον με νὰ κηρύξω οὕτω τὴν παναγίαν πίστιν, ἀφοῦ εὐλικρινῶς τοιαύτην ἔχουσι θέλησιν καὶ ἡ καρδιά μου καὶ ὁ νοῦς μου; Ποία ἐπίγειος δύναμις δύναται, ὦ Οὐράνιε Πάτερ, νὰ μ' ἐμποδίσῃ νὰ ἐπεκτείνω τὸ κράτος τῆς βασιλείας Σου μεταξὺ τῶν ὁμοίων μου;

Πληρωθῆτω λοιπὸν ἡ ἐπιθυμία μου, εἰσακουσθήτω ἡ δέησίς μου! Καὶ Σὺ Πνεῦμα Ἅγιον, ὅπερ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἐνεθάρρυνας τοὺς πρῶτους Ἀποστόλους ἵνα κηρύξωσιν ἐν μέσῳ τῶν ἐθνικῶν τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἑσταυρωμένου, ἐνίσχυσον καὶ τὴν ἐμὴν καρδίαν, ἐμψύχωσόν με, ἵνα συντελέσω καὶ γὰρ κατὰ τὰς δυνάμεις μου εἰς τὴν παγίωσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν περικυκλούντων με. Ὑπάρχει διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς ἀποστολὴ ὑψηλοτέρα ταύτης;

ὦ Πάτερ ἡμῶν, ἐλθέτω ἡ βασιλεία Σου καὶ ἐφ' ἡμᾶς!

III'.

Τὸ γῆρας.

« Ἀπὸ προσώπου πολιοῦ ἐξανα-
στήση, καὶ τιμήσεις πρόσωπον
πρεσβυτέρου. »

(Λευϊτικ. ΙΘ', 32.)

Η θεία Πρόνοια διένειμεν ἐκάστη τάξει καὶ ἐκάστη ἡλικίᾳ τὸ οἰκεῖον μέρος τῶν πλεονεκτημάτων, τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν, τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν πόνων. Διανομὴ ὄντως σοφὴ καὶ σωτήριος, διότι οὕτω διηνεκῶς ἀναγκάζομεθα ὑπὸ τῶν γηϊνῶν περιπετειῶν νὰ προσέχωμεν τὸν νοῦν εἰς τὰ αἰώνια καὶ ἄφθαρτα, αἱ δὲ λύπαι καὶ αἱ χαραὶ ἡμῶν ἐπίσης συντελοῦσιν εἰς τὴν ἡμετέραν τελειοποίησιν, καὶ τὸ σχολεῖον τῆς ζωῆς μόνον διὰ τοῦ θανάτου κλείει.

Πάντες σχεδὸν οἱ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦσι νὰ φθάσωσιν εἰς τὰ ἔσχατα ὅρια γήρατος εὐτυχοῦς καὶ ἐντίμου. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἐπιθυμία τῶν πατέρων καὶ τῶν μητέρων. Ἐκαστος εὐχεται νὰ ἀπολαύσῃ ὡς οἷόν τε πλείοτερον τῶν καρπῶν τῶν κόπων αὐτοῦ καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ, νὰ ἴδῃ τὰ τέκνα καὶ τὰ τέκνα τῶν τέκνων του ἐκπαιδευθέντα καὶ ἀποκαταστημένα, νὰ μὴ ἀποχωρήσῃ δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κόσμου πρὶν ἢ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὰ φίλτατά του εὐτυχὲς μέλλον.

Δικαίως θεωροῦμεν τὸ ἀτάραχον καὶ ἐντιμον γῆρας ὡς τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν ἔργων καὶ τῶν φροντίδων ἡμῶν. Καὶ ὁ νεανίας, καὶ ὁ τέλειος ἀνὴρ εὐχονται νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ποθητὸν τοῦτο τέρμα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Προσπαθοῦμεν, ἐργαζόμεθα, ἀποκτῶμεν, φροντίζομεν, ἀποταμιεύομεν, ὅπως ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ γήρατος ἀπολαύσωμεν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ τῆς συγκομιδῆς ἡμῶν. Ὁ γέρον ἔτυχε τοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν σπεύδουσι πάντες· μυριάδες ἄλλων δὲν ὑπῆρξαν τόσον εὐτυχεῖς ὅσον αὐτός· μυριάδες ἐναυάγησαν μακρὰν τοῦ λιμένος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς πορείας αὐτῶν, ἐν μέσῳ τῶν χρηστοτέρων ἐλπίδων.

Τὸ γῆράς ἐστιν ἡ ὥρα τῆς ἀναπαύσεως. Ὡς ἀποκεκμηκῶς θεριστῆς ἀναπαύεται ὁ γέρον ἐπὶ τῶν συνηγμένων δραγμαίων καὶ βλέπει μακρόθεν μεθ' ἡδονῆς τὸ ἐκτεταμένον πεδῖον, τὸ διὰ τῶν χειρῶν του καλλιεργηθέν. Καὶ αἱ μὲν δυνάμεις του ἡλαττώθησαν, ἡμβλύνησαν, ἀλλὰ νῦν ὠφελεῖ ἔτι μᾶλλον αὐτὸς τὸν κόσμον διὰ τῆς μακρᾶς καὶ πολλῆς πείρας του καὶ διὰ τῆς ἤδη ὀρίμου καταστάσης σοφίας του. Ἐὰν ἄλλοις ἀδυνατῇ νὰ δώσῃ λύσιτελεῖς συμβουλὰς, αἱ συμβουλαὶ του, αἱ παραγγελίαι του, οἱ λόγοι του, εἰσὶ πάντοτε πολύτιμοι διὰ τοὺς υἱούς του καὶ διὰ τὰς θυγατέρας του.

Εὐγνωμόνως περικυκλοῦσι νῦν αὐτὸν τὰ τέκνα καὶ οἱ ἔγγονοι αὐτοῦ. Ὅταν οὗτοι ἦσαν μικροὶ καὶ ἀδύνατοι, αὐτὸς ἐφρόντισε περὶ αὐτῶν καὶ ὑπῆρξε τὸ στήριγμα των. Τώρα αὐτοὶ πάντες συναμιλλῶνται τίς ν' ἀνακουφίσῃ πλειότερον τὸν γέροντα, τίς νὰ παρέξῃ αὐτῷ πλειότεραν θεραπείαν, τίς μετὰ περισσοτέρας φιλοφροσύνης ν' ἀνταμείψῃ αὐτὸν ἕνεκεν τῆς πάλαι φιλοστόργου μερίμνης του.

Ὁ ἀνδρεῖος νέος, ἡ πλήρης ἀνθηρῶν θελγήτρων νεᾶνις δύνανται νὰ ὦσι κεχαρισμένοι τὴν αἴσθησιν, νὰ διεγείρωσι τὸν θαυμασμόν τῶν πολλῶν ἢ νὰ τύχωσι κολάκων·

ἀλλὰ τὸ γῆρας εἶνε ἀντικείμενον εἰλικρινοῦς καὶ καθολικῆς τιμῆς. Βλέποντες πολιὰς τρίχας οἱ ἄνθρωποι ὑπανίστανται, καὶ ὁ μέγας τῶν ἐτῶν ἀριθμὸς πληροῖ τὰς καρδίας πάντων οἷονεὶ θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ. Οἱ δυνατώτεροι μονάρχαι τῆς γῆς τιμῶσι τὸ βαθὺ γῆρας καὶ τοῦ ἐλαχίστου τῶν ὑπηκόων των, καὶ ἐπιδεικνύουσιν αὐτῷ υἱικὸν σέβας. Πανταχοῦ δίδονται τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν γέροντα, παραχωροῦνται αὐτῷ αἱ τιμητικαὶ ἔδραι, καὶ οἱ νέοι ἀποκαλύπτονται τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τῆς καταλεύκου κεφαλῆς ἐναρέτου οἰκογενειάρχου.

Ὁ γέρων βλέπει ἡσυχος καὶ ἰλαρὸς πρὸς τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν παρελθόντων του χρόνων, ἀπαραλλάκτως ὡς ἀνακαλεῖ τις εἰς τὴν μνήμην του τὰ ποικίλα ὄνειρα μακροῦ ὕπνου. Αἱ δὲ ἀναμνήσεις αὗται πολλάκις ἡδύνουσι τὸν γέροντα ἐν ταῖς ὥραις τῆς μονώσεώς του. Διατρέχων ταχέως τοῖς νοεροῖς βλέμμασι τὴν τρικυμιώδη περίοδον τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, ἡδέως προσηλοῦται αὐτὸς ἐπὶ τῶν παιδικῶν χρόνων, τῶν πρὸ πολλοῦ παρελθόντων. Πολλὰ συμβάντα ἐκ τοῦ ταραχώδους βίου του ἐλησμόνησεν, ἀλλ' ἡ μνήμη αὐτοῦ πιστὰς διατηρεῖ τὰς ἀναμνήσεις τῆς νεότητός του. Μετ' ἀγάπης ἐνθυμεῖται εἰσέτι τοὺς πρώτους αὐτοῦ φίλους, τὰς πρώτας του φίλας· οἱ πλεῖστοι αὐτῶν κοιμῶνται ὑπὸ τὸ βρύον τῶν τάφων. Συχνάκις ἐπιθυμία πλήρης μελαγχολίας φέρει τοὺς διαιλογισμούς του πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτοὺς τῆς καρδίας του· τότε ὁ χρόνος καὶ ἡ αἰωνιότης παρίστανται αὐτῷ στενῶς συνδεδεμένοι καὶ ἐν μόνον ὅλον ἀποτελοῦντες. Ὡς παιδίον εἶδε μεθ' ἡσύχου ἐκστάσεως τὴν τερπνὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, φωτίζουσαν τὸν παρόντα κόσμον· νῦν ὁ ἥλιος πρὸς δυσμὰς ἐστί καὶ μετὰ νέας ἡδονῆς βλέπει

τὸν κόσμον αὐτὸν μετεωρίζομενον εἰς τὸ λαμπρὸν ἐσπερινὸν λυκαυγὲς καὶ τὰς εἰκόνας τῶν πέριξ πραγμάτων καθισταμένας ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σκοτεινάς καὶ συγκεχυμένας. Αἱ ἀγαλλιάσεις τῆς παιδικῆς τοῦ ἡλικίας ἀνανεοῦνται ἀείποτε ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ καὶ οἶονεὶ ἀναγεννῶσιν αὐτόν· διὰ τοῦτο μετὰ προθυμίας μεγάλης φέρεται πρὸς τὸ ἅγιον ἐκεῖνο μέλλον, τὸ πέραν τοῦ τάφου, πρὸς τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἡὲ τῆς αἰωνιότητος, πρὸς τὸν νεανικὸν κόσμον τῆς ἀθανασίας του, πρὸς ὃν ἐκάλεσε καὶ ἐξελέξατο αὐτόν ὁ Θεός.

Ἀναντιρρόητως ἐκάστη ἡλικία τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὰς ἡδονὰς τῆς· οὐδεμίαν ἀφῆκεν ἄμοιρον μέτρου τινὸς εὐτυχίας ἢ ἀγαθότης τοῦ οὐρανίου Πατρός. Ναὶ μὲν λέγουσι συνήθως οἱ ἄνθρωποι, «Βαρὺ τὸ φορτίον τῶν χρόνων, δεινὸν καὶ δυσβάστακτον τὸ γῆρας·» ἀλλὰ διὰ τὸν μὴ εἰδότα νὰ ζῇ σοφῶς καὶ χριστιανικῶς πᾶσαι αἱ ἡλικίαι εἰσὶ πλήρεις φροντίδων καὶ πικριῶν· ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ πιστὸς τοῦ Θεοῦ θεράπων, ὁ φίλος τοῦ Ἰησοῦ εὐρίσκει χαρὰν καὶ εὐδαιμονίαν καθ' ἅπαντας τοὺς σταθμοὺς τοῦ βίου αὐτοῦ. Δὲν ὑπῆρξατέ ποτε μάρτυρες τῆς εὐδαιμονίας γέροντος ἀπολαύοντος τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης ἐν τῷ κύκλῳ τῶν παίδων καὶ τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ; Δὲν εἶδατε τούναντίον νέας κόρας κατατεθλιμμένας καὶ νεανίας εἰς ἐσχάτην περιελθόντας ἀπελπισίαν; Δὲν ἠκούσατε ὅτι πολλοί, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας των τὸν βίον δυσχεραίνοντες, ἐπέθεσαν τέλος τοῖς ὑποτιθεμένοις πόνοις αὐτῶν δι' αὐτόχειρος θανάτου;

Ἐπίσης ὑπὸ πολλῶν ἐπαναλαμβάνεται ὅτι τὸ γῆρας, καθὼ ἀδύνατον, εἶνε καὶ σχεδὸν ἀνωφελὲς τῷ κόσμῳ. Ἀλλὰ καὶ τοῦτό ἐστι πλάνη. Ὁ γέρων ἀναπαύεται, τῶν

δυνάμεων αὐτοῦ ἐξησθημένων ὑπὸ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν ἐτῶν, τὸ δὲ πρὸς ἀνάπαυσιν δικαίωμα ἀπέκτησεν ἤδη διὰ τῶν παρελθόντων ἔργων αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ γῆρας καὶ ἀναπαυόμενον οὐχ ἦπτον καθίσταται ὠφέλιμον διὰ τῆς πολυπειρίας του, διὰ τῶν ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου γνώσεών του, διὰ τῶν διδασκαλιῶν καὶ τῶν συμβουλῶν, ἃς δίδωσι τοῖς περικυκλοῦσιν αὐτό. Ἡ προβεβηκυῖα ἡλικία οὐδὲ ἐπὶ τὸ ἥμισυ ἐξασθενεῖ τὴν ψυχὴν, ἐφ' ὅσον ἐξασθενεῖ αὐτὴν ἡ νεότης, καθ' ἣν πολλάκις ἀνόσιοι κλίσεις καὶ ὀρμητικὰ πάθη ἐπισκοτίζουσι τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν. Τὸ γῆρας ἐστὶν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἀπαθέστερον τῆς νεανικῆς ἡλικίας, ἡσυχαιότερον, συνετώτερον καὶ ἐγκρατέστερον.

Τὸ γῆρας, λέγουσιν ἄλλοι, εἶνε φύσει δειλὸν καὶ δύστροπον. Ἐγὼ δὲ λέγω ἡ νεότης ἐστὶν ἐκ φύσεως ἐλαφρόνους, πλήρης ἀκράτων ἐπιθυμιῶν, θρασεῖα. Ἀλλ' ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἰσχυρισμοῖς ὑπάρχει ὑπερβολή. Οὔτε πάντες οἱ νέοι εἰσὶν ἐλαφρόνοες καὶ ἀκόλαστοι, οὔτε πάντες οἱ γέροντες εἰσὶ δυσχερεῖς τοὺς τρόπους καὶ δειλόψυχοι. Τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων δὲν πηγάζουσιν ἀπὸ τῆς ἡλικίας, ἀλλ' αἰτία αὐτῶν εἶνε σχεδὸν πάντοτε αὐτὸς ὁ προσωπικὸς ἐκάστου χαρακτήρ. Πολλοὺς εἶδον νέους δυστρόπους καὶ δειλοὺς, καὶ οὐ σπανίως ἀπήντησα γέροντας ἐλαφρόνοας καὶ ἐν τρυφαῖς καὶ ἀκρασίᾳ βιοῦντας.

Λέγεται προσέτι, ὅτι τὸ γῆρας ἐστὶ σκυθρωπὸν, φιλόνηικον, καχύποπτον καὶ φιλάργυρον. Ἀλλὰ βεβαίως ὁ μὴ φέρων ἤδη ἐν ἑαυτῷ ἀπὸ τῶν προηγουμένων χρόνων τὰ ἐλαττώματα ταῦτα, ὡς ἔξεις καὶ συνηθείας πεπαλαιωμένας, ἢ τοῦλάχιστον τὰ σπέρματα τῶν ἐλαττω-

μάτων αὐτῶν, δὲν ἀποκτᾷ αὐτὰ πρῶτον ἐν τῇ γέρον-
τικῇ ἡλικίᾳ. Ἐὰν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν μεταβάλλῃ τὰ
ἥθη του καὶ τὰς κλίσεις του, τὸ γῆρας οὐδὲν τροποποιεῖ·
ἀλλ' αἱ φαῦλαι συνήθειαι, αἱ πονηραὶ ἔξεις καὶ αἱ κακαὶ
τῆς ψυχῆς διαθέσεις καθίστανται, προδαινούσης τῆς ἡ-
λικίας, τραχύτεραι, χαλεπώτεραι, μᾶλλον λυποῦσιν ἐτέ-
ρους καὶ δυσχερέστερα ἐκρίζουνται.

Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἵτινες σπανίως ἔστεργον ἐν τοῖς
νεανικοῖς αὐτῶν χρόνοις τὴν παρὰ τῆς θείας Προνοίας
ὀρισθεῖσαν αὐτοῖς μοῖραν, οἵτινες, νέοι ὄντες, κατείχοντο
διηνεκῶς ὑπὸ τῆς κενοφροσύνης καὶ τῆς ὑπεροψίας, γί-
νονται, ὅταν εἰς γῆρας ἔλθωσι, στρυφνοὶ καὶ σκυθρωποί.
Ὅσοι προτοῦ οὐδὲν ἔφερον σέβας πρὸς τοὺς γέροντας, ἢ
οὐδένα ἡσθάνοντο ζῆλον ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἄλ-
λων, γίνονται ἐν τῷ γήρατι ἄπιστοι καὶ ὑποπτοι πρὸς
πάντας. Ὁ ἐνάρετος γέρων, τούναντίον, ἐστὶν εὐκολος,
γλυκὺς, φιλόφρων καὶ ἀπλοὺς ὡς ἦν ἐν τῇ παιδικῇ αὐτοῦ
ἡλικίᾳ· συμβουλεύει καὶ παροτρύνει εἰς εἰρήνην καὶ φι-
λίαν, καὶ, ὡς ὁ σχεδὸν ἑκατοντούτης ἀπόστολος Ἰωάν-
νης, ἀναφωνεῖ· «Τεχνία μου, ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.»

Τινὲς ἔχουσι τὴν μωρὰν ταύτην πρόληψιν, ὅτι τὸ γῆ-
ρας ὅσον ἐντιμον, ὅσον ἐνάρετον καὶ ἂν ὑποτεθῇ, εἶνε
δυστυχέστερον τῶν ἄλλων ἡλικιῶν καὶ μόνον διότι προσ-
εγγίζει μᾶλλον τῶν ἄλλων τῷ θανάτῳ καὶ βλέπει ὅση-
μέραι ἐλαττωμένην τὴν πιθανότητα τῆς παρατάσεως
τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ σὺ, ὦ νεανίσκε, ἢ σὺ, ὦ ἄνερ, ὁ ἀκ-
μάζων ἐν τῇ πλησμονῇ τῶν δυνάμεών σου, πῶς τολ-
μᾶς ἐν τῇ ἀμβλυωπούσῃ σοφίᾳ σου τοσοῦτον ἰσχυρῶς νὰ
μέμφεσαι τὴν θείαν Πρόνοιαν; Πόσοι εὐάριθμοι φθάνου-
σιν εἰς βαθὺ γῆρας! Πόσοι ἀπ' ἐναντίας ἀποθνήσκουσι

μόλις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθόντες! Πόσοι παῖδες, πόσοι νεανῖαι, πόσοι μόλις τὸ ἥμισυ τοῦ ἀνθρωπίνου σταδίου διανύσαντες! Καὶ σὺ δὲ εἶσαι ἄρά γε βέβαιος, ὅτι θέλεις ἐπιζήσει τῷ γέροντι, ὃν οἰκτεῖρεις ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν; Δὲν εἶνε ὁ θάνατος ἐπίσης ἐπικείμενος καὶ ἐξ ἴσου ἐγγὺς πάσαις ταῖς ἡλικίαις τοῦ ἀνθρώπου;

Φρονεῖς, ὅτι ἡ ἐλπίς ἐπαυξάνει τὴν εὐτυχίαν τῆς νεότητος; Ναί, ἡ θεία Πρόνοια σοφῶς καὶ τοῦτο διέταξεν· ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνησε τὸν γέροντα. Ἡ πάνσοφος καὶ πανάγαθος τοῦ Θεοῦ Πρόνοια ἔδωκεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ γέροντος τὴν γαλήνην ἐκείνην, ἣτις διευθύνει τὰ βλέμματα αὐτοῦ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπέκεινα τοῦ τάφου ἀρχομένην ζωὴν, ἢ πρὸς αὐτὸν τὸν τάφον. Τὸ φανταστικόν τοῦ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν πιεζομένου ἡδυνάτησε, τῶν δὲ αἰσθητηρίων αὐτοῦ ἐπαμβλυνθέντων, ἅπασαι αἱ διανοητικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις ἀπεσπάρσθησαν ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐνεργειῶν, ὥστε ἡ τοῦ παρόντος κόσμου στέρησις δὲν εἶνε βεβαίως δι' αὐτὸν τοσοῦτον μεγάλη, ὅσον ἤθελεν εἶσθαι διὰ σέ. Ὁ γέρον ἀπολαύει ἡσύχως τῆς πρὸς δύσιν τοῦ γῆϊνου βίου του ὥρας, ὡς ἀπολαύει τις τῶν τελευταίων ἀκτίνων τοῦ δύοντος ἡλίου· ἀποφθινομένων τῶν αἰσθήσεών του καὶ ἐκλείπουσῶν τῶν σωματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ἀποσβέννυται ἡρέμα ὡς λύχνος, τοῦ ὁποίου τὸ ἔλαιον κατὰ μικρὸν ἐκάη. Αὐτὸς δὲν βλέπει τὸν θάνατον· καθόσον δὲ ἐπισκοτιζεται αὐτῷ τὸ γῆϊνον φῶς, ἀναλάμπει τοῖς νοεροῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοῖς ἡ ἡὺς τῆς αἰωνιότητος. Ὁ γέρον ἀγνοεῖ τὴν ὀδυνηρὰν πρὸς τὸν θάνατον πάλην τοῦ νεανίου ἢ τοῦ τελείου ἀνδρός, οἷτινες πλήρεις δυνάμεων καὶ γῆϊνου μέλλοντος βλέπουσιν αἰφνιδίως κοπτόμενον τὸ νῆμα τῆς ζωῆς των καὶ ἐαυ-

τοὺς διαίως ἀποχωριζομένους ἀπὸ παντὸς ὅ,τι ἡγάπησαν ἐπὶ τῆς γῆς.

Μακρὰν λοιπὸν τοῦ νὰ οἰκτείρωμεν τὸ γῆρας ἔνεκεν τῆς προσεγγίσεως τοῦ θανάτου, ὀφείλομεν νὰ θεωρῶμεν τὴν ἡλικίαν αὐτὴν δι' αὐτὸ τοῦτο αἰρετωτέραν πάσης ἄλλης. Τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων προσηλωμένους ἐπὶ τῶν τάφων τῶν ἀγαπητῶν του ὁ ἐνάρετος γέρον, πλήρης ἀγίας πεποιθήσεως, ἀνατείνει τὰς τρεμούσας χεῖράς του πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ εὐλογῶν τὸν Κύριον ἀναφωνεῖ, ὡς ἄλλοτε ὁ πρεσβύτης Συμεὼν· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ· ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν!»

Διὰ τοῦτο ἃς φέρωμεν ἐν παντὶ τόπῳ σέβας πρὸς τὸ γῆρας· ἃς πολιτευώμεθα μετὰ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς γέροντας, μετὰ τῶν ὁποίων συζῶμεν· «Ἀπὸ προσώπου πολιτοῦ ἐξαναστήσῃ, καὶ τιμήσεις πρόσωπον πρεσβυτέρου.» λέγει τὸ θεῖον λόγιον· (Λευϊτικ. ΙΘ', 32). Οἱ γέροντες ὑπέφεραν τοὺς πόνους καὶ τοὺς μόχθους τοῦ βίου καὶ ἡσθάνθησαν τὰς ἀκάνθας αὐτοῦ, καὶ οὕτω ἀπέκτησαν ἀναμφισβήτητον δικαίωμα εἰς ἀνάπαυσιν καὶ ἀνάψυξιν. Αὐτοὶ ἔπραξαν ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ ἐνεργητικοῦ αὐτῶν βίου πλειότερα ἀγαθὰ ἔργα, ἢ σὺ, νεανία· αὐτοὶ ἔχυσαν πλειότερα, ἢ σὺ, δάκρυα.

Πάσῃ θεραπείᾳ θεράπειε τοὺς γέροντας. Ἔσο συγγνώμων πρὸς τὰς ἀδυναμίας τῶν γερόντων, καὶ φείδου αὐτῶν. Αἱ ἀδυναμίαι αὗται, αἵτινες σὲ δυσαρεστοῦσιν, ὠφέλιμοι, λίαν διδακτικαὶ δύνανται νὰ σοὶ ἀποβῶσιν. Ἴσως εἰσὶν ἀποτελέσματα τῆς πρώτης κακῆς ἀνατροφῆς. Ἰδὲ πῶς τὰ ἐλαττώματα τῶν παιδικῶν χρόνων δια-

βιδάζονται μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τοῦ βίου. Φρόντισον λοιπόν ν' ἀποθέσης ἐγκαίρως τὰς κακὰς σου ἑξεις· φρόντισον νὰ ἀναθρέψῃς τὰ ἰδιά σου τέκνα καλλίτερον, ἐμπνέων αὐτοῖς ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων δόξας ὑγιεστεράς, καθιστῶν αὐτὰ εὐσεβέστερα, χρηστότερα τῆς πρὸς αὐτῶν γενεᾶς· μὴ ἀνάβαλλε δὲ οὐδ' ἐπὶ μίαν μόνην ἡμέραν τὴν ἡθικὴν παλιγγενεσίαν σοῦ τε καὶ τοῦ γένους τοῦ σοῦ.

Ὁ γέρων ἐστὶν ὁδοιπόρος ἑτοιμος ν' ἀποδημήσῃ, ἐγκαταλιμπάνων διὰ παντός τὴν μεγάλην τῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν. Ὀλίγαι εἰσὶν αἱ ἡμέραι, ἃς θέλει διέλθει ἔτι μεθ' ἡμῶν. Τίς ἔσεται τοσοῦτον σκληρὸς, ὥστε νὰ λυπήσῃ γέροντα ἐν ταῖς τελευταίαις τῆς ζωῆς του ἡμέραις; Τίς δὲν φρικιᾷ, ἐνθυμούμενος ὅτι ἐγένετο εἰς γέροντα αἷτιος νὰ ἀποχωρήσῃ τοῦ παρόντος κόσμου ὑπεραλγῆς καὶ νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ ἔχων ἔτι δεδακρυμένας τὰς παρειὰς ἕνεκεν αὐτοῦ; Τίς θέλει εἶσθαι τοσοῦτον ἀναίσθητος, ὥστε νὰ μὴ θέλῃ νὰ καταστήσῃ ὡς οἶόν τε γλυκυτέρας τῷ γέροντι τὰς ὑστάτας στιγμὰς τοῦ ἐργώδους καὶ πολυμόχθου βίου του, ὡς οἶόν τε ὀλιγώτερον ἐπίπονα τὰ πρὸς τὸ τέλος τοῦ μακροῦ αὐτοῦ σταδίου τελευταῖα αὐτοῦ βήματα;

Ἡ πρὸς τὸ γῆρας ὀφειλομένη φιλικὴ θεραπεία καθίσταται ἔτι ἱερώτερον καθήκον, ὅσάκις οἱ γέροντές εἰσιν οἰκεῖοι καὶ συγγενεῖς, γεννῆτορες, γονέων γονεῖς ἢ ἄλλοι ἀνιόντες ἡμῶν. Τότε, διὰ τῆς πιστῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης, ἀποτίομεν ἀπλῶς τὸ ἡμέτερον χρέος· τότε ἀνταποδίδομεν διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς φροντίδος ἡμῶν μόνας τὰς φροντίδας, ἃς αὐτοὶ ἔσχον ὑπὲρ ἡμῶν ἢ ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας ἡμῶν. Ὅστις ἀρνεῖται εἰς τοὺς γέροντας συγγενεῖς του τὸν ὀφειλόμενον τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σε-

Θασμοῦ φόρον, ἣ ὅστις καταφροναί τὴν εὐεργετήσασαν αὐτόν χειρα, ὅταν αὕτη, ὑπὸ τοῦ χειμῶνος τῶν χρόνων κατεψυγμένη, κατασταθῇ ἀνίκανος πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν εὐεργετημάτων, οὐ μόνον δὲν εἶνε χριστιανός, ἀλλ' οὐδὲ ἄνθρωπος, μᾶλλον δὲ τέρας εἶνε, ὅπερ ἐπισύρει ἐναντίον τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν κατάραν τῆς ἀχαριστίας καὶ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ κόσμου ὅλου.

« Μὴ ἀτιμάσῃς ἄνδρα ἐν γήρᾳ αὐτοῦ· καὶ γὰρ ἐξ ἡμῶν γηράσκουσι· » λέγει ὁ σοφὸς Σειράχ· (Σοφία Σειράχ Η', 6). Καὶ σὺ θέλεις αἰσθανθῇ μίαν ἡμέραν τὰς δυνάμεις σου ἐκλειπούσας· καὶ αἱ τρίχες σου θέλουσι λευκανθῇ, καὶ ἡ χεὶρ σου τρέμουσα θέλει ἐπιζητεῖ τὴν ὀακτηρίαν, ἵνα ἐπ' αὐτῆς στηριχθῇ. Τότε θέλεις εἶσθαι εὐτυχὴς ν' ἀπολαύσῃς τὰς τιμὰς ἐκεῖνας, ἅς νέος ὢν ἀπέδιδες τοῖς γέρουσιν, ἡδονὴ δὲ μεγάλη θέλει σὲ καταλαμβάνει, ὅταν θέλεις βλέπει σεαυτὸν ἐν τῇ πρεσβυτικῇ ἡλικίᾳ σου περικυκλούμενον καὶ θεραπευόμενον ὑπὸ τῶν τέκνων καὶ τῶν ἐγγόνων σου μετὰ τῆς αὐτῆς φιλοστόργου μερίμνης, μεθ' ἧς σὺ ἄλλοτε ἐθεράπευσας τοὺς γεννήτοράς σου καὶ τοὺς λοιποὺς γηραιοὺς συγγενεῖς σου. Τὸ πάλαι παράδειγμά σου, ὑπὸ τῶν ἄλλων μιμούμενον, μεταβάλλεται εἰς εὐλογίαν ἐπὶ τῆς πολιᾶς κεφαλῆς σου. Ὅσα ὑπὲρ τῶν ἄλλων γερόντων πράττεις, μηδέποτε λησμόνει ὅτι τὰ πράττεις ὑπὲρ σοῦ τοῦ ἰδίου.

Σεῖς δὲ, ὧ γέροντες χριστιανοί, οἵτινες ἐφθάσατε εἰς τὰς δυσμὰς τοῦ βίου ὑμῶν, καὶ διὰ μακρᾶς πείρας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ διὰ πολυειδῶν καὶ ἐπανειλημμένων δοκιμασιῶν ἡδυνήθητε ν' ἀποκτήσῃτε πλειοτέραν σύνεσιν, πλειοτέραν εὐσέδειαν καὶ πλειοτέραν τελειότητα, δότε τῇ νεότητι τὸ λαμπρὸν παράδειγμα τῆς

χριστιανικῆς πραότητος, τῆς χριστιανικῆς τῶν κακῶν ὑπομονῆς, τῆς ἀγογγύστου ὑποταγῆς εἰς τὰς διατάξεις τῆς θείας Προνοίας.

Ἡ ἡλικία καθίστησιν ὑμᾶς παιδαγωγοὺς καὶ διδασκάλους τῶν νέων. Γενεῖτε τοῖς νέοις οἱ πιστότεροι αὐτῶν φίλοι, ἀλλὰ μὴ μιμεῖσθε τὰς μωρίας αὐτῶν. Ὁ λησμονῶν τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς ἡλικίας του, ἐκουσίως παραιτεῖται ὅλων τῶν ἀξιώσεων, εἰς ἃς εἶχε δικαίωμα ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας ταύτης. Ὁ γέρων δὲν ἀρέσκει πλέον διὰ τοῦ κάλλους τοῦ σώματος, ἢ διὰ τῆς πάλαι ποτὲ δυνάμεως καὶ ζωηρότητος αὐτοῦ· διὸ ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἐλκύσῃ τὰς καρδίας διὰ τῶν ἀρετῶν του, νὰ ὑποδουλώσῃ τὰς ψυχὰς διὰ τῆς σοφίας του, νὰ θέλῃ πάντας διὰ τῆς φιλοφροσύνης καὶ τῆς φιλοπροσηγορίας του.

Γέροντες, γενεῖτε ὁδηγοὶ καὶ καθηγηταὶ τῶν νέων ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν ὑμῶν· ἀλλὰ μὴ ταράττετε διηνεκῶς διὰ τῆς στρυφνότητος ὑμῶν τὰς ἀθώας ἡδονὰς τῆς νεανικῆς ἡλικίας. Μὴ βαρύνετε τὰς ἀκοάς των διὰ μεμψιμοιριῶν κατὰ τῆς ἐξαχρειώσεως τῶν ἡθῶν καὶ δι' ἐξυμνήσεων τοῦ παρελθόντος χρόνου. Τὰ ἦθη, αἱ συνήθειαι, τὰ ἔθιμα δύνανται νὰ ὑποστῶσι τροποποιήσεις καὶ μεταλλαγὰς τινας, χωρὶς διὰ τοῦτο καὶ νὰ ἐξαχρειωθῶσιν. Ἐνθυμηθῆτε, ὅτι καὶ σεῖς ἄλλοτε εὐχαρίστως ἀπελαμβάνετε τῶν αὐτῶν ἡδονῶν, πρὸς ἃς, κατὰ μικρὸν ἀπαμβλυνθέντων τῶν αἰσθητηρίων ὑμῶν, κατέστητε σήμερον ἀδιάφοροι.

Ἄτε δὲ γινώσκοντες ἤδη ἐκ πείρας τὸ πρόσκαιρον ὅλων τῶν γηϊνῶν ἡδονῶν, ὀφείλετε νὰ ἐνθαρρύνητε μάλιστα τοὺς νέους εἰς τὴν φρόνιμον καὶ ἐν δέοντι μέτρῳ ἀπόλαυσιν αὐτῶν.

Ἔστέ δὲ ἐπεικειῖς πρὸς τὰ νεανικά σφάλματα καὶ μὴ κρίνετε αὐτὰ λίαν αὐστηρῶς, ἐνθυμούμενοι, ὅτι καὶ ὑμεῖς ὑπῆρξατε νέοι. Διαχύνετε περὶ ὑμᾶς τὴν χαρὰν μέχρι τῶν ὑστάτων ἡμῶν στιγμῶν· ἀπομακρύνετε δὲ τὴν δυσπιστίαν. Ἀγαπᾶτε καὶ ἐν τῇ πρεσβυτικῇ ἡμῶν ἡλικίᾳ τὸν κόσμον καὶ τοὺς κατοίκους αὐτοῦ μετὰ τῆς γλυκυθυμίας τῶν παιδικῶν σας χρόνων. Γίνεσθε δὲ ἄγγελοι εἰρήνης καὶ θεμελιωταὶ τῆς τῶν τρόπων ἀπλότητος ἐν τοῖς κόλποις τῶν ὑμετέρων οἰκογενειῶν.

Οὕτω θέλετε τύχει τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν περικυκλούντων ὑμᾶς· οὕτω θέλετε πληροὶ καὶ τὰς δυσμᾶς τοῦ θείου ὑμῶν ἔργων θεαρέστων· οὕτω καὶ τὰς τελευταίας τοῦ ἐπιγείου ὑμῶν σταδίου ἡμέρας θέλει διαφωτίζει ἡ ἀληθὴς τοῦ Ἰησοῦ θρησκεία, ἢ μὴ συνισταμένη μόνον εἰς προσευχὰς καὶ ἐξωτερικὴν λατρείαν, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τότε, ὅταν ὁ Θεὸς, ὁ αἰώνιος ἡμῶν Πατὴρ καλέσῃ ὑμᾶς εἰς τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ παρασκευασθέντας ὑμῖν κλήρους, τὰ τέκνα ὑμῶν, οἱ φίλοι, οἱ οἰκεῖοι καὶ οἱ γνώριμοι θέλουσι δώσει ὑμῖν μετ' εἰλικρινῶν δακρύων τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν, αἱ δὲ θερμαὶ αὐτῶν δεήσεις καὶ εὐχαὶ θέλουσι συνοδεύσει ὑμᾶς μέχρι τοῦ θρόνου τῆς αἰωνίου Μεγαλειότητος. Τότε, ὅταν καὶ αὐτοὶ γηράσωσιν, ἢ ἀνάμνησις τοῦ ὑμετέρου γήρατος θέλει εἶσθαι αὐτοῖς ὠφέλιμον παράδειγμα· τότε, ὅταν καὶ αὐτοὶ φθάσωσι τὴν ἀπὸ τῶν προσκαιρῶν εἰς τὰ αἰώνια μετάβασιν, ὁ τελευταῖος αὐτῶν στοχασμὸς ἔσεται εἰς ὑμᾶς, καὶ ἡ καρδιά των μετὰ στοργῆς ἀκαθέκτου πρὸς ὑμᾶς θέλει φέρεσθαι.

Παντοδύναμε, πάνσοφε Κυβερνήτα τῶν ἡμερῶν μου καὶ Κύριε τῆς ζωῆς μου ! Ἀπόρρητοί εἰσιν αἱ ἀποφάσεις Σου, ἀδιαπεράστῳ πέπλῳ κεκαλυμμένοι αἱ βουλαί Σου· ἐγὼ δὲ ἀγνοῶ τὴν ὥραν, ἣτις ἀποχωρίζουσά με διὰ παντός ἀπὸ τοῦ παρόντος κόσμου μέλλει νὰ με εἰσαγάγῃ εἰς τὰς οὐρανίους μονάς. Δὲν γνωρίζω ποίας δοκιμασίας καὶ ποίας τύχας μοὶ ἔχεις ἔτι πεφυλαγμένας. Δὲν γινώσκω, ἂν, ὡς τόσα ἄλλα τῶν τέκνων Σου, θέλῃς με ἀνακαλέσει ἀπὸ τῆς ἐνθάδε κατοικίας ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας μου, ἢ ἂν σκοπὸν ἔχῃς νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ διανύσω τὸ ἐπίγειον στάδιόν μου μέχρι τοῦ ἐσχάτου αὐτοῦ τέρματος. Πάντοτε θέλω εὐλογεῖ τὴν παναγίαν Σου Πρόνοιαν· διότι ἐν πάσῃ περιπτώσει τὰ πάντα πρὸς τὸ ἀληθὲς συμφέρον μου θέλεις διευθετήσῃ, διότι ἅπασαι αἱ ὁδοί Σου πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν φέρουσι. Καὶ ἂν πληρωθῇ ἡ ἐνδόμυχος καὶ σιωπηλὴ εὐχή μου, καὶ ἂν παρατείνῃς ἔτι τὸν βίον μου, ἵνα ἐπὶ μακρότερον γίνω ὠφέλιμος τῷ οἴκῳ μου καὶ τοῖς συμπολίταις μου, θέλω ἀφιερῶσαι εἰς τὴν ἡθικὴν ἐμοῦ καὶ τῶν πλησίον μου βελτίωσιν τὰ ἔτη, ἅπερ ἡ πατρικὴ Σου χεὶρ θελήσῃ νὰ προσθέσῃ εἰς ὅσα μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς γῆς ἐβίωσα. Φεῦ ! πόσον μακρὰν εἰσέτι εὐρίσκομαι τῆς τελειότητος, ἣν ἐπιποθῶ ! Πόσον ὀλίγον ἄξιός εἰμι νὰ γίνω πολίτης βελτίονος κόσμου ! Καὶ ὁμως, ἀναθέμενος πάσας τὰς ἐλπίδας μου καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν μου εἰς Σέ, προσπίπτω Σοι καὶ ἐπικαλοῦμαι τὸ μέγα Σου ἔλεος, τὴν ἄπειρον ἀγαθότητά Σου.

Ἐπίτρεψον, ὦ Θεέ, νὰ ἀφιερῶσω εἰς τὴν Σὴν λατρείαν καὶ τὰ ἐσχάτα τοῦ βίου μου ! Ὅταν τὸ βαρὺ τῶν ἐτῶν φορτίον ἐξασθενήσῃ τὸ σῶμά μου, παράσχου τῇ

φυχή μου νέαν ἰσχύν, ἵνα ἔτι στερεώτερον πρὸς πᾶν ἀγαθὸν προσκολληθῇ. Ὅταν δὲ τελευταῖον κοιμηθῶ τὸν ὕπνον τῶν δικαίων, δὸς, ὦ Κύριε, ἵνα μὴ ἐγκαταλείψω τοὺς ἀγαπητοὺς μου ἄνευ τῆς βεβαιότητος, ὅτι μένουσιν εὐτυχεῖς, καὶ ὅτι ἀγαπῶσιν ἀλλήλους, ὅπως ἠγάπησεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι πάντες μίαν καὶ μόνην ἀποτελοῦσι καρδίαν, καὶ ὅτι πάντες μίαν μόνην ἔχουσιν ἐπιθυμίαν, νὰ γίνωσι τέλειοι, ὥσπερ τέλειός ἐστιν ὁ Πατὴρ αὐτῶν ὁ οὐράνιος, καὶ μίαν μόνην ἐλπίδα, νὰ λυτρωθῶσιν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ εἰσέλωσι διὰ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς τῆς δόξης Σου. Γένοιτο, γένοιτο.

ΠΘ΄.

Ὁ περιβάλλων τὴν γηίνην σφαῖραν ἀήρ.

« Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον. . .
Τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν
σου, τὸν στεφανοῦντά σε ἐν ἐλέει καὶ
οἰκτιρμοῖς. »

(Ψαλμ. PB', 2, 4).

ΠΟΣΟΝ ἐπίχαρις λάμπει ἡ ἀνακαινιζομένη φύσις ἐν τῇ ἑαρινῇ αὐτῆς καλλονῇ! Πόσον λαμπρῶς καταργυροῦνται αἱ νάπαι ὑπὸ τῶν τρυφερῶν ἀνθέων, ἐνῶ χλοερὸν φύλλωμα καλύπτει τὰ ἐπὶ τῶν λόφων δένδρα, καὶ τὰ νηματιαῖα ὕδατα χαρμωδῶς καχλάζουσι ῥέοντα μεταξὺ τῶν περιηνηθισμένων βράχων, καὶ ὁ ποταμὸς κυλίζει μεγαλοπρεπῶς τὰ ὀμαλὰ αὐτοῦ νάματα πρὸς τὸν αἰγια-

λόν, καὶ μακρόθεν ἡ κυανόχρους θάλασσα στίλβει ὑπὸ τὰς χρυσιζούσας τοῦ ἡλίου ἀκτίνας!

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἔρημοι ἄγροί, οἷτινες πρὸ ὀλίγων ἐβδομάδων ἦσαν κεκαλυμμένοι ὑπὸ χιόνος ἢ πυκνῆς ὀμίχλης; Εἶνέ αὕτη ἡ χώρα, ἐν ἣ τὰ θηρία ἐκρύπτοντο ἐν τοῖς σπηλαίοις καὶ ἐν ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκλείοντο ἐντὸς τῶν κεχιονισμένων οἰκιῶν των, μόνος δὲ ὁ κόραξ ἵπτατο, κρώζων ὑπὸ συννεφῇ καὶ κατὰ ψυχρον οὐρανὸν ὑπεράνω τῶν κατανιφομένων πεδιάδων, τὸ δὲ πτωχὸν στρουθίον περίφοβον ἐπλησίαζε τοῖς οἰκητηρίοις τῶν ἀνθρώπων καὶ τερετίζον ἐφαίνετο ὅτι ἐζήτει ἰκετευτικῶς ὀλίγα ψυχία τροφῆς;

Πόσον παραδόξως, πόσον θαυμασίως, πόσον ἀκαταλήπτως μετεμορφώθησαν τὰ πάντα! Ὁ Θεὸς ἔνευσεν· ἐν τῷ ἅμα αἱ λαίλαπες σιωπῶσιν, ὁ χειμὼν καταπαύει, οἱ νιφετοὶ διαλύονται, ἡ γῆ στρέφει τὸ πρόσωπόν της πρὸς τὸν ἥλιον, αἱ πηγαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ διαρρέουσι τὰ τέως ὑπὸ τοῦ κρύους συμπεπηγμένα αὐτῶν ὕδατα, μυριάδες δὲ βλαστῶν κοιμωμένων ἐξεγείρονται, ἀναβιοῦσιν ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς, ἐκβλαστάνουσιν, ἀναπτύσσουσι φύλλα, καλάμας, ἄνθη, καὶ πληροῦσιν εὐωδίας τὸν χλιαρὸν ἀέρα.

Ἐν τούτοις βεβαίως καταφαίνεται ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ! Αὐτὸς ὁ αἰωνίως παντοδύναμος, ὁ αἰωνίως πανάγαθος ἐξετέλεσε τὰ θαύματα ταῦτα· πᾶσα δὲ νέα ἀνοιξὶς μοι φαίνεται λαμπροτέρα ὅλων τῶν προηγουμένων. Εἰς πᾶσαν νέαν ἀνοιξὶν ἀπεικονίζεται διὰ γλυκυτάτων ἀναμνήσεων τὸ πρῶτον τοῦ βίου μου ἔαρ, ἡ δὲ ὑπαρξίς μου οἶονεὶ πολυπλασιάζεται, ὅσον πλειότερον θεωρῶ τὰ θαυμαστά τοῦ Ὑψίστου δημιουργήματα.

Πόσον εἰρήνῃ εὐτυχῆς, ὅτι, τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ μου, ἀναπνέω εἰσέτι καὶ ὑπάρχω καὶ μεταλαμβάνω τῶν ἐπιγείων Αὐτοῦ δώρων! Ὅμως, φεῦ! πλείσοι ἐκ τῶν ὁμοίων μου ἀπεκοιμήθησαν διὰ παντός ἐνταῦθα καὶ δὲν εἶδον πλέον τὴν ἀνέγερσιν τῆς φύσεως. Ὡ ἀγαπητοί μου, σεῖς, τῶν ὁποίων τὴν κόνιν περικλείει ὁ τάφος, σεῖς δὲν χαίρετε πλέον μετ' ἐμοῦ ἐν ὄψει τῆς κατ' ἔτος ἀναβιούσης ταύτης δημιουργίας. Τὰ εὐθυμα καὶ μελωδικὰ ἄσματα τῶν πτηνῶν δὲν εἰσδύουσιν εἰς τὰ ὑπὸ τὴν γῆν ἥσυχα καὶ σκοτεινὰ ὕμνων οἰκήματα, καὶ τὰ ἄνθη, ἅπερ ὁ ἑαρινὸς χρόνος ἀφθόνοις χερσὶ διασκορπίζει, πίπτουσι μόνον ἐπὶ τῶν δακρυσταγῶν ὕμνων τύμβων!

Ἀλλὰ τὸ ἐπίγειον τοῦτο ἔαρ, ὅπερ δὲν στολίζεται πλέον δι' ὑμᾶς, ὁ περὶ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν ἐκάστης ἑαρινῆς ἡμέρας φλογοειδῆς αὐτὸς οὐρανός, ὅστις δι' ὑμᾶς δὲν χρωματίζει πλέον τὰς πέριξ ἀκρωρείας, αἱ γλυκεῖαι φωναὶ καὶ οἱ φθόγγοι τῆς χαρᾶς, οἵτινες δὲν ἀντηχοῦσι πλέον διὰ τοῦ ἀέρος εἰς τὰς ἀκοὰς ὕμνων, ὁ ἄνθινος αὐτὸς στέφανος τῶν λειμώνων, τῶν δασῶν καὶ τῶν κήπων, τὸν ὅποιον δὲν βλέπουσι πλέον οἱ γῆινοι ὕμνων ὀφθαλμοί, εἰσὶν ἄρά γε τοσοῦτον μεγάλαι στερήσεις δι' ὑμᾶς; Ὁχι, δι' ὑμᾶς ἀνθεῖ ἄλλο ἔαρ, λάμπει ἐξαισιωτέρα ἢ ὡς βελτίονος βίου, ἀντηχοῦσιν ἀθάνατοι ὕμνοι, πρὸς μεγαλειτέραν τοῦ Θεοῦ δόξαν. Καὶ ὑμεῖς αὐτοῦ ἄνω ἐν τῷ φωτὶ τῶν οὐρανῶν, ὡς ἐγὼ ἐνταῦθα ἐν τῇ κόνει τῆς γῆς, θαυμάζετε τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὁ ὑμέτερος θαυμασμός ἐστὶ μαῖλλον τοῦ ἐμοῦ πεφωτισμένος, σοφώτερος, τελειότερος. Ἡ γῆ εἶνε τὸ κεκοσμημένον προπύλαιον τῆς αἰωνιότητος, σεῖς δὲ κατοικεῖτε ἤδη ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ.

ὦ μακάριοι, οἱ πρὸ ἐμοῦ παρὰ τῷ Θεῷ ἀνακληθέν-
τες! Ἐν τῷ λαμπρῷ κόσμῳ, τῷ ὑπεράνω τῶν ἀστέρων,
ἐν μέσῳ τοσούτων μακαρίων πνευμάτων, ὑμεῖς εὐκόλως
λησμονεῖτε ὅσα ἐδῶ κάτω ἐγκαταλείψατε. Ἐγὼ δὲ ἐν
τούτοις, ἐνῷ ἡ ἀγάπη μου, πιστὴ καὶ πλήρης ζέσεως
καὶ βαρυθυμίας, ἀκολουθεῖ ὑμᾶς ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀ-
θανασίας, πρέπει ν' ἀπολαύσω τῶν εἰσέτι μενουσῶν μοι
εὐαρίθμων στιγμῶν τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεώς μου. Ἡ πα-
ροῦσα ἀνοιξὶς εἶνε ἴσως μία τῶν τελευταίων ἐαρινῶν ὡ-
ρῶν, ἃς μέλλω νὰ ἴδω ἐπὶ τῆς γῆς.

Ναί, θέλω, ὦ θαυμαστὲ Πλάστα καὶ Πάτερ τῶν ἀ-
πάντων καὶ ὑπὲρ ἅπαντα Ὑψιστε καὶ Τελειότατε Κύ-
ριε, ναί, θέλω νὰ θεωρήσω ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης μετὰ σε-
βασμοῦ τὰ θαυμάσια ἔργα Σου καὶ μετ' ἐκστάσεως νὰ
ἐξυμνήσω αὐτά. Θέλω νὰ προετοιμάσω ἑμαυτὸν ἐνταῦ-
θα, ἵνα ἔτι βαθύτερον Σε λατρεύσω καὶ Σε θαυμάσω αὐ-
τοῦ, ἔνθα θέλεις μὲ καλέσει μίαν ἡμέραν. Βεβαίως ἀνεκ-
λάλητον καὶ θεῖον εἶνε τὸ κάλλος τοῦ κόσμου, ὅστις μὲ
ἀπεκδέχεται μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ σώματός μου· ἀλλὰ
θεῖαν κέκτεται καλλονὴν καὶ ὁ κόσμος, ἔνθα μ' ἔθεσεν ὁ
οὐράνιός μου Πατήρ, ὅπως ἐν τῷ σμικρῷ διαστήματι τῆς
παρούσης ζωῆς μου ἀπολαύσω ἐμφρόνως τῶν εὐεργετη-
μάτων Αὐτοῦ.

Ἐν οὐδεμιᾷ δὲ σχεδὸν ἐποχῇ εἶνε ὁ ἄνθρωπος τοσοῦ-
τον διατεθειμένος πρὸς θαυμασμόν τῶν ἐπιγείων τοῦ
Θεοῦ μεγαλουργημάτων, ὅσον ὅταν ἡ γῆ, ἐνδεδυμένη τὸν
ἐαρινὸν αὐτῆς κόσμον ὡς νέα καὶ ὠραία νύμφη, φαίνεται
οἷον εἰ προσμειδιῶσα τῷ οὐρανῷ.

Ἀλλὰ πόθεν ν' ἀρχίσω, καὶ ποῦ νὰ τελειώσω; Ὅπου
καὶ ἂν στρέψω τὰ βλέμματά μου, πανταχοῦ βλέπω τὴν

σοφίαν σύνοικον τῇ ἰσχυΐ, ἐν τοῖς ἐλαχίστοις καὶ ἐν τοῖς
 μεγίστοις. Πάντα τὰ στοιχεῖα διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ
 Θεοῦ. Νὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς γῆς, τῆς ὁποίας οἱ παντο-
 ειδεῖς κάτοικοι δοξολογοῦσι τὸν Αἰώνιον, ἢ περὶ τῶν θα-
 λασσῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα μεγάλως βρέμοντα πε-
 ρικυκλοῦσιν ἅπασαν τὴν σφαῖραν ἡμῶν καὶ περικλείουσιν
 ἐν τοῖς ἀμετρήτοις βυθοῖς ὁλοκλήρους κόσμους εἰσέτι ἀ-
 γνώστους ἡμῖν; ἢ περὶ τῆς λάμψεως καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ
 πυρὸς, τοῦ φωτίζοντος καὶ θερμαίνοντος ἡμᾶς, τοῦ διὰ
 τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐν τῷ ἕαρι παράγοντος ἀπὸ τῆς
 γῆς ἀναριθμήτους φυτειῶν κόσμους, τοῦ καίοντος ἐν τοῖς
 ἐγκάτοις τῆς γῆς καὶ διασεύοντος ὄρη καὶ χώρας ὁλο-
 κλήρους, τοῦ ἀπὸ τῶν κρατήρων ἐξερευγομένου φλόγας καὶ
 ρύακας λάθης καὶ ἐκσφενδονίζοντος πεπυρακτωμένους
 μύδρους καὶ πόλεις μεγάλας αὐτάνδρους καταστρέφον-
 τος; ἢ νὰ ἀναφέρω τι περὶ τῆς ἀγνώστου οὐσίας ἢ δυ-
 νάμεως, ἣν οἱ ἄνθρωποι ἀπεκάλεσαν ἡλεκτρισμόν, καὶ
 τῆς ὁποίας τὰ μὲν οὐράνια φαινόμενα ἐκδηλοῦνται ἐν
 ταῖς ἀστραπαῖς καὶ ἐν ταῖς βρονταῖς, πιθανῶς δὲ καὶ ἐν
 τοῖς πρὸς τοὺς πόλους τῆς γῆς σέλασι, τὰ δὲ ἐπίγεια ἐν
 τῇ ἐκπληκτικῇ ταχύτητι καὶ τῇ μεγάλῃ δυνάμει, δι' ὧν ἐν
 ἀκαρεῖ οἱ ἄνθρωποι μεταβιβάζουσι τοὺς λογισμοὺς αὐ-
 τῶν ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου τῆς γῆς; ἢ νὰ λαλήσω περὶ
 τοῦ ἀέρος, τοῦ διαφανοῦς καὶ ἐλαφροῦ, τοῦ κατὰ πᾶσαν
 εἰσπνοὴν εἰσδύοντος διὰ τῶν πνευμόνων ἐν ἡμῖν ἵνα θρέψῃ
 τὴν τῆς ζωῆς φλόγα, τοῦ φέροντος δίκην πτίλου τὴν ὑ-
 περμεγέθη σφαῖραν ἡμῶν, τοῦ ἀποτελοῦντος ἐν τῇ ὁρα-
 τῇ ἀλύσει τῶν οὐρανίων κόσμων τὴν μεσίδιον οὐσίαν, τὴν
 συνδέουσιν τὰ ἄστρα, τὰς γαίας καὶ τοὺς ἡλίους;

Ποία ἄλλη οὐσία ἐκτείνεται τοσοῦτον καθ' ἅπασαν

τὴν ἀπειρον δημιουργίαν, ὅσον ἡ αἰθέριος, καὶ ποῖον ἄλλο στοιχεῖον γέμει πλειοτέρων ἀνερμηνεύτων θαυμασίων; Σὺ, ὦ χριστιανὲ θεατὰ, ὑψόνεις τὰ βλέμματα πρὸς τοὺς ἀστέρας· διὰ τοῦ πανταχόθεν περιβάλλοντός σε λεπτοτάτου αὐτοῦ ῥευστοῦ ὁ ὀφθαλμός σου ἐν μιᾷ μόνῃ χρόνου στιγμῇ φθάνει μέχρι τῶν ἀπομεμακρυσμένων ἐκείνων κόσμων, πρὸς οὓς, ἂν ἔτρεχες μετὰ τῆς ταχύτητος βολῆς τηλεβόλου, μόλις ἤθελες φθάσει μετὰ τριάκοντα ἐτῶν παρέλευσιν εἰς τοὺς ἦττον ἀφ' ἡμῶν ἀφεστηκότας. Ἐπὶ τοῦ τοσοῦτον δὲ λεπτοῦ καὶ διαφανοῦς αὐτοῦ στοιχείου αἰωροῦνται καὶ πλέουσι καὶ ἀκαταλογίστῳ κινούνται σπουδῇ σφαῖραι, γαῖαι, ἥλιοι, ὧν ὁ ὄγκος ἐνίοτε ἐστὶν ἑκατοντάκις μυριοπλάσιος τοῦ ὄγκου τῆς μεγάλης ἡμῶν σφαίρας! Ἴδου πῶς καταδηλοῦται ἡ τοῦ Θεοῦ παντοδυναμία! Ναί, καθ' ἑκάστην πᾶσα πνοή, ἣν λαμβάνεις, ὦ θνητὲ, ἀπὸ τοῦ ἀπείρου στοιχείου, ἐν ᾧ ζῆς, μαρτυρεῖ περὶ τῆς θείας παντοδυναμίας καὶ ἀγαθότητος· καὶ ὅμως σὺ πολλάκις μένεις ἀδιάφορος, ἢ καὶ ἐρωτᾷς, ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός; Κατάδηλος ἐν τούτοις γίνεται ἡ τοῦ Θεοῦ παντοδυναμία, καὶ ὁ σοφώτατος τῶν ἀνθρώπων δὲν δύναται νὰ καταμετρήσῃ τὰ βάθη αὐτῆς. Καὶ ἀφοῦ ὁ σοφώτερος τῶν θνητῶν τὰ πάντα ἐμελέτησε, τὰ πάντα ἐμάντευσε, καὶ ἀφοῦ πάσας τὰς εἰκασίας ἐξήντηλησεν, ἐπὶ τέλους μένει ἐκπεπληγμένος καὶ ἀναφωνεῖ τρέμων· «Οὐδὲν γινώσκωμεν· ἡ πολυπειρία ἡμῶν, αἱ γνώσεις ἡμῶν ἐν τοῖς ἐσχάτοις αὐτῶν ὁρίοις εἰσὶν ἐλάχιστον κλάσμα τοῦ παμμεγέθους δένδρου τῆς γνώσεως, ἐστὶν ἀμυδρότατον φῶς ἐν μέσῳ βαθυτάτου σκότους. Ἐκεῖ, ἔνθα τὸ μέγα, ἔνθα τὸ τέλειον κεῖται ἀπόρρητον, ἐκεῖ ἐδρεύει ὁ Θεός.»

Ὁ αἰθέριος ὠκεανός, ὁ καθαρώτατος καὶ λεπτότατος καὶ διαυγέστατος, οὕτινος τὰ κύματα οὐδεμίαν ἀπαντῶσιν ὄχθην, καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινοῦνται κατ' ἀναλλοιώτους νόμους τῆς θείας Παντοδυναμίας, ὡς πλωτὰ νησίδια, οἱ ἀπειρομεγέθεις καὶ ἀπειροπληθεῖς κόσμοι, ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν πηγὴν, τὴν ἐστίαν ὅλων τῶν γηγένων πλασμάτων, τὸ ἀνεξάντλητον ταμεῖον, ἐξ οὗ ἡ φύσις ἐξάγει καὶ αὐτὰ τὰ στερεὰ αὐτῆς σώματα.

Τί ὄντως ἤθελε γίνεαι ὁ ἄνθρωπος, τί ἤθελον γίνεαι ὅλα τὰ ζῶα, ἂν δὲν ἠδύναντο ν' ἀναπνεύσωσι τὸν ἀέρα; Ἐξ ὅλων τῶν οὐσιῶν, τῶν ἀναγκαίων πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς, ὁ ἀήρ εἶνε ἡ μᾶλλον ἀναγκαία. Ἀναστείλατε ἐπὶ τινα χρόνον τὴν ἀναπνοήν, δηλαδὴ τὴν πρᾶξιν ἐκείνην, δι' ἧς εἰσάγεται ἐν τοῖς πνεύμοσιν ὁ ἀήρ, καὶ θέλετε φέρει εἰς κίνδυνον τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων· καταπαύσατε αὐτὴν, καὶ θέλετε καταστρέφει τὴν ζωὴν. Ὁ ἀήρ, τὸν ὁποῖον εἰσπνέομεν, ἀποτελεῖ τροφήν τοῦ σώματος, καὶ μάλιστα τὴν κυριωτέραν. Δυνάμεθα νὰ ὑποφέρωμεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν στέρησιν πάσης ἄλλης τροφῆς, δυνάμεθα νὰ συνειθίσωμεν ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν χρεῖαν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ἄνευ βεβαίου κινδύνου τῆς ζωῆς νὰ στερηθῶμεν τοῦ ζωοποιούντος ἡμᾶς ἀέρος. Ἐξ ὅλων τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τοῦ ἀέρος ἐστὶν ἡ μᾶλλον ἀπαραίτητος καὶ μᾶλλον ἐπείγουσα. Ἀναπνέοντες δὲ τὸν ἀέρα, διατηροῦμεν ἐν ἡμῖν τὰ ὑγιῆ αὐτοῦ μόρια, καὶ ἐκπνέομεν τὰ ἀκατάλληλα πρὸς τὴν ἡμετέραν ζωὴν. Κατάκλειστοι ἐντὸς στενοῦ χώρου οἱ ἄνθρωποι, δηλητηριάζονται καὶ ἀποπνίγονται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐαυτῶν πνοῆς, διότι ὁ εἰσπνεόμενος ἀήρ ἀποβάλλει ἐντὸς ἡμῶν τὰ θρεπτικὰ αὐτοῦ

μέρια, καὶ καθίσταται ἀνεπιτήδειος νὰ παρέξῃ πλέον ἡμῖν τὴν ζωὴν. Τὸ αὐτὸ ἤθελε συμβῇ καὶ εἰς τὰ ζῶα· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ εἰς τὰ φυτὰ, ἅπερ καὶ αὐτὰ διὰ τῶν φύλλων εἰσπνέουσι καὶ ἐκπνέουσι τὸν περιβάλλοντα αὐτὰ ἀέρα. Ἄνευ ἀνανεώσεως τοῦ ἀέρος, ἡ ἰσχυροτέρα καὶ μᾶλλον σφριγῶσα φυτεία φθίνει καὶ μαραίνεται. Εἰς τὸν ἐλεύθερον καὶ καθαρὸν ἀέρα τὰ πάντα τούναντίον εὐημεροῦσι καὶ ἐνδυναμοῦνται.

Ἀπαραίτητος πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ὁ ἀὴρ ἀποτελεῖ πρὸς τούτοις τὸν κύριον ὄρον διὰ τὴν καὶ τῶν σωμάτων, τὴν μεγάλην ταύτην πρᾶξιν, δι' ἧς παρασκευάζει ὁ ἄνθρωπος τὴν θέρμανσιν καὶ τὴν τροφὴν αὐτοῦ καὶ δι' ἧς πραγματοποιοῦνται αἱ πλεῖσται χημικαὶ μεταβολαὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ ἀὴρ εἶνε ἡ τροφή τοῦ πυρός· ἄνευ ἀέρος τὸ πῦρ δὲν ἀνάπτει, σβέννυται.

Ὁ ἀὴρ εἶνε προσέτι ὁ ἀγωγὸς τοῦ ἤχου· αἱ τοῦ ἀέρος δονήσεις, προσβάλλουσιν τὸ ἀκουστικὸν ὄργανον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ παρὰ τοῖς ζώοις, καθιστῶσιν αὐτοῖς αἰσθητοὺς τοὺς ἤχους καὶ τοὺς κρότους. Πᾶς ψόφος, πᾶσα βοή, ἀπὸ τῶν βροντῶν τοῦ κεραυνοῦ μέχρι τοῦ ἀσθενοῦς ψιθυρισμοῦ ῥυακίου, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν δονήσεων τοῦ ἀέρος. Ἡ φωνὴ καὶ τὸ ἄσμα, αἱ κραυγαὶ καὶ οἱ φθόγγοι τῶν ζώων, ὁ ἔναρθρος λόγος τοῦ ἀνθρώπου, παράγονται μόνον διὰ τῆς ἐκβολῆς ποσοῦ τινος ἐσωτερικοῦ ἀέρος, προξενούντος τὰς δονήσεις ἐπὶ τοῦ λοιποῦ περιέχοντος. Ἀφαιρέσατε τὸν ἀέρα, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὅλης τῆς γῆς θέλει ἐπικρατῆσαι φρικώδης σιωπὴ, εἰκὼν καὶ συντέλεια τοῦ καθολικοῦ θανάτου.

Ὅ,τι δὲ ἡμεῖς ἀέρα ἢ ἀτμοσφαῖραν ἀποκαλοῦμεν,

πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ ᾔηε στοιχεῖον τόσον ἀπλοῦν καὶ καθαρόν, ὅσον κλίνομεν νὰ πιθεύσωμεν, ὅταν παρατηρῶμεν τὴν διαφάνειαν καὶ τὴν φαινομένην ἐλαφρότητα αὐτοῦ. Τὴν σήμερον εἶνε ἀποδεδειγμένον, ὅτι ὁ ἀήρ εἶνε σῶμα, ἔχον ὀρισμένην βαρύτητα· σύγκειται δὲ ἐκ διαφόρων στοιχείων. Ἐν τῷ ἀέρι περιέχονται ἀναλελυμένοι ὅλαι αἱ ἄλλαι οὐσίαι, ἅς καταχρηστικῶς ἀποκαλοῦμεν στοιχεῖα, τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ, ἡ γῆ καὶ τὰ διάφορα μέταλλα. Τοῦτο δὲ βεβαιοῦται, ὅταν βλέπωμεν τὰ ὑπὸ τῶν φλογῶν ἐπὶ τῆς γῆς καίόμενα σώματα, οἷον λίθους τινάς, ξύλα, φυτικὰς ἢ ζωϊκὰς οὐσίας, μεταβαλλόμενα εἰς ἀτμὸν ἢ εἰς καπνὸν καὶ ἀναμιγνύμενα ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος ἀέρος. Καὶ αὐτὰ τὰ σώματα, ἅπερ σήπονται καὶ ἀποσυντίθενται, μόνον ἐλάχιστον μέρος αὐτῶν ἐν εἵδει κόνεως ἐπὶ τῆς γῆς ἐγκαταλείπουσι, τὴν δὲ πλείιστην αὐτῶν οὐσίαν ἐξατμιζομένην μετὰ τοῦ ἀέρος συγχέουσι. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν ἐλάβανε διὰ τῆς τροφῆς ἀρκοῦσαν ἀναψυχὴν, ἤθελεν ἐντὸς ὀλίγου ἀπολέσει ἀπάσας τὰς σημαντικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἅτε τοῦ σώματός του διηνεκῶς ἐξατμιζομένου ἐν τῷ ἀέρι, ἐξ οὗ λαμβάνει ὡς ἀντάλλαγμα νέας καὶ καταλλήλους θρεπτικὰς οὐσίας.

Ἀλλὰ τὴν βεβαιωτέραν ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ἀήρ σύγκειται ἐκ ποικιλιωτάτων στοιχείων, παρέχουσιν ἡμῖν τὰ κατὰ τὸν οὐρανὸν θαυμάσια καὶ εὐεργετικὰ φαινόμενα, ἅπερ ἀποκαλοῦμεν μετέωρα. Ὁ αἰθριώτερος οὐρανὸς δύναται ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν νὰ καλυφθῇ ὑπὸ μαύρων νεφῶν, ἐν αὐτῇ τῇ ἀτμοσφαίρᾳ παρασκευαζομένων, καὶ νὰ χύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς κρουνοὺς βροχῆς, ποιούσης αὐτὴν γόνιμον, ἢ ὀλοκλήρους καταπλημμυρίζουσης χώρας. Τίς δὲ νέυει εἰς τὰ νέφη, ἵνα ἐν καιρῷ εὐθέτω συναθροισθῶσι, καὶ

τίς κρατεῖ ἐκκρεμῇ τὰ κύματα ταῦτα τῶν ὑδάτων, ὅπως μὴ καταρρέουσιν ἐν οὐ δέοντι κατὰ σταγόνας; «Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον· Κύριε ὁ Θεός μου ἐμεγάλυνθης σφόδρα· ἐξομολόγησιν καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσω, ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον, ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὥσπερ δερρίν. Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα Αὐτοῦ, ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν Αὐτοῦ!» (Ψαλμ. ΡΓ', 1-3).

Ὅ,τι δὲ ἐν καιρῷ θέρους καταπίπτει ὡς γονιμοποιὸς βροχὴ ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἡμῶν ἢ περιπλανᾶται ὡς ἀπειλητικὸν νέφος, φέρον χάλαζαν, ἐν ὥρᾳ χειμῶνος καταβαίνει ἐν εἵδει νιφάδων χιόνος, ἵνα σκεπάσῃ καὶ διαθερμάνῃ τὴν ὑπὸ τοῦ ψύχους νεναρκωμένην γῆν. Ἡ δὲ δρόσος καὶ ἡ πάχνη εἰσὶν ὑποστάσεις τοῦ ἀέρος. Καὶ δὲν πρέπει τις ἄρά γε νὰ ἐκλάβῃ ὁλόκληρον τὴν περιβάλλουσαν τὴν γῆν ἀτμοσφαῖραν ὡς θάλασσαν ὕδατος λεπτοτέρου τῆς οὕτω παρ' ἡμῶν καλουμένης οὐσίας;

Καὶ ἐν τούτοις, ὄντως ἐκπληκτικὸν θαῦμα! ἐν τοῖς κόλποις τῶν ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν ἀπαιωρουμένων αὐτῶν ὑδάτων ὑποκαθεύδουσι συγχρόνως αἱ καταστρεπτικώταται φλόγες. Τίς δὲ συνέδεσεν οὕτω τὰ πρὸς ἄλληλα ἀντίθετα ταῦτα στοιχεῖα, ὥστε νὰ συζῶσιν εἰρηνικῶς καὶ οἰκειότατα ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐνῷ ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἀδιάκοπον εὐρίσκονται πόλεμον; Πόσον μέγας ὁ βρόμος, πόσον τρομερὸς ὁ πάταγος τῶν βροντῶν, πόσον ἐξάίσιος καὶ καταπληκτικὴ ἡ λάμψις τῶν ἀστραπῶν! ὦ Θεέ, καθ' ἡμέραν βλέπω τὰ ἀποτελέσματα τῆς παντοδυναμίας Σου, καθ' ἡμέραν τὰ περικυκλοῦντά με αἰνίγματα τῆς φύσεως ἐκδηλοῦσι τρανώτατα τὴν ἀπειρόν Σου σοφίαν, καὶ ὁμῶς πόσον ψυχρὸς καὶ ἀναίσθητος βαδίζω ἐν μέσῳ τοσούτων μεγαλουργημάτων, ὥσανεὶ κα-

τενδούν τὰ πάντα, ὥσανεὶ οὐδὲν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου συνέδαινεν ἔκτακτον!

Ἐντὸς τοῦ ἀπεράντου αἰθερίου ὠκεανοῦ ὑπάρχουσιν ἢ σχηματίζονται καὶ τὸ ἐν εἶδει καταπιπτόντων ἀστέρων μετάρσιον πῦρ, καὶ οἱ συνεχῶς ἐπὶ τῆς γῆς πίπτοντες ἀερόλιθοι. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἰσὶ σώματα στερεὰ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ πυρίτου συνιστάμενα, ἔξωθεν μὲν μελανὰ, ἔσωθεν δὲ ξανθόλευκα· συνήθως δὲ κατὰ τὴν πτώσιν αὐτῶν φαίνονται περικυκλωμένα ἐντὸς πυρίνης σφαίρας, ἥτις διαρρήγνυται εἰς τὰ ὕψη μετὰ μεγάλου κρότου καὶ ῥίπτει τὸν περιεχόμενον λίθον. Ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀνθρώπων δὲν ἡδυνήθη εἰσέτι νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ εἰρημένα μετέωρα. Εἰσὶν ἄρά γε ὕλαι, προερχόμεναι ἐξ ἄλλων οὐρανίων σωμάτων καὶ εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς γῆ-
της ἑλξεως, ἢ σχηματίζονται ἐν αὐτῇ τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐκ τῶν ἐντὸς αὐτῆς περιεχομένων οὐσιῶν; Οὐδόλως ἀπίθανον εἶνε νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι καθὼς διὰ τοῦ πυρὸς ἀναλύονται καὶ εἰς καπνὸν καὶ ἀέρα μεταβάλλονται λίθοι καὶ μέταλλα, οὕτω δι' ἀγνώστων τοῖς ἀνθρώποις δυνάμεων καὶ συνδυασμῶν συντίθενται ἐκ τῶν ἀερίων οὐσιῶν καὶ κατασκευάζονται μέταλλα καὶ λίθοι καταπίπτοντες ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὅσον πλειότερον προσεγγίζει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ὁ ἀῆρ, τόσον περισσότερον πυκνοῦται, διαφθείρεται καὶ νοσώδης ἀποβαίνει. Τούναντίον δὲ ὅσον ὑψηλότερος καὶ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους εἶνε, τοσοῦτον καθαρώτερος, ἀραιότερος καὶ ὑγιεινότερος καθίσταται. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὀρέων γίνεται τοσοῦτον λεπτός, ὥστε μόλις δύναται τις νὰ εἰσπνεύσῃ αὐτόν· δύο δὲ μίλλια κατ' ὀρθὴν ὑπεράνω τῶν κε-

φαλῶν ἡμῶν εἶνε ὁλος ἀκατάλληλος εἰς τὴν ζωὴν τῶν γηίνων ὄντων. Οὐδὲν πτηνόν, οὐδ' αὐτός ὁ ὑπιπέτης ἀετός, ἡδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου ἀτμοσφαιρικοῦ ὠκεανοῦ, εἰς τὸν πυθμένα τοῦ ὁποίου ἐνδιαιτώμεθα ἡμεῖς.

Ἄλλ' ἐν τῷ σρώματι, ἐν ᾧ δύνανται ν' ἀναπνεύσωσι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶντα πλάσματα, ὁ ἀήρ ἐστὶ λίαν σωτήριος. Ἐνταῦθα, ἔχων τὴν ἀπαιτουμένην πυκνότητα, διατηρεῖ καὶ ἐνδυναμόνει τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, συνθλάττων καὶ ἀντανακλῶν ἐκάστην αὐτῶν ὡς διὰ μυρίων σκαφίων ἢ φακωτῶν ὑέλων. Οὕτω διατηρεῖται ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν, ἥτις ἄλλως ἤθελε καταστραφῇ ὑπὸ τοῦ μεγάλου ψύχους. Ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὀρέων μόλις ὀλίγιστα ζῶσι ζῶα, καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ κατastreφονται, καὶ αὐτὴ ἡ συνήθως ὑψηλὴ ἐλάτῃ μόλις φθάνει τὸ ὕψος μετρίου θάμνου. Τὸ ἀραιὸν τοῦ ἀέρος εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα εἶνε αἰτία τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους, τοῦ καταστρεπτικοῦ πάσης ζώσης φύσεως. Χιόνες ἀδιάλυτοι καλύπτουσιν αἰωνίως τὰ ὑψηλὰ ὄρη, καίτοι κείμενα ἱκανὰς χιλιάδας ποδῶν πλησιέστερον ταῖς ἀκτῖσι τοῦ ἡλίου ἢ αἱ χαμηλαὶ κοιλάδες, ἥτελον δὲ βεβαίως ἐπισωρευόμεναι σχηματίζει νέα ὄρη ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἃν ἡ φυσικὴ τῆς γῆς θερμότης δὲν διέλυε κατὰ μικρὸν τὰ κατώτερα αὐτῶν στρώματα, μεταβάλλουσα αὐτὰ εἰς πηγὰς καὶ εἰς καταπίπτοντα ὕδατα, δι' ὧν σχηματίζονται οἱ πέριξ χεῖμαρροι καὶ οἱ ποταμοί.

Καθὼς δὲ τὴν δύναμιν τῆς θερμότητος, οὕτω καὶ τὴν δύναμιν τοῦ φωτός ἐπαυξάνει ἡ τοῦ ἀέρος κατὰλληλος πυκνότης, καὶ τὰ πάντα θαυμασίως λαμπρὰ ἀναδεικνύει. Ἐν ἀνεφέλῳ τοῦ θέρους ἡμέρᾳ οὐδεὶς ἀνθρώπινος

ὄφθαλμός δύναται ν' ἀτενίσῃ ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν περιλαμ-
πῇ οὐράνιον χῶρον. Ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὀ-
ρέων τούναντιον φαίνεται ὁ οὐρανός ἤττον φαεινός, χρώ-
ματος δὲ κυανοῦ βαθέος, σχεδὸν πρὸς τὸ μέλαν ἀπο-
κλίνοντος, ὁ δὲ ἥλιος ἀσθενεστέρας ἔχει τὰς ἀκτῖνας αὐ-
τοῦ, καὶ οἱ ἀστέρες ὀλιγώτερον στίλβουσιν. Ἄν ἤτο δυ-
νατὸν ν' ἀναβῇ τις εἰς ὑψηλοτέρας ἔτι χώρας, ἤθελε βε-
βαίως ἴδῃ τὸν ἥλιον γυμνὸν ἀκτίνων παριστάνοντα τὴν
ὄψιν πλησιφαοῦς σελήνης ἐν σκοτεινῷ στερεώματι.
Καὶ αὐτὸς ὁ ἥχος, ὁ μᾶλλον ἰσχυρὸς ἐν τοῖς κατωτέροις
τῆς ἀτμοσφαίρας ἡμῶν στρώμασιν, ἐξασθενεῖ κατὰ λό-
γον τῆς ἐπὶ τῶν ὀρέων ἀνυψώσεως ἡμῶν· εἰς δὲ μεγα-
λειτέραν ἀραιώσιν τοῦ αἰθέρος, δὲν ἀκούεται πλέον δι' ὧ-
τα ἀνθρώπων ὁ ἥχος.

Ὁ μετάρσιος ὠκεανός, ὁ τοσοῦτον θαυμαστῶς πα-
ρασκευασθεὶς δι' ἡμᾶς ὑπὸ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, εὐρί-
σκεται εἰς διηνεκῇ κίνησιν καὶ ἀναδρασμόν. Ὅτε μὲν
συνταράττουσιν αὐτὸν ἀφανῶς αἱ ἀπὸ τῆς γῆς ἀναθυ-
μιάσεις, ὅτε δὲ αἱ διὰ τῆς θερμότητος διαστέλλουσιν αὐ-
τὸν ἡλιακαὶ ἀκτῖνες· ἄλλοτε δὲ πιθανῶς διεγείρεται ὑπὸ
τῆς ἐλκυστικῆς δυνάμεως τῶν οὐρανίων σωμάτων. Τοι-
αύτην τινὰ κίνησιν δὲν παράγει καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς
θαλάσσης ἢ σελήνη, προξενούσα ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῆς τὰς
τακτικῶς ἐπαναλαμβάνομένας παλιρροίας ;

Τὰς κινήσεις καὶ ἀραιώσεις ταύτας τῆς ἀτμοσφαίρας
ἀποκαλοῦμεν ἀνέμους, καταιγίδας, τυφῶνας, λαίλαπας·
εἰσὶ δὲ οἷονεὶ ποταμοὶ ἀέριοι, ἔχοντες ἴδιον καὶ ὠρισμένον
ῥοὺν, καὶ ἀποδεικνύουσιν ἀριδήλως, ὅτι καὶ ὁ ἀήρ, καίτοι
ἀόρατος, ἀποτελεῖ σῶμα φυσικόν. Ὅταν σφοδροῦ ἀνέ-
μου ἐπιφορὰ, προσβάλλουσα μετὰ πατάγου χωρίον τι,

ἀφαρπάσῃ ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τὰς στέγας, κρημνίσῃ τοίχους, ἐκριζώσῃ δένδρα, ταῦτα πάντα δὲν προέρχονται ἐκ μόνῃς τῆς ταχύτητος τοῦ ἀέρος, ἀλλ' εἰςὶ κατὰ μέγα μέρος ἀποτελέσματα τοῦ μεγάλου ἀερίου ὄγκου, συντρίβοντος πᾶν τὸ παρέχον αὐτῷ ἀντίστασιν. Ἡ ταχύτης πολλαπλασιάζει βεβαίως τὴν δύναμιν, ἀλλὰ δὲν γεννᾷ αὐτήν. Πολλὰ τῶν πτηνῶν φθάνουσι τῶν ἀνέμων τὴν ταχύτητα, καὶ ὅμως ἡ ταχύτης αὕτη δὲν παρέχει αὐτοῖς ὁμοίαν τινὰ δύναμιν. Ἄλλοτε ὅμως, καὶ ἰδίως ἐν τῇ διακεκαυμένη ζώνῃ, λαίλαπες διατρέχουσι μέχρις ἐξήκοντα γαλλικῶν μέτρων διάστημα εἰς πᾶν δεύτερον λεπτὸν, ὅπερ ἀποτελεῖ τεραστίαν ταχύτητα, ὑπερβαίνουσιν ἐπτάκις καὶ ὀκτάκις τὴν ἐν τοῖς σιδηροδρόμοις συνήθη τῶν ἀτμαμαζῶν πορείαν.

Πᾶσα βιαία διάσεισις τῆς ἀτμοσφαίρας, ἥγουν τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς ἀέρος, ἐστὶν ἐπανάστασις καὶ ἀνακύκλησις τοῦ ἀερίου ὠκεανοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀναπνέομεν, καὶ ἀποτελεῖ ἐν ἐκ τῶν καταπληκτικωτέρων τῆς φύσεως θεαμάτων. Οὐδὲν ὄντως τρομερώτερον καταιγίδος, ὅταν αὕτη παταγοῦσα φέρεται ἐπὶ τὰς χώρας τῆς γῆς, ὅταν πρόρριζα ἀνασπᾷ μεγάλα καὶ δυνατὰ δένδρα καὶ ὡς ἐλαφρὰ ἄχυρα ἀναρρίπτῃ αὐτά· ὅταν μετὰ πολλοῦ κτύπου ὀλόκληρα δάση ἄρδην διαφθεῖρῃ, τὰ δὲ στερεώτερα οἰκοδομήματα διασειῇ ἢ εἰς σωρὸν μεταβάλλῃ ἐρειπίων· ὅταν ποταμούς εὐρυρέοντας κωλύῃ ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῶν, ἐξογκόνῃ τὰ ὕδατα αὐτῶν καὶ οἶονεῖ φαίνεται βιάζουσα αὐτοὺς νὰ στρέψωσι τὰ ρεῖθρά των πρὸς τὰς πηγάς· ὅταν ἀπογυμνόνῃ τὰς τῶν ὀρέων λαγόνας καὶ τὰς ἀπορρώγας πέτρας διαρρήγνῃ. Ὁ μέγας βρόμος, ὁ πάταγος, ἀντηχῶν εἰς τὰ ὕψη τοῦ αἰθέρος

καὶ ἐν τοῖς κοιλώμασι τῆς γῆς, ἐπαυξάνει τὴν φρίκην. Σπουδῇ φεύγουσιν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν οἶονεῖ ἐπτερωμένα τὰ μαῦρα τοῦ οὐρανοῦ σύννεφα, ἔντρομα δὲ τὰ πτηνὰ πετῶσι πρὸς τὰς φωλεάς των καὶ τὰ θηρία ὠρύμενα κρύπτονται εἰς τὰς καταδύσεις αὐτῶν.

Ἔτι ὁμως φρικωδεστέρα τῆς καταιγίδος ταύτης εἶνε ἢ ἐπὶ τῆς θαλάσσης συμβαίνουσα. Ἐν τῇ θαλάσῃ ἱστοὶ πολυόζοι καὶ πελώριοι, δίκην καλάμου, συνθλάττονται, μυριάνδρα δὲ καὶ σιδηρόστερνα πλοῖα ὡς ἀκάτια ἐπὶ τῶν σκοπέλων συντρίβονται, ἢ αὐτανδρα καταποντίζονται. Ἐν τῇ θαλάσῃ ἀναμιγνύεται ἡ λαῖλαψ μετὰ τοῦ κλύδωνος, ὁ βόμβος τῶν ἀνέμων μετὰ τοῦ βρυχήματος τῶν κυμάτων, ἅτινα ἐν τῇ φοβερᾷ αὐτῶν ἀναστατώσει φαίνονται ποτὲ μὲν ὅτι ἀποκαλύπτουσι τὰ σπλάγχχνα τῆς γῆς, ποτὲ δὲ ὅτι ἀναρρίπτουσι τὰ ἀφρίζοντα αὐτῶν ὕδατα μέχρι τοῦ οὐρανίου θόλου.

Αἱ ἀπειλαὶ τῆς ἡγριωμένης φύσεως ἀναγκάζουσι τὸν ἐνδοιαστήν νὰ πιστεύσῃ καὶ τὸν ἁμαρτωλὸν νὰ προσευχηθῇ. Τότε ἡ ἰσχὺς τῶν ἡμιθέων τῆς γῆς, τῶν ἐμποιούντων τοῖς ὄχλοις φόβον, τῶν πολυμυνήτων, ἀναφαίνεται εὐτελὲς κενοδοξία, πομφόλυξ, φλήναφος. Τότε, ὦ παντοδύναμε Θεέ, ἀποκαλύπτεσαι ἐν τῇ μεγαλειότητί Σου, ἐνώπιον τῆς ὁποίας τὰ πάντα ταπεινά εἰσι, τὰ πάντα καὶ αὐτὰ τὰ μέγιστα ὡς μηδὲν ἐξαφανίζονται. Ἐν ταῖς στιγμαῖς ἐκείναις ἡ γῆ τρέμει, οἱ ἰσχυροὶ αὐτῆς ὠχρίῳσιν, ὁ μᾶλλον ἐλαφρόνους εἰς ἀπόγνωσιν περιπίπτει· μόνη ἡ ἀρετὴ γαλήνιος καὶ μειδιῶσα ἐν τῷ μέσῳ τῆς καταστρεπτικῆς καταιγίδος ὑποῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς πρὸς Σὲ καὶ ἀναφωνεῖ μετὰ τοῦ εὐσεβοῦς Ψαλμωδοῦ· «Κύριε ὁ Θεός μου ἐμεγαλύνθης σφόδρα· ὁ

στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα Αὐτοῦ, ὁ τιθεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν Αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων!»

Αἱ φρικτόταται τρικυμῖαι καὶ αἱ τρομερώταται λαίλαπες συμβαίνουσιν ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ ἡλίου διακεκαυμέναις χώραις. Ἔτι καὶ σήμερον ἔντρομος γίνεται ὁ κάτοικος τῆς Αἰγύπτου, ὅταν ὁ καυστικὸς καὶ θανατηφόρος ἄνεμος, ὃν αὐτὸς χαμσὶν ἀποκαλεῖ, πνεύσῃ ἀπὸ τῆς ἐρήμου. Ὁ συνήθως αἶθριος καὶ λαμπρὸς οὐρανὸς τῆς χώρας ἐκείνης αἴφνης θολοῦται καὶ συνεφεῖ· ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου φαίνεται κατακόκκινος· ὁ ἀήρ, λαμβάνων σκοτεινὸν χρῶμα, οἶονεῖ ὑπὸ κονιορτώδους ἀτμοῦ πεπληρωμένος, γίνεται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καυστικώτερος. Ἐν τῷ ἅμα τὰ φυτὰ μαραίνονται, τὰ φύλλα ἀποξηρανθέντα πίπτουσιν ἀπὸ τῶν δένδρων· ἡ θερμότης κατὰ μικρὸν μεταδίδεται καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μᾶλλον ψυχρὰς οὐσίας, εἰς τὰ μάρμαρα, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὸ ὕδωρ. Ἄνθρωποι καὶ ζῶα κρύπτονται εἰς τὰ ὑπόγεια, εἰς τὰ σπήλαια, εἰς τὰς ὁπὰς τῆς γῆς, ἵνα διαφύγωσι τὰς ἀμέσους καταφοράς τοῦ ὀλεθρίου αὐτοῦ ἀνέμου. Οὐαὶ ἐκείνῳ, ὃντινα προσβάλλει ὁ χαμσὶν· παραχρῆμα πνίγεται ὁ δυστυχὴς καὶ πίπτει νεκρὸς.

Παραπλήσιός ἐστι καὶ ὁ ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Ἀραβίας πνέων φαρμακερὸς σιμούν. Ὅταν ἐξαπίνης ἐγερθῇ, ἅπαντα ἡ ἀτμοσφαῖρα γίνεται διάπυρος καὶ ἐρυθροειδής. Συριγμὸς καὶ φόφος συνοδεύουσιν αὐτόν, θειώδης δὲ καὶ πνιγερὰ ὁσμὴ ἔπεται κατόπιν αὐτοῦ. Ἐν ὀφθαλμοῦ ῥοπῇ διαφθείρει πᾶν τὸ προστυχόν αὐτῷ· ὡς ἀστραπὴ φονεύει πᾶσαν ζῶσαν ψυχὴν, μὴ δυνηθεῖσαν ἐγκαίρως νὰ προσφυλαχθῇ ἀπὸ τῆς δηλητηρίου αὐτοῦ πνοῆς.

Ἀλλὰ τίς δύναται καὶ νὰ διεξέλθῃ μόνον τὰ ποικίλα

φαινόμενα, ἅτινα παρουσιάζουσιν ὁ ἄηρ καὶ οἱ ἄνεμοι ; Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶνε μέγας, τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ἑκτακτα, τὰ αἷτια αὐτῶν ἀνεξήγητα. Ὅπου βασιλεύει ὁ Θεός, ἐκεῖ μέγα καὶ ἅγιον ἐπικρατεῖ μυστήριον. Καὶ ὁμῶς ἐν ταῖς ἐκδηλώσεσι τῆς ἰσχύος Αὐτοῦ ἀρκούντως ἀναγνωρίζομεν τὸν πανύψιστον Δημιουργὸν καὶ Κυβερνήτην τοῦ Παντός, καὶ μετ' ἐνδομύχου σεβασμοῦ καὶ ἐκστάσεως λατρεύομεν Αὐτὸν καὶ πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐξυμνοῦμεν τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀγαθότητα Αὐτοῦ· διότι, καὶ ὅπου φοβερωτάτῃ δεικνύεται ἡ δύναμις Του, Αὐτός ἐστιν ἀγαθοποιὸς Προστάτης, καὶ ἔνθα ἀδυνατεῖ ὁ νοῦς ν' ἀνακαλύψῃ τοὺς ἀποκρύφους Αὐτοῦ σκοποὺς, ἡ πίσις προαισθάνεται νέα εὐεργετήματα. « Ναί, Κύριε ὁ Θεός μου, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους Σου πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργούς Σου πυρὸς φλόγα. » (Ψαλμ. ΡΓ', 4). Διὰ τῶν θυελλῶν Σου καθαρίζεις τὸ περιέχον, ὅπως καταστήσῃς τὸν ἀέρα ἐπιτήδειον πρὸς συντήρησιν τῶν πλασμάτων Σου, καὶ τῇ τῶν ἀνέμων βοηθείᾳ ἐπιτρέπεις εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἀνθρώπων νὰ διαπλέωσι τὰς θαλάσσας, ὅπως οἱ κάτοικοι τῶν μᾶλλον ἀφισταμένων χωρῶν συγκοινωνῶσιν ὡς ἀδελφοὶ καὶ δι' ἀμοιβαίας ἀγάπης γίνωνται ἀλλήλοις ὠφέλιμοι, ἐκάστου τόπου, ἐκάστης γωνίας τῆς γῆς, ἐκάστου ἀνθρώπου συντελοῦντος εἰς τὴν καθολικὴν εὐδαιμονίαν, εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος.

ὦ Πατέρ μου καὶ Θεέ μου, καὶ Δημιουργέ μου καὶ Σωτέρ μου ! Πῶς ἡδυνήθην μέχρι τοῦδε νὰ μένω ἀδιάφορος πρὸς τὰ τόσα εὐεργετήματά Σου, ὧν ἀπῆλαυσα ἀνὰ πᾶσαν ἀναπνοήν μου ! ὦ Ἀνεξερεύνητε, Σὺ, οὐτινος τὸν νοῦν καὶ τὴν σοφίαν οὐδεὶς θνητὸς, οὐδεὶς ἄγγε-

λος θέλει πότε καταμετρήσει! Πῶς ἡδυνήθην τοσάκις νὰ βαδίζω ψυχρὸς ἐν μέσῳ τῶν θαυμασίων τῆς Δημιουργίας Σου, ὥσανεὶ ἦσαν πάντα μόνον ἄθυρμα τοῦ νεκροῦ τυχαίου!

Ὅχι, ὄχι, ταιαύτη δὲν θέλει εἶσθαι πλέον εἰς τὸ ἐξῆς ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς μου. Οὐκ ἐπὶ ματαίῳ ἦνθησεν αὐθις περὶ ἐμὲ τὸ τερπνὸν τῆς γῆς ἔαρ. Τὸ ἔαρ εὐγλώττως ἐξαγγέλλει τὸ μεγαλεῖόν Σου καὶ τὴν ἀγάπην Σου κηρύσσει, θαυμασίως δὲ ὁμιλεῖ πρὸς τὴν καρδίαν μου. Τοῦ λοιποῦ θέλω θεωρεῖ μετ' εὐσεβείας τὰ θαυμάσιά Σου, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν Σου θέλω Σὲ ἀναζητεῖ. Ὁ δὲ ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἐν συντριβῇ καρδίας ζητῶν Σε, Πάτερ, Σ' εὐρίσκει καὶ Σὲ ἀναγνωρίζει πανταχοῦ· διότι Σὺ τὰ πάντα πληροῖς διὰ τῆς παρουσίας Σου καὶ Σὲ ἐξυμνοῦσι τὰ πάντα. Τὸ αἰώνιον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά Σου δοξάζουσιν οἱ φοβεροὶ πάταγοι τῆς καταιγίδος, τῆς λαίλαπος καὶ τοῦ τυφῶνος οἱ δοῦποι, αἱ βρονταὶ αἱ διασχίζουσαι τὰ νέφη, ὁ περιηχῶν κλύδων, ὁ ῥόχθος τῶν ῥηγνυμένων κυμάτων καὶ ἡ διαῤῥιπίζουσα τὰ ἄκρα τῶν δένδρων αὖρα, τοῦ ἄλσους ὁ σοβαρὸς ψιθυρισμὸς καὶ τῆς καταψυκτικῆς βροχῆς τὸ ἐλαφρὸν κελάρυσμα.

Μόνος ἐγὼ ἔμελλον νὰ μείνω ἄφωνος ἐν τῷ σεμνῷ ναῷ τῆς φύσεως, ἥς ἡ παρὰ Σοῦ δημιουργηθεῖσα καὶ διατηρουμένη ἁρμονικὴ τάξις τοσοῦτον μεγαλοφώνως Σὲ ἐξυμνεῖ; Ἐγὼ μόνος ἔμελλον ἀγνώμων νὰ διέλθω τὸν βίον μου ἐπὶ τῆς πληθούσης τῶν εὐεργετημάτων Σου ταύτης σφαίρας, ἔνθα καὶ τοῦ ἐλαχίστου σκώληκος ἡ ὑπαρξίς ἐστὶ φόρος εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν δημιουργικὴν Σου χάριν καὶ ἀγαθότητα; ὦ, ἂν ἐσιώπων, ἤθελον εἶσθαι ἄ-

νάξιος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς μερίμνης Σου, ἥς τοσαῦτα τοσάκις μοὶ ἔδωκας δείγματα.

Ἀλλὰ καὶ ἂν εἰς γλῶσσαν ἀγγέλων ἐξύμνουν Σε, καὶ ἂν ἀνὰ πᾶσαν τῆς ζωῆς μου στιγμὴν ἀνεμιμνησκόμεν τῶν ἀπείρων εὐεργετημάτων Σου, ἤθελον εἶσθαι τούτου ἕνεκα ἀξιώτερος ἵνα τύχω χάριτος ἐνώπιόν Σου; Ὁχι, καὶ τότε μόνον ἀπὸ τοῦ ἐλέους Σου ἤθελον ἐλπίζει· διότι τί δύναμαι νὰ σοὶ προσφέρω, ὅπερ νὰ μὴ ἔλαβον παρὰ σοῦ; Οὐδὲν κέκτημαι, οὐδὲν εἶμι, πλὴν διὰ σοῦ μόνου· οὐδὲν εἰσι πάντα τὰ πλάσματά Σου, ἢ διὰ σοῦ μόνου. Καὶ ὅμως, καθὼς ἡ τῷ νεύματί Σου ἅπαν τὸ περιέχον συνταράσσουσα καταιγὶς, καθὼς τὰ Σεραφεῖμ, τὰ γονυκλιτοῦντα ἐνώπιον τοῦ θρόνου Σου, κάγω, ὡς ἄλλος ἐν τῇ κόνει σκόληξ, θέλω κηρύττει τὰ μεγαλεῖά Σου, θέλω εὐλογεῖ τὸ Πανάγιον ὄνομά Σου, ἡ δὲ ἔκφρασις τῆς ἁκρας ἐκστάσεώς μου ἔσεται ἡ προσευχή μου.

♦♦♦♦♦

II.

Ὁ ἐκ τῶν ὀνειροπολήσεων τῆς φαντασίας κίνδυνος.

«Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις·
Οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν,
ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ
ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν
αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.»

(Εὐαγγ. κατὰ Μαθ. Ε', 27—28).

ΚΑΤΑ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πᾶς ἄνθρωπος ταυτοχρόνως δύο ἢ τρία διάφορα ὑποκρίνεται πρόσωπα. Ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ, ἐν ταῖς σχέσεσι πρὸς τοὺς φίλους αὐτοῦ,

πρὸς τοὺς γνωρίμους, πρὸς τοὺς ξένους, πρὸς τοὺς προϊσταμένους, ἢ πρὸς τὸ ὑπήκοον πλῆθος, συνήθως παρίσταται ἕκαστος ὑπὸ τὴν εὐνοϊκωτέραν αὐτοῦ ὄψιν, τοῦλάχιστον ἐπιθυμεῖ καὶ κατὰ δύναμιν προσπαθεῖ νὰ φαίνεται ἀξιαγάπητος, νὰ ἀρέσκη, νὰ δίδῃ καλὴν περὶ ἑαυτοῦ ἰδέαν, νὰ ἐμποιῇ σέβας καὶ ν' ἀποκτᾷ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν· δεικνύεται δὲ καλλίτερος, χρηστότερος, φιλοφρονέστερος, αὐστηρότερος περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του. Καθὼς ὅταν ἐξέρχεται τῆς οἰκίας του ἐνδύεται καθαρώτερον καὶ εὐπρεπέστερον, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκτὸς συμπεριφορᾷ αὐτοῦ προσεκτικώτερος, εὐγενέστερος, ἐν τοῖς λόγοις του μᾶλλον περισκεμμένος καὶ φρονιμώτερος, ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ ἀκριβέστερος καὶ προθυμότερος γίνεται.

Ὁ αὐτὸς δὲ ἄνθρωπος εἶνε πολλάκις ὅλως διάφορος ἐντὸς τῆς κατοικίας του, ἐνθα ἐκδύεται τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ φορέματα ἵνα ἐνδυθῇ ἄλλα οἰκιακὰ ἀναπαυτικώτερα. Ἐν τῷ οἴκῳ, ὥσπερ διατελεῖ ἡμελημένος περὶ τὴν ἐνδυμασίαν του, οὕτω καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τοὺς λόγους του ὀλίγην παρέχει προσοχήν. Ἐν τῷ οἴκῳ μετ' ὀλιγωτέρας συστολῆς ἢ ἐν τῷ δήμῳ ἐκδηλοῖ τὰ φρονήματα αὐτοῦ. Πρὸς τοὺς οἰκείους του, πρὸς τοὺς συνοίκους αὐτοῦ οὐδὲ ὅλως δεικνύεται οἷος ἐδείχθη πρὸς τοὺς ξένους· πολλάκις μάλιστα, δυστυχῶς, φαίνεται ὅλως ἐναντίος τοῦ εἰς τὰ τῶν ξένων ὅμματα φανέντος. Ἐν τῷ οἴκῳ ἀφίνει ἐλευθεράν καὶ ἀπερικάλυπτον ὅλην τὴν δυσθεσίαν τῆς ψυχῆς του, ὅλην τὴν δυσχέρειαν τῶν τρόπων του· παντελῶς δὲν ζυγίζει τοὺς λόγους αὐτοῦ· ἐκφράζει ἀφόβως καὶ σκληρότερον τὰς περὶ τῶν ἄλλων κρίσεις του· ἐν ἐνὶ λόγῳ παρίσταται ἀφελέστερος, φυσικώτερος, ὁποῖος ἀληθῶς εἶνε,

καὶ οὐχὶ ὁποῖος διὰ τοὺς ἄλλους ὑποκρίνεται ὅτι εἶνε. Βεβαίως μεταξὺ τῶν εὐγενεστέρων ἀνθρώπων πρέπει νὰ καταταχθῶσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες καὶ ἐντὸς τοῦ οἴκου εἰσὶν οἷοι φαίνονται ἐκτὸς αὐτοῦ, οἵτινες, ὅπως ἐν τῷ δήμῳ, οὕτω καὶ ἐν τῷ οἴκῳ καὶ πράττουσι καὶ ὁμιλοῦσι καὶ φέρονται μετὰ τῆς αὐτῆς γλυκύτητος, μετὰ τῆς αὐτῆς φιλοφροσύνης, μετὰ τῆς αὐτῆς εὐμενείας, οἵτινες καὶ ἐν μέσῳ τῶν οἰκειοτάτων αὐτοῖς ἐκφράζουσι περὶ τῶν ἄλλων τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, ἅπερ ἐπὶ παρουσίᾳ αὐτῶν δεικνύουσι. Πόσοι ὀλίγοι ἄνθρωποι τοιαύτην ἔχουσι διαγωγὴν! Πόσον εὐάριθμοί εἰσιν οἱ ὄντες ἐκτὸς τοῦ οἴκου τόσον εἰλικρινεῖς καὶ ἀνυπόκριτοι, ὅσον ἐντὸς αὐτοῦ!

Ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὅ,τι φαίνονται ἐν τῷ κύκλῳ τῶν οἰκείων εἰσὶν ἔτι διάφοροι οἱ ἄνθρωποι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν. Φεῦ! τίς ἐστὶν ἀρκούντως καθαρὸς, ὥστε ν' ἀνακοινώσῃ ἅπαντας τοὺς διαλογισμούς του, ὅλα τὰ αἰσθήματά του καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς οἰκειοτάτους του, εἰς τοὺς φίλους του, εἰς τὴν σύζυγον, εἰς τὰ τέκνα, εἰς τοὺς ἀδελφούς καὶ εἰς τὰς ἀδελφάς του; Τίς ἐστὶν ἐπὶ τοσοῦτον ἀθῶος, ὥστε ἀφόβως καὶ ἀνευθιριάστως ν' ἀφήσῃ τοὺς ἄλλους, ἔστω καὶ τοὺς οἰκειοτάτους αὐτοῦ, ν' ἀναγνώσωσιν ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας του; Οὕτω καὶ διὰ τοὺς μᾶλλον πιστοὺς καὶ ἀγαπητοὺς ἡμῶν χρήζομεν προσωπείου τινός· οὕτω καὶ ὡς πρὸς ἐκείνους, εἰς οὓς κατὰ τὸ φαινόμενον οὐδὲν ἀποκρύπτομεν, ἔχομεν ἀπόκρυφα μυστικά, ἅπερ καὶ ἂν ἐδίδετο ἡμῖν ἀντάλλαγμα ὁ κόσμος ὅλος δὲν ἠθέλομεν ἀποκαλύψει αὐτοῖς.

Ἴδου τίνι τρόπῳ καὶ ὁ χρηστότερος τῶν ἀνθρώπων διπλοῦν ὑποκρίνεται πρόσωπον. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς γινώσκει ἐντελῶς τὴν καρδίαν τοῦ ἄλλου, ὅσον καὶ ἂν ἐσπού-

δασεν αὐτήν, καὶ οἰωνδήποτε λόγων καὶ πράξεων αὐτοῦ
 ἂν ἐγένετο μάρτυς. Μόνος ὁ τὰ πάντα εἰδὼς Θεὸς εἰσ-
 δύει καὶ βλέπει εἰς τὰς ἐνδοτάτας τῶν καρδιῶν πτυχάς,
 καὶ ἐπομένως μόνος ὁ Θεὸς δικαίως κρίνει πάντα θνητόν.
 Ὁ κόσμος κρίνει ἐκ τοῦ δημοσίου βίου, δηλαδὴ ὡς ἐπὶ τὸ
 πλεῖστον ἐκ τῶν φαινομένων· ὁ κόσμος κρίνει τοὺς λόγους,
 τὰς πράξεις, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰς αἰτίας,
 τὰς ἀρχάς, τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ ἐλατήρια τῶν λόγων καὶ
 τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἐν τῷ οἴκῳ κρίνουσι τὸν
 ἄνθρωπον κατὰ τὸν οἰκιακὸν καὶ τὸν καθ' ἡμέραν βίον,
 ἐπομένως ἀσφαλέστερον καὶ ἀκριβέστερον τοῦ ἐκτὸς πλή-
 θους, καθόσον ὑπὸ στέγην καὶ αὐτὸς ὁ μᾶλλον δολιότρο-
 πος ὑποκριτὴς ἀποδύεται ἐνίοτε ἀκουσίως τὴν προσωπί-
 δα· μία δὲ λέξις ἢ ἐν σχῆμα προσώπου ἀρκοῦσιν ἵνα προ-
 δώσωσιν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν τὸ μυστικὸν αὐτοῦ. Ἀλλὰ
 πόσαι σκέψεις, πόσοι διαλογισμοὶ μένουσι διὰ παντὸς ἄ-
 γνωστοὶ καὶ εἰς τοὺς οἰκειοτάτους ἡμῶν! Μόνος ὁ Θεὸς
 κρίνει πάντοτε ἐν ἀληθείᾳ τὰς καρδίας, διότι μόνος Αὐ-
 τὸς βλέπει τί συμβαίνει ἐν αὐταῖς. Μόνον δὲ ὅ,τι ὁ θνη-
 τὸς ἐστὶν ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς του καὶ οὐχὶ ὅ,τι φαί-
 νεται ἢ προσπαθεῖ νὰ φαίνεται, ἀποτελεῖ τὴν ἀξίαν ἢ
 τὴν ἀναξιότητα αὐτοῦ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ὑψίστου Νοός.
 Ἀπὸ τοῦ ἀδύτου αὐτοῦ τῆς ψυχῆς, τοῦ ἀπροσίτου τοῖς
 ἄλλοις θνητοῖς, ἀπορρέουσιν αἱ περὶ τῶν ὁμοίων ἡμῶν κρί-
 σεις, αἱ διαταγαί, αἱ δεήσεις, αἱ ἀπειλαί, αἱ κολακεῖαι,
 τὰ ἀπολογήματα, τὰ παράπονα, αἱ κατηγορίαι, πάντες
 οἱ λόγοι, πᾶσαι αἱ πράξεις ἡμῶν. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀ-
 κούουσι τοὺς λόγους, βλέπουσι τὰ ἔργα, ἀλλ' οὐδεὶς μετὰ
 βεβαιότητος μαντεύει τὴν ἐν τοῖς ἐνδοτάτω τῆς ψυχῆς
 κεκρυμμένην διάνοιαν.

Οὕτως ἄρα θέλει μὲ κρίνει ὁ Θεός, οὐχὶ κατὰ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἐκφράζω πρὸς τοὺς ὁμοίους μου, οὐχὶ κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις μου, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἀποκρύφους σκοπούς μου, κατὰ τὰ φρονήματά μου, τὰ οὐδέποτε ἐκφραζόμενα, κατὰ τοὺς διαλογισμούς μου ἐκείνους, οἵτινες διὰ παντὸς διαφεύγουσι τὰ ὄμματα τῶν θνητῶν. Τὰ φρονήματα ταῦτα, οἱ διαλογισμοὶ οὗτοι μόνοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἡ ἀληθὴς καὶ πλήρης ἐκφρασις τῆς ἐμῆς ψυχῆς. Ὡς Σὺ, ὅστις τὰ πάντα γινώσκεις, ὅστις σαφέστατα διορᾷς τὴν ἀκολουθίαν τῶν καθημερινῶν διαλογισμῶν μου, Σὺ, δι' ὃν οὐδὲν ὑπάρχει κρυπτόν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πᾶσα σκιά διαλύεται, πῶς θέλω ὑποστῆ τὰ ἐλέμματα Σου;

Φεῦ! πολλάκις καὶ λίαν εὐκόλως αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐξαπατῶμεν, βασιζόμενοι εἰς μόνους τοὺς λόγους καὶ εἰς μόνα τὰ ἔργα ἡμῶν, ὅσάκις ἐπιχειροῦμεν νὰ ἐξετάσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἀξίαν ἢ ἀναξιότητα ἡμῶν. Ἄν διήλθομεν ἡμέραν τινὰ φιλοπόνως καὶ ὠφελίμως, ἂν ἐδώκαμεν ἐλεημοσύνην, ἂν παρεμυθίσαμεν τεθλιμμένον, ἂν ἐδοηθίσαμεν πάσχοντα ἢ διὰ τῶν συμβουλῶν ἡμῶν κατέστημεν χρήσιμοι τῷ γείτονι, ἂν προσεφέρθημεν φιλοφρόνως πρὸς τινὰ τῶν ἀντιπάλων μας, ἂν ἀπεφύγαμεν διαφορὰν ἢ φιλονεικίαν τινὰ, ἂν δὲν ἠκούσαμεν τὰς ὑποβολὰς τοῦ θυμοῦ, τῆς ὑπεροφίας, τοῦ φθόνου, τῆς κατηγορίας καὶ τοῦ μίσους, ἂν οὐδὲν εἴπομεν ψεῦδος, ἂν οὐδένα ὕβρισαμεν, οὐδένα ἠπατήσαμεν, πιστεύομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ μένωμεν εὐχαριστημένοι διὰ τὴν χρῆσιν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καὶ ἀπεκδεχόμεθα εὐνοϊκωτάτην κρίσιν τοῦ Θεοῦ. Πλάνη τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας καὶ ἀθλιότητος! Ὡσανεὶ τὸ ὄμμα

τοῦ παντεπόπτου Θεοῦ νὰ ἑβλεπεν, ὅπως βλέπουσιν οἱ ἀσθενεῖς τῶν θνητῶν ὀφθαλμοί, μόνον τὰς πράξεις ἡμῶν, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς ὀπισθεν τῶν πράξεων αὐτῶν διαλογισμούς! Ὁχι, ὁ Θεὸς κρίνει τὴν ψυχὴν καὶ τὰς πράξεις τοῦ ἑσῶ ἀνθρώπου, ἅς ὧτα θνητῶν δὲν ἀκούουσι καὶ βλέμμα θνητῶν δὲν ἀνακαλύπτει. Ὁ δὲ ἄνθρωπος ἥκιστα μὲν ἀμαρτάνει δι' ἐξωτερικῶν ἔργων, συνηθέστατα δὲ διὰ τῶν οὐδέποτε ἐκφραζομένων καὶ ἐν σιωπῇ ἀλλήλους διαδεχομένων διαλογισμῶν.

Ἐν τούτοις πλεῖστοι φαντάζονται, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀμαρτία ἐνθα δὲν προκύπτει βλάβη ἢ ζημία ἐτέροις. Διὰ τοῦτο οἱ τοιοῦτοι ἐν πάσῃ ἀδείᾳ σκέπτονται καὶ ἐπιθυμοῦσι τὸ ἡθικῶς κακόν, ἀρκοῦμενοι ὅτι ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ οὐδέποτε πραγματοποιοῦσιν αὐτὸ ἢ παρέχουσιν ὅπωςδὴποτε χεῖρα πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Ὡς τῆς μωρίας αὐτῶν! Οἱ ἄθλιοι ἔπραξαν ἤδη τὸ κακόν, οὐχὶ μὲν ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τοῦ αἵσχους καὶ τῆς τιμωρίας τῶν ὁποίων φοβοῦνται, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οὔτινος ἡ παρουσία δὲν ἠρύθηνε τὰς παρειάς των καὶ δὲν ἀπέτρεψεν αὐτοὺς ἀπὸ πράξεως, ἣν δὲν ἤθελον τολμήσει νὰ ὁμολογήσωσι τοῖς ἀνθρώποις, ὡς νὰ ἦτον εὐκολώτερον νὰ ἐξαπατήσωσι τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ἢ τὴν δικαιοσύνην τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἄθλιοι ἡμάρτησαν ἤδη, ἐγένοντο ἤδη ἔνοχοι τοῦ κακουργήματος, καίτοι οὐδένα διὰ τῶν ἀνοσίων αὐτῶν λογισμῶν βλάβαντες, διότι ἐμόλυναν τὴν ψυχὴν των δι' ἀμαρτωλῶν κλίσεων καὶ αἰσθημάτων, καὶ ἐπομένως κατέστησαν αὐτὴν ὀριμωτέραν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ κακουργήματος.

«Ἠκούσατε, εἶπεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑ=

μῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.» (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ε', 27-28).

Οὐ σπανίως συμβαίνει ἐν ὥραις ἀργίας, ὅταν τις περιδιαβάζῃ μόνος ἐν ἐρήμοις περιπάτοις ἢ ἀγρυπνῇ τὴν νύκτα ἢ καὶ ἄλλοθι που μονάζῃ, νὰ παραδίδεται εἰς ῥεμβασμοὺς καὶ εἰς ὀνειροπολίας. Εὐρίσκει τις ἡδονὴν τινα εἰς τὰς ἐπινοήσεις τῆς φαντασίας, καὶ ὥσπερ καθ' ὕπνον ἔστιν ὅτε εὐάρεστα ὄνειρα ἡδύνουσιν ἡμᾶς, οὕτω γρηγοροῦντες παρασκευάζομεν ἐκούσια ὀνειροπολήματα, ἅπερ τέρπουσιν ἡμᾶς.

Ἐν γένει θεωροῦμεν τὰ τοιαῦτα πλάσματα ὡς παντάπασιν ἀβλαβῆ καὶ ἀποκαλοῦμεν αὐτὰ ἀθῶα ὀνειροπολήματα, διασκεδάζοντα ἡμᾶς ἐφ' ὅσον μόνον διαρκοῦσιν. Οὕτω σχηματίζομεν διὰ τοῦ φανταστικοῦ σχέδια, ἅπερ σπουδαίως οὔτε δυνάμεθα οὔτε θέλομεν νὰ πραγματοποιήσωμεν, φανταζόμεθα δὲ ὅτι ὁμιλοῦμεν μετὰ προσώπων ἀγνώστων ὁμιλίας, αἵτινες οὐδέποτε θέλουσι γίνει. Τὰ ἐναέρια ταῦτα οἰκοδομήματα τῆς φαντασίας ἡμῶν, ἅτε ἡμᾶς μόνον ἀποβλέποντα, φαίνονται ἡμῖν πάντῃ ἀθῶα καὶ ἀκατάκριτα. Βεβαίως, ἂν αἱ ὀνειροπολῖαι ἡμῶν περιεῖχον οὐχὶ πρόθεσιν ζημίας ἄλλων, ἀλλ' ἀπλὴν καὶ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν δυστυχήματος ξένου, ἢ θέλομεν θεωρήσει αὐτὰς ὡς ἁμαρτίας, ἢ θέλομεν καταδικάσει καὶ ἀποσκορακίσει αὐτάς· διότι καὶ ἡ κακὴ πρόθεσις ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ τῆς κακῆς πράξεως, εἴτε τελεσθῇ, εἴτε δὲν τελεσθῇ αὕτη. Ἀλλ' ἀπλᾶ παίγνια τῆς φαντασίας, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προθέσεως ἢ ἐπιθυμίας τοῦ κακοῦ, χωρὶς ἄλλου σκοποῦ, εἰμὴ μόνον ἐπὶ τῇ προθέσει τοῦ νὰ τέρψωσιν ἡμᾶς ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἢ νὰ καταστήσω-

σιν ἥττον ἀηδῇ τὴν ἡμετέραν σχολὴν, δὲν δυνάμεθα νὰ καταδικάσωμεν. Ὅσάκις δὲ τὸ ἐσπέρας ἢ ἐν τῇ προσευχῇ ἡμῶν ἐξετάζομεν ἡμᾶς αὐτοὺς, σπανίως ἐπέρχεται ἡμῖν ἡ ἰδέα νὰ συλλογισθῶμεν καὶ τὰς τοιαύτας ὀνειροπολήσεις, μεταξὺ δὲ τῶν καλῶν ἀποφάσεων, ἃς ἐνίοτε λαμβάνομεν κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἡμέρας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, σχεδὸν οὐδέποτε εἶνε καὶ ἡ ἀπόφασις νὰ γίνωμεν προσεκτικώτεροι κατὰ τὰς ἐκουσίας ὀνειροπολίας ἡμῶν.

Καὶ ὁμῶς τὰ ὀνειροπολήματα ταῦτα συνίστανται ἐκ σκέψεων καὶ λογισμῶν, πᾶσα δὲ σκέψις, πᾶς λογισμὸς ἐστὶ πρᾶξις τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ὥστε ἐκάστη τῶν ἐν ἡμῖν συμβαινουσῶν τούτων πράξεων δεικνύει ὁποῖοι ἀληθῶς ἐσμέν, ποίας ἔχομεν ἐν τῷ κρυπτῷ κλίσεις καὶ τίνων ἔργων ἐπιδεκτικοὶ ἠθέλομεν εἶσθαι, ἂν ἅπασαι αἱ περιστάσεις αἱ ἐξωτερικαὶ ἐβοήθουν ἡμᾶς. Αὐτὸν δὲ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, αὐτὸν τὸν ἀπόκρυφον τῆς ψυχῆς βίον, ὅπως πραγματικῶς ὑπάρχει, καὶ οὐχὶ ὡς φαίνεται ὑπὸ τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις, κρίνει ὁ Θεός.

Ἄλλως τε εἰσὶν ἄρα γε τὰ ὀνειροπολήματα ταῦτα πάντοτε τόσον ἀθῶα, ὅσον ἡμεῖς ζητοῦμεν νὰ πείσωμεν ἡμᾶς ὅτι εἶνε; Τίς ἠθέλε τολμήσει ν' ἀνακοινώσῃ κατὰ λέξιν καὶ ἀπροκαλύπτως εἰς τινὰ ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ ὑποληπτομένων ὅσα πολλάκις ἐν νῷ ὀνειροπολεῖ; Πόσοι δὲ ἐξ ἡμῶν ἠθελον βεβαίως ἐρυθριάσει ὑπὸ αἵσχους, ἂν τὰ πρὸς τέρψιν ἐκούσια ὀνειροπολήματα αὐτῶν ἐγίνοντο ἐτέροις ἐντελῶς γνωστά. Καὶ ἐν τούτοις δὲν ἐρυθριῶμεν ἐνώπιον τοῦ μεγάλου Θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα εἰδότος, τοῦ βλέποντος καὶ τὰ μᾶλλον ἀνεπαίσθητα κινήματα τῆς διανοίας ἡμῶν καὶ τὰς μᾶλλον κεκρυμμένας ἐπιθυμίας μας! Δὲν ἐρυθριῶμεν εἰς τὰ ὄρματα ἡμῶν αὐτῶν, μο-

λύνοντες ἐν τῷ κρυπτῷ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν διὰ τοιούτων ἀκαθάρτων ἢ ἀναξίων λογισμῶν! Ἐπ' ἀληθείας δὲν εἶνε τέκνον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐτιδανὸς ὑποκριτῆς ὁ ἀπολέσας ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἐνδόμυχον αἰδῶ, ὥστε νὰ θεοηλοῖ τὸ ἱερὸν τῆς ψυχῆς του ἄνευ λύπης, ἄνευ φόβου Θεοῦ, ὥστε νὰ ἀσεβῇ πρὸς τὸ Θεῖον, παραδιδόμενος ἐκουσίως καὶ ἀσμένως εἰς ἀνοσίους διαλογισμούς. Ὁ τοιοῦτος ἀναμφιβόλως ἐστὶν ἐξ ἐκείνων, οὓς ἐπετίμησεν ὁ Ἰησοῦς, παρομοιάσας αὐτοὺς τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἐξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀσέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

Ναί, καὶ αὐταὶ αἱ κοῦφαι εἰκόνες τῆς φαντασίας, δι' ὧν τέρπομεν τὸν νοῦν ἡμῶν, ἐνασχολοῦντες αὐτὸν περὶ ἀντικείμενα, οὔτε αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀθέμιτα, οὔτε διεγείροντα ἀθεμίτους ἐπιθυμίας, καθίστανται ἐπὶ τέλους ἡθικῶς ἐπιβλαβῆ· καὶ αὐταὶ αἱ κατὰ τὰ φαινόμενα ὅλως ἀθῶαι ὀνειροπολήσεις ἔχουσι τοὺς κινδύνους αὐτῶν. Ἐξοικειοῦσιν αὗται τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἀνεπαισθήτως πρὸς τὸ ἄδικον, συνεθίζουσιν ἡμᾶς πρὸς τὴν ὄψιν τοῦ κακοῦ, καὶ οὕτω διαφθείρουσι τὸ τοῦ ἡθικῶς καλοῦ καὶ ὡραίου αἶσθημα καὶ λυμαίνονται τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν, εἰσάγουσαι κατὰ μικρὸν εἰς τὰ ἄδυστα αὐτῆς καὶ τρόπον τινὰ οἰκείαν καθιστῶσαι τὴν ἁμαρτίαν, ἥτις ὥφειλε νὰ μένη διὰ παντὸς ξένη πρὸς αὐτήν.

Ποσῶς δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα, ὅταν βλέπωμεν νέους, μὴ ἀμοιροῦντας παιδείας καὶ ἀνατροφῆς καὶ τέως χρηστὰς παρέχοντας ἐλπίδας, ἀπροσδοκῆτως νὰ ἐξοκέλλωσιν εἰς κακίας, ἅμα χειραφετηθῶσιν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη δὲν εἶνε ὅσον φαίνεται αἰφνίδιος. Πρὸ πολλοῦ ἡ φαντασία τῶν νέων αὐτῶν ἦν διεφθαρμένη· εἶχον ἤδη αὐ-

τοὶ πολλάκις εὖρει εὐχαρίστησιν εἰς αἰσχροῦς εἰκόνας τῆς φαντασίας. Ἄν ἡ συνείδησίς των ἐναντιοῦτο εἰσέτι εἰς τὴν πραγματοποιήσιν ἀθεμίτων ἐπιθυμιῶν, αἱ ἐπιθυμίαι αὗται εἶχον ἤδη ἐγερθῇ ἐν αὐτοῖς· ἡ καρδιά των εἶχεν ἀπολέσει τὴν ἀθωότητα αὐτῆς.

Ὅποιος ὁ ἄνθρωπος ἐν ταῖς μᾶλλον ἀποκρύφους κλίσεσιν αὐτοῦ, τοιαῦται καὶ αἱ σκέψεις αὐτοῦ, τοιαῦτα καὶ τὰ ὀνειροπολήματα αὐτοῦ. Ὁ ἐν νῷ ἀπολαύων καρποῦ ἀπηγορευμένου, τὸν ὅποιον δὲν τολμᾷ εἰσέτι νὰ συλλέξη πραγματικῶς, παρέχει ἑαυτῷ ἀνόσιον ἡδονὴν καὶ ἤδη συμφωνεῖ ἐν τῷ κρυπτῷ μετὰ τοῦ κακουργήματος. Ἵνα δὲ ἐκτελέσῃ τὴν πράξιν, μόνον αἱ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις λείπουσι· τούτων δὲ παρουσιαζομένων, ἀμέσως σπεύδει τὸ πάθος πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ ἡ φαντασία διὰ θελκτικωτάτων ἐστόλισε χρωμάτων.

Οὕτω τὰ ἐκούσια ὀνειροπολήματα διαθέτουσι τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν κακίαν καὶ φέρουσιν αὐτὴν εἰς τέλεσιν ἀμαρτημάτων, πρὸς ἃ τὸ πρῶτον ἦν πάντῃ ἀλλοτρία, εἴτα δὲ διὰ τῶν θελκτικῶν τῆς φαντασίας εἰκόνων κατὰ μικρὸν οἰκεία κατέστη. Πόσοι ἄνθρωποι, οἵτινες ἐξωτερικῶς οὐδέποτε ἐγένοντο ἐνοχοὶ μοιχείας ἢ ἄλλης αἰσχροουργίας, οἵτινες κατὰ τὸ φαινόμενον ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν ἑτέροις ὡς παράδειγμα σωφροσύνης καὶ χρηστών ἡθῶν, οἵτινες καὶ ἀκούοντες μόνον ἀπρεπεῖς λόγους ἐρυθριῶσι καὶ ἀπὸ παντὸς ἀσχήμου θεάματος ἀποστρέφουσι τὰ βλέμματά των, εἰσὶν ἐν τούτοις ὄριμοι πρὸς τὰς τοιαύτας ἀμαρτίας, ἔτι δὲ πρὸς, καὶ ἐτέλεσαν αὐτὰς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν! Ἐν αἰσχροῖς ὀνειροπολίαις ἐμίαναν τὴν ψυχὴν αὐτῶν, διέφθειραν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν ἀθωότητα αὐτῶν. Ἐξοικειωθέντες διὰ τῶν λογισμῶν πρὸς τὴν

κακίαν, ἀρεσκόμενοι τῇ κακίᾳ ἐν ἀκολάστοις φαντάσμασι, προσεγγίζουσιν ἐπὶ τοσοῦτον τῇ ἀβύσσῳ τῆς διαφθορᾶς, ὥστε ὑπὸ τῆς πρώτης ἐπαγωγῆς περιστάσεως ἰλιγγιῶντες κατακρημνίζονται ἐν αὐτῇ διὰ παντός. « Ἐκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. » Ἀκόλαστος ἢ διαφθορεὺς ἐν τοῖς λογισμοῖς αὐτοῦ, ἡμάρτησεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀπώλεσε τὴν ἀθωότητα, ἀπεμακρύνθη τῆς ἀρετῆς.

Τοιοῦτός ἐστιν ὁ κίνδυνος, ὁ ἐκ τῶν φαινομένως ἀβλαβῶν ἐκείνων ὀνειροπολημάτων, ἐν οἷς αἱ κακαὶ ἡμῶν κλίσεις ἐλευθέρως πρὸς αὐτὴν τὴν κακίαν παίζουσιν. Ἐν τῇ παιδιᾷ ταύτῃ τὰ πάθη ἐνισχύονται καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκτείνουσι τὸ ἐπὶ τῆς καρδίας ἡμῶν κράτος αὐτῶν. Ἐν τῇ παιδιᾷ ταύτῃ ἀνεπισθίτως δεσμεύουσι τὴν θέλησιν, τυφλοῦσι τὰς φρένας καὶ ἀποκρύπτουσιν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον αὕτη τρέχει. Ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἀθῶον τὸ παίγνιον, ὅταν τις, λόγου χάριν, ἀποβλέπων εἰς δημόσιόν τι λειτούργημα καὶ ἐλπίζων προσεχῇ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ, ἡδέως φαντάζεται ἐν ταῖς τῆς σχολῆς ὥραις τὰς ἐκ τῆς λειτουργίας του ταύτης τιμὰς, καὶ ὀνειροπολῇ πῶς θέλουσι τότε θωπεύει αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι, πῶς θέλει διεγείρει τὴν ζηλοτυπίαν τούτων ἢ ἐκείνων, πῶς θέλει θριαμβεύσει κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ὅλα ταῦτα τὰ παιδικὰ καὶ γελοῖα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅλως ἀπατηλὰ ὀνειροπολήματα εἰσὶ λυπηραὶ ἀσκήσεις τοῦ τύφου, τῆς ματαιοφροσύνης, τῆς χαιρεκακίας, τοῦ φθόνου.

Αἱ δὲ ἀσκήσεις αὗται ἐνδυναμοῦσι καὶ διερεθίζουσι τοσοῦτον τὴν ἄλλοτε ἀσθενῇ πρὸς τὴν ὑπερηφάνειαν κλί-

σιν, ὥστε καὶ ὅταν ἐπέλθῃ ἀποτυχία τῆς προσδοκωμένης λειτουργίας καὶ τοῦ ποθητοῦ ἀξιώματος, μένει ἐν τῇ ψυχῇ ἡ ἐμπαθὴς ὄρεξις τοῦ λάμπειν καὶ τοῦ διεγείρειν τὸν φθόνον τῶν ἄλλων.

Εἰς μάτην δὲ ἡμεῖς αὐτοὶ πολλάκις καταγελῶμεν ἡμῶν ἐπὶ ταῖς κατὰ φαντασίαν ταύταις ἡδοναῖς, καὶ ἀποκαλοῦμεν αὐτάς κενὰς ἐλπίδας, ἀπλᾶς φαντασιοκοπίας. Ὅταν ὀνειροπολῶμεν πλουσίαν κληρονομίαν, ἢ μέγα κέρδος ἐκ λαχείου, ἢ περιμένωμεν ἀπροσδόκητόν τι γεγονός, δυνάμενον νὰ γίνῃ ἡμῖν ἄφθονος καὶ αἰφνίδιος πηγὴ μεγάλης περιουσίας, καὶ φανταζώμεθα τότε πῶς θέλομεν καταστολίσαι τὴν κατοικίαν ἡμῶν, τίνι τρόπῳ διὰ πολυτελῶν ἐπιπλῶν καὶ σκευῶν καὶ λαμπρῶν ἐνδυμάτων θέλομεν διαπρέψει καὶ διεγείρει τὸν θαυμασμόν τῶν γνωρίμων καὶ ὄλων τῶν συμπολιτῶν ἡμῶν, πῶς μετὰ πάσης προθυμίας πάντες οἱ πλούσιοι καὶ οἱ μεγάλοι θέλουσιν ἐπιζητεῖν τὴν φιλίαν ἡμῶν, ὅλα ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια παίγνια τῆς φαντασίας εἰσὶν ἐν τούτοις ἐπικίνδυνα, διότι πληροῦσι λεληθότως τὴν ψυχὴν ὑπερβολικῶν κλίσεων, μάλιστα πρὸς πράγματα ὅλως ἀνωφελῆ καὶ περιττὰ, ἀναπτύσσουσι τὴν πρὸς τὴν πολυτέλειαν ῥοπὴν, διεγείρουσι τὸ πάθος τοῦ πλούτου, ποιοῦσι τὸν ἄνθρωπον μεμψίμοιρον, ἀπειθῇ πρὸς τὰς διατάξεις τῆς θείας Προνοίας, καὶ διαταράττουσι τὴν εὐδαιμονίαν, ἧς ἡδυνάμεθα ν' ἀπολαύσωμεν ἐν ταῖς παρούσαις ἡμῶν περιστάσεσιν.

Ἀλλὰ καὶ ταῦτα πάντα οὐδόλως εἰσὶ τὰ μόνα ἀποτελέσματα τῆς τῶν ὀνειροπολήσεων μανίας. Δι' αὐτῆς γεννῶνται ἐπὶ τέλους καὶ ἄλλα πάθη, τὰ ὅποια ἄλλως οὐδέποτε ἤθελον ἐγερθῇ. Ὁ ἐν τοῖς ὀνειροπολήμασιν αὐτοῦ τρεφόμενος κενᾷ ἐλπίσι πλούτου μεγάλου καὶ ὑψη-

λῶν τιμῶν, προσγενησομένων αὐτῷ ἐκ προσδοκωμένης κληρονομίας, ἢ ἄλλου τινὸς κέρδους, ἢ ἐπιτεύξεως λειτουργήματος, ὅταν ἰδῇ ἑαυτὸν πασῶν τῶν ἐλπίδων τούτων ἀπεστερημένον, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ του ἔγερσιν αἰσθημάτων φθόνου ἢ μίσους κατὰ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, ἢ τῶν τυχόντων τὰ ὀνειροπολούμενα πλεονεκτήματα, καθὼς ἐπίσης εἶνε ἀδύνατον νὰ στέργῃ τοῦ λοιποῦ τὸν λαχόντα αὐτῷ κλῆρον καὶ νὰ μὴ γογγύζῃ κατὰ τῆς πανσόφου Προνοίας τοῦ Θεοῦ.

Ἦδυνάμεθα νὰ προσάξωμεν πάμπολλα παραδείγματα, δι' ὧν ἀριδύλως ἀποδεικνύεται πόσον ἐπιβλαβὴ εἰσι τῇ ἀθωότητι, τῇ ἀπλότητι καὶ τῇ γαλήνῃ τῆς ψυχῆς τὰ ἐκούσια ταῦτα ὀνειροπολήματα, πῶς δι' αὐτῶν ἐγείρονται ἐν ἡμῖν κλίσεις, τὸ πρῶτον ἀθῶαι, καὶ πῶς αἱ κλίσεις αὗται λαμβάνουσιν ὀλέθριον κράτος ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, τίνι δὲ τρόπῳ διὰ τοιούτων κενῶν ἐνασχολήσεων δίδεται εἰς τὴν δραστηριότητα ἡμῶν τάσις ὅλως ἀνοίκειος καὶ ματαία.

Ἀλλ' ἅς ὑποθέσωμεν, ὅτι αἱ ἐν ταῖς ὥραις τῆς σχολῆς τερπναὶ ὀνειροπολήσεις, πολλάκις ἐπαναληφθεῖσαι, πάντοτε ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος, καὶ ὅτι ἅμα παύσασαι, καὶ ἐλησμονήθησαν· οὐχ ᾔττον καὶ μόνη ἢ συχνὴ αὐτῶν ἐπανάληψις δηλοῖ, ὅτι αὗται ἔλαβον ἤδη δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν, ὅτι διήγειραν ἤδη ἐν ἡμῖν πάθος, ὅπερ ὑποτρέφουσι καὶ ἀναπτύσσουσι τάχιον ἢ βράδιον πρὸς βεβαίαν ἡμῶν βλάβην, ὅτι δὲν εἴμεθα πλέον τόσον ἐλεύθεροι, τόσον καθαροὶ καὶ γενναῖοι καὶ ἀξιεπαῖνοι, ὅσον φαινόμεθα εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πολλάκις ἤδη ἡμάρτομεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καίτοι ἀπολαύοντες ἐν τῷ κόσμῳ ὑπόληψιν ἀνδρῶν ἐναρέτων καὶ χρηστῶν.

Ὁ Θεὸς κρίνει τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Κρίνει δὲ ὁ Θεὸς οὐχὶ μόνον τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ τὸ σπέρμα, ἐξ οὗ προέρχονται αἱ πράξεις αὗται, τὸ σπέρμα τὸ ἀόρατον, τὸ κεκρυμμένον ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς. Ὁ Θεὸς κρίνει τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Οἱ διαλαγισμοὶ εἰσὶ πράξεις σιωπηλαί, αἱ δὲ ἀποπλανήσεις τῆς φαντασίας εἰσὶν ἄφωνα ἁμαρτήματα.

Φεύγετε λοιπόν, ὦ φίλοι, ὅλως τὰς ἀκάρπους φαντασιοκοπίας, φεύγετε ὅλα τὰ ἐκούσια ὀνειροπολήματα φαντασιώδους εὐτυχίας, μάταιον προῖον σαρκικῶν παθῶν. Καὶ αὐτὸ μόνον τὸ νὰ θέλῃ τις νὰ ἐξαπατᾷ ἑαυτὸν, ἐστὶν ἀσύγγνωστος μωρία· τὸ δὲ νὰ σκέπτηται τις ἐπὶ ἀνωφελῶν πραγμάτων, ἀφαιρῇ ἀπὸ τοῦ εἴου ἡμῶν διὰ παντός πολύτιμον χρόνον, οὗτινος ἡδυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν καλλιτέραν χρῆσιν, περὶ σπουδαῖα ἀσχολούμενοι ἐπ' ἀγαθῷ ἡμῶν τε καὶ ἄλλων.

Μὴ ὀνειροπολεῖτε πραγματοποίησιν ἐλπίδων καὶ πληρῶσιν ἐπιθυμιῶν. Αἱ ἐλπίδες αὗται φέρουσιν ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀπώλειαν· αἱ ἐπιθυμίαι αὗται παρασύρουσιν ὑμᾶς πρὸς τὸ κακόν. Ἴσως ἡσθάνθητε ἤδη πολλάκις τὰ ὀλέθρια τῶν τοιούτων ὀνειροπολήσεων ἀποτελέσματα. Ὅταν δὲ ἐπέρχεται ὑμῖν λίαν ἐξημμένης φαντασίας διάθεσις πρὸς τὰ παίγνια ταῦτα, τὰ τοσοῦτον βλάπτοντα τὴν ἀθωότητα ὑμῶν, τὰ ἐξαχρειοῦντα τὸν νοῦν, τὰ διαφθείροντα τὴν καρδίαν, τὰ καταστρέφοντα τὴν ψυχικὴν γαλήνην ὑμῶν, σπεύδετε εἰς σπουδαίαν τινὰ ἐνασχόλησιν, ἢ ζητήσατε διασκέδασιν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν οἰκείων καὶ τῶν φίλων ὑμῶν, ὅπλιζόμενοι δὲ γενναιότητα, καταφρονήσατε τὰς ἐκ τοῦ γαργαλισμοῦ τῆς φαντασίας ποταπὰς ἡδονάς, ἀποδόσατε εἰς τὸν νοῦν ὑμῶν τὴν ἀρχαίαν αὐ-

τοῦ δύναμιν, καὶ ἀντὶ τὰ οἰκοδομῆτε ἐναέρια οἰκοδομήματα, σκεφθῆτε μᾶλλον μετὰ σπουδαιότητος περὶ τῶν πραγματικῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῶν καθηκόντων τῆς παρούσης ὑμῶν καταστάσεως.

Φεύγετε, φεύγετε τὰ ἐκούσια ὀνειροπολήματα, εἰὰν θέλητε νὰ κρατῆτε ὑμῶν αὐτῶν. Ὅσῳ συνεχέστερον παραδίδεσθε τοῖς τοιούτοις ὀνειροπολήμασι, τοσούτῳ τυραννικώτερα ταῦτα καθίστανται. Ὅσῳ πλέον διερεθίζετε πάθος τι δι' ἐπαγωγῶν εἰκόνων, τοσούτῳ σφοδρότερον ἀπαιτεῖ αὐτὸ τὴν πλήρωσιν. Ἐπὶ τέλους δὲ γινόμενοι ὑμεῖς αὐτοὶ δοῦλοι τοῦ πάθους αὐτοῦ, θέλετε θυσιάσει αὐτῷ τὰ πάντα, τὴν τιμὴν, τὴν ἀθωότητα, τὴν φαιδρὰν συνείδησιν, τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ὑμετέρου βίου.

Οἷμοι τῷ δυσήνω! Κατησχυμμένος κλίνω τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ κάτω ἐνώπιόν Σου, ὦ Θεέ, ὁ καρδίας καὶ νεφροὺς ἐτάζων! Πλειστάκις ἀπέκλινα ἐπὶ τὰ παίγνια ταῦτα τῶν ἐκουσίων ὀνειροπολημάτων, ἅπερ ἐφεῦρον πρὸς τέρψιν στιγμῶν τινων ἀργίας ἢ σχολῆς, ἀλλὰ τὰ ὅποια λεληθότως παρήγαγον ἐν ἐμοὶ πλείστους ἀκαθάρτους λογισμοὺς καὶ μὲ κατέστησαν εὐκατάφορον πρὸς τὴν κακίαν. Πόσον ἤδη ἐξηχρεώθην, ὅτε κατὰ διάνοιαν ἐδικαιολόγουν τὸ ἄδικον καὶ ἐλησμόνουν, ὅτι Σὺ εἶ πανταχοῦ παρὼν, καὶ ὅτι ἐνώπιόν Σου οὐδὲν ὑφίσταται κρυπτόν καὶ ἐν ταῖς μᾶλλον κεκρυμμέναις πράξεσι τῶν ἡμετέρων παθῶν! Τίς δύναται, ὦ Δέσποτα, νὰ ἀριθμῇσῃ τὰς ἀμαρτίας, ἃς Σοῦ παρόντος ἐξετέλεσεν;

Ἀναντιρρήτως τὸ ἐλάχιστον τοῦ βίου μου μέρος ἐστὶν ἐκεῖνο, καθ' ὃ ἐκδηλῶ δι' ἐξωτερικῶν πράξεων τὰ διανοήματα μου· τούναντίον τὰς πλείστας τῶν ἐπιγείων στιγμῶν μου πληροῦσιν οἱ διαλογισμοί, αἱ σιωπηλαὶ κρίσεις,

τὸ πολὺμιτον ὕφασμα τοῦ αἰέποτε ἐνεργητικοῦ φανταστικοῦ μου. Καὶ ὁμως, φεῦ! ὀλιγίστην μέχρι τοῦδε παρέρσχον προσοχὴν εἰς τὸ ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μεγαλείτερον αὐτὸ μέρος τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεώς μου! ὦ! ποσάκις βεβαίως Σὲ δυσηρέστησα διὰ τῶν φρονημάτων μου! Πόσαις κεναῖς φαντασίαις περιέπεσα! Πόσα μάταια καὶ ἐπιβλαβῇ ὄνειροπόλησα, καὶ εἶτα ἐλησμόνησα τὰ ὄνειροποληθέντα! Ἀλλὰ Σὺ ἄρά γε ἐλησμόνησας αὐτά, ὦ δίκαιε Κριτά; Καὶ δὲν ἔλαβον ἄρά γε τὰ ὄνειροπολήματα ταῦτα ἐπὶ μακρὸν ὀλεθρίαν ῥοπὴν πρὸς τὰς κρίσεις, πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ πρὸς τὰς πράξεις μου;

ὦ Πάτερ, μεγάλως ἤμαρτον ἐνώπιόν Σου! Νῦν πρῶτον καθορῶ ἐν ἐμοὶ νέον πλήθος πλημμελημάτων, ὧν μέχρι τοῦδε οὐδὲ ὑπώπτευον τὴν ὑπαρξιν.

Συγχώρησόν με, Θεὲ τῶν οἰκτιρμῶν, συγχώρησον καὶ ὅσα πολλαπλασίως ἡμάρτησα εἰς Σὲ ἐν τῷ ἀπροσίτῳ τοῖς θνητοῖς βάθει τῆς ἀθλίας μου ψυχῆς! Ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἀμαρτημάτων μου μοὶ ἐμποιεῖ εἰλικρινῇ μεταμέλειαν, ἥ δὲ μεταμέλεια αὕτη μοὶ παρέχει τὴν ἐδραίαν ἀπόφασιν νὰ γίνω τοῦ λοιποῦ προσεκτικώτερος εἰς τὰς παρεκτροπὰς τῆς φαντασίας, αἵτινες ἀτιμάζουσι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ παγίδας τῇ ἀρετῇ σταίνουσιν. Ἐφ' ὧ στήριξόν με, Θεέ μου, τῇ ἀντιλήψει καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Παναγίου Σου Πνεύματος! Γένοιτο, γένοιτο!

4A'.

Ἡ ὑστεροφημία.

« Ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ Σου, καὶ ἐγερ-
θήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, καὶ εὐ-
φρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῇ· ἡ γὰρ δρόσος
ἡ παρὰ Σοῦ ἴαμα αὐτοῖς ἐστίν, ἡ δὲ γῆ
τῶν ἀσεβῶν πεσεῖται. »

(Ἠσαΐας Κς', 49).

MINHMAΤΑ ἔρημα, φυλακτήρια ἥσυχα καὶ ταπεινὰ τῶν
διεῤῥωγότων ἐνδυμάτων ἀνθρωπίνων ψυχῶν, μυστηριώ-
δη τῶν τάφων ἐξογκώματα, ὧν τὴν χλόην τοσάκις κα-
τέδρεξαν τὰ δάκρυα τῆς λύπης, τίς δύναται νὰ ἰδῇ ὑμᾶς
μακρόθεν ἢ νὰ θαδίσῃ πλησίον ὑμῶν, χωρὶς νὰ καταλη-
φθῇ ὑπὸ σοβαροῦ τῆς ψυχῆς αἰσθήματος;

Κἀγὼ ἀγαπῶ νὰ βλέπω ὑμᾶς, σεμνὰ κοιμητήρια!
Βλέπω δὲ ὑμᾶς, οὐχὶ ὑπὸ φόβου ἢ ἀδημονίας κυριευόμενος,
ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι πιθανῶς καὶ τὸ ἐμὸν σῶμα μίαν ἡμέραν
θέλει ἀναπαύεσθαι μεταξὺ τῶν σιωπηλῶν ὑμῶν κατοί-
κων, οὐχὶ ἵνα παραδώσω ἑμαυτὸν ἀνενοχλήτως τῇ φυ-
σικῇ μελαγχολίᾳ μου ἢ ταῖς λυπηραῖς ἐντυπώσεσι τῆς
κεκρυμμένης μου θλίψεως, οὐχὶ ὥς δυσχεραίνων τὸ ζῆν,
ἀλλὰ διότι ἡ ψυχὴ τοῦ χριστιανοῦ ὑφῴται, θεωροῦσα ἐν
ὑμῖν τὸ φθαρτὸν τῆς ὕλης, καὶ φέρουσα τοὺς νοεροὺς καὶ
φωτιζομένους αὐτῆς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῆς κόνεως ὑμῶν πρὸς
τὰς αἰωνίους μονάς.

Ἐνταῦθα πάντες ἀναπαύονται! Ἐνταῦθα ἐπὶ τέλους

ἀφίκετο μεθ' ὅλων τῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν ἔργων αὐ-
τοῦ ὁ πλεονέκτης, καὶ ὅσου γῆς δράττεται τις τῇ χειρὶ,
καλύπτει αὐτὸν καὶ ἀρκεῖ αὐτῷ! Ἐνταῦθα κατεκλίθη ὁ
τρυφερόβιος ἀργός, εἰς ὃν λίαν ξηρὰ ἐφαίνοντο τὰ ἐκ-ση-
ρικοῦ καὶ ἐξαμίτου προσκεφάλαια, καὶ ὅστις νῦν καλῶς
ἀναπαύεται ἐν τοῖς κεκονισμένοις κόλποις τῆς γῆς! Ἐν-
ταῦθα ἔφθασε καὶ ὁ οὐδέποτε τοῖς παροῦσιν ἀρκούμενος,
ἀλλὰ δὲν μεμψιμοιρεῖ πλέον, καίτοι ὀλίγιστα μόνον κε-
κτημένος. Ἐνταῦθα κατήντησε καὶ ὁ δοξομανῆς, ὅστις
αἰείποτε νέαν καὶ μεγαλειτέραν ἐπεδίωκεν ἐξουσίαν, νέαν
καὶ μεγαλειτέραν ἐζήτει δύναμιν. Ὁ κόσμος ὅλος ἦν αὐτῷ
ἄλλοτε στενός, νῦν δὲ ἀρκούντως ἔχει εὐρὺν τὸν στενὸν
τοῦτον τύμβον!

Ἦγνόουν ἄρά γε οὗτοι, ζῶντες, ὅτι ἐπὶ τέλους ἔμελ-
λον νὰ εὕρωσιν ἐνταῦθα τὸ ὕστατον τέρμα τῆς πορείας
των; ἢ μήπως οὗτος ἦν ὁ σκοπός, πρὸς ὃν ἔτεινον αἱ φρον-
τίδες, τὰ ἔργα, οἱ ἐκούσιοι μόχθοι αὐτῶν; Τί δὲ ἔμεινεν
ἔτι αὐτοῖς ἀφ' ὅλων τῶν θησαυρῶν, οὓς ἐπεσώρευσαν χρη-
ματίζοντες, ἀπὸ τοῦ κάλλους, ἐφ' ᾧ ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν
ἐνηθρύνοντο, ἀπὸ τῆς ἐπιδεξιότητος ἢ τῆς τέχνης ἢ τῆς
ἐπιστήμης αὐτῶν, ἀπὸ τῶν λαμπρῶν ὑφασμάτων, δι' ὧν
ἐκόσμουσαν τὰ σώματα αὐτῶν; Οὐδὲν ἄλλο ἢ κόνις καὶ
ὄστᾱ!

Ἐνθάδε ἀναπαύονται πάντες, ἐδῶ μὲν ἀπὸ τινων ἐ-
τῶν, ἐκεῖ δὲ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἑκατονταετηρίδων! Φρίττω
ἀναλογιζόμενος τὸ μέγα πλῆθος τῶν νεκρῶν ὅλων τῶν
παρελθόντων χρόνων. ὦ Θεέ! πόσοι δὲ ἐξ αὐτῶν εἰσιν
οἱ ἀναδειχθέντες ἄξιοι τῆς Σῆς χάριτος, οἱ πληρώσαντες
τὸν ἐπὶ τῆς γῆς προορισμὸν αὐτῶν, οἱ ὑπάρξαντες ἐντε-
λῶς οἱ ὧφειλον καὶ ἠδύναντο νὰ ὧσιν; Ἡμεῖς δὲ οἱ ζῶν-

τες ἔτι τί πράττομεν; Βλέπομεν τὰ κοιμητήρια τοσούτων νεκρῶν, ἢ θαδίζομεν ἐπὶ τῶν ὀγκωτῶν αὐτῶν τάφων. Ὑπὸ τὰ πατήματα ἡμῶν ἐγείρεται ἡ κόνις τοσούτων αἰώνων. Ἡμεῖς ζῶμεν ἔτι· ἀλλὰ τί ἐσμέν; Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἔχομεν τὸ ὕστατον τέρμα ὅλων τῶν γηγένων πραγμάτων· δὲν ἀγνοοῦμεν τοῦτο. Καὶ ὅμως φροντίζομεν ἄρά γε σπουδαίως νὰ ποιήσωμεν καλὴν χρῆσιν τῶν ἡμετέρων δυνάμεων; Σπείδομεν ἄρά γε πρὸς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀθανάτου ἡμῶν πνεύματος, πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν δραστηριότερον καὶ μετὰ πλειοτέρας ἐπιμονῆς, ἢ οἱ νεκροὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἀποκοιμηθέντες; Οὐαί, οὐαί ἡμῖν, ἂν καὶ ἐξ ἡμῶν ὥς καὶ ἐξ αὐτῶν οὐδὲν ἄλλο μείνῃ ἐπὶ τέλους ἢ κόνις καὶ ὀστᾶ!

Ἐνταῦθα ἀναπαύονται πάντες· ἀλλὰ τίς γνωρίζει αὐτούς; τίς ἐνθυμεῖται καὶ τοὺς πρὸ ἐνὸς αἰῶνος, πρὸ πεντήκοντα ἢ καὶ μόνον πρὸ δέκα ἐτῶν καταβάντας εἰς τὸν τάφον; Οὐδεὶς! Φεῦ! ἴσως ἐδῶ φιλόστοργοι γονεῖς ἔκλαυσάν ποτε ἐπὶ τοῦ μνήματος τοῦ προῶτως ἀποκοιμηθέντος ἀγαπητοῦ αὐτῶν τεκνίου, καὶ τὰ δάκρυα αὐτῶν ἀπεξηράνθησαν, καὶ μετ' ὀλίγον καὶ αὐτοὶ ἀπέθανον, καὶ ἡ κόνις αὐτῶν ἀνέμιχθη μετὰ τῆς κόνεως ἐκείνου. Τίς δὲ γινώσκει τι περὶ αὐτῶν; Ἐκεῖ ἐθρῆναι πάλαι ποτὲ ὑπὸ τῆς χηρείας τὸν πέπλον ἀπαραμύθητος σύζυγος· ἐκεῖ ἐξέναζε παρὰ τῇ σορῷ πατὴρ πεφιλημένου ὀρφανῆ κόρης, μόνῃ καὶ ἀπροστάτευτος ἐν τῷ κόσμῳ μείνασα· ἐκεῖ ἔκλαυσε φίλος τὸν φίλον, ἀδελφὴ τὴν ἀδελφὴν· καὶ οὗτοι πάντες, οἱ μετὰ πόνου καρδίας κλάυσαντες τοὺς ἀποδιώσαντας, ἀπεβίωσαν καὶ αὐτοὶ μετ' οὐ πολὺ, καὶ ἄλλοι ἔκλαυσαν αὐτούς. Οὕτω παρῆλθεν ὅλη ἑκατονταετηρὶς ὥσπερ σκιά· ἄλλαι ἄλλας διεδέχθησαν μορφάς· τίς γνωρίζει αὐτὰς ἢ

γινώσκει τι περὶ αὐτῶν; Ἀλλ' «Οἱ νεκροὶ Σου, ἀναστή-
 σονται, λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν
 τοῖς μνημείοις, καὶ εὐφρανθήσονται οἱ ἐν τῇ γῇ· ἡ γὰρ
 δρόσος ἡ παρὰ Σοῦ, Κύριε, ἱάμα αὐτοῖς ἐστίν, ἡ δὲ γῆ
 τῶν ἀσεβῶν πεσεῖται. » Καὶ ἐὰν ὁ κόσμος ἐλησμόνησεν
 ἐντελῶς τοὺς πρὸ ἡμῶν ἀποκοιμηθέντας ἐν τοῖς κόλποις
 τῆς γῆς, Σὺ, Κύριε, οὐδαμῶς ἐπελάθου αὐτῶν, Σὺ ἡρίθ-
 μησας καὶ ἡγάπησας αὐτούς· ἡ δὲ ἀγάπη Σου ἐστὶ ζωὴ
 τῶν νεκρῶν.

Πόσοι θλίβονται καὶ θρηνοῦσιν εἰσέτι ἐνταῦθα καὶ εἰ-
 σὶν ἀπαρηγόρητοι, ὥς ἂν ᾔσαν ὁ πόνος καὶ ὁ ἐπίγειος
 βίος δεινὰ ἀτελεύτητα! Ἀξίζει ἄρά γε ἐν δάκρυ τὸ ὄνει-
 ρον τοῦτο τῆς εὐτυχίας, τὸ ὑπὸ τοῦ πρώτου συμβάντος
 διαταραπτόμενον; Ποῖον ἀγαθὸν ἀπωλέσατε, ἄνθρωποι,
 οὗτινος ὁ σπόρος νὰ μὴ δύναται νὰ ἀνθήσῃ πλέον ἐν ὑ-
 μῖν, ἂν μόνον μετὰ φρονήσεως ἐπιμεληθῇτε αὐτοῦ; Τί-
 νος δὲ πράγματος ἐστερήθητε ἐντεῦθεν τοῦ τάφου, ὅπερ
 νὰ μὴ δύναται ν' ἀποδοθῇ ὑμῖν ἐν τῇ ἐπέκεινα τῶν προς-
 καίρων ζωῇ; Καὶ αὐτὴ ἡ φιλότατη ψυχὴ, ἡ προαπελθούσα
 εἰς τὰ πεδία τῆς τελειότητος, ἐπὶ σμικρὸν μόνον ἀπεμα-
 κρύνθη ἀφ' ὑμῶν, ἡ δὲ ἀπουσία αὐτῆς ἔμελλε νὰ ἐγείρῃ
 ὑμᾶς ἀπὸ τῆς ἐκ τῶν γηϊνῶν καὶ σαρκικῶν ναρκώσεως
 καὶ ν' ἀναμνήσῃ ὑμᾶς τὸν ὑψηλὸν ὑμῶν προορισμόν.
 Πόσον χρόνον θέλετε εἰσέτι βιώσει μέχρι τῆς νέας συνεν-
 τεύξεως ὑμῶν; Δέκα, ἢ τεσσαράκοντα ἔτη; Τεσσαρά-
 κοντα ἔτη εἰς τεσσαράκοντα στιγμαί. Φέρετε μελαγχο-
 λικά καὶ πλήρη ἐγκαρδίου ἐπιθυμίας βλέμματα πρὸς τοὺς
 μὴ ὑπάρχοντας πλέον ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' οἱ νεκροὶ ἀνα-
 στήσονται, εἶπεν ὁ Κύριος διὰ στόματος τοῦ προφήτου
 Αὐτοῦ.

Πόσοι δὲ πάλιν βιοῦσι βίον τὸν ἐφήμερον, ἀμέριμνοι πρὸς τὸν θάνατον καὶ πρὸς τὴν αἰωνιότητα! Οὗτοι μόνον περὶ τῆς παρούσης στιγμῆς σκέπτονται, οὐδένα δὲ ἄλλον στοχασμὸν ἔχουσιν, ἢ μόνον πῶς θέλουσιν ἐνδυθῆ καὶ τί θέλουσι φάγει, καὶ τίνι τρόπῳ θέλουσι τύχει τιμῶν καὶ ἀξιοματίων, καὶ ποίας χοϊκὰς ἡδονὰς θέλουσι παρασκευάσει ἑαυτοῖς κατὰ τὴν παροῦσαν ἡμέραν· ἐν ἐνὶ λόγῳ, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ περιορίζουσιν ἅπασαν τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν ἐντὸς στενοῦ ὅρου, μεταξὺ τῆς κοιτίδος καὶ τοῦ τάφου, ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἐντὸς τοῦ σώματος ὃν τι εὐγενέστερον, ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον, καὶ εἰς ὑψηλοτέραν ἀποστολὴν προωρισμένον.

Πόρρω ὅμως ἔστω παντὸς χριστιανοῦ, ὥσπερ ἐκείνη ἡ ἄκαρπος λύπη, οὕτω καὶ αὕτη ἡ ἐπικίνδυνος ἐλαφρόνοια, ἡ ποιοῦσα τὸν θάνατον τοῦ σώματος καὶ θάνατον τῆς ψυχῆς. Ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί, θέλω νὰ ζήσω, ἀλλὰ νὰ ζήσω, οὐχὶ μόνον διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ μέλλοντα, οὐχὶ μόνον δι' ἐμέ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν κόσμον, οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αἰωνιότητι. Ἐτι πρὸς, θέλω νὰ ζήσω καὶ διὰ τὰς ἐπιγείους ἐκείνας ἡμέρας, καθ' ἃς οἱ μετ' ἐμέ ἐρχόμενοι δὲν θέλουσι βλέπει πλέον τὴν νῦν περιβάλλουσάν με κόριν. Μόνος ὁ πληρέστερος καὶ ὁ μᾶλλον πολλαπλοῦς βίος τοῦ πνεύματος ἀποτελεῖ τὸν ἀληθῆ θησαυρὸν ψυχῆς διαφωτισθείσης ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ.

Πολλοὶ λέγουσιν· « Ὅταν ἀποθάνω, ποίαν ἀξίαν δύναται νὰ ἔχῃ δι' ἐμέ ἡ κρίσις τῶν ἀνθρώπων; Τί με ὠφελεῖ, ἂν τιμῶσιν οἱ ζῶντες τὸ ὄνομά μου; ἢ τίνα λύπην θέλω αἰσθανθῆ, ἂν μὲ λησμονήσωσιν; Ἐγὼ δὲν θέλω πλέον γνωρίζει ταῦτα πάντα· ἀδιάφορον ἐπομένως

ἂν εἷς ἢ οὐδείς τῶν ἐπιζώντων γνωρίζει τι περὶ ἐμοῦ. »

ὦ ἄνθρωπε, δὲν ἀνεπαύθης ποτὲ εἰς τὰς ἀγκάλας ἐπιστηθίου φίλου; Δὲν ἡσθάνθης ποτὲ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ βλέποντος ἑαυτὸν ἀγαπώμενον; Καὶ ὅταν ἀπεχωρίσθης πρὸς καιρὸν ἀπὸ τῆς ἀγαπώσης σε καρδίας, ὁ στοχασμός, ὅτι ὁ ἀγαπητός σου καὶ ἀπόντα σὲ ἐνθυμεῖτο καὶ σ' ἐσυλλογίζετο, δὲν σ' ἐπλήρου ἀνεκφράστου ἡδονῆς; Ἦν σοι ἄρά γε τότε ἀδιάφορον νὰ σ' ἐλησμόνει ὁ φίλος σου; Οὕτω λοιπὸν καὶ μετὰ τὸν θάνατόν σου, μετὰ τὴν λυπηρὰν καὶ μακρὰν ταύτην ἀπουσίαν σου, δύναται ὄντως νὰ σοὶ ᾔηε ἀδιάφορόν, ἂν οἱ φίλοι σου, οἱ φίλτατοι τῆς καρδίας σου σὲ λησμονήσωσιν; ὦ! θεδαίως, ὁ ἀρκούμενος ν' ἀγαπᾶται μόνον ἐνὸςω εἶνε παρὼν, οὐδέποτε ἐν ἀληθείᾳ ἡγάπησεν. Ὁ δὲ ἀρκούμενος νὰ ὑπολήπτωνται αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι μόνον ἐνὸςω μεταξὺ αὐτῶν ζῇ, οὐδαμῶς ἐγνώρισε τὴν λαμπρότητα τῆς ἀρετῆς.

Ἰδοὺ εἰσέτι, μετὰ παρέλευσιν τοσούτων αἰώνων, τὸ ἀνθρώπινον γένος τιμᾷ εὐγνωμόνως τὴν μνήμην τῶν μεγάλων ἐκείνων καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν, οἵτινες διὰ γενναίων ἔργων ἐγένοντο εὐεργέται τῶν συγχρόνων των καὶ αὐτῶν τῶν μεταγενεστέρων. Ἔτι καὶ νῦν μετὰ σεβασμοῦ ἐπαλαμβάνομεν τὸ ὄνομα τοῦ Μωυσέως καὶ ἀποκαλοῦμεν αὐτὸν σωτῆρα τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Καὶ σήμερον ἔτι οἱ φαλμοὶ τοῦ βασιλέως Δαυὶδ ἀντηχοῦσι, φαλλόμενοι ἐν τοῖς ναοῖς τοῦ Ὑψίστου. Εὐλογοῦμεν τὴν σοφίαν καὶ τὴν γενναιότητα τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ· ὑμνοῦμεν τὴν καρτερίαν καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν πάντων τῶν ὑπὲρ τῆς Ἀληθείας μαρτυρησάντων. Πρὸ πολλοῦ ἡ κόνις αὐτῶν διεσκορπίσθη, οἱ τόποι τῆς ταφῆς αὐτῶν ἔγιναν ἄγνωστοι, ἀλλ' εἰσέτι ζῶσιν οἱ νεκροὶ αὐτοὶ ἐν μέσῳ ἡμῶν,

εἰσέτι εἰσὶ παρόντες ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν, εἰσέτι δοξάζουσι τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν Αὐτοῦ κηρύττουσι διὰ τοῦ στόματος ἡμῶν. Ἐξήσαν πρό πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, ἀλλ' ἔτι καὶ σήμερον δὲν ἀπέθανον.

Ὅτε ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀνεφλέγετο ἐπὶ τῇ διηγήσει τῶν πράξεων τῶν προγόνων ὑμῶν, ὅτε, ἐνῶ ἤκούετε ὅτι οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι ἄνδρες κατεφρόνησαν καὶ περιουσίαν καὶ ζωὴν ὑπὲρ τῆς πίστεως, ἢ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ θρόνου ἔτρεξαν πλήρεις χαρᾶς πρὸς βέβαιον κίνδυνον, ἢ ἔχυσαν καὶ τὴν τελευταίαν τοῦ αἵματός των ρανίδα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν, θεῖός τις φρικασμὸς κατελάμβανεν ὑμᾶς καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔπαλλε βιαίους παλμούς, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἐδάκρυον, δὲν ἠσθάνθητε τότε ἐν ὑμῖν ἐπιθυμίαν μεγάλην νὰ μιμηθῆτε αὐτούς; Ἦν τάχα τότε ἀδιάφορον ὑμῖν, ἂν μετὰ θάνατον ἔμελλον νὰ εὐλογῶσι καὶ ὑμᾶς οἱ ἐπιζῶντες ἢ παντάπασι νὰ σᾶς λησμονήσωσιν;

Ἀληθῶς εἰπεῖν, ἡ ἐπισφαλὴς τῶν θνητῶν κρίσις δὲν δύναται νὰ προσθήσῃ εἰς τὴν μετὰ θάνατον εὐδαιμονίαν ἡμῶν· ἀλλ' ἀναμφιλέκτως ἡ ἐλπίς, ὅτι μετὰ τὴν ἀποδίωσίν μας ἡ μνήμη τῶν παρ' ἡμῶν πεπραγμένων ἔσεται πηγὴ εὐλογίας παρὰ τοῖς συγχρόνοις ἡμῶν καὶ παρὰ τοῖς κατόπιν γεννησομένοις, ἀποτελεῖ μεγίστην χαρὰν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου καὶ παρέχει ἡμῖν ζωηροτέραν τὴν προαίσθησιν, ὅτι ὄντως κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐπλάσθημεν.

Ἀναμφηρίστως ἐπίγειος δόξα ἐστὶ λίαν ἀμφίβολον ἀγαθόν, καὶ οὐδέποτε ὀφείλομεν τῆς τοιαύτης δόξης ἕνεκεν νὰ πράττωμεν τὰς καλὰς ἡμῶν πράξεις. Ἀλλὰ βεβαίως ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων τιμῶν ἡ ἀληθεστέρα καὶ μᾶλλον ἀφιλοκερδὴς εἶνε ἐκείνη, ἣν ἐπιδιώκομεν μόνον μετὰ

θάνατον, οὐδαμῶς ἀξιοῦντες ν' ἀπολαύσωμεν αὐτῆς ζῶν-
τες. Ὁ γεωργῶν καὶ σπείρων δι' ἐποχὴν, καθ' ἣν δὲν
θέλει δυνηθῇ νὰ θερίσῃ ἐνταῦθα, ἀγαπᾷ ἀληθῶς τὸ ἀν-
θρώπινον γένος, καὶ ἀγαπᾷ αὐτὸ πλείότερον ἑαυτοῦ. Οὕ-
τως ἔπραξεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἐνόσω ἀνέπνεε τὸν γήϊ-
νον ἀέρα, ὑπέστη ἐκουσίως τὴν πενίαν. Πολλοὺς εὐηργέ-
τησεν Αὐτός, οὐδεὶς δὲ αὐτὸν εὐηργέτησεν. Ἐγεώρ-
γησε τὴν ἄρουραν τῆς ζωῆς καὶ ἔσπειρεν ἐν αὐτῇ τὸν
σπόρον τῆς εὐλογίας, ἀλλὰ δὲν ἐθέρισεν Αὐτός. Ἐδωκε
τοῖς ἀνθρώποις ὅλην τὴν ἀγάπην Αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐγόγγυ-
ζεν, ὅτε ἀνταπέδωκαν Αὐτῷ μῖσος. Ἐζήσε κηρύττων δι'
ἔργων τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐδίδασκεν, οὐχὶ μόνον διὰ τοὺς τότε
ζῶντας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀπωτάτω αἰῶνας. Οὕτω
ζωοποιεῖ ἡμᾶς ἔτι διὰ τοῦ θείου Αὐτοῦ λόγου, καὶ ζῇ καὶ
ἐνεργεῖ ἐν ἡμῖν, καὶ ἕκαστος ἡμῶν ἐν Αὐτῷ.

Ἐκ τοῦ θείου τούτου παραδείγματος ἀναγνωρίζω, ὅτι
καὶ τοῦ χριστιανοῦ καθήκον εἶνε νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς
κτήσεως ἐπ' ἀρετῇ καὶ χρηστότητι ἀγαθοῦ ὀνόματος, οὐ-
χὶ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπιγείου βίου, ἀλλὰ καὶ
διὰ τὸν μετὰ θάνατον χρόνον.

Ὁ ἀγαπῶν μόνον ἐφ' ὅσον ἀγαπᾶται, καὶ ὁ ἀγαθο-
ποιῶν μόνον ἐφ' ὅσον περιμένει ἀνταμοιβήν, καὶ ὁ φρον-
τίζων περὶ τῶν ἄλλων μόνον ἐφ' ὅσον οἱ ἄλλοι περὶ αὐ-
τοῦ φροντίζουσιν, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἐγωϊστῆς, ὅστις ἀ-
ληθῶς εἰπεῖν μόνον ἑαυτὸν ἀγαπᾷ καὶ οὐδένα ἕτερον. Ἡ
ἀρετὴ αὐτοῦ ἐπὶ ῥητῷ μισθῷ ἐμφανίζεται. Ἀποθνήσκων
δὲ αὐτός, ἀπέχει ἤδη τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Ὅστις δὲ ζητεῖ φήμην ἀγαθὴν μόνον ἐφ' ὅσον δύνα-
ται νὰ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῆς, ὅστις προσποιεῖται ἀγαθὰ φρο-
νήματα ἢ ἐπιδεικνύει καλὰς πράξεις, ὥς νὰ ἦτον ἡ ἀρε-

τῇ μέσον ματαιότητος καὶ φιλαρεσκείας, ὅστις δημοσίᾳ τιμώμενος ὡς τίμιος καὶ χρηστός, ἐν τῷ κρυπτῷ ἐπὶ πασῇ ἀδείᾳ ἀμαρτάνει καὶ ἀδιαφορεῖ πάντως ἂν μετὰ θάνατον ἀποκαλυφθῇ τὸ αἷσχός του, ὁ τοιοῦτος βεβαίως δὲν εἶνε χριστιανός, ἀλλ' οὐτιδανός ὑποκριτής. Δὲν εἶνε μὲν παρὼν, ἵνα ἀκούσῃ τὰς περὶ αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του κρίσεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ ἄψυχον σῶμά του δὲν αἰσθάνεται τὰς πιθανῶς γινομένας αὐτῷ ἀτιμώσεις, ἀλλ' αὐτός ἐαυτὸν ἔκρινεν, αὐτός ἐαυτὸν διὰ παντός κατεδίκασεν.

Ἀγαθὸν ὄνομα μετὰ θάνατον ἐστὶν ἡ πολιτιμοτέρα κληρονομία, ἣν δυνάμεθα ν' ἀφήσωμεν τοῖς τέκνοις καὶ ἀπογόνους ἡμῶν. Μυρία ἀτυχῇ συμβάντα δύνανται ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπ' αὐτῶν τὴν κτηματικὴν καὶ χρηματικὴν περιουσίαν, ἣν ἐταμιεύσαμεν αὐτοῖς, καὶ δὲν ὑπάρχουμεν πλέον ἐνταῦθα, ἵνα ὑπερασπίσωμεν καὶ προφυλάξωμεν αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἴμεθα ἄρά γε βέβαιοι, ὅτι πρὸ τῆς τελευτῆς ἡμῶν δὲν θέλομεν ἀπολέσει, ἔνεκεν ἀπροσδοκῆτων περιστάσεων, τὸ πλεῖστον μέρος τῶν μετὰ κόπου καὶ μόχθου ἀποκτηθέντων γηϊνῶν ἀγαθῶν; Τοῦναντίον ἡ κοινὴ ὑπόληψις, ἣν ἐκερδήσαμεν παρὰ τοῖς συμπολίταις ἡμῶν δι' ἔργων ἐναρέτων καὶ διὰ χρηστῆς διαγωγῆς, καὶ ἥτις λαμβάνει συνήθως ἐν τῷ θανάτῳ ἡμῶν νέαν δύναμιν καὶ λάμψιν, καθίσταται ἀληθὴς καὶ ἀναφαίρετος εὐλογία τοῖς κληρονόμοις ἡμῶν, ἅμα, περαιωθείσης τῆς ἐπιγείου ἡμῶν πορείας, ἡ κοινὴ γνώμη λάβῃ πλήρη λόγον τῶν πεπραγμένων, καὶ τὸ μῖσος σιγήσῃ παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ σοφῷ, καὶ ὁ φθόνος, μὴ ἔχων πλέον τι νὰ φθονήσῃ, παύσῃ νὰ συκοφαντῇ. Οἱ συντυγχάνοντες τοῖς τέκνοις καὶ τοῖς ἀπογόνους ἡμῶν, ἐνθυμούμενοι

(ΤΟΜΟΣ Δ').

ἡμᾶς, ζητοῦσι τότε ν' ἀποδώσωσιν αὐτοῖς τὴν ἀγάπην, ἣν δὲν δύνανται νὰ δείξωσιν εἰς τοὺς ἀποβιώσαντας. Τότε, κατὰ τὴν Γραφὴν, « Εὐλογία πατρός στηρίζει οἴκους τέκνων. » Οὕτω δὲ ἀληθεύει ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, εἰπόντος ἀπὸ τοῦ ὄρους Σινᾶ « Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας τοῖς ἀγαπῶσί με, καὶ τοῖς φυλάσσουσι τὰ προστάγματά μου. » ('Εξοδ. Κ, 6).

Εἰς τί χρησιμεύουσι τοῖς τέκνοις καὶ τοῖς ἐκγόνοις ἅπαντα τὰ πλούτη καὶ τὰ ἀξιώματα, ἅπερ καταλείπετε αὐτοῖς, ἄθλιοι θνητοί, ἂν τὸ ὄνομα ὑμῶν οὐχὶ εὐλογίαν, ἀλλὰ κατάραν μεθ' ἑαυτοῦ φέρῃ; ἂν τὰ καταλειπόμενα κτήματα διεγείρῳσιν ἀναμνήσεις ἀτιμίας; ἂν τὰ ἀμαρτήματα καὶ τὸ αἷσχος τῶν γονέων μένωσι τοῖς τέκνοις κηλὶς ἀνεξίτηλος; Πόσοι πάλαι περίπυστοι οἴκοι κατεστράφησαν ἕνεκεν τῶν κακιῶν ἐνὸς μόνου μέλους αὐτῶν! Ποσάκις δὲ τὰ ἐγκλήματα τοῦ πατρὸς ἠνάγκασαν τὸν υἱὸν νὰ κρύπτηται ἢ νὰ βιοῖ ἐν ἐπονειδίστῳ ἀσημότητι! Ναί, τρομερῶς ἀποδίδωσιν ὁ Κύριος « Ἀμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μισοῦσιν Αὐτόν. » ('Εξοδ. Κ, 5).

Ἀγαθὸν ὄνομα μετὰ θάνατον διπλασιάζει τρόπον τινὰ τὴν ὑπαρξιν ἡμῶν, διότι οὕτω τὸ πνεῦμα ἡμῶν, οὐ μόνον ζῇ καὶ ἐνεργεῖ ἐν βελτίοσι καὶ εὐτυχεστέροις κόσμοις μετὰ τὴν περαιώσιν τῆς ἐπιγείου αὐτοῦ ἀποστολῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐξακολουθεῖ ἐνεργοῦν διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τιμῆς, ὧν ἀπολαύει παρὰ τοῖς ἐπιζῶσι. Τίς δὲν αἰσθάνεται αἰσθημα ὄντως οὐράνιον καὶ θεῖον ἐπὶ τῷ σοχασμῷ, ὅτι μίαν ἡμέραν ἴσως, ὅταν ὁ θάνατος κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του, θέλει εὑρεῖ ταυτοχρόνως ἐν δυσὶ διαφόροις κόσμοις ἀγάπην καὶ εὐλογίαν! ἀγάπην καὶ εὐλο-

γίαν ἐπὶ τῆς γῆς πολὺν ἔτι χρόνον μετὰ τὴν ἀποχώρη-
σιν αὐτοῦ· ἀγάπην καὶ εὐλογίαν εἰς τὰ μακάρια πεδία
τῆς αἰωνιότητος !

Οὕτω τὸ πνεῦμα τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ ὁμοιάζει ἐν
τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου πρὸς τὸ λαμπρὸν τῆς ἡμέρας ἁ-
στρον, ὅπερ καὶ κατὰ τὴν δύσιν αὐτοῦ διαχέει ἔτι διὰ
τοῦ ἀντανακλωμένου αὐτοῦ φωτός χαρὰν καὶ εὐημερίαν.
Τὸ ἀπαύγασμα τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν λάμπει καὶ
θέλγει καὶ ὅταν τὸ πνεῦμα δὲν εὐρίσκεται πλέον ἐπὶ τῆς
γῆς, ἀπαραλλάκτως ὡς λάμπουσιν ἔτι καὶ θέλγουσιν αἱ
ἐρυθραὶ δυσμαὶ τοῦ ἡλίου, καὶ ὅταν αὐτὸς ἤδη ἀπεχώ-
ρησεν ἀπὸ τοῦ ὀρίζοντος, ἵνα ἄλλας φωτίσῃ καὶ θερμάνῃ
χώρας. Τὸ ἡμέτερον ἐσπερινὸν λυκαυγὲς καθίσταται ἀ-
νατέλλουσα ἡὼς τοῖς πέραν τοῦ ὠκεανοῦ λαοῖς. Οὕτω ἡ
λάμψις τῶν ἀρετῶν τοῦ δικαίου προηγεῖται καὶ ἔπεται
αὐτοῦ, ἀποδημοῦντος πρὸς τὰς τῶν μακάρων σκηνάς, ἄγ-
γελοι δὲ ἀλαλάζουσιν ἀγαλλόμενοι ἐπὶ τῇ ἀφίξει τοῦ ἀ-
δελφοῦ αὐτῶν, ἐνῶ θνητοὶ, δακρυρρόοῦντες ἔτι ὑπὸ κατα-
πλήξεως καὶ βαρυθυμίας, ἐπιποθοῦσι τὸν ἀποδημήσαντα.

Καὶ εἶνε ἄρά γε ἐξαπάτη ὁ στοχασμὸς οὗτος; Καὶ
πῶς; Εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ ἔχῃ ἡ Αἰωνιότης αἴσθημα καὶ
ἐννοιαν αὐτοῦ πρὸς ὑποδεξίωσιν τοῦ τετελειωμένου πνεύ-
ματος, ἐνῶ ὁ ἐπίγειος κόσμος τεθλιμμένος ἔχει ἔτι δά-
κρυα, ἵνα ἀποτίσῃ πρὸς τὸν ἀποχωροῦντα τὸν φόρον τῆς
ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ; Εἶνε δυνατὸν νὰ
τιμᾶται ἐνταῦθα ἡ ἀρετὴ πλειότερον ἢ ὅσον ἐκεῖ ἄνω,
ἐνθα περιμένει αὐτὴν ἡ ἀνταμοιβή; Ὁχι· ἡ λύπη, ἡ στε-
νάζουσα ἐνταῦθα παρὰ τὸ λείψανον τοῦ δικαίου, ἐς τὴν γε-
νῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἄκρας ἡδονῆς τῶν ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ ἐκλεκτῶν, τῶν ὑποδεχομένων τὴν νέαν μακαρίαν

ψυχὴν. Ἐν τῷ σύμπαντι τῆς δημιουργίας, ἐν τῷ μεγάλῳ οἴκῳ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν Πατρὸς, μία μόνη οἰκεῖ οἰκογένεια. Ἐκεῖ ἄνω, ὥσπερ ἐδῶ κάτω, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ὁσιότης ἐνὸς μέλους αὐτῆς ἀνεκλαλήτου χαρᾶς πληροῦσιν ὅλων τὰς καρδίας.

Ἴσως δέ, (ὦ! τίς δύναται νὰ προαισθανθῇ τὰς μακαριότητας, ἃς προητοίμασεν ἡμῖν ἐν τῷ μέλλοντι κόσμῳ ὁ πανάγαθος Δοτὴρ παντὸς τελείου δωρήματος!) ἴσως μία τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀφάτων ἡμῶν ἡδονῶν ἔσεται καὶ τὸ νὰ δυνάμεθα νὰ βλέπωμεν ἐπὶ τῆς σφαίρας, ἣτις ἄλλοτε ὑπῆρξεν ἡμετέρα κατοικία, καὶ νὰ θαυμάζωμεν ἐν τῇ συμπλοκῇ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἡμετέρου βίου! Ἀλλὰ τί λέγω; Μακρὰν, μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ αἱ τολμηραὶ αὗται εἰκασίαι! Ὁ Θεὸς θέλει διατάξει ὅ,τι συμφέρει ἡμῖν. Ἄς προσπαθήσωμεν μόνον νὰ κατασταθῶμεν ἐνταῦθα ἄξιοι τοῦ κλήρου ἡμῶν. Ἐστω δὲ ἐπιθυμία ἡμῶν καὶ μετὰ θάνατον νὰ ὦμεν εὐεργετικοὶ ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τῆς μνήμης τῶν ἡμετέρων ἀρετῶν τε καὶ ἔργων. Ἵνα δὲ δυνηθῶμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν ταύτην, ἄρκει νὰ ἔχωμεν τὴν ἐπὶ τούτῳ σπουδαίαν θέλησιν.

Ὅθεν, ὦ χριστιανοί, φεύγετε καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὸ κακόν, ὅπερ δύναται νὰ καταστήσῃ ὑμᾶς μισητοὺς ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἀνθρώπων, διότι καθ' ἐκάστην δύνασθε ν' ἀποδιώσῃτε. Μία μόνη κακὴ πρᾶξις ἐπὶ μακρὸν κατασκιάζει τὸν βίον ὑμῶν· ἂν δὲ ὁ θάνατος καταλάβῃ ὑμᾶς ἐν μέσῳ τῆς δικαίας περιφρονήσεως τῶν συμπολιτῶν ὑμῶν, ἅπας ὁ βίος ὑμῶν ἀμαυροῦται, καὶ τὸ σκότος τῆς ἀτιμίας περικαλύπτει ὑμᾶς καὶ πέραν τοῦ τάφου.

Διευθετεῖτε καθημερινῶς τὰ οἰκιακὰ ὑμῶν πράγματα

οὕτως, ὥστε, ἂν αἴφνης ἀπὸ τοῦ παρόντος χωρισθῇτε
 βίου, οὐδεμίαν ν' ἀφήσητε ὀπισθεν ὑμῶν μεταμέλειαν καὶ
 ἀδοξίαν. Τὸ ἐπίγειον τάλαντον ἐδάνεισεν ὑμῖν ὁ Θεός,
 οὐχὶ ἵνα δι' αὐτοῦ θησαυρίσητε ἐχυτοῖς φθαρτὸν καὶ μά-
 ταιον θησαυρόν, ἀλλ' ἵνα ποιήσητε αὐτὸ παραγωγὸν ἐπὶ
 ὡς οἶόν τε μεγαλειτέρα ὠφελεία τῶν ὁμοίων ὑμῶν, ὁλο-
 κλήρου τῆς κοινωνίας. Ὁ δ' ἐγκαταλείπων τὰ τοῦ οἴκου
 αὐτοῦ εἰς ἀταξίαν καὶ διαφθοράν, ἀποδεικνύει πόσον ὀλί-
 γον ἐκτιμᾷ τὰ δοθέντα αὐτῷ παρὰ τῆς Θείας Προνοίας
 μέσα καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ ἦν ἀνάξιος αὐτῶν. Διατάτ-
 τετε τὰ κατὰ τὸν οἶκον ὑμῶν οὕτως, ὥστε καθ' ἐκάστην
 ἡμέραν καὶ καθ' ἐκάστην νύκτα νὰ ἦσθε ἀρκούντως πα-
 ρεσκευασμένοι πρὸς μετástασιν ἀπὸ τῶν προσκαίρων
 εἰς τὰ αἰώνια, χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ ὁ θάνατος ὑμῶν βλάβην
 ἢ ἀμηχανίαν τοῖς οἰκείοις ὑμῶν, ἢ νὰ γίνῃ αἷτιος ζημίας
 ἐτέροις, καθιστῶν ἀδύνατον τὴν πληρωμὴν τῶν ὀφειλο-
 μένων. Διευθετοῦντες δὲ τὰ οἰκιακὰ ὑμῶν, φροντίζετε
 τὸ ἐφ' ὑμῖν ἵνα παρέξῃτε τοῖς τέκνοις, τοῖς οἰκείοις καὶ
 τοῖς φίλοις ὑμῶν τὰ ἀναγκαῖα χρηματικὰ μέσα, ὥστε
 καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ὑμῶν νὰ δυνηθῶσι καὶ αὐτοὶ νὰ
 διανύσωσι βίον ἔντιμον καὶ ἠθικῶς ὠφέλιμον. Ἐὰν δὲ ἀ-
 πορῇτε περὶ τοῦ πρακτέου, ἐὰν ἀνησυχῇτε περὶ τοῦ μέλ-
 λοντος τῶν φιλτάτων ὑμῶν, προσθέσατε εἰς τὴν χρηστὴν
 δραστηριότητα τὴν ἔμφρονα οἰκονομίαν, καὶ θέλετε τύ-
 χει τοῦ ποθουμένου, καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ θέλει ἐπέλθει
 ὑμῖν καὶ θέλει στεφανώσῃ τὰ ὑμέτερα ἔργα.

Φροντίζετε δὲ, ὦ φίλοι, ἔτι πλέον, ἢ περὶ τῆς περι-
 ουσίας, ἣν νὰ καταλείψῃτε μέλλετε τοῖς τέκνοις καὶ τοῖς
 παρ' ὑμῶν κηδεμονευομένοις, περὶ τῆς ὡς οἶόν τε ἀρίστης
 ἠθικῆς αὐτῶν ἀνατροφῆς καὶ παιδείας. Τὰ ὄντως εὐγενῆ

καὶ διαρκῇ δῶρα δὲν ἀνήκουσι τῷ σώματι, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ· οἱ δὲ λαβόντες τὰ δῶρα ταῦτα θέλουσι μίαν ἡμέραν τιμήσει τὰ ἠθικὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰς γνώσεις, ἃς ὀφείλουσιν εἰς τὴν μέριμναν ὑμῶν, ἀντὶ πάσης χρυσίου ποσότητος καὶ πάσης κοινωνικῆς σχέσεως, ἃς ἠδύνασθε νὰ καταλείψητε αὐτοῖς. Οἱ ἀξιαγάπητοι αὐτῶν τρόποι, ἡ χρηστότης τοῦ ἤθους των, ἡ ἐνάρετος αὐτῶν ψυχῇ, τὰ θρησκευτικὰ αὐτῶν φρονήματα, πάντα ἔργα τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ παραδείγματος ὑμῶν, θέλουσι προσκτήσει αὐτοῖς πλειότερας καρδίας ἢ ὅλος ὁ χρυσὸς τῆς γῆς, καὶ ὅταν ἡ προστασία ὑμῶν δὲν δύναται πλέον νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ φίλτατα ὑμῶν ὀρφανὰ. Τοῦτο ἀπειράκις ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα, καὶ ὅμως ἀναρίθμητοι θνητοὶ τυφλώττοντες ἐπιμένουσιν ἰσχυρογνωμόνως εἰς τὴν πλάνην αὐτῶν!

Ἄλλ' οὐχὶ μόνα τὰ τέκνα ὑμῶν, οὐχὶ μόνοι οἱ οἰκεῖοι καὶ οἱ φίλοι πρέπει νὰ εὐλογῶσι τὸ ὄνομα ὑμῶν. ὦ! τοῦτό ἐστι λίαν ἀνεπαρκές! Θέλετε ν' ἀφήσητε αὐτοῖς καὶ μετὰ θάνατον ἄγγελον προστάτην; Ἐν ὑμῖν τοῦτο κεῖται. Ποιήσατε διὰ πολλῶν ἀγαθῶν ἔργων ἄξιον σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης τὸ ὄνομα ὑμῶν παρὰ τοῖς συνδημόταις, παρὰ τοῖς συμπολίταις, παρ' ἅπασιν, εἰ δυνατόν, τοῖς ἀνθρώποις. Ἀγαθὸν ὄνομα μετὰ θάνατον δὲν ἀποκτᾷ τις, ὅταν δὲν ἀφίνη ἐχθροῦς, ἢ ὅταν δὲν ἔχῃ μεγάλα ἐγκλήματα νὰ προσάψῃ ἑαυτῷ, ἀλλ' ὅταν κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ ἔπραξε πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὅσον ἠδυνήθη πλειότερα ἔργα καλὰ καὶ γενναῖα, ὅταν ἠγάπησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ φρονήματι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ. Ἐκεῖνος, ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ὁποίου οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν κακόν, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἀγαθόν ν' ἀναφέρωμεν ἔχομεν, ἀποθνή-

σκεῖ ἀφανής· οὐδὲν κενὸν ἀφίνει κατόπιν του, οὐδεμίαν λύπην, οὐδεμίαν ἀνάμνησιν, καὶ ἐντὸς μικροῦ διὰ παντὸς λησμονεῖται. Ὁ τοιοῦτος, ἀληθῶς εἰπεῖν, δὲν ἡτίμασε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδ' ἐφρόντισε ν' ἀποκτήσῃ τὴν μετὰ θάνατον ἀγαθὴν φήμην.

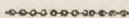
Ἡ ὑστεροφημία ἐστὶ προϊόν τρόπον εὐμενῶν, πιστότητος καὶ ἀκριβοείας, ἀρίστων ἡθῶν, προθυμίας πρὸς πάντας, μετριοφροσύνης, δραστηρίου ἀφοσιώσεως εἰς τὰ συμφέροντα τῆς τε κοινωνίας καὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν μελῶν αὐτῆς, ἐν ἐνὶ λόγῳ, εἴου πλήρους ἀρετῶν καὶ ἔργων ὠφελίμων, εἴου προσελκύοντος τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν καθολικὴν εὐγνωμοσύνην. Ποιήσατε ἑαυτοῖς ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ εὐγνώμονας καρδίας, καὶ τὸν θάνατον ὑμῶν θέλουσι κλαύσει πάντες ὡς δημοσίαν συμφοράν. Οἱ ἐνδεεῖς θέλουσιν ἐπικαλεῖσθαι ἔτι ὑμᾶς, καὶ ὅταν δὲν θέλετε ὑπάρχει πλέον· καὶ αὐτὸ τῶν ἀχαρίστων τὸ στόμα θέλει πλέκει ὑμῖν στέφανον ἐπαίνων, ἐπερχομένης αὐτοῖς παρὰ τὸν τάφον ὑμῶν ὀψιγενοῦς μεταμελείας. Οἱ δὲ σπόροι, οὓς ἐν τῷ εἴῳ ὑμῶν ἐσπείρατε, θέλουσι φέρεи ἄφθονον θερισμὸν τοῖς τέκνοις καὶ τοῖς τέκνοις τῶν τέκνων ὑμῶν. Ἐνεκεν τῶν ἔργων ὑμῶν οἱ ὑμέτεροι ἀπόγονοι, ὑπὸ πάντων τιμώμενοι, θέλουσιν ἀπολαβεῖ πλεονεκτημάτων, ὧν μόνοι οὐδέποτε ἤθελον τύχει. Ἐνεκεν ὑμῶν ἡ εὐλογία τοῦ οὐρανοῦ θέλει ἐπισκιάζει τὸν οἶκον, ὃν δὲν κατοικεῖτε πλέον. Ξένοι δὲ καὶ συγγενεῖς θέλουσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξυμνεῖ τὰς ἀρετάς καὶ τὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ θέλουσιν ἐγκωμιάζει ὑμᾶς ὡς ἀποχωρήσαντας ἀγγέλους, ἐνῶ οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄγγελοι θέλουσιν ἀσπάζεσθαι ὑμᾶς ὡς νεωτέρους αὐτῶν ἀδελφούς.

Ναί, ὦ Θεέ, ἀναστήσονται οἱ νεκροί Σου! Ζῶσι δὲ

καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς κόσμοις ἀγαθοποιοῦσι κατὰ τὸ Σὸν παράδειγμα. "Ὡ! εἴθε καὶ γὼ τοιαύτης νὰ τύχω εἰμαρμένης! Εἴθε καὶ γὼ νὰ ἐμφανισθῶ ἐν τῇ αἰωνιότητι ὡς εὐεργετικός ἀστήρ, χαρμολύπῳς ἀνατέλλον ἐκεῖ καὶ ἰλαρῶς δύνων ἐνταῦθα!

Ὡ τρισμακάριστε κλῆρες τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ, ὃν ἐνταῦθα μὲν θρηνεῖ εὐσεβὴς εὐγνωμοσύνη, ἄνω δὲ ὑποδέχεται πιστὴ ἀγάπη τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ! "Ἐσο καὶ ἐμὸς κλῆρος! Πρὸς σὲ παραβαλλομένη ὡς σκιᾶς ὄναρ ἐξαφανίζεται πᾶσα ἄλλη ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία.

Πάτερ ἐπουράνιε! Σὺ διεύθυνον τὰς προσπάθειάς μου πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Δός, ἵνα διὰ βίου ἐναρέτου καὶ ἔργων ἀγαθῶν τύχω ἐνταυτῷ τῆς ἄκρας ἡδονῆς, ἣν δύναται νὰ αἰσθανθῇ ἀνθρωπίνη καρδία ἐπὶ τοῦ γηίνου πλανήτου, καὶ τῆς ἐν τῇ αἰωνιότητι ἀφάτου μακαριότητος. Δυστυχῆς ἐκεῖνος, τὸν ὅποιον ἀποθνήσκοντα, ἐνταῦθα μὲν, δὲν κλαίουσι συγγενεῖς, δὲν ἐπιποθοῦσι φίλοι, δὲν ἐνθυμοῦνται εὐγνώμονες καρδίαι, ἐν δὲ τῇ χώρᾳ τῆς ἀθανασίας δὲν ὑποδέχονται ἀνοικταῖς ἀγκάλαις ἄγγελοι, οὐρανίαν ἀγαλλόμενοι ἡδονήν!

4B'.

Ὁ σκώληξ καὶ ἡ παντοδυναμία τοῦ Δημιουργοῦ.

« Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ
πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν. »

(Α' Ἐπιστ. Ἰωάνν. Γ', 1.)

ΟΤΑΝ ὑπὸ τῶν παντοίων βιωτικῶν μεριμνῶν πιέζωμαι
ἢ ὑπὸ ἐνδομύχου καταλαμβάνωμαι θλίψεως, ἐξέρχομαι
μόνος εἰς τοὺς χλοερούς καὶ ἀνθοστολίστους λειμῶνας,
ἢ ἐπὶ τῶν ἐν θέρους ὦρα ξανθίζόντων ἀγρῶν, ἢ ὑπὸ τὰς
δρροσερὰς τῶν δένδρων σκιάς. Ἐκεῖ μυρίαί φωναὶ τῆς
φύσεως ὁμιλοῦσι πρὸς τὴν ψυχὴν μου καὶ ἐπαναφέρουσιν
αὐτῇ τὴν διαταραχθεῖσαν γαλήνην, ἡ διάνοιά μου ἀνα-
βαίνει πρὸς τὸν Δημιουργόν, ἐνῶ δὲ θεωρῶ τὰ ἀναντίρ-
ρητα μαρτύρια τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀγαθότητος Αὐ-
τοῦ, μοὶ ἔρχεται ν' ἀναφωνήσω πρὸς ἅπαντας τοὺς ὁ-
μοίους μου, ὡς ὁ Μωυσῆς, εὐλογῶν πρὸ τῆς τελευτῆς αὐ-
τοῦ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ· « Ἐφείσατο Κύριος τοῦ λαοῦ
αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἡγιασμένοι ὑπὸ τὰς χεῖρας Αὐτοῦ. »
(Δευτερονομ. ΔΓ', 3). Τὸ γλυκὺ φῶς τοῦ ἡλίου, δια-
χεόμενον ἐφ' ἅπασαν τὴν περίξ χώραν, διαλύει τοὺς με-
λαγχολικοὺς διαλογισμούς μου, τὴν θλίψιν μου, ὡς τοὺς
πρωῖνους τοῦ περιέχοντος ἀτμούς. Ἄλλοτε δὲ κάθημαι
ἐπὶ ἄκρας ὑψηλῆς πέτρας, ἀφ' ἧς ἔχω κάτοπτον τὸν με-
γαλοπρεπῆ αὐτὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. Ἡ γαλήνη τῆς φύσεως
μεταβαίνει ἐν τῇ ψυχῇ μου, τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα πλη-
ροῖ τὴν καρδίαν μου, μία δὲ μόνον ἔτι μοὶ μένει λύπη,

ἡ λύπη, ὅτι βλέπω ἐμαυτὸν τοσοῦτον εὐκόλως καταβαλόμενον ὑπὸ τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου, τοσοῦτον εὐχερῶς ἀποδειλιῶντα πρὸς πᾶν ἔργον μου, τοσοῦτον φοβούμενον τὰ μέλλοντα, ἐνῶ ὁ Κύριος ἀείποτέ ἐστιν ἐγγὺς ἐμοῦ τε καὶ τῶν φιλητάτων μου, ἀγρυπνῶν μετὰ πατρικῆς στοργῆς καὶ μερίμνης καὶ περὶ τῶν ἐλαχίστων Αὐτοῦ πλασμάτων.

Οἱ εὐγλωττότατοι τῶν ἀνθρώπων λόγοι πολὺ ὀλιγώτερον μὲ διδάσκουσιν, ἢ ἡ φωνὴ τῆς θείας δημιουργίας. Οὐδενὸς ἀνθρώπου παραμυθία μὲ καταπραΰνει τοσοῦτον, ὅσον ἡ παρηγορία τῆς φύσεως. "Ὅταν ἀναβλέψω εἰς τὰς ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου ἀπείρους τῶν οὐρανῶν διαστάσεις, ἢ στρέψω τὰ βλέμματά μου περὶ ἐμὲ πρὸς τὴν ἄπειρον ζωὴν ἀναριθμῆτων πλασμάτων, καὶ ἴδω ἐν τῷ ἀέρι κανθάρους καὶ κώνωπας τρίζοντας καὶ πτηνὰ κελαδοῦντα καὶ περιῖπτάμενα, ἐν δὲ τοῖς ὕδασιν ἰχθύδια σκιρτῶντα, καὶ ἐφ' ἐκάστην βοτάνης καλάμην νέα πλήθη ἐρπετῶν καὶ ἐντόμων πτερωτῶν καὶ ἀπτερόν, καὶ εἶτα ἀναλογισθῶ, ὅτι ὁ Κύριος ἀπάσης τῆς ζωῆς ταύτης ἐστὶν ἐμὸς πατὴρ, τότε αἰσθάνομαι μέχρι βάθους τῆς ψυχῆς μου τὴν γλυκύτητα ὅλων τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα περικλείονται εἰς τὰς λέξεις ταύτας τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου· «Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ πατὴρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν. »

Ἀτελεστάτην ἔχομεν ἰδέαν περὶ τῆς ποικιλίας καὶ τοῦ πλήθους τῆς ζωῆς, τῆς ἐφ' ἧς ἄπασαν τὴν κτίσιν ἐπεκτεινομένης, διότι ἐλάχιστον μόνον μέρος τῆς θείας δημιουργίας δέδοται ἡμῖν νὰ βλέπωμεν. Ὅσακις λόγος γίνεται περὶ ἀπειρίας τοῦ Σύμπαντος, ὁ νοῦς ἡμῶν φέρεται κατὰ πρῶτον εἰς τὰ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἡμῶν πλήθη

τῶν οὐρανίων σωμάτων, καὶ εἶτα εἰς τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ περὶ ἡμᾶς ζῶντα καὶ οἰκοῦντα ἀπειράριθμα πλάσματα. Τὰ τελευταῖα ταῦτα, καθὼ συνήθη ἡμῖν καὶ καθημερινὰ, ἤττον ἐλκύουσι τὴν ἡμετέραν προσοχὴν, ἤττον διεγείρουσι τὴν περιέργειαν ἡμῶν, ἢ τὰ πόρρω καὶ ἐν ἀγνώστοις κείμενα χώραις. Διὰ τοῦτο μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας σπουδάζομεν τὰς γινομένας ἀνακαλύψεις τοῦ ἐκπληκτικωτάτου ἀριθμοῦ καὶ τῆς θαυμαστῆς τάξεως καὶ ποικιλίας τῶν κόσμων ἐκείνων, οὓς ἀστέρας ἀποκαλοῦμεν. Ἀσμένως δὲ ἀπολλύμεθα, οὕτως εἰπεῖν, ἐντὸς τοῦ ἀπείρου καὶ ἀδιεξιτήτου λαβυρίνθου τῶν ἀκαταλογίστων διαστάσεων τε καὶ μεγεθῶν.

Ἐν τούτοις εὐλόγως δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ δεικνύονται ἐν τῷ ἐλαχίστῳ τῆς γῆς σκώληκι, οὐδὲν ἤττον, ἢ ἐν τῇ εὐρυχωρίᾳ τῶν οὐρανῶν. Πλησίον ἡμῶν ζῶσι καὶ κινοῦνται καὶ εὐφραίνονται ὁλόκληροι κόσμοι, ὧν οὐδὲ τὴν ὕπαρξιν, τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν πληθὺν ὑποπτεύομεν. Μόνον εὐαρίθμους κρίκους τῆς ἀπεράντου τῶν ὄντων ἀλύσεως, τῆς περιλαμβανούσης τὴν σύμπασαν δημιουργίαν, γινώσκομεν, καὶ ἐλλειπέστατα διακρίνομεν τίνι τρόπῳ οἱ κρίκοι αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους συνδέονται. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ὁρατῶν ἡμῖν ὄντων τὰς πλείστας ιδιότητας ἀγνοοῦμεν. Εἰσὶ τινὰ φυτὰ, τὰ ὁποῖα φαίνονται, ὅτι ἔχουσιν ὡς τὰ ζῶα ὕπνον καὶ ἐγρήγορσιν. Ἀφ' ἐτέρου δὲ ὑπάρχουσι καὶ ζῶα αὐξάνοντα καὶ πολλαπλασιαζόμενα φυτῶν δίκην, καὶ διὰ τοῦτο θεωρηθέντα πολὺν χρόνον ὡς φυτά.

Εἰς τὴν τάξιν τούτων τῶν λεγομένων ζωοφύτων ἀνήκουσιν οἱ ἐντὸς τῆς θαλάσσης ἐπὶ τῶν ὑποβρυχίων βράχων προσκολλώμενοι σπόγγοι, οἵτινες, καίτοι ὡς ἐπὶ τὸ

πολὺ φαινόμενοι ὡς ἀτελῇ φυτὰ, εἰσὶ σύμπλεγμα πολλῶν μικροσκοπικῶν ζώων, κοινὴν ἔχόντων ζωὴν. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ τάξιν ἰδίως κατατάσσονται οἱ λεγόμενοι πολypoδες, ὄντα ἐκ τῶν ἀπλουστάτων, καὶ ὁμῶς ποικιλώτατα εἶδη καὶ ποικιλωτάτας μορφὰς παρουσιάζοντα. Οἱ πολypoδες ζῶσιν ἐν τοῖς ὕδασι τῶν θαλασσῶν, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ σώματος ἄλλων ζώων. Δὲν ἔχουσι δὲ ἐγκέφαλον, δὲν ἔχουσι πνοήν, καὶ ὁμῶς ζῶσι καὶ κινουῦνται κατ' ἰδίαν βούλησιν καὶ διὰ τοῦ στόματός των λαμβάνουσι τροφήν καὶ ἀποπτύουσι τὰ περιττά. Πλεῖστα εἶδη αὐτῶν δὲν φαίνεται νὰ ἔχωσι στόμαχον καὶ ἔντερα· ὅλα τὰ ἐντόσθια αὐτῶν συνίστανται ἐξ ἐνός μόνου λεπτοῦ σωλήνος· καὶ ἐν τούτοις τρώγουσι καὶ χωνεύουσιν. Αἰσθάνονται δὲ τὸν πόνον καὶ τὴν ἡδονὴν ὡς πᾶν ἄλλο ζῶον, καὶ διὰ τῶν πολλαπλῶν αὐτῶν καὶ μακρῶν στομάτων, ἅπερ ἀντὶ βραχιόνων κατὰ τὸ δοκοῦν κινουῦσιν, ἡξέyρουσι νὰ συλλάβωσι καὶ νὰ κρατήσωσι τὴν λείαν αὐτῶν, καὶ τὸ περιεργότερον, ἀμέσως καὶ ἀσφαλέστατα διακρίνουσι καὶ εὐρίσκουσι τὴν κατάλληλον αὐτοῖς τροφήν, ἂν καὶ μέχρι τοῦδε οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἀνεκαλύφθη ἐν αὐτοῖς ὁράσεως ὄργανον.

Ὁ δὲ πολλαπλασιασμὸς τῶν πολypoδων γίνεται μετ' ἐκτάκτου ταχύτητος· πρὸς δὲ, μεγίστην ἔχει καὶ σχεδὸν ἀκατάστρεπτον ἐν αὐτοῖς δύναμιν ἢ ζωὴν. Ἀπαραλλάκτως ὡς ὁ τῶν φυτῶν κορμὸς, τὸ σῶμα τοῦ πολypoδος ἀφίησι βλαστοὺς, οἵτινες αὐξάνουσιν ἐφ' ἱκανὸν μῆκος. Ὅταν ὁ νέος πολypoς, ἦτοι ἕκαστος τῶν βλαστῶν αὐτῶν, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἔχει κοινὸν μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ βίον, ἀναπτυχθῇ ἀρκούντως, ἀποσπᾶται ἀπ' αὐτῆς, ζητεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ τροφήν, καὶ ἀκολούθως καὶ αὐτὸς νέος

ἐκφέρει βλαστούς, οἷτινες νέοι εἰσὶ πολύποδες. Ἡ δὲ αὖ-
 ξησις αὕτη εἶνε τοσοῦτον ταχεῖα, ὥστε ἐν διαστήματι
 μιᾶς μόνης ἡμέρας πλεῖσται γεννῶνται γενεαί, ὧν ἕκα-
 στον μέλος πολλοὺς περιέχει βλαστούς καὶ νέαν ἀποτε-
 λεῖ οἰκογένειαν. Τινὲς τῶν πολυπόδων φαίνονται περιβε-
 βλημένοι μόνον λεπτῷ ὑμένι, ἄλλοι δὲ, ὡς τὰ γνωστὰ
 κοραλλία, κατασκευάζουσιν ἑαυτοῖς ὀστράκινον οἶκημα.
 Ὡς παράδειγμα δὲ τῆς περὶ τὸν πολλαπλασιασμόν τῶν
 εἰρημένων ζώων τερασίας ταχύτητος, ἔσω τοῦτο. Ἐνῶ οἱ
 μεγαλείτεροι τῶν κοραλλίων κορμοὶ δὲν ὑψοῦνται ἐν τῇ
 θαλάσῃ ὑπὲρ τὸν ἕνα καὶ ἥμισυ πόδα, οὐδὲν ἦττον ἐ-
 σχηματίσθησαν ἐν τῷ εἰρηνικῷ ὠκεανῷ ἐκ τῆς ἐπισω-
 ρεύσεως τῶν κορμῶν αὐτῶν ὀλόκληρα ὄρη καὶ νῆσοι,
 πολλῶν μιλλίων ἔχουσαι περιφέρειαν. Εὐλόγως δὲ μά-
 λιστα πιστεύεται, ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα, ἅτινα κτίζουσι
 τὰς κατοικίας αὐτῶν καὶ ὑπερθέτουσιν αὐτάς ὥσπερ οἱ
 κοχλῖαι καὶ τὰ ὄστρεα, ὑπῆρξαν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων
 καὶ ποτὲ πολυαριθμοτέρων ζώων τῆς γῆς· καθόσον ἀ-
 ναμφισβήτητον εἶνε, ὅτι μέγα μέρος τοῦ σημερινοῦ φλοιοῦ
 τῆς σφαίρας ἡμῶν συνίσταται ἐκ τῶν λειψάνων αὐτῶν
 καὶ ἄλλων παρομοίων πλασμάτων, καὶ ὅτι πολλάκις ἀ-
 παντῶμεν ὄρη ὀλόκληρα ἐκ μόνης τοιαύτης συγκεείμενα
 ὕλης. Οἷαδὴποτε ὁμῶς καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος
 ταχύτης, ἡ μεγίστη αὕτη πληθὺς προὔποτίθησιν ἀναγ-
 καίως πολλῶν αἰώνων ἐργασίαν.

Ἡ ζωτικὴ δύναμις, ἡ ἐν τοῖς πολύποσιν, ἀνθίσταται
 πολλάκις πρὸς πᾶσαν καταστροφῆς δοκιμὴν. Εἰδός τι
 πολυπόδων, αἱ ὕδραι, αἷτινες συνήθως προσκολλῶσι τὸ
 διαφανὲς καὶ μυελῶδες σῶμά των ἐνύδροις τισὶ φυταρίοις
 καὶ πολυειδῶς ἐπεκτείνουσι τὰ στήματα, ἥτοι τοὺς βρα-

χίονας αὐτῶν, ἵνα λάβωσι τὴν τροφήν καὶ φέρωσιν αὐτὴν εἰς τὸ στόμα, ἐπὶ τοσοῦτόν εἰσι φύσει εὐζωοὶ καὶ βλαστικάι, ὥστε δύναται τις νὰ κατακερματίσῃ σχεδὸν αὐτὰς χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐν αὐταῖς δύναμιν τῆς ζωῆς. Τμηθείσης τριχῇ καὶ τετραχῇ ὕδρας τινός, ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὥρῶν ἕκαστον τῶν τεμαχίων αὐτῆς ἀνέζησεν ἰδίαν ζωὴν καὶ ἀπετέλεσε νέον ζῶον, ζητοῦν τροφήν. Ἄλλοτε ἀνεστράφη ἐντελῶς ἐν τῶν ζώων αὐτῶν, ὡς ἀναστρέφεται δερματίνη χειρὶς, ὥστε τὰ ἐντὸς αὐτοῦ ἐκτὸς νὰ γίνωσι· μετ'ὀλίγον δὲ τὸ οὕτω ἀνεστραμμένον ζῶον ἐξηκολούθει νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ καταστάσει καὶ νὰ τρέφῃται. Ἄλλας ὕδρας διέτεμον κατὰ μῆκος· μετὰ παρέλευσιν δέκα ἡμερῶν τὰ διάφορα ταῦτα κλάσματα παρήγαγον νέους βλαστούς, ἥτοι νέας ὕδρας, αἵτινες εἶχον ἤδη τὸ στόμα αὐτῶν ἀνεσχηματισμένον καὶ ἐπιτήδειον πρὸς καταβροχθισμόν τῆς τροφῆς.

Ἐν ταῖς λίμναις, ἐν τοῖς ἔλεσι καὶ ἐν τοῖς τέλμασι ζῶσιν ἑκατομμύρια τοιούτων ζώων, προσκολλημένα εἰς τὴν ἐπὶ τῶν λιμναζόντων ὑδάτων ἐν ὥρᾳ θέρους σχηματιζομένην ὑποπρασίνην ὕλην. Ἐκεῖ σχεδὸν ἀόρατά εἰσι τῷ γυμνῷ ὀφθαλμῷ τὰ ζῶα ταῦτα, μόνον δὲ διὰ μικροσκοπίου διακρίνονται ἀναρίθμητα. Ὁμοιάζουσι δὲ, ὅταν μὲν συστέλλωνται, ψαμμίῳ ἢ κεγχριδίῳ, ὅταν δὲ ἐκτείνωσι τὰ λεπτὰ αὐτῶν στήματα, ἄστρῳ, ἄνθει ἢ τριχῶν συνδέσμῳ. Πλεῖστα δ' αὐτῶν ἐν ἀκαρεῖ χρόνῳ παραδόξως ποικιλωτάτας ὑφίστανται μεταμορφώσεις.

Ἡ θερμότης τὰ μάλιστα ζωοποιεῖ αὐτά. Ἐὰν πληρώσωμεν ὑάλινον ποτήριον ὕδατος, περιέχοντος πολύποδας, ἐλέπομεν τὰ μικροσκοπικὰ ταῦτα ὄντα σπεύδοντα πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων προσβαλλόμενον μέ-

ρος τοῦ ἐκπώματος· κρότος δὲ τις δυνατὸς ἐπιγινόμενος, φαίνεται ὅτι τρομάζει αὐτὰ, καὶ τότε ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκεντροῦνται καὶ συστέλλονται. Εἰσὶ δὲ καὶ τινὰ αὐτῶν ἀρκούντως μεγάλα, ὥστε νὰ διακρίνωνται διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὁ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος σφαιριότης καλούμενος πολύπους, παραδείγματος χάριν, ἔχει πάχος σμικροτάτης φακῆς, εἶνε δὲ μαλακὸς ὡς μυελὸς καὶ τόσον ἀπαλός, ὥστε, ἐάν τις ἄκροις δακτύλοις λάβῃ αὐτὸν οὐχὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς, ἀμέσως διαλύεται. Διὰ τοῦ μικροσκοπίου τούναντίον βλέπει τις τὸ μικρὸν αὐτὸ ζῶον ὑπὸ λαμπρὸν πράσινον χρῶμα πλέον πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ ἐν κύκλῳ κυλινδούμενον, ὥσπερ σφαῖρα. Ὅντος δὲ τοῦ σώματος τοῦ ζωαρίου διαφανοῦς, διακρίνονται ἐντὸς αὐτοῦ τὰ εἰσέτι μὴ γεννηθέντα τέκνα ἐν εἵδει σφαιριδίων, πολλάκις εἴκοσι καὶ τριάκοντα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἡθροισμένα, ἐν ἐκάστῳ δὲ τούτων διαφαίνονται ἄλλα σφαιρίδια, καὶ πάλιν ἄλλα, τὰς μελλούσας περιέχοντα γενεάς· ἡ ἰσχὺς δὲ τῶν διοπτρικῶν ὀργάνων παύει, χωρὶς νὰ φθάσῃ τὸ τέρμα τῆς ἰσχύος τῆς φύσεως. Ὅταν δὲ τὰ τέκνα τοῦ πολypoδος γίνωσιν ὄριμα πρὸς ἐκκόλαψιν, διαρρήγνυται ἡ μήτηρ, καὶ τὰ τέως περικλειόμενα σφαιρίδια ἐκκυλίσονται πέντε μέχρι δέκα ἀνὰ πᾶσαν ὥραν καὶ λαμβάνουσι τὴν ζωὴν τῆς μητρός, ἥτις τότε ῥινηοῦται καὶ θνήσκει.

Ἐπίσης ἀπαλὰ καὶ μυελώδη εἰσὶ τὰ ζωάρια, ἅπερ κατοικοῦσιν ἐν τοῖς ἐλύτροις τῶν κοραλλίων, καὶ κατασκευάζουσιν αὐτὰ, ἐξιδροῦντα γλοιώδη τινὰ μύξαν, ἥτις ἀκολούθως σκληρύνεται καὶ ἀπολιθοῦται. Τὰ ζωάρια ταῦτα ἀποθέτουσιν ἐπὶ τῆς πέτρας ἢ ἐπὶ τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος κοραλλίνου κορμοῦ τὰ ὡὰ αὐτῶν, ὅμοια πρὸς ῥα-

νίδας γάλακτος σχεδὸν ἀφανεῖς· ἀφ' ὧν νέα παράγεται ζωαρίων γενεά. Οὕτω εἷς καὶ ὁ αὐτὸς κορμὸς ἢ κλάδος κοραλλίων ὑπῆρξε τὸ οἰκητήριον μυριάδων τοιούτων ζωαρίων. Εἰσὶ δὲ ταῦτα λευκὰ τὸ χρῶμα καὶ ἔχουσιν ὀκτὼ βραχίονας, ἐν δὲ τῷ μέσῳ ἐκάστου βραχίονος ὑπάρχει ἄνοιγμα χρησιμεῦον ὡς στόμα· τὸ δὲ σῶμα τοῦ ζωαρίου ἐστὶ λίαν σμικρὸν καὶ διὰ λεπτοτάτου δεσμοῦ συνέχεται πρὸς τὴν κοραλλίνην αὐτοῦ θήκην.

Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια πλάσματα ζῶσι καὶ φαίνονται μόνον ἐν τῇ θερμότητι τῆς θερινῆς τοῦ ἔτους ὥρας· ἐν δὲ χειμῶνι ἐξαφανίζονται. Ἀναρίθμητα δὲ εἶδη εὗρηνται ἐν ταῖς θερμαῖς χώραις, ἰδίως ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Οἱ μεγαλείτεροι σκώληκες τρέφονται ὑπὸ μικροτέρων· ἐνίοτε δὲ εὗρέθησαν καὶ ἐν τοῖς σμικροτέροις μόρια ἰχθύων. Ἀλλὰ πῶς τρέφονται τὰ μικροσκοπικὰ ταῦτα ὄντα, τὰ εἰς γυμνὸν ὀφθαλμὸν ἀόρατα; Βεβαίως εὗρίσκουσιν ὡς τροφήν ἄλλα πλάσματα λεπτότερα αὐτῶν, ἅτινα καὶ αὐτὰ ἀπὸ ἄλλων παμμίκρων ὄντων σιτίζονται, καὶ τοῦτο ἴσως ἐπ' ἀπειρον· διότι τίς ἀγνοεῖ ὅτι ζωτικὴ τις δύναμις ἅπασαν πληροῖ τὴν φύσιν; ὅτι τὸ ἐλάχιστον βρύον, τὸ ἐπὶ τῆς πέτρας, κατοικεῖται ὑπὸ ὀλοκλήρου κόσμου ζῶων, ἀπαραλλάκτως ὡς ἡ γῆνιη σφαῖρα; ὅτι ὅπως αἱ θάλασσαι πλήθουσιν ἰχθύων, οὕτω καὶ πᾶσα σταγὼν ὕδατος γέμει ἀναριθμῆτων ζωαρίων, ἅτινα κινοῦνται, τaráσσονται, ἀνασκιρτῶσιν ὡς ἐν μεγάλῃ λίμνῃ; Ὅσάκις τις πίνει ὕδατος ποτῆριον, ἵνα τὴν δίψαν του σβέσῃ, καταρρόφῃ ἀπαρατηρήτως μυριάδας ἐμψύχων ὄντων, τὰ ὅποια ἐν τῷ ὕδατι αὐτῷ οἰκοῦσι καὶ πολλαπλασιάζονται, καὶ τῶν ὁποίων τὸν ἀπόρρητον ὄργανισμόν μόνον διὰ τῶν ἰσχυροτάτων μικροσκοπίων ἀνα-

καλύπτομεν. Τοιαῦτα ζωάρια ὑπάρχουσιν ἐντὸς ὄλων τῶν ὑγρῶν, ἐν τῷ αἵματι καὶ ἐν τοῖς ἐντοσθίοις τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, ἐν τῷ σιέλῳ καὶ ἐν τῇ φλεγματώδει ὕλῃ, τῇ ἐπὶ τῶν ὀδόντων προσκεκολλημένῃ, ἐν τῷ καθαρωτάτῳ ὕδατι, μάλιστα ὅταν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὰς ἡλιακὰς ἐκτεθῇ ἀκτῖνας, ἐν τῇ πρὸς κατασκευὴν ἄρτου ζύμῃ, ἐν τῇ ἐξ ἀλεύρου κόλλᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ πάντα εἰσὶ πλήρη κινήσεως καὶ ζωῆς. Καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ἀχανῆ κόσμον, ἔνθα ἀπόλλυνται ἐν τῷ πλήθει ἑκατομμύρια ἀγνώστων ὄντων. Ὁ θάνατος, ἡ σῆψις τοῦ ἀνθρωπίνου πτώματος, ἐστὶν ἡ συγμῆ, καθ' ἣν ἡ σὰρξ καὶ τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου μεταβάλλονται εἰς νέα εἶδη ζώων καὶ εἰς σκώληκας μεγάλους, ὧν τὸ σπέρμα καὶ τὰ συστατικά στοιχεῖα ἔφερεν ἐν ἐαυτῷ λεληθότως ὁ ζῶν.

Ἐάν τις λάβῃ ἐπὶ ἀκίδος βελόνης σταγόνιον ὄξους διεφθορότος καὶ παρατηρήσῃ αὐτὸ διὰ τοῦ μικροσκοπίου, θέλει ἶδει μετ' ἐκπλήξεως ἐντὸς τοῦ οὕτως αὐξανομένου σταγονίου πλῆθος ἀμέτρητον μικρῶν ὀφιδίων τε καὶ ἐγχειλίων, ὁμοίων λεπτοῖς νήμασιν, ἀποληγόντων ἑκατέρωθεν εἰς ὄξυ, κινουμένων κυματοειδῶς καὶ διατρεχόντων μετὰ πολλῆς ζωηρότητος τὴν μεγάλην ταύτην λίμνην πανταχόσε, ποτὲ μὲν βραδύτερον καὶ ἄλλοτε ταχύτερον, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς. Εἶδον νεωστὶ ἐν τῶν ἰσχυροτέρων ἡλιακῶν μικροσκοπίων, μεγαλύνον πλέον ἢ χιλιάκις μυριοπλασίως τὰ ἀντικείμενα. Ἐπὶ τεμαχίου καθαρωτάτης ὑέλου ἐτέθη διὰ βελόνης ἐλάχιστον μέρος ὕδατος ποσίμου. Ἡ διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐντὸς σκοτεινοῦ θαλάμου εἰσερχομένη ἡλιακὴ ἀκτίς, φερομένη ἐπὶ τῆς τοῦ ὕδατος ῥανίδος, ἀπέδιδεν ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι τοίχου τὴν εἰ-

κόνα τῆς ῥανίδος ταύτης εἰς μέγεθος διπλοῦ μεγάλης οἰκίας παραθύρου. Ἐν τῇ οὕτως ἀποτελεσθεῖσῃ εἰκόνι τοῦ ἐλαχίστου ἐκείνου ὕδατιοῦ ἐφαίνοντο σαφέστατα πολυάριθμα ζωάρια διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων, ἐξ ὧν τινὰ ἦσαν ἰσομεγέθη βατράχοις, ἔχοντα πόδας καὶ χεῖρας καὶ κεφαλὰς, καὶ κινούμενα καὶ τρέχοντα καὶ πηδῶντα καὶ ἐν ἀκαρεῖ πολλαπλασιαζόμενα καὶ θνήσκοντα. Ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου, ἐξατμιζομένου τοῦ ὕδατιοῦ διὰ τῆς θερμότητος τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος, τὰ πρό μικροῦ ζωηρὰ ἐκεῖνα ζωάρια ἐξέλιπον, νεκρὰ δὲ φύσις κατελάμβανε τὴν εἰκόνα τῆς τέως ῥανίδος, ποικιλωτάτας καὶ περιέργους παριστάνουσα κρυσταλλώσεις. "Ω! ποῖος βλέπει τοιαῦτα ἀπροσδόκητα θεάματα ἄνευ βαθυτάτου θαυμασμοῦ, ἄνευ ἀπορίας μεγίστης!

"Αλλοι διέτεμον εἶδη τινὰ μικρῶν ἐγχειλίων καὶ μετ' ἐκπλήξεως διὰ τοῦ μικροσκοπίου εἶδον ἐκρέοντα ἀπὸ τῆς κοιλίας αὐτῶν πλεῖστα σμικρότατα ὑμενώδη ὡὰ, ἀπὸ δὲ τῶν ὡῶν αὐτῶν μετ' ὀλίγον ἐξῆλθον σμικρότατα ἐγχειλία, πλέοντα ὡς αἱ μητέρες αὐτῶν καὶ ταχέως αὐξάνοντα. Ἐκ τῶν μικροσκοπικῶν αὐτῶν πλασμάτων τινὰ μὲν ὠοφοροῦσιν, ἄλλα δὲ εἰσὶ ζωοτόκα· πάντα δὲ ἡξεύρουσι νὰ τρέφονται κατὰ τὸν συμφερότερον αὐτοῖς τρόπον.

Ἀλλὰ πόθεν τρέφονται τὰ ἐλάχιστα ταῦτα ζωάρια ἐντὸς μιᾶς ὕδατος σταγόνης, ἥτις ἐστὶν αὐτοῖς ὡς ὠκεανός; Τίς ἢ τροφή τῶν ζωαρίων αὐτῶν, ἅπερ ἐνίοτε εἰσὶν ἑκατοντάκις μυριοστὰ ψαμμίου; Ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν δὲν δύναται νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἄπειρον τοῦ νέου αὐτοῦ κόσμου· καὶ ὁμῶς βεβαίως ὑπάρχουσιν ἔτι μικρότερα ὄντα, χρησιμεύοντα αὐτοῖς ἀντὶ τροφῆς, ὄντα, τὴν ἀνακάλυψιν

τῶν ὁποίων οὐδέποτε ἴσως θέλει κατορθώσει ὁ ἄνθρωπος.

Πανταχοῦ ἀπαντῶνται τὰ μικροσκοπικά πλάσματα ποικιλώτατα κατὰ τε τὰς μορφάς καὶ ἔτι πλέον κατὰ τὰς κινήσεις αὐτῶν. Ἐκαστον εἶδος ἰδίον ἔχει τρόπον τοῦ βαδίζειν ἢ, ὀρθότερον εἰπεῖν, τοῦ νήχεσθαι. Τινὰ ἔχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πυκνὸν σῶμα· ἄλλα δὲ εἰσὶν ὑμενώδη, καὶ ἄλλα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν φαίνονται ἀλλοιούμενα.

Ἵνα δὲ, οὕτως εἰπεῖν, προκαλέσωμεν εἰς τὴν ζωὴν ὁλόκληρον κόσμον πλασμάτων, ἀρκεῖ νὰ χύσωμεν ὀλίγον ὕδωρ ἐπὶ φύλλων, ἢ χλόης, ἢ ἄνθους, ἢ ἐπὶ κρέατος ζώου, καὶ νὰ ἐκθέσωμεν αὐτὸ εἰς τὸν ἥλιον ἢ εἰς μετρίαν τινὰ θερμότητα. Μετ' ὀλίγον γίνεται ἐν τῷ ὕδατι διαλύσεις, ἀναζύμωσις, σῆψις· ὅ,τι δὲ ἡμεῖς σῆψιν ἀποκαλοῦμεν, ἐστὶν ἀπλῶς ἐμφάνισις νέας ζωῆς. Ἐκατομμύρια ὄντων γεννῶνται. Πόθεν ταῦτα ἔρχονται; ποῦ ἐξαφανίζονται; εἰς τί χρησιμεύουσι; Τίς δύναται νὰ ἐξεύρῃ τὸ θεῖον ἀπόρρητον τῆς ἀοράτου φύσεως; Ἐν τούτοις καὶ τὰ ἐλάχιστά εἰσιν ἐπίσης ἀναγκαῖα τῇ τοῦ παντός τάξει, ὡς τὰ μέγιστα. Καὶ αὐτὸς ὁ ἥλιος, ὁ μυριοπλασίως μεγαλύτερος τῆς γῆς, δὲν ἀποτελεῖ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Δημιουργοῦ τῆς ζωῆς, τοῦ κοινοῦ τῶν κόσμων Πατρός, πρᾶγμα σπουδαιότερον ἐνὸς τῶν ἐλαχίστων πλασμάτων, ἐξ ὧν μυριάδες ἀναρίθμητοι ἐν μιᾷ μόνη σταγόνι ὕδατος συνάμα ἐνδιαίτῳνται.

Ὅταν βράζῃ τὸ ὕδωρ, τὸ περιέχον τὰ μικροσκοπικά ὄντα, ταῦτα, ὡς φαίνεται, θνήσκουσιν ὑπὸ τῆς ὑπερβολικῆς θερμότητος καὶ ἄφαντα γίνονται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Ἀλλ' ἐὰν ἐκθέσῃ τις ἐπὶ τινος ἡμέρας τὸν ὑγρὸν αὐτῶν τάφον εἰς τὸν ἀέρα καὶ εἰς τὸν ἥλιον,

νέα αναφαίνονται ζωάρια, εἴτε διότι ἀνέζησαν τὰ θανόντα, εἴτε διότι δὲν ἡδυνήθη ἡ ἐνέργεια τοῦ πυρὸς νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐν τοῖς ὡαῖς αὐτῶν ζωτικὴν δύναμιν. Πολλάκις, τῷ ὄντι, ἐφάνη ἡ ζωὴ καὶ μετὰ ἐτῶν παρέλευσιν, ἐξερχομένη ἀπὸ τῶν κόλπων τοῦ θανάτου. Ἐὰν ἀφήσωμεν νὰ ἐξατμισθῇ τὸ ὕδωρ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου παρετηρήσαμεν πλεῖστα μικροσκοπικὰ ὄντα, τὰ τέως ζωηρὰ ζωάρια φθίνουσι κατὰ μικρὸν, ἀποβάλλουσι πᾶσαν ἐνέργειαν, ἀποξηραίνονται καὶ γίνονται ἐντελῶς ἀγνώριστα· μόλις δὲ διακρίνομεν τὰ ἀποξηρανθέντα αὐτῶν δερμάτια ὡς κόνιν λάμπουσιν καὶ ἀκίνητον. Ἀλλὰ μετὰ πολὺν χρόνον ἂν χύσωμεν ἐπὶ τοῦ τόπου τῶν λειψάνων αὐτῶν νέον ὕδωρ, θέλομεν ἶδει αὐτὰ ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν ἀναζωοποιούμενα καὶ μετὰ ζωηρότητος πλέοντα ἐν τῷ νέῳ αὐτῶν ὠκεανῷ.

Ποῦ λοιπὸν νὰ ζητήσω τὰ ὅρια τῆς ζωῆς; Δὲν ἀναγκάζομαι ἄρα μετὰ θαυμασμοῦ νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἐπίσης ἄπειρος ἐν τοῖς ἐλαχίστοις, ὡς ἐν τοῖς μεγίστοις; Ναὶ ἡ παντοδυναμία τοῦ Ὑψίστου οὐδαμοῦ παύει. Ὅσον μακρὰν καὶ ἂν ἐπιτραπῇ εἰς τὸν γῆινον ὀφθαλμὸν μου νὰ εἰσδύσῃ, πάντοτε θέλω ἀπαντήσῃ νέα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. Οὐδαμοῦ ὑπάρχει τέλος. Τί δ' ἐστὶ μέγα; τί δ' ἐστὶ μικρὸν; Ὅ,τι θεωρεῖται παρ' ἡμῶν μέγα, εἶνε σμικρὸν ὡς πρὸς ἄλλα ἀόρατα ἡμῖν, ἀσυγκρίτως μεγαλείτερα· ὅ,τι δὲ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ ἀνθρώπου ὀφθαλμοὺς ἐλάχιστον φαίνεται, εἶνε μέγα σχετικῶς πρὸς μυριάδας ἄλλων σμικροτέρων πλασμάτων, εὐρισκομένων ἐν τῷ διὰ παντὸς ἀνεφίκτῳ ἡμῖν κόσμῳ τῶν ἐλαχίστων. Μόνον ἐνώπιον τοῦ τῇν δημιουργίαν Αὐτοῦ σύμπασαν περιλαμβάνοντος οὐ-

δὲν ἐστὶ μέγα· μόνον ἐνώπιον τῆς μεγαλειότητος τοῦ Αἰωνίου καὶ Ἀπείρου τὰ πάντα καθίστανται ἀπείρως σμικρά.

Πᾶν σπέρμα ἐστὶν ἡ ἀρχὴ νέου σπέρματος· ἡ ζωὴ ἀπὸ τῆς ζωῆς γεννᾶται. Ἡ ζωὴ μεταβάλλει μορφήν, ἐνδύεται νέαν ὕλην, εἴτα ἀπορρίπτει αὐτὴν ὡς πεπαιωμένον καὶ ἄχρηστον ἐνδυμα. Ἡ μεταβολὴ αὕτη καλεῖται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων θάνατος· ἀλλὰ, κυρίως εἰπεῖν, δὲν ὑπάρχει θάνατος· μόνον ἡ ζωτικὴ δύναμις νέον περιβάλλεται ἱμάτιον καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν αὐτῆς. Ποῦ ἤρχισε; ποῦ θέλει τελειώσει; Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἡ ζωὴ πληροὶ ἅπασαν τὴν κτίσιν. Ὡς τὸ φῶς τοῦ λύχνου, ἀπαραλλάκτως καὶ ἡ ζωὴ εὐρίσκεται παρούσα καὶ ὅπου δὲν βλέπει τις αὐτήν. Εἷς σπινθὴρ πολλοὺς ἄλλους ἐξάπτει σπινθῆρας, καὶ ἀπὸ τῆς φλογὸς ἐνὸς μόνου λύχνου μυριάδας λύχνων δύναται τις ν' ἀνάψῃ, χωρὶς οὐδόλως νὰ ἐλαττωθῇ τὸ φῶς αὐτοῦ. Ἐν τῷ στροβίλῳ μιᾶς μόνης ἐλάτης περικλείεται τὸ σπέρμα ὀλοκλήρου δάσους ἐλατῶν. Ἡ ἐν τῷ καρπῷ αὐτῷ κοιμωμένη ζωτικὴ δύναμις περιμένει μόνον τὴν συνδρομὴν τῶν εὐνοϊκῶν περιστάσεων ἵνα μεταβάλλῃ τὸν σπόρον εἰς δένδρα μεγαλοπρεπῆ, ὧν τὰ στελέχη καὶ οἱ κλάδοι θέλουσι παρέξει εἰς μυριάδας πλασμάτων σκιάν, κατοικίαν, τροφήν. Ἀπὸ τοῦ ζῶντος ἐξέρχεται πολλαπλάσιος νέας ζωῆς, ἀπ' αὐτῆς ἄλλη, καὶ ἀπὸ ταύτης ἄλλη ἐν ἀμετρήτῳ πολλαπλασιασμῷ, ὅπως ἀπὸ τῆς κοιλίας τοῦ σφαιρίτου πολυπόδος τὰ ἐν ἐλαχίστοις σφαιριδίοις τέκνα αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τούτων ἄλλαι, καὶ αὖθις ἄλλαι γενεαί. Πᾶσα ζωὴ περικλείει ἐν ἑαυτῇ καὶ ἀναπτύσσει ἐτέραν ζωὴν, ὥσπερ ἐπὶ ἐκτεταμένης καὶ κυματώδους θαλάσσης πᾶν κύμα ἕτερον κύμα παράγει, καὶ πάλιν εἰς ἄλλο ἐκχύνεται, ἵνα αὖθις νέον

σχηματίσει, χωρὶς νὰ ᾔνε δυνατόν νὰ διακρίνωμεν τὴν γένεσιν καὶ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ.

Καὶ ὁμοῦς ἡ τὴν δημιουργίαν ἄπασαν πληροῦσα αὕτη δύναμις τῆς ζωῆς δὲν εἶνε πανταχοῦ ἡ αὕτη, ἀλλὰ παμποίκιλος, εἰς ἀπείρους βαθμοὺς διηρημένη καὶ ἐν τῇ τῶν ὄντων κλίμακι κατὰ νόμους αἰωνίους κεχωρισμένη. Ἡ αὕτη δύναμις δὲν κινεῖ τὸν ἐλέφαντα καὶ τὸ ἄκαρι· τὸ ταπεινὸν ἔρυν δὲν παράγει τὴν κέδρον καὶ ὁ αἰτὸς δὲν γεννᾶται ἀπὸ τοῦ ἐφημέρου ἐντόμου. Ἐκαστον ὃν διαμένει ἀμεταπτώτως ἐντὸς τῶν ἀοράτων ὁρίων τοῦ εἵδους αὐτοῦ· ἕκαστον πολλαπλασιάζεται κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ νόμους· αἱ παροῦσαι γενεαὶ περικλείουσιν ὅλας τὰς μελλούσας γενεάς, αἵτινες θέλουσιν ἐξέλθει ἀπ' αὐτῶν ὡς αἱ ἀκτῖνες ἀπὸ ἐστίας φωτός. Ποῦ δὲ φέρουσιν αἱ ἀπὸ τῶν ἐστιῶν αὐτῶν ἐξερχόμεναι ἀκτῖνες; Ποῦ χάνεται ἡ ἀπὸ τῶν πηγῶν τῆς ζωῆς ἐξερχομένη ζωή;

ὦ! πόσα ζητήματα! πόσαι προαισθήσεις! πόσα αἰνίγματα! Ἐγὼ εὐρίσκομαι ἐνταῦθα ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀπειρίας τῶν ζώντων πλασμάτων, αὐτὸς ἐμαυτὸν ἀγνοῶν καὶ ὑπὸ θείας φρίκης κατειλημμένος· βλέπων δὲ πρὸς τὸν ὠκεανὸν αὐτὸν τῶν πραγμάτων καὶ οὐδαμοῦ ἀπαντῶν ὄχθην, συλλογίζομαι τὴν παντοδυναμίαν τοῦ παραγαγόντος ἀπὸ τοῦ μηδενὸς ταῦτα πάντα. ὦ Θεέ, αἰωνίως μέγιστε, τί εἰμι ἐνώπιόν Σου!

Ἐχω ἀνάγκην νὰ ἐμβλέψω εἰς τὰ ἄπειρα ὕψη τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ παρατηρήσω τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἐκείνας σφαίρας καὶ νὰ ζητήσω νὰ μάθω τὰς περιφορὰς τῶν πλανητῶν, τὰς μορφάς, τοὺς καταυγασμοὺς, τὰ ὄρη καὶ τὰς φάσεις αὐτῶν, ὅπως ἀναγνωρίσω τὴν σοφίαν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν παντοδυναμίαν Σου, ὦ Σὺ, οὐτινος

ἡ μεγαλοπρέπειά ἐστιν ἀνωτέρα πάσης ἐκφράσεως ; Ἐπίσης ὅλον Σὲ ἀναγνωρίζω ἐν τῷ ἐλαχίστῳ σκοληκίῳ, ὅπερ μόνον διὰ τῶν ἰσχυροτάτων διοπτρικῶν ὀργάνων διακρίνει ὁ ὀφθαλμός μου ἐν τῷ σμικροτάτῳ χώρῳ, ἐνθα οἰκοῦν μεθ' ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του εὐφροσύνως ἀπολαύει τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Μάτην διατρέχω τὰς ἀκαταλογίστους τῶν οὐρανῶν διαστάσεις, οὐδαμοῦ ἀπαντῶ ὄρια. Μάτην καταβαίνω εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν ἀπείρων σμικρῶν, καὶ οὐδὲν εὕρισκω τέλος. Ἀλλὰ Σὲ, Σὲ μόνην, ὧ Ὑψίστη Δύναμις καὶ Σοφία καὶ Ἀγάπη, πανταχοῦ ἀνευρίσκω.

Μετὰ θαυμασίας σκοπιμότητος ἐπλάσας τὰ μέλη τοῦ ἐλαχίστου ζωῦφιου, τοῦ μόλις ὡς ἄτομον κονιορτοῦ φαινομένου εἰς τοὺς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοὺς, καὶ ἀκαταλήκτῳ ῥώμῃ καὶ εὐκνησίᾳ ἐξώπλισας τοὺς μῦς αὐτοῦ, ὥστε φορᾷ ὡς ἀστραπῆς νὰ τρέχῃ πρὸς τὸν ὀρισθέντα αὐτῷ σκοπόν. Ἐστόλισας δὲ ἐν ἑκαστῷ τῶν ἀφανῶν αὐτῶν πλασμάτων Σου ὠραίοις σχήμασί τε καὶ χρώμασιν, ἅπερ οἱ θνητοὶ σπανίως ἢ οὐδέποτε διακρίνουσι. Πόσα δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐζησαν πρὸ ἐμοῦ, πόσα ἑκατομμύρια ζῶσιν ἔτι χωρὶς ποτε νὰ ῥίψωσι βλέμμα ἐν τῇ ἀβύσσῳ ταύτῃ τοῦ πλούτου Σου, οὐδὲ νὰ ὑποπτεύσωσί ποτε τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀοράτου αὐτοῦ κόσμου ! Καὶ ἐν τούτοις ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀφανῶν αὐτῶν ὄντων ἐστὶν ἀσυγκρίτως ἀνώτερος τῶν περίξ ἡμῶν εὐχερῶς ὁρατῶν πλασμάτων· ὁ δὲ ὀργανισμὸς καὶ ὁ βίος καὶ ἡ αὐξησης οὐδαμῶς ἥττον ἀξιοθαύμαστοί εἰσι παρ' ἐκείνοις ἢ παρὰ τούτοις.

« Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ Πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν. » Ναὶ, τέκνα Σά ἐσμεν ! Ὡ

Ποιητὰ τοῦ ζωῦρίου, Θεὲ τῶν Σεραφεῖμ! καὶ γὰρ εἰμι Σὸν τέκνον. Σὺ εὐλόγησας λαμπρότερον καὶ πολυτιμότεροις ἐπροίκισας δώροις τὸ ἀθάνατον πνεῦμά μου ἢ μυριάδας ὄντων, τὰ ὅποια παρατηρῶ εἰς τὰ ἀχανῆ βάθη τῆς δημιουργίας Σου· διότι ἐμοὶ δέδοται νὰ Σὲ ἀποκαλῶ Πατέρα καὶ ἐν ἐμοὶ ἀντανακλᾶται, εἰ καὶ σκοτεινῇ, ἢ εἰκὼν τῆς τελειότητος καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας Σου.

Ἀλλὰ πόθεν ὀφείλω ν' ἀρχίσω καὶ ποῦ νὰ τελειώσω, ὦ Πάτερ μου, ὅταν ὁμιλῶ περὶ τῆς λαμπρότητός Σου, περὶ τῆς ἀγάπης Σου, περὶ τοῦ ἐλέους Σου καὶ περὶ τῆς ἀναξιότητος τῆς ἐμῆς; Καὶ πῶς εἶνε δυνατόν νὰ γίνω μικρόψυχος; πῶς εἶνε δυνατόν ἐν τῇ θλίψει μου πᾶσαν νὰ ἀπολέσω ἐλπίδα περὶ τῆς ἐπανόδου φαιδροτέρων ἡμερῶν; Πῶς εἶνε δυνατόν ἐγὼ, ὁ ὢν πνεῦμα ἀθάνατον καὶ ἐπὶ βραχύτατον μόνον γήινω ἱματίῳ συγκεκλεισμένος, ν' ἀμνημονήσω Σοῦ, νὰ κατασταθῶ ἐπιλήσμων τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ μου καὶ νὰ ζητῶ πάσας τὰς ἡδονάς μου ἐν τῇ παρούσῃ κόνει; Ὁχι, ὄχι· ὅσον θεωρῶ τὰ θαυμάσια ἔργα Σου, ἐν οἷς σαφέστατα ἀποκαλύπτονται ἡ σοφία καὶ ἡ ἀγάπη Σου, τοσοῦτον αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν εὐγενέστερον, τοσοῦτον ἡ καρδία μου πληροῦται πεπειθίσεως πρὸς Σὲ, ὅστις καὶ τὸν ἐλάχιστον σκώληκα, τὸν ἐν μιᾷ σταγόνι ὕδατος, γινώσκεις καὶ τρέφεις καὶ ὀδηγεῖς. Ἐὰν δέ τις τῶν ἀδελφῶν μου ἀπελπίζεται ἢ ἀποδειλιᾷ, θέλω ἀποτείνειν αὐτῷ τὸ γλυκὺ, τὸ θεῖον τοῦτο λόγιον· « Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ Πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν! »

4Γ'.

Ἡ ἀχαριστία.

« Ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα
Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς. »

(Α'. Ἐπιστ. Παύλ. πρὸς Θεσσαλονικεῖς Ε', 48.)

ΘΕΛΕΤΕ νὰ γνωρίσητε τοὺς τρεῖς κυρίους βαθμοὺς τῆς ἀνθρωπίνης διαφθορᾶς; Παρατηρήσατε τὸν νωθρὸν ἐκεῖνον ἐγωῖστήν, τὸν φρονίμως μὲν ἀποφεύγοντα τὰς κακίας, τὰς δυναμένας ν' ἀτιμάσωσιν ἢ νὰ βλάψωσιν αὐτὸν ὅπωςδήποτε, ῥαθυμοῦντα ὅμως ὁσάκις πρόκειται ν' ἀναζητήσῃ ἢ νὰ δράξῃ ἀφορμὴν, ὅπως κατασταθῇ ὠφέλιμος τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς φρονεῖ, ὅτι εἶνε ἐξάίρετος χριστιανὸς, καθόσον ἐκ προθέσεως τοῦλάχιστον δὲν πράττει τὸ κακὸν καὶ δὲν ὑποπίπτει εἰς αἰσχρὰ ἔργα καὶ εἰς παχυλὰ ἁμαρτήματα. Ἔστιν ὅτε μάλιστα συντρέχει εἰς κοινωφελεῖς ἐπιχειρήσεις, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἀπαιτῶσιν αὐταὶ ἀπ' αὐτοῦ πολλὴν ἐργασίαν καὶ κόπον. Ὡς ἐκ τοῦ φυσικοῦ εἰς πάντα ἄνθρωπον οἴκτου δίδει ἐλεημοσύνην τινὰ τοῖς πτωχοῖς καὶ φρονεῖ ὅτι ὁ Θεὸς θέλει γνωρίσει αὐτῷ χάριν, ὅτι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ περισσεύματος, ἐξ ἐκείνων ἅπερ ἄλλοτε μεταχειρίζεται ἀφειδῶς εἰς δαίπνα πολυτελῆ καὶ ἄλλας ἡδονάς. Ἀνταποδίδει μετ' ἀκριβείας τὰς φιλοφρονήσεις τῶν φίλων του, ἀποφεύγει τὰς φιλονεικίας, οὐδενὶ προσκρούει. Ἴσως δὲ καὶ ἐκκλησιάζεται τακτικῶς, καὶ

τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα ἀκολουθεῖ, καὶ ἐν ῥήταῖς ὥραις ἐπαναλαμβάνει προσευχὰς καὶ τροπάρια, καὶ ταῦτα πράττων πιστεύει, ὅτι ἔχει τὸν ἀληθῆ χριστιανισμόν καὶ ὅτι ἐκτελεῖ σχεδὸν ὅσα ἀπαιτοῦνται.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὃν δι' ὀλίγων περιεγράψαμεν, εὐρίσκεται ἐν τῷ πρώτῳ βαθμῷ τῆς ἀνθρωπίνης κακίας. Δὲν εἶνε μὲν πονηρός, ἀλλὰ καὶ στερεῖται τῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς. Περιμένει τὰ πάντα ἀπὸ τῆς θυσίας τοῦ Σωτῆρος, ἀπὸ τινος μυστηριώδους ἐνεργείας τῆς ἰδίας αὐτοῦ θρησκείας, καὶ ζῇ μόνον πρὸς τὸ ἑαυτοῦ ὑλικὸν συμφέρον ἀποβλέπων. Ὅ,τι δὲ τυχαίως μόνον καὶ παρέργως ἀγαθὸν καὶ λυσιτελὲς ἑτέροις πράξῃ, θεωρεῖ αὐτὸ ὡς κεφάλαιον, τοκιζόμενον πάλιν πρὸς ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος καὶ μέλλον νὰ παράξῃ αὐτῷ τόκους ὑπερόγκους ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ. Ἐπὶ τῆς πρώτης ταύτης βαθμίδος τῆς ἡθικῆς διαφθορᾶς ἴστανται οἱ πλεῖστοι τῶν καθ' ἡμᾶς χριστιανῶν. Δὲν ζῶσιν ἐναρέτως, ἀλλ' εὐπρεπῶς· δὲν ἔχουσιν ἀληθῆ θρησκείαν, ἀλλ' ἐξωτερικὴν κοσμιότητα· περὶ πολλοῦ δὲ ποιούμενοι τῆς ὑπολήψεως αὐτῶν, φοβοῦνται νὰ ἀμαυρώσωσιν αὐτὴν δι' ἀτιμωτικῶν πράξεων· εἰσὶ φρόνιμοι, καὶ ἐπομένως τίμιοι· ὁ δὲ κόσμος, τὴν μὲν ἀδυναμίαν αὐτῶν ἀποκαλεῖ ἀγαθότητα, τὴν δὲ τιμιότητα αὐτῶν κοσμεῖ τῷ ὀνόματι ἀρετῆς.

Ὁ δεύτερος, ἥγουν ὁ ἀμέσως ἀνώτερος βαθμὸς τῆς ἀνθρωπίνης διαφθορᾶς, ἐστὶν ἐκεῖνος, ἐν ᾧ οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ βιαίων παθῶν παρασύρονται εἰς συχνὰ καὶ βαρέα πλημμελήματα. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ἵνα πληρώσωσι πάθος ἐπικρατοῦν ἐν αὐτοῖς, λησμονοῦσι τὰ πάντα, καὶ ἦθη, καὶ εὐσχημοσύνην, καὶ πρέπον, καὶ ἀρετὴν, καὶ θρησκείαν. Ἐν τῇ τάξει ταύτῃ κατατάσσονται ὁ μέθυσος

καὶ ὁ ἄσωτος, ὁ φιλάργυρος καὶ ὁ ἀπατεὼν, ὁ διαφθορεὺς καὶ ὁ μοιχὸς, ὁ δοξομανὴς καὶ ὁ χαρτοπαίκτης, ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶς δοῦλος οἵαςδὴποτε πονηρᾶς κλίσεως. Οἱ τοιοῦτοι εἰς ὅ,τι δὲν ἀφορᾷ τὴν συνήθη αὐτοῖς ἀδυναμίαν δυνατὸν εἶνε νὰ ἐμπνέωνται ὑπὸ τιμίων καὶ χρηστῶν φρονημάτων. Ἀποπληρωθείσης τῆς ἀνοικείου αὐτῶν ἐπιθυμίας, δύνανται νὰ ᾧσι χρήσιμοι καὶ κοινωφελεῖς πολῖται, φιλόστοργοι γονεῖς, γενναῖοι φίλοι, ἔτοιμοι νὰ θυσιάσωσι τὴν περιουσίαν καὶ τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς. Πολλάκις ἴδομεν ληστὰς καὶ φονεῖς ν' ἀναδειχθῶσι γενναioφρονες, καὶ ἄνδρας τρυφεροβίους τὸν ἔσχατον νὰ κινδυνεύσωσι κίνδυνον ἵνα σώσωσι τὴν ἀθωότητα. Οἱ ταλαίπωροι αὐτοὶ, κατεχόμενοι καὶ ὠθούμενοι ὑπὸ τοῦ κυριεύοντος αὐτοὺς πάθους, ὡς ὑπὸ πονηροῦ δαίμονος, παραφέρονται ἀπὸ κακίας εἰς κακίαν, ἀπὸ κακουργήματος εἰς κακούργημα, ἕως οὔ, διανύσαντες ὅλον τῶν ἁμαρτιῶν τὸν κύκλον καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καταβιβασθέντες κατωτέρω τοῦ ἀλόγου ζώου, καθίστανται τέλος ἐδέλυγμα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἀπόλλυνται ἐν τῇ ἀβύσσῳ τῶν κακιῶν. Καὶ ὅμως καὶ ὁ χειρότερος τῶν ἀθλίων αὐτῶν διατηρεῖ ἔτι ἐν τῇ καρδίᾳ του σπινθῆρά τινα τοῦ καλοῦ. Καὶ αὐτὸς ὁ μᾶλλον διεφθαρμένος μεταξὺ αὐτῶν δὲν εἶνε ἐντελῶς διάβολος· ἐκδικεῖται μόνον κατὰ τῶν ἐχθρῶν του· καταδιώκει μόνον τοὺς καταδιώκοντας αὐτόν· ἐλάπτει μόνον τοὺς ἐρεθίζοντας τὸ πάθος του.

Ἐπὶ τῆς τρίτης, τῆς ἐσχάτης βαθμίδος τῆς ἀνθρωπίνης διαφθορᾶς, εἷς μόνος ἵσταται ἄνθρωπος, καὶ ὅσοι ἀναγνωρίσωσιν αὐτόν ἀποστρέφουσι μετὰ φρίκης τὸ πρόσωπόν των ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ὁ ἔσχατος σπινθὴρ τῆς ἀρε-

τῆς ἐσθέσθη ἐν τῇ ψυχῇ του. Αὐτός οὐ μόνον ζῇ, ἵνα τὰς ὀρέξεις του πληροῖ, οὐ μόνον διώκει τοὺς διώκοντας αὐτὸν καὶ ἀποδίδει κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ καλὸν διὰ τοῦ κακοῦ ἀνταμείβει, καὶ ἀντὶ ἀγάπης ἀπονέμει μῖσος, καὶ εὐεργετούμενος κακουργεῖ. Τὸ τέρας αὐτὸ τῆς φύσεως εἶνε ὁ ἀγνώμων.

Ὁ ἀγνώμων ἐμπαίζει τὰ ἱερώτερα τοῦ ἀνθρώπου καθήκοντα, μένει δὲ ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος βλέπων καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα εὐγνωμόνως ἀκολουθοῦντα τοὺς εὐεργέτας αὐτῶν. Αὐτὸς εἶνε ἱκανὸς νὰ προδώσῃ τὴν πόλιν του, τὸ χωρίον του, τὴν θρέψασαν αὐτὸν πατρίδα. Αὐτὸς πωλεῖ, ὥσπερ ὁ Ἰούδας, τὸν ἐπιστήθιον αὐτοῦ φίλον καὶ διὰ φιλήματος παραδίδει αὐτόν. Ὑποσκάπτει λάκκον τοῖς εὐεργέταις αὐτοῦ ἵνα ἀρπάσῃ τὴν περιουσίαν, δι' ἧς αὐτοὶ ἔθρεψαν καὶ ἀπὸ τῆς ἐσχάτης ἐξήγαγον αὐτὸν πενίας. Καταφρονεῖ τὸν διδάσκαλόν του, τὸν καταδείξαντα αὐτῷ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καὶ εἰς πῦρ βάλλει τὸ δένδρον, οὔτινος οἱ καρποὶ εὐφραναν αὐτόν. Αὐτὸς πικραίνει τὰς ἡμέρας τῶν γεννητόρων του, ὑψώνει μιαρὰν χεῖρα κατὰ τοῦ πατρός του, οὔτινος ἡ κεφαλὴ ἐλευκάνθη ὑπὸ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ φροντίδων, καὶ κατασπαράσσει τὴν καρδίαν τῆς θηλασάσης αὐτὸν μητρός.

Παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς, ἐν ἀπάσαις ταῖς θρησκειαῖς ἡ ἀχαριστία θεωρεῖται ἐπάρατος. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν οἴκτου δάκρυα διὰ πᾶν εἶδος κακούργου, ἀλλ' οὐδεὶς ποτε ἔχυσε δάκρυ ἐν ἐπὶ τῷ ἀγνώμονι· διότι τὸ ἀνθρωπόμορφον αὐτὸ τέρας μόνον ἀποστροφὴν δύναται νὰ διεγείρῃ.

Ὁ δυνάμενος νὰ γίνῃ ἐνοχος ἀγνωμοσύνης καὶ ν' ἀποδώσῃ κακὸν ἀντὶ τοῦ ληφθέντος εὐεργετήματος, ἐστὶν ἐπιδεκτικὸς καὶ παντὸς ἄλλου ἀνοσίου ἔργου, διότι ἐν αὐ-

τῷ ἐφθάρη ἡ πηγὴ πάσης ἀρετῆς, ἡ καθαρὰ ἀγάπη. Οἱ χρηστοὶ ὡς λοιμοφόρον ἀποφεύγουσιν αὐτόν, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ πονηροὶ μετὰ δειλίας πλησιάζουσιν αὐτόν.

Ἡ εὐγνωμοσύνη δὲν εἶνε μεγάλη ἀρετὴ, οὔτε γενναιοψυχίαν οὔτε θυσίαν τινὰ ἀπαιτεῖ. « Ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε τοὺς ἀδελφούς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ε', 46-47). Ἀλλὰ καθὼς ἡ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀγάπη ἀποτελεῖ τὸ ἄκρον τῆς χριστιανικῆς μεγαλοψυχίας, τὸ προσεγγίζον ἡμᾶς τῷ ἐπουρανίῳ ἡμῶν Πατρὶ, οὕτω καὶ ἡ τῶν φίλων προδοσία, ἡ πρὸς τοὺς εὐεργέτας ἀχαριστία ἐστὶν ὅλων τῶν κακιῶν ὁ κολοφών. Μόνη ἡ ἀχαριστία ἠδυνήθη νὰ παραδώσῃ τὸν Ἰησοῦν εἰς χεῖρας τῶν φονέων Αὐτοῦ· μόνη ἡ ἀχαριστία ἔφερε τὸν Πανάγιον εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θάνατον.

Ἐχει δὲ καὶ ἡ ἐξαχρείωσις αὕτη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοὺς ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους αὐτῆς βαθμούς. Προῖόν ἀναισθησίας, ἀτιμαζούσης τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ πρῶτος βαθμὸς τῆς ἀχαριστίας περιλαμβάνει τὴν λήθην τῶν ληφθέντων εὐεργετημάτων, τὴν καταφρόνησιν τῶν εὐμενῶν δεξιώσεων τῆς φιλίας καὶ ἀγάπης, ὧν ἔτυχέ τις, τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τοὺς ὁδηγήσαντας ἡμᾶς φίλους, πρὸς τοὺς διδασκάλους ἡμῶν, πρὸς τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς οἰκείους, πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν μεριμνῶντας γονεῖς.

Φεῦ ! πόσοι ἄνθρωποι ἐγκαυχώμενοι ἐπὶ τῷ χριστιανισμῷ αὐτῶν μετέχουσι τῆς κακίας ταύτης ! Πόσοι, καὶ τοὶ φιλοτιμούμενοι νὰ φαίνωνται ἐν τῷ κόσμῳ τίμιοι καὶ χρηστοί, ἀποδεικνύουσι διὰ παρομοίου ἀδιαφορίας ὅτι οὐδόλως εἰσὶν ἐκ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἰησοῦ !

« Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, » ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς·
σεῖς δὲ γίνεσθε ἐπιλήσμονες καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν εὐ-
εργετῶν ὑμῶν, σεῖς οὐδὲ τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον ἐλάβετε,
ἐνθυμεῖσθε, καὶ ἐν τούτοις νομίζετε ὅτι εἴσθε χριστιανοί !

« Εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, » εἶπεν ὁ Κύ-
ριος· σεῖς δὲ ὀλιγωρεῖτε καὶ ἐκείνων, οἵτινες εὐλόγησαν
ὑμᾶς καὶ ἐδεδήθησαν ὑπὲρ ὑμῶν· σεῖς παντάπασιν ἀμνη-
μονεῖτε τῶν εὐσεβῶν διδασκαλιῶν καὶ προτροπῶν ἐκεί-
νων, οἵτινες ἠγάπησαν ὑμᾶς καὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἔζησαν.

« Καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς, » εἶπεν ὁ θεῖος
τῆς ἀνθρωπότητος Διδάσκαλος· σεῖς δὲ οὐδὲ ἐκείνους ἀ-
γαθοποιεῖτε, οἵτινες ἔθρεψαν ὑμᾶς πεινῶντας, καὶ ἐπότι-
σαν ὑμᾶς διψῶντας, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐδοθήθησαν ὑμᾶς
ὅτε ἐν ἐσχάτῃ ἐστενάζετε ἀπορία. Νομίζετε ὅτι οὐδὲν
πλέον ὀφείλετε, ἀποδώσαντες τὸ ἀργύριον, δι' οὗ ἐκ τοῦ
ὑστερήματος ἴσως ὁ εὐεργέτης ὑμῶν περιέθαλψεν ὑμᾶς,
ἐν ἀνάγκαις εὐρισκομένους. Καὶ ὁμῶς ἀποκαλεῖσθε χρι-
στιανοί, καὶ προσεύχεσθε, καὶ ἐν τοῖς ναοῖς φοιτᾶτε ! Ἄρα
γε ἀγνοεῖτε, ὅτι κατὰ τὴν Ἀγίαν Γραφήν, « Θρησκεία
καθαρά καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὕτη
ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει
αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου; » (Ἐπισ.
Ἰακώβου Α', 27).

Ἐν ἀνωτέρῳ βιβλίῳ ἀχαριστίας ὁ ἀχάριστος, οὐ μό-
νον ἀμελεῖ ν' ἀποδώσῃ καλὸν ἀντὶ τοῦ ληφθέντος καλοῦ,
ἀλλὰ καὶ ἀποδίδει κακὸν ἀντὶ τοῦ καλοῦ. Τοῦτό ἐστι τὸ
ἔπακρον τῆς ἐξαχρειώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἐν ἀπά-
σαις ταῖς κακίαις ἐν μόνον βῆμα ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ κα-
κοῦ εἰς τὸ χεῖρον καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸ χεῖριστον. Ὅς
τις ἅπαξ λησμονεῖ τὴν χεῖρα τὴν εὐλογήσασαν αὐτὸν,

μετ' ὀλίγον δύναται νὰ καταρασθῇ αὐτήν. Ὅστις δὲν ἐνθυμεῖται πλέον τὴν εὐεργετήσασαν αὐτὸν καρδίαν, εὐχερῶς μίαν ἡμέραν θέλει διασπαράξει αὐτήν. Ἡ ὁδὸς τῆς κακίας ἐστὶ κατάντης καὶ ὀλισθηρὰ, αἱ δὲ ἁμαρτίαι διὰ τοῦ ιδίου αὐτῶν βάρους σύρουσιν ἡμᾶς πρὸς τὴν ἄβυσσον.

Ἰδέτε τὸν ἀλιτῆριον, τὸν προδόσαντα τὴν πατρίδα αὐτοῦ, τὸν μιαρὸν, τὸν ἀνηλεῶς συκοφαντοῦντα αὐτὸν ἐκεῖνον, ὅστις ἐτίμησε καὶ ἐδόξασεν αὐτόν, τὸν ἀπατεῶνα, τὸν ἐπιβουλευόμενον τὴν περιουσίαν τοῦ πλουτίσαντος αὐτόν, τὸν παρμύιον, τὸν ἀτιμάζοντα τὸν οἶκον τοῦ εὐεργέτου αὐτοῦ· ἰδέτε τὸν παρὰ φύσιν ἐκεῖνον υἱόν, τὸν ἀρνούμενον τὴν μητέρα αὐτοῦ· ἰδέτε τὸ θηρίον ἐκεῖνο, τὸ ὑφoῦν χεῖρα πατροκτόνον κατὰ τοῦ γεννήσαντος αὐτόν. Οὗτοι πάντες εἰσὶν ἐν τῇ τελευταίᾳ τῶν ἀχαρίστων τάξει.

Φρίττεις, χριστιανέ, ἐν ᾧ τῶν φοβερῶν αὐτῶν κακουργημάτων, περὶ ὧν ἔθνη τινὰ τῆς ἀρχαιότητος οὐδὲν προέβλεπον, οὐδὲ ἤθελον νὰ προβλέψωσιν ἐν ταῖς νομοθεσίαις αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀναμιμνήσκηται τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι εἶνε δυνατόν ἢ τοιαύτη κακία. Ἀπεπτοημένος ἀφίστασαι τῶν ἀναισθήτων καὶ ἀσυνειδήτων αὐτῶν ψυχῶν, καὶ ἡ καρδία σου ὑπὸ αἰσθήματος ἐνδομύχου χαρᾶς καταλαμβάνεται ἐπὶ τῷ λογισμῷ, ὅτι σὺ εἶσαι καθαρὸς τοιαύτης ἀποτροπαίου κακίας.

Ἄλλ' ὅμως, ἐξέτασον σεαυτὸν ἀκριβέστερον, ἂν ὄντως καὶ σὺ ἔμεινας πάντῃ ἀπηλλαγμένος πάσης ἀγνωμοσύνης. Ἴσως οὐδενὶ τῶν ὁμοίων σου ἀπέδωκας κακὸν ἀντὶ καλοῦ· ἴσως οὐδέποτε ἐλησμόνησας τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον σοὶ ἐποίησαν οἱ ἄνθρωποι. Ἄλλ' ἂν δὲν ἡμάρτησας ἀπέ-

ναντι ἐκείνων, οὓς ἔβλεπες, καὶ τῶν ὁποίων τὴν περιφρόνησιν ἐφοβεῖσο, ὑπῆρξεν ἄράγε πάντοτε ἡ καρδιά σου εὐγνώμων πρὸς τὸν ἀόρατον ἐκείνον εὐεργέτην σου, ἄνευ τῆς προστασίας τοῦ ὁποίου ἤθελες εἶσθαι ὁ ἀθλιέστατος τῶν ζώντων; Δὲν ἐλησμώνησάς ποτε τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ σου, τὰς ἐπαναλαμβανομένας ἀνὰ πᾶσαν τῆς ζωῆς σου ἡμέραν, τὸ ἔλεος Αὐτοῦ, τὸ ἀνανεούμενόν σοι ἐν ἐκάστη πνοῇ σου; Ἀληθῶς ἐνθυμεῖσαι μετ' εὐγνώμονος ἀγάπης τὸ τί ὀφείλεις τοῖς ἐν τῷ τάφῳ ἤδη κοιμωμένοις γονεῦσι καὶ διδασκάλοις καὶ φίλοις σου· ἀλλ' ἐνθυμεῖσαι ἄράγε καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, ἣν σοι παρέσχεν ὁ Σωτήρ σου, ὅτε τὸ αἷμα Αὐτοῦ ἔρρεεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Καὶ δὲν εἶνε ἄράγε ὁ πρῶτος τῶν εὐεργετῶν σου ὁ οὐράνιος Αὐτὸς μεσίτης, ὁ διὰ τοῦ θείου Αὐτοῦ, διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ διὰ τοῦ θανάτου Του ὁδηγήσας σε πρὸς τὸν Θεόν; Προσέρχεσαι εὐγνωμόνως, ἵνα κοινωνήσης τοῦ θείου καὶ μυστικοῦ δείπνου, ἵνα ἐορτάσῃς τὴν μνήμην τοῦ κοσμοσωτηρίου πάθους τοῦ Θεανθρώπου· ἀλλὰ ποιεῖς τὸ τελευταῖον Αὐτοῦ θέλημα; Ζῆς ὅλος ἐν Αὐτῷ; μένεις ἐν Αὐτῷ καὶ Αὐτὸς ἐν σοί; Δεικνύεις Αὐτῷ τὴν ἀγάπην σου, τηρῶν τὰς ἐντολὰς Αὐτοῦ; ἢ ἡ εὐγνωμοσύνη σου ἐστὶν ἀπλῶς πρόσκαιρον ἀποτέλεσμα ἐξαφθέντος αἰσθήματος, ἔργον ἐξωτερικῆς εὐλαθείας καὶ ἐξεως; «Τεκνία μου, ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μηδὲ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.» (Α'. Ἐπιστ. Ἰωάνν. Γ, 18).

Ἡ ἀχαριστία πηγάζει πάντοτε ἐκ τινος ἀγροικίας τῆς ψυχῆς, ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν τρυφερῶν ἐκείνων αἰσθημάτων, ἅτινα κοσμοῦσι τὰς εὐγενεῖς, τὰς ἀληθῶς χριστιανικὰς ψυχὰς, καὶ ἐκ τῆς ἀπουσίας τῆς ταπεινο-

φροσύνης, τῆς ἀσμένως ὁμολογούσης, ὅτι μόνοι σχεδὸν οὐδέν ἐσμεν, καὶ ὅτι ὀφείλομεν πάντα τὰ πλεονεκτήματα ἡμῶν εἰς τὴν εὐμένειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ἀρχὴ τῆς ἀχαριστίας ἐστὶ πάντοτε ἀνοικειόν τι πάθος, ὅπερ καταλαμβάνει τὴν ἡμετέραν καρδίαν καὶ κατὰ μικρὸν καθίστησιν αὐτὴν καταγώγιον πάσης διαφθορᾶς.

Συνηθέστατα φέρει εἰς τὴν λήθην τῶν ληφθέντων εὐεργετημάτων ἡ ἐλαφρόνοια· διὸ ἰσχυρῶς νὰ καταπολεμῶμεν ὀφείλομεν τὸ κοινότατον αὐτὸ ἐλάττωμα, δι' οὗ ἀπαλλοτριούμεν τὰς καρδίας τῶν χρηστῶν καὶ ἀπομακρυνόμεθα πάσης πνευματικῆς σχέσεως πρὸς τὸ Θεῖον. Ὅσον μάλιστα ῥέπει ἡ μνήμη ἡμῶν πρὸς τὴν λήθην τῆς ἀγάπης, τῆς ὑπὸ τῶν ἄλλων προσφερομένης ἡμῖν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ, τοσοῦτον βαθύτερον ὀφείλομεν νὰ ἐγχαράξωμεν τὰς προσφοράς αὐτῆς ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν ἀνεξαλείπτοις γράμμασιν. Ἐστω ἡμῖν ἱερὸν καὶ ἀπαράβατον καθήκον οὐδέποτε, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐσχάτῃ ἡμῶν ἀνάγκῃ, ν' ἀποδεχόμεθα χάριν τινὰ ἢ βοήθειαν, τὰς ὁποίας δὲν θέλομεν νὰ ἐνθυμώμεθα καὶ ν' ἀποδώσωμεν ὅπωςδῆποτε, ἅμα εὐκαιρίας παρουσιαζομένης.

Οὐδέν συνδέει στενώτερον τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους, ὅσον ἡ λεπτότης τῶν αἰσθημάτων, ἡ ἀποδίδουσα μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν φιλίαν καὶ εἰς τοὺς τρόπους, δι' ὧν δεικνύεται ἡ τεκμαίρεται ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη. Ἀνεπαισθῆτως πάντες προσκολλῶνται εἰς τοιαύτην εὐαίσθητον καὶ ἀγαπῶσαν καρδίαν, ἐνῷ ὁ ἐλαφρόνους καὶ ἄστατος, καίτοι ἄλλας ἔχων ἀρετάς, καταφρονεῖται, καὶ, ὑπὸ τῆς γενικῆς δυσπιστίας ἀκολουθούμενος, μένει μόνος καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀγαπᾶται.

Ἄλλα ἐπίσης συνήθη αἵτια τῆς ἀχαριστίας εἰσὶν ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κεκρυμμένη, ἡ ἀγενὴς φιλαυτία, ἡ ἑαυτὴν θεοποιοῦσα ματαιοφροσύνη, ἡ ἐκ ταύτης προερχομένη ψευδὴς αἰδῶς καὶ ἡ ἄτακτος ἐπιθυμία ἀνεξαρτησίας, ἡ ἐπὶ ἐσφαλμένων ἰδεῶν βασιζομένη. Ὁ ὑπερήφανος δὲν θέλει νὰ ὀφείλῃ τι ἑτέροις, ἀλλὰ πάντα μόνον ἑαυτῷ νὰ χρεωστῇ· ὁ φίλαυτος μόνον ἑαυτὸν νὰ γνωρίζῃ, μόνον περὶ ἑαυτοῦ νὰ μεριμνᾷ καὶ νὰ σκέπτηται προσπαθεῖ· ὁ ματαιόφρων δέχεται τὰ τῶν ἄλλων εὐεργετήματα ὡς ὀφειλόμενον αὐτῷ σέβας· ἡ δὲ ψευδὴς αἰδῶς θεωρεῖ ὅτι ἀτιμάζεται, ὁμολογοῦσα ληφθεῖσαν εὐεργεσίαν, καὶ ἡ πρὸς τὴν ψευδῇ ἀνεξαρτησίαν σπουδὴ εὐρίσκει ἐπαχθεῖς τὰς ἐνδείξεις εὐγνωμοσύνης καὶ ζητεῖ νὰ ἔχῃ μόνον δίκαια καὶ οὐδὲν καθῆκον.

Ἄλλ' ὁ χριστιανὸς, οὗτινος ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά διεφωτίσθησαν, εἶνε ἀπηλλαγμένος παντὸς τοιοῦτου ἀνοικείου πάθους. Ἄνθρωπος ὢν, οὐδόλως ζητεῖ νὰ ὑπεκφύγῃ τὰ ἀνθρωπίνως διακείμενα, τοὺς τεθέντας τῆς ἀνθρωπότητος ὅρους, ἀλλὰ σπεύδει νὰ βιώσῃ συμφώνως πρὸς τὰς θείας ἐντολάς. Αὐτὸς γινώσκει ὅτι πάντα τὰ ἐξωτερικὰ πλεονεκτήματα, ἐφ' οἷς συνήθως ἐναβρύνονται οἱ θνητοί, εἰσὶ βραχύτατα· ὅτι ἡ ὠραιότης παρακμάζει καὶ μαραίνεται μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν· ὅτι ὁ πλοῦτός ἐστι κόνις τῆς γῆς, οὐδένα συνοδεύουσα εἰς τὴν μέλλουσαν τῆς αἰωνιότητος ζωὴν· ὅτι αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τὰ τοῦ νοῦς προτερήματα δύνανται νὰ φέρωσι πρόσκαιρον μόνον δόξαν, συμπαρακολουθοῦνται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ πολλῶν δυσαρεσκειῶν, καὶ ἄνευ τῆς ἀρετῆς οὐδόλως ἀνυψοῦσι τὸ ἀνθρώπινον γένος· τέλος, ὅτι μόνῃ ἡ ἀρετὴ ἐξευγενίζει τὸν ἄνθρωπον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ

εἰς αὐτὰ τῶν ὁμοίων του τὰ ὄμματα, ἐπιβάλλει ἅπασιν σέβας, θριαμβεύει κατὰ τῶν περιπετειῶν τοῦ παρόντος βίου, ἐνθαρρύνει ἐν τῇ τυχούσῃ δυσπραγίᾳ καὶ, καθιστῶσα τὰς ψυχὰς κοινωνοὺς θείας φύσεως, συνοδεύει αὐτὰς ἐν τῇ αἰωνιότητι, ἐν ταῖς χώραις τῆς ἀθανασίας.

Τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ ἡ τρυφερά καρδιά οὐδὲ πρὸς τὸ ἐλάχιστον τεκμήριον ἢ δῶρον τῆς φιλίας ἀναίσθητος μένει. Ὁ τοιοῦτος χριστιανὸς λησμονεῖ ὅ,τι δίδει καὶ ἐνθυμεῖται πάντοτε μόνον ὅ,τι λαμβάνει· ἀποδέχεται δὲ ὡς ἐξ εὐμενείας καὶ ἀγάπης προερχόμενον καὶ ἐκεῖνο τὸ καλὸν, ὅπερ δίδεται αὐτῷ ἴσως ἕνεκεν ἄλλων λόγων, καὶ ἀνταμείβει τὸν δόντα δι' ἔργων τῆς ἀγάπης.

Τίς δύναται ἀπαντῶν τοιαύτην αἰείποτε ἀγαθὴν καὶ εὐγνώμονα καρδίαν νὰ μὴ αἰσθανθῇ γλυκὺ συγκινήσεως αἶσθημα, νὰ μὴ ἀνταγαπήσῃ αὐτήν; Τίς δὲν θέλει τιμήσῃ τὴν εὐγενῆ ταύτην μετριοφροσύνην; Τίς δὲν θέλει ἐκουσίως προσκυνήσῃ τὴν ἀληθῶς χριστιανικὴν αὐτὴν ταπείνωσιν; Ὡ! ἂν πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὰς ζηλωτὰς ταύτας χριστιανικὰς ἀρετὰς, τὰς πληρούσας τῶν ἐκλεκτῶν τὰς καρδίας, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἤθελεν ἀληθῶς ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Δυστυχῶς ὁμως, ὅλως ἐναντίον καὶ λυπηρὸν θέαμα προσβάλλει συνεχέστατα τὴν ὄψιν ἡμῶν καὶ τρομάζει ἡμᾶς. Πολλάκις αὐδεμίαν εὐρίσκομεν ἀληθῆ ἀρετὴν, ἀλλὰ μόνον φρόνησιν· πολλάκις ἐν τῷ κόσμῳ, ἀντὶ τρυφερᾶς ἀγάπης, ἀπαντῶμεν ἐγωϊσμόν, ἀντὶ εὐγνωμοσύνης, μαύρην ἀχαριστίαν. Ἐντεῦθεν δὲ προέρχονται ὅλα τῆς ἀνθρωπότητος τὰ δεινὰ, τὰ ὑπὸ παναισχίστας μορφὰς ἐμφανιζόμενα καὶ περικυκλοῦντα ἡμᾶς.

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οἰκτροῦ τῶν κακιῶν συλλόγου ἡ ἀ-

χαριστία ἀναφαίνεται μυσαροτάτη. Ἐκαστος δακτυλοδεικτεῖ τὸν ἀχάριστον, ὡς παράδειγμα ἀποτρεπτικόν, οἶονεὶ φέροντα ἐν τῷ μετώπῳ αὐτοῦ τὰ ἀτιμωτικὰ στίγματα τῆς καθολικῆς ἀποστροφῆς. Πάντες, οὐ μόνον οἱ χρηστοί, ἀλλὰ καὶ οἱ κακοί, ἀκούοντες τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ ἀποφεύγουσιν αὐτόν, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ἔχῃ πίστιν εἰς αὐτόν.

Τὸ κακόν, οὔτινος γίνεται πρόξενος ἀμέσως πρᾶξις τις ἀγνωμοσύνης, πολλάκις αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶνε σμικροῦ λόγου ἄξιον· ἀλλὰ πάντοτε αἱ ἔμμεσοι συνέπειαι τῆς ἀχαριστίας εἰσὶ μεγάλαι καὶ φρικταί. Ἡ ἀχαριστία καταστρέφει τὴν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων πίστιν· ἐμβάλλει τὰς ἐξαπατηθείσας καρδίας εἰς ἀκαταμάχητον ὑποψίαν κατὰ παντός τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων· φόβῳ ἀποτρέπει ἕκαστον τοῦ αἰσθήματος ἀφιλοκερδοῦς φιλίας καὶ ἀκραιφνοῦς ἀγάπης, τοσοῦτον λυπηρῶς καταπροδοθέντος, καὶ συμπνίγει ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ πλεῖστα καλὰ καὶ γενναῖα ἔργα.

Ἰδοὺ ὁ καρπὸς τῆς ἀχαριστίας ὑμῶν, ἰδοὺ τὸ ἔργον ὑμῶν, ὧ σεῖς, οἱ λύσαντες τοὺς δεσμοὺς τῆς φιλίας, οἱ δι' ἐσχάτης προδοσίας πληγώσαντες τὸν εὐεργέτην ὑμῶν, καὶ σεῖς ἄθλια τέκνα, ἔνεκεν τῶν ὁποίων τοσαῦτα ἔχυσαν δάκρυα οἱ γέροντες ὑμῶν γονεῖς! Σεῖς ἀπὸ πολλῶν καρδιῶν ἀφηρέσατε τὴν πίστιν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν· σεῖς ἀπεξηράνατε τὰς πηγὰς ἀναρθημάτων ἀγαθοεργιῶν· σεῖς διεδώσατε ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν πῦρ καταχθόνιον. Καὶ ὄντως ποία πληγὴ ἐστὶν ἀλγεινότερα τῆς ὑπὸ ἀγαπητῆς χειρὸς προξενουμένης;

Δύστηνε σὺ, ὅστις ἀναγινώσκων τοὺς στίχους τούτους ἐλέγχεται ἴσως ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, ἔνεκεν ἀγνωμοσύνης

τινὸς πιθανῶς λησμονηθείσης, τί ἐκέρδησας ἐκ τῆς ἀχαριστίας ταύτης; Τὴν περιφρόνησιν ἐκείνων, οἵτινες σ' ἐγνώρισαν καὶ τὴν ἀποστροφὴν σοῦ τοῦ ἰδίου.

Ἀλλὰ μὴ νόμιζε, ὅτι ταύτην μόνον ἔχει τὴν τιμωρίαν τοσοῦτον μέγα ἀνοσιούργημα, ὅπερ ἀρκούντως μαρτυρεῖ τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ μοχθηρίαν τῶν τε φρονημάτων καὶ τῶν αἰσθημάτων σου. "Ὅχι· ἀπώλεσας προσέτι, πανάθλιε, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ μέμφεσθαι τοὺς ἄλλους, ἂν ποτε ἴδῃς τινὰ προδίδοντα τὴν ἀγάπην σου, ἂν ποτε ἄλλος δόλῳ ἀνταμείψῃ τὴν εὐεργεσίαν σου. Ἀπώλεσας προσέτι τὴν ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἔργων προερχομένην γλυκεῖαν ἀπόλαυσιν· διότι ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν ἄλλων, ἐνεκεν τοῦ παρὰ σοῦ πεπραγμένου καλοῦ, θέλει σοὶ ἀναμνησκέι τὴν σὴν ἀχαριστίαν καὶ θέλει ταραττεῖ τὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς σου, εἰς δὲ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου σου, ἐν ταῖς τελευταίαις τῶν ἡμερῶν σου στιγμαῖς, θέλει σὲ βασανίζει εἰσέτι ἡ πικρὰ ἀνάμνησις τῆς μαύρης σου ἀχαριστίας.

Ὑπάρχει Θεός, ὅστις « ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. » Ὑπάρχει ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μυστηριώδης ἀνταπόδοσις τῶν ἔργων ἡμῶν. Υἱὲ ἀχάριστε, ὁ ἀπαρνούμενος τοὺς γεννήτοράς σου καὶ κακοποιῶν καὶ ἐν τῇ πενίᾳ ἐγκαταλείπων αὐτοὺς, τρέμε· καὶ αἱ τρίχες σου θέλουσι λευκανθῇ, χεὶρ δὲ ἀγνώμων θέλει πληγώσῃ τὴν καρδίαν σου! Καὶ σὺ, ὅστις ἐπρόδωσας τὴν φιλίαν, θέλεις τύχει φίλου προδότου! « Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. Ζ', 2).

Ἄς ἐπιστρέψῃ ἑαυτὸν, ὅστις δύναται, καὶ ἅς ἀποτίσῃ τὸν φόρον τῆς ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης, καὶ ἅς ἀν-

ταποδῶση ἑκατονταπλασίως τὸ ληφθέν καλόν. Ἡ μεταμέλεια οὐδέποτε ἐστὶ λίαν ὀψία, καὶ ἡ ἀρετὴ πάντοτε ἐπαναφέρει τὴν τῆς ψυχῆς γαλήνην. Ὅστις δύναται τῇ θείᾳ ἀντιλήψει ἅς ἐπιστρέψῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπωλείας. Ἀχαριστία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐστὶν ἀχαριστία πρὸς τὸν Θεόν. « Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε » εἶπεν ὁ Κύριος. (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΚΕ', 40).

« Ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς » (Α'. Ἐπισ. Παύλ. πρὸς Θεσσαλον. Ε', 18) λέγει ἡ βίβλος τῆς Ζωῆς.

ΨΔ'.

Τίμα πάσας τῆς κοινωνίας τὰς τάξεις.

« Πάντας τιμῆσατε· τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε· τὸν Θεὸν φοβεῖσθε· τὸν βασιλέα τιμᾶτε. »

(Α'. Ἐπιστ. Πέτρου Β', 17.)

ΕΚΑΣΤΟΣ θνητὸς ἔχει ἐνταῦθα τὴν ἀξίαν του. Καίτοι δὲ τοῦ Θεοῦ ἀνίσως διανέμοντος τοῖς ἑαυτοῦ τέκνοις τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, οὐδὲν ἥττον πάντες ἐσμὲν τέκνα τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, πάντες ἐσμὲν ἀδελφοί. Τὰ παρόντα ἀγαθὰ θέλουσιν ἀφαιρεθῇ ποτε ἀπὸ ἡμῶν· τότε δὲ αἱ ψυχαὶ θέλουσιν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ἰσότητα.

Εἰς πάντα ἄρα ἄνθρωπον, καθὼς ἄνθρωπον, ὀφείλω ν'

ἀποδώσω τιμήν. Καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ᾔνε ὁ πενέστατος, ὁ δυστλημονέστατος πάντων, καὶ ἂν οὔτε τροφήν, οὔτε ἄσυλον, οὔτε φίλον ἔχη, ἐστὶν ἄνθρωπος, ἐστὶν ἀδελφός μου. Ὡσπερ ἐγὼ, οὐδόλως λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν περιουσίαν ἢ τὸν βαθμὸν ἢ τὸ ἐπάγγελμά μου, ἀπλῶς ὡς ἄνθρωπος ἀξιῶ τὴν παρὰ τῶν ἄλλων τιμήν, οὕτω καὶ πᾶς ἄλλος δίκαιον ἔχει τὰ αὐτὰ παρ' ἐμοῦ νὰ ἀπαιτῇ.

Ἀναντιρρήτως ὅσον περισσότερα πλεονεκτήματα ἀποκτᾷ τις, τοσοῦτον πλειότερον ἐπισύρει εἰς ἑαυτὸν τὴν κοινὴν ὑπόληψιν καὶ τιμήν· διότι ἐν τῇ φύσει ἡμῶν κεῖται τὸ νὰ θαυμάζωμεν καὶ νὰ ἐκτιμῶμεν τὸ βέλτιον καὶ τὸ τελειότερον, καθόσον καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ πρὸς τὴν τελειότητα σπεύδομεν.

Διὸ ἀπολαύει ιδίως καὶ πληρέστατα τοῦ ἡμετέρου σεβασμοῦ ὁ πολλῶν ἀγαθῶν αἴτιος γενόμενος τῇ πατρίδι, εἴτε διὰ τῆς ἀνδρείας του ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἔνθα ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν συμπολιτῶν του προεκινδύνευσεν, εἴτε δι' ὠφελίμων ἀνακαλύψεων καὶ γνώσεων, εἴτε διὰ τῆς ἰδρύσεως φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, ἢ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον. Ἐπίσης προθύμως σεβόμεθα τὸν ἐπ' ἀρετῇ διακρινόμενον, διότι οὗτος ἔφθασεν ἤδη εἰς βαθμὸν τελειότητος, πρὸς ὃν ἡμεῖς εἰσέτι τείνομεν. Θαυμάζομεν τὸν μεγαλόψυχον, τὸν ἀγαθοποιοῦντα τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, οὓς ἡδύνατο νὰ τιμωρήσῃ. Σεβόμεθα καὶ τὸν εὐγενῆ ἐκείνον ἄνδρα, τὸν διάγοντα ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ἐν φροντίσι καὶ ταλαιπωρίαις, ἴσως δὲ καὶ ἐν στερήσει τῶν ἀναγκαίων, μόνον ἵνα συντελέσῃ διὰ τοῦ λυσιτελοῦς αὐτοῦ ἔργου πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων του εὐδαιμονίαν.

Ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ ἀπονέμεμεν συνήθως ἐξωτερικὰς τιμὰς ἐκείνοις, οἵτινες κέκτληται τυχαῖά τινα πλεονεκτήματα. Βεβαίως ὁμῶς δὲν εἶνε τις ἄξιος τιμῆς ἢ ἠθικῆς διακρίσεως, μόνον διότι εἶνε πλουσιώτερος ἄλλων, ἢ ἐνδύεται πολυτελέστερα ἱμάτια καὶ κατοικεῖ εἰς εὐρυχωροτέρας οἰκίας, ἢ ἐγεννήθη ἐντὸς παλατίου, ἀντὶ νὰ γεννηθῇ ἐντὸς καλύβης. Ἐν τοῖς τοιούτοις ἡ τιμὴ ἡμῶν ἀποδίδεται μᾶλλον εἰς τὰ πράγματα ἢ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς κεκτημένους αὐτά. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ τιμὴ ἔχει τὰ καλὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα. Εἶνε ὄντως πρέπον νὰ δεικνύωμεν σέβας πρὸς ἐκείνους, οὓς ὁ Θεὸς ἔταξεν ἐν εὐρυτέρῳ ἐνεργείας κύκλῳ, ὅπως ἐνθαρρύνωμεν αὐτοὺς νὰ ποιῶσι τὴν καταλληλοτέραν χρῆσιν τῶν παρὰ τῆς θείας Προνοίας δεδομένων αὐτοῖς μέσων πρὸς κοινὴν εὐπραγίαν.

Τοῦναντίον ὁμῶς εἵμεθα λίαν ἀξιοκατάκριτοι ἂν, σεβόμενοι καὶ τιμῶντες τοὺς εἰς ὑψηλὰς εὐρισκομένους κοινωνικὰς βαθμίδας, καταφρονῶμεν ἐκείνους, οἵτινες κατώτεροι ἡμῶν εἰσι κατὰ τὰ γήϊνα πλεονεκτήματα. Ἡ ἀπόδοσις τῆς προσηκούσης ἐκάστῳ τιμῆς ἐστὶν ἔκφρασις μιᾶς τῶν μᾶλλον ἐρασμίων χριστιανικῶν ἀρετῶν, τῆς ταπεινοφροσύνης· ἡ δὲ τῶν ἄλλων καταφρόνησις ἐστὶν ἀπόδειξις ψυχῆς οἰήσεως καὶ τύφου πεπληρωμένης.

Πᾶς χρήσιμος ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἄνθρωπος ἔχει δικαίωμα ν' ἀπαιτῇ τιμὴν παρ' ὅλων τῶν ἄλλων μελῶν τῆς κοινωνίας, παρὰ τε τῶν ἀνωτέρων καὶ παρὰ τῶν κατωτέρων αὐτοῦ. Οὐδεμία ὑπάρχει τέχνη, οὐδὲν ἐπάγγελμα ἢ ἐπιτήδευμα ἢ λειτούργημα, ὅσον εὐτελὲς καὶ ταπεινὸν καὶ ἂν ὑποτεθῇ, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχη τὴν χρησιμότητά του ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Οὐδεμία τάξις τῆς κοινωνίας ἐντίμως ἐργαζομένη ἐστὶν ἀναξία τιμῆς. Αὕτη δὲ αὕτη ἡ ποικι-

λία τῶν ἔργων, τῶν ἐνασχολήσεων, τῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ τῶν τάξεων ἐστίν, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ψυχὴ τῆς κοινωνίας, συντελοῦσα τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ δύναται ἕκαστος νὰ μεταχειρισθῇ καταλληλότατα πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Διὰ τῆς ποικιλίας ταύτης τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος καθιστάμεθα πάντες κατ' ἀνάγκην συνδεδεμένοι πρὸς ἀλλήλους καὶ εἰς ἀμοιβαίαν καὶ ἀναπόφευκτον ἐξάρτησιν. Διὰ τῆς ποικιλίας ταύτης δυνάμεθα νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, τοῦ Πέτρου, εἰπόντος· « Ἐκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διακονοῦντες, ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ. » (Α'. Ἐπιστ. Πέτρ. Δ', 10). Ἀφαιρέσατε ἀπὸ τοῦ ἀστυκοῦ βίου, ἔστω καὶ τὴν τελευταίαν τάξιν, καὶ τὸ ταπεινότατον ἐπιτήδευμα, καὶ θέλετε ἀμέσως ἰδεῖ μέγα κενόν, ἔλλειψιν, ἣν πάντες θέλουσι συναισθανθῇ. Εὐτυχεῖς πρέπει νὰ θεωρῶμεν ἡμᾶς ὅτι εὐρίσκονται ἄνθρωποι, οἵτινες ἀναλαμβάνουσιν ἔργα ἀνώτερα τῶν δυνάμεών μας· ὀφείλομεν δ' εὐγνωμονοῦντες αὐτοὺς νὰ τιμῶμεν τὸ ἐπάγγελμά των, ὅπερ ἴσως δὲν εἶνε λαμπρόν, ἀλλὰ βεβαίως χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον.

Καὶ ἐν τούτοις ἐκ τῶν κοινοτάτων ἐν ἀνθρώποις σφαλμάτων ἐστίν ἡ ἀμοιβαία τῶν τάξεων καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων περιφρόνησις. Ἐκαστος ζητεῖ νὰ ὑψώσῃ τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκει, ἢ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ ὑπεράνω τῶν ἄλλων, καὶ μεγαλαυχεῖ καὶ ἐπαίρεται ἐπὶ πλεονεκτήμασιν, ἅπερ ἀληθῶς εἰπεῖν οὐδόλως εἰσὶ τοιαῦτα.

Πόσον ὑπεροπτικῶς βλέπει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ ὑπερήφανος χειροτέχνης τὸν γεωργόν, ὁ τεχνίτης τὸν χειροτέχνην, ὁ ἔμπορος πάντα μὴ ἐμπορευόμενον, ὁ λόγιος τὸν χρηματιστήν, ὁ στρατιώτης τὸν πολίτην, ὁ πολιτικὸς

ὑπάλληλος τὸν στρατιωτικόν, ὁ εὐπατρίδης τὸν δημοτικόν ! Πόσον δὲ συνήθης εἶνε δυστυχῶς ἡ ὑπεροψία αὕτη καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς χριστιανοῖς, οἵτινες, καθὸ ὑπὸ τῆς ἀληθείας πεφωτισμένοι, ὅφειλον νὰ μὴ κρίνωσι κατὰ τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ κατὰ τὴν πραγματικότητα, ὅλας τὰς ἐν τῷ παρόντι βίῳ σχέσεις ! Ὡ ! πόσων χριστιανῶν καρδίαι εἰσὶ πλήρεις μίσους κατὰ τῶν μεγάλων καὶ ὑπερηφανίας πρὸς τοὺς μικροὺς !

Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν ἢ ἐπισημότης καὶ τὰ ἀξιώματα· διατί λοιπὸν σὺ ὁ χριστιανὸς τοσαύτην ἀποδίδεις αὐτοῖς σημασίαν ; Παρὰ τῷ Θεῷ εὐαρεστεῖ πᾶς ἄνθρωπος δίκαιος καὶ τέλειος ἐν τῷ ἐπαγγέλματι αὐτοῦ, οἷονδ' ἕποτε καὶ ἂν ᾔνε τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ, λαμπρὸν ἢ ἄσημον, μέγα ἢ ταπεινόν. Διατί λοιπὸν εἰς τὰ ὅμματα σοῦ τοῦ χριστιανοῦ μόνον τὸ ἐπάγγελμα ἀνθρώπου τινὸς, μόνῃ ἢ κοινωνικῇ αὐτοῦ θέσις ἀρκοῦσιν ἵνα ἀνυψώσωσιν ἢ καταβιβάσωσι τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ὑπόληψίν του ; Οὐχὶ ἡ τέχνη, οὐχὶ τὸ λειτούργημα τιμᾷ ἢ ἀτιμάζει τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸυναντίον αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος καθίστησι τὴν τέχνην ἢ τὸ λειτούργημα αὐτοῦ σεβαστὸν ἢ ἄτιμον.

Ἡ ἀμοιβαία αὕτη καταφρόνησις καὶ ἀντιζηλία τῶν τάξεων, αἱ προλήψεις αὗται, αἱ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν κληρονομικῶς μεταβιβαζόμεναι, ἔχουσι τὴν πηγὴν των ἐν τῷ ἐγωϊσμῷ ἀνθρώπων τινῶν, οἵτινες συνειδότες σμικρὰν τὴν προσωπικὴν αὐτῶν ἀξίαν ζητοῦσι ν' ἀποκτήσωσι τοιαύτην δι' ἐξωτερικῶν πραγμάτων καὶ σχέσεων, διὰ τῶν συνόντων αὐτοῖς, διὰ τῆς τάξεως, εἰς ἣν ἀνήκουσι, καὶ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν. Θέλουσιν οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἄνθρωποι ν' ἀνυψώσωσι τὴν τάξιν αὐ-

τῶν, ἐλπίζοντες οὕτω νὰ ὑψωθῶσιν αὐτοί· θέλουσι νὰ σμικρύνωσι τὰς ἄλλας τάξεις καὶ τὰ ἄλλα ἐπαγγέλματα, ἵνα φανῶσι λαμπρότερα τὰ νομιζόμενα πλεονεκτήματα τῆς ιδίας αὐτῶν τάξεως, τοῦ ιδίου αὐτῶν ἐπαγγέλματος.

Ἀλλὰ παρὰ τῷ ἀληθεῖ σοφῷ, παρὰ τῷ γνησίῳ χριστιανῷ, οὐδόλως ἰσχύουσιν αἱ ὑποβολαὶ αὗται τοῦ ὑπερηφάνου ἐγωϊσμοῦ. Ὁ ὁπαδὸς καὶ μιμητὴς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τιμᾷ πάντα τιμίως διάγοντα καὶ ὠφελίμως ἐργαζόμενον τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ὁ Θεάνθρωπος ἐν τῇ ἐπιγείῳ Αὐτοῦ πορείᾳ, οὐδόλως σκοπῶν εἰς τὰ ἀξιώματα καὶ εἰς τοὺς βαθμοὺς, ἐξελέξατο τοὺς φίλους, τοὺς μαθητάς καὶ ἀποστόλους Αὐτοῦ ἐκ τῶν κατωτάτων τοῦ λαοῦ τάξεων. Αὐτὸς, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς πόδας γονυπετεῖς προσεύχονται σήμερον οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, ἔλαβεν ἐπιστηθίους φίλους ἀλιεῖς, καὶ μετὰ τῶν περιφρονουμένων τελωνῶν ἐπορεύετο.

Ἡ ὑπερηφάνειά ἐστι πάντοτε παραφροσύνη, νόσος τῆς ψυχῆς, καθιστῶσα τὸν ἄνθρωπον ἀνίκανον νὰ διακρίνη τὰ φαινόμενα ἀπὸ τῶν ὄντων, τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τῆς πλάνης. Οἱ ἐπὶ γήϊνοις πλεονεκτήμασι τετυφωμένοι ἀξιοῦσι τὴν ὑπόληψιν, τὴν τιμὴν καὶ τὸ σέβας τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ σκεφθῶσιν ὅτι τὰ αἰσθήματα ταῦτα δὲν διεγείρονται διὰ τῆς ἐξωτερικῆς λαμπρότητος, δὲν παράγονται τυχαίως, καὶ δὲν ἀποκτῶνται διὰ τῆς βίας. Ἀποδίδοντες μεγάλην ἀξίαν εἰς πᾶν ὅ,τι ἀνήκει αὐτοῖς, αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἐν τῇ ιδίᾳ των φαντασίᾳ κολακεύουσι καὶ ὑπερτιμῶσι, χωρὶς νὰ παρατηρῶσιν, ὅτι διὰ τῆς μεταιότητός των καθίστανται καταγέλαστοι καὶ ἄξιοι περιφρονήσεως. Ὑπὸ ἀπατηλῆς φαντασίας ἐσκοτισμένοι

βλέπουσι μεγάλα τὰ ἐλάχιστα αὐτῶν πλεονεκτήματα, σμικροτάτας δὲ τὰς μεγίστας τῶν ἄλλων ἀρετάς.

Ἄλλη αἰτία τῆς ἀμοιβαίας ταύτης περιφρονήσεώς τε καὶ ἐξευτελίσεως τῶν τάξεων καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων εἶνε ἢ κατὰ τὴν τέχνην φιλοτιμία, ἣτις δίδωσιν ἐκάστῳ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ βλέπῃ τιμώμενα τὰ ἀφορῶντα τὴν τάξιν ἢ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ καὶ τοὺς συνεταίρους ἢ ὁμοτέχνους αὐτοῦ.

Ἡ φιλοτιμία αὕτη βεβαίως αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶνε κατακριτέα, διότι ὑποτίθησι κυρίως τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ὦσι πάντες οἱ τῇ τάξει ἢ τῷ ἐπαγγέλματι ἡμῶν ἀνήκοντες ἀμέμπτου διαγωγῆς καὶ ἄξιοι τῆς κοινῆς ὑπολήψεως. Ἡ φιλοτιμία ἀποτελεῖ πανταχοῦ ὠφέλιμον ὑποστήριγμα τῆς ἀρετῆς· ἀντικαθίστησι μάλιστα ἐνίοτε ταύτην παρὰ τοῖς μὴ ἐπιδεκτικοῖς ἀφιλοκερδεστέρων καὶ καθαρωτέρων ἀρχῶν. Ὡσπερ ἡ ἀρετὴ, οὕτω καὶ τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς παρέχει ἡμῖν τὴν συναίσθησιν τῆς προσωπικῆς ἡμῶν ἀξίας, τὴν ἀποτρέπουσαν ἡμᾶς ἀπὸ πάσης πράξεως δυναμένης νὰ ἀτιμάσῃ ἡμᾶς. Ἡ μόνη, καὶ ὁμῶς μεγίστη διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοτιμίας, εἶνε ὅτι αὕτη μὲν ἐπιδιώκει μᾶλλον τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ ἐκείνη πρὸ πάντων ἔχει ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ ἔνδον κριτοῦ καὶ τὴν εὐαρέστησιν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ μὲν ἀρετὴ ἦν πάντοτε ἢ αὐτὴ καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας καὶ ἐν ἀπάσαις ταῖς χώραις, τὸ δὲ αἶσθημα τῆς τιμῆς καὶ ἡ φιλοτιμία διαφέρουσι καὶ μεταβάλλονται κατὰ τοὺς διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους καὶ κατὰ τὰ διάφορα ἦθη τῶν λαῶν.

Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀρετῆς, ἡ φιλοτιμία καθίσταται ἰσχυρότατον βοήθημα πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἀνθρώ-

που ἀπὸ πάσης ἐγκληματικῆς ἢ ἀξιοκαταφρονήτου πράξεως, καὶ πρὸς ἐνθουσίασιν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν μεγάλων καὶ ἀγαθῶν φρονημάτων καὶ ἔργων. Εἶνε δὲ τὸ αἶσθημα αὐτοῦ ἀξιέπαινον, ὅταν ὁδηγῇ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς οὐ μόνον ἀνθρώπους τινάς, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη ὁλοκλήρου κοινωνίας, ἢ πόλεως, ἢ τάξεως ἢ καὶ συντεχνίας τινός, ἵνα τὸ σύνολον μὴ ἀτιμάζεται ὑπὸ ἀνοικείου πράξεως.

Ἄλλ' ἡ φιλοτιμία ἐν τῇ ἀπερισκεψίᾳ ἀνθρώπων τινῶν εὐχερῶς ἐκπίπτει καὶ μεταβάλλεται εἰς ἀπεχθὴ ὑπερηφάνειαν, ζητοῦσαν τὴν δόξαν τῆς κοινότητος, οὐχὶ ἐν τῇ αὐξήσει τῆς πραγματικῆς ἀξίας αὐτῆς, ἀλλ' ἐν τῇ ἐλαττώσει τῆς τῶν ἄλλων ὑπολήψεως. Οὕτω γεννᾶται, ἀντὶ τῆς εὐγενοῦς ἀμίλλης ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ ὡραίου, ματαία οἷησις, ἐγωϊσμός τὰ πάντα περιφρονῶν. Οὕτω ὁλέθρια μεταξὺ ἐθνῶν μίση ἀντικαθιστῶσι τὸ εὐγενές τῆς φιλοπατρίας αἶσθημα· ἀντὶ δὲ νὰ συναμιλλῶνται αἱ διαφοροὶ τῆς κοινωνίας τάξεις ὑπὲρ τῆς εὐπραγίας τοῦ ὅλου, διασύρουσι καὶ συκοφαντοῦσιν ἀλλήλας καὶ εἰς ἀδιάκονον διχόνοιαν καὶ διαμάχην εὐρίσκονται ἐπὶ ἀναντιρρήτῳ βλάβῃ τῆς πολιτείας.

Κατὰ τοῦτο ὁ ἀληθὴς ὁπαδὸς τοῦ Ἰησοῦ ὅλως διάφορον ἀκολουθεῖ ὁδόν. Σοφώτερος καὶ κρείττων τοῦ κοινοῦ ὁμίλου, αὐτὸς προτιμᾷ ἀντὶ ὅλων τῶν ὑποβόλων ψευδοῦς φιλοτιμίας τὸν νόμον τῆς ἰδίας συνειδήσεως καὶ τὰς πρὸς ταύτην συμφωνούσας ἐντολὰς τοῦ Διδασκάλου αὐτοῦ, καὶ ἐπαναλαμβάνει μετὰ τοῦ θείου Νομοθέτου τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τὰ ἐπόμενα· « Ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος· καὶ ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δούλος· ὥσπερ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι,

καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν. »
(Εὐαγγ. κατὰ Ματθαῖον Κ', 26-28).

Ἡ ἀμοιβαία αὕτη καταφρόνησις, ἡ δυστυχῶς ἐπιπο-
λάζουσα μεταξὺ τῶν τάξεων καὶ τῶν ἐπαγγελημάτων,
καὶ τῆς ὁποίας πολλάκις εἰσὶ τοσοῦτον λυπηρὰ τὰ ἐπα-
κόλουθα, ὅλως ἀντίκειται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανι-
κῆς θρησκείας. « Πάντας τιμῆσατε, λέγει τὸ θεῖον λόγιον·
τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε· τὸν Θεὸν φοβεῖσθε· τὸν βα-
σιλέα τιμᾶτε. » (Α'. Ἐπιστ. Πέτρ. Β', 17). Καὶ ἀλλα-
χοῦ· « Τοῦτο φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν ὁ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ,
ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμόν ἡγήσατο τὸ
εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λα-
βὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι
εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑ-
πήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. » (Ἐπιστ.
Παύλ. πρὸς Φιλιππησίους Β', 5-8).

Οὐδὲν ὑπάρχει ἀμάρτημα ὅπερ νὰ μὴ παράγῃ τὸν
θάνατον. Ὅθεν καὶ αὕτη ἡ ἀμοιβαία περιφρόνησις τῶν
τάξεων καὶ τῶν ἐπαγγελημάτων, τὸ ἔγκλημα τοῦτο κα-
τὰ τῆς εἰρήνης τῆς τε ἀστυκῆς καὶ τῆς πολιτικῆς κοι-
νωνίας, φέρει τάχιον ἢ βράδιον, ἀλλ' ἀφεύκτως τοὺς καρ-
ποὺς τῆς ἀπωλείας. Γεννᾷ καὶ ἐξαγριώνει τὰς ἔχθρας
καὶ τὰ μίσση μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες εἰς τὸν αὐτὸν πι-
στεύουσι Θεόν, τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι Χριστὸν, τοῖς αὐ-
τοῖς ὑπεύκουσι νόμοις, τὴν αὐτὴν πατρίδα καὶ τὰ αὐτὰ
συμφέροντα ἔχουσι. Χωρίζει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ἄν-
θρώπου, τὸν ἀδελφὸν ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀνοίγουσα μετα-
ξὺ αὐτῶν μέγα χάσμα, ἐνθα καταβυθίζεται διὰ παν-
τός ἡ εὐδαιμονία ἐκάστου καὶ πάντων. Διαχωρίζει καρ-
δίας πεπλασμένas ἵνα ἀγαπῶνται ἀμοιβαίως καὶ εἰς τὴν

κοινήν συντελῶσιν εὐτυχίαν· ῥίπτει τὸ ἰοδόλον σπέρμα τῆς ἔριδος ἐντὸς οἰκιῶν τέως εἰρηνικῶν· μεταβάλλει εἰς θανασίμους ἐχθροὺς ἀνθρώπους, οἵτινες οὐδέποτε εἶχον ἶδει ὁ εἷς τὸν ἄλλον, καὶ διεγείρει κατ' ἀλλήλων τοὺς πρότερον οὔτε ἀγαθοποιήσαντας οὔτε κακοποιήσαντας ἀλλήλους.

Ἡ ἀμοιβαία τῶν τάξεων καταφρόνησις, ἡ μωρὰ καὶ λίαν ὀλεθρία ἐπιθυμία τοῦ ἀπ' ἀλλήλων διακρίνεσθαι καὶ ἀποχωρίζεσθαι χαλαρόνει ἐπὶ τέλους τοὺς δεσμοὺς τοῦ ὅλου τῆς πολιτείας οἰκοδομήματος, συντελεῖ εἰς τὴν διαφθοράν τῶν ἡθῶν καὶ ἐν ταῖς κρισίμοις περιστάσεσιν ἐπισπεύδει τὴν πτῶσιν τῆς πατρίδος. Καὶ πῶς τῶντι δύνανται ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου προθύμως νὰ προκινδυνεύσωσιν ὑπὲρ τῆς ἀμοιβαίας σωτηρίας οἱ συνειθίσαντες νὰ μισῶσιν ἀλλήλους; Πῶς δύνανται, ἀνάγκης ἐπερχομένης, ἐκουσίως νὰ θυσιάσωσιν ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῶν ἄλλων ὅσοι εὗρισκον ἡδονὴν ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ ἀδικίᾳ καὶ ταπεινώσει; Ἐκπλήττεσθε βλέποντες ἐν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ τὴν ταχεῖαν πτῶσιν πλείστων πολιτειῶν. Ἀλλὰ παρατηρήσατε τὴν δοξομανίαν καὶ φιλοπρωτείαν τῶν τάξεων, τὴν ὑπεροπτικὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἐπαγγελμάτων, τὴν ἐντεῦθεν πολλαπλῶς ἐπεκταθεῖσαν διαφθοράν τῶν ἡθῶν, τὴν ἐξασθένησιν τῆς φιλοπατρίας, τὸν ὑπερβάλλοντα ἐγωῖσμόν τῶν πολιτῶν, καὶ ἡ ἐκπληξίς ὑμῶν θέλει ἐκλείψει.

Ἄς καταπολεμῶμεν παντὶ σθένει τὸν ἐγωῖσμόν αὐτόν, ὅστις ὡς δηλητήριον παραλύει καὶ καταστρέφει τὰς ἰσχυροτέρας τῶν ἐπικρατειῶν δυνάμεις. Ἡ ἀθωότης, ἡ τιμὴ, ἡ ἀρετὴ, φρικώδη ἔλαβον ἐκδίκησιν παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, παρ' οἷς οἱ ὑπερήφανοι σκῶπται κατεπά-

τησαν αὐτάς. Ἡ πείρα διὰ τρομερῶν παραδειγμάτων νουθετεῖ ἡμᾶς καὶ φωνὴ οὐρανία διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἀποστόλου λέγει ἡμῖν· « Πάντας τιμήσατε· τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε· τὸν Θεὸν φοβεῖσθε· τὸν βασιλέα τιμᾶτε. »

Τίμα πᾶσαν τάξιν, πᾶν ἐπάγγελμα ἐν τῇ κοινωνίᾳ· διότι ἄξιος τῆς ὑπολήψεως καὶ τῆς τιμῆς σου εἶνε πᾶς ὅστις συντελεῖ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς κοινῆς εὐπραγίας, τοῦ δημοσίου πλούτου, εἰς τὴν συντήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἀσφαλείας, εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καρδίας, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γνώσεων, καὶ εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ.

Τίμα πᾶσαν τάξιν καὶ πᾶν ἐπάγγελμα, καὶ ὅταν δὲν ἔχωσι τὴν ἐξωτερικὴν λάμψιν τῆς σῆς τάξεως καὶ τοῦ σοῦ ἐπαγγέλματος. Ὁ βαθμὸς, ὃν κατέχεις ἐν τῇ κοινωνίᾳ, δὲν εἶνε ἔργον σὸν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ. Διατί καυχᾶσαι ἕνεκεν ὑποτιθεμένου πλεονεκτήματος; Διατί ἐπαίρεσαι ἐπὶ πράγματι, ὅπερ δὲν δύναται νὰ σὲ τιμήσῃ, ἀλλὰ τὸ ὅποῖον σὺ ὀφείλεις νὰ τιμήσῃς; Διατί περιφρονεῖς τὸν τυχόντα ἐν τῇ ἀστυκῇ κοινωνίᾳ θέσεως κατωτέρας τῆς παρὰ σοῦ κατεχομένης; Μήπως σὺ ἀπεφάσισες περὶ τοῦ κλήρου σου πρὶν ἔτι γεννηθῆς; Μήπως σὺ ἐφρόντισες περὶ τῶν γεννητόρων σου, περὶ τῶν συγγενῶν σου, περὶ τῶν σχέσεων καὶ περὶ τῆς παρουσίας αὐτῶν; Βεβαίως ὄχι· ἀλλὰ μόνος ὁ Θεός, μόνος ὁ Πλάστης σου περὶ ὅλων αὐτῶν προενόησε, πάντα τὰ σὰ ἐπ' ἀγαθῷ σου ἀπ' αἰῶνος διέταξε. Καὶ ἐὰν φρονῇς σεαυτὸν εὐτυχέστερον ἐν τῷ δοθέντι σοι κλήρῳ, ἐν τῇ τάξει, ἐν ᾗ ἀνήκεις, ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ, ὦ! μὴ καταφρόνει τοὺς ἄλλον κληρὸν λαχόντας, τοὺς εἰς ἄλλην ἀνήκοντας τάξιν, ἀλ-

λά μετὰ ταπεινοφροσύνης ἀπόδος τὰς ἐγκαρδίους σου εὐχαριστίας τῷ Πλάστῃ σου διὰ τὴν καλὴν τύχην, ἣν σοι ἐπεφύλαξεν ἄνευ τῆς συμπράξεώς σου καὶ χωρὶς ν' ἀναδειχθῆς διὰ προγενεστέρων ἔργων ἄξιος αὐτῆς.

Τίμα πᾶσαν τάξιν, καὶ ὅσον ταπεινότερα ἢ τάξεις αὕτη θεωρεῖται ἐν τῇ ἀστυκῇ κοινωνίᾳ, τοσοῦτον προθυμότερος ἔσο ν' ἀποδίδῃς αὐτῇ τὴν προσήκουσαν τιμὴν. Διάλλαττε καὶ τὸν ἐλάχιστον τῶν ὑπηρετῶν σου, διὰ τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς εὐπροσηγορίας σου, πρὸς τὴν σκληρότητα τῆς τύχης, τῆς ἀναγκαζούσης αὐτὸν νὰ σὲ ὑπηρετῇ. Διανοοῦ συνεχῶς πῶς ἤθελες ἔχει, εἰάν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν εὐρίσκεσο, καὶ ὁποίου δεσπότη, ὁποίας δεσποίνης ἤθελες τότε ἐπιθυμεῖ νὰ τύχῃς, καὶ γενοῦ αὐτοῖς τοιοῦτος. Εἰσέτι δὲν διήνυσας τὸ τοῦ βίου σου στάδιον· τίς δὲ ἤξεύρει ὁποῖόν τινα κληρὸν ὁ Θεὸς ἐπεφύλαξε σοί, ἢ τοῖς τέκνοις σου, ἢ τοῖς ἀπογόνους σου; Εἰσὶ τάχα τοσοῦτον μακρὰν ἀφ' ἡμῶν οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι, καθ' οὓς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες ἦσαν ἡναγκασμένοι νὰ ζῶσιν ὡς δοῦλοι, καὶ υἱοὶ μεγάλων, ἀνατραφέντες μεταξὺ τῶν ματαίων λειψάνων ἀρχαίου πλούτου καὶ δεσποτείας, ἐπλανῶντο ὡς ἀλῆται ἀπὸ χώρας εἰς χώραν ἢ μόλις ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν ἀπέζων;

Τίμα πᾶσαν τάξιν, καὶ καθὸ χριστιανὸς καὶ σοφὸς σύμπραττε πάσαις δυνάμεσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ φιλίας ἐν ταῖς διαφοροῖς τῆς πολιτείας τάξεσιν. Ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργείας, ὃντινα ἠνέωξέ σοι ὁ Θεὸς ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ὁμοίων σου, πρῶτος καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων κήρυττε τὴν συνδιαλλαγὴν παντοῦ ὅπου ἡ ἔχθρα ἐπιζητεῖ ἔριδας καὶ διαστάσεις. Συνηγόρει πρῶτος ὑπὲρ παντὸς κατὰ

(ΤΟΜΟΣ Δ').

φρονουμένου καὶ ἀμελουμένου. Ἐναντιοῦ πρῶτος εἰς τοὺς χλευασμοὺς καὶ μυκτηρισμοὺς, τοὺς ἐκ τῆς περὶ τὴν τέχνην σμικροπρεποῦς φιλοτιμίας προερχομένους. Καταπολέμει πρῶτος τὴν ἀλαζονείαν τῶν τάξεων, ὡς ἂν ἐκδηλοῦται διὰ λειδοριῶν καὶ διαπληκτισμῶν· περιορίζει πάντοτε πρῶτος ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τοῦ πρέποντος τὰς παιδικὰς ἀπαιτήσεις τῆς φιλοπρωτείας, ὅταν αὕτη ζητῇ δημοσίᾳ νὰ ἐπιδειχθῇ.

Τίμα πᾶσαν τάξιν, τίμα πάντα ἄνθρωπον. Μηδένα ἐγκωμιάζει ἢ κολάκευε, τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ κοινωνικῆς θέσεως ἕνεκεν, ἐὰν αὐτὸς δὲν τιμᾷ αὐτὴν διὰ τῆς ἀρετῆς του· μηδένα δὲ πάλιν ἀποδοκίμαζε ἢ ἀπόβαλλε, ἕνεκεν τῆς ταπεινῆς τάξεως, εἰς ἣν ἀνήκει, ἐὰν αὐτὸς ἡξεύρῃ νὰ λαμπρύνῃ αὐτὴν δι' ἐναρέτου βίου καὶ ἔργων ἀγαθῶν.

Ὁ κοινωφελέστερος πολίτης, ὁ σοφώτερος καὶ ἐναρετώτερος ἄνθρωπος ἔστω σοι σεβαστὸς εἰς οἵανδήποτε κοινωνικὴν τάξιν καὶ ἂν ἀνήκῃ, ἀφ' οἵουδήποτε οἴκου καὶ ἂν ἔλκῃ τὸ γένος αὐτοῦ, οἷονδήποτε καὶ ἂν ᾔγνε τὸ ἔργον αὐτοῦ. Διότι ὄντως ἡ καρδία καθίστησι τὸν ἄνθρωπον εὐγενῆ, καὶ οὐχὶ τὸ αἷμα· ἀνυψοῦσι δὲ αὐτὸν προσωπικαὶ ἐκδουλεύσεις, καὶ οὐχὶ πατραγαθία.

Τίμα πᾶσαν τάξιν. Σέβου τὰ δίκαια καὶ τὰ πλεονεκτήματα πάσης τάξεως, τὰ ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας ἀνεγνωρισμένα. Αὗται αἱ μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ὑπηκόων διακρίσεις εἰςὶ σοφὸν καὶ ἀναγκαῖον κατασκευάσμα πρὸς συντήρησιν, ζωοποίησιν καὶ ὁδηγίαν τοῦ ὅλου. Καθὼς ἐν τοῖς στρατοῖς ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου μέχρι τοῦ στρατάρχου μακρὰ σειρὰ βαθμῶν καὶ ποικίλων ἐργασιῶν, οὕτω καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ. Οὐτε πάντες δύνανται νὰ ὑπηρετῶσιν, οὐτε πάν-

τες δύνανται νὰ ἄρχωσιν. Ἀπασαι αἱ τάξεις ἀποτελοῦσιν ἄνωτέρους ἢ κατωτέρους κρίκους τῆς μεγάλης ἀλύσεως, τῆς περικλειούσης τὸ σύνολον τῆς πολιτείας. Ἡ καταστροφὴ ἐνὸς κρίκου ἐστὶ διαχωρισμὸς τῆς ἀλύσεως. Ἡ ἀνατροπὴ τῶν τάξεων ἐστὶν ἀνατροπὴ αὐτῆς τῆς πατρίδος, ἐστὶ διατάραξις τῆς κοινῆς εἰρήνης.

Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἐξωτερικὴ διάταξις, καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι εἰσὶν ἡναγκασμένοι νὰ ζῶσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἔστω μοι ἀπαράβιαστον ἱερόν! Σεβόμενος τὸ σύνταγμα τῆς χώρας, ἐν ᾗ ζῶ, σέβομαι αὐτὴν τὴν θέλησίν Σου, ὦ οὐράνιε Πάτερ! Τὰ πρὸς συντήρησιν τῆς καθολικῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἔργα καὶ κατασκευάσματα τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν ἀπομιμήσεις τῶν ἔργων τῆς Σῆς ἀπείρου ἀγάπης καὶ σοφίας. Καὶ Σὺ, πάνσοφε Δημιουργε καὶ Θεέ μου, ὥρισας ἐν τῷ κράτει τῶν δημιουργημάτων Σου ποικίλας βαθμίδας καὶ ἐνασχολήσεις· καὶ Σὺ ἔδωκας ἐκάστῳ γένει πλασμάτων τὴν τάξιν αὐτοῦ καὶ τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας του, ἀφ' ὧν ἀδύνατον εἶνε ν' ἀπομακρυνθῇ.

ὦ! εἴθε οὐδέποτε νὰ μὴ ἀποπλανηθῶ ὑπὸ τῆς μεταιοφροσύνης καὶ τοῦ τύφου, ὥστε νὰ ὑπερηφανεύωμαι καὶ νὰ μεγαλαυχῶ ὡς δῆθεν ὢν κοινωνὸς τάξεως ἐχούσης πλειότερα ἢ οἱ συμπολιταί μου πλεονεκτήματα! Εἴθε ποτὲ νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν καρδίαν μου λεληθότως αἰσχροὺς φθόνους, ὥστε νὰ ἐπιζητῶ τὴν ταπείνωσιν καὶ καταστροφὴν τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Ἐστω δὲ ἡ μόνη ἐπὶ τῆς γῆς φιλοτιμία μου νὰ κατασταθῶ ἐν τῇ τάξει, ἐν ᾗ ἐτάχθην, καὶ ἐν ταῖς σχέσεσιν, εἰς ἃς με ἔφερες ἐνταῦθα, ὁ ἄριστος, ὁ εὐσεβέστατος, ὁ πρῶτος κατὰ τὴν ἀρετὴν!

ΨΕ'.

Ἡ τῶν γενεθλίων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμέρα
ἐστὶν ἡ ἐορτὴ τῆς θείας πρὸς τὸ ἀνθρώ-
πινον γένος ἀγάπης.

« Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος· Μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ
γὰρ, εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἣτις
ἐστὶ παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον
σωτὴρ, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος, ἐν πόλει Δαβὶδ.
.. Καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος
στρατιᾶς οὐρανόυ, αἰνούντων τὸν Θεόν, καὶ λε-
γόντων· Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰ-
ρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. »

(Εὐαγγ. κατὰ Λουκᾶν Β', 40-44.)

ΠΑΝΤΕΣ ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ ἡμετέρου βίου ἔχομεν ἡμέραν
τινὰ χαρᾶς ἢ ἡμέραν τινὰ τρόμου, ἐν ᾗ ζωηρότατα αἰ-
σθανόμεθα τὴν ἐνέργειαν τῆς Θείας Προνοίας καὶ ἀπὸ
τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς ἡμῶν λέγομεν· « Αὕτη ἐστὶν ἔρ-
γον τοῦ Θεοῦ· ταῦτα διευθύνει καὶ κυβερνᾷ ἀόρατος δά-
κτυλος Ὑψίστης Δυνάμεως. » Καὶ αὐτὸς ὁ ἐνδοικαστὴς
καὶ ὁ ἄπιστος καὶ ὁ σκώπτης ἔχουσι τάχιον ἢ βράδιον
τοιαύτην τινὰ ἡμέραν, ἣτις μένει αὐτοῖς ἀκατάστρεπτον
καὶ ἀξιομνημόνευτον μνημεῖον ἐπὶ τῆς ἐπιγείου αὐτῶν
ὁδοῦ.

Καθὼς δὲ ἕκαστος τῶν θνητῶν ἰδίᾳ, οὕτω καὶ ὁλό-
κληρος λαὸς δύναται νὰ ἔχῃ τοιαύτην ἡμέραν· καὶ καθὼς
ἕκαστος λαὸς, οὕτω καὶ τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ ἀνθρωπότης ἔχει τοιαύτην ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν
ἐγεννήθη ὁ Μεσσίας καὶ ἦν δικαίως ἐορτάζει κατ' ἔτος

μετ' ἰδιαζούσης συγκινήσεως καὶ συντριβῆς καρδίας. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὄντως ἄρχεται ὁλως νέα καὶ λαμπρὰ περίοδος τῆς καθολικῆς τοῦ κόσμου ἱστορίας, ἐπανάστασις μεγίστη εἰς τὰς τύχας ὅλων τῶν λαῶν τῆς γῆς, μεταβολὴ ριζικὴ ἐν ταῖς πνευματικαῖς σχέσεσι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐν τινι δούλῳ, καταπεφρονημένῳ καὶ ἀπαιδευτῷ ἔθνη πτωχὰ τις κόρη ἔτεκε παιδίον, οὗτινος κοιτὶς ὑπῆρξε φάτνη ἀλόγων. Καὶ τὸ παιδίον αὐτὸ, ἄοπλον, μόνη τῇ τοῦ πνεύματος ἰσχύϊ συνταράσσει, καταλύει, μεταβάλλει τὰς μεγίστας δυναστείας, ἐξημερόνει ἀγρίους λαούς, ἐν τοῖς ἀπωτάτω τῆς γῆς οἰκοῦντας, πολιτίζει βάρβαρα ἔθνη, πληροῖ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν σοφίας, ἣν οὐδέποτε πρὸ αὐτοῦ καὶ οἱ σοφώτατοι ἐξέφρασαν, ἐνώνει τὰς ψυχὰς τῶν θνητῶν μετὰ τοῦ Πλάστου αὐτῶν διὰ δεσμῶν τέως καὶ τοῖς συνετωτέροις ἀγνώστων, καθιστᾷ διὰ τῶν μεγάλων ἀληθειῶν τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονέστερον καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον γλυκεῖαν παρηγορίαν!

Καὶ δὲν εἶνε τοῦτο ἔργον τοῦ Θεοῦ; Ποῦ ἄλλοῦ ἐν ἀπάσαις ταῖς περιστάσεσι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φαίνεται σαφέστερον ὁ δάκτυλος τοῦ Κυρίου;

Ὁ Θεὸς ἐμνήσθη ἐνὸς ἀτόμου κονιορτοῦ, ὃπερ εἶχε ρίψει ἐν τῷ Σύμπαντι τῶν κόσμων. Ἐμνήσθη ἐλαχίστης σφαίρας, ἣν ἡμεῖς γῆν ἀποκαλοῦμεν, ἐμνήσθη τῶν ἐπ' αὐτῆς οἰκούντων πλασμάτων Αὐτοῦ, ὅπερ εἶχε πλάσει καὶ ζωοποιήσει διὰ τοῦ πνεύματός Του τοῦ Ἀγίου. Καίτοι ἀλαζόνες καὶ οἰηματῖαι οἱ ἄνθρωποι, εἶχον ἤδη κατασταθῇ ὄριμοι πρὸς ὑψηλὰς σκέψεις καὶ ἱκανοὶ νὰ καταλάβωσι τὸν βαθμὸν ἐκείνον τῆς τελειότητος, πρὸς ὃν ἐπλάσθη ἐπιδεκτικόν τὸ πνεῦμα αὐτῶν. Ἦδη προη-

σθάνοντο τὴν ὑπαρξιν τοῦ τῶν πάντων Δημιουργοῦ καὶ ἐζήτουν Ἐκεῖνον, ὅστις ἀπεκαλύφθη αὐτοῖς ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς φύσεως· ἀλλ' εἰσέτι ἐλάτρευον Αὐτὸν ἐν ὁμοιώμασι καὶ προσεκύνουν τὰ πλάσματα ἀντὶ νὰ λατρεύωσι τὸν Πλάστην.

Τότε ἀπεκαλύφθη ὁ αἰδὶος τῶν πάντων Δημιουργὸς τοῖς θνητοῖς ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει. Τότε ὁ λόγος τῆς αἰωνίου Παντοδυναμίας, Σοφίας καὶ Ἀγάπης ἐνεσαρκώθη. Ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς αἰωνιότητος ἔλαβεν ἡ ἀνθρωπότης τὰς ὑψηλὰς ἀποκαλύψεις καὶ ἡ ἀναμόρφωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἤρξατο ἐπὶ τῆς γῆς.

Διὰ τοῦτο εἶπον οἱ πρῶτοι ἀπόστολοι τοῦ Ἰησοῦ «Ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν Πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ. » (Ἐπιστ. Α', πρὸς Τιμόθ. Γ', 16). Ὁρθῶς δὲ ἀπεκάλεσαν αὐτὸ μυστήριον, διότι ὀλίγοι ἐνόησαν τὴν ὑψηλὴν σημασίαν τῆς μεγάλης αὐτῆς ιδέας καὶ παντοιοτρόπως ἡρμύνευσαν αὐτήν. Καὶ ὁμῶς δι' αὐτῆς ἐξεφράσθη ἡ ὑψίστη ἀλήθεια ἐν παιδικῇ ἀπλότητι· ὁ Θεὸς ἀπεκαλύφθη τοῖς θνητοῖς ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει.

Οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου εἶχον μορφώσει πεποιθήσιν περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης καὶ πρὶν ἔτι ἰδῶσι τὰ θαυμαστά ἀποτελέσματα, ἅπερ παρήγαγεν ἐπὶ τὴν γῆν ἅπανσαν ὁ θεὸς τοῦ Ἰησοῦ λόγος. Ναὶ μὲν εἶχον αὐτοὶ ἀκούσει ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ οὐρανίου αὐτῶν Διδασκάλου τὴν προφητεῖαν ταύτην· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν· » ἀλλὰ τότε ἦν εἰσέτι ἐλάχιστος ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου πεφωτισμένων· μεταξὺ πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων

ὀλίγοι μόνον ἐγίνωσκον περὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας Αὐτοῦ.

Ἄν δὲ οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι καὶ εὐάριθμοι μαθηταί, ἃν ὁ Πέτρος, ὁ Παῦλος, ὁ Ἰωάννης καὶ πάντες οἱ τὸ πρῶτον ἀκολουθήσαντες τὸν μέγαν τῆς ἀνθρωπότητος Διδάσκαλον ἐπανήρχοντο σήμερον μετὰ δισχίλια σχεδὸν ἔτη ἀπὸ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ παρουσίας αὐτῶν, πόσας μεγάλας ἤθελον εὔρει ἐν τῷ κόσμῳ μεταβολάς, πραγματοποιηθείσας διὰ τῆς ἰσχύος τῶν παρὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀνακαλυφθεισῶν ἀληθειῶν! Ἦθελον ἴδῃ πεπληρωμένας τὰς προφητείας ἐκεῖνας, αἵτινες πάλαι προσέβαλλον τὰς ἀκοάς των· ἤθελον ἀκούσει νῦν, ὅτι ἐν ταῖς χώραις καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῆς γῆς, ὧν τὴν ὑπαρξιν οὐδεὶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των ἐγίνωσκε, τὰ στόματα τῶν νηπίων κηρύττουσιν ἀληθείας μεγάλας, οἷας πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ οὐδεὶς σοφὸς εἶχεν ἐκφράσει· ἤθελον βλέπει βασιλεῖς καὶ ἰσχυροὺς τῆς γῆς καταβαίνοντας ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτῶν καὶ προσπίπτοντας τῷ Ἰησοῦ καὶ τιμῶντας τὸ ὄνομα ἐκείνου, ὃν οἱ ὄχλοι πάλαι ἐξύβριζον καὶ ἐπροπηλάκιζον. Νῦν ἤθελον οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι Ἀπόστολοι ἐπαναλάβῃ μετὰ νέας πεποιθήσεως τοὺς λόγους, οὓς ἐξέφερον πρὸ δισχιλίῳν περιήγου ἐτῶν· «Τίς δύναται πιστεῦσαι, ὅτι ταῦτα πάντα ἔργον ἀνθρώπου ἐστίν;» Ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν τοῖς ἀνθρώποις ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ καὶ φύσει. Οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς δὲν ἠδύναντο βεβαίως τοιαύτας νὰ ἐπιφέρωσι μεταβολάς. Τίς ὄντως ἡ δύναμις τῶν τέκνων τῆς κόνεως; Ταῦτα πάντα ἦσαν ἔργον καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Διὰ τοῦτο Αὐτός, «ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος σωματικῶς,» (Ἐπιστ. Παύλ. πρὸς Κο-

λοσσ. Β', 9) καὶ δι' οὗ ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν ὁ τῶν πάντων Πατὴρ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς, ἀπεκλήθη Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀληθῶς « ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν. » (Εὐαγγ. κατὰ Ἰωάννην Ε', 23).

Ἦλθεν ἐν τῷ κόσμῳ ὁ τοῦ κόσμου Σωτὴρ καὶ ἐγένετο διδάσκαλος παντός νοὸς καὶ πάσης καρδίας τῶν κατοικούντων ἐπὶ τοῦ γηίνου ἡμῶν ἀστέρος καὶ διδάσκαλος ὅλων τῶν αἰώνων. Τὸ στόμα Αὐτοῦ ἦν στόμα τῆς ἀληθείας· τῶν λόγων Αὐτοῦ τὸ ἀλάνθαστον ἀπέδειξεν ἡ πληρωσις τῶν προφητειῶν, κηρύττει δὲ ἡ κτίσις σύμπασα καὶ ὁμολογεῖ αὐτῇ ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ ἀνθρώπου φύσις. Οὐτε πρὸ Αὐτοῦ, οὔτε μετ' Αὐτόν ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων οὐδεὶς θνητὸς, ὅσον σοφὸς καὶ συνετὸς καὶ ἂν ὑπῆρξεν, ἡδυνήθη νὰ καταδείξῃ ἐν τοῖς λόγοις τῆς αἰωνίας αὐτῆς ἀληθείας τὴν ἐλαχίστην πλάνην, οὐδεὶς ἡδυνήθη νὰ εὗρῃ διδασκαλίαν τελειότεραν τῆς τοῦ Εὐαγγελίου, εἰς τελειότεραν ἁρμονίαν διακειμένην πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν νοῦν, καταλληλοτέραν νὰ καταστήσῃ εὐδαίμονας τοὺς οἴκους, τοὺς λαοὺς, τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ νὰ ἐδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ τελειότητα.

Ἦν ἄρα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ λόγος τοῦ Θεοῦ. « Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν. » (Ἐπισ. Παύλου πρὸς Ἑβραίους Α', 1-2). Διὰ τοῦτο Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν εἶπεν· « Ἐγὼ ἐξ ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα· ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατὴρ, αὐτὸς μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἶπω καὶ τί λαλήσω. » (Εὐαγγ. κατὰ Ἰωάννην ΙΒ', 49).

Αὐτός δὲ ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς γῆς τὸν ἐπὶ μακρὸν χρόνον παραγνωρισθέντα παρ' αὐτῶν Θεόν· ἐδίδαξεν αὐτοὺς ν' ἀγαπῶσι τὸν Δημιουργὸν τοῦ Παντός ὡς κοινὸν αὐτῶν πατέρα· ἀπέδειξεν αὐτοῖς τὴν ὑπαρξιν καθολικῆς καὶ θείας Προνοίας, περιλαμβανούσης ἅπασαν τὴν δημιουργίαν καὶ εἰσδυούσης μέχρι τῶν ἐλαχίστων τοῦ ἡμετέρου βίου· ἐβεβαίωσε τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἣν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς προησθάνετο· κατέστησε τοῖς πᾶσι σαφές, ὅτι ἡ μεταβολή, ἣν θάνατον ἀποκαλοῦμεν, οὐδόλως ἐστὶ διακοπὴ τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, ὅτι αἰωνία δικαιοσύνη καὶ ἀδέκαστος μισθαποδοσία ἐπικρατεῖ ἐν τῷ Σύμπαντι, καὶ ὅτι τὰς ἐν τῷ παρόντι βίῳ πράξεις ἡμῶν ἀπεκδέχεται ἀναπόφευκτος κρίσις καὶ δικαία ἀνταπόδοσις ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἀληθῶς εἰπεῖν, καὶ πρὶν ἢ ἔλθῃ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωποι σοφοὶ ἐκήρυξαν ὑψηλὰς ἀληθείας· ἀλλ' ὅσα ἐξέφραζον τὰ χεῖλη αὐτῶν διέψευδεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ βίος αὐτῶν. Ἦκούοντο ὁμιλοῦντες μετ' αὐστηρότητος κατὰ τοῦ κράτους τῶν σωματικῶν ὀρέξεων καὶ παθῶν, ἠκούοντο συμβουλεύοντες τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ σώματος εἰς τὸ πνεῦμα· ἀλλ' ἔβλεπέ τις αὐτοὺς συνεχέστατα νὰ γίνωνται δοῦλοι τῶν ἰδίων παθῶν. Ἦκούοντο διδάσκοντες τὴν καταφρόνησιν τοῦ πλούτου καὶ τῶν ματαίων τιμῶν καὶ ἀξιωματίων, καθὼ μὴ φερόντων πρὸς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, ἐνῶ ἡμιλλῶντο περὶ τῶν τιμητικῶν θέσεων καὶ περὶ τῆς τοῦ ὄχλου εὐνοίας καὶ ἐθυσίαζον τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῶν πρὸς ἐπίτευξιν εὐμαροῦς βίου.

Οὕτω δὲν ἐπολιτεύετο ὁ Ἰησοῦς, ὁ Θεάνθρωπος. Τὰς μεγάλας ἀληθείας, ἃς ἐσύσταινε τοῖς θνητοῖς, ἐπεσφρά-

γιζεν Αὐτός διὰ τοῦ ἰδίου Αὐτοῦ προσώπου καὶ καθίστα πασιδῆλους διὰ παντός τοῦ εἴου Αὐτοῦ. Αἱ πράξεις Του καὶ αἱ προσπάθειαι Του ἦσαν φανέρωσις τῆς θεϊότητος ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ. Σωματικαὶ ἀνάγκαι καὶ ἄνετος βίος ἦσαν δι' Αὐτὸν δευτερεύοντος λόγου πράγματα· πρὸς μόνον τὰ αἰώνια καὶ τὰ σπουδαῖα εἶχε διηνεκῶς προσηλωμένα τὰ βλέμματά Του. Ἐξῆ δὲ ἦττον δι' ἑαυτὸν ἢ ὑπὲρ τῶν ἄλλων, καὶ τὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως αἰσθήματά Του δὲν περιωρίζοντο εἰς τὸν μικρὸν κύκλον τῶν οἰκείων καὶ ἐπιστηθίων Αὐτοῦ φίλων, ἀλλὰ περιελάμβανον πάντας τοὺς ἀνθρώπους· ὁ βίος Αὐτοῦ ἅπας ἦν θυσία ἀληθοῦς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἠγωνίσατο τὸν μέγιστον ἀγῶνα· ὑπὲρ αὐτῆς ἀπέθανε τὸν τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ κόσμου θάνατον.

Τούτου ἕνεκα, συμφώνως πρὸς τὰς τῶν Ἑβραίων ιδέας, ἡ Ἀγία Γραφή ἀποκαλεῖ τὸν Ἰησοῦν ἀληθῆ καὶ μέγαν ἀρχιερέα. Ὁ μέγας ἀρχιερεὺς ἦν παρὰ τῷ Ἰσραηλιτικῷ λαῷ μεσίτης μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ. Μόνος αὐτὸς εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἅδυστα τοῦ ἱεροῦ ἵνα οὕτως εἰπεῖν συκοινωνήσῃ ἀμέσως μετὰ τοῦ Θεοῦ. Αὐτός, ὅσάκις ὁ λαὸς ἠμάρτανε, προσέφερε τῷ Θεῷ ἱλαστηρίους θυσίας, ὅπως δι' αὐτῶν ἐκδηλώσῃ τὴν μετάνοιαν τῶν ἁμαρτησάντων καὶ δῆθεν κατευνάσῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Θείου, ὅπερ ἐφαντάζοντο καὶ παρίστανον ὀργίλον καὶ ἐκδικητικόν. Τὸ ὄνομα, τὸ διδόμενον παρὰ τῶν Ἀποστόλων εἰς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου ἦν ἄρα καταλληλότατον ὅπως κατανοήσωσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ ἔργον Αὐτοῦ. Καὶ ὄντως ἦν ὁ Ἰησοῦς ὅ,τι διὰ τοῦ ὀνόματος ἀρχιερεὺς ἐνόουν οἱ Ἰσραηλῖται· ἀλλ' ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν ὑψηλὴν τῆς λέξεως σημασίαν. Ἦν ἀρχιερεὺς ὁ Ἰη-

σοῦς τοῦ Ὑψίστου, τοῦ εἰς τὸν κόσμον παρ' Αὐτοῦ ἀποκαλυφθέντος· ἀλλὰ, καθὰ Αὐτός ὁ ἴδιος ἔλεγεν, ὁ Πατὴρ τῶν πνευμάτων δὲν ἐζήτει θυσίας ἱλαστηρίους καὶ ὀλοκαυτώματα, ἀλλ' ἔργα ἀγάπης καὶ πίστεως. Αὐτὸς δὲ τοιαύτας προσήνεγκε θυσίας καθ' ὅλον τὸν βίον Αὐτοῦ, θύσας ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν Αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν.

Οὕτως ἐθεμελίωσεν ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τῆς γῆς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ δικαίως ὡς βασιλεὺς τιμᾶται, τὴν βασιλείαν, ἥτις οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ περιλαμβάνει οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ σύμπαντας τοὺς κόσμους, τὴν βασιλείαν τῆς ἀληθείας, τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀγιότητος.

Οἱ νόμοι, οὓς ἔδωκεν Αὐτὸς τοῖς κοινωνοῖς τῆς βασιλείας ταύτης, εἰσὶν αὐτοὶ οἱ αἰώνιοι καὶ ἀμετακίνητοι νόμοι τῆς φύσεως· εἰσὶ δὲ τοσοῦτον στενῶς συνδεδεμένοι μετὰ τῶν νόμων τῆς ὁρατῆς δημιουργίας, ὥστε φαίνονται ἀπ' αὐτῶν τούτων πηγάζοντες ἢ καὶ συνταυτιζόμενοι. Τοῦτο δὲ ἀναντιρρήτως ἐστὶ τὸ σημεῖον τῆς θειότητος, ἧς φέρουσι τὸν ἀναμφίλεκτον τύπον. Διὰ τοῦτο ὅς τις ἐγκαταλείπει τοὺς πνευματικοὺς αὐτοὺς νόμους, ἑαυτὸν ἐγκαταλείπει καὶ ἀπὸ τῆς ἰδίας ἀπομακρύνεται φύσεως· ὅστις κατὰ τῶν νόμων αὐτῶν ἐγείρεται, ἐναντίον ἑαυτοῦ ἐπαναστατεῖ καὶ τὴν ἰδίαν καταστρέφει εὐδαιμονίαν διὰ φρικώδους παραφροσύνης.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ παρὰ τοῦ Ἰησοῦ θεμελιωθεῖσα βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀναγκαιῶς θέλει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπεκτείνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς. Οἱ ἄνθρωποι, οἱ δυστυχεῖς ἐν τῇ πλάνῃ αὐτῶν, θέλουσιν αἰετοτε ὠθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ κέντρου τῆς δυστυχίας πρὸς τὴν ἀποδοχὴν τῶν μεγάλων ἀληθειῶν τῆς θρησκείας. Λαοὶ εἰς ἐσχάτην περιελθόντες ἀθλιότητα ἔνεκεν ἰδίων σφαλμάτων, ἐκνευρι-

σμένοι ὑπὸ τῶν παθῶν, ἀπολέσαντες πᾶσαν ἡθικὴν ἰσχὺν δι' ἔλλειψιν θρησκευτικοῦ πνεύματος, ἐπανέρχονται ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς μόνης πηγῆς πάσης εὐδαιμονίας. Πάντες, ὅσοι ἅπαξ ἐγνώρισαν κατὰ βάθος τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας, γίνονται αὐτόκλητοι ἱερεῖς καὶ ἀπόστολοι αὐτῶν. Ἀδύνατον εἶνε νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὰς χωρὶς ν' ἀρνηθῶσι τὸν ἴδιον ἐαυτῶν νοῦν. Πιθανὸν νὰ λάβωσι στιγμὰς τινὰς ἀδυναμίας καὶ νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὸ κράτος τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἀλλ' οὐδέποτε θέλουσι παύσει ὁμολογοῦντες, ὅτι δὲν ὑπάρχει σωτηρία, εἰ μὴ ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς θείας ἐκείνης σοφίας, ἧς κατέστησεν ἡμᾶς κοινωνοὺς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός.

Ναί, ἡ βασιλεία τοῦ Ἰησοῦ αἰέποτε ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπεκτείνεται καὶ ὁσημέραι νέας πραγματοποιεῖ κατακτήσεις. Ὅσον ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ ἐθνισμοῦ ἴσχυσαν οἱ κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐκεῖνοι διωγμοὶ νὰ πνίξωσι τὸν λόγον τῆς ζωῆς εἰς τὸ αἶμα τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρησάντων, ἄλλο τόσον ἰσχύουσι καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ὁ ἐνδοιασμός, ἡ ἐλαφρόνοια καὶ ἡ ἀδιαφορία. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ θέλει θριαμβεύσει καὶ θέλει διαμείνει εἰς τὸν αἰῶνα.

Χιλιάδες ἐτῶν θέλουσι παρέλθει μεθ' ἡμᾶς, ἀναρίθμητοι γενεαὶ ἀνθρώπων θέλουσιν ἐκλείψει ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς σὺν ἀπάσῃ τῇ σοφίᾳ ἢ μωρίᾳ αὐτῶν· πόλεις σήμερον μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολύκρατοι θέλουσιν εἶσθαι μίαν ἡμέραν σωρεία ἐρειπίων ἐντὸς ἐρημίας· θρόνοι, ἐνώπιον τῶν ὁποίων τρέμοντες κύπτουσι τὸν αὐχένα ὁλόκληροι λαοὶ, θέλουσι συντριβῇ καὶ τὰ συντρίμματα αὐτῶν θέλουσι διασκορπισθῇ ὡς ὁ κονιορτός ὁ ὑπὸ τῶν ποδῶν τοῦ ὁδοιπόρου ἐγειρόμενος· ἀλλ' ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ θέ-

λει διατηρηθῇ αἰείποτε ἀκμάζουσα καὶ παραγωγὸς εὐδαιμονίας μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων, καὶ θέλει διαμείνει ἐπὶ τῆς γῆς ἐνόσω βαδίζει ἐπ' αὐτῆς τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἰς ὃ ἐδόθη ὁ σωτήριος λόγος παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ.

Μετὰ τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων τούτων θέλω ἐορτάσει τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ἀγίαν ἐκείνην ὥραν, καθ' ἣν ἐγεννήθη ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου, τὴν μεγάλην ἡμέραν, ἐν ἣ τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος ἀπεκαλύφθη τοῖς ἀνθρώποις. Ὅταν ζωηρῶς ἐπαναφέρω εἰς τὴν μνήμην μου τὴν θυσίαν τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου, ἡ εὐλάβειά μου αὐξάνει, ἡ ἐγκάρδιος προσευχή μου ἵπταται πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐνθουσιασμός δὲ ἀνεκλαλήτου χαρᾶς πληροῖ καὶ καθαρίζει τὴν καρδίαν μου.

Θέλω θαυμάζει καὶ εὐλογεῖ τὴν Παντοδυναμίαν, ἥτις ἀπὸ κόκκου σινάπεως ἀνέπτυξε θάλλον καὶ ἰσχυρόν δένδρον, ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν σκιὰν τοῦ ὁποίου πάντες οἱ λαοὶ τῆς γῆς εὐρίσκουσιν ἀνάπαυσιν καὶ ἀναψυχὴν, τὴν Παντοδυναμίαν, ἥτις ἀπὸ ἀδυνάτου ἀρχῆς παρήγαγε τὴν σπουδαιοτάτην ἀναμόρφωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Θέλω ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην μου καὶ ἐπαναλαμβάνει τὰς πράξεις τοῦ θείου μου Διδασκάλου ἀπὸ τοῦ πρώτου Αὐτοῦ βρεφικοῦ ὕπνου ἐν τῇ φάτνῃ τῆς Βηθλεὲμ μέχρι τῆς τελευταίας Αὐτοῦ ἐκπνοῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Γολγοθᾶ. Πόσον μέγας, πόσον θεῖος ὑπῆρξεν ἐν ἐκάστη τοῦ βίου Του ὥρα!

Ἐν Αὐτῷ, ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ Αὐτοῦ ἀναγνωρίζω τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ὁ Θεὸς ἠγάπησε καὶ ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, καὶ ὅτι ἐξελέξατο ἡμᾶς οὐχὶ πρὸς ἐφήμερον ὑπαρξιν ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἀλλὰ πρὸς αἰώνιον βίον, καὶ ὠδήγησεν ἡμᾶς ἀπὸ

τοῦ σκότους τῆς πλάνης εἰς τὸ φῶς τῆς συνειδήσεως. Ἄν ὁ προορισμὸς ἡμῶν ἦτο νὰ γεννώμεθα ὡς τὰ κτήνη τοῦ ἀγροῦ, ν' αὐξάνωμεν ἐν μέσῳ ἡδονῆς καὶ πόνου, νὰ ζητῶμεν τὴν τροφὴν ἡμῶν, καὶ ἔπειτα νὰ καταπίπτωμεν πάλιν ὡς κόνις ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς, διατί ἔδωκεν ἡμῖν ἡ τὰ πάντα διατάξασα χεὶρ τοῦ Πανσόφου Δημιουργοῦ τὸν νοῦν αὐτόν, τὸν ἐπιδεκτικὸν ἀείποτε μεγαλειτέρας τελειοποιήσεως, καὶ ἔχοντα ἐπομένως πρὸς τοῦτο ἀνάγκην τῆς αἰωνιότητος; Ἄν δὲ ἐπροίκισεν ἡμᾶς διὰ τοιούτων ιδιοτήτων μόνον ἵνα συνετώτεροι ὄντες τῶν ἄλλων ἐπιγείων πλασμάτων ὑποτάσσωμεν αὐτὰ ἢ καθιστῶμεν αὐτὰ ἀβλαβῆ, ἢ ὅπως παρέχωμεν τῷ σώματι ἡμῶν πλειότεραν εὐμάρειαν, ἢ παρασκευάζωμεν τῷ ἡμετέρῳ οὐρανίσκῳ εὐχυμότερα καὶ ἡδύτερα φαγητὰ καὶ τοῖς μέλεσιν ἡμῶν λεπτότερα καὶ ποικιλώτερα ἐνδύματα, διατί ἀπέστειλεν ὁ Ὑψιστος εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τὸν Μεσσίαν πρὸς ἀποκάλυψιν τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς εἰσιν εὐτελῆ ἢ ἄξια περιφρονήσεως; Ἄν δὲ δὲν ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ εἰμὴ μόνον ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς πῶς τηροῦντες τοὺς νόμους Αὐτοῦ νὰ διάγωμεν ἐπὶ τῆς γῆς ἡσυχον καὶ εἰρηνικὸν βίον καὶ νὰ συζῶμεν ἄνευ ἀμοιβαίας βλάβης, πρὸς τί διήγειρεν ἐν ἡμῖν διὰ τοῦ Ἰησοῦ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς αἰωνίου ζωῆς; Ἡδυνάμεθα βεβαίως, προωρισμένοι ὄντες διὰ τὴν ἐφῆμερον ταύτην ἐπὶ τῆς γῆς ὑπαρξιν, καὶ ἄνευ τῆς ιδέας τῆς μελλούσης ζωῆς νὰ ὤμεν εὐδαίμονες. Διήγειρεν ἄρα γε καὶ ἥναψεν ἐν ἡμῖν ὁ Αἰώνιος τὴν πίστιν καὶ τὴν κλίσιν πρὸς τὴν αἰωνιότητα μόνον ἵνα γλυκάνῃ δι' ἐλπίδων ὑψηλῶν, ἀλλὰ ματαίων, τὰς πικρίας τοῦ παρόντος βίου καὶ οὕτως εἰπεῖν βυθίσῃ

ἡμᾶς ἐκ προθέσεως εἰς οὐρανίαν μέθην; "Ω! τότε ἀναντιρρήτως χερίστον ἐν ἀπάσῃ τῇ δημιουργίᾳ ἤθελεν εἶσθαι τὸ μόνον κειμήλιον τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ πολυτιμότεον, τὸ θεῖον, ὁ νοῦς, πλάνη παραφροσύνης· τότε ὁ Θεὸς δὲν ἤθελεν εἶσθαι Θεὸς τῶν ζώντων, ἀλλὰ Θεὸς τῶν νεκρῶν, οὐχὶ Θεὸς τῆς αἰωνιότητος, ἀλλὰ Θεὸς τῆς κόνεως, ὁ δὲ θνητὸς, ὁ δυνάμενος νὰ περιλάβῃ τῇ διανοίᾳ τὴν αἰωνιότητα καὶ νὰ κατανοήσῃ τὴν λατρείαν τοῦ τελειοτάτου "Οντος, ἤθελεν εἶσθαι ἀνώτερος τῆς ὑποτιθεμένης Θεότητος.

"Οχι, ὄχι, ἡ φωνὴ συμπάσης τῆς φύσεως δὲν καταπνίγεται, οἱ νόμοι τοῦ ὀρθοῦ λόγου δὲν καταργοῦνται καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιφανείας τοῦ μεγίστου τῆς ἀνθρωπότητος Εὐεργέτου οὐδενὸς τολμητίου ἢ ἀστειότης δύναται νὰ ἀρνηθῇ ἢ νὰ μεταβάλῃ. Ὑπάρχει Θεός, καὶ ὁ Θεὸς ἐστὶν ἀγάπη· ἡ δὲ ἄκρα τοῦ Θεοῦ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐφανερώθη, ὅτε ἀπέστειλεν Αὐτὸς εἰς τὸν κόσμον τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου, τὸν ἀγαπητὸν Αὐτοῦ Υἱόν, ἵνα λυτρώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ παρασκευάσῃ ἡμᾶς ἀξιους τῆς περαιτέρω ἡμῶν ἀποστολῆς.

Διὰ τοῦτο ἐορτάζω τὴν φανέρωσιν τῆς ἄκρας ἀγάπης τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ Παντός καὶ Πλάστου μου ἐν τῇ ἐπετείᾳ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγένετο ἀνθρώπος καὶ διὰ πρώτην φορὰν ἐμειδίασεν ἐν ταῖς μητρικαῖς ἀγκάλαις πρὸς τὴν ἀγνὴν καὶ ὑπεραγίαν Παρθένον.

"Ω Θεέ μου, Θεέ μου, ὦ Πάτερ μου, πρὸς ὃν νῦν προσεύχομαι μετὰ παιδικῆς ἀφοσιώσεως, ὡς μοὶ ἐδίδαξεν ὁ Ἰησοῦς! ἄκουσον τὴν φωνὴν τῆς ἐκστάσεώς μου, ἄκουσον τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ἐνθουσιώσεως ψυχῆς μου· ἰδὲ πρὸ πάντων τὰ αἰσθήματα τῆς μακαριότητος, τὰ πλη-

ροῦντά με ὅλον! Ταῦτά εἰσιν αἱ καθαρώτεραι φλόγες, αἱ ἀναβαίνουσαι ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου καρδίας λατρευούσης τὴν ἄπειρον Ἀγαθότητά Σου. ὦ! Σὺ ἀγαπᾷς τοὺς ἀνθρώπους, Σὺ, Πάτερ, ἀγαπᾷς καὶ ἐμέ· διότι Σὺ ἀπέστειλας καὶ πρὸς ἐμέ τὸν Ἰησοῦν ἵνα μὲ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Σὴν βασιλείαν, ἵνα ἀγνίσῃ τὴν ψυχὴν μου καὶ μὲ καταστήσῃ ἄξιον νὰ ᾧ Σὸν τέκνον εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας, ὥς-περ Σὺ ὑπῆρξες Πατήρ μου πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, πρὶν ἢ ἔτι Σὲ γνωρίσω.

Σὺ ἀγαπᾷς πάντα τὰ πλάσματά Σου· Σὺ, Πάτερ, ἀγαπᾷς καὶ ἐμέ. Ὁ Θεός, ὁ πανάγαθος καὶ παντοδύναμος, μὲ ἀγαπᾷ! Τίς λοιπὸν δύναται νὰ μὲ βλάψῃ, τίς δύναται νὰ μὲ καταστήσῃ δυστυχῆ, ἐκτὸς μόνῃς τῆς ἁμαρτίας; ὦ θρῆνοι τῆς γῆς, ποῦ εἰσι τὰ βάσανα ὑμῶν; ὦ θάνατε, ποῦ ἐστὶν ἡ φρίκη σου; Τίς νὰ μὲ καταβάλῃ δύναται, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ με μὲ συντηρεῖ;

Καὶ σὺ, ὦρα τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ μου, ὦρα οὐρανία δι' ἐμέ, καθ' ἣν ἐπεφάνη ὁ μαρτυρῶν περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἔσο μοι εὐλογημένη καὶ ἁγία ἐνόςω ἀναπνέω ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, ἐφ' ἧς ἀνέπνευσεν Αὐτός δι' ἐμέ. Διὰ σοῦ πρῶτον ἔλαβεν ὁ κόσμος τὸ πλήρες αὐτοῦ φῶς· σὺ πρώτη ἔδωκας εἰς τὴν ὑπαρξίν μου σημασίαν, θεῖαν δὲ ἔννοιαν εἰς πᾶν ὅ,τι ἦν, ἐστὶ καὶ ἔσεται. Ἐγὼ ἀνήκω εἰς τὸν Θεόν! ὦ, μάθε τοῦτο, κόσμε μετὰ τῶν στεναγμῶν, τῶν δακρύων καὶ τῶν ἀκανθῶν σου. Ἀνήκω εἰς τὸν Θεόν! ὦ, γίνωσκε τοῦτο, Αἰωνιότης, ἥτις μὲ περιμένεις μετὰ μυριάδων μακαρίων ψυχῶν! Ἀνήκω δὲ τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ Σωτῆρος τοῦ γένους ἡμῶν!

ΨΤ'.

Ὁ Θεὸς ἐκδηλούμενος ἐν ταῖς τύχαις τῶν ἐθνῶν.

«Ὅτι ἐπὶ σοὶ ἐλπίδι ἤλπισαν, Κύριε, ἕως τοῦ αἰῶνος, ὁ Θεὸς ὁ μέγας, ὁ αἰώνιος, ὃς ταπεινώσας κατήγαγε τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ὑψηλοῖς· πόλεις ὀχυρὰς καταβαλεῖς, καὶ κατάρξει αὐτάς ἕως ἐδάφους. Καὶ πατήσουσιν αὐτάς πόδες πρᾶξων καὶ ταπεινῶν.»

(Ψαλμὸς ΚΣΤ', 4—6).

ΤΡΙΤΩΣ ἀπεκαλύφθη τῷ γένει τῶν θνητῶν ὁ τῶν ὅλων Πατήρ, καὶ τὸ τυφλὸν αὐτὸ γένος τολμᾷ ἔτι ν' ἀμφισβητῇ τὴν ἰσχὺν Αὐτοῦ καὶ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν Του! Ὁ Θεὸς ἀπεκαλύφθη τοῖς ἀνθρώποις ὡς Δημιουργὸς ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς περισοιχούσης ἡμᾶς φύσεως· ὡς πατὴρ καὶ φίλος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀγαπητοῦ Αὐτοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου· ὡς αἰωνία Πρόνοια, ἐν ταῖς τύχαις τοῦ τε ἐλαχίστου ἀνθρώπου καὶ τοῦ συνόλου τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ δημιουργία, ἡ Ἀγία Γραφή, καὶ ἡ παγκόσμιος ἱστορία εἰσὶ τὰ ἱερὰ μνημεῖα, τὰ μαρτυροῦντα τὸ μεγαλεῖον, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν μέριμναν τοῦ Παναγάρχου.

Ἐὰν ρίψω βλέμμα εἰς τὰς διαφόρους κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, αἵτινες ζῶσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, οὐσιωδῶς καὶ ποικίλως ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμεναι κατὰ τε τὰ ἦθη καὶ τὴν γλῶσσαν, ἀπαντῶ θαυμάσιον σύγκραμα ἀπλότητος καὶ πανουργίας, ἠθικότητος καὶ διαφθορᾶς, πολιτισμοῦ καὶ βαρβαρότητος, πλούτου καὶ πενίας· ἀλλὰ πανταχοῦ εὕρισκω τὴν πολλάκις ἀκουσίαν, ἀλλ' ὁμῶς πάντοτε πασίδηλον προσπάθειαν τῶν ἀνθρώ-

πων ὑπὲρ τῆς τελειοποιήσεως καὶ ἀνυψώσεως ἑαυτῶν καὶ τῶν ἄλλων.

Βλέπω κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους, ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, ἀγνώστους λαοὺς πλανωμένους ἐν τῷ σκότει τῆς μᾶλλον ἀφυστηκυίας ἀρχαιότητος. Εὐαρίθμους εἶχον αὐτοὶ ἀνάγκας καὶ τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ κατῴκουν παρεῖχεν αὐτοῖς ἀρκοῦσαν τὴν τροφήν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν σκέπην. Καίτοι δὲ ἐν ἀγνοίᾳ ὄντες τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τῶν προϊόντων τούτων πολυετοῦς πείρας καὶ μελέτης, δὲν ἐστεροῦντο ὅμως ἀληθοῦς τινος ἐννοίας τῶν ὑψηλῶν τοῦ ἀνθρώπου συμφερόντων. Εἶχον ἤδη ἀνακαλύψει εὐκόλως νόμους τινὰς τῆς ὁρατῆς φύσεως καὶ πολλάκις παρετήρουν τὴν τῶν ἀστέρων πορείαν.

Οἱ ἄνθρωποι ἐπληθύνθησαν, καὶ πληθυνθέντες διεσκορπίσθησαν ἐπὶ τῆς γῆς καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις· διότι ὁ Θεὸς ἤθελεν ἅπασα ἡ γηῖνη σφαῖρα νὰ κατοικηθῇ καὶ νὰ καλλιεργηθῇ ὑπ' αὐτῶν. Ὅσον δὲ αὐτοὶ ἀπεμακρύνοντο τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν κοιτίδος, τοσοῦτον μᾶλλον εὕρισκοντο ἡναγκασμένοι, ἀπέναντι τῆς ἀκρασίας τοῦ ἀέρος, τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους ἢ τῆς πληθύος τῶν καταστρεπτικῶν θηρίων, πρὸς παντοίας νὰ παλαίσωσι δυσχερείας, καὶ τοσοῦτον μᾶλλον εἰς τὴν βαρβαρότητα προσεγγίζοντες ἐφαίνοντο.

Ὁ Θεὸς ἔδωκε τοῖς θνητοῖς, ἐν τῇ νηπιότητι εἰσέτι εὕρισκομένοις, αὐστηρὸν παιδαγωγὸν τὴν ἀνάγκην. Ἡ ἀνάγκη ἐδίδαξεν αὐτοὺς νὰ ὦσιν ἐφευρετικοί, ν' ἀνακαλύπτωσι τὰ ὠφέλιμα αὐτοῖς πράγματα, ὅπου καὶ ἂν ᾔσαν κεκρυμμένα, καὶ ν' ἀναπτύσσωσιν ἐν ἑαυτοῖς δυνάμεις, ὧν οὐδὲ τὴν ὑπαρξίν πρότερον ἐγίνωσκον.

Ἔσχατος δὲ οἱ πατέρες ἐφεύρισκον ἢ ἐσχεδιάζον, ἐτελειοποιοῦν οἱ υἱοί. Ἀδιάκοπος παράδοσις μετεβίβαζεν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν τὰς γνώσεις, τὴν σοφίαν τῶν προγόνων εἰς τοὺς μεταγενεστέρους· πᾶσα δὲ ἑκατονταετηρὶς ἐπηύξανε βαθμηδὸν τὸν κοινὸν τοῦτον πλοῦτον, ὥστε τὴν σήμερον καὶ αὐτοὶ οἱ μᾶλλον ἀπαίδευτοι γινώσκουσι καὶ ἐφαρμόζουσιν ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ ὅσα πρὸ χιλίων ἐτῶν ἐθεωροῦντο σπάνιον κτῆμα εὐαρίθμων ἀνθρώπων, ἢ ἦσαν ἀντικείμενον τῆς ἐκπλήξεως βασιλέων καὶ σοφῶν.

Ὅσακις, εἰρήνης ἐπὶ τινα χρόνον ἐπικρατούσης, ἦνθουν αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐν ἐπικρατείᾳ τινί, ἠύξανεν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ ἐκείνῃ ὁ πλοῦτος καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπῆρχετο ἡ πολυτέλεια. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἢ ὑπέρμετρος μεγαλοπρέπεια τῶν πλουσίων διήγειρε τὸν φθόνον τῶν πενήτων, ἢ δὲ ἀλαζονεία τῶν κρατούντων τὴν ἀντίστασιν καὶ τὴν ἐχθραν τῶν κρατουμένων. Ἡ τῶν ἡθῶν διαφθορά, διὰ τῆς ἡδυπαθείας καὶ τῶν ὑπερόγκων δαπανῶν, παρήγαγε τὸν ἐγωϊσμὸν ὅλων τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας καὶ δι' αὐτοῦ ὑπέσκαψεν αὐτὰ τὰ θεμέλια τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος. Τότε ἐξῆλθον ἀπὸ χωρῶν τέως ἀγνώστων στίφη ἀγρίων καὶ φιλοπολεμῶν λαῶν καὶ ἐπέπεσον κατὰ λείας εὐχεροῦς. Οἱ βάρβαροι οὗτοι, οἷον ἐξ ὕπνου ἐγερθέντες ὑπὸ τοῦ θελγήτρου τῆς καλλονῆς, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ πλούτου, ἐρυθρίασαν ἐπὶ τῇ λυπηρᾷ αὐτῶν ἀγροικίᾳ καὶ σπεύδοντες ἐφωτίζοντο ἐκ τοῦ φωτός τῶν ἡττηθέντων καὶ ἐξεπαιδεύοντο ἐν ταῖς ἐπιστήμασι καὶ ἐν ταῖς τέχναις. Οὕτως ἐπεκτάθη ἡ τελειοποίησις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐξῆπλωσε τὸ κράτος αὐτοῦ ἐπὶ μεγάλαις χώραις καὶ παρὰ πολυαρίθμους ἔθνεσι.

Πολλοὶ μικρόνοες θρηνοῦσιν ἔτι καὶ νῦν τὴν πτωσίαν

καὶ τὴν καταστροφὴν ἀρχαίων κρατῶν, πάλαι ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ δεδοξασμένων, οἷς δικαίως ἀποδίδομεν τὰς κυριωτέρας τῶν ἡμετέρων γνώσεων. Ἐντεῦθεν λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἀμφισβητοῦσι τινὲς τὸν ὑψηλὸν προορισμόν, ὃν ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Πῶς, λέγουσιν οὗτοι, πῶς εἶνε δυνατόν νὰ θέλῃ ὁ Θεὸς νὰ καθίστανται οἱ λαοὶ ἀείποτε σοφώτεροι, εὐγενέστεροι, μᾶλλον ἐλεύθεροι καὶ εὐτυχεῖς, ἀφοῦ ἐπιτρέπει ἀγρίου κατακτητοῦ ἢ ἰσχύος ἢ βαρβάρων ἀχαλίνωτα πλήθη νὰ καταστρέφωσι μετὰ ὀλιγοχρόνιον ὑπαρξιν πᾶν ὅ,τι ἀγαθὸν καὶ μέγα μετὰ κόπου καὶ μόχθου διέπραξαν τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη; Οὕτω διστάζοντες περὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ πανσόφου Ὁντος δὲν σκέπτονται οἱ ἐνδοιασταί, ὅτι τὴν ἠθικὴν καὶ μόνην ἀληθῆ ἀξίαν ἔθνους τινὸς οὔτε αἱ γνώσεις οὔτε τὰ πλούτη ἀποτελοῦσιν, ἀλλὰ μόνη ἡ ἔσω τελειότης τῶν πολιτῶν· δὲν σκέπτονται, ὅτι μὲν ὅλην τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν λάμψιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν τὰ ἐξολοθρευθέντα ἐκεῖνα ἔθνη εἶχον παύσει τοῦ νὰ ᾧσι σοφά, εὐγενῆ, ἐλεύθερα καὶ ἀληθῶς εὐτυχῇ πρὶν τῆς τελευταίας καταστροφῆς των· τέλος δὲν συλλογίζονται, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, ὅτι ἄνευ τῆς πτώσεως καὶ ἀνατροπῆς τῶν ἐπὶ τῆς πολυθείας στηριζομένων πολιτειῶν δὲν ἤθελε διαδοθῇ μετὰ τοσαύτης ταχύτητος καὶ ἐξαπλωθῇ εἰς τὰ διάφορα τῆς γῆς μέρη ἡ ἀκήρατος καὶ σωτήριος τοῦ Ἰησοῦ θρησκεία, πλεῖσται δὲ τῶν λαμπρότερων τῆς Εὐρώπης χωρῶν ἤθελον ἔτι καὶ νῦν εὐρίσκεσθαι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν βαρβαρότητι.

Ἡ βαθμηδὸν τελειοποίησις τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς ὁμοιάζει ἄσβεστον πυρὰν, ἥτις κατ' ἀρχὰς καταλαμβάνει καὶ κατακαίει πᾶν ὅ,τι τραχὺ καὶ ἄγριον καὶ γήινον, εἶτα

ἐπεκτείνει τὰς καθαρὰς φλόγας τῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ πανταχοῦ φωτίζει τὸ περιέχον· ἐπὶ δὲ τῶν ἐρείπιων κατεστραμμένων ἐπικρατειῶν αἰέποτε καθαρώτερος καὶ καθολικώτερος ἀναφαίνεται ὁ τῆς ἀνθρωπότητος νοῦς, ἐπὶ τέλους δὲ περιλαμβάνει ἅπασαν τὴν γῆιν σφαῖραν καὶ διαφωτίζει πάντα τὰ ἔθνη.

Ὅποια βαρβαρότης ἐπεκράτει πρὸ τρισχιλίων ἢ τετρακισχιλίων ἐτῶν παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς γῆς! Τίς ἀγνοεῖ, ὅτι πρὸ εἴκοσι μόλις ἑκατονταετηρίδων οἱ κάτοικοι τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων σήμερον χωρῶν ἐπλανῶντο ἐντὸς ἀγρίων δασῶν, δίκτην τῶν ἐν αὐτοῖς βιούντων θηρίων, ἐθυσίαζον εἰς τὰ εἰδῶλα αὐτῶν ἀνθρώπινα θύματα καὶ ἔζων μᾶλλον ἐξ ἀρπαγῆς καὶ φόνου, ἢ ἀπὸ τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν; Τίς δὲν γινώσκει, ὅτι πρὸ ὀλίγων αἰώνων καὶ ἀλλαχοῦ πρὸ τινων μόνον δεκαετηρίδων πλεῖστα ἔθνη ἐν ἀπωκισμέναις χώραις δὲν εἶχον ἔτι λάβει τὰ πρῶτα στοιχεῖα διανοητικῆς ἀναπτύξεως, τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ;

Ἐὰν σήμερον, ἄνθρωπε, ἐν ἡσυχῇ κατοικίᾳ, ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἀγαπητῶν σου ἀπολαύης ἀφθόνως τῶν ποικίλων θελγήτρων εἰρηνικοῦ βίου, ἐὰν σήμερον δύνασαι νὰ διαφωτίζης τὸν νοῦν σου τῷ φωτὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ νὰ διδάσκῃς τὰ τέκνα σου γνώσεις ἀληθεῖς περὶ Θεοῦ, περὶ τῆς φύσεως καὶ περὶ τοῦ σύμπαντος τῆς δημιουργίας, ἐὰν σήμερον δύνασαι ἐν μέσῳ τῶν συμφορῶν σου μειδιῶν νὰ ἀτενίζῃς τὰ βλέμματα πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ἐπικαλῇσαι τὸν Θεὸν αὐτόν, οὔτινος τὰ ἔργα ἐκδηλοῦσι τὸ μεγαλεῖον, καὶ νὰ εὐρίσκῃς ἐν Αὐτῷ οὐρανίαν παραμυθίαν, ἣν οὐδεμία γῆνη δύναμις ἰσχύει ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῆς καρδίας σου, ἐὰν σήμερον γινώσκῃς πὶ εὐγενέστερον,

ὑψηλότερον καὶ τὸ ὅποῖον νὰ παράγῃ μεγαλειτέραν εὐ-
 δαιμονίαν ἢ ὁ χρυσὸς καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια, τὸ κάλλος
 καὶ ἡ ἰσχὺς, τουτέστι τὴν ἀρετὴν τὴν χριστιανικὴν,
 ταῦτα πάντα τὰ εὐγενῇ πλεονεκτήματα βεβαίως ὀφείλεις
 εἰς τὴν πτώσιν πάλαι ποτὲ ἀκμασάντων κρατῶν, εἰς
 τὰς τύχας λαῶν, οἵτινες ἔζησαν πρὸ χιλιάδων ἐτῶν, εἰς
 τὰ σοφὰ καὶ θαυμάσια σχέδια τῆς Θείας Προνοίας, τῆς
 πάντα τὰ συμβαίνοντα διευθυνούσης. Ἐνταῦθα τὰ πᾶν-
 τα εἰσὶ συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ μεγαλείτερα καὶ τὰ
 μικρότερα, τὰ ἀπώτατα καὶ τὰ ἐγγύτατα, τὰ πανάρ-
 χαια καὶ ὅσα μόνον ἐν τῷ μέλλοντι ὑπάρχουσι· τὰ πᾶν-
 τα συνεχονται ἐν θαυμασίᾳ συμπλοκῇ, ἣν ὁ ἀνθρώπινος
 νοῦς ἀδυνατεῖ νὰ καταλάβῃ ἢ νὰ προνοήσῃ. Ἐνταῦθα
 ἀποκαλύπτεται λαμπρῶς ἡ Θεότης ἐν ἀπάσῃ τῇ σο-
 φίᾳ Αὐτῆς· ἀλλ' αἱ ἀποκαλύψεις αὗται ἔσονται ἔτι σα-
 φέστεραι, ἢ ἡμῖν, τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, ἅτινα θέλουσι
 βιώσει ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ παρέλευσιν ἑκατονταετηρίδων
 πολλῶν.

Ἐὰν δὲ μετὰ τὴν πείραν καὶ τὴν μαρτυρίαν τοσού-
 των αἰώνων δὲν ἀμφιβάλλῃς πλέον περὶ τῆς Θείας αὐτῆς
 Προνοίας, τῆς διεπούσης τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων καὶ
 τῶν λαῶν καὶ περὶ τῆς ἀνεκλαλήτου ἀγαθότητος τῶν
 σχεδίων Αὐτῆς, διατί σκυθρωπάξεις καὶ λυπεῖσαι ἐν ὄψει
 τῶν συμφορῶν τοῦ παρόντος χρόνου; Διατί μεμψιμοιρεῖς
 κατὰ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐν ᾧ βεβαίως δὲν ἔπαυσεν ἐνερ-
 γοῦσα ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ; Οἱ λαοὶ καὶ οἱ ἡγήτο-
 ρες αὐτῶν πολιτεύονται κατὰ τὰς περιστάσεις, ἃς πα-
 ρουσιάζει αὐτοῖς ἡ παροῦσα ὥρα· ἀλλ' οὐδόλως νὰ ὑπο-
 λογίσωσι δύνανται τί θέλει φέρει αὐτοῖς τὸ μέλλον. Ἡ
 σύνθεσις αὐτῶν ἐστὶ ματαία, ἐὰν ἡ τύχη δὲν βοηθήσῃ αὐ-

τούς· ἡ δὲ τύχη αὐτῶν εἶνε ἔργον τῆς αἰωνίου Σοφίας καὶ οὐδαμῶς ἄθურμα τοῦ τυχαίου.

Καὶ αὐτὰ τὰ δεινὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος μόνον φαίνονται τοιαῦτα, εἰσὶ δὲ ἀπλῶς προπαρασκευὴ πρὸς μεγαλειτέραν τελειοποίησιν. Δυνάμεθα νὰ ἀπολέσωμεν ἐπίγεια ἀγαθὰ, νὰ ἴδωμεν ἐλαττουμένην τὴν ἐφήμερον περιουσίαν ἡμῶν· ἀλλὰ βεβαίως οὔτε τὰ πλούτη, οὔτε αἱ τοῦ βίου πρόσκαιροι ἡδοναὶ ἀποτελοῦσι τὴν ἀληθῆ ἡμῶν ἀξίαν, ἀλλὰ μόνη ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς, ἡ ἀρετή. Ὁ ζητῶν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εὐτυχίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν λαῶν μόνον ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, βλέπει καὶ ἀκολουθεῖ μόνον τὴν ζωώδη φύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ δὲ θρηνῶν καὶ ἀπελπιζόμενος ἔνεκεν ἀπωλείας ἀξιομάτων, ἢ δι' ἀποτυχίαν ματαιότητος, ἢ διὰ ταπείνωσιν ἀλαζονείας, οὐδὲν γινώσκει περὶ τῶν ὑψηλῶν προορισμῶν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν τοιοῦτον, καταφρονοῦντα αὐτὴν τὴν σοφίαν, οὐδεὶς νὰ βοηθήσῃ δύναται. Ἀνάγκη πᾶσα νὰ μείνῃ αὐτὸς διὰ παντὸς ἀπαραμύθητος· διότι τὰ γήϊνα εἰσὶ φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα καὶ ἐντὸς μικροῦ, ἐπερχομένης τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, θέλει τὰ πάντα ἀπολέσει.

Ἡ διὰ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ διδάσκει ἡμᾶς, ἐὰν ὄντως θέλωμεν νὰ ὦμεν σοφοί, τί ἔχομεν νὰ ἐλπίσωμεν καὶ τί νὰ φοβηθῶμεν ἀφ' ὅλων τῶν μεταβολῶν αὐτῶν. Ὑπ' αὐτῆς διδασκόμεθα, ὅτι οὐδὲν ἐστὶ μόνιμον ἐκτὸς τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἠθικοῦ καλοῦ, ὅτι πᾶν τὸ ἀτελὲς ἀπόλλυται, καὶ ἂν ὑπὸ μυριοπληθοῦς προσστατεύηται στρατοῦ· ὅτι αἱ μέγιστα τῶν πολιτειῶν παρακμάζουσι καὶ ἐπὶ τέλους καταλύονται, ὅταν οἱ πολῖται ὑπὸ ἡδυπαθοῦς βίου ἐκνευρισμένοι δὲν ζητῶσι

πλέον τὴν ἰδίαν αὐτῶν εὐδαιμονίαν ἐν τῇ κοινῇ ἀπάντων εὐπραγία, ἀλλ' ἐπιλήσμονες τοῦ καθήκοντος αὐτῶν καὶ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν πρό πάντων σκοποῦντες, προτιμῶσι τὴν δουλείαν τῆς πατρίδος μᾶλλον, ἢ τὰ ὑπὲρ αὐτῆς παθήματα καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς θάνατον. Μανθάνομεν ἐκ τῆς τύχης τῶν λαῶν, ὅτι διὰ μὲν τῆς ἀρετῆς καὶ διὰ τῆς ἀφοσιώσεως ἐκάστου ὑπὲρ ὅλων, καὶ ὅλων ὑπὲρ ἐνός ἐκάστου, σμικρὰ καὶ ἀσθενῇ κράτη καθίστανται μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ, διὰ δὲ τοῦ ἐγωΐσμου τῶν κατοίκων τὰ ἰσχυρότερα βασιλεία κλονίζονται καὶ καταρρέουσι. Διατί παραπενοῦμεθα, ὅτι τοσαῦται πολιτεῖαι παρακμάζουσι καὶ καταπίπτουσι, τοσαῦται δὲ ἰδιωτικαὶ οὐσίαι καταστρέφονται; Μήπως δὲν ἐπέσπευσαν τὴν πτώσιν καὶ τὴν καταστροφὴν ταύτην αἱ ἡμέτεραι ἀμαρτίαι; Διατί ἀπελπίζομεθα νὰ ἴδωμεν αὐθις ἡμέρας εὐτυχεστέρας; Μήπως ἢ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ἐπάνοδος τοῦ ἔθνους ἡμῶν δὲν δύναται νὰ ἐπαναφέρῃ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ κατασκευάσματα ἀνθηρότερα τῶν πρώτων; Δὲν εἶνε ὁ Θεὸς πάντοτε Θεὸς τῶν ἀγαθῶν; Ἠλαττώθη τυχὸν ἡ ἰσχὺς Αὐτοῦ;

Διὸ θαρρεῖτε, ὦ φίλοι συμπολίται! Στηρίξατε ἑαυτοὺς ἐπὶ τοῦ Παντοδυνάμου καὶ ἐνώσατε μετ' ἀνδρικῆς γενναιότητος τὰς προσπαθείας ὑμῶν πρὸς εὐγενῇ φρονήματα καὶ ἔργα. Ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον, ἐπὶ τὸν Θεὸν τὸν μέγαν, τὸν αἰώνιον, ὃς, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, ταπεινώσας κατήγαγε τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ὑψηλοῖς· πόλεις ὀχυράς καταβαλεῖ καὶ κατάρξει αὐτάς ἕως ἐδάφους· καὶ πατήσουσιν αὐτάς πόδες πραέων καὶ ταπεινῶν. (Ἡσαΐας, ΚΣΤ', 4-6).

Μηδεὶς κατακρινέτω ἀπερισκέπτως τὰς πράξεις τῶν

κυβερνώντων. Τὸ συμφέρον τῶν ἡγεμόνων εἶνε νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτοῖς λαῶν καὶ περὶ τῆς συντηρήσεως τῆς ἐπικρατείας. Ἄς μὴ καταδικάζωμεν τὰ παρ' αὐτῶν λαμβανόμενα μέτρα, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὴν δύναμιν τῶν περιστάσεων, αἵτινες προεκάλεσαν αὐτά. Ἐκαστος ἅς κρίνῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διαγωγὴν.

Σεῖς, οἱ δωρεὰν κατακρίνοντες τὰς πράξεις τῶν ἀρχόντων, ὥς νὰ εἴχετε μέρος εἰς τὰ συμβούλια αὐτῶν, σεῖς, οἱ ἀποδίδοντες εἰς τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν τὰς δυστυχίας τῆς ὑμετέρας πατρίδος, ἐρωτήσατε πρότερον ἕκαστος ἑαυτόν· « Ἐγὼ τί ἐπραῖξα, ἵνα σώσω τὴν πατρίδα, ἵνα ἐλαττώσω τὰ δεινὰ τῆς, ἵνα βελτιώσω τὴν τύχην τῆς; Προσῆνεγκα, ὥς ὥφειλον, ἐκουσίως ἑμαυτὸν καὶ τὰ τέκνα μου εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος; Ἀντὶ νὰ ὑποχωρήσω εἰς τὰς ὑποβολὰς τοῦ ἐγωῖσμοῦ καὶ τῆς κενοδοξίας, ὑπεστήριξα, ἐφ' ὅσον μοι ἐπέτρεπον οἱ χρηματικοὶ μου πόροι, τὰ κοινωφελῆ καθιδρύματα τῆς πατρίδος μου ἢ τοῦ δήμου μου; Ἐδωκα πρῶτος τὸ παράδειγμα τῆς εἰς τοὺς νόμους προθύμου ὑποταγῆς καὶ συνεβούλευσα τοὺς συμπολίτας μου τὴν ὑποταγὴν αὐτήν; Ἡ τοῦναντίον συνετάχθην μετὰ τῶν ἐχόντων ἀείποτε νέας ἀξιώσεις, οὐδέποτε δὲ θελόντων νὰ προσφέρωσι θυσίας; Ἐχαλίνωσα πάντοτε τὰ πάθη μου, ἀπέφυγα τὸ φατριαστικὸν πνεῦμα, μετεχειρίσθην τὴν ἐπιρροήν μου, ἵνα συμφιλιώσω τοὺς ἀντιμαχομένους πολίτας, ἵνα ἐνώσω αὐτοὺς εἰς τὴν πρὸς τὸ κοινὸν καλὸν κοινὴν ἀγάπην καὶ διεγείρω πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐνθουσιασμόν; Παρέσχον, τέλος, τὸ παράδειγμα τῆς αὐστηράς τῶν ἠθῶν ἀπλότητος καὶ ἡγάπησα τὴν ἀρετὴν πλεον τοῦ χρηματος καὶ τῆς ζωῆς; »

Σεῖς, οἱ τοὺς ἄλλους κρίνοντες, ἐξετάσατε πρῶτον ὑμᾶς αὐτοὺς, καὶ ἂν ἡ ἐξέτασις αὕτη δὲν ᾔνε ὑπὲρ ὑμῶν, μὴ ἐπιφέρετε πλέον καταδικαστικὴν ἀπόφασιν κατ' ἐκείνων, ὧν τὰς περιστάσεις καὶ τὰ πράγματα ᾔττον τῶν ὑμετέρων γινώσκετε.

^Ας προσκολληθῶμεν εἰς τὰ σοφὰ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Σωτῆρος διδάγματα, καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ἐξασκῶμεν ἐν τῷ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ᾔττον περιωρισμένῳ κύκλῳ, ἔνθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐτάχθημεν, ἅς συντελῶμεν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἡσυχίας, τῆς εἰς τοὺς νόμους καὶ τὰς Ἀρχὰς ὑπακοῆς καὶ εἰς τὴν κραταίωσιν τῆς τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος θυσιαζούσης ἀγάπης. ^Ας ἐνισχύσωμεν δὲ εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν ἀρετῶν αὐτῶν, εἰς τὴν ἐκπλήρῳσιν τῶν ἱερῶν αὐτῶν καθηκόντων πάντας τοὺς ἡμετέρους, τὰ τέκνα ἡμῶν, τοὺς οἰκείους καὶ φίλους ἡμῶν, ἐκείνους, οὓς ἐνεπιστεύθη ἡμῖν ὁ Θεός.

Τὸ καλὸν μένει ἀδιάφθαρτον· μόνον τὸ ἀτελὲς ἀφ' ἑαυτοῦ καταστρέφεται. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην διηνεκῶς ἀποκαλύπτει ἡμῖν ὁ Θεός ἐν ταῖς τύχαις τῶν λαῶν. Διὸ καὶ γὰρ, μήτε ἐχθρὰ μήτε εὐνοία χαριζόμενος, θέλω πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν ἐργάζεσθαι ἐφ' ὅσον δύναμαι ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ δικαίου. Οὕτω δὲ θέλω ἐλπίζει ὅτι διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Ὑψίστου καὶ αἱ σμικραὶ καὶ ἀφανεῖς πράξεις μου δὲν θέλουσιν εἶσθαι ἀλυσιτελεῖς πρὸς τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν. Οὕτω καὶ αἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις μου θέλουσι συντελέσει εἰς τὴν παγίωσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Ναί, Πάτερ τῶν ἀνθρώπων, Θεὲ τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρμῶν! Σὺ καθορᾷς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ

αὐτὰ τὰ δεινὰ, ἅπερ αἱ ἁμαρτίαι αὐται ἐπισύρουσιν ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν, ἡ Σὴ σοφία πρὸς ἡμετέραν ὠφέλειαν μετατρέπει. Καταπεφοβισμένοι ὑπὸ τῶν ὀλεθρίων συνεπειῶν τῆς κακίας, ἥ τέως ὑπηρετοῦμεν, καταφεύγομεν αὖθις εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀθλιότητος, ἣν τὰ πάθη ἡμῶν παρήγαγον, σπεύδομεν πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, τὴν ἀπὸ τῶν διδαγμάτων τοῦ Ἰησοῦ ἀπορρέουσιν.

Σὺ, Πάτερ, θέλεις τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, Σὺ θέλεις ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην, εὐδαιμονίαν καὶ σύνεσιν καὶ σοφίαν. Πρὸς ταῦτα τείνουσιν ἅπασαι αἱ μεγάλαι προπαρασκευαί Σου ἐν ταῖς τύχαις τῶν λαῶν τῆς γῆς. ὦ! διατί παραγνωρίζομεν τοσοῦτον συνεχῶς τὰς ἀποκαλύψεις Σου ταύτας! Δὲν θέλομεν νὰ μάθωμεν νὰ θεωρῶμεν ἑαυτοὺς μέλη ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος, ἀλλὰ τοῦναντίον σπεύδομεν νὰ θυσιάζωμεν εἰς τὰ πάθη ἡμῶν αἰέποτε νέα θύματα, καὶ ἂν πρόκειται νὰ καταστρέψωμεν οὕτω τὴν εὐδαιμονίαν μυριάδων ἐκ τῶν συμπολιτῶν ἢ τῶν ὁμοίων ἡμῶν. Ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς πηγὴ τῶν κακῶν, ἅτινα σήμερον καταμαστίζουσι τοὺς λαοὺς.

Μὴ γένοιτο τοῦ λοιποῦ νὰ γογγύζω κατὰ τῶν βουλῶν τῆς Σῆς πανσόφου καὶ παναγάθου Προνοίας. Ἐρρέτω ἀπ' ἐμοῦ ὁ ἀσεβὴς ἐνδοιασμός περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν διατάξεών Σου, ὅσας ἐγὼ βλέπω ἐν ταῖς τύχαις τῶν ἐθνῶν τὰ μέσα, ὧν ποιεῖς χρῆσιν ἵνα καταστήσῃς τοὺς ἀνθρώπους σοφωτέρους τε καὶ τελειότερους. Μακρὰν ἐμοῦ πᾶσα τολμηρὰ ἐπιτίμησις τῶν καθισταμένων Ἀρχῶν καὶ τῶν δοθέντων ἡμῖν Ἡγεμόνων, οὓς διὰ ποικίλων περιστάσεων καὶ πραγμάτων ὀδηγεῖς κατὰ τὴν ἀνεξερεύνητον Σοφίαν Σου! Ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, εἰς τὰ ἀνόσια ἡμῶν

πάθη ἔγκεινται ἢ ἡμετέρα πτώσις καὶ καταστροφὴ, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ ἐνυπάρχουσιν ἢ ἰσχύς καὶ τὸ μεγαλεῖον ἡμῶν. Τοῦτο ἀπεκάλυψας ἡμῖν, ὃ θαυμαστὸ καὶ δίκαιον Θεσαυρὸς τῶν ἀγαθῶν, μυριάκις καὶ μυριοτρόπως ἐν ταῖς τύχαις τῶν ἐθνῶν, ἐν τῇ ἀλλεπαλλήλῳ ἀνθήσει, ἀκμῇ καὶ πτώσει τῶν πολιτειῶν κατὰ τοὺς πρότερον χρόνους.

.....

ΥΖ'.

Ἐκαστος ἐστὶ δημιουργὸς τῆς ἑαυτοῦ τύχης.

« Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἠύξανεν. Ὡστε οὔτε ὁ φυτεύων ἐστὶ τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός. Ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων ἐν εἰσιν· ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήφεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον. Θεοῦ γὰρ ἔσμεν συνεργοί· Θεοῦ γεώργιον, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἔστε.»

(Α'. Ἐπιστ. Παύλ. πρὸς Κορινθ. Γ', 6—9.)

ΑΝ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦτο φύσει πεπεισμένος, ὅτι δύναται δι' ἰδίας φρονήσεως νὰ παρασκευάσῃ τὴν εὐδαιμονίαν αὐτοῦ, οὐδεὶς ποτε ἤθελεν ἐργασθῇ ἵνα βελτιώσῃ τὰ κατ' αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ πάντες, ἐν πλήρει διατελοῦντες ἀπαθείᾳ, ἤθελον περιμένει τὰ πάντα ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ οὐρανοῦ. Ἄνευ ὁμως ἐργασίας, οὐδεὶς μισθός, ἄνευ κόπου, οὐδὲν κέρδος, χωρὶς προνοίας, οὐδεμία ἀσφάλεια.

Ἡ σοφία τοῦ Δημιουργοῦ δὲν ἠθέλησε νὰ ζῇ ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀπραγίᾳ, ἥτις ἤθελε παραλύσει τὰς δυνάμεις αὐ-

τοῦ· διὰ τοῦτο ἔδωκεν αὐτῷ ἐλευθέραν θέλησιν, ἵνα πράτ-
 τη τὸ ἀρεστὸν αὐτῷ, νοῦν δὲ, ὅπως διακρίνῃ τὸ καλὸν
 καὶ ἐκλέγῃ αὐτό. Ἐκτὸς τούτου, ἡ θεία αὕτη Σοφία βιά-
 ζει τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ σκληροῦ τῆς ἀνάγκης νόμου ν'
 ἀποφεύγῃ πᾶσαν ῥαθυμίαν καὶ νὰ ποιῇ χρῆσιν τῶν δο-
 θέντων αὐτῷ δώρων τοῦ πνεύματος, ὅπως παρασκευάζῃ
 ἑαυτῷ βελτίονα τύχην. Εἰς τὰ ζῶα τοῦ ἀγροῦ ἔδωκεν ὁ
 Θεὸς τριχωτὸν δέρμα, τὰ δὲ πτηνὰ περιέβαλε πτίλοις
 καὶ πτεροῖς, ὅπως ὧσι προφυλαγμένα ἀπὸ τῶν τοῦ ἀέρος
 προσβολῶν· ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον ἀφῆκε παντάπασι γυ-
 μνόν. Εἰς τὰ θηρία ἔδωκεν ὅπλας, κέρατα, ἵνα ὑπερα-
 σπίζωνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, ἑκτακτον ἰσχὺν ἢ
 μεγάλην ταχύτητα· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ἔλαβεν ἐκ φύ-
 σεως ὄπλον ὅπως ἀντιτάξῃ εἰς τὸ κέρας τοῦ ταύρου, εἰς
 τοὺς ὄνυχας τοῦ λέοντος, εἰς τῆς τίγρεως τὴν ἰσχὺν, εἰς
 τὸ δῆγμα τοῦ ὄφεως. Ἀντὶ τούτων ὁμῶς ἀπάντων ἔδω-
 κεν ὁ προνοητικὸς Πλάστης εἰς τὸ τελειότερον τῶν ἐπὶ
 τῆς γῆς δημιουργημάτων Του τὸν νοῦν, τὸν ὀρθὸν λόγον.
 Ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ ὥφειλε νὰ ἐφεύρῃ καὶ νὰ κατα-
 σκευάσῃ τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ ὅπλα αὐτοῦ καὶ μόνος νὰ
 προνοήσῃ περὶ τῶν διαφορῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν· ὥφειλεν,
 ὑπὸ τοῦ νοός ὀδηγούμενος, νὰ κατασταθῇ κύριος καὶ δε-
 σπότης ἀπάντων τῶν ζώων, τῶν τε χρησίμων αὐτῷ καὶ
 τῶν ἀπειλούντων τὴν ὑπαρξίν του, ν' ἀναγκάσῃ τὴν ἄ-
 καρπον γῆν ἵνα παρέξῃ αὐτῷ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, νὰ
 οἰκοδομήσῃ κατοικίας, νὰ κτίσῃ πολίχνια καὶ ὀχυράς
 πόλεις, ν' ἀνακαλύψῃ τὰ πρὸς εὐπραγίαν αὐτοῦ συντεί-
 νοντα μέσα, νὰ ὀρίσῃ τοὺς κοινωνικοὺς νόμους, τοὺς προσ-
 τατεύοντας τὴν δημοσίαν εἰρήνην καὶ τὴν ἀσφάλειαν
 πάντων.

Ἀφοῦ λοιπόν κατὰ τὴν θείαν βούλησιν ἕκαστος ἄνθρωπος ὀφείλει δι' ἰδίας χρήσεως τῶν διανοητικῶν καὶ σωματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων νὰ παρασκευάσῃ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς κλῆρον αὐτοῦ, ἤθελεν εἶσθαι ἄτοπον, ἄλογον, ἀσεβές, τὸ νὰ μένῃ τις ἄργος ἢ νὰ ἀμελῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια θέλει φροντίσει περὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν τέκνων Αὐτῆς. Δὲν εἶνε βεβαίως εὐσέβεια, ἀλλὰ πλάνη, ἐκ τῆς νωθρότητος τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος πηγάζουσα, τὸ νὰ νομίζῃ τις ὅτι ἀρκοῦσιν αἱ προσευχαὶ καὶ αἱ νηστεαὶ καὶ ἡ φοίτησις τῶν ἐκκλησιῶν ἵνα ἐπιτύχῃ ἀπὸ τῆς Θείας Χάριτος ἔντιμον περιουσίαν καὶ τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν καὶ τιμὴν. Οὐχὶ εὐσέβεια, ἀλλὰ μωρὰ οἴησις εἶνε τὸ νὰ φαντάζηται τις, ὅτι ὅπως εὐαρεστήσῃ τῷ Θεῷ, ὅπως μίαν ἡμέραν κατασταθῇ κοινωνὸς τῆς αἰωνίου μακαριότητος, ἀρκεῖ νὰ ἐπαναπαύηται εἰς τὸ μέγα τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἔργον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τὸ θεῖον ἔλεος, εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων δεήσεις, καὶ εἰς τὴν μεσιτείαν τῶν Ἀγίων, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ ἀπαιτῇται βίος ἐνάρετος, ἐνεργητικὸς, ἀγαθοποιὸς καὶ ὠφέλιμος τῇ κοινωνίᾳ.

Ὅχι, δὲν ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Πλάστης ἐπὶ ματαίῳ τὰς διαφόρους ἡμῶν δυνάμεις. Ὁ δ' ἀμελῶν τῶν πολυτίμων αὐτῶν τῆς Θείας Προνοίας δώρων κατορύσσει τὸ ὑπὸ τῆς φύσεως ἐμπιστευθὲν αὐτῷ τάλαντον, καταφρονεῖ τὴν θέλησιν τοῦ αἰωνίου Πατρὸς, καὶ κατακρημνίζει ἑαυτὸν διὰ τῆς διαστροφῆς τοῦ πνεύματός του εἰς βέβαιον ὄλεθρον.

Ὅσον δὲ ἀφ' ἐνός ἐστι μωρία τὸ νὰ περιμένῃ τις τὰ πάντα οὐρανόθεν, οὐδὲν δὲ ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργείας, ὅσον ἐστὶν ἀνόητον τὸ νὰ ζητῇ τις τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τού-

τῷ εὐδαιμονίαν τοῦ μᾶλλον ἐν τῇ ἀργίᾳ καὶ ἐν τοῖς ἀθύρμασι τῆς τύχης, ἢ ἐν τῇ ἐπιμελείᾳ, τῇ φιλοπονίᾳ, τῇ τάξει καὶ τῇ οἰκονομίᾳ, ἄλλο τόσον μωρία εἶνε καὶ τὸ νὰ ἔχῃ τις ἀποκλειστικὴν καὶ ἀπεριόριστον πεποίθησιν εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις καὶ οὐδὲν νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ ἀπεκδέχεται ἀπὸ τῆς Θείας Χάριτος. Καὶ τί ἐσμὲν οἱ ἀδύνατοι θνητοὶ ἄνευ τοῦ Θεοῦ; Πόσον πτωχοὶ ἠθέλομεν εἶσθαι, ἂν δὲν ὑψόλοι οἱ Παντοδύναμος τὰ ἐπιχειρήματα ἡμῶν, ἂν δὲν διεύθυνε τὰς περιστάσεις τοῦ βίου ἡμῶν, ὅπως ἐπ' ὠφελείᾳ ἡμῶν ἀποδῶσιν αἱ σκέψεις καὶ τὰ ἔργα ἡμῶν! Εἰς μάτην ποτίζει ὁ γεωργὸς τὸν ἀγρόν τῷ ἰδρῶτι αὐτοῦ· βροχὴ, ἄνεμος πολὺς, χάλαζα, δύνανται νὰ καταστρέψωσι τοὺς καρποὺς τῶν ἔργων αὐτοῦ. Εἰς μάτην σχεδιάζομεν σχέδια περὶ τῆς εὐημερίας ἡμῶν τε καὶ τῶν οἰκῶν ἡμῶν· ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν δύνανται νὰ γίνωσιν ἐμπόδιον ἡμῖν, ν' ἀντιπράξωσι τοῖς ἀρίστοις ἡμῶν βουλευμασιν. Ἐντεῦθεν τὸ ἐξῆς ἀρχαῖον λόγιον, τὸ ὑπὸ τῆς πείρας τῶν αἰώνων κυρωθέν· « Ἄλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων, ἄλλα δὲ Θεὸς κελεύει. »

Τὰ σπουδαιότερα συμβάντα τοῦ βίου εἰσὶ συνήθως ἀποτελέσματα περιστάσεως, ἣν ἤκιστα προβλέπομεν· οὐ σπανίως δὲ ἐκεῖνα, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὑπέστημεν τὸν πλεῖστον κόπον καὶ μόχθον, τὸ ἐλάχιστον παρήγαγον ἡμῖν ὄφελος. Ναί, ἡ ἐκβασίς τῶν μαχῶν καὶ αὐτῶν τῶν μεγάλων ἐπικρατειῶν αἱ τύχαι ἐξαρτῶνται ἐνίοτε ἀπὸ ἀσημάντου συμβάντος, ὅπερ ἀποκαλοῦσιν οἱ θνητοὶ τυχαῖον καὶ τὸ ὅποιον διαψεύδει καὶ ἀνατρέπει πᾶσαν ἀνθρωπίνην δυνάμιν τε καὶ σύνεσιν.

Ἐχομεν τὴν θέλησιν ἡμῶν, ἔχομεν φρόνησιν καὶ δυ-

νάμεις· ἀλλ' ὁ Θεὸς κρατεῖ ἐν τῇ ἰσχυρᾷ Αὐτοῦ παλάμῃ τὰς περιστάσεις καὶ δι' αὐτῶν κυβερνᾷ τοὺς ἀνθρώπους, εὐλογεῖ ἢ καταστρέφει τὰ ἔργα καὶ τὰ σχέδια αὐτῶν.

Τί λοιπὸν δηλοῖ τὸ «Ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ δημιουργὸς τῆς ἑαυτοῦ τύχης;» Εἶνε τοῦτο ψευδὲς δόγμα, λόγιον κενόν; Ναί, ἐὰν ἐννοῶμεν διὰ τῆς λέξεως τύχη πράγματα ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας ἡμῶν κείμενα, ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐκτείνωμεν τὸ κράτος ἡμῶν εἰς πράγματα διαφεύγοντα τὴν ἡμετέραν ἐνέργειαν. Ὅσον δύναται θνητός τις ἐκτείνων τὴν χειρὰ του πρὸς τὸν οὐρανὸν νὰ ἐμποδίσῃ ἐν τῇ πορείᾳ αὐτοῦ τὸν ἥλιον ἢ νὰ μεταβάλλῃ τὴν κίνησιν τῶν ἀστέρων, ἄλλο τόσον δύναται νὰ διευθύνῃ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ καὶ πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον τὰς σκέψεις, τὰς θελήσεις καὶ τὰς πράξεις τῶν μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς συζώντων ἀνθρώπων. Ταῦτα πάντα κεῖνται πέραν τῶν ὁρίων τῆς δυνάμεώς του. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων οὐδόλως ἐξαρτᾶται ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μόνον τὰ προσκαίρως αὐτῷ ἀνήκοντα πηγάζουσιν, ἤγουν τὰ ἀφορῶντα τὸ σῶμα, τὴν ὑλικὴν εὐπραγίαν του, τὰς ἀστυκάς αὐτοῦ σχέσεις. Ὅστις δὲ ἐκ τῶν τοιούτων μόνον καθίσταται εὐτυχὴς ἢ δυστυχὴς, σαθροτάτην ἐξελέξατο τῆς εὐδαιμονίας του βάσιν. Ὁ τοιοῦτος ἀκαταπαύστως κυματιζόμενος ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων, τῶν διηνεκῶς μεταβαλλομένων, ὑψοῦται μὲν ἐπὶ σμικρὸν μετ' αὐτῶν, εἶτα δὲ πάλιν μετ' αὐτῶν κατακρημνίζεται.

Τὸ κύριον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ δὲν εἶνε τὸ σῶμα αὐτοῦ οὐδὲ ὅ,τι εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀνάγεται, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχὴ, ἡ διανοουμένη καὶ ζωσα καὶ ὑπάρχουσα. Τὸ κράτος ὅμως τῆς ψυχῆς μόνον ἐπ' αὐτῆς τῆς ψυχῆς

ἐκτείνεται καὶ ἐντὸς αὐτῆς μένει. Ἐπομένως ἡ τύχη, ἣν δύναται νὰ παρασκευάσῃ τις ἑαυτῷ, εἶνε ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς καὶ οὐχὶ τὰ πράγματα, πρὸς ἃ ἡ ψυχὴ σιγμιαίως εὐρίσκεται εἰς συνάφειαν. Τὰ πράγματα ταῦτα εἰσὶ γῆϊνα, καὶ ὥς τοιαῦτα εἰς γῆινους ὑπείκουσι νόμους. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε δημιουργὸς τῆς ἑαυτοῦ τύχης, σημαίνει λοιπὸν, ὅτι κεῖται ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων καὶ περιστάσεων, τὸ νὰ ᾔνῃ εὐτυχὴς ἢ δυστυχὴς.

Ναὶ τοῦτο ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἀνθρώπου κεῖται· πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἐλευθέραν θέλησιν, τὴν νόησιν καὶ τὴν τοῦ πράττειν δύναμιν· ἔδωκεν αὐτῷ τὸ προνοητικὸν καὶ τὴν ἐκ τῆς πείρας προερχομένην σύνεσιν, ἵνα δι' αὐτῶν ἀποκτᾷ τὰ ἐξωτερικὰ μέσα, τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἄνετον καὶ εὐάρεστον βίον· ἔδωκε δὲ ἐπὶ τέλους αὐτῷ ὁ Θεός, ἵνα τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ εὐδαιμονίαν θεμελιώσῃ, ὥς πρότυπον τὴν σοφίαν τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ πᾶσα μὲν ἄλλη σύνεσις δύναται νὰ ἐξαπατηθῇ, ἡ δὲ σοφία τοῦ Ἰησοῦ εἶνε καὶ διαμένει ἀλάνθαστος. Ἡ σύνεσις καὶ ἡ σοφία τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὰς περιστάσεις μεταβάλλονται, οἱ δὲ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ διατελοῦσιν ἀμετάπτωτοι, καθὼς στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν θείων διατάξεων καὶ ἐπὶ τῶν αἰωνίων νόμων τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Μεταξὺ δὲ τῶν θείων αὐτῶν διατάξεων συγκαταλέγεται καὶ ὁ κατὰ τὸ σύμπαν τῆς δημιουργίας καὶ τῆς ζωῆς ἰσχύων ἐξῆς νόμος· « Πᾶν τὸ ἀγαθὸν ἀγαθὰς ἔχει συνεπειάς, πᾶν δὲ τὸ κακὸν κακὰ ἔχει ἐπακόλουθα καὶ αὐτὸ ἀφ' ἑαυτοῦ θᾶπτον ἢ ὕστερον καταστρέφεται. » Ἀγαθὸν δὲ ἐστὶν ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ, ἡ διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀποκαλυ-

φθεῖσα ἡμῖν· κακὸν δὲ ἢ ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς αὐτοῦ ἀγαθοῦ προτίμησις τῶν ἀπολαύσεων τῆς σαρκός.

Ἀναριθμήτων καλῶν ἀποτελεσμάτων πρόξενος γίνεται ὁ θέλων καὶ πράττων ἀείποτε τὸ καλόν. Πᾶσα ἀγαθὴ πρᾶξις, οὔσα οἶονεὶ γόνιμος σπόρος σπειρόμενος ἐν τῷ βίῳ, φέρει ἀναγκαίως καρποὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογημένους. Οὕτω ἡμεῖς αὐτοὶ περιβαλλόμεθα ὑπὸ τῶν καρπῶν τῶν ἀγαθοεργιῶν ἡμῶν, καὶ ἡ ὄψις αὐτῶν πληροῖ ἡμᾶς τῆς εὐγενεστάτης χαρᾶς, τῆς καθαρωτάτης εὐδαιμονίας, τῆς πηγαζούσης ἀπὸ γαληνιαίας συνειδήσεως. Καὶ ὁμως πιθανὸν νὰ μείνωμεν πτωχοὶ καὶ ἄσημοι, πιθανὸν ἕνεκα λυπηρῶν συμβάντων ν' ἀπολέσωμεν ἐκ τῆς περιουσίας ἡμῶν σπουδαῖον μέρος ἢ καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα ἡμῶν. Βεβαίως τοῦτο θέλει λυπήσει ἡμᾶς καὶ θέλομεν ὑποφέρει πρὸς καιρὸν ἐκ τῶν στερήσεων· ἀλλ' ἡ ἐνδόμυχος ἡμῶν εὐχαρίστησις οὐδόλως θέλει ταραχθῇ· μετ' ὀλίγον θέλομεν ἀνακτήσει τὴν ψυχικὴν ἡμῶν γαλήνην, διότι τὰ στοιχεῖα τῆς εὐδαιμονίας ἡμῶν οὐδαμῶς ἐξηρτήσαμεν ἀπὸ τῶν προσκαίρων τοῦ παρόντος κόσμου. Μόνον ὁ ἥκιστα γινώσκων τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀξίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐξαρτῶν ἅπασαν τὴν εὐδαιμονίαν του ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μεγαλειτέρας εὐμαρείας τοῦ βίου, συν- ἀπόλλυσι μετὰ τῶν γηίνων ἀγαθῶν διὰ παντὸς τὴν τε γαλήνην καὶ τὴν εὐθυμίαν αὐτοῦ. Εὐρίσκονται ἐνίοτε ἄνθρωποι, οἵτινες ἐπὶ τέλους ἀνοσίᾳ χειρὶ στεροῦσιν ἑαυτοὺς τῆς ζωῆς, διότι δὲν δύνανται νὰ παρέξωσι τῷ σώματι αὐτῶν τὰς ἀπολαύσεις, εἰς ἃς ἐσυνειθισαν αὐτό.

Πᾶν ἀγαθὸν ἔχει ἀφεύκτως ἀγαθὰ ἐπακόλουθα. Ταῦτα δὲ συνίστανται, οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ψυχῆς ἡμῶν γαλήνην, εἰς τὸ μακάριον αἶσθημα, ὅτι ἀνήκομεν

τῷ Θεῷ, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν πεποιθήσιν ὅτι μετὰ τὸ ὄνειρον τοῦτο τῆς ζωῆς θέλομεν ἐγερθῇ πρὸς ἀπόλαυσιν λαμπροτέρου κλήρου, ἀλλ' ἐκτείνονται καὶ μέ-
χρις αὐτῶν τῶν γηίνων ἡμῶν σχέσεων. Καὶ ὄντως, τὸν ἐ-
νάρετον, τὸν φίλον τῆς ἀνθρωπότητος, τὸν εὐεργέτην τῶν
ἐνδεῶν, τὸν εἰρηνικὸν καὶ μετρίοφρονα χριστιανὸν δὲν
περιβάλλουσιν ἀγάπη καὶ ἐμπιστοσύνη πάντες οἱ λαβόν-
τες ἀφορμὴν νὰ γνωρίσωσιν αὐτόν; Ἐὰν περιπέσῃ συμ-
φορᾷ τινι, πόσῃν μέριμναν ἐμπνέει, μετὰ πόσης ἐγκαρ-
δίου συμπαθείας ἕκαστος προσαγορεύει αὐτόν! Ἐξαιρου-
μένων ἀγνωμόνων τινῶν, μετὰ πόσης προθυμίας ἕκαστος
θέλει νὰ βοηθήσῃ τὸν αἰείποτε τοὺς ἄλλους συνδραμόντα!
Τὴν δὲ φιλόστοργον, ἐπιμελῆ, κοσμίαν οἰκοδέσποιναν τίς
δὲν σέβεται; Τίς δὲν τιμᾷ τὴν χρηστότητα αὐτῆς ἐν τῇ
κοινωνίᾳ τῶν τέκνων, τὴν φιλόφρονα σοδαρότητα πρὸς
τὴν θεραπείαν, τὴν χάριν αὐτῆς πρὸς τοὺς γνωρίμους
καὶ τοὺς γείτονας, τὴν μετριοφροσύνην καὶ τὴν ἀπλότητα
ἐνθα ἄλλαι ἐπιδεικνύουσιν ἐπιπλάστους ἀρετὰς καὶ ζη-
τοῦσιν ἐξωτερικὴν λάμψιν;

Αὐτὸς ὁ Θεὸς ἠθέλησεν ἵνα πᾶν ἀγαθὸν ἐνταῦθα ἔχῃ
ἀγαθὰ ἐπακόλουθα. Διὸ καὶ ἐκπαλαι ἀνεγνωρίσθη καὶ
ὑπὸ μακρᾶς πείρας ἐβεβαιώθη ἡ ἀλήθεια, ὅτι δὲν ὑπάρ-
χει κρείσσων φρόνησις τῆς ἀρετῆς. Πλεῖσται παρίσταν-
ται περιστάσεις, καθ' ἃς δὲν γινώσκομεν ποία ἡ συμφε-
ρωτέρα ἡμῖν ἀπόφασις· ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ περιστάσει ἀ-
γνοοῦμεν τί ἐστὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἀγαθόν. Ὁ νοῦς ἡμῶν
δύναται πολλάκις ν' ἀπατηθῇ, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα συνείδη-
σις σπανίως πλανᾶται. Καὶ ἡ μὲν θέλησις τοῦ καλοῦ ἐν
ἡμῖν κεῖται, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγαθῆς πρά-
ξεως ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ ἐξαρτῶνται.

Θέλεις λοιπόν, ἄνθρωπε, νὰ γίνῃς δημιουργὸς κρείττο-
νος τύχης; Μὴ φρόντιζε περὶ τῶν συνεπειῶν τῶν πρά-
ξεών σου, ἀλλ' ἐξέταζε τὴν χρηστότητα καὶ τὴν δικαιο-
σύνην τῶν πράξεων αὐτῶν. Ἡ δύναμις σου δὲν εἶνε ἀπε-
ριόριστος. Μόνον μέρος τοῦ καλοῦ, ὅπερ ἐπιθυμεῖς νὰ ἴδῃς
ἐπὶ τῆς γῆς, δύνασαι σὺ νὰ θεμελιώσῃς. Ἐκαστος δὲ συν-
τελεῖ πρὸς τοῦτο κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Οὗτος φυτεύει,
ὁ ἄλλος ποτίζει· ἀλλ' ὁ Θεὸς μόνος δίδει τὴν εὐλογίαν.
Ἐκαστος δὲ θέλει λάβει τὸν μισθὸν αὐτοῦ κατὰ τὸν ἴδιον
αὐτοῦ κόπον. (Α'. Ἐπιστ. πρὸς Κορινθ. Γ', 6-8).

Τὸ κακὸν κακὰ ἔχει τὰ ἐπακόλουθα καὶ αὐτὸ ἀφ' ἑαυ-
τοῦ ἀπόλλυται· οὕτω ὑπὸ τῆς θείας διατέτακται Βουλῆς.
Ὁ ἐκλέγων ἄρα τὸ κακὸν ἰδίαις χερσὶ παρασκευάζει τὸν
ὄλεθρον αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἐπιβεβαιώνει ἡ καθημερινὴ πείρα
τοῦ βίου ἡμῶν τὴν αἰωνίαν ἰσχὺν τοῦ θεοῦ τούτου νόμου;
Ἰδὲ τὸν φιλόδοξον· ἐν μέσῳ διηνεκῶν ταραχῶν καὶ ἀγῶ-
νων φθάνει εἰς τὸ τέρμα τοῦ σταδίου του χωρὶς νὰ δυνη-
θῇ νὰ καταπαύσῃ τὴν ἄσβεστον δίψαν του. Ἰδὲ τὸν φι-
λάργυρον· ἀποθνήσκει, αἰετοτε πλείότερα ποθῶν, ἐν τῷ
μέσῳ ἀχρήστου ἀφθονίας. Ἰδὲ τὸν φιλήδονον· ἀπὸ τοῦ
κατώχρου προσώπου του, ἀπὸ τῶν ἐσβεσμένων ὀφθαλ-
μῶν του ἐκδηλοῦται τὸ δηλητήριον, δι' οὗ ἐφαρμάκευσε
τὸ αἷμα αὐτοῦ καὶ διέφθειρε τὰ νεῦρά του. Ἰδὲ τὸν μέ-
θυσον· ὑπὸ τοῦ ἀγενοῦς πάθους του σεσημειωμένος, ἀμ-
βλὺς τὸν νοῦν, ἀμβλὺς τὰς αἰσθήσεις, ἐπὶ τέλους δὲ ὑπὸ
νόσων καταλαμβανόμενος, σπεύδει πρὸς βέβαιον κρη-
μὸν. Ἰδὲ τὸν πανοῦργον, τὸν ὕπουλον· ἕκαστος ἀπο-
φεύγει αὐτόν· οὐδένα ἔχει φίλον· ἐὰν δὲ συμφοραῖς περι-
πέσῃ, ἡ δυστυχία του εἰς οὐδένα ἐμπνέει οἶκτον. Ἰδὲ καὶ
αὐτόν τὸν ἐν ἀσωτίᾳ ζήσαντα ἀλαζόνα· αὐτὸς προητοι-

μασεν ἑαυτῷ τὴν ἀπώλειάν του καὶ ἤδη ἀναγκάζεται νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν ἐκείνων, οὓς πρὸ μικροῦ περιφρονητικῶς ἔβλεπε.

Πόθεν προέρχεται, ὅτι ὀλίγοι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ ἐντελῶς εὐδαίμονες ἢ παντάπασι δυστυχεῖς; Ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πλεῖστοι οὔτε τοσοῦτον ἐξηχρειωμένοι εἰσὶν, ὥστε νὰ θέλωσι πάντοτε τὸ κακόν, οὔτε ἀρκούντως ἐδραῖοι ἐν τῇ ἀρετῇ, ἵνα ἀποκλειστικῶς τὸ καλὸν ἐργάζωνται. Ἄστατοι, ταλαντευόμενοι μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, ἐπαμφοτερίζοντες πρὸς τὸ βέλτιον καὶ πρὸς τὸ χεῖρον, κυμαίνονται κατὰ συνέπειαν μεταξὺ τῆς ψυχικῆς γαλήνης καὶ τῶν παντοίου εἶδους ταραχῶν τοῦ βίου. Ἐν τούτοις τὸ ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον πράττουσι καὶ ἀγαπῶσιν, ἀνταμείβει αὐτοὺς, τὸ δὲ κακόν, τὸ ὁποῖον ἐργάζονται, τιμωρεῖ αὐτοὺς καὶ πλεῖστα χαλεπὰ πράγματα παρέχει αὐτοῖς. Θέλεις νὰ κατασταθῇς, ἄνθρωπε, ἐντελῶς εὐτυχής; Μὴ ἀρκοῦ νὰ ᾔσῃ ἐφ' ἡμισείᾳ μόνον χρηστός.

Ὁ πονηρὸς εἶνε αὐτὸς μόνος δημιουργὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀθλιότητος, τῶν νοσημάτων του, τῆς ἀδημονίας του, τῆς ἀπογνώσεώς του. Τίς θέλει ἀρνηθῇ τοῦτο; Ἐπίσης καὶ ὁ δίκαιος δύναται νὰ γίνῃ ἑαυτῷ δημιουργὸς ἀδιαφθάρτου εὐθυμίας, ἡγουν εὐδαιμονίας, ἣν οὐδεὶς τῶν θνητῶν ἰσχύει νὰ λυμάνῃ, καθὼ ἐδραιωμένην ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἡ ἰσχὺς τοῦ ἀνθρώπου βαίνει καὶ πέραν τῶν εἰρημένων. Ὁ ἄνθρωπος οὐχὶ μόνον εἶνε ἱκανὸς διὰ τῶν ἐναρέτων αὐτοῦ φρονημάτων νὰ παρασκευάσῃ τὴν ἀμετάβλητον εὐδαιμονίαν τῆς ψυχῆς του, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τῆς χριστιανικῆς σοφίας δύναται νὰ βελτιώσῃ καὶ αὐτὴν τὴν

ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ τύχην του, καὶ προσέτι νὰ θριαμβεύσῃ κατ' αὐτῆς τῆς λύπης καὶ τῶν συμφορῶν. Ἴδου ὁ ὑψιστος βαθμὸς τῆς δυνάμεως, εἰς ἣν δέδοται τῷ ἀνθρώπῳ νὰ φθάσῃ ἐπὶ τῆς γῆς! Τότε λάμπει, οἶονεὶ ὑπὸ οὐρανίου τελειότητος περιβαλλόμενος, ἵσταται δὲ ὑψηλότερον τῶν γηϊνῶν πραγμάτων, τῶν περιστάσεων, τῶν συμφορῶν. Ἡ καταιγὶς μαίνεται περὶ αὐτόν, ἀλλ' αὐτὸς μένει ἀτάραχος καὶ ἀπρόσβλητος.

Πῶς δὲ εἰς τοιοῦτον αὐτὸς ἔφθασεν ὕψος; Οὐχὶ βεβαίως διὰ τῆς συνήθους συνέσεως, οὐχὶ διὰ προνοίας, ἣν παρέσχεν αὐτῷ πολυχρόνιος καὶ πολυειδὴς πείρα· ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς θρησκείας. Πεπεισμένος περὶ τῶν θείων ἀληθειῶν, ἐν αὐταῖς μόνον ἀναπνέει. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ εἰσέδυσεν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ· τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ ἐγένετο τύπος τοῦ βίου του. Πεπλασμένος κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ, ἀπορρέων ἀπὸ τοῦ θείου φουσήματος, ἀτμὸς ὢν τῆς θείας Σοφίας, μόνον ἐν τῷ Θεῷ ζῇ, καὶ διὰ τὸν Θεὸν ὑπάρχει. Οὕτω δὲ γίνεται δημιουργὸς εὐγενοῦς κλήρου, δι' οὗ ὑφούται ὑπεράνω παντὸς προσκαίρου καὶ φθαρτοῦ, ὑπεράνω πάσης γηϊνῆς περιπετείας.

Ἵνα καὶ σὺ, ἀναγνῶστα, τύχῃς τοῦ μεγάλου καὶ ὄντως θείου αὐτοῦ σκοποῦ, ἔθιζε σεαυτὸν πρὸς τὸν στοχασμὸν, ὅτι ὀφείλεις νὰ ζήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς μόνον ἵνα τελέσῃς τὸ ταχθέν σοι ἔργον, ἥγουν ἵνα τελειοποιήσῃς τὴν ἀθάνατον ψυχὴν σου. Βαθμοὶ, ἀξιώματα, πλοῦτος, ἐπιστήμη, κάλλος, ἐπιδειξιότης, ὑγεία, νόσος, φιλία, καταδρομὴ, γήϊνα ἀγαθὰ ἢ γήϊνα δυστυχήματα, εἰσὶν ἀπλῶς μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μοναδικοῦ, ὑψίστου καὶ ὑστάτου αὐτοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεώς σου. Ἐθιζε σεαυτὸν πρὸς

τὸν στοχασμὸν, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐξωτερικῶν πλεονεκτημάτων σου μένει· ὅτι τὰ πάντα σοὶ ἐδανείσθησαν μόνον· ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ καρποὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς δραστηριότητός σου εἰσὶ πρόσκαιροι· ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄριστοι τῶν φίλων σου, οἱ γονεῖς σου, οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαί σου, ὁ σύζυγος ἢ ἡ σύζυγός σου, τὰ τέκνα σου μόνον ἐπὶ μικρὸν θέλουσι θαδίσει μετὰ σοῦ ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς. Ἐθιξε σεαυτὸν πρὸς τὸν στοχασμὸν, ὅτι ἡ ψυχὴ σου, ξένη ἐπὶ τῆς γῆς, εὐρίσκεται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ προσωρινῶς καὶ μετ' οὐ πολὺ θέλει ἐγκαταλείψει αὐτόν· ὅτι ἀπεστάλης παρὰ τοῦ Πλάστου σου ἐνταῦθα ἵνα ἐν πλείστοις ἐκπληρώσῃς τὴν θέλησιν Αὐτοῦ, καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς σου θέλεις ἀνακληθῆ παρ' Αὐτῷ. Ἐθιξε σεαυτὸν πρὸς τὸν στοχασμὸν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ὁ αἰώνιος Πατήρ σου, ὅτι ἅπασαι αἱ ψυχαὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀνεξαίρετως εἰσὶν ἀδελφαί σου, καὶ ὅτι τὰ γήινα αὐτῶν περικαλύμματα, τὸ σῶμα, ἡ ἐξωτερικὴ μνηρὴ καὶ κατὰστασις, εἰσὶν ἀπλῶς ἐνδύματα, ἅτινα αἱ ψυχαὶ αὗται φέρουσι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπὶ γῆς σταδίου των.

Ἐὰν οἱ ἀληθεῖς καὶ μεγάλοι οὗτοι στοχασμοί, οἱ ἐξ ἀπάσης τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ ἀπορρέοντες, εἰσέδυσαν θαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ σου, ὁ κόσμος ἅπας θέλει παρασταθῇ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου ὑπὸ ὅλως νέον καὶ θελκτικόν φῶς. Θέλεις τότε αἰσχύνεσθαι νὰ ᾗσαι δοῦλος τῶν παρορμημάτων καὶ τῶν ὀρέξεων τῆς σαρκός· θέλεις αἰσχύνεσθαι νὰ ὀλιγωρῇς τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δοθείσης σοὶ ἀποστολῆς, ν' ἀφήσῃς αὐτὴν ἀπλήρωτον, ὅπως ἐπιδιώξῃς κενὰς πράξεις, ἢ διατρίψῃς παίζων μετὰ τῆς ὑπὸ τοὺς πόδας σου κό-

ροῆς σου. Διότι τί σοι ἐπὶ τέλους τὸ κέρδος, εἰς περικαλύπτῃ τὸ πτωμά σου λεπτούφαντον ἱμάτιον ἢ παχὺ ἐξ ἐρίου ὕφασμα; Ἀμφοτέρωθεν σήπονται τελευταῖον. Διὰ τὴν ψυχὴν, τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἀξίαν καὶ πορφύρα καὶ ῥάκος. Τί δέ σοι διαφέρει, ἂν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὀνείρου τούτου τῆς ἐπιγείου ζωῆς οἱ ἄνθρωποι σὲ ἀποκαλῶσι πρίγκηπα ἢ ἐπαίτην; Διὰ τῆς προσαγορεύσεως ταύτης τῶν θνητῶν οὐδόλως μεταβάλλεται ἡ πραγματικὴ σου ἀξία, οὐδὲ ἀλλάσσεται ἡ τάξις, ἣν κατέχεις ἐν τῷ σύμπαντι τῆς Δημιουργίας καὶ ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν πνευμάτων. Ὅτι ἀληθῶς εἶσαι, τοῦτο καὶ μένεις. Ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου οὐδεμία ἰσχύει προσωποληψία. Αὐτὸς δὲν ζυγίζει τὰς ψυχὰς ἐν τῇ στάθμῃ τῆς ἀνθρωπίνης κενοφροσύνης.

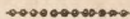
Θέλεις δὲ μειδιᾶ καὶ ὅταν νόσος ὀδυνηρὰ σὲ καταστήσῃ κλινήρη. Ἐν τῇ νόσῳ ταύτῃ θέλεις βλέπει μόνον τὴν διάλυσιν τοῦ εἰς τὴν ψυχὴν σου δοθέντος σαθοῦ ὀργάνου. Ἴσως ὁ Θεὸς θέλει νὰ σοὶ ἀφαιρέσῃ τὸ ὄργανον αὐτὸ ἵνα σοὶ ἀνταποδώσῃ ἄλλο τελειότερον. Ἴσως θέλει ὁ Πανάγαθος νὰ σὲ νοθετήσῃ μόνον, ὅπως μηδέποτε ἀπονεύμῃς ὑπερβολικὴν ἀξίαν εἰς τὸ εὐθραυστον τῆς ψυχῆς σου περι κάλυμμα. Ὅπως δὲ ποτε, καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόνων τοῦ σώματός σου θέλεις χαίρει διὰ τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς σου, ἥτις οὐδόλως ὑπὸ τῆς νόσου ζημιούται. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τῶν φιλτάτων σου τὸν θάνατον θέλεις ὑποφέρει γενναίως καὶ ἡσύχως. Καὶ αὐτοὶ εἶχον ἀποστολὴν τινα ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ, ὥς περ σύ· ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτῶν ἐπεραιώθη ἡμέρας τινὰς πρὸ τοῦ ἰδικοῦ σου, καὶ ἡ ἀγαθοποιὸς χεὶρ τοῦ Θεοῦ ἔδωκεν ἤδη αὐτοῖς νέον καὶ λαμπρότερον στάδιον ἐνεργείας, ὅπερ μετ' οὐ πολὺ θέλει ἀνοιχθῇ καὶ διὰ σέ. Ἄν τὸ γήϊνον κάλυμμα τῶν φιλτά-

των σου σήπεται, ἂν εἰς γῆν καὶ κόνιν μεταβάλλεται, ἀδιάφορον. Δὲν ἠγάπησας βεβαίως τὰ περικαλύπτοντα αὐτοὺς γῆϊνα μόρια, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὐτῶν· ἡ δὲ ψυχὴ αὕτη σοὶ μένει οἰκεία καὶ πιστή. Αὕτῃ ὑπάρχει καὶ μένει ἐν τῷ Θεῷ· μεῖνον καὶ σὺ ἐν Αὐτῷ, καὶ οὐδεὶς χωρισμὸς δύναται νὰ ἐπέλθῃ μεταξὺ σοῦ καὶ τῆς φιλτάτης σου ψυχῆς. Τοιαῦτα σκεπτόμενος, τοιαῦτα φρονῶν, τί ἔχεις νὰ φοβηθῆς; Ποῖον συμβᾶν ἰσχύει νὰ διαφθεῖρῃ τὴν ἰλαρότητά σου, τὴν ψυχικὴν σου γαλήνην, ἥγουν τὴν ἀληθῆ καὶ μόνιμον εὐδαιμονίαν σου; Δὲν ἔγινες οὕτω δημιουργὸς τῆς τύχης σου, τύχης ὄντως ἀξίας καὶ ὑψηλῆς; Ποία τρικυμία τοῦ γῆϊνου βίου δύναται εἰς τὸ ἐξῆς νὰ σὲ διαταράξῃ ἢ καὶ μόνον νὰ σὲ προσβάλῃ;

Τοιαύτῃ ἦν καὶ ἡ Σὴ ἄκρα μακαριότης ἐπὶ τῆς γῆς, ὣς θεῖε Ἰησοῦ! Σὺ κατεφρόνεις τῶν γῆϊνων ἀγαθῶν καὶ ἀπελάμβανες αὐτῶν μόνον ἐφ' ὅσον τοῦτο ἦν ἀναγκαῖον πρὸς συντήρησιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δι' ἧς ἦλθες ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἠγάπας πάντας τοὺς περὶ Σέ· ἀπεκάλεις ἀδελφούς Σου τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀποστολή, ἣν ἔλαβες καταβαίνων ἐπὶ τῆς γῆς, ἦν νὰ λυτρώσῃς ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ σκότους, τῆς πλάνης καὶ τῆς ἁμαρτίας κόσμον γέμοντα πλημμελημάτων, νὰ ἐλευθερώσῃς τὰς ψυχὰς ἀπὸ τῆς δουλείας, ἐν ᾗ ἐκράτουν αὐτὰς αἱ σαρκικαὶ ὀρέξεις. Ταύτην τὴν ἀποστολὴν μόνην εἶχες ἐν παντί ὁράματι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν Σου. Ἄν ὁ λαὸς ὅτε μὲν Σὲ ἀνεκήρυττε βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτε δὲ ἤθελε νὰ Σὲ λιθοβολήσῃ, οὐδαμῶς προσεῖχεν ἡ μεγάλη καὶ θεία Σου ψυχὴ. Φεῦ! ὁ ἀποπεπλανημένος ἐκεῖνος λαὸς δὲν κατενόησε τῆς ἀποστολῆς Σου καὶ τῶν ἔργων Σου τὸ ὕψος. Σὺ δὲ οὐδόλως ἀνάξιον εὔρες νὰ λάβῃς δούλου μορφήν· δὲν

ἐθεώρησας δυστύχημα τὸ νὰ μὴ ἔχῃς ἐνίοτε ποῦ νὰ κλί-
νῃς τὴν κεφαλὴν. Κατεπάτεις ὑπὸ τοὺς πόδας Σου τὴν
κόνιν τῆς γῆς, διότι οἱ διαλογισμοί Σου ἦσαν διηνεκῶς
πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὑπέστης ὕδρεις, διωγμοὺς, ἀτιμίαν
παρὰ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' ἡ γαλήνη τῆς συνειδήσεώς
Σου Σὲ ἀνύψονεν ὑπεράνω τῶν μωρῶν δοξασιῶν τοῦ πλή-
θους. Ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν πνευμάτων, ἐν τῇ Σῇ βασι-
λείᾳ, ὃ Ὁδηγὲ τῶν ψυχῶν, ἄλλη ἰσχύει τιμὴ, ἄλλη αἰ-
σχύνη, πάντα διάφοροι τῶν ἰσχυουσῶν παρὰ τοῖς ἀνθρώ-
ποις, τοῖς τὸν ζώωδη βίον ἐξελεξαμένοις. Μόλις τριάκοντα
τρία ἔτη διέτριψας ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅμως ἀρκούντως ἐ-
δίδαξας τοὺς θνητοὺς νὰ μὴ φοβῶνται τὸν θάνατον, ὃν
Σὺ κατεπάτησας. Ὅτε δὲ ἀπέθανες, ὃ Σῶτερ τοῦ κό-
σμου, ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ἀποστολή Σου ἐπληρώθη ἐν ἀπάσῃ
τῇ τελειότητι αὐτῆς, δηλαδὴ θείως.

ὦ! εἴθε καὶ γὰρ νὰ ζήσω καὶ νὰ ἀποθάνω ἐν Σοί! Εἴθε
νὰ γίνω διὰ Σοῦ δημιουργὸς τῆς τύχης μου καὶ νὰ πα-
ρασκευάσω οὕτω ἑμαυτῷ διὰ τῆς Σῆς Χάριτος αἰωνίαν
εὐδαιμονίαν! Γένοιτο, γένοιτο!

ΨΗ'.

Ὁ φόβος τοῦ θανάτου.

(Ὁμιλία Πρώτη).

« Οἶδαμεν, ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομῇ ἐκ Θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες· εἴ γε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὐρεθισόμεθα. Καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκηνεῖ στενάζομεν βαρούμενοι· ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς. Ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, Θεός· ὁ καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀβραβῶνα τοῦ Πνεύματος.

(Β'. Ἐπιστ. Παύλου πρὸς Κορινθ. Ε', 4—6.)

ΑΝ οἱ θνητοὶ ἠδύναντο νὰ προῖδωσιν ἀπὸ τῆς κοιτίδος τὴν περιμένουσαν αὐτοὺς τύχην καὶ τὴν μακρὰν τῶν παθημάτων αὐτῶν ἀκολουθίαν, πολλοὶ ἤθελον τρέμει πλειότερον τὴν ζωὴν ἢ τὸν θάνατον.

Πλειστάκις ἡ ζωὴ παρεβλήθη πρὸς ὁδοιπορίαν. Καὶ ὄντως εἶνε ὁδοιπορία, ἥτις ὁμῶς ἀρχεται ἄνευ τῆς ἡμετέρας συναινέσεως καὶ περαιοῦται ἐπίσης ἀκόντων ἡμῶν. Ταχεῖα καὶ ἀκατάσχετος φορὰ παρασύρει ἡμᾶς. Ἐξερχόμεθα ἀπὸ ἀγνώστου νυκτὸς καὶ σπεύδομεν πρὸς ἄλλην νύκτα. Οὕτως ἔδοξε τῷ Θεῷ.

Αἱ στιγμαὶ φεύγουσιν, αἱ ὥραι ἐπείγομένως ἀλλήλας διαδέχονται. Ἡδέως ἠθέλομεν διατρίψει ἐν μέσῳ τῶν ἀνθέων, ἅτινα χαριέντως προσμειδιῶσιν ἡμῖν κατὰ τὴν πρώτην ἡμῶν νεότητα. Ἀλλὰ μάτην! Ἀγνώστος, ἀλλ'

ἀκαταμάχητος δύναμις ὡθεῖ ἡμᾶς πρὸς τὰ πρόσω· τὰ ἄνθη μαραίνονται, πίπτουσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν ἡμῶν· ὁ καυστικός ἥλιος τοῦ μεσουρανήματος τῆς ζωῆς ῥίπτει κατὰ κάθετον τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων κεφαλῶν. Ἀπαντῶμεν ἔστιν ὅτε εὐσκίους καὶ τερπνοὺς τόπους, οἷτινες προσκαλοῦσιν ἡμᾶς πρὸς ἀναψυχήν· ἀσμένως ἠθέλομεν ἀναπαυθῆ ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' ἀδύνατον! Ὁ καιρὸς ἐπείγει· ἀνάγκη πᾶσα ν' ἀναχωρήσωμεν. Ματαιίως προσπαθοῦμεν νὰ διατηρήσωμεν τὴν χαρὰν, ἣν καθ' ὁδὸν ἀπαντῶμεν· ἡ χαρὰ αὕτη μεθ' ὅλων τῶν ἡδονῶν ἐξαφανίζεται. Ἰδοὺ αἱ δυσμαὶ χρωματίζονται ἐρυθραὶ περὶ τὸν καταδυόμενον ἥλιον πρὸ ἡμῶν, ὀπισθεν δὲ τοῦ πρὸς ἐσπέραν βίου φαίνονται αἱ μαῦραι σκιαὶ τῆς νυκτός. Πόσον ἠθέλεν εἶσθαι ἡδὺ, ἐκ τοῦ καμάτου καὶ τῶν ἔργων ἀναπαυόμενοι, νὰ ἡσυχάσωμεν καὶ ν' ἀπολαύσωμεν ἔτι ἐπὶ μακρὸν τὴν δροσερὰν ἐσπερινὴν αὔραν! Ἄγε! ἄγε! κράζει πρὸς ἡμᾶς φωνή τις ἄγνωστος. Ἀντεχόμεθα τῶν περὶ ἡμᾶς πραγμάτων καὶ προσκολλώμεθα αὐτοῖς ἵνα ἐλαττώσωμεν τὴν ταχύτητα τῆς πορείας ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐδὲν ὠφελεῖ! Τὰ πάντα φεύγουσι μεθ' ἡμῶν. Τὸ λυκαυγὲς καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σκοτεινόν· σκότος περικαλύπτει τὰ ἀντικείμενα· καὶ τὰ τελευταῖα τοῦ φωτὸς ἀπαυγάσματα σβέννυνται· τὸ πᾶν ἐξαφανίζεται· αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν ἡσυχάζουσιν· ἡ πορεία ἡμῶν τετέλεσται. Ἰδοὺ νῦν εὕρισκόμεθα ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, ἐν τῇ σιωπῇ τοῦ βίου, καὶ ἰδοὺ οἱ ἄνθρωποι ἐλησμόνησαν ἡμᾶς!

Τοιοῦτός ἐστιν ὁ κλῆρος ἡμῶν· πάντες δὲ γινώσκουμεν αὐτόν. Ὡς ἄνθρωπε, οὐτινος αἱ ἡμέραι οὕτω παρέρχονται, σὺ δὲν φοβεῖσαι τὴν νύκτα, ἐξ ἧς ἐξήλθες ἵνα εἰσέλθῃς εἰς

τὴν ζωὴν· διατί λοιπὸν νὰ τρέμῃς τὴν νύκτα, εἰς ἣν ὀφείλεις ν' ἀπέλθῃς; Μήπως τὸ θαυμαστὸν τοῦτο παίγνιον τῆς ὑπάρξεώς σου εἶνε σὸν ἔργον; Οὐδαμῶς· τοῦτό ἐστὶν ἀμετάθετος συνέπεια σοφῶν διατάξεων Ὑψίστης Δυνάμεως.

Τί δ' ἐστὶ θάνατος; Θάνατός ἐστὶν ἡ ἐξαφάνισις ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, ἡ ἐν γλυκεῖᾳ ναρκώσει λήθη τῆς τε ἰδίας ὑπάρξεως καὶ ὅλων τῶν ἡμῖν φαινομένων, ὥσπερ ἐν ὀνείρῳ διαλυομένων κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἔγερσιν· ἐστὶν ἡ μετάδοσις εἰς νέας σχέσεις ἐν τοῖς κόλποις τῆς θείας δημιουργίας ὡς ἐν ἐνυπνίῳ· ἐστὶν ἡ ἀρχὴ νέας, καθαρωτέρας ὑπάρξεως, γινομένη δι' ἡσύχου ἀνυψώσεως ἐν τῇ κλίμακι τῶν ὄντων.

Ἀγνοοῦμεν βεβαίως τὰ πέραν τοῦ τάφου· ἀλλ' οὐδὲ δύνανται ταῦτα ν' ἀνακαλυφθῶσι τοῖς θνητοῖς ἢ νὰ ἐκφρασθῶσι δι' ἀνθρωπίνης γλώσσης, καθόσον κατ' ἀνάγκην ὑπερβαίνουν τὸν κύκλον τῆς γηϊνῆς πείρας καὶ τὰ ὅρια τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν. Μάτην θέλει δοκιμάσει τις ν' ἀνακοινώσῃ τυφλῷ ἐκ γενετῆς τὴν ἡδονήν, ἣν προξενεῖ ἡμῖν ἡ ὥραιότης τῶν σχημάτων, ἢ τὴν ἔκστασιν, ὑφ' ἧς καταλαμβάνεται ὁ ἄνθρωπος ἐν ὅφει τοποθεσίας μυρίοις ἄνθεσι καὶ χλόῃ πεποικιλμένης καὶ ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἀνατέλλοντος ἑαρινοῦ ἡλίου στιλβούσης. Ἐὰν δὲ ἡ ψυχὴ ζώου ἐλάμβανέ ποτε αἴφνης ἀνθρωπίνην μορφήν καὶ ἐγένετο κοινωνὸς τοῦ φωτὸς τοῦ λόγου, ἤθελεν ἄρά γε ἐπιποθεῖ, ἄνθρωπος ἦδη οὖσα, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν παλαιὰν τοῦ ζώου κατάστασιν, καθ' ἣν σκαιῶς διῆγε, μόνον περὶ τῶν παρόντων φροντίζουσα καὶ οὐδὲν γινώσκουσα ἢ αἰσθανομένη, εἰ μὴ μόνον τὰ πρὸ ποδῶν κείμενα;

Διατί λοιπὸν φοβούμεθα τὸν θάνατον, τὴν βεβαίαν αὐτὴν μετάδοσιν πρὸς βελτίονα κατάστασιν πραγμά-

των; Πόθεν ἡ προτίμησις αὕτη, ἣν δίδομεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὥς ἂν ᾗτο τερπνοτέρα τῆς μελλούσης ὑπάρξεως; καὶ ἐνῶ μάλιστα ὀλίγοι ἐξ ἡμῶν ἤθελον δεχθῆναι διανύσωσιν ἐκ νέου ἀπαράλλακτον τὸν παρελθόντα βίον μεθ' ὅλων τῶν θλίψεων, τῶν ἀθλιοτήτων, τῶν μωριῶν καὶ τῶν παντοίων βασάνων;

Ὁ τοῦ θανάτου φόβος δύο ἔχει κυρίας πηγάς.

Πρῶτον· αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐνεφύτευσε βαθέως ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὴν ἀγάπην τῆς ζωῆς. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπανάστασις τῆς ἡμετέρας φύσεως κατὰ πάσης φθορᾶς, κατὰ παντὸς ὅ,τι θάνατος ἀποκαλεῖται.

Ἄνευ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ καὶ σχεδὸν ἀκαταμαχήτου πρὸς τὴν ζωὴν ἔρωτος, χωρὶς τῆς φυσικῆς αὐτῆς πρὸς τὸν θάνατον ἀποστροφῆς, ἡ γῆ ἤθελεν εἶσθαι νῦν ἔρημος, ἀκατοίκητος, ἀνθρώπων γυμνή. Ὁ ἄνθρωπος παλαίει ἐνταῦθα κατ' ἀναριθμήτων καὶ πολυειδῶν κινδύνων, ὥστε ἤθελε βεδαιῶς μυριάκις ἀπολεσθῆ, ἂν ὁ πρὸς τὴν ζωὴν ἔμφυτος ἔρως δὲν ἔδιδεν αὐτῷ τὴν δέουσαν ἀνδρίαν, καὶ ἡ ἀνδρία τὴν νίκην. Πόσοι δὲ, ὑπὸ αὐτεπισπάστων παθημάτων ἢ ὑπὸ φόβων ὑπερβολικῶν πιεζόμενοι, ἤθελον ἀποκάμει καὶ θέσει αὐτοὶ ἄωρον τέρμα εἰς τὴν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πορείαν αὐτῶν; Ἀλλὰ τὸ σκότος τοῦ τάφου ἀναφοβεῖ αὐτοὺς καὶ διαλλάττει αὐτοὺς πρὸς τοὺς πόρους καὶ τὰς ταλαιπωρίας τῆς ἡμέρας. Πολλάκις ἡ ἀπόγνωσις κατὰ τὰς δεινὰς σιγμὰς συγνῆς παραφρονήσεως προσεγγίζει πρὸς τὴν αἰωνίαν ἄβυσσον τὸ θυμὸν αὐτῆς καὶ ἀποφασίζει τὴν ἐκουσίαν αὐτοῦ ἀποχώρησιν εἰς τὴν ἡσυχὸν χώραν τῶν νεκρῶν· ἀλλ' ἡ ζωὴ, προσμειδιῶσα τῷ ἀπονεννημένῳ μετὰ νέων θελγήτρων καὶ μετὰ τῶν ἐλπίδων, αἵτινες διηνεκῶς συνοδεύουσιν αὐτήν, ἀποσπᾷ

ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ ἤδη ὑψωμένον ἐγχειρίδιον. Οὕτως ὄρισαι παρὰ τῆς Θείας Προνοίας. Ὁφείλομεν νὰ ζήσωμεν, ἵνα διὰ τῆς ζωῆς κατασταθῶμεν ὠριμώτεροι πρὸς ὑψηλότερον προορισμόν. Διὰ τοῦτο, εἰς ὑγιᾶ τῆς ψυχῆς κατάστασιν, ἐσμέν προσκεκολλημένοι τῇ ζωῇ διὰ δεσμῶν γλυκυτάτων καὶ ἀλύτων.

Χωρὶς τῆς σφοδρᾶς ταύτης ἐφέσεως τοῦ ὑπάρχειν καὶ τοῦ ζῆν, ἤθελεν εἶσθαι ἡμῖν καὶ ἡ μετὰ θάνατον διάρκεια ἀδιάφορον πρᾶγμα, καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἠθέλομεν σπουδαίως παρασκευάζεσθαι πρὸς μεγαλειτέραν τελειότητα. Ἀλλ' ὑπάρχει ἡ τοῦ βίου ἀγάπη καὶ μετ' αὐτῆς καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐξαχολουθήσωμεν τὴν ζωὴν καὶ κατοπιν τῶν ἐν τῷ θανάτῳ μεταλλαγῶν. Μετὰ δὲ τῆς προσδοκίας τῆς αἰωνιότητος συνδέεται τὸ αἶσθημα τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ γίνωμεν ἄξιοι ζωῆς λαμπροτέρας ἐπέκεινα τοῦ θανάτου.

Οὕτω ἀπὸ τῆς ἐμφύτου ταύτης πρὸς τὴν ζωὴν ἀγάπης προέρχεται θεία τις ἀποκάλυψις τῆς ἀθανασίας ἡμῶν. Ἡ δὲ σωτήριος αὕτη ἀποκάλυψις δὲν ἐδόθη μόνον τοῖς χριστιανοῖς· πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς εἶχον καὶ ἔχουσιν αὐτήν. Καὶ ὁ σοφώτατος τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος καὶ ὁ ἄγριος Ἰνδός, ὁ κατοικῶν εἰς τὰ δάση τῆς ἐτι ἀγνώστου χώρας του, πιστεύουσιν εἰς τὴν μετὰ θάνατον διάρκειαν τῆς ζωῆς καὶ φαιδρῶς πρὸς τὴν αἰωνίαν ἐκείνην πατρίδα ἀποβλέπουσιν.

Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἀμαρτάνει, ὅταν ἐναντίον τῶν ἐπιταγμάτων τῆς φύσεως μετατρέπη τὴν ἀγάπην τῆς ζωῆς εἰς ἄτακτον καὶ πλημμελὲς πάθος, ὅταν πρὸ τοῦ θανάτου θασανίζῃ ἑαυτὸν διὰ κενῶν φαντασμάτων καὶ ὑπερ-αυξάνῃ τὴν ἀληθῆ τοῦ ἐνθάδε βίου ἀξίαν.

Οὐ σπανίως οἱ φανταστικοὶ τρόμοι τοῦ θανάτου προ-
έρχονται ἐκ τῆς νοσερᾶς ἐρεθιστικότητος σώματος δυσ-
παθοῦς. Ῥοπή τις πρὸς τὴν μελαγχολίαν, ὅταν ἐπικρα-
τήσῃ, καταβασανίζει ἡμᾶς ἀκαταπαύστως διὰ τοῦ κε-
νοῦ φόβου τοῦ θανάτου· διότι βεβαίως, οὐχὶ αἱ ἐν τῷ θα-
νάτῳ μεταμορφώσεις, ἀλλ' αἱ τερατώδεις εἰκόνες, δι' ὧν
ἡ νοσοῦσα φαντασία τοῦ ἀνθρώπου περιβάλλει τὴν ὑσά-
την ταύτην μεταβολὴν τοῦ ἡμετέρου σώματος, προξε-
νοῦσι τὰς τοσαύτας ἀλόγους τοῦ θανάτου φρίκας.

Ἡ ἀνιερὰ αὕτη κατάστασις τῆς ψυχῆς ἐστὶ τὰ πολ-
λὰ ἀποτελέσματα λίαν ἀναπαυτικοῦ, οἰκουρικοῦ καὶ ἀέργου
βίου. Ἐκ τοῦ τοιούτου βίου οἱ ἐν τῷ σώματι χυμοὶ παχύ-
νονται καὶ καθίστανται πλησμονώδεις, ἡ δ' ἐνέργεια αὐ-
τῶν ἐπὶ τοῦ λίαν τρυφεροῦ τῶν νεύρων συστήματος ἀπο-
βαίνει ὀλεθρία. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ θεραπεία τοῦ
κακοῦ κατορθοῦται εὐχερέστερον καὶ ταχύτερον διὰ σω-
ματικῶν ἔργων καὶ ἀσκήσεων καὶ διὰ καταλλήλων δια-
σκεδάσεων, ἢ διὰ τῶν παραμυθιῶν τῆς μᾶλλον πειστι-
κῆς εὐγλωττίας. Εἶνε ὄντως ἀξιολύπητος ἡ κατάστασις
ἀνθρώπου ἀδιαλείπτως βασανιζομένου ὑπὸ τῆς ἀπεκδο-
χῆς νόσου ἢ ὑπὸ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου, ἀπαιτεῖ δὲ τὴν
βοήθειαν ἐμπείρου καὶ φιλανθρώπου ἱατροῦ.

Ποτὲ δὲν ἔπρεπε νὰ παριστᾷ τις ἑαυτῷ ἢ ἑτέροις τὸν
θάνατον καὶ τὸν τάφον διὰ χρωμάτων καταπληκτικῶν,
ἅτινα βεβαίως οὔτε εἰς τὸν θάνατον οὔτε εἰς τὸν τάφον
ἀνήκουσι. Τοιαῦται σκοτειναὶ παραστάσεις ταραττοῦσι
μόνον τὴν φαντασίαν καὶ ποιοῦσιν ὀλεθριωτάτην ἐντύ-
πωσιν ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν καὶ εὐαίσθητων ψυχῶν.

Ὁ θνήσκων μεταβαίνει ἀπὸ τῆς ζωῆς εἰς τὸν θάνατον
ἀπαραλλάκτως ὥς ὁ κεκμηκὼς ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ἔγρη-

γόρσεως εἰς τὸν ὕπνον. Εἶδομεν πολλοὺς ἀνθρώπους, οἵ-
τινες περιέμενον ἡσύχως ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου τὴν
στιγμὴν τῆς διαλύσεως αὐτῶν, καὶ προέλεγον μάλιστα
αὐτὴν μετ' ἐντελοῦς συνειδήσεως τῆς καταστάσεώς των.
Τὴν φαντασίαν αὐτῶν δὲν εἶχον προηγουμένως ἐξάψει
δι' ἀνοικείων φαντασμάτων· ἀπεκοιμήθησαν δὲ ἄνευ ἀ-
δημονίας, εἰρηνικῶς καὶ γλυκὺ ἐπιμειδιῶντες τοῖς παροῦ-
σιν, ὅπως ὀφείλει ν' ἀποκοιμᾶται πᾶς χριστιανὸς πι-
στεύων εἰς τὸν Θεόν καὶ ἔχων πεποιθήσιν εἰς τὸ αἰώνιον
Αὐτοῦ ἔλεος καὶ τὴν ἀνεξάντλητον Αὐτοῦ ἀγαθότητα.
Ἐνῷ δὲ οἱ περιστῶντες παρατηροῦσι τοὺς σπασμοὺς τῆς
ἀγωνίας, ὁ θνήσκων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν αἰσθάνεται αὐ-
τούς. Καὶ ἡ νόσος μὲν δύναται νὰ ῥῖνε ὀδυνηρά, ἀναν-
τιρρήτως δὲ οὐχὶ ἡ κατάπαυσις αὐτῆς.

Ὑπὸ φρίκης καταλαμβανόμεθα ἐν ὧν πτώματος ἀ-
ψύχου, ψυχροῦ, ἀκινήτου, ὠχροῦ, ἄπνου, ἀναισθήτου εἰς
τὴν λύπην ἡμῶν, ἀδιαφόρου πρὸς τὰ δάκρυα ἡμῶν, ὡς
νὰ μὴ ἀνῆκε ποτὲ ἡμῖν, ὡς νὰ μὴ ἐγνώριζεν ἡμᾶς. Ἀλλ'
ἡ φρίκη αὕτη εἶνε ἀπλοῦν ἀποτελέσμα ἀπάτης. Ἄς ἐξε-
τάσωμεν τὸ αἶσθημα ἡμῶν, καὶ θέλομεν ἀνακαλύψει ὅτι
κλαίομεν τὸν νεκρὸν δι' ὅσα δῆθεν ἀπώλεσε διὰ τοῦ θα-
νάτου· καὶ ὁμῶς αὐτὸς οὐδόλως αἰσθάνεται τὴν ἀπώλειαν
ταύτην. Διανοοῦμεθα πόσον τρυφερῶς ἡγάπα ἡμᾶς, φαν-
ταζόμεθα τὴν εὐχαρίστησιν, ἣν εἶχε νὰ μένῃ ἐν τῷ μέ-
σῳ ἡμῶν, ὅτε ἄγνωστος χεὶρ ἤρπασεν αὐτὸν καὶ ἐχώρι-
σεν αὐτὸν ἀφ' ἡμῶν, ἐνῷ ἡμεῖς μάτην ἐζητοῦμεν νὰ κρα-
τήσωμεν αὐτόν. Καὶ ὁμῶς ὁ ἀποθανὼν οὐδόλως τοῦτο
κατὰ νοῦν εἶχε· μάλιστα κατὰ τὰς τελευταίας αὐτοῦ
ἡμέρας καὶ τὰς ἐσχάτας αὐτοῦ στιγμὰς τὰ λυπηρὰ
ταῦτα αἰσθήματα κατεῖχον τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἥτ-

τον ζωηρῶς, ἢ τὴν καρδίαν ἡμῶν τῶν ὑγιῶν καὶ περιε-
στῶτων. Αὐτὸς ἐγένετο ἄφαντος ἀπὸ τοῦ κύκλου τῶν
ζώντων καὶ ἀφῆκεν ἡμῖν τὸ λείψανον αὐτοῦ, τέφραν καὶ
σποδόν, τέως περικάλυμμα αὐτοῦ, νῦν δὲ ψυχρὸν ἄγαλ-
μα, ὅπερ ἡγαπῶμεν ὅτε ἦν ἔμψυχον, ἀλλὰ τὸ ὅποῖον δὲν
ἀνῆκεν αὐτῷ εἰμὴ πρὸς ὦραν, καὶ ἐπομένως ἔπρεπε μίαν
ἡμέραν ἀποσυντιθέμενον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ στοιχεῖα,
ἐξ ὧν εἶχε κατὰ μικρὸν σχηματισθῇ.

Ἀναμφιδόλως ὁ θάνατος εἶνε ἥττον φοβερός τῆς εἰ-
κόνης, ἣν ἐξ αὐτοῦ πλάττει ἡ φαντασία ἡμῶν. Ἐπανά-
φερε, ἄνθρωπε, τὴν περὶ τῆς καταπαύσεως τῆς ζωῆς
ἐννοιάν σου εἰς τὴν ἀπλὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁ θάνατος θέλει
ἀπολέσει τὸ πλεῖστον τῆς φρίκης αὐτοῦ.

Ἡ πρὸς συντήρησιν ἡμῶν φυσικὴ ῥοπή ἐκπίπτει, εἵ-
πομεν, πολλάκις εἰς ὑπερβάλλοντα ἔρωτα πρὸς τὴν ζωὴν,
εἰς ἣν ἀποδίδεται μεγαλειτέρα ἢ ὅσῃν ἀληθῶς ἔχει αὕτη
ἀξίαν. Ἡ ζωὴ ἔχει ἀξίαν μόνον ἐφ' ὅσον χρησιμεύει εἰς
τὴν τελειοποίησιν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, εἰς τὴν ἀνάπτu-
ξιν τῶν ιδιοτήτων τοῦ πνεύματος ἡμῶν καὶ εἰς ὠφέλειαν
τῶν ὁμοίων ἡμῶν. Ὅταν δὲ δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ ἐκ-
πληρώσωμεν τὴν ἀποστολὴν ταύτην, ὅταν ἔνεκεν βαθυ-
τάτου γήρατος οὐδ' ἡ ἐλπίς πρὸς τοῦτο μᾶς μένει, ἡ ζωὴ
ἀπώλεσε τὴν ἀληθῆ ἀξίαν αὐτῆς, ἡμεῖς δὲ δικαίως πρέ-
πει νὰ ἐπιθυμῶμεν καὶ νὰ εὐχώμεθα τὴν εἰς νέαν ὑπαρ-
ξιν μετάβασιν.

Εὐγενεῖς καὶ γενναῖαι ψυχαί, σεῖς γινώσκετε ἀγαθὰ
ὑπέρτερα τοῦ παρόντος βίου! σεῖς, αἵτινες ἐκουσίως ἀπε-
θάνετε ἡρωϊκὸν θάνατον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐ-
δαιμονίας τῆς πατρίδος ὑμῶν, ἢ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας μυ-
ριαδῶν συμπολιτῶν ὑμῶν, πιεζομένων ὑπὸ τῆς τυραν-

νίας, καὶ σεῖς, οἱ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ ἐν φυλακαῖς καὶ βασάνοις μαρτυρήσαντες, προσέτι δὲ καὶ σεῖς, οἱ τὸν θάνατον προτιμήσαντες ζωῆς ἐν ἀτιμίᾳ τε καὶ κακίαις, σεῖς πάντες ἐγνώρισατε τὴν ἀληθῆ τοῦ βίου ἀξίαν, διὸ καὶ ἐκοιμήθητε ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς ἀρετῆς, ἐν τῇ τελέσει ἔργου θείου. Ὁ θάνατος ὑμῶν ἦν μᾶλλον ἐπίζηλος ἢ μυριάδων ἄλλων ἢ ζωῇ. Ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Κυρίου, σεῖς διδάσκετε τοῖς ἐπιγινομένοις τίνι τρόπῳ ὀφείλει νὰ πολιτεύηται ὁ ἀληθὴς χριστιανός· « Ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν, εἶπεν ὁ Σωτὴρ τῆς ἀνθρωπότητος· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὕρήσει αὐτήν. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΙΣΤ'. 28).

Ἡ ζωὴ ἔχει ἀξίαν μόνον διὰ τῶν ἀρετῶν ἡμῶν, μόνον διὰ τῆς εὐδαιμονίας, ἣν δυνάμεθα νὰ παράσχωμεν ἑτέροις. Ὅστις, ἐπομένως, ἐξομοιούμενος πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα ἔρπει ἐπὶ τῆς γῆς μόνον ἵνα καταπαύῃ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν αὐτοῦ, χωρὶς οὐδὲ τὸ παράπαν νὰ παρασκευάζῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀθάνατον ψυχὴν πρὸς τὴν μέλλουσαν κρείττονα ζωὴν, ὅστις ζῇ μόνον ἵνα γαργαλίζῃ κάλλιον τῶν ἄλλων τὴν ὑπερώαν αὐτοῦ διὰ παντοδαπῶν ἐδεσμάτων καὶ ποτῶν, ὅστις ζῇ, ἵνα καλύπτῃ τὸ φθαρτὸν αὐτοῦ σῶμα ὑφάσμασι λεπτοῖς καὶ πολυδαπάνοις, ἵνα ἐπιδεικνύῃ τὰ παράσημα καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κενοφροσύνης γνωρίσματα, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅστις ζῇ διὰ τὰ φθαρτὰ καὶ ἐξίτηλα, τὰ ἐξαφανιζόμενα παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου, ἔχει ζωὴν ἄνευ ἀξίας, καὶ ὁ θάνατος αὐτοῦ οὐδὲ δακρύου ἐνὸς δικαίως τυγχάνει.

Ἐνίοτε ὁ ἄκρος τῆς ζωῆς ἔρως πηγάζει ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς μερίμνης καὶ ἀγάπης πρὸς ἐκείνους, οὓς μέλλομεν

ν' ἀφήσωμεν κατόπιν ἡμῶν. Φοβούμεθα τὸν θάνατον, διότι μᾶς ἀποσπᾷ ἀπὸ τῶν ἀγκαλῶν φιλαδέλφειας γυναικὸς ἢ ἀνδρὸς ὑπερφιλημένου. Τρέμομεν ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ τοῦ τάφου, διότι, ἐὰν καταβῶμεν εἰς αὐτόν, ἀφίνομεν ὀρφανὰ καὶ ἀπροστάτευτα ἀγαπητὰ τέκνα, ἃτινα ἔχουσιν εἰσέτι ἀνάγκην ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως.

Διὰ τοῦτο βλέπει τις τοὺς νέους καθὼς καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας ἀδύνατον καὶ ἀπροστάτευτον οἰκογένειαν ν' ἀποθνήσκωσι γενναιότερον καὶ ἀλυπότερον ἐκείνων, ὧν τὰ ἐλπίσματα προσκολλῶνται φιλοστοργῶς εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ πρόφασις αὕτη δὲν εἶνε ἀρκοῦσα ἵνα δικαιολογήσῃ τὸν χριστιανὸν, ἀφίνοντα τὸν φόβον τοῦ θανάτου νὰ καταβάλλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Οὔτε ἡ πολλὴ σου πρόνοια ὑπὲρ τοῦ τέκνου σου, ὦ πάτερ, οὔτε ἡ τρυφερὰ φιλοστοργία σου, ὦ μήτερ, ὑπεράσπισαν μέχρι τοῦδε αὐτό. Ὁ Θεὸς φυλάσσει αὐτό· ὁ Θεὸς ἐπαγρυπνεῖ καὶ φροντίζει ὑπὲρ τῆς ζωῆς καὶ ὑπὲρ τῆς εὐπραγίας καὶ τοῦ ἐλαχίστου τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ. Αὐτός ἐστι καὶ τῶν ὀρφανῶν πατήρ. Ἐὰν ὁ Θεὸς θέλῃ τὴν εὐτυχίαν αὐτῶν, οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις ἰσχύει νὰ ἀνατρέψῃ αὐτήν. Ἡ θεία καὶ πανάγαθος Αὐτοῦ Πρόνοια ἐπισκιάζει αὐτὰ, ἡ δὲ τῶν ἀνθρώπων τυχὸν κακόβουλος πρόθεσις ὡς ἀράχνης ἰστός διαλύεται. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς σὲ προσκαλῇ, σπεῦσον ἄφροντις καὶ φαιδρὸς πρὸς τὴν πρόσκλησιν τοῦ οὐρανίου Πατρός· θέλει δὲ ἔλθῃ μετ' οὐ πολὺ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν Αὐτός θέλει μετακαλέσῃ πρὸς σὲ τὰ τέκνα σου.

Δευτέρα, καὶ οὐδὲν ἥττον τῆς πρώτης κεφαλαιώδης πηγῇ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου, ἐστὶν ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῶν μεγάλων καὶ αἰωνίων ἀληθειῶν τῆς θρησκείας.

Ναὶ μὲν, ὦ χριστιανοί, ἐβαπτίσθητε εἰς Χριστὸν καὶ ὁμολογεῖτε Αὐτόν, κοινωνοῦντες δὲ τῶν ἀχράντων Αὐτοῦ μυστηρίων συμμορφοῦσθε πρὸς ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα, ἀλλὰ πολιτεύεσθε ἄρα γε κατὰ τὸν νόμον τοῦ Ἰησοῦ; ἀλλὰ ζῆτε ἡνωμένοι ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς ὑμῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ; Βαδίζετε πάντοτε τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου; Ἀκολουθεῖτε ἀπαρεγκλίτως τοὺς κανόνας τῆς δικαιοσύνης; Πράττετε πάντοτε ὅσον δύνασθε καλόν; Συνδιηλλάγητε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν; Οὐδενὸς κεκρυμμένου ἁμαρτήματος ἢ ἐνθύμησις δὲν ἐπιβαρύνει τὴν συνείδησιν ὑμῶν;

Ὁ εὐσεβὴς ἐστὶν ἀναντιρρήτως ἀνώτερος τῶν ἄλλων ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐχων τὰ βλέμματα προσηλωμένα εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ τὰς χεῖρας προθύμους εἰς τὸ ἀγαθοποιεῖν, διατελεῖ ἐν τῷ Θεῷ καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ, πορεύεται γαλήνιος ἐν μέσῳ τῶν τρικυμιῶν τοῦ βίου, εὐδαίμων ἐν ταῖς εὐτυχίαις καὶ ἀγαλλιάσεσι, ταῖς οὐρανόθεν δεδομέναις αὐτῷ. Ἀλλ' ἡ εὐεργετικὴ, ἡ σωτήριος ἐπιρροὴ τῆς θρησκείας ἀναφαίνεται ἐν ὅλῃ τῇ λάμπει αὐτῆς πρὸ πάντων κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, ἐκδηλοῦται δὲ καὶ ἐν μόνῳ τῷ περὶ τοῦ τάφου λογισμῷ. Ἐν τούτοις ἀποκαλύπτεται σαφέστατα ἡ θεία τῆς θρησκείας ἀρχή, τὸ θαυμαστὸν μεγαλεῖόν της, ἡ ψυχοσωτήριος παντοδυναμία αὐτῆς.

Ὁ ἄνθρωπος ὁ χοϊκός, ὁσάκις ἐπέλθῃ αὐτῷ τοῦ θανάτου ὁ λογισμὸς, τρέμει, αἰσθανόμενος τὴν φρικτὴν μόνωσιν τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν ἀπώλειαν ὅλων τῶν ἀπολαύσεων αὐτοῦ. Τί ἐστὶν ὄντως ἡ ψυχὴ αὕτη, ἐστερημένη πάντων, ὅσα ἀπετέλουν τὴν μόνην αὐτῆς ἡδονήν; Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς οὐδέποτε ἐσκέφθη περὶ ὑψηλοτέρας ἀπο-

στολῆς, περὶ τοῦ ἀθανάτου προορισμοῦ αὐτοῦ· νῦν δὲ τί θέλει γίνεи, ὅτε ἀπώλεσε τὰ μόνα ἀγαθὰ, ἅπερ ἐγνώρισε καὶ ἠγάπησε, τὰ ἀγαθὰ τὰ γήινα; Καταβαίνει εἰς τὸν τάφον, ὅπισθεν δὲ αὐτοῦ μένουσι τὰ φαιδρὰ συμπόσια, τὰ λαμπρὰ ἀξιώματα, αἱ πολυτελεῖς ἐνδυμασίαι, τῶν ἐταίρων αἱ κολακεῖαι, τῶν αὐλοδούλων αἱ ὑποκλίσεις, τὰ ἐπισεσωρευμένα πλούτη, ἅτινα κληρονόμοι πλεονέκται σπεύδουσι νὰ διαμοιράσωσι. Πτωχότερος τοῦ ἐπαίτου, τοῦ ἄλλοτε πρὸ τῶν θυρῶν του ἐπαιτοῦντος, ὁ σαρκικός ἄνθρωπος ἵσταται ἤδη πρὸ τῶν θυρῶν τῆς αἰωνιότητος. Τὰ πάντα ἀπώλεσε, διότι ἓνα μόνον ἐγνώρισε καὶ κατεῖχε κόσμον, τὸν κόσμον τῆς ὕλης, τὸν κόσμον τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν. Τί θέλει γίνεи ὁ δυστυχής;

ὦ θρησκεία, ὦ γλυκεῖα γαλήνη τῆς συνειδήσεως καὶ κοινωνία οἰκειοτάτη τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Ὑψιστον, ποτὲ μὴ μ' ἐγκαταλείψης! Δυστυχής, ὅστις δὲν ἐκτείνει τὰς χεῖράς του πρὸς Σε, εἰμὴ καθ' ἣν στιγμὴν τὰ πάντα διασκορπίζονται καὶ ἀπόλλυνται περὶ αὐτόν! Οὐαὶ ἐκείνῳ, ὅστις τότε πρῶτον ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πρὸς τὴν κρείττονα μέλλουσαν ζωὴν, ὅτε ὁ γήινος κόσμος ὑπὸ τοὺς πόδας του ἐξηφανίζετο.

ὦ Σωτὴρ μου, δός ἵνα ζήσω συμφώνως πρὸς τὰς ἀγίας Σου ἀποκαλύψεις καὶ ἵνα ἐν τῇ πίστει αὐτῶν ἀποθάνω! Αἱ ἐντολαί Σου εἰσὶν ἡ σωτηρία τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων· ἐνώπιον δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ θείου Σου λόγου τὸ κράτος τοῦ θανάτου ἐξαφανίζεται. Ἐν Σοὶ ἄρα ζῶν, οὐδόλως ἀποθνήσκω. Ναί, δὲν ὑπάρχει θάνατος, δὲν ὑπάρχει τάφος, μόνον μεταλλαγὴ σχέσεων καὶ νέας λαμπρότητος περιβολὴ ὑπάρχουσιν. Ὁ Θεός δὲν εἶνε Θεός νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων Θεός. Αὐτός ἐστιν ἡ ζωὴ, Αὐτός

ἐποίησε τὴν ζωὴν, ἡ δὲ ψυχὴ μου εἶνε ἔργον Αὐτοῦ. Ἡ ψυχὴ μου ἐστὶ ζωῶσα, καὶ ζωῶσα διατελεῖ καὶ ὅταν τὸ τέως παρ' αὐτῆς ζωοποιούμενον περικάλυμμα καταρρέυσῃ εἰς κόνιν καὶ συντριβῶσι τὰ παρ' αὐτῆς μεταχειριζόμενα γήϊνα ἔργα.

ὦ Θεέ τῶν οὐρανῶν, Ἀΐδιε, Πάτερ μου, ὦ Ἀρχὴ πάντων τῶν πραγμάτων, ἐξ Οὗ κἀγὼ προέρχομαι, καὶ πρὸς ὅν ἐπιστρέφω, Σοὶ θέλω ν' ἀνήκω αἰωνίως! Γλυκεῖα μοὶ εἶνε ἡ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ὁ θάνατος οὐδὲν ἔχει τὸ φοβερόν. Εἴθε οὐδεμία τοῦ θανάτου φρίκη νὰ μὲ κυριεύσῃ ποτὲ, εἴθε οὐδεὶς φόβος τοῦ τάφου νὰ μὲ παρατρέψῃ τῆς ὁδοῦ Σου, ἥγουν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς. Ἀξιοκαταφρόνητοι εἰσὶν αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ἀδυνατῶ νὰ πράξω ἔργα γενναῖα, αἱ ἡμέραι, ἃς δὲν δύναμαι νὰ λαμπρύνω δι' ἀρετῶν.

Ὅταν δὲ, περαιωθείσης τῆς δοθείσης μοι ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀποστολῆς, μὲ καλέσῃς πρὸς Σέ, εἴθε νὰ δυνηθῶ νὰ εἶπω ἐν ἐμαυτῷ· « Τὸν καλὸν ἠγωνίσθην ἀγῶνα· ἐτελείωσα δὲ τὸν δρόμον μου, ἐφ' ὅσον μοὶ ἐπέτρεψαν αἱ δυνάμεις μου· νῦν δὲ ἐλπίζω νὰ κερδήσω τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. »

Ἐν δὲ τῇ ὑστάτῃ μου ὥρᾳ, ὅτε ὁ θάνατος θέλει μοὶ προτείνει τὸ πικρὸν τῆς τελευταίας δοκιμασίας ποτήριον, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἀπονεναρκωμένη χεὶρ μου δὲν θέλει δύναται πλέον νὰ εὐλογήσῃ τοὺς ἀγαπητοὺς μου, τοὺς χύνοντας δάκρυα ἀποχωρισμοῦ ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου τοῦ θανάτου μου, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ στόμα μου συγκλειόμενον δὲν θέλει δύναται πλέον νὰ ψελλίσῃ τὴν τελευταίαν λέξιν πιστῆς μέχρι θανάτου ἀγάπης, καθ' ἣν στιγμὴν θέλουσι σιωπᾶ δι' ἐμέ ὁ θροῦς τοῦ κόσμου καὶ οἱ

χαρμόσυνοι αὐτοῦ φθόγγοι, τότε, τότε, ὦ Κύριε, θέλω παραδώσει εἰς χεῖράς Σου τὸ πνεῦμά μου, καὶ ἄνευ ἀδημονίας ἢ λύπης θέλω κλείσει τοὺς ὀφθαλμούς μου, διότι ἀφίνω τοὺς φιλτάτους τῆς καρδίας μου ὑπὸ τὴν Σὴν προστασίαν. Ἡ Πρόνοιά Σου μένει αὐτοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὥσπερ μένει καὶ παρ' ἐμοὶ ἐν τοῖς πεδίοις τῆς αἰωνιότητος.

Ὅχι, δὲν φοβοῦμαι τὸν θάνατον, ὦ Πάτερ τῆς ζωῆς· διότι ὁ θάνατος δὲν εἶνε αἰώνιος ὕπνος· εἶνε ἀπλῆ μετάβασις εἰς νέαν τάξιν πραγμάτων, εἶνε στιγμή μεγάλης καὶ λαμπρᾶς μεταλλαγῆς, εἶνε ἀνύψωσις τοῦ πνεύματός μου πρὸς Σέ.

Τὰ δάκρυα, τὰ ὅποια χύνομεν ἐπὶ τῆς σοροῦ φιλτάτου τινός, εἰσὶ θεδαίως συγγνωστά. Σὺ, ἡ Πηγὴ πάσης ἀγάπης, Σὺ εἰσδύεις εἰς τὰ βάθη τῶν ἡμετέρων καρδιῶν. Σὺ βλέπεις τὰ σπλάγχνα μητρὸς θρηνούσης παρὰ τὸ φέρετρον ἀγαπητοῦ τέκνου, οὗτινος ὁ θάνατος ἀφαιρεῖ αὐτῇ τὰς ἀγαθωτέρας τοῦ βίου της ἐλπίδας. Σὺ γινώσκεις τὴν κατάστασιν πατρικῆς καρδίας, ὅταν ἡ ἀποδίωσις ἀγαπητοῦ υἱοῦ ἢ τρυφερῶς ἀγαπωμένης θυγατρὸς καταστρέφῃ πᾶσαν τὴν εὐδαιμονίαν της. Τὸ Σὸν πνεῦμα διὰ τῆς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ ἅς παραμυθήσῃ ἡμᾶς, ἅς ἐνισχύσῃ τὴν εὐδαιμονίαν ἡμῶν. Φεῦ! ἐσμέν ἄνθρωποι, τὸ δὲ κράτος τῶν περιορισμένων ἡμῶν αἰσθήσεων δύναται νὰ καταβάλλῃ ἡμᾶς, ἐνῷ τὰ καθαρὰ πνεύματα, οἱ ἄγγελοι, εὐλογοῦσι τὰς τοιαύτας λύπας.

Ἀλλ' ὁ θάνατος τῶν φιλτάτων καθιστᾷ ἡμῖν ἐπὶ τέλους γλυκὺν καὶ τὸν ἡμέτερον θάνατον· διότι διὰ τοῦ θανάτου ὑπάγομεν πρὸς ἐκείνους· ὁ δὲ λόγος τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ ἡμῶν Διδασκάλου καὶ Ἀδελφοῦ ἐγγυᾶται ἡμῖν

περὶ τῆς μελλούσης συναντήσεως. Καὶ ἡμεῖς θέλομεν εἶσθαι ἐν τῷ Παραδείσῳ μετὰ τῶν ἀγαπητῶν μας. ὦ Θεὲ καὶ Πάτερ ἡμῶν, πλήρωσον τὴν γλυκεῖαν ταύτην ἐλπίδα! Γένοιτο, γένοιτο!

ΙΘ'.

Ὁ φόβος τοῦ θανάτου.

(Ὁμιλία Δευτέρα).

«Θαῤροῦμεν δὲ, καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Κύριον.»

(Β'. Ἐπιστ. πρὸς Κορινθ. Ε', 8).

ΠΟ ψυχροῦ δέους καταλαμβάνομαι, ἀναλογιζόμενος τὸν θάνατόν μου, πᾶσα δὲ ἡ τοῦ σώματός μου ὀρθοῦται καὶ ἀνθίσταται κατὰ τῆς ἰδέας τῆς διαλύσεως καὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ. Καὶ ὁμως, καίτοι πάντων ἐν ἐμοὶ ἀνισταμένων κατὰ τοῦ θανάτου, ὁ θάνατός ἐστιν ἀναπόφευκτος, καὶ γὰρ νὰ ἀποθάνω ὀφείλω.

Βλέπω διαβαῖνον ἔμπροσθεν τῆς κατοικίας μου τὸ λείψανον παιδίου, ὅπερ ἁώρως τὸ τοῦ θανάτου δρέπανον ἐθέρισε, καὶ μετ' αὐτὸ, τὸ λείψανον γέροντος πλήρους ἡμερῶν. Καταθέτουσι τὸν νεκρὸν ὠραίας παρθένου πλησίον τοῦ νεκροῦ ἀνδρὸς ἀκμαίου, ὃν αἰφνης ἀφῆρπασε

νόσος ἢ δυστύχημά τι. Καὶ τὸν ἐμὸν νεκρὸν θέλουσιν ἐν-
τὸς ὀλίγου καταθέσει ἐκεῖ. Πρὸς τί μοι ἐδόθη ἡ ζωή;
Διατί ζῶ; Καὶ διατί νὰ μὴ ᾔμαι ἐπίσης ἐξοικειωμένος
πρὸς τὸν θάνατον, ὅσον πρὸς τὴν ζωὴν, ἀφοῦ ὁ τε θάνα-
τος καὶ ἡ ζωὴ μοι ἐδόθησαν ἄνευ τῆς ἐμῆς πρὸς τοῦτο
συμπράξεως;

Ἀλγεῖνὰ στενάζει ὁ πιστὸς σύζυγος παρὰ τὸν τάφον
περιλημμένης συζύγου, ἣν ἐθεώρει ὡς ἄλλον ἑαυτὸν καὶ ἣν
ἐκάλει τὸ καλλίτερον ἡμισυ τῆς καρδίας του. Ἴδατε
τὰ δάκρυα εὐσεβοῦς τέκνου, θρηνοῦντος τὴν στέρησιν
ἀγαθοῦ πατρὸς ἢ γλυκυτάτης μητρός· ἀκούσατε τὰς οἰ-
μωγὰς τῆς ἀπηλπισμένης μνηστῆς, ἕνεκεν τοῦ θανάτου
τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῆς, οὔτινος ἡ στέρησίς ἐστι κατασρο-
φὴ παντὸς ἰλαροῦ μέλλοντος· παρατηρήσατε καὶ τὴν βα-
θεῖαν λύπην τῆς πατρικῆς ἢ μητρικῆς καρδίας, ὅταν οἱ
δυστυχεῖς γονεῖς ἴδωσι μακρόθεν τὸν ὀγκωτὸν τάφον, τὸν
καλύπτοντα τὸ λείψανον τεκνίου ἀγαπητοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ
ἀθωότης καὶ ἡ χάρις ἐπλήρουν αὐτοὺς ἡδονῆς καὶ ἀνε-
πτέρουν τὰς περὶ τοῦ μέλλοντος ἐλπίδας των.

Διατί κλαίω; Καὶ ὑμεῖς, οἵτινες ἀπωλέσατε ἀγαπη-
τοὺς, διατί κλαίετε; Μήπως κλαίμεν τοὺς φιλτάτους
νεκροὺς μας, διότι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσιν ὅ,τι
ἠγάπων, διότι ἀκουσίως ἐγκατέλειψαν κόσμον, ὅστις πα-
ρέσχε καὶ ὑπέσχετο νὰ παρέξῃ αὐτοῖς τοσαύτας ἡδονὰς
καὶ ἀγαλλιάσεις;

Πόσον ὁμῶς μάταιος εἶνε ὁ οἶκτος αὐτός! Καὶ διατί
δὲν κλαίμεν τοὺς ἀγαπητοὺς ἡμῶν καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ὅτε
πρὸς ὕπνον βαίνομεν; Ὑπνος καὶ θάνατος δὲν εἶνε τὸ
αὐτό; Ἀληθῶς ὁ κατακοιμώμενος ἔχει τὴν βεβαίαν ἐλ-
πίδα, ὅτι, τοῦ ἡλίου αὐθις ἀνατέλλοντος, θέλει ἐγερθῇ

καὶ ἐπανέλθει μετὰ νέων δυνάμεων εἰς τὴν ζωὴν, ἐνῷ ὁ θνήσκων οὐδὲν τοιοῦτον ἐλπίζει. Ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ θανάτου ἀρπαζόμενος ἄλλην ἔχει τελειότεραν ἐλπίδα, μετ' ὀλίγον πραγματοποιηθησομένην, τὴν ἐλπίδα ν' ἀνέυρῃ ἀνθ' ἡμῶν τοὺς πρὸ πολλοῦ ἀποχωρισθέντας φιλτάτους του· θέλει εὑρεῖ αὐτὸν τὸν Θεόν του, ὅστις εἶνε αὐτῷ πολυτιμότερος ἡμῶν καὶ παρέχει αὐτῷ πλειότερα καὶ πλουσιώτερα δῶρα, ἢ τὰ δῶρα ἡμῶν τῶν ἀδυνάτων καὶ ὀρφανῶν· θέλει ἀπολαύσει μακαριότητος ἀτελευτήτου, θέλει δὲ ἐντὸς μικροῦ ἀνέυρει καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Διότι ὁποία ἐστὶν ἐπὶ τέλους καὶ ἡ μακροτέρα διάρκεια τοῦ ἐπιγείου ἡμῶν βίου; Ἐρωτήσατε τὸν ἐβδομηκοντούτην γέροντα καὶ θέλει σᾶς ἀπαντήσῃ· « Ἡ παρελθοῦσα ζωὴ μου μοὶ φαίνεται ὡς ὄνειρον ἐβδομήκοντα στιγμῶν. » Λοιπὸν δικτὶ κλαίμεν; Δὲν εἶνε καὶ ὁ ὕπνος χωρισμός; Καὶ χωρίζει ἡμᾶς ἄρα γε ὁ θάνατος πολὺ περισσότερον τοῦ ὕπνου;

Ὅχι· ὀφείλομεν νὰ εὐχόμεθα τὴν καλὴν νύκτα πρὸς τοὺς ἀποθνήσκοντας φίλους μας κατὰ τὸν ἐν τῷ θανάτῳ χωρισμὸν μετὰ τῆς αὐτῆς ἡσυχίας, μεθ' ἧς εὐχόμεθα αὐτὴν ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν εἰς τοὺς πρὸς ὕπνον ἀποχωροῦντας ἀγαπητοὺς ἡμῶν, ὅτε τῇ διανοίᾳ τὴν νύκτα ὑπερβαίνοντες προχαίρομεν ἐπὶ τῇ ιδέᾳ τῆς πρωϊνῆς συναντήσεως. Ὅφειλομεν ν' ἀποτείνωμεν τοῖς ἀποθνήσκουσι τὸ χαῖρε καὶ ἔχε ὑγείαν, ὡς ἂν ἐπεχείρουν ἀκίνδυνον ἀποδημίαν πρὸς τινὰ τερπνὴν χώραν, πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, πρὸς τὴν πατρίδα τῶν ἀγαπητῶν μας, ἔνθα καὶ ἡμεῖς θέλομεν μετ' οὐ πολὺ κληθῆ καὶ ἀκολουθήσει αὐτούς.

Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τοῦ θανάτου τὰς φοβερὰς πε-

ριστάσεις καὶ τὰς φρικαλέας εἰκόνας, μεθ' ὧν περιβάλλει αὐτὸν ἡ ἡμετέρα φαντασία, ὁ θάνατος οὐδὲν ἔχει ἐν ἑαυτῷ φρικτόν. Καὶ θεοαίως δὲν ἠθέλομεν εὐρίσκει τὸν θάνατον τοσοῦτον τρομερόν, ἂν δὲν εἴχομεν εἰσέτι ἰδεῖ νεκρὸν πτώμα, τοῦ ὁποίου τὸ ὠχρὸν καὶ ψυχρὸν καὶ ἡ λιθίνη ἀναισθησία διεγείρουσιν ἐν ἡμῖν φρίκην, ἂν οὐδὲν ἄλλο περὶ θανάτου ἐγνωρίζομεν, εἰμὴ ὅτι ὁ θάνατός ἐστι μετοίκησις τῆς ψυχῆς, μετάβασις αὐτῆς εἰς λαμπροτέραν καὶ εὐτυχεστέραν ὑπαρξιν.

Ἀληθῶς εἰπεῖν, ταράσσει ἡμᾶς πρὸ πάντων ἡ μαύρη ἡμῶν φαντασία. Αὕτη τίθησιν ἡμᾶς εἰς τὸν τόπον τοῦ θνήσκοντος, ἀλλὰ μετὰ πληθώρας ζωῆς καὶ ἐπιθυμίας πρὸς τὸ ζῆν· ἐμποιεῖ δὲ ἡμῖν λύπην, ἣν ὁ νεκρὸς ἀγνοεῖ, καὶ σωματικὰς ἀλγηδόνας, τὰς ὁποίας αὐτὸς δὲν ὑπέστη· καταβιβάζει δὲ ἡμᾶς εἰς τὰ σκοτεινὰ τῶν νεκρῶν οἰκητήρια καὶ δεικνύει ἡμῖν τὰ μέλη τοῦ σώματός μας, ἐφ' οἷς νῦν ἐναθρονόμεθα, σεσηπότα καὶ εἰς κόνιν μεταβαλλόμενα, καὶ οὕτω παριστᾷ τὸν τάφον ὡς τὸ τέλος πάσης ζωῆς.

Ἀλλ' ὥς ἀποδιώξωμεν τὰς φρικώδεις ταύτας εἰκόνας, τὰς οὐδεμίαν ἐχούσας ὑπόστασιν, πλαττομένας δὲ ὑπὸ τῆς ἐξημμένης ἡμῶν φαντασίας, καὶ θέλομεν εὕρει μικρὰν μόνον διαφορὰν μεταξὺ τοῦ θνήσκειν καὶ τοῦ ἀποκοιμᾶσθαι. Πλεῖστοι, καταβασανισθέντες καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτῶν ὑπὸ τῆς φαντασιώδους φρίκης τοῦ θανάτου, ἀνεπαύθησαν ἀκολούθως ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ μετ' ἀταραξίας καὶ ἰλαρότητος, ὥς οὐδόλως περιέμενον.

Ἔτι ἀλογώτερόν ἐστι νὰ πιστεῦη τις, ὅτι ἡ στιγμή τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τοῦ σώματος εἶνε λίαν ὀδυνηρά. Ἄν ὁ χωρισμὸς αὐτὸς προξενῇ πόνον σωματικόν, οὐδεὶς

μέχρι τοῦδε ἡδυνήθη νὰ τὸ βεβαιώσῃ. Αἱ σπασμώδεις κινήσεις τῶν μυῶνων εἰσὶ μὲν φοβεραὶ τὴν ὄψιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀλγεῖναι εἰς τὸν πάσχοντα. Μετὰ τὸν ὕπνον, τὰ μάλα προσομοιάζει τῇ τοῦ θανάτου στιγμῇ ἡ λειποθυμία τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ὁ λειποθυμῶν, ἐνῶ αἱ δυνάμεις του ἐγκαταλείπουσιν αὐτὸν, οὐδένα αἰσθάνεται πόνον ἄξιον λόγου. Πολλάκις, ἐὰν διὰ τεχνητῶν ἐρεθισμάτων δὲν ἐπανέλθῃ εἰς τὸ νευρικὸν σύστημα ἡ ιδιότης τοῦ χρησιμεύειν ὡς ὄργανον τῆς ψυχῆς, μεταβαίνει τις ἀπὸ τῆς λειποθυμίας εἰς τὸν θάνατον, ὡς μεταβαίνει ἀπὸ τῆς ἐγρηγόρσεως εἰς τὸν ὕπνον. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ παρ' ἐκείνοις, οἵτινες ὑπὸ κρύους ὑπερβολικοῦ ἀποναρκοῦνται καὶ ἔπειτα ἐπανέρχονται εἰς τὴν ζωὴν. Τὰ μέλη αὐτῶν καθίστανται παντάπασιν ἀναίσθητα, ἐνῶ τὸ αἷμά των, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον βραδέως κυκλοφοροῦν, ἐπὶ τέλους παγώνει· καὶ οὕτω παύουσιν ἅπασαι αἱ τῆς ζωῆς ἐnergεiai. Οἱ ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ εὑρεθέντες ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου κατείχοντο, εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος ἀκαταμαχῆτου γυσταγμοῦ καὶ μεγίστης ἀνάγκης κατακλίσεως πρὸς ἀνάπαυσιν. Καὶ ὅταν εἶχον οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τὴν συναίσθησιν, ὅτι ὁ τοιοῦτος ὕπνος ἔμελλε νὰ μεταβληθῇ εἰς θάνατον, οὐδὲν ἦττον παρεδόθησαν εἰς τὴν γλυκύτητα τοῦ ὕπνου αὐτοῦ, περὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς κινδυνεύοντες.

Βεβαίως ἄρα δὲν εἶνε τρομερὰ ἡ στιγμή τῆς τοῦ σώματος διαλύσεως, ἣν ὀλίγιστοι τῶν ἀνθρώπων αἰσθάνονται· φρικώδη δὲ εἰσι μόνον τὰ φαντάσματα τῶν ζώντων. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ζῶσιν, ἀληθῶς εἰπεῖν, οὐχὶ τοσοῦτον ὁ θάνατος αὐτός, ὅσον ὁ περὶ τοῦ μέλλοντος στοχασμός, ἡ περὶ τῆς μελλούσης ἡμῶν καταστάσεως ἄβε-

βαιότης φοβερὰν προξενεῖ ἐντύπωσιν. « Ὅταν πλέον δὲν θέλω συγκαταριθμεῖσθαι μετὰ τῶν ζώντων, ἐρωτῶσιν οἱ φαντασιόπληκτοι, ὅταν ἀπολέσω τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν, τί θέλω γίνεαι; » Ἡ δὲ ἀδηλότης αὕτη περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν ἀφορώντων ἡμᾶς πληροῖ ἡμᾶς φρίκης. Ἐν τούτοις αὐτὸ τὸ σκοτεινὸν τῆς μελλούσης ἡμῶν τύχης καθίστησιν ἡμῖν λίαν ἀγαπητὸν τὸ φῶς τῆς ἡμέρας· τούτου δ' ἔνεκεν ἰδίως ἀγαπῶμεν ὅσα ἔχομεν, καὶ τρέμομεν μὴ ἀνταλλάξωμεν τὰ συνήθη καὶ τὰ οἰκεῖα πρὸς κατὰστασιν, περὶ ἧς σχεδὸν οὐδεμίαν ἐπίνοιαν νὰ συλλάβωμεν δυνάμεθα.

Ἄν ἡ σοφία τοῦ Δημιουργοῦ, θεωροῦσα καλὸν καὶ συμφέρον πρὸς τὸν τελικὸν Αὐτῆς σκοπὸν νὰ παρέξῃ ἡμῖν ἀπὸ τοῦ παρόντος βίου ἐναργῆ ὄψιν τῆς μελλούσης ἡμῶν καταστάσεως, ἔδιδεν ἡμῖν αὐτὴν, ὁ τάφος ἤθελε παύσει ν' ἀποτελῇ τὸ κωλύον τὴν ἔξοδον τῆς ζωῆς ὄριον, ὀλίγοι δὲ ἤθελον ἀναμένει ἡσύχως τοῦ φυσικοῦ θανάτου τὴν στιγμὴν. Τούναντίον, τὸ ἄδηλον τῶν ἐν τῷ μέλλοντι ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἀνυπόμονον, τὸν ἐλαφρόνοα καὶ συχνάκις ἔνεκα σμικρῶν ἐναντιοτήτων ἀπελπιζόμενον ἄνθρωπον δεσμὸν ἰσχυρότατον, κρατοῦντα αὐτὸν προσκεκολλημένον εἰς τὴν ἐπίγειον ζωὴν, ὅπως ἐντὸς τοῦ ὀρισθέντος αὐτῷ χρόνου προπαρασκευάσῃ ἑαυτὸν δεόντως πρὸς τὰ βελτίω. Αὐτὸ τὸ ἄδηλον τῶν πέραν τοῦ τάφου ἀπωθεῖ παρὰ τοῦ θανάτου πάντα τοὺς μὴ παραφρονοῦντας.

Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἀβεβαιότης εἶνε φοβερὰ μόνον ἐφ' ὅσον ὁ θάνατος φαίνεται μακρὰν ἡμῶν, ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ ἀλλοίαν λαμβάνει μορφήν. Τότε τὸ ὀπισθεν ἡμῶν διάστημα τοῦ παρελθόντος βίου γίνεται ἀδέβαιον καὶ σκοτεινόν· ἀπ' ἐναντίας δὲ τὸ φῶς τῆς βεβαιότητος

φωτίζει τὸ μέλλον καὶ τὴν προσεγγίζουσιν νέαν ὑπαρξιν. Ὁ θνήσκων κλείει, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς λογαριασμοὺς αὐτοῦ μετὰ τοῦ παρόντος κόσμου, εὐλογεῖ εἰς τελευταῖον ἀσπασμὸν τὴν ἀγαπητὴν αὐτοῦ οἰκογένειαν καὶ ἀποστρέφει τὴν ὄψιν ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς φιλτάτων αὐτοῦ, ὅπως εἰς ἑαυτὸν συστραφεῖς καὶ τὰ ἄνω πρὸς ἑαυτὸν ἐνθυμούμενος εἰς βελτίονα μεταβῇ ζωὴν. Τὸ παρελθὸν οὐδὲν παρέχει πλέον θέλγητρον αὐτῷ, αἰσθανομένῳ νῦν καὶ ἐπιποθοῦντι μόνον τὸν νέον κόσμον, εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ὁποίου ἴσταται.

Ὑπάρχουσιν ὅμως ἄνθρωποι, δι' οὓς ὁ θάνατος διατηρεῖ αἰείποτε τὴν φρίκην αὐτοῦ. Εὐλόγως δὲ τρέμει τὸν θάνατον ὁ ἁμαρτωλὸς ὅταν ἔτι βλέπῃ αὐτὸν πόρρω ὄντα· ἔτι δὲ μᾶλλον φοβεῖται αὐτὸν ὅταν αὐτὸς προσεγγίζῃ ἢ παρίσταται βέβαιος καὶ ἀναπόφευκτος.

Τίς δὲ ἐστὶν ἁμαρτωλός; Πᾶς ὅστις ὑπερτιμᾷ τὸ γήινον μέρος τῆς ζωῆς, ἐν οὐδενὶ δὲ λόγῳ τίθησι τὸ θεῖον αὐτῆς μέρος· πᾶς ὁ ζῶν ὅλος ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ ὡς ἂν ᾔην ὁ κόσμος αὐτὸς ἀτελεύτητος· πᾶς ὁ σκεπτόμενος πλειότερον τίνι τρόπῳ νὰ κορέσῃ τὰς σαρκικὰς αὐτοῦ ἐπιθυμίας, ἢ ὅσον μεριμνᾷ περὶ τῆς τελειοποιήσεως τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς· πᾶς ὁ καταδαπανῶν ὀλοκλήρους τῆς ζωῆς του χρόνους εἰς ἐπαύξησιν τῆς περιουσίας καὶ τῶν σωματικῶν αὐτοῦ ἀπολαύσεων, εἰς καλλωπισμὸν τοῦ σώματος του, εἰς ταπείνωσιν τῶν ἀντιπάλων καὶ καταστροφὴν τῶν ἐναντίων του, εἰς ἐπίτευξιν σπουδαρχικῶν σκοπῶν, ἐν ἐνὶ λόγῳ εἰς ἀπόκτησιν γήινων πλεονεκτημάτων, ἐνῷ μόλις στιγμᾶς τινὰς ἀφιεροῖ εἰς τελειοποίησιν τοῦ ἀθανάτου αὐτοῦ πνεύματος.

Ὁ ἁμαρτωλὸς οὗτος ἀποθνήσκει καὶ ἡ ψυχὴ του ἐμ-

φανίζεται ἐν τῷ θανάτῳ πτωχοτέρα ἢ ὅσον ἦν κατὰ τὴν ὥραν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, ὅτε τοῦλάχιστον ἔφερεν ἔτι τὸ τῆς ἀθωότητος πολύτιμον δῶρον. Ἀποθνήσκει αὐτός, ἀλλ' ἡ ψυχὴ του μένει κενὴ καὶ ἐξουδενισμένη, διότι τὰ μὲν γήϊνα ἦσαν αὐτῇ τὸ πᾶν, ἡ ἰδία δὲ οὐδὲν ἄλλο ἦν ἢ ὄργανον σαρκικῶν παθῶν. Τί δὲ γίνεται ἡ ψυχὴ αὕτη, ἡ δούλη τοῦ σώματος, ὅταν ὁ θεὸς καὶ τὸ εἶδωλον αὐτῆς, ἦτοι τὸ σῶμα, καταπέσει εἰς κόνιν; Ποῦ δὲ εἰσιν ἐν τῷ θανάτῳ αἱ τοῦ σώματος ἐπιδεξιότητες, τὸ κάλλος τοῦ προσώπου, ἡ τεχνικὴ εὐγλωττία, ἡ γοητευτικὴ ἀστεϊότης, ἡ ἐπιτηδειότης εἰς τὸ ἐξαπατᾶν καὶ διαφθείρειν, ἡ τέχνη τοῦ ἀνακτᾶσθαι τινὰ θωπεύμασι, τὰ μυρία ἐκείνα τεχνάσματα τῆς φιλαρεσκείας καὶ τῆς ματαιοφροσύνης; Πάντα ταῦτα ἀπόλλυνται μετὰ τοῦ σώματος, ἡ δὲ πτωχὴ καὶ ἡμελημένη ἡμῶν ψυχὴ καὶ ἡ αἰωνιότης ἡ λησμονηθεῖσα μένουσι! Ναὶ μένουσιν, ἀμρότεραι μεγάλων φόβων πρόξενοι· μένουσι δὲ καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀμαρτιῶν, καὶ ἡ εὐθύνη τῶν πεπραγμένων, καὶ ἡ κρίσις καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ!

Δύστηνε θνητέ! εἰς οἶκτον μὲ φέρει ἡ κατάστασις σου. Καὶ ἐν τούτοις αἱ νουθετήσεις δὲν σοὶ ἔλειψαν. Ὁ Θεός, ἡ φύσις, ὁ νοῦς, αἱ τύχαι τοῦ κόσμου, αἱ εὐτυχεῖς καὶ αἱ δυστυχεῖς ἡμέραι, οἱ ἄνθρωποι, τὰ βιβλία, τὰ πάντα σὲ ἐδίδαξαν, τὰ πάντα σοὶ ἐκήρυξαν τὸν ὑψηλὸν καὶ ἀθάνατον προορισμόν σου, ποτὲ μὲν μεγάλη τῇ φωνῇ, ποτὲ δὲ σιωπηλῶς, νῦν κατ' ἐπήρειαν καὶ ἄλλοτε παρακλητικῶς ἀπήτησαν παρὰ σοῦ νὰ σκεφθῇς τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα. Ἀθλίε, ἐγέλας ὑπερηφάνως, θεὸς σου δὲ ἦν ἡ ψευδὴς σου δόξα· ἡσχύνεσο νὰ ᾔῃσαι χριστιανός, εὐσεβής, ἐνάρετος ἄνθρωπος, τὸ δὲ νὰ τείνης πρὸς τὸ ἡ-

(ΤΟΜΟΣ Δ').

θικόν μεγαλείον διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ διὰ τῆς ἀφανίσεως τῶν ἀνοικείων παθῶν σου σοὶ ἐφάνετο ὄνειροπολία, ἀπόνοια, μωρία. Ἄθλιε, σὺ σεαυτῷ προητοίμασας τὸν κλῆρόν σου, οὐδεμία δὲ δύναμις δύναται νὰ μεταβάλῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἢ τοὺς νόμους τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Δίκαιος εἶνε ὁ Θεός· οὐκ ἔστι σοι σωτηρία· εἰς οὐδὲν λογίζονται αἱ ἄνευ ἀληθοῦς μεταμελείας προσευχαί σου, αἱ ὑπὸ τοῦ φόβου ἐκδραζόμεναι, ὁ δὲ μετ' ἀγωνίας ἰδρῶς, ὁ ἐπὶ τοῦ κρυεροῦ μετώπου σου ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου δὲν δύναται νὰ σὲ σώσῃ. Ἡ ζωὴ σου κατηναλώθη ὀπισθέν σου, τὸ δὲ πνεῦμά σου μεθίσταται χωρὶς ἐλπίδος κρείττονος κλήρου εἰς τὴν νέαν ὑπαρξιν. Σὺ ἀπῆλυσας τῶν ἀγαθῶν σου καὶ ἀπέσχες τὸν μισθόν!

Ναί, βεβαιότητα, ἀλλὰ βεβαιότητα πλήρη φρίκης ἔχει περὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ τύχης ὁ θνητὸς, ὅστις ἐπὶ τῆς γῆς ἔζησε διὰ τὴν γῆν, ὡς ἂν μὴ ὑπῆρχεν οὐρανός. Βεβαιότητα περὶ τοῦ μέλλοντος ἔχει καὶ ὁ χρηστὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ βεβαιότητα γλυκεῖαν, διότι ἀκολουθῶν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ἐξεπλήρωσεν ἐν ἡσυχίᾳ τὰ καθήκοντά του καὶ ἀείποτε προετίμησε νὰ γίνῃ, ἐφ' ὅσον αἱ δυνάμεις του ἐπέτρεπον αὐτῷ, αἷτιος εὐπραγίας, εἰρήνης καὶ εὐτυχίας τοῖς πλησίον αὐτοῦ, ἀντὶ ν' ἀπολαύσῃ καὶ ἐπὶ μίαν μόνην ἡμέραν τῶν παραυτίκα ἡδονῶν.

Ὁ χρηστὸς ἔχει βεβαιότητα· ἡ καρδιά του λέγει αὐτῷ· « Δὲν θέλεις ἀποθάνει ὅλος· ἡ αἰωνία Ἀγάπη σὲ διαφυλάττει. » Προσέτι αὐτῇ ἡ φύσις ὁμιλεῖ πρὸς τὸν χρηστὸν, δεικνύουσα αὐτῷ ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς δημιουργίας, ὡς διὰ πέπλου, τὸν Θεὸν καὶ τὴν μεγαλειότητα Αὐτοῦ, τὴν αἰωνιότητα καὶ τὸ θεῖον Ἔλεος. Ἡ δὲ θρησκεία, ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἀποκαλυφθεῖσα, ἐκφράζεται

οὕτω· « Οἶδαμεν, ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκή-
νους καταλυθῇ, αἰκοδομῆν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχει-
ροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » (Β'. Ἐπιστ. πρὸς
Κορινθ. Ε', 1).

Τί εἰσιν ἄρα διὰ ψυχὴν εὐγενῆ αἰφρίκαι τοῦ θανάτου;
Οὐδὲν ἄλλο ἢ τερατουργήματα τῆς φαντασίας, ἐνώπιον
τῶν ὁποίων οὐχὶ ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ τὸ ἐν ἡμῖν γήινον τρέμει.
Δὲν συνέτριψεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ κέντρον τοῦ θανά-
του ὑπὲρ ἡμῶν; Δὲν ἡνοιξεν ὁ Θεάνθρωπος τῷ γένει τῶν
ἀνθρώπων τὴν πρὸς τὴν Θεῖαν Χάριν ἄγουσαν ὁδόν, δι-
δάξας ἡμᾶς νὰ γινώμεθα τέλειοι, ὥσπερ τέλειός ἐστιν ὁ
Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς;

Ἄς φρίττη τὸ σῶμα ἐπὶ τῇ ιδέᾳ ὅτι θέλει καταρρεύ-
σει εἰς κόνιν ἅμα παύσῃ νὰ ᾔηε ὄργανον τῆς ψυχῆς. Αὐ-
τὴ αὕτη ἡ ιδέα τῆς καταστροφῆς τοῦ σώματος θείας
πληροῖ ἐκστάσεως τὴν ψυχὴν τοῦ δικαίου· διότι διὰ τὴν
ψυχὴν τοῦ δικαίου μία ἐστὶν ἡ ζωὴ· καθ' ἅπασαν δὲ τὴν
ἐκτεταμένην δημιουργίαν οὐδαμοῦ ὑπάρχει θάνατος. Εἰς
τὰ ὄμματα τοῦ δικαίου τὰ πάντα εἰσὶν ἐν ὅλῳ συναφές
καὶ ἐναρμόνιον, οὐδεὶς δὲ κρίκος τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημι-
ουργηθείσης ἀπείρου τῶν ὄντων ἀλύσεως νὰ διαρρήχῃ
δύναται.

Μυριάδες μυριάδων θνητῶν ἐνίκησαν πρὸ ἐμοῦ τὸν
θάνατον· μυριάδες μυριάδων θέλουσι νικήσει αὐτὸν μετ'
ἐμέ. Μόνος ἐγὼ θέλω ἵστασθαι τρέμων δειλῶς καὶ ἐπὶ
ματαίῳ ἐνώπιον θανάτου, ὅστις δὲν εἶνε θάνατος; Ὁχι,
ὄχι. « Διὰ πίξεως περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἵδους· θαρρόυμεν
δὲ, καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος,
καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Κύριον. » (Β'. Ἐπιστ. πρὸς Κο-
ρινθ. Ε', 7-8). Τοὺς δὲ φίλους αὐτοῦς, τὰ δὲ τέκνα αὐτὰ,

τὰ δὲ φίλτατα αὐτὰ ὄντα, εἰς ἃ τοσοῦτον στενωῶς προσκολλήθη ἡ καρδιά μου, θέλω ἐγκαταλείψει διὰ παντός; Ὅχι, ὁ χωρισμός ἡμῶν, ἂν τοιοῦτος συμβῇ, ἔσεται πρόσκαιρος καὶ ἡ διάρκεια αὐτοῦ ἴση μιᾷ μόνη νυκτὶ ἐν ὥρᾳ θέρους. Αἱ ἀγαπηταὶ αὗται ψυχὰι μοὶ μένουσι πισταί· αὐτὴ δὲ ἡ εὐεργετικὴ χεὶρ τῆς θείας Προνοίας, ἣτις ἔφερren ἡμᾶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ στενωτάτα συνέδεσεν ἡμᾶς ἐντὸς τοῦ σκότους τῆς παρούσης ζωῆς, θέλει δυνηθῇ νὰ μᾶς συνενώσῃ καὶ ἐν τῷ φωτὶ τῆς αἰωνιότητος. Ὁ Θεός, ὃν ὁ ἀγαπητὸς Αὐτοῦ Υἱὸς καὶ Λόγος ἀποκαλεῖ Ἀγάπην, ὁ Θεός, ἡ ἄκρα καὶ καθαρωτάτη αὕτη Ἀγάπη, δὲν θέλει καταστρέψει τὴν παρ' Αὐτοῦ πλασθεῖσαν ἀγάπην, δὲν θέλει χωρίσει ἐκείνους, οὓς ἔπλασεν ἵνα ἀγαπῶνται. Ὅχι, ὁ Πανάγιος, πρὸς ὃν μόνον διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀρετῆς δυνάμεθα νὰ προσεγγίσωμεν, δὲν θέλει ἀφήσει νὰ ἀπομαρानθῇ ἡ οὐρανία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀρετῆς ὠραιότης, ὡς τὸ φθαρτὸν κάλλος τῆς κόνεως, ἐξ ἧς αὗται οὐδόλως προέρχονται.

Ἄν ἡ θέλησις τοῦ Πλάστου μου ὥρισε τὴν ἀπὸ τῶν παρόντων ἀποχώρησίν μου πρὸ ὑμῶν, ὧ φίλτατα τῆς καρδίας μου ὄντα, ὧ σεῖς, οὓς ἔδωκέ μοι Αὐτός ὅπως καθωραΐσητε τὰς ἡμέρας τοῦ ἐπιγείου μου βίου, τὰ θνήσκοντα βλέμματά μου θέλουσιν εὐλογεῖ ἔτι ὑμᾶς καθ' ἣν στιγμήν ὁ Αἰώνιος μὲ καλέσει παρ' Αὐτῷ. Τὰ δάκρυα, ἅτινα θέλετε χύνει παρὰ τῇ κλίνῃ μου, ἔσονται μοι οἶονεὶ τὰ ὕστατα σύμβολα τῆς πιστῆς ἀγάπης, τῆς τοσάκις καταστησάσης με εὐδαίμονα, ἡ δὲ ἀγάπη αὕτη δὲν ἀποθνήσκει. Θέλετε παύσει ἀναμφιδόλως κλαίοντές με· ἀλλὰ δὲν θέλετε παύσει καὶ νὰ μὲ ἀγαπᾶτε. Καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ οὐχ ἥττον καὶ ἐν ταῖς οὐρανίαις μοναῖς καὶ ἐν τοῖς

κόλποις τῆς καθαρωτάτης μακαριότητος θέλει σᾶς ἀγαπᾶ. Τὸ θεῖον αὐτὸ τῆς ἀγάπης αἶσθημα, οὔτινος θεία Βουλῇ μετέχω κάγώ, θέλω φέρει μετ' ἐμοῦ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου. « Μὴ κλαίετε, » θέλω ἔτι ψελλίζει ἀποθνήσκων. « Μὴ κλαίετε· δὲν ὑφίσταται θάνατος ἐνθα ζῶσιν ἡ ἀθωότης, ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀγιότης. Μόνῃ ἡ ἀμαρτία ἐστὶ θάνατος τῆς ψυχῆς. Φεύγετε τὴν ἀμαρτίαν, προσκολληθῆτε τῷ Θεῷ, πολιτεύεσθε κατὰ τὸ θεῖον Αὐτοῦ πνεῦμα, καὶ θέλομεν ἀνήκει ἀλλήλοις, καὶ θέλομεν μείνει ἡνωμένοι ἐπὶ τάδε τοῦ τάφου καὶ πέραν αὐτοῦ. »

Ἄς προσεγγίσῃ ὁ βίος μου ἀπὸ τοῦ νῦν πλέον παρά ποτε πρὸς τὸν βίον τῶν δικαίων, καὶ οἱ φόβοι τοῦ θανάτου θέλουσι διασκεδασθῇ ἐνώπιον τοῦ αἰσθήματος τῆς αὐξανούσης ἀρετῆς καὶ τῆς τελειοποιήσεως, ὥσπερ διασκορπίζεται ἡ ὁμίχλη εἰς τὰς πρώτας ἀκτῖνας τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου. Πόσον φαιδρῶς πλεῖστοι μεγάλοψυχοι ἄνδρες πρὸ ἐμοῦ ἐβάδισαν εἰς βέβαιον θάνατον, ἐκουσίως μαρτυρήσαντες ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πατρίδος ἢ τῆς ἀνθρωπότητος! Ἀπέθανον οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι, εὐγενῇ θύματα τῆς μεγαλοψυχίας των γενόμενοι. Αἱ μεγάλαι αὐτῶν ψυχαὶ περὶ πλείονος ἐποιούντο τὴν ἐπίτευξιν τῶν θείων ἢ τὴν διατήρησιν ζωῆς ἀνωφελοῦς· ἀποδίδουσαι δὲ μεγάλην ἀξίαν εἰς τοῦ πνεύματος τὸ καθῆκον, δὲν ἐδίστασαν νὰ προτιμήσωσιν αὐτὸ ἀντὶ τῆς παραυτίκα ἡδονῆς τοῦ ἀναπνεῖν ἐπὶ τινος εἰσέτι ὥρας ἢ ἐνιαυτοῦς τὸν γήϊνον ἀέρα. Τί ἦν τοῖς τοιούτοις τὸ ὑπὲρ τῶν θείων θνήσκειν; Νίκη. Ὁ θάνατος ἐφαίνετο αὐτοῖς ἀλλαγὴ ἐνδύματος καὶ οὐδὲν πλέον. Ἀπεκδυόμενοι δὲ ἐνδύματος ταπεινοῦ καὶ φθαρτοῦ ἐνεδύοντο ἐνδυμα λαμπρὸν καὶ ἀφθαρτον.

Ἀξιοζήλωτος ἡ μοῖρα ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος καὶ ἔνεκεν αὐτῆς ἐγκαταλείπουσι τὴν ἐξίτηλον καὶ κενὴν ταύτην ζωὴν καὶ ἐκπνέουσιν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς! ὦ Ἰησοῦ Χριστέ, τοιοῦτος ἦν ὁ θάνατος, ὃν ὑπέστης ἐκουσίως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους ἡμῶν! ὦ! ἂν ἠδύναντο οἱ ὀπαδοί Σου νὰ θαδίσωσιν εἰς τὰ ἔχνη Σου! ὦ! ἂν ἠδυνάμην καὶ γὰρ ν' ἀποθάνω, ὥς Σὺ, εὐεργετῶν καὶ καθιστῶν εὐδαίμονας τοὺς ἄλλους!

Τίνα εἰσὶν ἐπὶ τέλους τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα τοῦ παρόντος βίου, ὥστε νὰ καθίσταται ἡ ἀποχώρησις ἡμῶν τοσοῦτον χαλεπή; Ὁ χρηστός ἄνθρωπος ἐπιποθεῖ τελειότητα τῆς ψυχῆς αἰέποτε πρὸς τὰ πρόσω βαίνουσιν. Ἀλλ' ἡ πλήρωσις τῆς ἐπιθυμίας ταύτης εἶνε ἄρα γε δυνατὴ ἐπὶ τῆς γῆς; Ἡ πηγὴ, ἥτις δύναται νὰ καταπαύσῃ τὴν ἀγίαν ταύτην δίψαν, ἀναβρύει μόνον ἐν τοῖς πεδίοις τῆς αἰωνιότητος.

Πόρρω εἰμὶ τοῦ νὰ καταφρονῶ τῶν ἀθώων ἡδονῶν τοῦ παρόντος βίου, διότι καὶ αὗται εἰσὶ δῶρα τῆς Θείας Προνοίας. Ἀλλ' ὅμως πόσον αἱ τοιαῦται ἡδοναὶ εἰσὶ βραχεῖαι! Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μακροτέρα τῶν γηίνων ἀπολαύσεων πόσον ταχέως συντρίβει καὶ βαρύνει ἡμᾶς! Τί δὲ εἶχομεν, ὅτε ἀπεκτήσαμεν ὅσα ἡ καρδία ἡμῶν ἐπεθύμει; Ψυχράν καὶ ἀηδῆ μονοτονίαν. Πάντοτε δὲ σταλαγμὸς μέλιτος ἀναμιγνύεται μετὰ σταλαγμοῦ ἀψίνθου. Οὐδεμία χαρὰ ἄμικτος λύπης.

Υἱὲ τῆς γῆς, φοβεῖσαι τὸν θάνατον; Ἀλλὰ τί θέλει σοὶ παρέξει ὁ μακρὸς βίος; Θέλεις ἰδεῖ ἀποθνήσκοντας, τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου, τοὺς φίλους τῆς νεότητός σου, τὴν σύζυγόν σου, τὰ τέκνα σου· μονίας δὲ καὶ ὀρφανός

ἐπὶ τῆς γῆς θέλεις ζῆ τὴν τῶν φυτῶν ζωὴν, ξένος ἐν ξένῳ αἰῶνι. Τότε ἡ κατατεθλιμμένη καρδιά σου θέλει βαρυστενάζει ποθοῦσα τοὺς προαπελθόντας ἀγαπητοὺς της, αἱ δὲ κεναὶ καὶ ἀπέραντοι ὥραι τῆς ἐπιγείου σου ὑπάρξεως θέλουσι σοὶ προξενεῖ ἀηδίαν καὶ κόρον. Μακρότερος βίος ἤθελεν ἐπὶ τέλους σοὶ κατασταθῇ βῆλος ἀλγεινὸν καὶ ἀνύποιστον, ὅπερ ἀσμένως ἤθελες ρίψει εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ θανάτου, ἵνα δυνηθῇς εὐδαίμων καὶ ἐλεύθερος νὰ σπεύσῃς πρὸς τὰς ἀγαπητὰς ψυχὰς, αἵτινες σὲ περιμένουσιν ἐκεῖ, ὅπου οὐκ ἔστι πόνος, δάκρυ, χωρισμός.

Ναί, Ἰησοῦ μου, θέλω νὰ γίνω, ὡς παρ' ἐμοῦ ἀξιοῖς, γνήσιον τοῦ Θεοῦ τέκνον, ὠφέλιμος τοῖς ἀνθρώποις, ἐλεήμων, εὐεργετικὸς, μίσους ἀπηλλαγμένος, ἐκτὸς πάσης ὑπερηφανείας τε καὶ πλεονεξίας, καθαρὸς, ὡς Σὺ, ὦ θεῖε φίλε τῶν ἀνθρώπων! Τότε δὲν θέλω γνωρίζει τοὺς φόβους τοῦ τάφου, καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ θανάτου δὲν θέλει μὲ τρομάζει· τότε θέλω θεωρεῖ τὴν ἐσχάτην ὥραν ὡς τὴν ἡσυχον μετάβασιν ἀπὸ τοῦ ὕπνου εἰς τὴν ἔγερσιν, ἀπὸ τοῦ ὀνείρου εἰς τὴν πραγματικότητα.

Μίαν ἡμέραν θέλω ἐξυπνήσει εἰς τὴν αἰωνίαν καὶ εὐδαίμονα ὑπαρξιν! Ὡς Ἰησοῦ, ἐκφάντωρ τῆς αἰωνιότητος! ὦ Θεέ, πανάγαθε χορηγέ τῆς ἀτελευτήτου μακαριότητος τῶν πνευμάτων! ὅποια ἀγία ἡδονὴ κατακλύζει τὴν ψυχὴν μου καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ προαισθήσει τῶν ἐπέκεινα τῆς παρούσης προσκαιροῦ ζωῆς! Ὁ τάφος παρίσταται μοι ὡς εὐάρεστος κοιτίς, ὁ θάνατος ὡς γλυκεῖα ἔγερσις ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἡ δὲ ἀμαύρωσις τοῦ ἐπιγείου κόσμου ὡς ἡὺς ἀνατέλλουσα ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς αἰωνιότητος!

Ἀγαπητοί, οἱ πρὸ ἐμοῦ ἀπελθόντες εἰς τὰς οὐρανίους μονὰς, σεῖς οἱ λίαν πεφιλημένοι τῆς καρδίας μου, ὦν τὴν

μνήμην καθ' ἐκάστην τιμῶσι τὰ θερμὰ δάκρυά μου, ἄφατος ἔρως μὲ φέρει πρὸς ὑμᾶς! Βεβαίως θέλω σᾶς ἀνεύρει. Βεβαίως σεῖς, οἱ κεκτημένοι ἤδη τελειότητα ἄγνωστον τοῖς ἐπὶ τοῦ πλανήτου τούτου, μὲ ἀγαπᾶτε εἰσέτι, ὥς ἐγὼ ἀγαπῶ ὑμᾶς, καίτοι ἀτελὴς ὢν. "Ω! ναί, ἡ ἀγάπη προσεγγίζει τὰ πνεύματα τῶν μᾶλλον ἀπ' ἀλλήλων μεμακρυσμένων κόσμων, ἐνόνει τὸν οὐρανὸν μετὰ τῆς γῆς· πῶς ἄρα δύνανται ν' ἀποσθεσθῶσιν αἱ φλόγες αὐταὶ ἐν τῇ καρδίᾳ μου; Αὕτη ἡ ἀγάπη ἃς μὲ ἀγνίσῃ ὅλον· αὕτη ἡ ἐλπίς τῆς ἀνευρέσεως ὑμῶν ἃς μὲ διαφυλάξῃ ἀπὸ τῶν παντοίων πειρασμῶν τῆς ἁμαρτίας! Σπεύδω πρὸς ὑμᾶς, ὧ φίλτατοι, ἵνα αὖθις συνταυτίσω τὴν ὑπαρξίν μου μετὰ τῆς ὑμετέρας. Διὸ θέλω ἀφιερῶσαι τὴν ψυχὴν μου τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἀρετῇ· μόνον διὰ τῆς θείας ταύτης ἀτμοσφαίρας, ἣτις πρὸς ὑμᾶς φέρει, μοὶ εἶνε δυνατόν νὰ προσεγγίσω ὑμῖν! Ὁ θάνατος δὲν μὲ ταρασσει πλέον· αὐτός ἐστιν ἄγγελος τοῦ Θεοῦ, ἀπεσταλμένος ἵνα μὲ ἐλευθερώσῃ καὶ μὲ ὁδηγήσῃ πρὸς ὑμᾶς, τὰς ἐκλεκτὰς καὶ ἀγαπητὰς τοῦ Κυρίου ψυχάς.

Ὁ ἀγὼν πρὸς τὸ τέρμα ἐγγίζει. Ἐπὶ Σε ἐστήριγμαί Κύριε! Μυριοὶ ἄλλοι ἐνίκησαν· καὶ γὰρ θέλω νικήσει. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἔτι ἰσχυρότερος τῆς φωνῆς τῆς φύσεως, μὲ κράζει φωνῇ μεγάλῃ, λέγων· «Πίστευε, καὶ σωθήσῃ.»

P'.

Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἀ φ ἡ.

« Δέρμα καὶ κρέας με ἐνέδυσας, ὀστέοις δὲ καὶ
νεύροις ἐνειράς με· ζωὴν δὲ καὶ ἔλεον ἔθου παρ'
ἐμοί· ἡ δὲ ἐπισκοπὴ Σου ἐφύλαξέ μου τὸ πνεῦμα. »

(Ίωβ, I', 41—42).

Η ἀπόρρητος κατασκευὴ ὠραίου ἄνθους, ἄνθρωπε, σὲ ἐκπλήττει· ὁ οὐρανὸς μετὰ τῶν φωτοβόλων αὐτοῦ κόσμων πληροῖ τὴν ψυχὴν σου θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ· ἡ ὄψις τῆς αἰωνίου καὶ ποικίλης τάξεως ἐν τῇ δημιουργίᾳ σὲ καλεῖ εἰς λατρείαν τοῦ Δημιουργοῦ. Ἀλλὰ πῶς; Διατί λησμονεῖς ὅ,τι ἐγγύτερόν σοι κεῖται; Αὐτὸ τὸ σῶμά σου, τὸ κάλυμμα αὐτὸ τῆς ἀθανάτου σου ψυχῆς, δὲν εἶνε ἄρά γε ἐπίσης ἄξιον τῆς μελέτης σου ὡς τὰ ἄλλα θαυμάσια τῆς θείας σοφίας τε καὶ δυνάμεως; Εἶνε ἄρά γε ἡ τοῦ συμπαντος οἰκοδομὴ θαυμαστοτέρα καὶ σκοπιμωτέρα τῆς κατασκευῆς τοῦ ἰδίου σου σώματος;

Ἑκατομμύρια ἀνθρώπων τίθενται τὸ ἴδιον σῶμα καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ πρὸ παντός ἄλλου πράγματος ἐν τῇ δημιουργίᾳ· ἀλλὰ πόσοι ἐξ αὐτῶν γνωρίζουσιν, ἔστω καὶ ἐπιπολαίως μόνον, τὴν θαυμαστὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ! Πολλοὶ ἐξετάζουσι μετὰ σπουδῆς τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ ὕψος τῶν ἱματίων καὶ τῶν κοσμημάτων αὐτῶν, ἀλλ' ἡ φύσις τοῦ γήινου ἐνδύματος τῆς ψυχῆς οὐδαμῶς ἐλκύει τὴν προσοχὴν των. Τὰ ἀριστουργήματα

τῆς ἀνθρωπίνης τέχνης διαφέρουσιν αὐτοῖς πλειότερον ἢ τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ Δημιουργοῦ, ὅστις τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἔπλασεν ἐκ πηλοῦ, καὶ ἐμφυσήσας ἔδωκεν αὐτῷ ζωὴν, καὶ οὕτω κατέστησεν αὐτὸ τὸ ὠραιότερον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πλασμάτων.

Οὐδὲν τῶν ἀπὸ τοῦ οὐρανίου Πατρὸς προερχομένων πρέπει νὰ μένη ξένον τῷ χριστιανῷ. Ὁφείλει δὲ αὐτὸς νὰ θεωρῇ ὡς τιμαλφές δῶρον τοῦ Πλάστου αὐτοῦ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ οἰκεῖ ἐπὶ τινα ἔτη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· ὀφείλει ν' ἀναφωνῇ μετὰ τοῦ Ἰωβ· «Σὺ, Πάτερ, δέρμα καὶ κρέας με ἐνέδυσας, ὅστέοις δὲ καὶ νεύροις ἐνειράς με· ζωὴν δὲ καὶ ἔλεον ἔθου παρ' ἐμοί· ἡ δὲ ἐπισκοπὴ Σου ἐφύλαξέ μου τὸ πνεῦμα. » (Ἰωβ, Ι', 11-12).

Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐστήρικται ἐπὶ λίαν σοφῆς καὶ θαυμασίας συναρθρώσεως ὁσέων. Διακόσια τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ὅστ' ἀποτελοῦσι τοῦ ἀνθρώπου τὸ σκελετόν· ταῦτα δὲ εἰσι διπλᾶ τὰ πλεῖστα· ἀπλᾶ δὲ μόνον τὰ ἐν τῷ μέσῳ· ὥστε, ὄντων διπλῶν καὶ τῶν εἰς τὰ ὅστ' ἀναγομένων συστατικῶν τοῦ σώματος μερῶν, ἐάν τις διατέμῃ τὸ σῶμα αὐτὸ κατὰ μέσον ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν, θέλει ἔχει δύο ἡμίση ἐντελῶς πρὸς ἀλλήλα ἴσα, ἥτοι δύο πόδας, δύο χεῖρας, δύο ὦτα, δύο ὀφθαλμούς, κτλ. Οὕτω δὲ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐστὶ διμεροῦς κατασκευῆς, καὶ ἐν περιπτώσει καταστροφῆς ὀργάνου τινός, ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἐνὸς μέρους ἐπανορθοῖ ὅπως οὖν τῷ ἀνθρώπῳ τὴν ἀπὸ τῆς στερήσεως τοῦ ἐτέρου βλάβην. Ἀλλὰ ἐκ τοῦ ὅτι ἅπαντα σχεδὸν τὰ μέλη τοῦ σώματος εἰσὶ διπλᾶ, δὲν προέρχεται διπλασίαις τῶν τῇ αἰσθήσει γινομένων παθημάτων. Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀκούει καὶ βλέπει καὶ αἰσθάνεται οὐχὶ διττῶς.

Τὰ ὁστᾶ περικαλύπτει ἀμέσως τὸ περιόστεον, ἥτοι λεπτοτάτῃ συνυφῇ αἱματικῶν καὶ λυμφατικῶν ἀγγείων, χρησιμεύουσα πρὸς τὸν ἐντελῆ καταρτισμὸν τῶν ὀστέων, ἅτινα κατ' ἀρχὰς μὲν εἰσὶ χονδροφυῆ, περὶ δὲ τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος λαμβάνουσι τὴν πλήρη αὐτῶν ἀνάπτυξιν, καὶ εἶτα ἀπὸ τοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους γίνονται κατὰ μικρὸν ἐλαφρά τε καὶ εὐθραυστα.

Ἐπίδεσμοι εὐκαμπτοὶ καὶ ἰνώδεις, τένοντες καλούμενοι, εἰσδύουσι καὶ περιπλέκονται εἰς τὰ μαλακὰ τοῦ σώματος μέρη, καὶ συνδέουσιν αὐτὰ μετὰ τῶν ὀστέων· πλεῖσται δὲ τοιαῦται ἴνες, συμπεφυκυῖαι, ἀποτελοῦσιν ὑπὸ διάφορα σχήματα τοὺς λεγομένους μῦς, οἵτινές εἰσι λίαν εὐαίσθητοι καὶ παράγουσι τὰς κινήσεις τοῦ σώματος. Ὅ,τι σάρκα ἀποκαλοῦμεν, ἐστὶ σύμπλεγμα τενόντων, ἰνῶν, μυῶνων, ὑμένων, ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν. Διὰ τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν φλεβῶν ῥεεῖ ἀκαταπαύστως τὸ αἷμα ἀπὸ τῆς καρδίας καθ' ὅλον τὸ σῶμα, καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὴν καρδίαν.

Ἐκαστον μέρος τοῦ σώματος, καὶ αὐτὸ τὸ ἐλάχιστον, κεῖται ἐν τῷ οἰκείῳ καὶ καταλλήλῳ τόπῳ, ἔχει ἰδίαν ὀρισμένην ἐνέργειαν καὶ εὐρίσκεται στενῶς συνδεδεμένον πρὸς τὸ ὅλον. Πλεῖστα τῶν μερῶν αὐτῶν χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ παρέχωσι τροφὴν τῇ ὅλῃ μηχανῇ, τῇ τοσοῦτον τεχνικῶς κατασκευασμένη. Ἀλλὰ μεταβάλλουσι τὴν τροφὴν εἰς αἷμα, ὑμένας, ἴνας, μῦς, ὁστᾶ, καὶ ἄλλα ἀποχωρίζουσι καὶ ἀπωθοῦσιν ἀπὸ τοῦ σώματος τὰ πλεονάζοντα καὶ μὴ θρεπτικὰ μόρια. Ὅλοι δὲ αὗται αἱ λειτουργίαι τοῦ σώματος τελοῦνται ἀδιαλείπτως καὶ μάλιστα ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄνευ τῆς θελήσεως αὐτοῦ· ἡ δὲ ἐπιστήμη τοῦ ἀνθρώπου, καίτοι πολλῆς γενο-

μένης ἐρεύνης, δὲν ἡδυνήθη νὰ ἐξακριβώσῃ τίνι τρόπῳ γίνονται ἐντὸς ἡμῶν αἱ μεταβολαὶ αὗται.

Γινώσκομεν μὲν, ὅτι ἡ τροφή μετὰ τὴν μάσησιν κατέρχεται διὰ τοῦ φάρυγγος καὶ τοῦ οἰσοφάγου εἰς τὸν στόμαχον, ὅτι ἐκεῖ διαλύεται ὑπὸ δριμυτάτου ὑγροῦ, τοῦ λεγομένου γαστρικοῦ χυμοῦ, ὅτι ἀκολούθως διὰ τῆς χολῆς ἀποχωρίζονται αἱ θρεπτικαὶ οὐσίαι ἀπὸ τῶν μὴ τοιούτων, ὅτι μετὰ περαιτέρω πέψιν ἐν τοῖς ἐντέροις, διὰ πολλῶν ἐλιγμῶν διερχομένη ἢ οὕτω παρασκευασθεῖσα τροφή, ἀφίνει καθ' ὁδὸν τὰ χρήσιμα αὐτῆς μόρια, ἀπορρόφούμενα ὑπὸ τῶν λυμφατικῶν ἀγγείων· ἡξέυρομεν προσέτι, ὅτι τὰ ἐκ τῆς τροφῆς ὑγρά διαρρέουσι διὰ τῶν νεφρῶν, ὅπως ἀφαιρεθῶσι τὰ πρὸς θρέψιν τοῦ σώματος ἀκατάλληλα μέρη· ἀλλ' ὅμως ἐξ ὅλης ταύτης τῆς σοφῆς διοργανώσεως γνωρίζομεν μόνον τὸ ἐξωτερικὸν μέρος, ἀγνοοῦμεν δὲ παντάπασι πῶς ταῦτα πάντα δύνανται νὰ παραχθῶσιν, ἀγνοοῦμεν τὴν αἰτίαν τῶν θαυμαστῶν ἀποτελεσμάτων, ὧν ἡ ὑπόστασις δικαίως θαυμβεῖ ἡμᾶς.

Οὐ μόνον δὲ ἡ τροφή, ἣν λαμβάνομεν, ἀλλὰ καὶ ὁ περιβάλλων ἡμᾶς ἀήρ τρέφει ἡμᾶς. Οἱ πνεύμονες ἡμῶν πληροῦνται ἀέρος διὰ τῆς εἰσπνοῆς καὶ ἀμέσως ἐκπέμπουσιν αὐτὸν ἐν μέρει· ὁ δὲ ἐρεθισμὸς καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ προερχομένη κίνησις τῶν πνευμόνων ἐπαναλαμβάνονται, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐξακολουθεῖ, διαρκούσης τῆς ζωῆς, τὸ διπλοῦν ἔργον τῆς ἀναπνοῆς, ἥτοι ἡ εἰσπνοὴ καὶ ἡ ἐκπνοή. Ἐνῶ δὲ ὁ ἀήρ εὐρίσκεται ἐν τῷ πνεύμονι, οὗτος ἀπορρόφῃ τὰ καθαρώτερα ἐκείνου μόρια καὶ ἀπωθεῖ ὅσα εἰσὶν ἄχρηστα ἢ βλαβερὰ εἰς τὴν ζωὴν. Ἐκ τούτου, ἐὰν διαρκῶς διαμείνωσιν ἄνθρωποι κατὰκλειστοὶ ἐντὸς δωματίων, ὧν δὲν ἀνανεοῦται ὁ ἀήρ, ἀναγκαίως νοσοῦσι, διότι ὁ

αἴρῃ, ὃν εἰσέπνευσεν ἤδη ὁ ἄνθρωπος, ἀπώλεσε τὴν θρεπτικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ κατέστη ὀλέθριος. Ἀλλὰ ὄργανα, οἱ ἐφ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος ἄορατοι πόροι, ἀπορρῶφωσιν ἀέρα καὶ μόρια τοῦ ὕδατος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου λουόμεθα. Ἐν τούτοις μένει κεκρυμμένον τοῖς θνητοῖς ὅποια θρεπτικὰ μόρια παρέχει ὁ αἴρ καὶ πῶς συμβαίνει τὸ φαινόμενον αὐτό.

Ὅσον δὲ ἀξιοθαύμαστοι καὶ ἀπόρρητοὶ εἰσιν αἱ ἐργασίαι τῶν ποικίλων ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν μελῶν καὶ ὀργάνων τοῦ σώματος, ἄλλο τόσον σπουδαῖον καὶ μυστηριῶδες ἐστὶ τὸ ἔργον τῶν νεύρων, ἅτινα, πανταχῇ περικεχυμένα τῷ σώματι ἐκτός τε καὶ ἐντὸς αὐτοῦ, ἀποτελοῦσιν ἀναντιρρήτως τὰ κύρια ὄργανα, δι' ὧν ἡ ψυχὴ διευθύνει τὸ σῶμα καὶ κυρία αὐτοῦ γίνεται. Διὰ τῶν νεύρων ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται οὕτως εἰπεῖν παροῦσα εἰς πᾶν μέρος τοῦ γηίνου αὐτῆς περικαλύμματος· δι' αὐτῶν ἀντιλαμβάνεται τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων.

Τὰ νεῦρά εἰσιν ἀπαλαί, λεπτόταται καὶ ἐνίοτε δυσόρατοι ἴνες· ἕκαστον δὲ νεῦρον σύγκειται ἐκ δύο παραλήλως συνδεδεμένων νημάτων. Ἐκτείνονται δὲ τὰ νεῦρα, ὥς εἴρηται, καθ' ἅπαν τὸ σῶμα, ἐξωτερικῶς τε καὶ ἐσωτερικῶς, ἀναχωροῦντα ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἀπὸ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ προβαίνοντα ἀνὰ ἴσα ζεύγη ἐκατέρωθεν πρὸς τὰ ἔσχατα ἅκρα τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος.

Καθὼς δὲ ἀφ' ἐνός ἡ ψυχὴ τῇ βοηθείᾳ τῶν νεύρων ἐκτελεῖ τὴν θέλησιν αὐτῆς καθ' ἅπασαν τὴν ἑκτασιν τοῦ σώματος, οὕτως ἀφ' ἐτέρου τό τε σῶμα καὶ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Διὰ τῶν νεύρων ὁ πόνος, ὁ ἐκ τῆς ἐξωθεν βλάβης, φθάνει ἄχρι τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ πάθημα καθίσταται ἔννοια καὶ ἰδέα.

Ἄλλ' ὁμῶς μὴ ζητεῖτε πῶς δύναται ἡ ὕλη ἐνταῦθα νὰ ἔλθῃ εἰς συναφὴν μετὰ τοῦ πνεύματος, ἢ τίνι τρόπῳ δύναται τὸ ἄϋλον νὰ ἐπενεργῇ ἐπὶ τοῦ γήϊνου. Ἐν τῷ σώματι ἡμῶν πλεῖστα ὑπάρχουσιν ἄϋλα, εἰς ἃ ὁμῶς ἀποδίδομεν ὑπόστασιν τινα, διότι ὡς κεκρυμμένοι δυνάμεις ἐνεργοῦσι δι' ἐξωτερικῶν φαινομένων, ταῖς αἰσθήσεσιν ἡμῶν ὑποπιπτόντων. Αἱ ιδέαι καὶ ἡ διὰ λέξεων ἔκφρασις αὐτῶν εἰσὶ φαινόμενα τῆς ψυχῆς ἡμῶν· ἀλλὰ διότι δι' αὐτῶν ἡ ψυχὴ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν, καὶ ἐπὶ τῆς ἀκοῆς καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ τῶν ἄλλων, οὐδόλως ἔπεται ὅτι αἱ ιδέαι καὶ ὁ ἑναρθρος λόγος εἰσὶ τι σωματικόν. Οὐδὲ δύνανται αἱ ιδέαι καὶ αἱ λέξεις νὰ θεωρηθῶσιν ὡς μόρια τῆς ψυχῆς, ἀπ' αὐτῆς ἀποχωριζόμενα καὶ διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐλαττοῦντα αὐτήν· ἀπαραλλάκτως ὡς δὲν ἀποτελοῦσι καίρια μέρη τῶν πραγμάτων, τῶν παρ' ἡμῶν σωματικῶν καλουμένων, τὸ χρῶμα, ἡ μορφὴ, ἡ ἀπαλότης ἢ ἡ σκληρότης αὐτῶν, διότι ταῦτά εἰσιν ἀπλῶς ἀποτελέσματα καὶ ἐκδηλώσεις τῶν ἐν αὐτοῖς κεκρυμμένων δυνάμεων.

Ἡ σύμπασα Κτίσις συνίσταται ἐκ δυνάμεων καὶ πνευμάτων· ὅ,τι δὲ ἡμεῖς γήϊνον ἢ σωματικόν ὀνομάζομεν, ἐστὶν ἀπλῶς τὸ ἀποτέλεσμα δυνάμεων ὑψηλοτέρων ἢ κατωτέρων, ἐνεργουσῶν ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν νεύρων.

Χρησιμευόντων δὲ τῶν νεύρων ὡς κυρίων καὶ ἀμέσων ὀργάνων τῆς ψυχῆς, ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου μεθ' ὅλων τῶν ἀγγείων, ὀστέων, σπλάγχχνων, ἐντέρων, ἰνῶν καὶ μυόνων αὐτοῦ καὶ μεθ' ὅλης τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ κατασκευῆς ὑπάρχει μόνον, ἀκριβῶς εἰπεῖν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως, διατροφῆς καὶ ὑπερασπί-

σεως τῶν νεύρων. Τὰ δὲ φυτὰ, τὰ ζῶα, τὸ ὕδωρ, ὁ ἀήρ, καὶ πλεῖστα ἄλλα τῆς γῆϊνης δημιουργίας εἰσὶν ὠρισμένα διὰ τὴν διατροφήν καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ σώματος. Δεσμοὶ θαυμαστοὶ καὶ ἀπόρρητοι συνδέουσιν οὕτω τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ σύνολον τῶν ὄντων· ἐνῷ δὲ ἡ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς ἐστὶ δυνατὴ μόνον διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ κόσμου, πρὸς συντήρησιν τοῦ κόσμου ἀπαιτεῖται ἐξάπαντος καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς.

ὦ Θεέ, πόσον θαυμαστά εἰσι τὰ ἔργα Σου! Ὅποια ἄπειρος ποικιλία ἐν τοῖς δημιουργήμασί Σου! Καὶ ὁμῶς πάντα τὰ πλάσματα Σου εἰς ἐνότητα ἀπολήγουσι, πάντα ἀποτελοῦσιν ἐν μόνον ὅλον ἀπέραντον καὶ ἀδιαίρετον! Οὐδὲν περιττόν, οὐδὲν ἐλλειπὲς ἐν τῷ ἀπείρῳ τῶν ὅλων συστήματι. Τὸ λεπτότατον κονιορτοῦ ψῆγμα, τὸ ἐντὸς ἡλιακῆς ἀκτίνος αἰωρούμενον, εἶνε ἐπίσης ἀναγκαῖον εἰς τὸ σύνολον τοῦ Παντός ὡς ὁ ἥλιος αὐτός. Τὸ βοτάνιον, τὸ θάλλον εἰς τὰ θάθη ἀπωτάτω κειμένης ἐρήμου μακρὰν πάσης ἀνθρωπίνης ὀψεως, ἐστὶ τόσο ἀπαραίτητον εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ ὅλου, ὅσον ἡ δρυς τῆς κοιλάδος, ὅσον ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους πίτυς. Ὡσαύτως τὸ ἄκαρι καὶ τὸ σκωλήκιον, ὅπερ γεννᾶται ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐντὸς ἐλαχίστης δρόσου ῥανίδος καὶ μετὰ τῆς ῥανίδος αὐτῆς ἐξαφανίζεται, ἐστὶν ἐξ ἴσου σπουδαῖον πλάσμα ἐν τῷ συνόλῳ, ὅσον ὁ ἐλέφας καὶ ἡ φάλαινα. Πῶς εἶνε δυνατόν ὁ ἄνθρωπος, ὁ γινώσκων Σὲ καὶ τὰ ἔργα Σου, νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς αἰωνίου διαρκείας τοῦ νοητικοῦ ἡμῶν πνεύματος; Τί δὲ νὰ σημαίνῃ δύναται ἐνταῦθα ἡ λέξις ἐκμηδένις, καταστροφή; Τὰ ἀποτελέσματα τῶν δυνάμεων ἢ τῶν παραγόντων τὰς δυνάμεις πνευμάτων δύνανται νὰ μεταβληθῶσι· τότε δὲ λέγομεν, ὅτι τὸ ὅρος καταπίπτει,

τὸ δάσος καίεται, τὸ φυτὸν μαραίνεται, τὸ ζῶον θνήσκει· ἀλλ' αἱ δυνάμεις ἢ τὰ πνεύματα οὐδόλως ἔνεκα τούτου μεταβάλλονται. Ἀποτελοῦσι δὲ τὸ σύνολον τῆς θείας Δημιουργίας αὐταὶ αἱ δυνάμεις, αὐτὰ τὰ πνεύματα, καὶ οὐχὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, τὰ ποικίλα καὶ εὐμετάβολα. Ἡμεῖς δὲ ἀποκαλοῦμεν, σώματα μὲν, τὰ ἀποτελέσματα τῶν δυνάμεων καὶ τῶν πνευμάτων, κόσμον δὲ, τὸ σύνολον τῶν τε αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων.

Δὲν γνωρίζομεν ἄρα ἡμεῖς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, ἡγουν τὰς ὑποκεκρυμμένας δυνάμεις, καθὼς οὐδὲ τὸ πνεῦμα ἡμῶν γνωρίζει ἑαυτὸ καὶ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ φύσιν. Γινώσκομεν δὲ μόνον τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν δυνάμεων ἐπὶ τῆς κυρίας ἡμῶν δυνάμεως, ἐπὶ τῆς ψυχῆς, τοῦτο δὲ συντελεῖται τῇ συνδρομῇ ἄλλων ἐν μέσῳ κειμένων δυνάμεων, αἵτινες δὲν παύουσι μεταδίδουσαι ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐνεργητικότητα.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰς ἡττονας καὶ μέσας αὐτὰς δυνάμεις ὡς ὄργανα τῆς ψυχῆς. Αἱ δὲ λεγόμεναι ἐξωτερικαὶ αἰσθήσεις εἰσὶν αἱ σπουδαιότεραι τῶν δυνάμεων αὐτῶν.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν παριστῶσιν ἡμῖν τὰ πράγματα ἄλλως ἢ ὅπως πραγματικῶς εἰσι, καὶ ὅτι ἐκλαμβάνομεν τὰ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ ἡμῶν συστήματος παραγόμενα ἀποτελέσματα ἀντὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀντὶ αὐτῶν τῶν ἀρχικῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἡ ἀπάτη αὕτη οὐδόλως ἐστὶν ἐπιβλαβής. Ὅπως τύχωμεν τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, δὲν ἔχομεν χρεῖαν νὰ γνωρίσωμεν τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, ἀλλὰ μόνον τὰς σχέσεις, ἐν

αἷς εὐρισκόμεθα πρὸς τε τὰ πράγματα καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτάς. Τοῦτο ἀρκεῖ εἰς τέλεσιν τῶν θείων τοῦ Δημιουργοῦ σχεδίων.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων ἡ ἅπαν τὸ ἡμέτερον σῶμα περιλαμβάνουσα ἐστὶν ἡ ἀφή. Ὅργανα δὲ τῆς αἰσθήσεως ταύτης εἰσὶ τὰ πανταχοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα ἐκτεινόμενα ἄκρα τῶν νεύρων. Ἡ ἐλαχίστη φασίς παράγει ἐρεθισμόν τινα, ὅστις ταυτοχρόνως ἀνακονοῖ εἰς τὴν ψυχὴν πάθημά τι. Μολονότι δὲ ἅπασα ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος εἶνε οὕτω παρεσκευασμένη, ὥστε δι' αὐτῆς νὰ αἰσθανώμεθα τὰς ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις, ἡ αἴσθησις τῆς ἀφῆς εὗρηται εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν ἀνεπτυγμένη ἐν τοῖς ἄκροις τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς, ἅτινα ἀντικαθιστῶσι παρ' ἡμῖν τὰς παρ' ἄλλοις ζώοις λίαν εὐερεθίστους κεραίαις. Ἐν τοῖς ἄκροις τῶν δακτύλων τὰ νεῦρα ἀποτελοῦσι μικροὺς χόνδρους, καταλήλους ἵνα καθιστῶσι τὰς ἐντυπώσεις ζωηροτέρας τε καὶ ἐνκρυστέρας· ἡ δὲ λεπτότης τῆς αἰσθήσεως ταύτης εἶνε εἰς ἄκρον ἐπιδεκτικὴ τελειοποιήσεως, ὥστε πολλάκις ἐκ γενετῆς τυφλοὶ, ἀσκήσαντες αὐτὴν, ἠδυνήθησαν νὰ διακρίνωσι διὰ τῆς ψηλαφήσεως τὰ διάφορα χρώματα, ὧν οὐδεμίαν ἄλλως εἶχον ιδέαν.

Ἡ ἀφή εἶνε πρὸς τούτοις τὸ κοινότερον αἰσθητήριον παρὰ τοῖς ζώοις. Πλεῖστα εἶδη ζῶων στεροῦνται τῆς ὁράσεως, τῆς ἀκοῆς ἢ τῆς ὁσφρήσεως, ὀλίγα δὲ δὲν ἔχουσι τὴν ἀφήν, ἥτις καὶ κυρίως αἴσθησις ἀποκαλεῖται. Τὰ στερούμενα δὲ τῆς αἰσθήσεως ταύτης ἔχουσι καὶ ὀλιγωτέραν ἐκουσίαν κίνησιν. Τὰ ὄστρεα, ἅπερ εἰσὶν ἀμέτοχα αἰσθητικῆς δυνάμεως, οὐδὲ κινοῦνται σχεδόν, ἐνῶ τὰ πτηνὰ, ὧν τὸ αἰσθητικόν ἐστὶ λίαν ἀνεπτυγμένον, εἰς

ἀδιάκοπον σχεδὸν ζῶσι κίνησιν. Ἀλλὰ καὶ τινὰ ἐκ τῶν φυτῶν παρέχουσιν ἔνδειξιν αἰσθητικότητός τινος· φαίνονται εὐαίσθητα εἰς τὴν θίξιν, συστέλλονται προσβαλλόμενα, ἐξανθοῦσι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας καὶ στρέφουσι τὰ φύλλα αὐτῶν πρὸς τὸ φῶς.

Ἡ αἴσθησις ἐστὶ τὸ βέβαιον σημεῖον τῆς ζωῆς· ὑπάρχει δὲ καὶ εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ ἡμετέρου σώματος, πανταχοῦ ὅπου εἰσδύουσι τὰ νεῦρα. Ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα εἰσὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς αἰσθήσεως ταύτης ἐν τοῖς ἐντοσθίοις ἡμῶν.

Πάντα τὰ λοιπὰ αἰσθητήρια ἔχουσι καὶ τὴν αἴσθησιν τῆς ἀφῆς. Καὶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ διὰ τῶν ὠτων, καὶ διὰ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ οὐρανίσκου, καὶ διὰ τῶν ὁσφρητικῶν ὀργάνων αἰσθανόμεθα. Ἀλλ' εἰς ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων αὐτῶν ἡ ἐπαφὴ καὶ ἡ ἐντεῦθεν προερχομένη αἴσθησις εἰσὶ διάφοροι. Ὅσῃν τρυφερότητα καὶ εὐαισθησίαν καὶ ἂν ἔχωσιν ἡ γλῶσσα καὶ τὰ χεῖλη ἡμῶν, ὅταν κλείσαντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ψηλαφήσωμεν δι' αὐτῶν τὰ ἀντικείμενα, δὲν λαμβάνομεν τοσοῦτον ὠρισμένην καὶ σαφεῆ ἔννοιαν τῶν ψηλαφηθέντων, ὅσον διὰ τῆς τῶν ἄκρων δακτύλων ἀφῆς.

Ὁ Θεὸς φαίνεται περιέβαλε πανταχόθεν τὸ σῶμα ἡμῶν νεύροις, οἷονεὶ δικτυωτῇ ὑφάσματι, ὅπως οὕτω θέσῃ ἡμᾶς πανταχόθεν εἰς ἀδιάκοπον κοινωνίαν πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, καὶ ὅπως ταυτοχρόνως προαγγέλληται ἡμῖν ὁ κίνδυνος ὁ ἀπειλῶν τὸ περικάλυμμα τῆς ψυχῆς ἡμῶν· διότι πᾶσα τῶν νεύρων προσβολὴ προξενεῖ ἀμέσως εἰς τὴν ψυχὴν αἴσθημά τι εὐάρεστον ἢ δυσάρεστον. Ἡ αἴσθησις αὕτη τῆς ἡδονῆς ἢ τοῦ πόνου δὲν ἔχει τὴν ἑδραν αὐτῆς ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ. Ἐν τῇ

ἐξουσία τῆς ψυχῆς κεῖται ν' αὐξήσῃ ἢ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν νευρικὴν εὐαίσθησίαν, προσηλοῦσα τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἐνεργητικότητά αὐτῆς εἰς τὸ μέρος, τὸ λαβὼν τὴν προσδοκίαν, ἢ ἀποσπῶσα αὐτὰς ἀπ' αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ σμικρύνῃ τὸν πόνον αὐτοῦ ἀπασχολῶν τὸν νοῦν του περὶ ἄλλα ἀντικείμενα εὐάρεστα.

Διὰ τῆς ἀφῆς πρῶτον διορθόνομεν καὶ συμπληροῦμεν τὰς περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν πραγμάτων ἐννοίας ἡμῶν. Δι' αὐτῆς μαθαίνομεν τὴν σκληρότητα, τὴν μαλακότητα, τὸ λεῖον, τὰς τραχύτητας, τὴν ὑγρότητα, τὴν ζωηρότητα, τὴν θερμοκρασίαν, τὸ εὐκίνητον, καὶ ἄλλας ιδιότητες τῶν σωμάτων. Ἐχοντες ὁρασιν, ἀλλ' ἐστερημένοι ἀφῆς, ἠθέλομεν θεωρεῖ τὸν περὶ ἡμᾶς κινούμενον κόσμον ὡς ἄθροισμα πολυειδῶς μεταβαλλομένων εἰκόνων, ὁμοίων ταῖς ἐν ἐνυπνίῳ παρουσιαζομέναις, καὶ ἠθέλομεν περιπλανᾶσθαι ἐν μέσῳ τῶν φαντασμάτων αὐτῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς πρὸς αὐτὰς κοινωνίας.

Ἐν τούτοις, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι διὰ τῆς ἀφῆς ἐρχόμεθα εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸν ἔξω ἡμῶν κόσμον καὶ γινόμεθα, οὕτως εἰπεῖν, κύριοι τῶν πραγμάτων, δὲν μαθαίνομεν διὰ τοῦ αἰσθητηρίου αὐτοῦ πλεότερον ἢ διὰ τῶν λοιπῶν· διότι καὶ ἡ γλῶσσα καὶ ὁ οὐρανίσκος τίθενται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὰ πράγματα διὰ τῶν νεύρων τῆς γεύσεως, καὶ τὰ ὄργανα τῆς ὀσφρήσεως διεγείρονται ἀμέσως ἐκ τῶν ἐν τῷ περιέχοντι ἀναθυμιάσεων τῶν πραγμάτων, καὶ τὰ νεῦρα τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὀράσεως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνεργοῦσιν, ἀμέσως ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων ἢ τῶν δυνάμεων αὐτῶν προσβαλλόμενα.

Ὅπωςδὴποτε ὁμως, ἄνευ τῆς ἀφῆς, τὸ σῶμα δὲν ἠθέλην ἀπολαβεῖ ἀληθοῦς ζωῆς. Ἡ ἀφή ἐστὶν ὁ φύλαξ, ὁ ὑπὸ

τοῦ Πλάστου τεθείς εἰς φυλακὴν τοῦ σώματος, ὁ ἐργηγορῶν ἵνα ἀπομακρύνῃ μὲν ἀπ' αὐτοῦ πάντα κίνδυνον, προσεγγίξῃ δὲ αὐτῷ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν συντήρησιν αὐτοῦ. Ἀναγνωρίζω τὴν θεῖαν Σου Πρόνοιαν, ὃ Δημιουργε, ἐν τῇ ἀκρίβει καὶ ἀφθόνῳ διανομῇ τῶν αἰσθητηρίων νεύρων ἐφ' ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματός μου· ἐννοῶ δὲ πόσον ἡ συντήρησις αὕτη τοῦ γήϊνου περικαλύμματος τῆς ψυχῆς μου ἐστὶ σπουδαία διὰ τὴν τελειοποίησιν αὐτῆς. Ὁ ἐλάχιστος πόνος μὲ ἐξεγείρει, ἐλκύει τὴν προσοχήν μου πρὸς τὸ προσδολλόμενον μέρος καὶ μοὶ ἐπιτάσσει νὰ προφυλαχθῶ· τὺναντίον δὲ πᾶσα εὐάρεστος αἴσθησις μοὶ ἀναγγέλλει ὅτι τὸ θαυμαστὸν τῆς ψυχῆς μου ὄργανον εὐρίσκεται ἐκτός κινδύνου.

Ἄλλ' ὁποῖα ἀνατροπὴ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς φύσεως τὸ νὰ νομίζῃ τὸ πνεῦμά μου, ὅτι ἐπλάσθη ἕνεκα τῶν αἰσθητικῶν αὐτῶν ὀργάνων, καὶ ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ προορισμὸς εἶνε τὸ νὰ τρέφῃ καὶ νὰ θεραπεύῃ αὐτὰ παντὶ τρόπῳ! Πῶς νὰ φαντασθῇ τις, ὅτι ὁ τέκτων, ὁ χειρῶναξ ἔλαβον τὴν ζωὴν μόνον ἵνα χρησιμεύωσι τοῖς ἐργαλείοις καὶ ἵνα γίνωσι δοῦλοι αὐτῶν! Τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι διαστροφή ὅλων τῶν ἰδεῶν, σύγχυσις τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν μέσων, ἀληθῆς παραφροσύνη!

Τί δὲ πράττει ὁ ἐν χλιδῇ ἀνατεθραμμένος συδαιρίτης, ὁ ἀποφεύγων πᾶσαν δυσάρεστον ἐντύπωσιν; Τί πράττει ὁ λάγνος, ὁ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀκρατής, ὅστις οὐδὲν γινώσκει ἀγαθὸν ἀνώτερον τοῦ γαργαλισμοῦ τῶν ὀργάνων τῆς φυσικῆς αἰσθητικότητος; Δὲν εἶνε δοῦλος νεύρων του τινῶν; Δὲν ἀναπνέει μόνον χάριν αὐτῶν; Δὲν ἐργάζεται καὶ δὲν μεριμνᾷ ὑπὲρ μόνων αὐτῶν; Ὑπὲρ αὐτῶν δὲν

θίτει εἰς κίνησιν ἅπασαν τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ; Δὲν ζῇ ἡ ψυχὴ τοῦ ἐν μόνοις αὐτοῖς;

Ἄνευ δικαίας ἐκτιμήσεως τοῦ ὀργάνου, ὅπερ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός, καθιστάμεθα ἀλυσιτελεῖς τῇ κοινωνίᾳ. Ἄλλ' οὐδὲ νὰ καταχρώμεθα πάλιν πρέπει τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ, ἄλλως θέλει κατασταθῇ ἀνεπιτήδειον πρὸς ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς. Ὀλόκληρον τὸ σῶμα ἡμῶν, κατὰ μείζονα δὲ λόγον μέρη τινὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματός εἰσιν ἀσυγκρίτως ἥττονα τῆς ψυχῆς. Τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς δύναται ἐπὶ τέλους ν' ἀπαιτήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν θυσίαν τοῦ ὀργάνου. Συμφέρον δὲ τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἡ ἠθικὴ αὐτῆς ἐλευθερία, ἡ ἀρετὴ αὐτῆς.

Ὁ διαθρύπτων τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἐκτίθησιν αὐτὸ εἰς μεγαλειτέρους κινδύνους, ἢ ὁ διαπονῶν τὸ σῶμα καὶ σκληρύνων αὐτὸ πρὸς τὰς δυσαρέστους ἐντυπώσεις καὶ τὰς προσβολάς. Ἐάν τις ἀποφεύγῃ πᾶσαν κίνησιν τῆς ψυχῆς, πάντα ὅπως οὖν βίαιον κλονισμόν τοῦ νευρικοῦ αὐτοῦ συστήματος, κινδυνεύει νὰ ἴδῃ τὴν παντελεῆ σύγχυσιν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν νεύρων αὐτοῦ ὑπὸ τυχαίων συμβάντων, ἅπερ μεθ' ὅλης τῆς προνοίας ἀδυνατεῖ νὰ προλάβῃ.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἵνα ἀκαταπαύστως εὐρίσκηται εἰς συναφὴν καὶ σχέσιν πρὸς τὴν περικυκλοῦσαν αὐτὸν φύσιν. Ἡ ποικίλη ἐνέργεια τοῦ ἀέρος καὶ αἱ παντοειδεῖς ἐναντιότητες, ἀντὶ νὰ καταβάλλωσιν, ἐνισχύουσι καὶ αὐξάνουσι τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Ἡ δὲ ἀποφυγὴ πάσης ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων προερχομένης δυσχερείας καὶ ἀηδίας κατὰ μικρὸν ἐξασθενεῖ τὸ σῶμα, καταστρέφει τὴν ὑγίαν καὶ καθίστησι τὴν ψυχὴν δούλην τῆς περιβαλλούσης αὐτὴν καὶ ἤδη ἀχρήστου γενομένης ὕλης.

Πόσον ἀξιοκαταφρόνητος πρέπει νὰ φαίνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου ὁ θηλυδρίας ἐκεῖνος, ὁ τῷ ἰδίῳ σαρκίῳ δουλεύων, ὅστις ἀνταλλάσσει τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς του ἀντὶ ἡδονῆς νεύρων τινῶν! Ὁ τοιοῦτος καταδιβάζει ἐκυτὸν κάτω τοῦ ἀλόγου ζώου. Ἀλλ' ἀνατρέπων τοὺς νόμους τῆς φύσεως δὲν μένει ἀτιμώρητος. Ἐκ περιτροπῆς ἀτονία καὶ ὑπερβολικὴ ἐρεθιστικότης λυμαίνονται καὶ καταστρέφουσιν αὐτόν· αὖρα ὀλίγον ζωηρὰ συνταράσσει τὴν υἱείαν αὐτοῦ· ὁ ἐλάχιστος κόπος τὸν καταβάλλει. Ἐνῷ δὲ ὁ τῶν σωματικῶν αὐτοῦ ὀργάνων ὑπέρτερος, ὁ διευθύνων αὐτὰ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς φρονήσεως, συντηρεῖ ἐπὶ μακρὸν ἀκμαίας τὰς δυνάμεις του, ὁ τῶν ἡδονῶν ἡττων ταχέως ἀπομαραίνεται καὶ ὁ τρυφερόδιος ὀλιγοστεύει τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς του, δι' ὑπερβαλλούσης δὲ περὶ τοῦ σώματος φροντίδος καθίσταται ἀφρόνως αὐτὸς ἐκυτῷ καταστροφεὺς καὶ αὐτόχειρ.

Πάτερ, Δημιουργέ τῆς ζωῆς μου, ὁ τοσοῦτον θαυμασίως καὶ ἀκαταλήπτως πλάσας με! ὅσον πλειότερον θεωρῶ τὰ ἔργα τῆς Σῆς πανσόφου Παντοδυναμίας, τοσοῦτον ἐναργέστερον ἀναγνωρίζω τὴν θέλησίν Σου καὶ τὸ ἐμὸν καθῆκον. Ἀναγνωρίζω ἐν τοῖς δημιουργήμασί Σου ἀνωτέρας καὶ κατωτέρας δυνάμεις. Σὺ ἐπλάσας με πλάσμα σύνθετον καὶ ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐκ τῶν δευτέρων· Σὺ με ἀνέδειξας μέτοχον λόγου καὶ ἐλευθερίας, ἵνα κατ' ἀνάγκην ἐκλέξω καὶ κηρύξω ἐμαυτὸν ἢ ὑπὲρ τῶν σωματικῶν, τῶν τυφλῶν καὶ ἀναισθήτων δυνάμεων, ἢ ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν, τῶν γνώσει καὶ ἐλευθέρᾳ θελήσει πεπρωτισμένων.

Ἡ σπουδαία αὕτη καὶ ἴσως δι' ἅπασαν τὴν αἰωνιότητα κρίσιμος ἐκλογὴ ἔσεται μοι δυσχερής; Ἀν ἔδωκας

αἰσθητικότητα τῷ νευρικῷ μου συστήματι, μὴ δὲν ἔθε-
 σας συγχρόνως ἐν τῷ βῆθει τῆς ψυχῆς μου τὸ αἶσθημα
 τῆς ἀξίας αὐτῆς; Δὲν εἶμαι πνεῦμα, ὦ Θεέ μου; Δὲν εἶ-
 μαι Σὸν ἐμφύσημα, ἀτμὶς θείας φύσεως; Διὰ τί ν' ἀνα-
 μίξω καὶ νὰ συνταυτίσω τὸ ἐν ἐμοὶ ἄφθαρτον καὶ ἀθά-
 νατον μετὰ τῶν ταπεινοτέρων γιγίνης φύσεως δυνάμεων,
 ὡς ἔταξας ὡς ὄργανα τῆς ψυχῆς μου; Ὅχι, ὦ Θεέ μου,
 ὄχι· αἱ ἐκ τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων ἡδοναὶ ἢ τὸ εὐάρε-
 στον αὐτῶν ἄθυρμα δὲν πρέπει νὰ μ' ἐλκύωσι. Σὺ εἶσαι
 τὸ ἀντικείμενον τῆς ἄκρας ἀγάπης μου! Αἰσθάνομαι ἐ-
 μαυτὸν ἀκατασχέτως ἐλκυσόμενον πρὸς τὴν τελειότητα
 ἐκείνην, ἧς εἶσαι τὸ κέντρον καὶ πρὸς ἣν μὲ ἀνακαλεῖ
 ζωηρῶς ὁ Ἰησοῦς διὰ τε τοῦ βίου καὶ διὰ τοῦ παραδείγ-
 ματος Αὐτοῦ.

Ὅθεν ἐρρέτω ἀπ' ἐμοῦ πᾶσα μαλθακότης, πᾶς ἀβρο-
 διάιτος βίος, πᾶσα κατάχρησις τοῦ σώματός μου! Διότι
 τὸ οἰκητήριον τοῦτο τοῦ ἀθανάτου πνεύματός μου ἐστὶ
 Σὸν ἱερόν. Δὲν θέλεις δὲ, ὦ δίκαιε Μισθαποδότα, ζητήσῃ
 παρ' ἐμοῦ μίαν ἡμέραν λόγον τῆς χρήσεως, ἣν ἐποίησα
 τῶν ἐμπιστευθέντων μοι ὀργάνων;

ΡΑ΄.

Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Γεῦσις.

« Καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου, τοῦ
ἡλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ· καὶ ἄρτος καρ-
δίαν ἀνθρώπου στηρίζει. »

(Ψαλμ. ΡΓ', 15).

ΟΠΟΙΟΝ πλοῦτον ποικίλων καὶ παντοειδῶν ἀπολαύσεων προητοίμασεν ἡμῖν ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐν τοῖς κόλποις τῆς φύσεως! Κατὰ τὸ ἔαρ βλέπομεν ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ἐν τοῖς κήποις τοὺς γλυκεῖς προαγγέλους τῆς εὐλογίας τοῦ φθινοπώρου. Παραλλάξ οἱ ῥαγδαῖοι ὄμβροι καὶ ἡ θερμότης τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπιταχύνουσι τὴν τῶν καρπῶν πέπανσιν. Καὶ κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος ὁ Θεὸς μεριμνᾷ πατρικῶς ὑπὲρ τῶν τέκνων Αὐτοῦ· δωρεῖ δὲ τοῖς ἀνθρώποις τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, τὸν ὁποῖον οὔτοι ἐξαιτοῦνται ταπεινῶς παρ' Αὐτοῦ.

Ὅταν τὰ ἄλογα ζῶα ζητῶσι τὴν ἀναγκαίαν αὐτοῖς τροφήν, οὔδεις ἄλλος ὑπάρχει σκοπὸς, εἰ μὴ μόνον ἡ ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπιβαλλομένη συντήρησις τῆς ἰδίας αὐτῶν ζωῆς. Ἀλλοίως ὅμως ἔχουσι τὰ τῶν ἀνθρώπων. Παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἀνάγκη τῆς τροφῆς ἀποτελεῖ, κατὰ θεῖαν βούλησιν, ἐν τῶν σπουδαιοτέρων μέσων καὶ αἰτίων ἵνα συνδέωνται οὔτοι στενῶς πρὸς ἀλλήλους εἰς κοινωνικὸν βίον, ἵνα κατανοῶσι τὰ ἀμοιβαῖα αὐτῶν δικαιώματα καὶ καθήκοντα, ἵνα ἀσκῶσι τὰς ἀρετὰς τῆς ἀγαθο-

ποιίας, τῆς ἀγάπης, τῆς φιλίας, τῆς χρηστότητος, τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰ ξένα δίκαια, ἵνα μεριμνῶσι περὶ ἰδιοκτησίας, ἵνα παιδαγωγῶσιν ἐπὶ μακρὸν τὰ ἴδια τέκνα, καθὼ μὴ δυνάμενα ὥσπερ τὰ ζῶα τοῦ ἀγροῦ νὰ εὐρίσκωσι μόνα τὴν τροφήν αὐτῶν, ἵνα συναποτελῶσι πολιτείας καὶ ὑπὸ κοινούς συνέρχωνται νόμους καὶ εὐρεταὶ τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν γίνωνται.

Ἐκ τούτων ὅλων οὐδὲν γινώσκει τὸ ἄλογον ζῶον. Αὐτὸ πλανᾶται σχεδὸν πάντοτε μόνον πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς του· λησμονεῖ δὲ τὰ σκυλάκια αὐτοῦ, ἅμα ταῦτα γίνωσιν ἀρκούντως δυνατὰ, ὥστε νὰ εὐρίσκωσι μόνα τὴν τροφήν αὐτῶν. Περὶ ἰδιοκτησίας, περὶ δικαίων, περὶ καθηκόντων, οὐδεὶς ἐστὶ παρ' αὐτοῖς λόγος.

Ἡ δὲ φυσικὴ αὕτη ὁρμὴ πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς διὰ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, οὐ μόνον ἐνόησε στενῶς ἕνα ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ λαοὺς ὁλοκλήρους διεσκορπισμένους ἐφ' ἅπασαν τὴν γῆν προσεγγίζει ἀλλήλοις καὶ ἀποτελεῖ ἐξ αὐτῶν μίαν μόνην, οὕτως εἰπεῖν, μεγάλην οἰκογένειαν. Διότι ὁ Δημιουργὸς ἐκάστη χώρα ἰδιαίτερα ἔδωκε πλεονεκτήματα· οἱ δὲ ἄνθρωποι, ὅπως πανταχῇ συμμεθέξωσι τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῶν, ἐφεῦρον τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ διὰ συνθηκῶν ἤνωσαν ἔθνη, ἅπερ ἄλλως ἦθελον μένει διὰ παντός ὑπὸ τῶν ὠκεανῶν κεχωρισμένα.

Ναί, ἡ αὕτὴ ἀνάγκη ἐγένετο συγχρόνως αἰτία οὐσιώδους μεταβολῆς μεγάλου μέρους τοῦ ἡμετέρου πλανήτου. Ἡ φιλοπονία καὶ ἡ τέχνη τῶν ἀνθρώπων μετέβαλον ἐκτεταμένους ἐρήμους, τόπους ἀγρίους καὶ ἀκατοικήτους καὶ θίνας ἀνύδρους εἰς τερπνοὺς καὶ χαρίεντας κήπους. Διὰ τῆς ἀνθρωπίνης βιομηχανίας νοσώδη ἔλη ἀπεξηράν-

θησαν, γαῖαι χέρσοι ἀνενεώθησαν, καταστρεπτικοὶ ποταμοὶ ἐντὸς ἀποχώσεων περιωρίσθησαν, βράχοι γυμνοὶ εἰς χλοερούς μετετράπησαν λειμῶνας, καὶ διὰ τῆς ἐκρίζωσεως ἀβάτων καὶ ὑψικόμων δασῶν καὶ αὐτὸς ὁ ἀῆρ εὐκραΐης κατέστη. Ἐν πλείσταις δὲ χώραις, ὧν πρὸ δισχιλίων περίπου ἐτῶν τὸ μὲν κλίμα ἦν ψυχρὸν καὶ τραχύ, τὰ δὲ σκοτεινὰ δάση ἐχρησίμευον ὡς θηρίων κρυψύγετον, τανῦν φύονται ποικιλιώτατα τῶν θερμῶν τόπων ἄνθη. Πολλὰ δὲ ὀπώραι, αἵτινες εὐφραίνουσιν ἡμᾶς ἐν ὥραις θέρους καὶ φθινοπώρου, διάφορα εἶδη σιτηρῶν, αἵτινα εὐθηνοῦσιν ἐν τοῖς εὐφόροις ἡμῶν πεδίοις, πολλὰ τῶν ἐκ γῆς φυομένων, ῥίζαι, βοτάναι, λάχανα, μετεφυτεύθησαν εἰς τὴν πατρώαν ἡμῶν γῆν ἐξ ἄλλων μακρὰν κειμένων χωρῶν. Βλέπομεν δὲ πολλάκις, καίτοι ἐν πλήρει τοῦ τοιούτου διατελοῦντες ἀγνοία, ἀνθίζοντα καὶ πεπαινόμενα πλησίον ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ἐν τοῖς κήποις ἡμῶν φυτὰ, αἵτινα ἐκ δύο ἢ πλειότερων ἡπεύρων προέρχονται.

Ὅποιων ἀπλῶν μέσων ποιεῖται χρῆσιν ἡ Θεία Σοφία καὶ Πρόνοια, ἵνα τὸ ἀνθρώπινον γένος παιδαγωγήσῃ! Ὅποια ἀληθῶς ἀπίστευτα ἀποτελέσματα παρήγαγε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διὰ μόνης τῆς γευστικῆς δυνάμεως, ἣν ἔδωκε τῇ γλώσσῃ ἡμῶν; Ὅτι παρὰ τοῖς λοιποῖς ζώοις τὸ πολὺ τείνει πρὸς συντήρησιν τοῦ σώματος αὐτῶν, παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ χρησιμεύει ὡς ἰσχυρὸν ὀρμητήριον ἵνα οὗτος τελειοποιήσῃ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, πολλαπλασιάσῃ τὰς γνώσεις του, αὐξήσῃ τὰς ιδέας του, συσφίξῃ τοὺς κοινωνικοὺς δεσμούς, ἀναπτύξῃ τὰ τῆς ἀρετῆς σπέρματα.

Καὶ ταῦτα πάντα εἰσὶν ἔργα δύο ζευγῶν νεύρων, αἵτινα ἐκτείνονται διὰ τῶν λεπτοτάτων κλάδων των ἐπὶ

τῆς γλώσσης καὶ ἐπὶ τῆς ὑπερώας, καὶ ἀποτελοῦσιν ἐπὶ τῆς τρυφερᾶς αὐτῶν ἐπιφανείας νευρικὰς ῥάγας πλειοτέρας καὶ μᾶλλον εὐαισθητοὺς τῶν ἐν τοῖς ἄκροις τῶν δακτύλων. Ἄμα σῶμα ξένον ψάυση τὰς ῥάγας αὐτάς, ἀνορθοῦνται αὐταὶ ἀφ' ἑαυτῶν καὶ χωρὶς τῆς θελήσεως ἡμῶν, ἂν καὶ ᾔνε ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι καὶ αὐταὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν ψυχὴν, καὶ ὅτι ἡ εὐαισθησία αὐτῶν αὐξάνει διὰ τῆς προσοχῆς, ἣν δίδομεν τῇ τῶν χυμῶν γνῶσει.

Ὁ Δημιουργὸς ἀπένειμε τὴν γεῦσιν ἅπασιν τοῖς ζώοις, ἵνα διευθύνῃ αὐτὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν καταλλήλου τῇ φύσει αὐτῶν τροφῆς. Ἐστὶ δὲ πάντως βέβαιον μαρτύριον τῆς σοφῆς καὶ ἀξιοθαυμάστου τοῦ Θεοῦ Προνοίας, ὅτι ἀμέσως πρὸ τοῦ λαιμοῦ, δι' οὗ καταβιβάζονται εἰς τὸν στόμαχον τὰ ἀναγκαῖα πρὸς συντήρησιν τοῦ σώματος σιτία καὶ ποτὰ, ἔθεσεν ὁ Δημιουργὸς τὴν γεῦσιν, ὡς κριτὴν πρὸς διάκρισιν τοῦ ὠφελίμου ἀπὸ τοῦ βλαβεροῦ. Οὕτω καὶ τὸ λόγῳ ἄμοιρον ζῶον διακρίνει διὰ μόνης τῆς αἰσθήσεως ταύτης, καὶ χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ διατί, τὰ ὑγιεινὰ βότανα ἀπὸ τῶν ἐπιβλαβῶν. Ἐπίσης καὶ τὸ βρέφος τὸ νεογνὸν ἔχει ἐν τῇ γεύσει φύλακα ἀσφαλῆ οὐδὲν ἥττον τοῦ ἀφήλικος, καὶ τοῦτο ἄνευ συνειδήσεως καὶ χωρὶς τῆς ἐλαχίστης προηγουμένης γνώσεως τῆς ἀξίας τῶν τροφίμων. Πᾶν ὅ,τι εἶνε ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος γίνεται δῆλον εἰς τὴν γλῶσσαν διὰ γεύσεως στρυφνῆς, δριμείας καὶ ναυτιώδους. Ὁ χυμὸς τῶν φθοροποιῶν ἢ θανατηφόρων φυτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστόν ἐστιν ἀηδὴς εἰς τὴν γεῦσιν. Τούναντίον τὰ πολλὰ τῶν τροφίμων, ὅσα ὑγιεινὰ εἰσιν, ἔχουσιν ἡδεῖαν καὶ εὐάρεστον γεῦσιν· οἱ δὲ λίθοι, τὰ διάφορα τῆς γῆς εἶδη, τὰ μέταλλα, ὕλαι πάν-

τως στερούμεναι θρεπτικῆς οὐσίας, οὐδεμίαν προξενούσι κατὰ τὴν γεῦσιν αἰσθησιν. Τίς ἐν ἅπασι τούτοις δὲν ἀναγνωρίζει τὴν πάνστοργον καὶ σοφὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, τοῦ μεριμνῶντος περὶ τῆς ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐδαιμονίᾳ διατηρήσεως τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ!

Ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ τὸ κύριον ὄργανον τῆς γευστικῆς δυνάμεως, δὲν εἶνε ὁμῶς καὶ τὸ μόνον. Καὶ ἄλλα μέρη τοῦ στόματος μετέχουσι τῆς δυνάμεως ταύτης, τῆς τοσοῦτον ἀναγκαίας πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς. Γευόμεθα καὶ διὰ τοῦ οὐρανίσκου καὶ διὰ τοῦ φάρυγγος, καὶ μάλιστα πολλάκις ἐδώδιμά τινα προσβάλλουσιν ὀξυπαθέστερον τὰ μέρη ταῦτα ἢ τὴν γλῶσσαν. Ἰδίως δὲ ἡ ἀπαλότης καὶ ἡ διηνεκῆς ὑγρασία τῶν ὀργάνων αὐτῶν καθισῶσιν αὐτὰ ἐπιτήδεια πρὸς τὸ ὀρίσθην αὐτοῖς ἔργον. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ σαπωνώδης φύσις τοῦ σιέλου συντελεῖ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ αὐτοῦ ἔργου, διαλύουσα τὰ ὑδατώδη, ἐλαιώδη καὶ παχέα μόρια τῶν τροφῶν καὶ προσεγγίζουσα αὐτὰ εἰς τὰ γευστικά ὄργανα.

Ἡ θαυμασία καὶ ἀγαθοποιὸς αὕτη αἰσθησίς ἐστιν ἄρα κτῆμα ὄλων τῶν ζώων. Ἐπέρχεται δὲ ἡμῖν ν' ἀναγνωρίσωμεν τὴν δύναμιν ταύτην μέχρι τινός καὶ εἰς αὐτὰ τὰ φυτά· διότι, ὥς γνωστὸν, αἱ μὲν ρίζαι αὐτῶν ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς, τὰ δὲ φύλλα ἐν τῷ ἀέρι ἀπωθοῦσι μὲν ἢ ἀθίκτους ἀφίνουσι τὰς μὴ θρεπτικὰς οὐσίας, ἐφέλκουσι δὲ καὶ ἀπορρόφῳσιν ἐκείνας, αἵτινες κατὰ τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ Δημιουργοῦ εἰσι χρήσιμοι πρὸς τροφήν καὶ αὕξησιν αὐτῶν.

Φαίνεται ἐν τούτοις, ὅτι ἡ τρυφερότης καὶ ἡ τελειότης τῆς γεύσεώς εἰσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνάλογοι πρὸς τὴν λεπτότητα τῆς ἀφῆς. Οἱ ἰχθῦς, τὰ πτηνὰ καὶ τὰ

ποηφάγα ζῶα, παρ' οἷς ἡ ἀφὴ δὲν εἶνε τοσοῦτον ἀνεπτυγμένη, ἔχουσι καὶ τὴν γεῦσιν ἀτελεστέραν τῆς τῶν ἄλλων ζώων, καὶ ἰδίως τῶν κρεωφάγων, ἅτινα ἐπισταμένως διακρίνουσιν ἐν τῇ τροφῇ τὰ εὐχυμότερα τεμάχια.

Παρά τοῖς ἀγρίοις λαοῖς ἡ αἰσθησις τῆς γεύσεως ἐστὶν ἥττον ἀνεπτυγμένη ὥς καὶ τὰ τῆς ἀφῆς ὄργανα ἥττον εὐαίσθητα, ἢ παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις. Τοῦναντίον ὁμῶς πλειστάκις παρατηρήθη, ὅτι ὅσοι διὰ τῆς χρήσεως λιχνευμάτων ἐλέπτυναν ὑπερμέτρως τὸ τῆς γεύσεως αἰσθητήριον, ἐπιδιώξαντες τὰς τῆς γαστροῦ ἡδονάς, ἐξήσαν ζωώδη βίον καὶ ἐγένοντο ἀνεπιτήδειοι πρὸς πᾶσαν διανοητικὴν ἐνασχόλησιν.

Ἡ αἰσθησις τῆς γεύσεως, ἥτις ἐστὶ φύλαξ τῆς ὑγείας τοῦ σώματος, εἶνε πρὸς τούτοις καὶ προάγγελος τῶν ἐσωτερικῶν νόσων. Παρασκευαζομένου ἐν τῷ σώματι νοσήματός τινος, τὰ τῆς γεύσεως ὄργανα τοιαύτην λαμβάνουσιν ἀλλοίωσιν, ὥστε οὐ μόνον τὰ τέως εὐαρεστοῦντα φαίνονται τῷ νοσοῦντι ἀηδῆ, ἀλλὰ καὶ ἀνεκτὰ αὐτῷ γίνονται ὅσα ἐν ἡμέραις ὑγείας ἦσαν ἀνυπόφορα.

Καὶ ἐνταῦθα ὁμῶς μέγιστον ἔχει κράτος ἡ συνήθεια. Ὁ ἄνθρωπος κέκτηται τὴν δύναμιν τοῦ ποιεῖν ἑαυτῷ διὰ μακρᾶς συνηθείας ἀνεκτὰ ἢ καὶ εὐάρεστα τὰ τρόφιμα, τὰ πρὶν προξενοῦντα αὐτῷ σικχασίαν· ἢ δ' ἐντεῦθεν δυνατὴ γενομένη χρῆσις διαφορῶν τροφῶν μεγάλην ἔχει ῥοπὴν πρὸς τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, πρὸς τὴν μακροβιότητα καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἥθος καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς τρόπους. Οὕτως ἐβδαιώθη ὑπὸ τῆς πείρας, ὅτι τὰ σαρκοφάγα ζῶα εἰσιν ἀγριώτερα καὶ μᾶλλον ἀτίθασσα ἢ τὰ ἀπὸ χόρτων τρεφόμενα. Ἐπίσης εἶνε βέβαιον, ὅτι οἱ τὴν ἄμπελον καλλιεργοῦντες λαοὶ εἰσιν εὐθυμότεροι καὶ ζωη-

ρότεροι τῶν ποιοούντων χρῆσιν ἄλλων ποτῶν, καὶ ὅτι ὅσοι μὲν ζῶσι, κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ κρέατος τρεφόμενοι, εἰσὶ διάπυροι καὶ μάχιμοι, ὅσοι δὲ τρώγουσι συνήθως καρπούς καὶ λάχανα καὶ ἀλευρώδεις τροφὰς διακρίνονται ἐπὶ πραότητι τρόπων καὶ φιλανθρωπία. Οἱ δὲ φίλοι τῶν λιχνευμάτων, οἱ τὴν ὑπερώαν γαργαλίζοντες τῇ τῶν φαγητῶν ποικιλίᾳ, ἅτε χαριζόμενοι τῷ πάθει καὶ οὐχὶ τὴν ἀνάγκην ἀκολουθοῦντες, βιοῦσι βραχύτερον βίον καὶ ὑπόκεινται εἰς πλείοτερα νοσήματα, ἢ οἱ ἐγκρατεῖς, οἱ πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν δίαιταν μέτριοι.

Ὁ Θεὸς ἔδωκε τῷ ἀνθρώπῳ τὴν τῆς γεύσεως αἴσθησιν, ὅπως δι' αὐτῆς διακρίνῃ οὗτος τὰς οὐσίας τὰς χρησίμους εἰς διατήρησιν τῆς υἱείας καὶ τῆς ζωῆς του. Τὸ ν' ἀσχολῇται τις ὁμως καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀποκλειστικῶς περὶ μόνην τὴν τροφήν, εἶνε ἔργον ἀλόγου ζώου. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸ διὰ τὴν αἰωνιότητα δημιουργηθὲν ἔχει ὑψηλοτέρας φροντίδας καὶ ἐπιθυμίας. Ἀλλ' ὅταν ὁ ἄνθρωπος τὰς τῆς ὑπερώας καὶ τὰς τῆς γαστρὸς ἀπολαύσεις ποιῇ κυρίαν τοῦ βίου του ἐνασχόλησιν, ὅταν οὐδεμίαν ἄλλην ἡδονὴν γινώσκῃ μεγαλειτέραν τοῦ εἶδους τούτου τῆς τρυφῆς, βεβαίως τίθησιν ἐαυτὸν ἐν μοίρᾳ κτήνους. Τί λέγω; ἔτι κατώτερον τοῦ κτήνους καταβιβάζει ἐαυτὸν πᾶς τοιοῦτος, καὶ διὰ τῆς ἀκρασίας καὶ τῆς ἀκολαστίας γίνεται ἀξιοκαταφρόνητος καὶ κατὰπτυστος, ἐνῶ τὸ ζῶον, τὸ λόγου ἐστερημένον, ὑπὸ τῆς φυσικῆς ὀδηγούμενον ἀνάγκης οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὰ ὅρια αὐτῆς. Καταπατεῖ ὁ ἄθλιος αὐτὸς ἄνθρωπος τοὺς ἀγίους τῆς φύσεως νόμους, ἀνατρέπων ἐν ἑαυτῷ τὴν τάξιν, τὴν ὀρισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πλάστου του, καθ' ἣν ἐδόθη αὐτῷ τὸ σῶμα ὡς ὄργανον τῆς ψυχῆς, καὶ οὐχὶ ἡ ψυχὴ ἵνα

τῷ σώματι δουλεύη. Οὐδεμία ὁμως ἐν τούτοις ἄλλη κακία γίνεται τοσοῦτον ἄμεσος καὶ σκληρὰ τιμωρὸς τῆς καταφρονηθείσης ἀρετῆς, ὅσον ἡ ἀκράτεια καὶ ἡ ἀσωτία περὶ τὰς ἀπὸ τῆς τραπέζης ἡδονάς. Αἱ ἡδοναὶ αὗται ὑποδουλοῦσι τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, ἀμβλύνουσι τὴν κρίσιν, ἐξασθενοῦσι τὸ μνημονικὸν καὶ ἐπὶ τοσοῦτον διαφθεύρουσι τὸν νοῦν, ὥστε ἡ λυπηρὰ αὕτη κατάστασις μεταδιβά-
ζεται πολλάκις κατὰ κληρονομίαν εἰς τὰς μετέπειτα γε-
νεάς. Ἀφευκτα δὲ εἰσι τὰ τοιαῦτα ἀποτελέσματα, ὅσα-
κις μία μόνη αἴσθησις ἢ ἐν μόνον μέρος τοῦ σώματος ἐρεθίζεται, θεραπεύεται, ἐνδυναμοῦται ἐπὶ ἐλάτῃ τῶν ἄλλων. Μόνον ἐν τῇ ἀρμονικῇ ἀναπτύξει καὶ τῇ συντη-
ρήσει ὅλων τῶν ἡμετέρων δυνάμεων εὐρίσκονται ἡ ὑγεία καὶ ἡ τελειοποίησις. Πᾶσα δὲ παρεκτροπὴ ἀπὸ τῆς κα-
ταστάσεως ταύτης ἐστὶν ἔκπτωσις ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἐστὶ νόσος. Ἐνόσω τὰ τῆς πέψεως ὄργανα ὑπὲρ πάντα τὰ λοιπὰ ἐργάζονται, τὸ πνεῦμα δὲν ἀπολαύει ἐλευθέρως ἐ-
νεργείας, ἡ δὲ ὑπερβολὴ σωματικῆς τινος ἐνεργείας φέρει μετ' αὐτὴν τὴν ἀτονίαν.

Σπανίως οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος γαστρίμαργοι καὶ κω-
μασταὶ διατηροῦσιν ἐπὶ πολὺ σώας καὶ ἀκραιάς τὰς διανοητικὰς αὐτῶν δυνάμεις. Ἡ ἐνασχόλησις, ἡ μελέτη, προξενοῦσιν αὐτοῖς κόπωσιν ἢ γίνονται φορτικά. Εἰσὶ δὲ αὐτοὶ ἀνεπίδεκτοι μεγάλων στοχασμῶν καὶ μεγάλων ἀ-
ρετῶν. Εἰς ἐν μόνον πρᾶγμα ἀποδίδουσιν ἀξίαν, εἰς τὰς ἀπὸ τῆς τραπέζης ἀπολαύσεις. Τούναντίον οἱ ἐπὶ εὐφυΐᾳ καὶ δραστηριότητι διαπρέψαντες ἦσαν ἀείποτε ἐγκρα-
τεῖς γαστρὸς καὶ πότου, ἐτρέφοντο μόνον κατὰ λόγον τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης, ἦτοι πρὸς διατήρησιν τοῦ σώματος· καταφρονοῦντες δὲ τῆς κτηνώδους ἀδδιδραχίας καὶ τῆς

γαστριμαργίας, προετίμων τὴν ἀπλουστάτην τροφήν, ὡς μόνην συντελοῦσαν εἰς τὴν εὐεξίαν τοῦ σώματος.

Ἡ περὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς τροφῆς ἀκολασία, ἥτις ἐστὶν ἀξιώποινος κατάχρησις τῶν ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας δοθέντων δώρων, φθείρει τὴν ὑγείαν καὶ βραχύνει τὸν βίον. Διὰ συνεχοῦς λιχνείας καὶ ἀκαταπαύστου περὶ τὴν τροφήν ὑπερβολῆς ὁ γαστρίμαργος ἀπαμβλύνει τὴν τῆς γεύσεως αἴσθησιν τοσοῦτον, ὥστε ἐπὶ τέλους καθίσταται ἀκατάλληλος πρὸς τὸν φυσικὸν αὐτῆς ὀρισμόν. Ὑλαι, αἵτινες εἰς τὸν μὴ ἔχοντα διεφθαρμένην τὴν γεῦσιν ἤθελον προξενήσει ἀηδίαν, διερεθίζουσι τὴν ὄρεξιν τοῦ κοιλιοδούλου, ὅστις μεθ' ἡδονῆς λαμβάνει αὐτάς καὶ διὰ τοῦ στομάχου τὰς οἰκαιοποιεῖται ἐν τῷ σώματι, ἀγνοῶν ἢ μηδόλως προσέχων ἂν τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης τροφῆς ᾗνε ἐπιβλαβῆ ἢ καὶ ὀλέθρια εἰς τὴν ὑγείαν αὐτοῦ. Δὲν ἔχει πλέον ὁ τῆς γαστρὸς λάτρης φύλκα τῆς ὑγείας του τὴν γεῦσιν. Τὰ κοινὰ φαγητὰ φαίνονται αὐτῷ ἄχυμα καὶ ἀνούσια, ἐπιζητεῖ δὲ τὰ ἀσυνήθη καὶ ἰδίως ὅσα ἰσχυρῶς ἢ καινοτρόπως κεντρίζουσι τὰ νεῦρα αὐτοῦ. Ἐφευρίσκει δὲ πάντοτε νέους συνδυασμοὺς καὶ συμμίξεις τῶν τροφίμων καὶ δι' ἀρτυμάτων καὶ ἡδυσμάτων διαθερμαίνει τὸ αἷμα αὐτοῦ· σκοπὸς δὲ δι' ὃν τρώγει καὶ πίνει δὲν εἶνε ἡ συντήρησις τῆς ζωῆς του, ἀλλ' ἐφήμερος κήλησις τῶν γευσικῶν αὐτοῦ νεύρων. Παρατηρήσατε ὅμως τὸν ἄνθρωπον τοῦτον μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν πόσον μεταβεβλημένος, πόσον δύσμορφος κατέστη! Πλήθος ἀγνώστων νοσημάτων περιέβανται τῇ τραπέζῃ αὐτοῦ. Τὰ ἐν τῷ σώματι ὑγρά ἐδηλητηριάσθησαν, τὸ νευρικὸν αὐτοῦ σύστημα διεφθάρη. Ὡχρὸς καὶ χαῦνος, ἀνίκανος δὲ πρὸς πᾶσαν σπουδαίαν τῆς ψυ-

χῆς ἐνασχόλησιν, γίνεται τέλος θῦμα τοῦ κτηνώδους αὐ-
τοῦ πάθους καὶ ἀποθνήσκει πρόωρα.

Ἄπ' ἐναντίας φαιδρότης καὶ ὑγεία, ἀπὸ τῆς χροιάς
τῶν παρειῶν καὶ ἀπὸ τοῦ πυρός τῶν ὀφθαλμῶν ἐκδηλου-
μεναι, εἰσὶ τὰ ἄνθη τῆς περὶ τὴν δίαιταν μετρίότητος,
μακρὸς δὲ βίος ὁ καρπὸς αὐτῆς. Ὁ σώφρων, ὁ ἐν σι-
τίοις καὶ οἴνῳ ἐγκρατῆς, αἰείποτε πρὸς πᾶν ἀγαθὸν πρό-
θυμος, ἅτε ἔχων πάσης ἐπηρείας ἀπηλλαγμένην τὴν
ψυχὴν αὐτοῦ, εὕρισκει τὸν κόσμον τερπνότερον, διότι
ποικιλοτρόπως ἀπολαύει αὐτοῦ. Ἡ πεῖνα ἀρτύει ἡδύτε-
ρον τὴν ἀπλουστάτην αὐτοῦ τροφήν, ἢ ἅπαντα ἡ περισ-
σοτεχνία, ἡ παρασκευάζουσα τῷ ἀνορέκτῳ γαστριμάρ-
γῳ τὰ δεδηλητηριασμένα αὐτοῦ ἐδέσματα.

Ἄρμα δὲ ὁ τεχνητὸς αὐτὸς ἐρεθισμὸς τῆς ὀρέξεως κα-
τασταθῇ πάθος, δὲν ὑπάρχει πλέον ἐγγύησις οὔτε περὶ
τῆς ὑγείας, οὔτε περὶ τῆς μακροβιότητος, οὔτε περὶ τῆς
φρονίμου διαχειρίσεως τῆς περιουσίας τοῦ εἰς τὸ ὀλέθριον
αὐτὸ πάθος ὑποπεσόντος. Ποσάκις ἐγενόμεθα μάρτυρες
τῆς τῶν ὑπαρχόντων ἐλαττώσεως πάλαι βαθυπλούτων
οἴκων, καίτοι οὐδεμίαν ἰδόντες ἰδίαν ἐξωτερικὴν πολυτέ-
λειαν, οὔτε ἀκούσαντες περὶ συμβάντος τινὸς δυστυχή-
ματος! Ἡ λιχνεία, αἱ λιπαραὶ καὶ πολυτελεῖς τράπεζαι
ὑπῆρξαν ἡ πρώτη αἰτία τῆς ἀπροσδοκίτου ταύτης κα-
ταστροφῆς. Ὁ υἱὸς τοῦ πρὶν πλουσίου γαστριμάργου ζῇ
σήμερον βίον ἄσημον καὶ δουλικὸν καὶ ἀπὸ ἐλεημοσύνης
τρέφεται, ἐπειδὴ ἀσυνείδητος γονεὺς κατεσπατάλευσεν
εἰς σιτία ἀπαλὰ καὶ οἶνους ἐξαιρέτους περιουσίαν, ἣν ὥ-
φειλε νὰ μεταδώσῃ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ. Ὁ ἐγκρατῆς
αἰείποτε ὀλίγων χρήζει πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν του·
ἐὰν ἐπομένως τὰ κέρδη του παύσωσιν, ἐὰν ἡ τέχνη του

ἀργῇ, ἂν δυστυχήματα ἡλάττωσαν τὴν περιουσίαν του, οὐδόλως δύσκολον τῷ εἶνε νὰ περιορίσῃ τὰς δαπάνας αὐτοῦ. Τούναντίον ὁ τρυφερόβιος, δοῦλος ὢν τοῦ ἀπλήστου αὐτοῦ πάθους, ἐμμένει τῇ συνήθει τῶν χρημάτων ἀναλώσει. Τὰ νεῦρα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, εἰθισμένα εἰς ἀδιάκοπον ἐρεθισμόν, ἀκαταπαύστως νέα ἐπιζητοῦσι κέντρα, ἡ δὲ κοιλιομανία αὐτοῦ ἀπαιτεῖ καὶ τοῦ ὀλίγου μείναντος τὴν θυσίαν. Πολλάκις ἤθελεν ἀμφιβάλει τις, ὅτι εἶνε δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νὰ καταδιβάσῃ ἑαυτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, νὰ καταισχύνῃ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ διὰ τοιούτων κτηνωδῶν κλίσεων, ἂν δυστυχῶς δὲν ὑπῆρχον πλεῖστα καὶ ἀσπρὰ τῶν τοιούτων παραδείγματα.

Τὸ ἀνοίκειον αὐτὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας, ὅπερ, ὡς εἴρηται, ἐξασθενεῖ ἐνταύτῳ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, γίνεται συνήθης πηγὴ ἄλλων κακιῶν· καταπνίγει τὰ τρυφερὰ αἰσθήματα τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, ἐμποδίζει τὴν ἀκριβοῇ τῶν πατρικῶν καὶ μητρικῶν καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, ἐμποιεῖ ἀναλγησίαν καὶ σκληρότητα πρὸς τοὺς πένητας καὶ γεννᾷ τὴν ἐξαπάτην καὶ τὴν ἀδικίαν, ἅμα ἐλαττωθέντων τῶν ἀφθόνων πόρων, δι' ὧν πρὸ ὀλίγου ἦν δυνατὴ ἡ ἀσωτία, ἐπάγει δὲ πρὸς κακοῦργον πλεονεξίαν καὶ φιλαργυρίαν. Ἀλλὰ τίς δύναται ν' ἀριθμήσῃ τοὺς κρίκους τῆς ἀλύσεως τῶν πλημμελημάτων καὶ τῶν κακουργημάτων, ἣν σύρει κατόπιν αὐτῆς ἡ πρώτη κακία!

Ὁλεθριώτατα δὲ ἐνεργοῦσι τὰ παραδείγματα τοῦ πάθους αὐτοῦ καθὼς καὶ αἱ σχηματιζόμεναι ἕξεις παρὰ τοῖς νέοις. Ἀρκεῖ νὰ ἐμποιήσῃ τις ἅπαξ τοῖς παιδίοις τὴν πρὸς τὴν λιχνείαν κλίσιν, τὴν ἀγάπην τῶν νωγαλευμάτων, τῶν τρωγαλίων, ἵνα δώσῃ αὐτὰς ἐφόδιον τοῦ ὄλου

βίου των ἐπὶ ἀναντιρρήτῳ αὐτῶν βλάβῃ. Καὶ ἂν εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον μεταβολή τις πραγμάτων καταστήσῃ τοῖς οὕτω εἰθισμένοις ἀδύνατον τὴν πλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν των, ἢ κλίσις ὅμως, ἢ ἀρχαία ἕξις, παραμένει αὐτοῖς καὶ ἀναδεικνύει νέαν δυστυχίαν τὴν στέρησιν. Πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἄθλια αὐτὰ παιδιὰ ἀποκτῶσιν αἷμα διεφθαρμένον ὑπὸ τῶν τεχνιέντως παρασκευασθέντων δηλητηρίων φαρμάκων, καὶ καρποῦνται τὰ ἀποτελέσματα τοῦ προώρου καὶ ὑπερβολικοῦ τῶν νεύρων ἐρεθισμού. Ἀκολασία περὶ τὴν καθ' ἡμέραν δίαιταν, ἐπιθυμία ἀκατάσχετος ἵνα πληρώσωσι τὰς σωματικὰς ἡδονάς, ἰδοὺ ἡ κληρονομία αὐτῶν. Παρατηρήσατε τοὺς νέους, τὸ εἶδος τοῦ βίου αὐτῶν, τὰς κακίας των, τὰς διανοητικὰς αὐτῶν δυνάμεις, ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐνθα ἐπικρατεῖ ἡ περὶ τὴν τράπεζαν πολυτέλεια, παραβάλετε αὐτοὺς πρὸς τὴν νεολαίαν τῶν χωρῶν ἐκείνων, ὅπου ἡ ἐγκράτεια ἀποτελεῖ κοινὴν ἀρετὴν, καὶ θέλετε ἐκπλαγῇ βλέποντες τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πάθους τῆς γαστριμαργίας. Θέλετε ἀπαντήσῃ παιδιὰ, ἅτινα ἤδη αἰσθάνονται τὰ πάθη τῶν ἐφήβων, νεανίας καὶ νεάνιδας παρενοχλουμένους ὑπὸ τῶν ἀρρώστιων τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας, ἀνάπτυξιν πρόωρον, φυτὰ ἐφθικότα ὑποστέγων κήπων, μεϊράκια νομιζόμενα σοφὰ παρὰ καιρὸν, ἄνδρας ἄνευ ῥώμης ψυχῆς, οὐ σπανίως δὲ τὴν ἀηδίαν τοῦ ζῆν.

Εἴθε ἐγὼ ποτὲ νὰ μὴ γίνω ἐπιλήσμων τῆς ὑψηλῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀξίας, νὰ διαφυλάξω δὲ πάντοτε ἐμαυτὸν ἀπὸ τῶν πονηρῶν παθῶν, τῶν καταβιβαζόντων ἡμᾶς εἰς τὴν τῶν κτηνῶν τάξιν! Καὶ δὲν θέλω μὲν καταφρονήσῃ τῶν ἀπολαύσεων, ἃς μοὶ παρεσκεύασεν ὁ Θεός, δούς μοι τὴν αἴσθησιν τῆς γεύσεως, ἀλλ' οὐδέποτε θέλω λησμονήσῃ,

ὅτι ἡ τῆς γεύσεως ἡδονή ἐστὶν ἐκ τῶν ταπεινοτέρων, καὶ ὅτι ἔχω αὐτὴν κοινὴν μετὰ τῶν ἄλλων πλασμαίων, τῶν ἀμοιρουντων λόγου· θέλω δὲ ἐνθυμεῖσθαι, ὅτι λίαν ζωηρὰ κλίσις πρὸς τοιαύτην ἡδονὴν εὐκόλως ἐκπίπτει εἰς πάθος καὶ καθίστησιν ἡμᾶς ἀναισθήτους πρὸς τελειότερας ἀπολαύσεις.

Ἡ ψυχὴ μου ἀποτελεῖ τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, εἰς ἣν πάντα τὰ λοιπὰ ὑποτάσσονται. Ἀρκοῦντα ἔπραξα, ἂν μόνον ἐφρόντισα περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς μου καὶ τῆς υἱείας τοῦ σώματός μου. Πᾶσα κατάχρησις τῶν ἀπὸ τῆς τραπέζης ἡδονῶν ἐστὶ παραβίασις τῶν πρὸς τὴν ἀθάνατον ψυχὴν μου καθηκόντων μου. Πᾶσα κλίσις πρὸς λιχνείαν ἐστὶν ἄλυσις, κρατοῦσα ἡμᾶς δεδεμένους πρὸς τὰ γήϊνα καὶ τὰ φθαρτὰ καὶ κωλύουσα τὴν πρὸς τὰ οὐράνια ἐλευθέραν πτῆσιν τῆς ψυχῆς.

Εὐγενὴς ἐγκράτεια, ἔσο ἡ σύντροφός μου εἰς ὅλας τὰς ἀπολαύσεις μου. Χαρίεσσα ἀρετὴ, ἔσο ὁ φυλακτήριος ἄγγελος τῆς ψυχῆς μου καὶ τοῦ γήϊνου αὐτῆς περικαλύμματος! Διὰ σοῦ ἐξομοιοῦμαι καὶ πλησιάζω τοῖς γεραροῖς ἐκείνοις ἀδελφοῖς μου, ὧν ἔτι καὶ νῦν ὁ κόσμος εὐλογεῖ τὴν μνήμην· οὕτω δὲ θέλω προσεγγίξει τῷ θεῷ Δημιουργῷ τῆς ὑπάρξεώς μου, οὕτω θέλω ἀναβαίνει πρὸς Σὲ, ὦ Ἰησοῦ Χριστέ, ὅστις κατεφρόνησας τῶν ἡδονῶν τοῦ κόσμου, ἵνα καθαρώτερον ἀπολαύσης ὅλου τοῦ μεγαλείου καὶ ὅλης τῆς μακαριότητος τοῦ πνεύματος. Πόσον ἀπλοῦς ὑπῆρξεν ὁ βίος Σου! πόσον μετρία ἡ τροφή Σου! πόσον δὲ πλούσιος ἦσο ἐν τῇ πτωχείᾳ Σου, ὅτε τοῖς ὀλίγοις ἀρκοῦμενος εἶχες πάντοτε περισσεύοντα ἵνα ἔρχησαι εἰς βοήθειαν τῶν πενομένων καὶ πασχόντων ἀδελφῶν Σου! Σὺ ἀπέδειξας διὰ τοῦ μεγάλου παρδείγματός Σου,

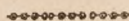
ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ δὲν περικλείεται ἐν τῷ κόσμῳ τῶν αἰσθήσεων, καὶ ὅτι αἱ ἐπίγειοι συμφοραὶ ἀφαιροῦσι μόνον γῆινα ἀγαθὰ, οὐδαμῶς δ' ἰσχύουσι νὰ προσβάλωσι τὰς ἡδονὰς τῆς ψυχῆς.

Ἡ περὶ τὴν τροφὴν καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν ἐγκράτεια καὶ σωφροσύνη μὲ καθιστῶσιν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τῶν περιπετειῶν τῆς τύχης, μοὶ παρέχουσι δὲ εὐφροσύνην καὶ θυμηδίαν καὶ ἐν αὐτοῖς τῆς πτωχείας τοῖς κόλποις. Ἐκεῖνος πλησιάζει τῇ Θεότητι, ὅστις οὕτω τὰ κατ' αὐτὸν διατίθῃσιν, ὥς πολλοῖς μὲν νὰ ἔρχηται εἰς βοήθειαν, αὐτὸς δὲ ὡς οἷόν τε ὀλιγωτέρων νὰ ἔχη χρεῖαν. Ὁ ἀβροδίαιτος, ὁ ἥττων σιτίων καὶ πότου, οὐ μόνον ἐστὶ δούλος τοῦ κτηνώδους αὐτοῦ πάθους, ἀλλ' αὐτὸς καὶ ἡ εὐδαιμονία του ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς εὐμενείας ἢ τῆς δυσμενείας τῶν ἄλλων· ὑπεξούσιος δὲ ὢν πολλῶν, διατελεῖ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν τε ὠρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τῶν καταστάσεων τοῦ ἀέρος.

Πάτερ οὐράνιε, οὔτε πλοῦτον, οὔτε ἐξουσίαν Σοῦ ζητῶ, διότι οὐδεμίαν ἔχω αὐτῶν χρεῖαν πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ παρόντος βίου· μόνον τὸν ἐπιούσιον ἄρτον ἐξαιτοῦμαι παρὰ Σοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν πλασμάτων Σου καὶ τὴν ἀναγκαίαν σύνεσιν ἵνα ἀπολαύσω τῶν ἀφθόνων δώρων Σου μετρίως καὶ εὐγνωμόνως, κατὰ τὸν παρὰ Σοῦ ὁρισθέντα σκοπόν. Ὡ! εἰσέτι κέκτημαι πλεονάζοντά τινα· διατί δὲν ποιῶ τὴν δέουσαν αὐτῶν χρῆσιν; Διατί δαπανῶ ὑπὲρ ἐμαυτοῦ πέραν τῶν ἀληθινῶν ἀναγκῶν μου; Διατί διαφθείρων ἐμαυτὸν διὰ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἄλλης θρύψεως, ἐξαρτῶ τὴν εὐδαιμονίαν μου ἀπὸ ὅλως τυχαίων περιστάσεων; Εἰσέτι ζῶσι πλεῖστοι τῶν ἀδελφῶν μου, οἵτινες, εἴτε ἐξ ἰδίας ἐνοχῆς, εἴτε ἐξ ἀλλοτρίας αἰτίας,

στεροῦνται καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, ἢ δὲν δύνανται νὰ δώσωσιν ὑγιεινὴν τροφήν εἰς τὰ πειναλέα τέκνα των. Διατί λησμονῶ αὐτούς; Ἄλλοι πάλιν, φεῦ! κατὰκεινται ἀσθενεῖς ἐπὶ κλίνης ὀδύνης. Ὁ οἶνος, τὸν ὅποιον μὴ διψῶν πρὸς μόνην ἡδονὴν καταρρόφῳ, ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ αὐτοῖς ὡς ῥωστήριον φάρμακον. Καὶ πῶς; θέλω κορέσει ἐμαυτὸν οἶνου βαρυτίμου, ἐνῶ ἀντὶ σταλαγμῶν τινων αὐτοῦ δύναμαι ν' ἀγοράσω τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ν' ἀποδώσω εἰς τὴν οἰκογένειάν του φιλόστοργον καὶ ἀναγκαῖον πατέρα, ἢ νὰ σώσω μητέρα ἔχουσαν ἀνήλικα καὶ ὀρφανὰ τέκνα; ὦ! τί ἔπραξα μέχρι τοῦδε; Πόσον ὀλίγον ἄξιος ἀνεδείχθην, πολυέλεε Θεέ, τῶν δώρων, ἃ δέδωκάς μοι! Φεῦ! ἐὰν ἐγὼ ἤμην ἐπὶ τοῦ κραθῶντος τῶν δυστυχῶν ἐκείνων καὶ ἂν ἔβλεπον αὐτούς ἐν τῇ εὐπραγίᾳ, ἐν ἣ ἔγὼ σήμερον διατελῶ, αὐτοὶ ἴσως ἤθελον εἶσθαι πρὸς ἐμὲ γενναιότεροι καὶ μᾶλλον ἐλεήμονες ἢ ὅσον ἐγὼ εἶμι νῦν πρὸς αὐτούς!

Ἄς σπεύσω, ἅς πράξω ἀγαθὰ, ἅς γίνω εὐεργέτης τῶν ἀδελφῶν μου! Θέλω διανέμει αὐτοῖς ὅσα μοὶ πλεονάζουσιν, ὅσα εὐκόλως δύναμαι νὰ στερηθῶ. Τὸ νὰ δύναται τις νὰ καθιστᾷ ἄλλους εὐτυχεῖς, εἶνε ἀληθὴς πλοῦτος. Ἄλλ' ἵνα τις ᾖ πλούσιος, ὀλίγας πρέπει νὰ ἔχῃ ἀνάγκας. Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δὸς ἡμῖν σήμερον τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον!

Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἡ ὁσφρησις.

« Καὶ ἀνοίσεις τὸν καρὸν ὅλων ἐπὶ τὸ θυσια-
στήριον, ὀλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ εἰς ὁσμὴν
εὐωδίας· θυσίασμα τῷ Κυρίῳ ἐστίν. »

(Ἐξοδ. ΚΘ', 18).

Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, ἄπειροι εἰσέτι ὄντες τῆς ἐπαλλη-
λίας τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων ἐν τῇ φύσει,
καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκδηλώσωσιν εἰς τὴν εὐεργετοῦσαν
τὴν ζωὴν Θεότητα τὰ πληροῦντα τὴν καρδίαν των αἰ-
σθήματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης, εἶδον μετ'
ἐκπλήξεως τὴν ὀμίχλην ἀναδαινύουσαν ἀπὸ τῶν ὀρέων
καὶ ἀπὸ τῶν κοιλάδων πρὸς τὰ νέφη, εἶδον τὸν καπνὸν
ἐν εἵδει μακρῶν στηλῶν αἰωρούμενον πρὸς τὰ ὕψη, ὅθεν
κατέβαινον αὐτοῖς αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου καὶ ἡ βροχὴ, ἡ
θερμότης, τὸ φῶς καὶ ἡ εὐφορία, ἔνθα ἔλαμπον αἱ ἀσρα-
παὶ καὶ ἀντήχουν αἱ βρονταί, ἔνθα τὸ οὐράνιον τόξον
παρίστα ἀψίδα θαυμαστῶς κεχρυσωμένην, καὶ ὑπέλαβον
ὅτι ἐκεῖ ὑπεράνω τῶν νεφῶν καὶ τῶν ἀστρῶν ἦν ἡ δια-
μονὴ τῶν θεῶν, οὓς ἐφαντάζοντο ὡς ὄντα παραπλήσια
τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ἰσχυρότερα αὐτῶν καὶ φύσεως ἀ-
θανάτου.

Τότε εἶπον οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι πρὸς ἀλλήλους·
« Οἱ Θεοὶ δὲν τρέφονται ἀπὸ τῶν ἡμετέρων βρωμάτων·
μόναι αἱ λεπτόταται ἐξατμίσαις φθάνουσι μέχρις αὐτῶν.

Τίνι τρόπῳ λοιπὸν νὰ προσελκύσωμεν τὴν εὐμένειαν αὐτῶν, ἢ νὰ δεῖξωμεν αὐτοῖς καρδίαν εὐγνώμονα; Ὅποια δῶρα δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν αὐτοῖς; »

Τότε ἐφευρέθη ἡ θυσία· ἦν δὲ αὕτη ἡ πρώτη τοῦ Θεοῦ λατρεία. Ἐπὶ καθιερωμένων βωμῶν προσέφερεν ὁ θνητὸς μετ' εὐλαδείας τὰς ἀπαρχὰς τῶν ποιμνίων καὶ τῶν καρπῶν αὐτοῦ, καὶ ἔβλεπε χαίρων τὰ ἀκροθίνια ταῦτα καίόμενα ὑπὸ τῶν φλογῶν καὶ ἡσθάνετο τὴν ἀπὸ τῶν θυμάτων κνίσσαν ἀναδαινουσάν πρὸς τὸν οὐρανόν. Προσέφερε δὲ καὶ λιβανωτὸν καὶ σμύρναν καὶ πᾶν ὅ,τι ἀνέπεμπεν ὁσμὴν ἀρωματικὴν καὶ ἡδεῖαν.

Ὁ διὰ τοῦ Μωσέως δοθεὶς νόμος διετήρησεν ἀπὸ τῆς παναρχαίας ταύτης λατρείας τὴν θυσίαν, διατάξας αὐτὴν οὕτω· « Καὶ ἀνοίσεις τὸν κριὸν ὅλον ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ὀλοκαύτωμα τῷ Κυρίῳ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας· θυσίασμα τῷ Κυρίῳ ἐστίν. » (Ἐξοδ. ΚΘ', 18).

Ἄλλ' ὅταν ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις ὑψηλοτέραν καὶ καθαρωτέραν ἀποκάλυψιν, ὅταν ἐδίδαξεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ πνεῦμα καὶ ὅτι ἐπομένως ἐν πνεύματι καὶ ἐν ἀληθείᾳ ὀφείλομεν νὰ λατρεύωμεν Αὐτόν, ὅταν ἐβεβαίωσεν, ὅτι καρδία καθαρά ἐστὶ μᾶλλον εὐπρόσδεκτος τῷ Θεῷ, ἢ ὀλοκαυτώματα καὶ ἱλαστήριοι θυσίαι, τότε ἔπαυσεν ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὑλικὴ λατρεία ἀντικατασταθεῖσα διὰ μιᾶς μόνης θυσίας, ἣν Αὐτὸς προσήνεγκεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου. « Αὐτὸς δὲ, μίαν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος ἕως τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ Αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν Αὐτοῦ· μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγιαζομένους. » (Ἐπιστ. πρὸς Ἑβρ. Ι', 12-14).

Ἔτι καὶ νῦν ὁμῶς εἰσὶν ἐν χρήσει αἱ θυσίαι παρὰ πλείστοις τῶν ἐθνικῶν. Ἡ τῶν θυομένων κριῶν κνίσσα φαίνεται αὐτοῖς τροφή ἀξία τῶν θεῶν. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀπαιδεύτων λαῶν πλάνη ἐστὶ τοσοῦτον μᾶλλον συγγνωστὴ, καθόσον αἱ αἰσθήσεις αἱ ἐκ τῆς ὁσφρήσεως πολλὴν ἔχουσι τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς ἐκ τῆς γεύσεως αἰσθήσεις. Ἀλλ' ἡμεῖς, οἱ χριστιανοί, πάντως ἄλλον ἔχομεν λόγον ὅπως θαυμάσωμεν ἐν ταῖς ἐντυπώσεσι τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁσφρήσεως τὴν δύναμιν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ. Ἡμεῖς ἀναγνωρίζομεν ἐν αὐτῷ τὴν πατρικὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας διατηρήσεως καὶ εὐδαιμονίας. Ὅσον δὲ ἀκριβέστερον ἐξετάζομεν καὶ τὸ αἰσθητήριον αὐτὸ τοῦ ἡμετέρου σώματος, τόσον περισσότερον ἀποκαλύπτονται ἡμῖν νέα θαύματα ἐν τοῖς θείοις τῆς φύσεως κατασκευάσμασιν.

Ἡ τῶν βρωμάτων ὁσμὴ, ἐφ' ὅσον μόνον διὰ τῆς ὁσφρήσεως λαμβάνεται, δὲν ἀποτελεῖ τροφήν· εἶνε ὁμῶς πρόδρομος καὶ προάγγελος τῶν εἰς τὴν γεῦσιν συμφορησόμενων. Τούτων ἕνεκα ἤνωσεν ἡ Θεία Πρόνοια στενῶς τὰς δύο ταύτας αἰσθήσεις καὶ ἔθετο τὰ ὄργανα αὐτῶν πλησίον ἀλλήλων. Οὐδεμίαν τροφήν δυνάμεθα νὰ φέρωμεν εἰς τὸ στόμα, χωρὶς ἡ ὁσμὴ αὐτῆς ν' ἀναγγείλῃ ἡμῖν ἂν ᾔνε πρόσφορος καὶ ὑγιεινὴ. Ἡ ὁσφρησις εἶνε, οὕτως εἰπεῖν, ὁ προβλεπτικός ὀφθαλμὸς τῆς γεύσεως. Ὅσα εἰσὶ δυσάρεστα εἰς τὴν ῥίνα ἀπορρίπτει ὁ οὐρανίσκος.

Ἀφ' ὅλων δὲ τῶν σωμάτων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς σχέσιν πρὸς ἄλληλα εὐρισκομένων, ἐξέρχονται ἀναθυμιάσεις ὁσμὴν ἀναπέμπουσαι. Τουτέστι πάντα τὰ σώματα ἐξατμίζονται ἐν μέρει εἰς ἄτομα, τοσοῦτον ὁμῶς λεπτὰ, ὥστε οὔτε ἡ ἀφὴ, οὔτε ἡ γεῦσις νὰ καταλάβῃ

αὐτὰ δύναται, καὶ ἵνα γίνωσιν αἰσθητὰ, ἀπαιτοῦνται νεῦ-
ρα εὐαίσθητότερα τῶν εἰς τὰ ἄλλα ὄργανα ἀνηκόντων.

Ἄν εἴχομεν ὄρασιν τοσοῦτον ἰσχυράν, ὥστε νὰ δια-
κρίνωμεν καὶ τὰ ἐλάχιστα μόρια, τὰ ἐν τῷ περιβάλλον-
τι ἡμῶς ἀέρι, ἠθέλομεν βλέπει νέον κόσμον. Ἡθέλομεν
βλέπει περὶ ἐν ἑκαστον σῶμα ἰδίαν ἀτμοσφαῖραν, κατὰ
τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτεταμένην, διακόπτουσιν καὶ
διασταυροῦσαν ἄλλας ἀτμοσφαίρας πολλῶν μυριάδων
μικροτέρων σωμάτων. Ἐκαστος ἄνθρωπος, ἑκαστον
ζῶον, ἑκαστον φυτὸν, καὶ αὐτὰ τὰ ὀρυκτὰ, ἠθέλον φαί-
νεσθαι ἡμῖν ἐντὸς κύκλου ἐκ λεπτοτάτων ἀτμίδων ἀπο-
τελουμένου, ἀπαραλλάκτως ὥς βλέπομεν ἐνίοτε ἐν καιρῷ
τεθολωμένου οὐρανοῦ τὴν σελήνην κύκλῳ ἀτμοῦ περιβε-
βλημένην. Ὁ ἡμέτερος ὀφθαλμὸς οὐδὲν τούτων ἀπάντων
διακρίνει. Νομίζομεν ὅτι βλέπομεν τὰ ἀντικείμενα διὰ
μέσου καθαρωτάτου ἀέρος, ὥς διὰ κενοῦ χώρου, ἐνῷ ἴσως
πλέουσιν ἐν τῷ περιέχοντι ἑκατομμύρια διαφόρων σω-
μάτων, ἅτινα ἡμεῖς ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ ἀνὰ πᾶσαν εἰς-
πνοὴν καὶ ἐκπνοὴν καταπίνομεν καὶ ἀποφυσῶμεν μετὰ
χειμάρρων ἀέρος, παραπλησίως τῇ φαλαίνῃ, τῇ διὰ τῶν
ρίνιων ἀλληλοδιαδόχως ἀπορρόφῶσι καὶ ἀνακοντιζούσῃ
κρουνοῦς θαλασσίῳ ὕδατος. Ὅταν ἀκτῖνές τινες τοῦ ἡ-
λίου μεμονωμέναι εἰσδύσωσιν ἐκ πλαγίου διὰ τῶν παρα-
θύρων ἐν τοῖς δωματίοις ἡμῶν, θαυμάζομεν ἀνακαλύ-
πτοντες εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ ἀέρος, τὸ μᾶλλον φωτει-
νόν, ὅλον ὀμιχλώδη κονιορτὸν καὶ κύματα ἐλαχίστων
πτίλων καὶ ἄλλων ἀγνώστων ἀτόμων αἰωρουμένων καὶ
λαμπόντων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ζῶμεν καὶ ἀναπνέο-
μεν καὶ ὣν τὴν ὑπαρξιν οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον αἰσθανόμεθα
ἐν τοῖς ἥττον φωτιζομένοις μέρεσι τοῦ ἀέρος. Ἐπίσης

μετ' ἐκπλήξεως βλέπομεν ἐν καιρῷ ψυχους τὴν ἀναπνοὴν ἡμῶν καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἐξερχομένην τοῦ στόματος ἐν εἵδει μικρῶν νεφῶν χρώματος μαργαρώδους, ἐνῶ αὕτη συνήθως μένει ἀόρατος τῷ ὀφθαλμῷ.

Αἱ ἐξατμίσεις αὗται, αἵτινες ἀκαταπαύστως ἐξακολουθοῦσι, σύγκεινται ἐκ μορίων ἀπὸ τῶν σωμάτων ἀποχωριζομένων, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀπείρως λεπτῶν, ὥστε ἡ ἀποχώρισις αὐτῶν οὐδεμίαν κατὰ τὸ φαινόμενον φέρει μεταβολὴν οὔτε εἰς τὸ μέγεθος, οὔτε εἰς τὴν μορφήν, οὔτε εἰς τὸ εἶδος τῶν σωμάτων. Καὶ ὁμῶς τὰ σώματα ταῦτα κατ' ἀνάγκην ἐλαττοῦνται, διότι ἀποβάλλουσι μέρη συστατικὰ αὐτῶν. Αἱ ἐξατμίσεις διαφόρων μετὰλλων, ὡς φέρ' εἰπεῖν τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ ὀρειχάλκου, εἰσὶ τῇ ὁσφρήσει καταληπταί. Ἐν τούτοις δύνανται ἐπὶ πολλὰ ἔτη νὰ διαρκέσωσι, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ διακρίνη αὐτὰς ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν ἢ νὰ βεβαιώσῃ ἡ τελειότερα στάθμη, ἀνεπαρκὴς οὔσα τὴν ἐλαχίστην τοῦ εἴρους αὐτῶν διαφορὰν νὰ ἀνέυρῃ. Περὶ δὲ τῆς μεγίστης τῶν σωμάτων διαιρετότητος μαρτυροῦσιν ἀρκούντως τὰ κοινότερα πειράματα. Ὀλίγον θεῖον, ὅσον μέγεθος πισαρίου, καίόμενον, πληροῖ ὁλόκληρον οἰκίαν τῆς ὁσμῆς αὐτοῦ, ὥστε τὰ ἐπ' ἄπειρον διαιρεθέντα μόρια αὐτοῦ ἀνακαλύπτει ἡ ὁσφρησις ἐκεῖ, ἐνθα ἀδυνατεῖ νὰ ἴδῃ αὐτὰ ὁ ὀφθαλμὸς.

Τὰ ἄνθη, τῶν ὁποίων ἡ ἀπόπνοια πληροῖ ὁσμῆς τὸ περιέχον, εἰσὶ περιβεβλημένα ὑπὸ ἰδίας ἀτμοσφαίρας, ἣτις πολλάκις ἐπὶ μακρὸν ἐκτείνεται διάστημα. Ἄμα ἡ εὐωδία αὐτῶν φθάσῃ μέχρις ἡμῶν, εὐρισκόμεθα ἐντὸς πυκνοῦ, εἰ καὶ ἀοράτου νέφους, ὅπερ ἀπ' αὐτῶν ἀδήλως πηγάζει. Φεῦ! φανταζόμεθα, ὅτι προέβημεν ἐπὶ πολὺ ἐν

τῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, πιστεύομεν, ὅτι αἱ ἀνακαλύψεις ἡμῶν εἰσι μεγάλαι, καὶ ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν δύναται τὰ ἐνδόμυχα τῆς φύσεως νὰ κατασκοπήσῃ· καὶ ὁμῶς μόλις ἡ ἀσθενὴς ἡμῶν ἀντίληψις περιφέρεται παρὰ τὸ ἐξώτατον καὶ παχὺ περικάλυμμα αὐτῆς. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἡμῖν μᾶλλον τὴν προαίσθησιν, ἢ τὴν γνῶσιν τῆς πραγματικότητος. Ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐκ τοῦ ἀπείρου Αὐτοῦ πλούτου ἔθετο ἐφικτὰ τοῖς ἀνθρώποις, εἰσὶ πλείοτερα ὅσων ἡμεῖς μετὰ τῆς ἄκρας φιλοπονίας καὶ καθ' ἅπασαν τοῦ μακροτέρου βίου τὴν διάρκειαν ἐργαζόμενοι δυνάμεθα νὰ περιλάβωμεν καὶ νὰ διερευνήσωμεν. Ἐπιτρέπει δὲ ἡμῖν ὁ Θεὸς μόνον νὰ προαισθανώμεθα τὴν ἀπειρίαν τῶν ἀποκεκρυμμένων ἡμῖν, ὅσα μίαν ἡμέραν, ἐν ἄλλαις περιστάσεσι καὶ ἀναλογίαις εὐρισκόμενοι καὶ τελειότεραις αἰσθήσεσι πεπροικισμένοι, θέλομεν θαυμάζει ὡς νέας ἀποδείξεις τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας Αὐτοῦ.

Ὅταν δὲ ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὁ περιέχων ἀήρ ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ὠκεανὸν συγκείμενον ἐκ πικτοειδῶν ῥευστῶν, θάλασσαν μεγάλην, ἐνθα πλέουσιν ἐν καταστάσει διαλύσεως ἀναρίθμητα σώματα, ζῶα, φυτὰ, ὀρυκτὰ, μέταλλα, ἔξεστιν ἡμῖν νὰ ἐκπληττώμεθα ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τοῦ πράγματος καὶ νὰ θεωρῶμεν ἀκατάληπτον, ὅτι δι' ἄλλων ἀγνώστων τῆς φύσεως δυνάμεων αἱ οὐσίαι αὗται αὐθις ἐνεργοῦσιν ὠφελίμως ἐπὶ τὴν ἔμψυχον καὶ τὴν ἄψυχον φύσιν· ὅτι ὁ ἀήρ καθίσταται ἀληθὴς τροφή τοῖς ἀνθρώποις, τοῖς ζώοις καὶ τοῖς φυτοῖς· ὅτι φυτὰ τινα, ὡς χάριν λόγου πολλὰ εἶδη βολεῶν, αὐξάνουσι καὶ φυλλοφοροῦσι κρεμαστὰ εἰς τὸν ἀέρα· ὅτι καθαρὸς οὐρανὸς αἴφνης καλύπτεται ἀπὸ νέφη, τὰ ὅποια δὲν βλέπει τις πῶς ἔλαβον σύστασιν, καὶ τὰ ὅποια αὐξάνουσι χωρὶς

νά φαίνεται πόθεν· ὅτι φλόγες πυρὸς καίουσιν ἐν μέσῳ τῶν νεφῶν καὶ χεῖμαρροι ὑδάτων ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καταπίπτουσιν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὁλοκλήρους χώρας κατακλύζουσι, δίκην θαλάσσης, ἥτις τὰ ὅρια αὐτῆς ὑπερέβη.

ὦ Θεέ, ὦ τῶν ἀπείρων θαυμασίων Δημιουργέ, ὅσον προσεκτικώτερον ἀτενίζω τὰ ὀλέμματά μου εἰς Σέ, τόσον ζωηρότερον αἰσθάνεται ὁ ἀσθενὴς νοῦς μου τὴν νηπιότητα αὐτοῦ, τόσον ἐναργέστερον βλέπω, ὅτι εὐρίσκομαι ἐπὶ μιᾷς τῶν κατωτέρων βαθμίδων ἐν τῇ κλίμακί τῶν παρὰ Σοῦ πεπλασμένων ὄντων! Δὲν δύναμαι νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν ἔργων Σου ἐκείνων, ὧν δέδοται μοι νὰ λάβω πείραν τῇ βοήθειᾳ τῶν διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ὀρισθέντων μοι αἰσθητηρίων ὀργάνων, χωρὶς νὰ πληρωθῶ ἐκστάσεως καὶ σεβασμοῦ, χωρὶς νὰ κατασταθῶ σύννους καὶ ὅλος τῇ Σῇ νὰ παραδοθῶ λατρείᾳ. Τίς εἰμι, Κύριε, ἵνα μιμνήσκη ἐμοῦ; Ὅποία ἐστὶν ἡ σμικρότης μου ἐν τῷ μεγαλείῳ τῶν ἔργων Σου! Ἀλλὰ Σὺ μ' ἐξήγαγες ἀπὸ τῆς οὐδενείας μου διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου Σου. Αὐτὸς μ' ἐδίδαξε νὰ Σὲ ἀγαπῶ καὶ νὰ Σὲ λατρεύω, ὡς τέκνον Σόν. ὦ Πάτερ τῆς ἀπειρίας, Σὺ εἶ καὶ ἐμὸς Πατήρ! Σὺ δὲν μ' ἐλησμόνησας, ὁ καὶ τῷ ἀοράτῳ ἀτόμῳ ὀρίσας ἴδιον ἔργον καὶ σκοπόν. Σὺ δὲν θέλεις μὲ λησμονήσει, οὔτε θέλεις μὲ παραμελήσει, Σὺ, ὅστις, ὅταν τὸ σῶμά μου ἀπὸ πολλοῦ θέλῃ εἶσθαι σεσηπὸς καὶ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη διαλελυμένον, θέλεις ἔτι διατηρήσει τὰ ἐν τῷ ἀέρι φερόμενα ἀρχικὰ αὐτοῦ μόρια, ἵνα ἐξ αὐτῶν νέα δημιουργήσης πλάσματα. Ναί, Πάτερ μου, ἔστιν ὄντως εὐγενὴς ἐνασχόλησις καὶ ἀξία τοῦ χριστιανοῦ, τὸ νὰ Σὲ ζητῇ τις ἐν ταῖς θαυμασίαις Σου ἔργοις καὶ ἐν τῇ παρατηρήσει τῶν ἡμετέρων αἰσθητη-

ρῖων νὰ μελετᾷ καὶ νὰ ἐρμηνεύῃ τοὺς ὑψηλοὺς Σου σκο-
πούς. Ἄνευ τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁσφρήσεως, ἀπεκρύπτε-
το ἡμῖν διὰ παντός ὁ μὴ ὁρατός κόσμος, καὶ τὰ θαυμα-
στότερα μεγαλουργήματα τῆς δημιουργίας Σου, τὰ με-
ταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ, ἔμενον σκοτεινὸν αἶνιγμα τῷ ἀν-
θρώπῳ.

Ὑμὴν ἀπαλός, λεπτὸς καὶ τρηματώδης περικαλύπτει
ἐνδον τὸ κοῖλον τῆς ρίνός. Ἐν τῷ ὑμένι αὐτῷ ἐκτείνεται
τὸ λεπτότατον ὕφασμα ζεύγους νεύρων καὶ κλῶνες ἐτέ-
ρου ζεύγους· ἀμφοτέρω δὲ τὰ ζεύγη ταῦτα ἀπολήγουσιν
εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Εἰσὶ δὲ τὰ ἄκρα τῶν νεύρων αὐτῶν
ἡλειμμένα μυξώδει ὑγρῷ καὶ οὕτω ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς
ἐπηρείας πεφυλαγμένα. Ταῦτα, ἅμα ὑπὸ τῶν ἐξατμί-
σεων τῶν σωμάτων ἐγγιχθῶσι, παράγουσι τὰς αἰσθή-
σεις ἐκείνας, ὧν τὰς ἐντυπώσεις ὀσμᾶς ἀποκαλοῦμεν.
Ἡ δύναμις τῆς ὁσφρήσεως ἐστὶν ἀνάλογος τῇ ἐκτάσει
καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ εὐαισθήτου ὑμένος, ἢ, κάλλιον εἰ-
πεῖν, τῆς τῶν νεύρων ὑφῆς ἐν τῇ πρὸς τὸ μέτωπον χώρα
τοῦ κοίλου τῆς ρίνός. Παρὰ τοῖς κρεωφάγοις ζώοις ὁ εἰ-
ρημένος ὑμὴν εὐρηται λίαν ἀνεπτυγμένος, ὥς, λόγου χά-
ριν, παρὰ τῷ κυνὶ, παρὰ τῷ λύκῳ, παρὰ τῇ ἀλώπεκι.
Τὰ δὲ ἄνευ σπονδύλων ζῶα δὲν στεροῦνται μὲν τῆς ὁ-
σφρήσεως, δὲν ἔχουσιν ὁμῶς γνωστὸν ἡμῖν πρὸς τοῦτο
ὄργανον. Εἰσέτι ἀγνοεῖται ποῖον μέρος τοῦ σώματος τῶν
ἐντόμων, τῶν σκωλήκων καὶ τῶν ὀστρακοδέρμων ἐστὶν
ἡ ἔδρα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος αἰσθήσεως. Καὶ ὁμῶς εἶνε
ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι τὰ πλάσματα ταῦτα ἔχου-
σι, καὶ μάλιστα εἰς ἀνώτατον βαθμὸν, τὴν δύναμιν αὐ-
τὴν, ἣτις ἐκπληροῖ παρ' αὐτοῖς τὸ ἔργον τῶν ὀφθαλμῶν
καὶ καταδεικνύει αὐτοῖς μακρόθεν τὸν τόπον, ἐνθα θέλου-

σι τύχει τῆς τροφῆς αὐτῶν. Τίς δὲν ἤξεύρει, ὅτι ἡ ἐξά-
 τμισις τοῦ μέλιτος καὶ τῆς ζακχάρεως, ἣν ἡμεῖς θήματα
 τινα ἀφροσθηκότες οὐδόλως αἰσθανόμεθα, ἐλκύει μακρόθεν
 ἀπὸ μεγάλων ἀποστάσεων τὰς μυῖας, τὰς μελίσσας, τὰς
 σφῆκας καὶ τοὺς μύρμηκας; Ἐνθα πτώμα ζώου σήπε-
 ται, συνάζονται ἐν τῷ ἅμα ἀπὸ μακροτάτω κειμένων
 τόπων αἱ στρατιώτιδες μυῖαι καὶ ἐναποθέτουσι τὰ ὠὰ
 αὐτῶν, ἵνα ὅταν γίνη ἡ ἐκκόλαψις αὐτῶν εὕρωσι τὰ νέα
 σκωλήκια ἐτοίμην τροφήν. Ὁ ἐν τοῖς ὕδασι πολύπους
 δὲν ἔχει ὀφθαλμούς· ὁμοιάζει δὲ ἐντὸς τοῦ γλυκέος ὕδα-
 τος, ἐν τῇ ἰνώδει αὐτοῦ κατασκευῇ, πρὸς φυτὸν μᾶλλον ἢ
 πρὸς ζῶον· καὶ ὅμως αἰσθάνεται τὴν προσέγγισιν σκω-
 ληκίου ἢ ἐντόμου, γινώσκει τὸν τόπον ἐνθα αὐτὸ εὐρί-
 σκεται, ἀπλόνει τοὺς ἐν εἴδει κλάδων βραχίονάς του,
 συλλαμβάνει, περιπλέκει καὶ κατεσθίει αὐτό.

Οὕτω καὶ ἡ δύναμις τῆς ὁσφρήσεως, ὥς ἡ τῆς γεύ-
 σεως, ἐνυπάρχει, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀνεπτυγμένη,
 ἐν ἅπασιν τοῖς ζώοις. Αὕτη ὁδηγεῖ πάντα τὰ ἐμψυχα εἰς
 ἀναζήτησιν τῆς κατοικίας, εἰς εὕρεσιν τῆς τροφῆς, εἶνε
 δὲ ἐν τῶν κυριωτέρων μέσων τοῦ Δημιουργοῦ πρὸς συν-
 τήρησιν τῆς ζώσης φύσεως. Διὰ τῆς ὁσφρήσεως ὁ κύων,
 ὁ ἀκόλουθος καὶ φίλος αὐτός τοῦ ἀνθρώπου, ἀναγνωρίζει
 καὶ διακρίνει τοὺς κυρίους του, ἰχνηλατεῖ τὰ ζῶα, διαγι-
 νώσκει τὴν ὁδὸν ἐν τοῖς ὅλως ξένοις αὐτῷ τόποις καὶ ἀν-
 ευρίσκει τὴν κατοικίαν του καὶ μετὰ πολυήμερον ὁδοιπο-
 ρίαν, καὶ τοῦτο, καίτοι κρατῶν τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὴν
 γῆν προσηλωμένους, καὶ οὐδόλως περιαὐτὸν βλέπων, καὶ
 πολλάκις ἐν βαθυτάτῃ νυκτὶ βαδίζων. Διὰ τῆς ὁσφρή-
 σεως ἀναντιρρήτως ὁδηγοῦνται οἱ ἀγελαῖοι ὄρνιας, οἱ ἐν
 τῷ αἰθέρι διαπορευόμενοι καὶ ἐκτεταμένους χώρας καὶ

πελάγη διαπερῶντες, καὶ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ αὐτῶν ἀνευρίσκοντες εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, οὐ μόνον τὴν χώραν τῆς γεννήσεώς των, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας καὶ τὰς φωλεὰς αὐτῶν τὰς ἰδίας.

Τῶν ἰχθύων ἡ ὁσφρησις εἶνε τοσοῦτον λεπτή, ὥστε καὶ ἐντὸς ταρασσομένων καὶ παταγούντων κυμάτων καὶ ἐν τῷ βάθει θολεροῦ καὶ βορβορώδους ὕδατος, ἐνθα δὲν εἰσδύει ὁ ὀφθαλμός, ἀνακαλύπτουσι πόρρωθεν τὸ ἐλάχισον ψῆγμα τροφῆς, καὶ ταχέως σπεύδουσι πρὸς τὸ μέρος ὅπου αὐτὸ κεῖται. Αἰσθάνονται δὲ τὸ ἐπὶ τοῦ ἀγκίστρου δέλεαρ πρὶν ἢ ἔτι ἰδῶσιν αὐτό, καὶ, ὡς γνωστὸν, ζαλίζει καὶ ναρκώνει αὐτοὺς ἢ ἐκ τῆς καννάδεως ὁσμῆς.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐξατμίσεων ἐπὶ τῶν ὁσφρητικῶν νεύρων εἰσὶ λίαν ποικίλα. Ἀλλ' οἱ ὑπερβολικοὶ καὶ συχνοὶ ἐρεθισμοὶ ἀμβλύνουσι τὴν δύναμιν καὶ τῶν νεύρων αὐτῶν, ὡς τὴν τῶν γευστικῶν. Εἰς τὰς πόλεις, ὅπου οἱ κάτοικοι μετὰ τῶν ποικίλων βιομηχανημάτων αὐτῶν ζῶσιν ἐστενωμένοι ἐντὸς σμικροῦ χώρου, ἡ ὁσφρησις σπανίως μένει τόσον λεπτή καὶ ἀνεπτυγμένη, ὅσον παρὰ τοῖς εἰς μεμονωμένους τόπους οἰκοῦσιν. Οἱ ναῦται ἀναγνωρίζουσι πολλάκις καὶ εἰς ἀπόστασιν ἐξήκοντα καὶ ἐβδομήκοντα λευγῶν τὴν προσέγγισιν ἀρωματοφόρων νήσων. Διηγοῦνται δὲ περὶ ἀγρίων τινῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἶχον τοσοῦτον λεπτὰ τὰ ὁσφρητικὰ αὐτῶν ὄργανα, ὥστε ἡμιλλῶντο πρὸς τὴν θαυμαστὴν τελειότητα τῆς τῶν κυνῶν ὁσφρήσεως.

Πᾶσα ὁσμὴ δὲν εἶνε ἐπίσης εὐάρεστος εἰς πάντας. Ὅ,τι τέρπει καὶ ἀναζωογονεῖ τινας, προξενεῖ ἄλλοις σκοτοδινίασιν. Ἀνθρωποὶ τίνες ἔχουσι τὴν οὕτω λεγομένην φυσικὴν ἀποστροφὴν, ἥτοι ἀκαταμάχητον ἀντιπάθειαν

κατὰ πραγμάτων τινῶν ὅλως ἀδιαφόρων ἑτέροις. Πολλάκις ἡ παράδοξος αὕτη ἀντιπάθεια ἐκδηλοῦται ἰσχυρῶς κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ ἀποστρεφομένου πράγματος, καὶ τοῦτο καίτοι παντελῶς ἀγνοούντων τοῦ τε πάσχοντος καὶ τῶν παρευρισκομένων τὴν αἰτίαν τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους ἀνακαλυφθῇ τὸ ἀντικείμενον τῆς τόσον ἰσχυρᾶς ἀποστροφῆς. Τοιαῦται ἀντιπάθειαι δὲν ἐξηγοῦνται, εἰ μὴ διὰ τῆς ὁσφρήσεως· καθὼς ἐπίσης εἰς τὴν αὐτὴν πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν αἰτίαν τὰ συμπαθητικὰ αἰσθήματα, αἱ αἰφνίδιοι κλίσεις ἀνθρώπων τινῶν πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους, ἢ πρὸς ζῶα καὶ πρὸς ἄψυχὰ πράγματα.

Καθόλου δ' εἰπεῖν, ἡ ἀξιόλογος αὕτη αἴσθησις τῆς ὁσφρήσεως, ἥτις ἀφ' ἑνός, ὡς εἴρηται, συνδέεται τοσοῦτον στενῶς μετὰ τῆς γεύσεως, μεγάλην ἔχει ἀφ' ἑτέρου σχέσιν πρὸς τὸ μνημονικόν. Τοῦτο δὲ γίνεται ἀρκούντως δῆλον ἐκ τῆς ιδιότητος, ἣν κέκτηται ὁ κύων ν' ἀναγνωρίζῃ καὶ ν' ἀνευρίσκῃ τὸν ἀπολεσθέντα κύριόν του, καὶ μετὰ πολλῶν ἐτῶν χωρισμόν, ἅμα διὰ τῆς ὁσφρήσεως δυνηθῇ ἐκ νέου ν' ἀνακαλύψῃ τὰ ἔχνη αὐτοῦ. Ἐπίσης ἀποδεικνύουσι τὴν σχέσιν ταύτην τῶν ὀργάνων τῆς ὁσφρήσεως πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ μνημονικοῦ οἱ ὁδοιποροῦντες ὄρνεις, οἵτινες διατρέχοντες ἡπείρους καὶ θαλάσσας ἀναγνωρίζουσι τοσοῦτον ἀσφαλῶς τὰς χώρας, εἰς ἃς εἶχον κατοικήσει, καὶ διακρίνουσιν ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης ἐπιφανείας τῆς γῆς τὸ μικρὸν σημεῖον, ἔνθα ἔχουσι κατεσκευασμένην τὴν φωλεάν των. Αἱ ἀγγελιαφόροι περιστέραί, τὰς ὁποίας μετακομίζουσιν εἰς πολλῶν μιλλίων ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν νεοσσιῶν των, ἅμα ἀπολυθεῖσαι, λαμβάνουσι τὴν πτῆσιν κατ' εὐθείαν πρὸς τοὺς περιστερῶνας

αὐτῶν. Ὅντως θαυμαστῶς ἀνεπτυγμένη ἐστὶν ἡ ὀσφρησις παρὰ τοῖς πτηνοῖς! Ἄν τὰ πολυάριθμα καὶ πολυποίκιλα τῶν πτηνῶν γένη, τὰ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς δάση καὶ ἀγροὺς περιπλανώμενα, δὲν εἶχον τὴν ὀσφρησιν τοσοῦτον τελείαν, δὲν ἤθελον βεβαίως ἀναγνωρίζειν τὴν νεοσσιὰν αὐτῶν μεταξὺ μυρίων ἄλλων, δὲν ἤθελον ἀνευρίσκει ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν τὴν λόχμην, τὸν θάμνον, τὸν κλῶνα τοῦ δένδρου ἢ τὴν φυλλάδα ὅπου εἶχον παρὰσκευάσει μετὰ τέχνης τὴν νυκτερινήν των κοίτην. Ματαίως ἤθελέ τις κλείσει καὶ καταστήσει ἀγνωρίστους τὰς ὑπογείους φωλεὰς καὶ τὰς καταδύσεις τῶν θηρίων ἢ τῶν ζώων τοῦ ἀγροῦ κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτῶν· τὸ ζῶον ἀνευρίσκει αὐτάς καὶ νέαν ἀνοίγει πρὸς αὐτάς ὁδόν. Ἡ μικρὰ μέλισσα, ἥτις ἀπὸ ἄνθους εἰς ἄνθος μεταβαίνουσα συλλέγει φιλοπόνως τὸ μέλι αὐτῆς, ὅταν φοβηθῇ τὴν προσεγγίζουσαν βροχήν, καὶ τακτικῶς περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς κυψέλην· οὐδεμία δὲ ἄλλη κυψέλη καθ' ὁδὸν ἐλκύει αὐτήν, ἐκτὸς μόνον ἐκείνης, ἔνθα ἡ ἰδία αὐτῆς οἰκογένεια κατοικεῖ καὶ ἐργάζεται.

Οὕτω, κατὰ τὴν σοφὴν τοῦ Θεοῦ διάταξιν, τὰ ἀόρατα ρεύματα τῶν εὐωδῶν ἐξατμίσεων ἀποτελοῦσι τὰς ὁδοὺς, δι' ὧν ὁδηγοῦνται ἀναρίθμητα πλήθη τῶν πλασμάτων Αὐτοῦ, ἅτινα ἄλλως ἤθελον ἀπολεσθῇ. Ὅργανον τάξεως κατωτέρας διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἡ δύναμις τῆς ὀσφρήσεως, οὗσα τελειότερα παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ζώων, ἀντικαθίστησι παρ' αὐτοῖς τὰς πολυεῖδεις γνώσεις καὶ τὰς πολυμηχάνους τέχνας τοῦ ἀνθρώπου, τὰς βραδέως καὶ μετὰ κόπου ἀποκτωμένας. Πόσον θαυμαστή ἐστὶν ἡ οἰκονομία τῆς φύσεως καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐλέπομεν αὐτήν! Ἄν ἐδίδετό τινι νὰ εἰσδύσῃ εἰς

αὐτὴν τῇ βοηθείᾳ τῶν ὀσφρητικῶν ὀργάνων εὐτελοῦς σκοληκίου, ὅποια θαυμάσια ἤθελον ἀποκαλυφθῇ αὐτῷ! Καὶ ἡμεῖς δὲ οἱ ἄνθρωποι, εἰς τὰ ἐν ἡμῖν συμβαίνοντα, δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῆς ὀσφρήσεως καὶ τῆς μνήμης συνάφειαν. Εὐωδία τις, ὁσμὴ τις ὅπως οὖν ἑκτακτος, φθάνουσα μέχρις ἡμῶν, φέρει αἴφνης εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν συμβάντα, τόπους καὶ πρόσωπα, ὧν πιθανῶς δὲν ἠθέλομεν μνησθῇ ἄνευ τῆς περιπτώσεως ταύτης. Διὰ τοιούτου ἐρεθισμοῦ τῶν ὀσφρητικῶν νεύρων διεγείρονται ἐν ἡμῖν ἀναμνήσεις ἐλαχίστων περιστάσεων τῶν παιδικῶν ἡμῶν χρόνων, ὁλόκληρον δὲ παρελθὸν ἐν λήθῃ κείμενον ἐξέρχεται ζωηρόν ὡς ἀπὸ τάφου.

Δὲν θέλγει δὲ ἡμᾶς, ὡς εἰκὸς, μόνον αἴσθημα ἡδυπαθείας καὶ σωματικῆς ἡδονῆς ὅταν ἀναπνέωμεν τὴν ἡδεῖαν πνοὴν τῶν ρόδων, τῶν ἰῶν, τῶν κρίνων καὶ τῶν καρυοφύλλων ἢ ἄλλων ἀρωματικῶν φυτῶν. Τί, ὅλως διάφορον καὶ ὑψηλότερον, διατίθῃσιν ἡμᾶς τότε πρὸς ἡδονὴν γαληνιαίαν, πνευματικὴν, ἀνέκφραστον· εἶνε δὲ τοῦτο ἡ μυστηριώδης ἔγερσις συγκεχυμένων ἀναμνήσεων, τῶν ὁποίων καὶ αὐτὴ ἡ ἀοριστία ἔχει τὸ θέλγητρόν της, εἶνε ἡ ἐπάνοδος τοῦ φανταστικοῦ εἰς παρελθόν, ἔνθα ὑπολάμπει ἡ εὐδαιμονία ἡμῶν, ἀλλ' ὅπερ ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ φωτὸς τῆς παρούσης ἡμέρας ἐπισκιαζόμενον, μένει ἀγνώριστον ἡμῖν ἐντὸς νεφελώδους χώρου. Ὅθεν ἡ μέθη, ἣν προξενοῦσιν αἱ εὐωδαὶ τῶν ἀνθέων, τῶν μύρων καὶ τῶν ἀρωμάτων, ἔχει τι ὅλως πνευματικόν. Αἰσθάνεται τις εὐγενῇ ἐνθουσιασμόν, νομίζει ἑαυτὸν ἀπηλλαγμένον τῶν σωματικῶν δεσμῶν καὶ κύριον τοῦ χρόνου καὶ τοῦ διαστήματος· ἀποκλίνει δὲ εἰς τὴν μελέτην, εἰς τὴν ποίη-

σιν τῶν αἰσθημάτων, εἰς τὴν ῥεμβασμὸν καὶ εἰς τὴν ἀναπόλησιν τοῦ παρελθόντος πλειότερον, ἢ ἐν τῇ καταστάσει πάσης ἄλλης μέθης, ἥτις ἐκ τῶν φαγητῶν καὶ τῶν ποτῶν προέρχεται, καὶ ἥτις δίδωσι τῷ ἀνθρώπῳ ἐνεργητικότητά τινα ἐν τοῖς παροῦσι καὶ μεγάλην τόλμην φαντασίας ἐν τοῖς ἀφορῶσι τὸ μέλλον.

Τὸ διανοητικὸν τοῦτο τῆς ὁσφρήσεως ἔργον φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε γνωστὸν τοῖς ζώοις. Διὰ τὰ ζῶα οὔτε ἀπολαυσις τοῦ παρελθόντος, οὔτε προαίσθησις τοῦ μέλλοντος ὑπάρχει. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ μνημονικὸν αὐτῶν, ὅπερ ἐνίοτε ὑπερτερεῖ τὴν μνήμην τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμεύει αὐτοῖς μόνον ἵνα ἀπολαύωσι τοῦ παρόντος καὶ ἵνα ὠφελῶνται ἐκ τῶν στιγμιαίων περιστάσεων.

Οὕτως ἄρα καὶ ἡ ἀπλῆ αὕτη αἴσθησις τῆς ὁσφρήσεως, ἥς νομίζομεν ὅτι ποιοῦμεν λίαν περιορισμένην χρῆσιν ἐν τῷ βίῳ, ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὴν διὰ τοῦ λόγου ὑπεροχὴν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ κόσμου τῶν ζώων, ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὴν πνευματικὴν ἡμῶν φύσιν, τὴν οὐδόλως οὔσαν δούλην τῆς παρούσης ὥρας καὶ οὐδαμῶς τυφλώττουσαν πρὸς τὸ παρελθόν καὶ πρὸς τὸ μέλλον, ἀλλ' ἀφθαρσίας τε καὶ αἰωνιότητος μετέχουσιν. Οὕτω ἡ αὕτη αἴσθησις ὁδηγεῖ τὸ μὲν ζῶον δι' ἀοράτων ὁδῶν πρὸς εὗρεσιν τῆς τροφῆς καὶ τῆς κατοικίας του, τὸν δὲ ἄνθρωπον πρὸς ἀναμνήσεις καὶ προαισθήσεις πρεπούσας τῇ ἀθανάτῳ αὐτοῦ ψυχῇ.

Ναὶ, ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ φύσεως εἶνε μᾶλλον πνεῦμα ἢ ὕλη ζωώδης· τοῦτο δηλοῦσι πάντα τοῦ Θεοῦ τὰ κατασκευάσματα· τούτου δ' ἕνεκα ἔδωκεν ὁ Δημιουργὸς τῷ ἀνθρώπῳ ἥττον τελείας καὶ ἰσχυράς αἰσθήσεις ἢ τοῖς ζώοις, ὅπως αὐτὸς ἀναπληροῖ διὰ τῆς

ἀναπτύξεως τοῦ νοός του τὸ ἀνεπαρκές τῶν σωματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων. Ἐπὶ τῷ αὐτῷ τέλει ἔρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον γυμνός καὶ ἄνευ φυσικῶν ὀπλῶν καὶ ἀφύλακτος, ὡς τὸ ἄπορον σκολήκιον. Ἡ γευστικὴ αὐτοῦ δύναμις δὲν εἶνε ἀνωτέρα τῆς τῶν κοινοτέρων ζώων, κατὰ τὴν ὁσφρησιν πλεῖστα ζῶα ὑπερέχουσιν αὐτόν, καὶ ὁ ὀφθαλμός τοῦ αἰετοῦ βλέπει ἀκριβέστερον αὐτοῦ.

Θεὲ παντοδύναμε καὶ ἀγαθέ! κατανοῶ τὸν νοῦν, ὅστις διέπει τὰ ἔργα Σου καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐμοῦ σώματος τὴν διοργάνωσιν. Τὰ πάντα τείνουσι πρὸς τὴν ἀληθῆ μου εὐδαιμονίαν, πρὸς τὸν θρίαμβον τῆς ἀθανάτου καὶ οὐρανίου φύσεώς μου κατὰ τῆς φύσεώς μου τῆς γῆτιν καὶ θνητῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μὲ διευθύνει ἀνὰ πᾶσαν πρωΐαν ἡ νέα ἀγάπη Σου· τὸν σκοπὸν αὐτὸν μοὶ δεικνύουσιν αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ· πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μὲ ποδηγετοῦσι τὰ θεῖα τῆς Δημιουργίας Σου κατασκευάσματα. Αἱ ἱεραὶ αὗται ὁδοί, καίτοι διάφοροι, εἰς τὸ αὐτὸ φέρουσι τέλος.

Καὶ ὁμῶς προσάκις ἀποπλανᾶται ὁ θνητὸς διὰ τῆς ἀμαρτίας ἀπὸ τῆς θείας ταύτης ὁδοῦ, ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ, τοῦ ὀρισθέντος ὑπὸ τοῦ Πλάστου του! ὦ Θεέ! πόσον ὁ ἄνθρωπος ἄθλιος καθίσταται, ὅταν αὐτὸς ἐαυτὸν καταδικάζῃ νὰ διάγῃ ἐλεεινὸν βίον μακρὰν τοῦ προορισμοῦ του καὶ εἰς τὸν γήϊνον βόρβορον προσκεκολλημένος! Ἀναισθητῶν πρὸς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν, καίτοι ὦν ἀθάνατον πνεῦμα, καὶ ὅλως παραδεδομένος ταῖς σωματικαῖς ἡδοναῖς, γίνεται κτῆνος, χωρὶς καὶ νὰ ἔχῃ τὴν τελειότητα ἐκείνην τῶν αἰσθήσεων, ἣν Σὺ ἀπένειμας εἰς τὰ λόγου ἀμοιροῦντα πλάσματα Σου.

Κύριε! θέλω ν' ἀγνίσω καὶ νὰ ὑψώσω ἐμαυτὸν ἐν τῇ

ἀληθείᾳ Σου, ἡ δὲ θεωρία τῶν θαυμασίων Σου πρὸς τὴν ἀλήθειαν ταύτην ὁδηγεῖ. Σὺ αὐτὸς εἶ ἡ ἀλήθεια, ἡ ἄκρα καὶ ἀγιωτάτη. Δὲν θέλω δὲ ἀποκάμει ζητῶν αὐτὴν καὶ διαγινώσκων αὐτήν. Οὕτω θέλω κατανοήσαι ἐμαυτὸν ἀκριδέστερον, καὶ δὲν θέλω ἀπομακρυνθῆ τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρίας. Ὡ Πάτερ μου, ἡ χάρις Σου γένοιτό μοι ἰσχύς, φῶς, ὁδηγός μου!

.....

ΡΤ'.

Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἡ ὄρασις.

« Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσιά Σου ἐκ τοῦ νόμου Σου. »

(Ψαλμ. ΡΙΗ', 18).

ΑΝΑΝΤΙΡΡΗΤΟΝ εἶνε, ὅτι ἡ ἀφή, ἡ γεῦσις καὶ ἡ ὀσφρησις μεγάλως συντελοῦσιν εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· οὐδεμία ὅμως τῶν αἰσθήσεων ἔχει πρὸς τοῦτο τοσαύτην ἐπιρροήν, ὅσῃν ἡ ὄρασις. Διὰ τῆς ὀράσεως ἐξοικειούμεθα κατὰ πρῶτον πρὸς ὅλον τὸν παρ' ἡμῶν κατοικοῦμενον κόσμον καὶ συγκοινωνοῦμεν ἀκριδέστερον μεθ' ἀπάντων τῶν πλασμάτων, ἅτινα συμμετέχουσι τῶν εὐεργετημάτων τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῆς ὀράσεως ἡ μνήμη ἡμῶν πλουτίζεται, τὸ φαντασικὸν γίνεται

ζωηρότερον, τὸ αἰσθημα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ καταλαμβάνει τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ πληροῖ αὐτὰς ἐνθουσιασμοῦ. Διὰ τῆς ὁράσεως θεωροῦμεν τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἀνεκλαλήτῳ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς Δημιουργίας Αὐτοῦ καὶ γινόμεθα αὐτόπται τοῦ ἐνεργοῦ ἀθύρματος τῶν πολυποικίλων αἰτιῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἐν τε τῷ συστήματι τῶν ὅλων καὶ ἐν ταῖς τύχαῖς τῶν ἀνθρώπων.

Ἵνα δεόντως αἰσθανθῶμεν τὴν ἀξίαν τῆς ὁράσεως, ἀνάγκη νὰ τεθῶμεν εἰς τὸν τόπον τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ. Ὑγιαίνοντες, εἰς οὐδὲν λογιζόμεθα τὴν ὑγείαν· νοσοῦντες δέ, τιμῶμεν αὐτὴν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο χρῆμα.

Ὅμοειδὲς καὶ ἀδιάκοπον σκότος ἀποκρύπτει ἀπὸ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου. Σκότος; Φεῦ! οὐδ' αὐτοῦ τοῦ σκότους δύναται ὁ δυστυχὴς αὐτὸς νὰ συλλάβῃ ἰδέαν. Ἄν ἐνόει τί ἐστὶ σκότος, ἤθελεν ἔχει τοῦλάχιστον ἐννοιάν τινα τοῦ σκοτεινοῦ χρώματος. Διὰ τὸν τυφλὸν δὲν ὑφίσταται σκότος εἰς τὴν ἀφῆν τῶν δακτύλων αἰσθητόν. Ἄν οἱ ἄνθρωποι, ἀντὶ ὀφθαλμῶν, εἶχον μόνον παρειάς, δὲν ἤθελεν ὑπάρχει δι' αὐτοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἡμέρα καὶ νύξ, φῶς καὶ σκότος. Οὐδὲν ἄλλο ἔχει ὑπαρξιν διὰ τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν, εἰ μὴ ὅ,τι αὐτὸς δύναται ν' ἀκούσῃ, νὰ ψηλαφήσῃ, νὰ γευθῇ καὶ νὰ ὀσφρανθῇ.

Εἰς μάτην ἡ μήτηρ τοῦ δυστυχοῦς, τεθλιμμένη, προσμεριδιᾷ καὶ προσκύπτει αὐτῷ κλαίονσα σιγαλά. Ἡ ὥραιότης τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου εἶνε ἄγνωστος τῷ τυφλῷ, ἀγνοεῖ δὲ οὗτος καὶ πῶς ἐξεικονίζεται ἡ ψυχὴ ἐπὶ τοῦ προσώπου. Οὐδὲ τὸ ἥμισυ τῆς γλώσσης, ἣν ἀκούει καὶ μανθάνει, ἐννοεῖ, ὅπως καὶ ἡμεῖς δὲν ἠθέλομεν ἐννοεῖ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀγγέλων, ἂν, τελειότεροις αἰσθητηρίοις πεπροικισμένοι ὄντες, ἠδύναντο νὰ λαλήσωσιν ἡμῖν

περὶ τῶν κατανοημάτων αὐτῶν. Οὐδεμίαν ἐναργῆ ἰδέαν τῶν χρωμάτων, τῶν μορφῶν καὶ τῶν διαστάσεων ἔχει ὁ τυφλογενής. Αὐτὸς δὲν γινώσκει, εἰ μὴ ὅ,τι διὰ τῶν δακτύλων τοῦ ψαύει. Διακρίνει τὰς ὥρας τοῦ ἔτους μόνον ἐκ τῆς θερμῆς, ὑγρᾶς ἢ ψυχρᾶς καταστάσεως τοῦ ἀέρος, τὰς δὲ ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας, μόνον ἐκ τοῦ ὕπνου καὶ ἐκ τῆς ἀγρυπνίας τῶν περὶ αὐτόν. Εἰς μάτην προσπαθεῖ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ὁρασιν. Τὸ οὗς αὐτοῦ διαγινώσκει τοὺς ἤχους, τοὺς μακρὰν ἢ τοὺς πλησίον, χωρὶς νὰ καταλαμβάνῃ τὴν αἰτίαν τῆς διαφορᾶς αὐτῶν. Διὰ τῆς ἀφῆς διακρίνει τὰ διάφορα χρώματα, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔχει ἰδέαν τῆς λαμπρότητος αὐτῶν· πρὸς διάκρισιν δὲ αὐτῶν παρατηρεῖ μόνον τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὑγρότητα, ξηρότητα, τραχύτητα, λειότητα. « Τί βλέπουσιν οἱ ἀδελφοί μου; ἐρωτᾷ ἑαυτόν. Εἰσὶ βεβαίως αὐτοὶ ὑπερτέρας ἢ ἐγὼ φύσεως καὶ ὁ κόσμος εἶνε δι' αὐτοὺς πολὺ μεγαλειότερος· αὐτοὶ ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ μανθάνωσι πρὶν ἐμοῦ πράγματα, τὰ ὅποια ἐγὼ εἰσέτι δὲν ἀκούω. »

Ὅποια δὲ ἐκστασις μετὰ θέλξεως καὶ φόβου μεμιγμένη κινεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ, ὅταν ἡ τέχνη κατορθώσῃ ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς του ! Ἀπεκαλύφθη αἰφνης αὐτῷ νέος τέως ἄγνωστος κόσμος, ἐδόθη αὐτῷ ἄλλη ζωή. Ἐκ νέου εὐρίσκεται αὐτὸς ξένος, ἀλλὰ νῦν εἰς ὥραιότητα τῆς γῆς χώραν. Ἐξίσταται ἑαυτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν πραγμάτων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου καὶ ἀναγκάζεται νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὰ περικυκλοῦντα αὐτόν. Νομίζει ἑαυτόν μετέωρον· δὲν ἠξεύρει ποῦ νὰ ζηριχθῇ, μὴ διακρίνων τὰ πόρρω ἀπὸ τῶν ἐγγὺς χειμένων. Ἀνθρωποι, δένδρα, οὐρανός, ἄρη, φαί-

νονται αὐτῷ ὡς μέρη μιᾶς μόνης γιγαντιαίας εἰκόνης. Ἐκτείνει τὴν χεῖρα ἵνα ψηλαφήσῃ τὸν ἥλιον καὶ ζητεῖ νὰ ἐναγκαλισθῇ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων. Ἀκούει φωνάς, φθόγγους, ἤχους, ἀλλὰ νομίζει ὅτι ὅλα τὰ ἀντικείμενα λαλοῦσι νέαν γλῶσσαν μέχρις ἐσχάτων ἄγνωστον αὐτῷ. Οἱ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κινούμενοι κλάδοι τῶν δένδρων, τὰ μετὰ ῥόθου κυλιόμενα κύματα τοῦ ποταμοῦ, ἡ ἐπὶ τῶν βράχων συντριβομένη θάλασσα, τὰ ζῶα καὶ οἱ ἄνθρωποι, τὰ πάντα φαίνονται αὐτῷ ὅτι ζῶσι ζωὴν ἑκτακτον, ἐξαισίαν· ἀλλ' ἀγνοεῖ εἰς ποῖα ἀνήκει τὸ δῶρον τῆς γλώσσης. Πατὴρ καὶ μήτηρ, ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ εἰσὶν αὐτῷ ξένοι· δὲν δύναται δὲ νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτῶν ὑπάρξεως, εἰ μὴ κλείων τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐν τούτοις ἡ λάμψις τῆς ἡμέρας ἐξαφανίζεται μετὰ τοῦ φωτοδότου ἡλίου· λόφοι, κοιλάδες, κῆποι, οἰκήματα, ἄνθρωποι, ὅλα γίνονται ἄφαντα· αὐτὸς δὲ μὴ ἐννοῶν τὴν νέαν ταύτην μεταβολὴν ἐρωτᾷ ποῦ ἔφυγον ταῦτα. Ἦδη βλέπει τὰ θαύματα τῆς νυκτός, τὸν οὐράνιον θόλον περιχρῶσις ἀστροῖς πεποικιλμένον, τὸ γοητευτικὸν φῶς τῆς σελήνης. Ἐκ δευτέρου εὐρίσκεται ἀπέναντι κόσμου ὅλως νέου αὐτῷ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμυδρὴς φέγγουσα φλόξ τοῦ λύχνου οὐχ ἥττον ἀήθης φαίνεται αὐτῷ, ἢ τὸ ὅλον στερέωμα μετὰ τῶν ἀναριθμήτων ἀκτινοβόλων κόσμων. Βλέπει, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ τὰ θαύματα ταῦτα· βλέπει, ἀλλὰ δὲν καταλαμβάνει τὰ ὁρώμενα.

Τοιαύτη τις ἔσεται ἴσως καὶ ἡ ἡμετέρα κατάστασις, ὅταν ὁ θάνατος ἀποσβέσῃ τὰς γηΐνας ἡμῶν αἰσθήσεις καὶ ἡ παντοδύναμος ἀγαθότης τοῦ Δημιουργοῦ δωρήσῃ ἡμῖν ὄργανα τάξεως ὑψηλοτέρας. Ἐν τῇ ἀπεκδεχομένῃ ἡμᾶς νέᾳ ζωῇ εἰσερχόμενοι, θέλομεν καὶ ἡμεῖς ὁμοιάζει

ἐκ γενετῆς τυφλῷ, ἀπολαμβάνοντι κατὰ πρῶτον τῆς ἐντυπώσεως τοῦ φωτός. Οὐτε ἡμᾶς αὐτοὺς, οὔτε τὸ θεῖον Σύμπαν θέλομεν ἀναγνωρίζει. Ἄγιον, ἄφατον θάμβος θέλει καταλάβει τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ὅταν αὐται αἰσθανθῶσι πόσον ἀτελῇ ἦσαν τὰ πρῶτα ἐπὶ τῆς γῆς σωματικὰ ὄργανα, δι' ὧν ἐπίστευον, ὅτι ἠδύναντο νὰ καταμετρήσωσι τὰ ἀμέτρητα ὕψη τῆς δημιουργίας. Δεχόμενος τὸ δῶρον τοῦ φωτός ὁ ἐκ γενετῆς ἐστερημένος ὁράσεως, ἀναγνωρίζει τὸ ἐλλειπὲς τῶν προτέρων αὐτοῦ ἀντιλήψεων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐνόμιζεν ἐκυτὸν λίαν πλούσιον. Ὡσαύτως καὶ ἡμεῖς, ἐκ νεκρῶν ἐγειρόμενοι ἐν δόξῃ, θέλομεν ἀναγνωρίσει τὴν πτωχείαν τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης φύσεως, ἥτις νῦν φαίνεται ἡμῖν τοσοῦτον πλουσίως πεπρoικισμένη.

Τὸ ὄργανον τῆς ὁράσεως, ὁ ὀφθαλμός, ἐστὶν ὄντως τεχνικωτάτης κατασκευῆς. Ὑμῖν, διαφανῆς μόνον εἰς τὰ ἔμπροσθεν, ὁ λεγόμενος κερατοειδὴς χιτῶν, περιβάλλει καὶ ὑπερασπίζει τὸ ὅλον τρυφερὸν κατασκευάσμα τοῦ βολβοῦ, ὅστις τῇ βοήθειᾳ μυῶν κινεῖται καὶ περιστρέφεται κατὰ βούλησιν τῆς ψυχῆς. Πλείστοι ἄλλοι λεπτότατοι ὕμενες ἐν μέρει μὲν ἐχόμενοι ἀλλήλων, ἐν μέρει δὲ κεχωρισμένοι ὑπὸ διαφανοῦς ὑγροῦ, κεῖνται ὀπισθεν τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος, ἰδίως ὁ χοροειδὴς χιτῶν, κυκλοτερῆς καὶ μελάγχρους, ἀποτελῶν τὴν ἱρὶν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ὑπάρχει στρογγύλη τις ὀπή, ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὅπισθεν τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ εὐρίσκεται ὁ κρυσταλλοειδὴς φακός, σῶμα διαφανές, ἐκ πολλῶν συγκεῖμενον ὕμενων ἐν σχήματι φακοῦ, καὶ μετ' αὐτὸν τὸ ὁμώνυμον ὑγρόν, ὅπερ ἐστὶ διαυγέστατον καὶ ἐντὸς κυψελοειδοῦς θήκης ἐγκεκλεισμένον. Τὸ δὲ ἐνδότατον ὄργανον

κὸν ὕφασμα τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀποτελεῖ ὁ ἀμφιβληστροειδῆς χιτῶν, οὗτινος ἡ εὐαισθησία ἐστὶ μεγίστη, διότι σχηματοῖζεται ὑπὸ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἀναχωροῦντος ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐπ' ἄπειρον διαιρουμένου. Μόνον διὰ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου ἀνακοινοῦται ἡμῖν ἡ αἴσθησις τῆς ὁράσεως, ὅταν τὸ φῶς, διερχόμενον διὰ τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος, διὰ τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ, διὰ τοῦ φακοῦ καὶ διὰ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς ὑγροῦ, φθάσῃ μέχρι τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος, ἐφ' οὗ ἐμφαίνονται ἀνέστραμμένοι αἱ τῶν ἀντικειμένων εἰκόνες.

Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη τοῦ ἀνθρώπου ἠδυνήθησαν ν' ἀναλύσωσι καὶ τὰ ἐλάχιστα τῆς κατασκευῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ νὰ προσδιορίσωσι τὸ ἔργον καὶ τὴν χρησιμότητα ἐκάστου στοιχείου αὐτοῦ. Ἐπ' ἀληθείας, οὐδὲν θαυμαστότερον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ ὀργάνου! Ἡ ἀνθρωπίνη τέχνη κατώρθωσε προσέτι ν' ἀποδώσῃ τὴν ὄρασιν εἰς τυφλοὺς διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ λεγομένου καταρράκτου, ἥτοι τῆς λεπτῆς ἐπιδερμίδος, τῆς σχηματιζομένης ἐπὶ τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος καὶ κωλυούσης τὴν εἴσοδον τοῦ φωτός. Ἀλλὰ τίνι τρόπῳ τὸ φῶς, ἐπενεργοῦν ἐπὶ τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου, ἀνακοινοῖ εἰς τὴν ψυχὴν τὰς ἰδέας τῶν τε χρωμάτων, τῶν μορφῶν καὶ τῶν διαστάσεων, μένει ζήτημα ἄλυτον, εἶνε ἐν τῶν ἀναριθμήτων θείων αἰνιγμάτων. Διαφορὰ σχεδὸν ἀνεπαίσθητος ἐν τῇ κάμφσει καὶ ἐν τῇ ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσει τῶν χιτῶνων τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀποτελεῖ μεγάλην διαφορὰν τῶν ἀντιλήψεων τοῦ ἐκτὸς ἡμῶν κόσμου· γεννᾷ τὴν μυωπίαν καὶ ἀποσκοτοῖ τὰ μακρὰν κείμενα, ἢ καθιστᾷ συγκεχυμένα καὶ σκοτεινὰ διὰ τὸν πρεσβύτην τὰ ἐγγύς, ἐναργῇ δὲ μόνον τὰ ἀφεστηκό-

τα. Ἡ δὲ ἐλαχίστη ἑλλειψις περὶ τὴν σύστασιν τοῦ τρυφεροῦ τῶν νεύρων ὑφάσματος ἢ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς ὑγροῦ ἄλλοιοῖ τὰς ἐντυπώσεις, τὰς προξενουμένας ὑπὸ τῶν χρωμάτων, ἢ ἐμποδίζει νὰ διακρίνη τις τὰς λεπτὰς διαφορὰς καὶ τὰς ἀποχρώσεις αὐτῶν.

Τί ἐστὶν ὄντως, πρὸς τὴν δύναμιν καὶ τὴν σοφίαν ταύτην τοῦ Θεοῦ παραβαλλόμενον, ὅλον τὸ πνεῦμα τῶν θνητῶν; Μυριάδες μυριάδων θνητοὶ γεννῶνται καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος ἀποχωροῦσι βίου, παντάπασιν ἀγνοοῦντες πόσον θαυμαστῶς κατεσκεύασεν αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ οὐδὲ μέλει αὐτοῖς περὶ τούτου. Παραπλήσιοι τοῖς ζώοις τοῦ ἀγροῦ βλέπουσιν ὡς αὐτὰ, ἀλλ' ὡς αὐτὰ οὐδέποτε ὑψοῦσι βλέμματα εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Δοτῆρα τοσοῦτων πολυτίμων ἀγαθῶν.

Καθὼς δὲ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἐνεργοῦσιν ἀμέσως καὶ διαφόρως ἐπὶ τῶν νεύρων τῆς ἀφῆς, τῆς γεύσεως καὶ τῆς ὁσφρήσεως, οὕτω παράγουσιν αὐταὶ ἐπὶ τῶν νεύρων τῆς ὁράσεως ἰδιαιτέρον τινα ἐρεθισμόν, οὗ τὴν αἰτίαν ἀποκαλοῦμεν φῶς. Ἀπαντα δὲ τὰ σώματά εἰσιν ἢ ἀφεγγῇ, παρ' ἄλλων φωτιζόμενα, ἢ αὐτόφωτα. Μόνον ὁμῶς τὸ ἀπὸ τῶν σωμάτων αὐτῶν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἡμῶν εἰσέρχόμενον φῶς καθιστᾷ αὐτὰ ἡμῖν ὁρατά. Ἐνθα τὸ φῶς λείπει, ἐπικρατοῦσι σκιά καὶ σκότος.

Αἱ τοῦ φωτός ἀκτῖνες εἰσι καθ' ὑπερβολὴν λεπταὶ καὶ διαδίδονται κατ' εὐθείαν γραμμὴν μετὰ παραδόξου ταχύτητος. Διατρέχει τὸ φῶς, κατὰ τὰ γενόμενα πειράματα, ὑπὲρ τὰς τριακοσίας χιλιάδας σταδίων κατὰ πᾶν δευτερόλεπτον, ὥστε ἡ ταχύτης αὐτοῦ ὑπερβαίνει ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ τὴν τοῦ ἤχου. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου φθάνουσιν ἀπὸ τοῦ τεραστίως ἀφ' ἡμῶν ἀπέχοντος φωτοβό-

λου αὐτοῦ ἀστέρος εἰς τὸν ἡμέτερον πλανήτην ἐντὸς ὀκτὼ ὥς ἔγγιστα λεπτῶν τῆς ὥρας. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου νομίζομεν ὅτι εἰσέτι βλέπομεν αὐτὸν, ἐνῷ δὲν βλέπομεν κυρίως εἰ μὴ τὰς πρὸ ὀκτὼ λεπτῶν ἀναχωρησάσας ἀπὸ τῆς ἐστίας αὐτοῦ ἀκτῖνας, αὐτοῦ τοῦ ἡλίου ἤδη ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα εὕρισκομένου. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πιθανῶς λάμπουσιν εἰς τὰ ἀχανῆ βάθη τῶν οὐρανῶν λαμπροὶ ἀστέρες, οὓς ὁμῶς δὲν βλέπομεν, ὥς μὴ φθάσαντος εἰσέτι τοῦ φωτός αὐτῶν μέχρι τοῦ ἡμετέρου πλανήτου. Ἄλλοι δὲ ἀστέρες ἴσως πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων κατεστράφησαν ἢ εἰς ἔτι μεγαλειτέρας ἀποστάσεις ἀπεχώρησαν, καὶ ὁμῶς φαίνονται ἐπὶ τοῦ στερεώματος, διότι αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες τοῦ φωτός, αἱ ἀπ' αὐτῶν ἀποχωρισθεῖσαι, εἰσέτι ἐξακολουθοῦσι τὴν πρὸς ἡμᾶς πορείαν των.

Ἴδου ἀληθῶς νέα καὶ μεγάλη δύναμις τοῦ Θεοῦ, αἰωρουμένη καὶ ἐνεργοῦσα ἐν τῷ τῶν ὄλων συστήματι. Ἐὰν ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ἐξατμίσεων καὶ ἡ λεπτότης τῶν οὐσιῶν, τῶν πανταχοῦ διεσπαρμένων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ διὰ τῆς ὀσφρήσεως ὀδηγουσῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐνοικοῦντα πλάσματα, μ' ἐκπλήττουσι, καὶ δικαίως, τί νὰ εἴπω περὶ τῆς μαγευτικῆς ὠραιότητος καὶ περὶ τῆς ἀκαταλογίστου ταχύτητος τοῦ φωτός, τοῦ διαχωμένου χειμάρρου δίκην ἐφ' ἧς ἀπασαν τὴν οἰκουμένην ἵνα ζωοποιήσῃ καὶ καθωραΐσῃ αὐτήν, τοῦ φωτίζοντος τὰς ἀπείρους ἀποστάσεις καὶ δεικνύοντος ἡμῖν τοὺς ἡλίους καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν καὶ θέτοντος εἰς συγκοινωνίαν καὶ ἄμεσον σχέσιν ἀναριθμήτους κόσμους μετ' ἄλλων ἀναριθμήτων κόσμων! Οὕτως οὐδὲν ὑφίσταται κενὸν ἐν τῇ ἀμετρήτῳ Κτίσει· τὰ πάντα, τὰ πλεῖστον ἀφεστηκότα καὶ τὰ πλησιέ-

στατα, εἰσὶ πλήρη ὑποκεκρυμμένων δυνάμεων, γέμουσι θαυμάτων, ἅπερ τὸ φῶς μεταδίδει καὶ ἀποκαλύπτει ἡμῖν! ὦ Πλάστα μου, καὶ γὰρ αὐτός, θαῦμα ὢν τῆς Σῆς Παντοδυναμίας, πῶς θέλω εξαρκέσει νὰ ἐμβαθύνω καὶ νὰ γνωρίσω καὶ τὸ ἐλάχιστον μέρος τοῦ μεγαλείου Σου, τοῦ ἐν τοῖς ἔργοις Σου ἐνταῦθα ἐκδηλουμένου μοι! Καὶ ἂν ἡ ζωὴ μου πολλὰς ἑκατονταετηρίδας διήρκει, καὶ ἂν ἡ ὑπαρξίς μου ὅλη ᾗτο μία μόνη καὶ ἀδιάκοπος θεωρία τῶν δημιουργημάτων Σου, ἅπαντα ἡ σοφία καὶ ὅλαι αἱ γνώσεις, ἃς ἡδυνάμην ν' ἀποκτήσω, ἤθελον εἶσθαι μόλις σμικρὰ ῥάνις τοῦ ὠκεανοῦ τῆς Σοφίας Σου, τοῦ ἄνευ ὀχθῆς καὶ χωρὶς πυθμένος. Καὶ ὁμῶς, φεῦ! πόσον βραχύς εἶνε ὁ ἐπίγειος βίος μου! ποσάκις αἱ μελέται μου καὶ αἱ σπουδαί μου διακόπτονται! ποσάκις ἡ ἐλαφρόνοια καὶ ἡ ἀδιαφορία μὲ ἀπομακρύνουσιν ἀπὸ τῆς ἀγιωτάτης τῶν ἀπολαύσεων, ἀπὸ τῆς βεβαιότητος καὶ ἀνεξαντλήτου ταύτης πηγῆς τῆς εὐδαιμονίας!

Μετὰ τῆς ιδέας τοῦ φωτός συνδέεται ἡ ιδέα τῶν χρωμάτων. Πρὸ πολλοῦ οἱ φυσιολόγοι προσπαθοῦσι νὰ ἐρμηνεύσωσι τὸ θαυμασιον αὐτὸ αἶνιγμα, τὸ καταθέλγον ἡμᾶς τοσάκις. Ἡλιακὴ ἀκτὶς μεμονωμένη, ὅταν, περιέσσειας τυχούσης, θλασθῇ ὑπὸ διαφανοῦς τινος σώματος, διαιρεῖται καὶ παριστᾷ ἑπτὰ διάφορα χρώματα, ἀπαρλλάκτως ὡς τὸ οὐράνιον τόξον, κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν· τὸ ἐρυθροῦν, τὸ ξανθόν, τὸ κίτρινον, τὸ πράσινον, τὸ κυανοῦν, τὸ πορφυροῦν, καὶ τὸ ἰοειδές. Εἶνε δὲ ἤδη βεβαιωμένον ὅτι τὰ χρώματα, ἅπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων βλέπομεν, εἰσὶν ἀπλῶς ἀποτελέσματα τῆς ἀντανεκλάσεως τοῦ φωτός· ἡγουν, ἐν ἄλλαις λέξεσι, τὰ χρώματα ὑπάρχουσιν ἐν τῷ φωτὶ καὶ οὐχὶ ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ φωτός φωτι-

ζομένοις σώμασιν. Ἐκαστον ἀντικείμενον, ἐφ' ὅσον ἀντανακλᾷ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν χρωματικὴν ἀκτῖνα τοῦ φωτός, παρίσταται εἰς τοὺς ἡμετέρους ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν χρωματισμόν. Οὕτω, πρᾶσινον φαίνεται ἡμῖν τὸ ἀντικείμενον ἐκεῖνο, ὅπερ, ἀποδεχόμενον ὅλας τὰς χρωματικὰς τοῦ φωτός ἀκτῖνας, ἀπωθεῖ καὶ ἀποπέμπει μόνην τὴν πρασίνην ἀκτῖνα. Σύμπασαι δὲ αἱ χρωματικαὶ ἀκτῖνες, ἀπὸ τίνος ἀντικειμένου ἀντανεκλώμεναι, σχηματίζουσι τὸ λευκὸν χρῶμα· τὸ δὲ σῶμα ἐκεῖνο, ὅπερ δέχεται μὲν πάσας τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός, οὐδεμίαν δὲ ἀντανεκλᾷ ἢ ἀποδίδει, παρίσταται μαῦρον, ἥτοι παντός χρώματος ἐστερημένον. Οὕτω ἐπίσης τὸ ἐρυθροειδὲς φῶς τῆς ἀνθρακιᾶς ἐρυθραίνει τὰ πρόσωπα τῶν περιεστώτων, ἢ δὲ φλόξ τῶν λύχνων καὶ τῶν κηρίων, ἐν ᾗ ἐπικρατοῦσιν αἱ κίτριναι ἀκτῖνες, ποιεῖ τὸ γλαύκινον, τὸ ἐρυθρόχλωρον καὶ τὸ ὑπόξανθον χρῶμα.

Καὶ ἐνταῦθα δὲ πόσον σοφῶς καὶ εὐεργετικῶς διένειμεν ἡ χεὶρ τοῦ Δημιουργοῦ τὰ διάφορα χρώματα ἐν τῇ φύσει! Ὅποια ποικιλία φωτός, ὅποιοι ἀποχρώσεις καὶ ὅποιοι συνδυασμοὶ χρωμάτων πρὸς εὐαρέσκεϊαν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἡδονὴν τῆς ψυχῆς! Ἄν τὸ φῶς δὲν εἶχε χρώματα ἢ εἶχεν ἓν μόνον, ἢ ὁρασις ἡμῶν ἤθελε κουρασθῇ, ἠθέλομεν δὲ συγχέει τὰ διάφορα ἐκτὸς ἡμῶν πράγματα. Τὸ πρᾶσινον χρῶμα πρὸ παντός ἄλλου χρώματος ἐνισχύει καὶ ἀναπαύει τὸ ὀπτικόν νεῦρον· διὰ τοῦτο ὁ οὐράνιος ἡμῶν Πατὴρ ἐχρωμάτισε διαφόροις ἀποχρώσεσι τοῦ πρασίνου τὸν φυτικὸν κόσμον, τὸν περιβάλλοντα ὡς ἱμάτιον ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σφαίρας ἡμῶν. Οὐδέποτε δὲ τὸ χρῶμα αὐτὸ ἡδύνει ζωηρότερον τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅσον κατὰ τὸ ἀναγεννώμενον ἔαρ, ἀφοῦ

ἐπὶ μακρὸν ἐστερήθημεν τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ ὀφείας.
Ἄλλ' ἐν ταῖς σκοτειναῖς τοῦ χειμῶνος ἡμέραις πέμπει
ἡμῖν ὁ Θεὸς τὴν λευκοτάτην χιόνα, ἵνα καταστήσῃ φω-
τεινότερας τὰς μακρὰς νύκτας τῶν πρὸς τοὺς πόλους ἀ-
πομεμακρυσμένων χωρῶν, τῶν ἐπὶ ὁλοκλήρους μῆνας
στερουμένων τοῦ ἡλιακοῦ φωτός.

Τὰ πλεῖστα τῶν ζώων ἔχουσιν, ὥσπερ ἡμεῖς, τὴν
αἴσθησιν τῆς ὀράσεως. Περί τινων σκωληκίων, παρ' οἷς
δὲν διακρίνεται κεφαλὴ, δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν
ὅτι ἔχουσιν ὄρασιν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν ζωῶ-
ν, διὰ τὰ ὁποῖα ἐν φύλλον ἐστὶν ὁλόκληρος κόσμος,
μία δὲ σταγὼν δρόσου μέγας ὠκεανός, καὶ ὧν ἡ ὑπαρ-
ξις μόλις διὰ τῶν ἰσχυροτάτων μικροσκοπίων γίνεται
δήλη, φαίνεται ὅτι ἔχουσιν ὀφθαλμούς· διότι, μ' ὅλην
τὴν ἀκαταλόγιστον ταχύτητα τῆς κινήσεώς των, ἀπο-
φεύγουσι πᾶσαν πρὸς ἄλληλα σύγκρουσιν, ὅπερ ὑποτίθη-
σιν ὅτι ὁπωσδήποτε βλέπουσι. Πόσον ἀπείρως σμικρὰ
καὶ τρυφερά καὶ θαυμαστὴ πρέπει νὰ ᾔηνε ἡ κατασκευὴ
τῶν τῆς ὀράσεως αὐτῶν ὀργάνων καὶ τῶν ὀπτικῶν αὐ-
τῶν νεύρων! Παρατηρήθη δὲ ὅτι ἀναλόγως τοῦ μεγέθους
αὐτῶν τὰ μικρὰ ζῶα ἔχουσιν ὀφθαλμούς μεγαλειτέρους
ἢ τὰ μεγάλα. Ὁ ὀφθαλμὸς τῆς μυίας ἰσοῦται πρὸς τὸ
εἰκοστὸν μέρος τοῦ σώματός της, ἐνῶ ὁ τῆς φαλαίνης
ἀποτελεῖ μόλις τὸ ἑκατοντάκις μυριοστὸν τοῦ ὑπερμεγέ-
θους ὄγκου της. Πολλὰ ἔντομα ἔχουσι τέσσαρα, ὀκτὼ
καὶ πλείότερα ὄμματα· τινὰ δὲ καὶ ἐπέκεινα τῶν ἑκατόν.
Εἰσὶ δὲ τὰ πολλὰ ταῦτα ὄμματα ἀναγκαῖα αὐτοῖς, διότι
καθὸ ἀκίνητα δὲν στρέφονται ὡς τὰ ἡμέτερα κατὰ δια-
φόρους διευθύνσεις πρὸς ἀντίληψιν τῶν περὶ ἀντικειμέ-
νων. Ἀλλὰ, καίτοι πολλαπλᾶ, τὰ ὄμματα ταῦτα δὲν

παριστῶσι πολλαπλᾶς τὰς εἰκόνας, ὥσπερ καὶ οἱ ἡμέτεροι δύο ὀφθαλμοὶ μίαν καὶ οὐχὶ διπλὴν παρέχουσιν ἡμῖν εἰκόνα τῶν ὁρωμένων.

Διαφέρει δὲ καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ κατὰ τὰς ἐξεις καὶ τὴν δίαιταν τῶν ζώων. Παρὰ τοῖς χερσαίοις ὁ ὀφθαλμὸς ἐστὶ πρὸς τὰ ἐξω κυρτός, ὅπως ἐκτείνεται ἡ ὄρασις αὐτῶν καμαροειδῶς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ πλαγίως· παρὰ δὲ τοῖς ἐντόμοις προέχει, ὅπως ταῦτα βλέπωσι καὶ ὀπισθεν αὐτῶν· παρὰ δὲ τοῖς ἰχθύσιν ἐστὶν ὀμαλός. Ζῶά τινα ἔχουσι τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀμετάβλητον· παρ' ἄλλοις δὲ, ὡς καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ, ἡ κόρη εὐρύνεται ἀκουσίως ἐν τῷ σκότει, ἵνα δεχθῇ ὁ ὀφθαλμὸς πλειοτέρας ἀκτῖνας τοῦ φωτός, συστέλλεται δὲ πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ὑπερβολικῶς προσβληθῇ τὸ ὀπτικὸν νεῦρον. Πολλὰ ἄλλα ἔχουσι τὴν κόρην πλατεῖαν καὶ ἀμετακινήτως ἀνοικτὴν, ὅπερ ἀναγκάζει αὐτὰ νὰ φεύγωσι τὸ πολὺ φῶς καὶ νὰ περιφέρωνται διαρκούσης τῆς νυκτός. Τὰ νυκτερόβια ταῦτα ζῶα ἐμψυχόνουσι τὴν ἐν τῷ σκότει φύσιν· διότι πανταχοῦ ἠθέλησεν ὁ Δημιουργὸς νὰ ἐπικρατῇ ἡ ζωή. Ἡ πανάγαθος Θεότης παρέσχεν ἐκ τῶν πλουσίων δώρων Τῆς ἐκάστω τῶν πλασμάτων Αὐτῆς κατὰ τὰς ἀνάγκας καὶ κατὰ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. Οὕτως ἔδωκεν εἰς τινὰ ζῶα ὄμμα ὀξυδερκέστερον τοῦ τῶν ἀνθρώπων· διότι παρὰ τοῖς ζώοις τὰ αἰσθητήρια ἀνάγκη πᾶσα ν' ἀντικαταστήσωσιν ὅ,τι παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ κατεργάζεται ἡ τοῦ πνεύματος ὑπεροχή. Ὁ σκώληξ διορύττων τὴν γῆν βλέπει ἐν τῷ σκοτεινῷ βάθει αὐτῆς καὶ ζῇ, καὶ τὸ πτηνὸν ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ αἰθέρος διακρίνει καθαρῶς τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κάτω κειμένην τροφήν του· ὁ δὲ ἀρπακτικὸς ὄρνις, ὁ εἰς τοσοῦτον ὕψος

ἀνιπτάμενος, ὥς μοῖς ὡς μαῦρον σημεῖον φαίνεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, βλέπει ἀπ' αὐτοῦ διακεκριμένως τὴν μικρὰν καὶ φαιὰν κορυδαλλίδα, ὑποσκιρτῶσαν μεταξὺ τῶν φαιῶν βῶλων τοῦ ἀγροῦ, καὶ ὡς ἀστραπὴ καταπίπτει ἐπὶ τῆς παρατηρηθείσης λείας.

Ἐν τούτοις παρὰ τοῖς ζώοις ἡ πολύτιμος αὐτῇ αἴσθησις μόνον ὡς ὄργανον πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς χρησιμεύει καὶ εἰς οὐδὲν ἕτερον. Ὁ ἄνθρωπος ἐπεκτείνει δι' αὐτῆς τὸν κύκλον τῶν γνώσεων καὶ τῶν αἰσθημάτων του. Τὸ ζῶον κύπτει εἰς τὴν γῆν, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ· ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπει. Ὁ ἄνθρωπος ὀρθὸς ὑψοῖ τὰ βλέμματα του πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὰ ἀχανῆ ἀποσήματα τοῦ ἀπείρου Σύμπαντος. Τὸ εὐγενὲς αὐτοῦ πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ προέρχεται καὶ πρὸς τὸν Θεὸν θέλει ἐπιστρέφει μίαν ἡμέραν, ὅταν τὸ θνητὸν αὐτοῦ περικάλυμμα καταρρέυσῃ εἰς κόνιν, ὅταν μεταβληθῇ εἰς γῆν, πρὸς ἣν συγγενεῦει. Διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ὁ ἄνθρωπος αὐξάνει τὸν θησαυρὸν τῆς πείρας του, ἐπανορθοῖ τὴν κρίσιν αὐτοῦ καὶ πλουτίζει τὸ φανταστικὸν αὐτοῦ διὰ νέων ἰδεῶν.

Νεκρὸς ἐστὶν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ζώου πρὸς τε τὸ τερπνὸν ἐν τῇ φύσει καὶ τὸ γλαφυρὸν ἐν τῇ τέχνῃ. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, καίτοι ἀσθενεστέραν ἔχων τὴν ὄρασιν ἢ πλεῖστα τῶν ζώων, βλέπει ὡς πρὸς τοῦτο κάλλιον παντὸς ζώου. Ὁ ἄνθρωπος βλέπει θαυμαστὴν τάξιν ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν πραγμάτων, ἅπερ παρέχει αὐτῷ ἡ οἰκουμένη, θαυμάζει δὲ τὰς καλλονὰς τῆς Κτίσεως. Πάλλει ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ αἰσθημάτων ἀγνώστων τοῖς ζώοις ἐν ὅφει τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τῶν ὑπὲρ τὰ νέφη ὑψουμένων, ἢ τῶν σκοτεινῶν βαράθρων, καθὼς καὶ ἐν ὅφει τερπνῆς

τοποθεσίας ἢ ἀνθρώπους, ἐν οἷς ἐκλάμπει ἅπασα ἡ ἀφελῆς τῆς φύσεως μεγαλοπρέπεια. Ἐν τούτῳ διακρίνεται ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὸς ἐπλάσθη ἵνα ἀναγνωρίζῃ καὶ αἰσθάνηται τὸ ὥραϊον καὶ τὸ ὑψηλόν, ἅτινα μένουσι κεκαλυμμένα εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἀλόγου ζώου, καὶ ἵνα ἀνακαλύπτῃ τὸν Θεὸν ἐν πᾶσι τοῖς ὀρωμένοις.

Πόσον ἄξιοι οἴκτου εἰσὶν οἱ δυστυχεῖς, οἱ τῶν ἰδίων παθῶν δοῦλοι, οἱ ἔχοντες ὀφθαλμοὺς μόνον ἵνα δίκην ζώων ζητῶσι τὴν τροφήν των καὶ ἐπιδιώκωσι σωματικὰς ἡδονάς! Περὶ αὐτῶν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ὀφθαλμοὺς ἔχουσι καὶ οὐ βλέπουσιν. (Εὐαγγ. κατὰ Μάρκον Η', 18). Αὐτοὶ ἐκτιμῶσι μόνον ὅ,τι προξενεῖ ἡδονὴν εἰς τὸ σῶμα ἢ αὐξάνει τὴν γηϊνὴν εὐπραγίαν· ὁμοιάζοντες δὲ ἐντελῶς πρὸς τὰ ζῶα, οὐδέποτε ὑψοῦνται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τῶν πτερύγων εὐσεβοῦς διανοίας. Δὲν ἀναισθητοῦσι μὲν πρὸς τὸ ὥραϊον, ἀλλ' ἀγαπῶσιν αὐτὸ μόνον διότι καὶ ἐφ' ὅσον θεραπεύει τὰ νεῦρα αὐτῶν. Καὶ ὁμῶς οὐδέποτε φαίνεται αὐτοῖς τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον τοσοῦτον ὥραϊον, ὅσον ὅταν ἐκφράζῃ τὰ αἰσθήματα ψυχῆς εὐγενοῦς καὶ ἐναρέτου.

Λέγεται, ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς εἶνε ὁ καθρέπτης τῆς ψυχῆς καὶ ὅτι ποιεῖ καταφανῆ ἢ προδίδει τὸν λογισμόν. Τῷ ὄντι, ἐξ ὅλων τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν ὁ ὀφθαλμὸς εἶνε τὸ ὄργανον, ἐφ' οὗ τὴν μεγαλειτέραν ἔχει ἐπιρρόην ἢ ἡμετέρα ψυχὴ. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ζωγραφίζονται τάχιστα καὶ ἀκουσίως ἅπαντα τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ πάθη ἡμῶν. Καὶ αὐτὸς ὁ ἐπιτηδειότερος ὑποκριτῆς ἀποκαλύπτεται διὰ τῶν βλεμμάτων του. Παρατηρήσατε τὸν θυμωμένον· ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐξέρχεται πῦρ καταναλίσκον. Ἰδέτε τὸν ἐνοχον· δὲν δύναται νὰ ἐμβλέψῃ κατὰ πρόσωπον ἄλλον. Ἰδέτε τὸν κακοήθη· ἀπο-

φεύγει τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων. Τούναντίον ὁ χρηστός, ὅστις οὐδένα ἔχει νὰ ἐντραπῇ καὶ οὐδεμίαν ἔχει ἐνοχλήν νὰ ἀποκρύψῃ, δεικνύει ἡμῖν τὸ καταφανές καὶ ἱλαρὸν καὶ φιλικὸν αὐτοῦ βλέμμα, τὸ πλήρες ἀθωότητος, ὥστε δύναται πᾶς τις νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τοὺς καθαροὺς αὐτοῦ λογισμοὺς.

Ὁ Θεὸς κύριον καὶ ὑψηλὸν σκοπὸν προέθετο καὶ ἐν τούτῳ τῷ θαυμαστῷ κατασκευάσματι τῆς φύσεως. Πλάσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, ἵνα ᾧσι κάτοπτρον τῶν ἐνδομύχων ἡμῶν αἰσθημάτων, οὐ μόνον ἠθέλησεν ὁ πανάγαθος Δημιουργὸς νὰ προφυλάξῃ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ δυσμενῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχοντος, ἢ νὰ προσκολλήσῃ ἡμᾶς τοῖς φαινομένοις ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ κατέστησε καὶ ἐξωτερικῶς τὴν μὲν ἀρετὴν ἀξιαγάπητον, τὴν δὲ κακίαν ἀποτρόπαιον, καὶ οὕτως ἔδωκε τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει νέον μέσον πρὸς ἀνατροφὴν αὐτοῦ. Ἡ τελειοποίησις τῆς ψυχῆς ἐστὶν αἰέποτε ὁ ὕστατος, ὁ μέγας σκοπὸς τῆς φύσεως. Ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς δὲν δύναται ν' ἀγαπήσῃ τὴν ἀρετὴν ἢ νὰ μισήσῃ τὴν κακίαν τοσοῦτον σφοδρῶς, ὅσον ἐκεῖνος, ὅστις βλέπει ζωηρῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ὁμοίου του ζωγραφισμένην τὴν μὲν ἀθωότητα ἐν ἀπάσῃ τῇ ἐπαγωγῇ αὐτῆς καλλονῇ, τὴν δὲ κακίαν ἐν ὅλῃ τῇ ἀσχημίᾳ καὶ τῇ λύμῃ αὐτῆς. Πᾶς ἄνθρωπος συναντῶν ἄλλον ἀναγινώσκει ἀμέσως καὶ ἐναργῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἀξίαν καὶ τὰς ιδιότητας αὐτοῦ, τὴν καλοκαγαθίαν ἢ τὴν πονηρίαν, τὸ ἄδολον ἢ τὴν ὑπουλότητα, τὴν εὐμένειαν ἢ τὴν δυσμένειαν. Περικυκλῶν δὲ ἡμᾶς ὁ Θεὸς καθ' ἐκάστην ὑπὸ τοσοῦτων ὁρατῶν εἰκόνων εὐγενῶν καὶ ἀγενῶν ψυχῶν, διεγείρει ἐν ἡμῖν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κατασταθῶμεν καὶ ἡμεῖς εὐγε-

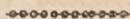
νέστεροι καὶ τελειότεροι, ἵνα γίνωμεν ἀρεστοὶ τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ὁμοίοις ἡμῶν. Καὶ ὁ μᾶλλον διεφθαρμένος τῶν ἀνθρώπων ἀποπειρᾶται νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν καθολικὴν ταύτην τῶν ὁμοίων του τάσιν. Τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἰσχὺς τοῦ ἠθικῶς ὠραίου ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς! Ἀλλ' ὁ κακοῦργος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὁ τὰ τῶν ζώων φρονῶν, λησμονεῖ τὴν οὐσίαν διὰ τὸν τύπον, τὰ ἔσω διὰ τὰ ἔξω, καὶ ἀντὶ νὰ καθαρίσῃ τὴν καρδίαν του, σχηματίζει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ καθίσταται ἐπιτήδειος ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ ὑποκρίνεσθαι. Καὶ ὅμως τὰ σαρκικὰ καὶ θηριώδη αὐτοῦ πάθη ἐκφαίνονται ἀκουσίως διὰ τοῦ προσωπείου τῆς ἀρετῆς, καὶ οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του διαστρεφόμενοι λαμβάνουσιν ἀποτρόπαιον μορφήν.

ὦ ὑπεραγία καὶ πανάγαθε Παντοδυναμία! ὅποσα καὶ ὅποια ἔπραξας ἔργα, ἵνα δι' ἐκάστου τῶν αἰσθητηρίων μου μὲ ἐπαναφέρῃς ἀνὰ πᾶσαν τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεώς μου στιγμὴν πρὸς τὸ μόνον ἀναγκαῖον, πρὸς τὴν ὕψωσιν τῆς ψυχῆς, πρὸς τὴν ἠθικὴν τελειότητα! Ὅποσα νουθετήματα καὶ ὑπομνήματα ἔθεσας περὶ ἐμέ, πλησίον μου ἢ μακράν μου, ἵνα μοὶ δεικνύωσι σαφῶς καὶ ἀκαταπαύστως τὴν ὁδὸν τῆς ἄκρας εὐδαιμονίας! Ἐὰν τοῦ ἐνὸς ὀλιγορήσω, ἄλλο παρίσταται ἵνα μὲ ὀδηγήσῃ. Ἔστιν ἄρα δύσκολον ν' ἀπομακρυνθῇ τις ἀπὸ τοῦ καὶ νὰ γίνῃ ἐπιλήσμων τοῦ θείου αὐτοῦ προορισμοῦ. Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος γίνεται σοὶ ἄπιστος καὶ διαφθείρει τὴν φύσιν του καὶ ἀπόλλυται ἐν ματαίοις ἔργοις. Ὁφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὠτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκούουσιν, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. ὦ! μὴ γένοιτο ἡ κατηγορία αὕτη νὰ ἐπιβαρύνῃ καὶ ἐμὲ! διότι, ἂν καὶ εἰς ἐμέ ἐφηρμόζετό ποτε τὸ λόγιον αὐτὸ τοῦ Σωτῆρος, ἤθελον ἀπολέσει

τὰ πάντα, ἤθελον ὀλοκλήρως στερηθῇ τοῦ σκοποῦ τῆς
 ὑπάρξεώς μου, ἤθελον εἶσθαι ἀνάξιος νὰ λογιζώμαι ἀγα-
 πητὸν πλάσμα Σοῦ τοῦ Πατρὸς τῆς Ἀγάπης.

Διάνοιζον, Κύριε, τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας μου, ὅπως ἀδιαλείπτως καθορῶ τὸ μεγαλεῖόν Σου καὶ τὸν αἰ-
ῶνιον σκοπὸν, τὸν παρὰ Σοῦ ὀρισθέντα μοι, ὅπως ἐλέπω
Σὲ ἐν τῇ τῆς δρόσου ψεκάδι καὶ ἐν τῷ ὅλῳ συστήματι
τοῦ Παντός, ἐν τῇ λαμπρότητι ἀπλοῦ ἄνθους καὶ ἐν τῇ
καταστρεπτικῇ θυέλλῃ, ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐν τῇ
μεταλλαγῇ τῶν ἡμερῶν καὶ ἐν ταῖς μεταβολαῖς τοῦ βίου
τῶν ἐθνῶν καὶ ἐνός ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων ! Ἡ σοφία
Σου, τὸ ἔλεός Σου, ἡ ἰσχὺς Σου, ἀποκαλύπτονται τῇ ἐ-
μῇ ψυχῇ καὶ εἰσδύουσιν εἰς αὐτὴν δι' ὅλων τῶν αἰσθή-
σεών μου. Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ λησμονήσω τὸν προορι-
σμόν μου καὶ τὰ διηνεκῇ νοητέματά Σου;

Αἱ αἰσθήσεις μου θέλουσί ποτε ἀπολεσθῇ, ἀλλ' ἡ ἀθά-
νατος ψυχὴ μου θέλει Σὲ ἀνεύρει· καὶ οἱ μὲν ὀφθαλμοί
μου δὲν θέλουσι βλέπει πλέον τὸν κόσμον, ἀλλ' ἐγὼ θέ-
λω Σὲ καθορᾶ εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα. Γένοιτο, γένοιτο!

ΡΔ'.

Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἡ ἀκοή.

«Καὶ ἐγενήθη ἐν τῷ εἶναι πνεῦμα πονηρὸν ἐπὶ Σαούλ, καὶ ἐλάμβανε Δαυὶδ τὴν κινύραν, καὶ ἔψαλλεν ἐν χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἀνέψυχε Σαούλ, καὶ ἀγαθὸν αὐτῷ, καὶ ἀφίστατο ἀπ' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν. »

(Α', Βασιλ. ΙΣΤ', 23).

Οὕτως ἐκφράζει ἡ Ἀγία Γραφή τὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς. Καὶ τίς ὄντως δὲν ἠσθάνθη τὴν δύναμιν αὐτὴν; Τίνα καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ψυχρᾶς ἀδιαφορίας δὲν ἀνύψωσε, δὲν ἐπλήρωσε θείου ἐνθουσιασμοῦ ἡ μουσική; Τίνα δὲν μετεβίβασεν ἡ ἀρμονία τῶν τόνων, ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ κόλπου ὑπερβαλλούσης χαρᾶς εἰς δάκρυα ἡσύχου μελαγχολίας, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν τοῦ βίου μεριμνῶν εἰς φαιδροτέραν τοῦ βίου ἔποψιν; Ἀλλὰ πῶς καὶ πόθεν τὸ γοήτευτικὸν κράτος τῶν ἤχων ἐπὶ τῆς ψυχῆς;

Οἱ φθόγγοι τοῦ ψαλτηρίου τοῦ Δαυὶδ διεσκέδαζον τὴν μελαγχολίαν τοῦ Σαούλ. Ὁ θόρυβος τοῦ πολεμιστηρίου παιᾶνος διεγείρει τὴν ἀνδρίαν τοῦ στρατιώτου. Οἱ σοβαροὶ ἤχοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς παρασκευάζουσι τὴν ψυχὴν εἰς ὑψηλὰς μελέτας καὶ εἰς θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμόν. Ἀσθενεῖς ἐθεραπεύθησαν τῇ δυνάμει τοῦ ἄσματος, καὶ ὡς ἐν λίκνῳ κινούμενοι ἐπὶ τῶν κυμάτων γλυκειάς μελωδίας πλεῖστοι παράφρονες ἀνέκτησαν τὸ ἀπολεσθὲν λογικόν των. Παρὰ τοῖς ἡμετέροις προγόνους

τὸ μάθημα τῆς μουσικῆς ἐθεωρεῖτο ὡς ὅρος πάσης ἐλευθερίου ἀγωγῆς, ἐπεβάλλετο δὲ ὑπὸ τῶν νόμων τῆς πολιτείας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καθαρῖζῃ τὰ ἦθη, νὰ ἀνυψῶνῃ τὰς ψυχὰς καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τοῦ διχοστατοῦντος πλήθους. Τότε ἡ μουσικὴ ἦν ἀπλουστέρα καὶ τὸ ἄσμα συμφωνότερον πρὸς τὴν φύσιν ἢ σήμερον. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, πολλάκις ἔνεκεν περισσοτεχνίας ἐλησμονήθη αὐτὸς ὁ σκοπὸς τῆς τέχνης, καὶ ἡ ἐπίπονος πολυμάθεια ἐθεωρήθη πολυτιμότερα τῆς φυσικῆς ἐπιρρόης τῆς μουσικῆς, ἥτις προώρισται ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ νὰ διεγείρῃ τὸ ὑπνώττον αἶσθημα καὶ οἰονεῖ νὰ μεταφέρῃ τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς τῶν τόνων ἀρμονίας εἰς οὐρανίους χώρας.

Πάντα τὰ ἔθνη, ἅμα ὑψωθῶσι βαθμίδας τινὰς ὑπεράνω τῆς ζώδους ζωῆς, εἰσὶν εὐαίσθητα πρὸς τὴν θεῖαν δύναμιν τῶν ἐντέχνως κατατασσομένων ἡχων. Ὁ εἰς τὰς ἐρημίας καὶ εἰς τὰ δάση ἐνδαισιώμενος ἄγριος ἄνθρωπος, μόλις δυνάμενος νὰ παράγῃ ἐκ τῆς γῆς τὰ ἀπολύτως πρὸς συντήρησίν του ἀναγκαῖα, γινώσκει τὴν ἐκ τοῦ ἄσματος ἡδονήν, καὶ πρὶν ἢ ἐφεύρῃ τὸ ἄροτρον, ἐπινοεῖ ὄργανα πρὸς ἐξαγωγήν εὐφωνικῶν ἡχων, καθηδυνόντων τὸ οὖς καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Παρ' ἅπασιν τοῖς λαοῖς, οἵανδήποτε καὶ ἂν ἔχωσι θρησκείαν, ἡ μουσικὴ ἀποτελεῖ ἀναγκαῖον στοιχεῖον τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν λατρείας· ἔστι δὲ ὅπως ἐσφαλμένη καὶ ἐπομένως κατακριτέα ἡ γνώμη ἐκείνων, οἵτινες νομίζουσιν ὅτι καθιστῶσι καθαρωτέραν τὴν δημοσίαν λατρείαν τοῦ Ὑψίστου, ἀπογυμνοῦντες αὐτὴν παντὸς ὅ,τι ποιεῖ ἐντύπωσιν τινὰ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων.

Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις εἶνε συγχρόνως πολίτης τῆς γῆς

καὶ πολίτης τοῦ οὐρανοῦ, κάτοικος τοῦ ἀπείρου καὶ κάτοικος κόσμου περιωρισμένου, ἔλαβε πνεῦμα, ἵνα ἐπικρατῇ τῶν γηίνων, ἔλαβε δὲ καὶ αἰσθήσεις, ἵνα δι' αὐτῶν τελειοποιῇ τὸ πνεῦμα. Ἀμφοτέρω δὲ τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτὸν στοιχεῖα, ἤγουν τό τε πνεῦμα καὶ ἡ σὰρξ, ἀμοιβαίαν καὶ ζωηράν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα ἐνέργειαν. Ἐνῷ ἡ κακία στολίζει ἐαυτὴν ἅπαντι τῷ κόσμῳ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἵνα φαρμακεύσῃ τὰς καρδίας, διατί θέλετε ν' ἀφαιρέσητε ἀπὸ τῆς ἀρετῆς τὰ ὄπλα, δι' ὧν αὕτη δύναται νὰ κολάσῃ τὰ πάθη καὶ νὰ κρατήσῃ τῶν γηίνων ἐπιθυμιῶν; Διατί νὰ καταφρονῶμεν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ναῶν καὶ νὰ παραμελῶμεν τὴν μουσικὴν ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ πνεῦμα, καὶ μόνον ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ πρέπει νὰ λατρεύωμεν Αὐτόν; Ναὶ ὁ Θεὸς πνεῦμά ἐστιν, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς δὲν εἶνε ἀπλῶς μόνον πνεῦμα. Ὑπάγεις, ἄνθρωπε, εἰς τοὺς ἐρήμους τόπους καὶ μόνος πολάκις προσεύχεσαι ἐνθέρμως ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ καρδίας· ἀλλ' ὅμως τί δίδει πτερὰ εἰς τὴν εὐσεβῆ ταύτην προσευχὴν σου ἐν τῇ ἐρημίᾳ, ἐν τοῖς κόλποις τῆς φύσεως; Ὅταν, ἐξεγειρόμενος τοῦ ὕπνου, μοναχὸς θαυμάζῃς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου, ὑπὸ τίνος ἐκφέρεσαι πρὸς τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἐνθερμον ταύτην λατρείαν τοῦ Ὑψίστου; Ὅταν ἀκούῃς ῥοθοῦντα τὰ ὕδατα, ἀναβλυζούσας τὰς πηγὰς, ὅταν βλέπῃς στήλας ἀτμῶν ἀναφερομένας ἀπὸ τῶν κοιλάδων ὡς καπνοὺς ὀλοκαυτωμάτων ἀναβαίνοντας ἀπὸ βωμῶν, ὅταν τὰ ὄντα σου ἡδέως προσβάλλωνται ὑπὸ τοῦ ψιθυρισμοῦ τοῦ φυλλώματος τῶν δένδρων ἢ ὑπὸ τοῦ ἄσματος τῶν κορυδαλλίδων, τῶν πρὸς τὴν χρυσολαμπῇ νεφέλην ἀνιπτα-

μένων, δὲν εἶνε ἡ τῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἤχων γοητευτική ἀρμονία, ἥτις κατέθελξε τὰς αἰσθήσεις σου, ἔφερεν εἰς ταχυτέραν κίνησιν τὸ αἷμά σου, ἐπλήρωσε δακρύων τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἐκάλεσε τὴν προσευχὴν σου ἐπὶ τὰ τρέμοντα χεῖλη σου; Εἶδες καὶ ἤκουσες τὸν Θεὸν ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς θείας Αὐτοῦ Χάριτος, καὶ αἱ αἰσθήσεις σου ἀνήγγειλάν σοι τὴν παντοδυναμίαν Αὐτοῦ.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ εὐγένεια καὶ τὸ κάλλος τῶν περικυκλούντων ἡμᾶς πραγμάτων ἀναντίρρητον ἔχουσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας ἡμῶν, ἔπεται ὅτι ἀναγκαιότατοί εἰσιν ὅροι τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν ναῶν, ἡ ἐπισημότης καὶ ἡ τάξις ἐν ταῖς ἱερουργίαις, ἡ τελειοποιήσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, καὶ ὅτι καθήκον ἀπαραίτητον ἔχει νὰ φροντίζῃ περὶ αὐτῶν πᾶσα Κυβέρνησις, περὶ πολλοῦ ποιουμένη τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν τοῦ λαοῦ.

Ἐξ ὅλων τῶν θελγόντων ἡμᾶς ἤχων οὐδεὶς ἐστὶ τοσοῦτον τέλειος καὶ ἐπαγωγός, ὅσον ἡ ἀνθρωπίνη φωνή. Διὰ τῆς φωνῆς ἐκδηλοῦται ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς ψυχῆς, πολλάκις αὐτὴ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου. Πᾶσα πάθησις, ὁ θυμὸς, ὁ ἔρως, ἡ λύπη, ἡ χαρὰ, ἴδιον ἔχει φθόγγον. Χωρὶς νὰ ἐννοῇ τις τὴν γλῶσσαν ξένου καὶ χωρὶς νὰ βλέπῃ αὐτόν, κρίνει περὶ τῶν κινήματων τῆς ψυχῆς του ἐκ τῶν διαφόρων τόνων, ἐκ τῆς βραδύτητος ἢ ἐκ τῆς ταχύτητος τῆς φωνῆς αὐτοῦ. Ὡσπερ δὲ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ζώοις. Τὸ πτηνὸν ᾄδει τὰ πάθη του, φαίνεται οἷονεὶ ἐξυμνοῦν τὸν πλάστην αὐτοῦ. Ὁ κύων ἐκφράζει διὰ διαφόρου εἵδους ὑλαγμοῦ τὰ διάφορα αὐτοῦ αἰσθήματα· τοῦ δὲ λέοντος ὁ βρυγμὸς ἐμ-

ποιεῖ τὸν τρόπον καὶ εἰς τὰ θρασύτερα τῶν θηρίων τῆς ἐρήμου.

Ὅτι δὲ εἰσι τὰ χρώματα καὶ αἱ μορφαὶ εἰς τὸν ὀφθαλμόν, τοῦτό εἰσιν εἰς τὸ οὖς αἱ φωναὶ καὶ αἱ λέξεις. Ἀλλὰ καθὼς ἡ ὄρασις ἐστὶν εὐγενεστέρα τῆς ὁσφρήσεως, καθὼς παρέχουσα τῇ ψυχῇ μεγαλείτερον ἀριθμὸν ἰδεῶν, οὕτω καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου ἕνεκα ἡ ἀκοή ἐστὶν εὐγενεστέρα τῆς ὁράσεως. Ἄνευ ἀκοῆς, δὲν ἤθελεν ὑπάρχει γλῶσσα· ἄνευ δὲ γλώσσης, ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ σαφήνεια ἐν ταῖς ιδέαις, ἀδύνατος ἡ ἀκριβοῆς ἀνακοίνωσις τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἐννοιῶν. Ἀληθῶς ἐν τοῖς δυστυχεστάτοις κατατάσσεται ὁ ἐκ γενετῆς κωφός· εἰς αὐτὸν μένει κεκρυμμένον τὸ ὠραιότερον μέρος τῆς Δημιουργίας. Οὐδεμία καρδία δύναται νὰ συγκοινωνήσῃ διὰ τῆς γλώσσης μετ' αὐτοῦ· οἱ παρελθόντες αἰῶνες δὲν ὑπάρχουσι δι' αὐτόν· οὔτε τὴν ἐξ αὐτῶν πείραν νὰ διδαχθῇ οὔτε τὰς ἀρετὰς αὐτῶν νὰ θαυμάσῃ δύναται ὁ κωφός. Ὁ δυστυχὴς ἐξοικειοῦται πρὸς τὰς συνηθείας τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, χωρὶς οὐδόλως νὰ ἐννοῇ τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν σημασίαν. Αἱ ιδέαι του εἰσὶ συγκεχυμέναι, διότι σαφές καὶ ὠρισμένον ἐστὶ μόνον ὅτι διὰ τῶν λέξεων ἐκφράζεται, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα εἰσὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀόριστα. Εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ μένει ἡ Θεότης, καθὼς καὶ πᾶσα λογικὴ καὶ ἠθικὴ ἀλήθεια, παχυτάτῳ πέπλῳ κεκαλυμμένη· μόλις ἔχει περὶ αὐτῶν σκοτεινὴν τινα προαίσθησιν. Ἡ ζωὴ αὐτοῦ συνίσταται ἐκ συνηθειῶν, σχεδὸν αὐτομάτων· ἡ δὲ φύσις καὶ ἡ ἀνθρωπότης εἰσὶ δι' αὐτὸν αἰνιγματῶδες θέαμα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ προερχόμενον, ἄνευ σχεδίου καὶ ἄνευ σκοποῦ.

Δόξα καὶ τιμὴ τοῖς καλοῖς κάγαθοῖς φίλοις τῆς ἀν-

θρωπότητος, οἷτινες ἐφεῦρον καὶ ἐφήρμωσαν τὴν θείαν ἐκείνην τέχνην, δι' ἧς ἐξάγεται ὁ κωφάλαλος ἀπὸ τῆς διανοητικῆς μονώσεως καὶ δίδονται αὐτῷ διὰ τῆς ὁράσεως αἱ περὶ τοῦ ἀοράτου κόσμου ἰδέαι, τὰς ὁποίας μόνον διὰ τοῦ θαυμαστοῦ μέσου τῆς γλώσσης ἀποκτῶμεν. Αἱ ὠραιότεραι δάφναι τῆς ἀγαθοποιίας ἀνήκουσιν εἰς αὐτοὺς τοὺς σωτῆρας ψυχῶν οὕτως εἰπεῖν ἀπωρφανισμένων. Οἱ μεγάλοι αὐτοὶ εὐεργέται τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οἱ προστάται τῶν δυστυχεστάτων αὐτῶν ὄντων, ἐκπληροῦσι θεῖον ἔργον, ὁδηγοῦντες αὐτὰ εἰς γινῶσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς.

ὦ Πάτερ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ταῦτα τὰ ὄντα εἰσὶ βεβαίως τέκνα Σα, καὶ αὐτοὶ οἱ δυστυχεῖς εἰσὶ κεκλημένοι παρὰ Σοῦ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν. Σκοτεινὴ καὶ ἀνεξιχνίαστός ἐστὶν ἡ βουλή Σου, καθ' ἣν ἔδωκας ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐνταῦθα ὄργανον ἀτελές. Διὰ τοῦ παραδείγματός των μανθάνομεν πόσον μεγαλόδωρος ἐφάνης πρὸς ἡμᾶς, χορηγήσας ἡμῖν τὸ μέσον ὅπως φθάνουσι μέχρι τοῦ βάθους τῶν ψυχῶν ἡμῶν αἱ φωναὶ τῆς φύσεως, ἡ φανερά αὕτη ἀποκάλυψις τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀγαθότητός Σου.

Ἀκατάληπτος, ὥσπερ τὰ μέγιστα καὶ τὰ ἐλάχιστα τῶν ἔργων Σου, ἐστὶν, ὦ Θεέ, καὶ ἡ εὐγενεστάτη αὕτη τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ἤθελεν εἶσθαι δυνατὴ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς συγκοινωνία τῶν πνευμάτων, οὐδὲ ἤθελε φέρει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος τὸν λόγον τῆς θείας Σοφίας.

Ματαιῶς ἐξετάζομεν τὴν κατασκευὴν τοῦ τεχνικοῦ ὀργάνου, δι' οὗ φθάνουσιν εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν οἱ τόνοι, οἱ συγκινοῦντες, διδάσκοντες καὶ ἀνυψοῦντες αὐτήν. Δό-

νησις τῶν σωμάτων, μεταδιδομένη εἰς τὰ μόρια τοῦ ἀέρος, προσβάλλει τὸ οὖς, κατεσκευασμένον καταλλήλως ἐν τῇ ἐξωτερικῇ μορφῇ, ἵνα δέχεται τοὺς ἤχους καὶ φέρῃ αὐτοὺς ἀνελλιπεῖς διὰ λαβυρίνθου συνηρμολογημένων κοιλωμάτων πρὸς τὴν ἐντὸς αὐτῶν ἐναποτεθειμένην νευρικὴν οὐσίαν. Ἡ ἐνταῦθα γινομένη συγκλόνησις, μεταβιβάζομένη ἀμέσως εἰς τὴν ψυχὴν, ἀποτελεῖ αἴσθησιν, ἣν ἀποκαλοῦμεν ἀκοήν.

Ὁ ἀήρ, ἐντὸς καὶ διὰ τοῦ ὁποίου διαδίδονται οἱ ἤχοι, ὁμοιάζει ἀοράτῳ καὶ διηνεκῶς διασαλευομένῳ πελάγει, ἐν ᾧ ζῶμεν καὶ ἀναπνέομεν. Καθὼς δὲ, ὅταν ρίψῃ τις πέτραν εἰς τὸ ὕδωρ, ταράσσεται ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ καὶ σχηματίζονται ὑδάτινοι κύκλοι, οἵτινες ὁλονὲν μακρὰν προβαίνουσιν, ἐκτείνονται καὶ βραδύτεροι γίνονται, οὕτω καὶ ὁ ἐν τῷ ἀέρι ριπτόμενος ἤχος διαπερᾷ καὶ σαλεύει αὐτόν. Ἐὰν ἡ ὄρασις ἡμῶν ᾗτον ὀξυτέρα, ὥς νὰ καθορῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ ἤχου σχηματιζόμενα αἰρία κύματα, καθὼς βλέπομεν τὰς κινήσεις τοῦ ὕδατος, ἠθέλομεν ἀνακαλύψει νέα θαυμάσια φαινόμενα, περὶ ὧν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχομεν ἰδέαν. Ἄνευ ἀμφιβολίας ὁ ἤχος, διατρέχων τὸ περιβάλλον ἡμᾶς στοιχεῖον, σχηματίζει ἐν αὐτῷ κανονικὰ σχήματα. Δυνάμεθα δὲ νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τούτου ἐκ τῶν θαυμαστῶς κανονικωτάτων σχημάτων, τῶν σχηματιζομένων ἐπὶ ὑελίνης πλακὸς, ἐφ' ἧς ἐτέθη λεπτὴ ἄμμος, καὶ ἧς τὰ ἄκρα κρούονται διὰ πλήκτρου τετραχόρδου μουσικοῦ ὀργάνου, καὶ τοῦτο καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἤχος ταράσσει τὴν ὑελον. Ὁ αὐτὸς ἤχος τὰς αὐτὰς πάντοτε σχεδιάζει γραμμάς, τὰ αὐτὰ σημεῖα, τοὺς αὐτοὺς ἀστερίσκους, τοὺς αὐτοὺς κύκλους διαγράφει, ἐνῷ οἱ ἀπ' ἀλλήλων διαφέροντες ἤχοι ἀλλοίως πα-

ράγουσι μορφάς. Τὰ αὐτὰ δὲ φαινόμενα, ἅτινα παράγονται ὑπὸ τῶν δονήσεων τῆς ὑέλου εἰς ἐπίπεδα σχήματα, λαμβάνουσιν ὑπαρξίν κατὰ πᾶσαν πιθανολογίαν καὶ ἐπὶ τῶν κυματισμῶν τοῦ ἀέρος, ἀλλ' εἰς μεγάλην ἀναλογίαν καὶ πανταχόθεν κατὰ τε βάθος, ὕψος, μῆκος καὶ πλάτος.

Καθὼς, καίτοι δύο ἔχοντες ὀφθαλμοὺς, ἀπλὴν βλέπομεν τὴν εἰκόνα τῶν ἀντικειμένων, οὕτω καὶ τὰ ὠτα ἡμῶν ἀπλοῦν ἀκούουσι τὸν ἦχον. Πόση ἄρα ἀκαταμέτρητος συμφωνία, πόση ἀκρίβεια πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ κατασκευῇ τῶν σωλήνων καὶ τῶν νεύρων τῶν ἀκουστικῶν! Ἡ ἐλαχίστη καὶ ὅλως ἀόρατος τοῖς ἡμετέροις ὀφθαλμοῖς διαφορὰ ἤθελεν ἐπιφέρει σύγχυσιν τῶν ἠχων. Οὕτω ἀπαντῶμεν ἐνίοτε ἀνθρώπους, οἵτινες καθόλου μὲν εὐκόλως καὶ ἀκριβῶς διακρίνουσι τοὺς μακρόθεν καὶ τοὺς ἐκ τοῦ πλησίον ἦχους, δὲν ἀκούουσιν ὅμως αὐτοὺς ἐν ὅλῃ τῇ καθαρότητι αὐτῶν· τοῦτο δὲ φαίνεται μάλισα, ὅταν αὐτοὶ δοκιμάζωσι νὰ ἐπαναλάβωσι τόνους διὰ τῆς φωνητικῆς μουσικῆς. Ἡ κακὴ ἀκοὴ φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ σμικρᾶς τινος διαφορᾶς κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν τῶν δύο ἀκουστικῶν ὀργάνων· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐλαττώματος τούτου ἤθελεν ἐκλείψει, ἂν ἡδυνάμεθα ν' ἀκούσωμεν διὰ τοῦ ἐνὸς μόνον ὠτός.

Ἡ ὁσφρησις, ἡ ὄρασις καὶ ἡ ἀκοὴ δικαίως ἀποκαλοῦνται εὐγενέσταται τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων, διότι τὰ μάλιστα πλουτίζουν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν διὰ πλείστων ἐντυπώσεών τε καὶ γνώσεων. Καθὼς δὲ ἡ μὲν ὁσφρησις συνδέεται στενώτατα πρὸς τὸ μνημονικόν, ἡ δὲ ὄρασις φέρει εἰς τὸ μνημονικόν καὶ εἰς τὸ φανταστικόν ἡμῶν τὴν περισσοτέραν τροφὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, οὕτω καὶ ἡ τῆς ἀκοῆς αἰσθησις, οὐ μόνον μεγάλην ἔχει ἐπιρ-

ροήν ἐπὶ τῆς μνήμης καὶ ἐπὶ τῆς φαντασίας, ἀλλὰ καὶ
μεγάλως ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῶν αἰσθημάτων καὶ ζωοποιεῖ
αὐτά.

Τίς ὁμῶς θέλει τολμήσει νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν μυστη-
ριώδη συναφὴν τῶν ἐξωτερικῶν ἤχων καὶ τῶν ἐνδομύ-
χων αἰσθημάτων τῆς ψυχῆς; Τοῦτο εἶνε ἀδύνατον, ἐνό-
σω αἱ ἐν τῇ φύσει δυνάμεις καὶ αἱ σχέσεις αὐτῶν εἰσιν
ἄγνωστοι ἢ σκοτειναὶ δι' ἡμᾶς. Τὴν μεμονωμένην κραυ-
γὴν ζώου τινὸς καταλαμβάνουσιν ἅπαντα τὰ ζῶα τοῦ
αὐτοῦ εἵδους· τὰ ἐκκολαπτόμενα νεόττια ἐννοοῦσι τὴν
πεφοδισμένην φωνὴν τῆς ὀρνίθος, ἐν ὅφει τοῦ προσσιπτα-
μένου ἀρπακτικοῦ ὀρνέου, καὶ καταφεύγουσιν ὑπὸ τὰς
πτέρυγας τῆς καλούσης αὐτὰ μητρός. Πᾶς φθόγγος, δὲν
τὰ ζῶα ἀφίνουσιν, ἐστὶ φωνὴ τῆς φύσεως· δὲν ἀποτελεῖ
ὁμῶς κυρίως εἰπεῖν γλῶσσαν, διότι ἡ γλῶσσα, ἐκτὸς τοῦ
ἐν αὐτῇ συνυπάρχοντος ἤχου ἢ φθόγγου τῆς φύσεως, συν-
ίσταται ἐκ διαφόρων φθεγμάτων, κατὰ τὸ δοκοῦν μὲν,
ἀλλὰ κατὰ προηγουμένην συνεννόησιν συνδυαζομένων,
ἅτινα πρέπει νὰ μάθωμεν, κατὰ μικρὸν ἐντυποῦντες αὐ-
τὰ ἐν τῇ μνήμῃ. Ὅπως δὲποτε ὁμῶς ὑφίσταται ἀναγ-
καία τις σχέσις μεταξὺ τῶν φωνῶν τῶν ζώων καὶ τῶν
αἰσθημάτων αὐτῶν. Τὰ νεώτερα τῶν ζώων, ὡς εἴρηται,
καταλαμβάνουσιν τὰ πρεσβύτερα. Ἀρκεῖ δὲ πολλάκις εἰς
ἤχος ἵνα διεγείρῃ παρὰ τοῖς τοῦ αὐτοῦ εἵδους ζώοις αἰ-
σθημα συμπαθείας.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις· πλὴν
ἀτελεστέως πως. Τὸ θηλάζον παιδίον ἀπαντᾷ διὰ τοῦ
μειδιάματος εἰς τὸ ἐπιμειδιάμα τῆς μητρός του καὶ εἰς
τὴν θωπευτικὴν αὐτῆς φωνήν· τὰ δὲ δάκρυα διεγείρουσι
καθόλου οἶκτον καὶ μελαγχολίαν. Ἀλλ' ὅτι παρὰ τοῖς

ζώοις ἐστὶ φωνὴ τῆς φύσεως, ῥοπή φυσικὴ, παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν ἀποτελεσμα, ἐστὶν ἔργον τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, τῆς μνήμης, τῆς κρίσεως καὶ τοῦ φανταστικοῦ, ἐστὶ πρᾶγμα μεμαθημένον. Ἐννοοῦμεν τοὺς στεναγμοὺς τῆς λύπης, μόνον διότι καὶ ἡμεῖς ὑπέστημεν ἡδὴ λύπας καὶ δεινά· ἡξέυρομεν τί σημαίνει ὁ γέλως τοῦ ξένου, διότι ἐγελάσαμεν· τρέμομεν δὲ ἀκούοντες τὴν ἐκρηξίν τοῦ θυμοῦ, διότι γινώσκομεν τὰ ἀποτελέσματα, τὰ συνεδεύοντα συνήθως τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ ὑπ' ὀργῆς μανιώδους.

Αἱ φυσικαὶ σχέσεις τῶν ἡχῶν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα ἐκδηλοῦνται σαφέστατα ἐν τῇ μουσικῇ. Ἐντεῦθεν ἡ ἀκαταμάχητος τῆς μουσικῆς δύναμις ἐπὶ τῶν ἀγρίων καὶ ἀπαιδευτῶν λαῶν, τῶν μόλις κεκτημένων τὰ πρῶτα στοιχεῖα γλώσσης, καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων ἀνθρώπων. Ὅσακις ἄνθρωπος εἶνε ἀναίσθητος πρὸς τὸ θέλγητρον μουσικῆς, τοῦτο προέρχεται βεβαίως ἐξ ἐλαττώματός τινος ἐν τῷ νευρικῷ αὐτοῦ συστήματι, ἐκ τινος ἀτελείας τῶν λεπτοτέρων μερῶν τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ κατασκευῆς. Παντελὴς ἀναίσθησις πρὸς τὴν θεῖαν τῆς μουσικῆς τέχνην ἐστὶ διανοητικὴ κώφωσις, ἣν δὲν δύναται τις ν' ἀποδώσῃ οὔτε εἰς τὴν ἀνατροφὴν, οὔτε εἰς ἐλάττωμα τῆς καρδίας, οὔτε εἰς πλάνην τοῦ νοός.

Ἐὰν ἄλλα πλάσματα ὑπερβαίνουσι τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν νόησιν τῶν φωνῶν τῆς φύσεως, ἐὰν καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἡ τελειότης εἶνε παρὰ τισι τῶν ζώων μεγαλειτέρα ἢ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα οὐδόλως ἀποτελοῦσι μειονεκτήματα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἄς ἀναγνωρίσωμεν, τούναντίον, ἐν τούτοις τὸν σοφὸν σκο-

τὸν τοῦ Δημιουργοῦ, ὅστις ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν διὰ τῆς ἀνατροφῆς ἀνάπτυξιν τοῦ ἀθανάτου αὐτοῦ πνεύματος. Τὸ ζῶον εἶνε σύμφωνον πρὸς τὴν σωματικὴν αὐτοῦ φύσιν· ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις εἶνε διπλῇ. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦ πνεύματός του εὐρίσκεται εἰς διηνεκῇ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὕλην, ἥγουν πρὸς τὴν γήϊνην αὐτοῦ φύσιν. Ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ἀνωτάτη τις δύναμις, ἀνεξάρτητος καὶ αὐθύπαρκτος, κρατοῦσα τῶν κατωτέρων δυνάμεων. Ἐνθα δὲ ὑπάρχει κράτος, ἀρχή, ἐκεῖ καταλήγουσιν ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἐντελής ὁμοιότης. Τὸ ζῶον διατελεῖ σύμφωνον πρὸς τὴν φύσιν, διότι ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων συγκείμενον καὶ ἀποτέλεσμα ὄν κατωτέρων δυνάμεων, δὲν δύναται νὰ ὑψωθῇ εἰς δεσποτείαν. Ὁ ἄνθρωπος, ἀπ' ἐναντίας, ἐφίεται ὑψηλοτέρας τάξεως. Αἰσθανόμενος ἑαυτὸν εὐγενέστερον τῶν ἄλλων ἐπὶ τῆς γῆς πλασμάτων, ὑπείκει μὲν τοῖς νόμοις τῆς ὕλικῆς φύσεως, διότι τὸ γήϊνον αὐτοῦ ὄργανον, τὸ σῶμα, εἶνε προῖον κατωτέρων δυνάμεων, ἀνηκουσῶν τῷ καθολικῷ συστήματι τοῦ ὕλικου κόσμου, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ζητεῖ ἄλλον κόσμον, σκέπτεται περὶ Θεοῦ, περὶ αἰωνιότητος, περὶ ἐλευθερίας, ἐνῶ οὐδενὸς ζώου ἡ ψυχὴ ὑψοῦται εἰς τοιοῦτον ὕψος.

Διὸ καὶ ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ ὄντως πλεονέκτημα τοῦ ἀνθρώπου. Μόνος ὁ ἄνθρωπος καὶ οὐδὲν ἄλλο τῶν γνωστῶν πλασμάτων κέκτηται τὴν δύναμιν ν' ἀνακοινώῃ δι' ἥχων, ἐκουσίως πλαττομένων, τὰ λεπτότατα τῶν αἰσθημάτων του, τὰς ὑψηλοτέρας ἰδέας. Ἀληθῶς ἐν τούτῳ ὁ ἄνθρωπος θαυματουργεῖ, τὰ δὲ θαύματά του ταῦτα αὐτός ὁ ἴδιος δὲν κατανοεῖ πῶς εἶνε δυνατόν νὰ γίνωσι. Καθὼς ὁ Θεὸς περιέκλεισε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα θαυ-

μασίως ἐν τῇ κόνει τῆς γῆϊνης σφαίρας, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος περικαλύπτει τὸν στοχασμὸν, ἥτοι τὸ πνευματικὸν προῖόν τοῦ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντος θεοῦ στοιχείου, ἐντὸς γῆϊνου ἀέρος, καὶ ὑπὸ τὴν γῆϊνην ταύτην μορφήν, ἣν ἀποκαλεῖ λέξιν ἢ ῥῆμα, διευθύνει αὐτὸν πρὸς τὸ ἀκουσικὸν αἰσθητήριον τοῦ ὁμοίου αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος διαχέεται εἰς τὸ οὖς τοῦ πλησίον, τὸ σῶμα αὐτὸ τοῦ στοχασμοῦ διαλύεται καὶ θνήσκει, ἀλλ' ἡ πνευματικὴ οὐσία εἰσδύει μέχρι τοῦ πνεύματος τοῦ ἀκροατοῦ καὶ συγχέεται μετ' αὐτοῦ. Τοιαύτη ἐστὶν ἡ γλῶσσα.

Τίς δὲν θαυμάζει τὸ ἀξιοθαύμαστον τοῦτο μέσον, δι' οὗ τὰ πνεύματα ἀποκαλύπτονται ἀλλήλοις καὶ συγκοινωνοῦσι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς κόλποις τοῦ ὑλικοῦ, τοῦ γῆϊνου κόσμου! Καὶ δυνάμεθα ἄρα νὰ ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς ἀνώτερα ὄντα ἄλλων κόσμων ἄλλα μέσα συγκοινωνίας ἔτι μᾶλλον ἐξαίσιμα; Πόσον ἀπείρως ποικίλα εἰσὶ τὰ δημιουργήματα καὶ τὰ ὄργανα τοῦ γῆϊνου τούτου κόσμου! Καὶ εἶνε ἄρα δυνατόν νὰ μὴ ὑπάρχῃ μεγαλειότερος πλοῦτος ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν πνευμάτων, οὗτινος βασιλεὺς ἅμα καὶ τελειότατον πνεῦμά ἐστὶν αὐτὸς ὁ Θεός; Βεβαίως, καθὼς τὰ ζῷα εἰσιν, ὡς πρὸς τὰ μέσα ὧν δύνανται νὰ ποιήσωσι χρῆσιν, πολὺ κατώτερα ἡμῶν, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν πολὺ κατώτεροι τῶν ἐν ἄλλοις κόσμοις εὐγενεστέρων τοῦ Θεοῦ πλασμάτων. Καθὼς δὲ ἡμεῖς διὰ τοῦ θαυμαστοῦ κατασκευάσματος τῆς γλώσσης ὑπερτεροῦμεν τοὺς ἀπλοῦς τοῦ ζώου φθόγγους, οὕτω τὰ τελειότερα ἡμῶν πνεύματα ὑπερέχουσιν ἡμᾶς διὰ τελειοτέρων καὶ θαυμαστοτέρων μέσων συγκοινωνίας.

Ἡ τῆς γλώσσης ἀνάπτυξις συμβαδίζει παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς γῆς μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νοῦς αὐτῶν. Ὁ

ἄγριος, ὃ ἐν τῇ κατωτάτῃ βαθυμίδι τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως εὐρισκόμενος, ἐκδηλοῖ τὰς ἀπολύτους αὐτοῦ ἀνάγκας καὶ τὰ τοῦ καθημερινοῦ αὐτοῦ βίου δι' ἀπλουστάτων φθόγγων, οὓς ἐν μέρει μὲν λαμβάνει ἀπὸ τοῦ ἡχοῦ αὐτῶν τῶν περικυκλούντων αὐτὸν πραγμάτων, ἐν μέρει δὲ ἀπομιμεῖται ἀπὸ τῶν ἀναφωνήσεων, ἃς αὐτὸς ἀφίησι κατὰ τὰς διαφόρους εὐαρέστους ἢ δυσαρέστους ἐπ' αὐτοῦ ἐντυπώσεις τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων. Οὕτως ἐγεννήθη ἡ γλῶσσα. Διὰ τοῦτο εὐρίσκομεν τὴν γλῶσσαν ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς πτωχείᾳ μεταξὺ τῶν ἡμιαγρίων καὶ ἀπαιδεύτων κατοίκων ἀπομεμακρυσμένων τινῶν χωρῶν. Μετὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς πείρας, τῶν γνώσεων, τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν σχέσεων πλουτίζεται καὶ ἡ γλῶσσα νέαις λέξεσι καὶ νέαις φράσεσιν. Ἐκαστον ἔθνος διδάσκεται ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἔθνων· ἐκάστη ἑκατονταετηρὶς κληρονομεῖ τὸν πλοῦτον τῶν προηγουμένων ἑκατονταετηρίδων.

Ἴδου διατί ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τῶν σημερινῶν ἔθνων τὰς γλώσσας πλείστας λέξεις καὶ φράσεις ἀναλόγους τῶν ἐν χρήσει κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους· ἀναγνωρίζομεν δὲ ἐν τῇ γλώσσῃ τῆς ἡμετέρας πατρίδος τὴν ἀπὸ ἀνατολικῶν παναρχαίων λαῶν καταγωγὴν ἡμῶν. Ἀρκεῖ ἔθνος τι νὰ χωρισθῇ ἀπὸ ἐτέρου ἢ νὰ προσεγγίσῃ ἐτέρῳ ἢ νὰ μεταβάλλῃ διαμονήν, ὅπως καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ προελθόντος τοῦ χρόνου μεταβληθῇ. Ἡ διαφορὰ τῆς παιδείας συνεπάγεται διαφορὰν περὶ τὰς ἐκφράσεις· καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ κλίματος, ἔχουσα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ὀργάνων τοῦ λόγου, παρέχει διάφορον χαρακτῆρα εἰς τοὺς αὐτοὺς ἤχους. Ὁ Δημιουργὸς τῆς ἀπείρου τῶν ὄντων ποικιλίας ἠθέλησε νὰ ἐπικρατῇ μεγάλη ποικιλία καὶ περὶ τοὺς τρό-

πους τῆς τῶν πνευμάτων συγκοινωνίας, ἥτοι περὶ τὰς γλώσσας.

Ἡ ἄλλογλωσσία ἐστὶν ὄντως σοφὸν κατασκευάσμα τῆς θείας Προνοίας. Μολονότι δὲ φαίνεται πρόσφορον νὰ συνεννοῶνται πάντες οἱ κάτοικοι τῆς γῆς διὰ μιᾶς μόνης γλώσσης, ἡ ὁμοιότης αὕτη τῶν γλωσσῶν ἤθελεν εἶσθαι βεβαίως ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν λαῶν. Ἰδία γλῶσσα ἴδιον ἀποτελεῖ τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι. Ἡ διαφορὰ τῶν γλωσσῶν θεμελιώνει τὴν διαφορὰν τῶν ἐθνῶν. Ὅπου δὲ τοιαύτη ὑφίσταται διαφορὰ, ἐκεῖ ὑπάρχει εὐγενὴς ἄμιλλα. Τὸ παράδειγμα τῆς νοημοσύνης, τῆς παιδείας καὶ τοῦ πλούτου ἔθνους τινὸς παρορμᾷ τὰ ἄλλα ἔθνη πρὸς μίμησιν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν γλωσσῶν προέρχεται καὶ ἡ διαφορὰ τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἰδεῶν. Ὡςπερ δὲ μεταξὺ τῶν ἀτόμων, οὕτω καὶ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ἡ διαφορὰ τῆς σημασίας τῶν λέξεων γεννᾷ ἀντιλογίας, αἱ ἀντιλογίαι ἔχουσιν ἀποτελεσματὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν δυνάμεων αὐτῶν φέρει πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἡ μονοτονία ἤθελεν εἶσθαι διὰ τὸν κόσμον σιωπὴ καὶ ἡρεμία τοῦ τάφου. Ἀλλ' ὁ Θεὸς θέλει πανταχοῦ διηνεκῇ πάλιν τῶν στοιχείων καὶ τῶν δυνάμεων, ἵνα ἐκ τῆς καθολικῆς δραστηριότητος παράγῃται αἰείποτε ἀμοιβαία καὶ ἀκατάπαυστος τελειοποίησις.

Ὁ μέγας καὶ ἀμετάπτωτος αὐτὸς νόμος διέπει παντοῦ τὰ πάντα ἐν τε τῷ ὕλικῳ κόσμῳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τῶν πνευμάτων. Πανταχοῦ, ὦ αἰώνιε καὶ πάνσοφε Θεέ, ἐπικρατεῖ ἡ ἀγία Σου θέλησις, ἵνα τὰ πάντα συντελῶσιν εἰς τὴν πρὸς τὸ βέλτιον προκοπὴν τῆς ἀθανάτου ἡμῶν

ψυχῆς. Τὰ πάντα ἐδημιούργησας ἐπὶ τῆς γῆς ὅπως χρησιμεύουσιν εἰς ἀνατροφήν τῆς ψυχῆς ταύτης, τὰς τε δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ τὰς ἀνθρωπίνους τύχας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀναπτύξῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ φύσιν, ἔδωκας ἡμῖν τὴν μαγικὴν δύναμιν τῶν ἤχων, τὴν εὐαίσθησίαν τῆς ἀφῆς, τὴν λεπτότητα τῆς γεύσεως, ἐπλήρωσας τὸ περιέχον παντοδαπῆς εὐωδίας, περιέβαλες τὰ πλάσματά Σου ὡραίαις μορφαῖς καὶ θελκτικοῖς χρώμασιν, ἔθεσας εἰς τὸ στόμα τῶν θνητῶν τὴν ἐκ βάρων συγκινοῦσαν τὰς καρδίας γλῶσσαν, ἐπὶ δὲ τῷ αὐτῷ σκοπῷ ἔπεμψας, πληρωθέντος τοῦ χρόνου, πρὸς τὸ ἁμαρτωλὸν τῶν ἀνθρώπων γένος τὸν αἰώνιον Υἱόν Σου, τὸν Λυτρωτὴν καὶ Σωτῆρα ἡμῶν, τὸν ἀποκαλύψαντα τὴν θεῖαν Ἀλήθειαν.

Ὁν παντέλειον, πανάγιον, πανυπερσέβαστον! φρίττω ὑπὸ χαρᾶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν θαυμάτων, οἷς οἶονεὶ ἱματίῳ μὲ περιέβαλες. Τὸ ἱμάτιον αὐτὸ θέλει ποτὲ καταρρέυσει, ἀλλ' ἡ Παντοδυναμία Σου ἄλλο λαμπρότερον θέλει μοὶ δώσει. Ὁ κόσμος, οἷον μέχρι τοῦδε ἐγνώρισα αὐτόν διὰ τῶν αἰσθητηρίων μου, θέλει ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τῶν θνησκόντων ὀφθαλμῶν μου· ἀλλὰ κόσμος ἄλλος ὡραιότερος καὶ θαυμαστότερος θέλει ἀνοιχθῇ ἐνώπιόν μου. ὦ Πάτερ, ἅγιε, θεῖε! εἰμὶ ἀνάξιος τῆς μακροθυμίας καὶ τῆς ἀγάπης, ὣν τοσαῦτα μοὶ παρέσχες δείγματα. ὦ! ἅς ἡδυνάμην νὰ βελτιώσω ἑμαυτὸν ἐνταῦθα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ τύχω ἐπαξίως τῆς Χάριτός Σου! Παράσχου μοι, ὦ πανάγαθε Πάτερ, ἵνα ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν θαυμασίων Σου καθάρισω διὰ τῆς Σῆς Χάριτος ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας τὰς πράξεις μου καὶ τὰ φρονήματά μου!

Ποίει τὴν ἐλεημοσύνην εὐσκόπως.

« Τοῦτο δὲ, ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει. Ἐκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ· μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης· ἱλαρὸν γὰρ δότιν ἀγαπᾷ ὁ Θεός. Δυνατὸς δὲ ὁ Θεός πάντων χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ πάντοτε πάνταν αὐτάρκειαν ἔχοντες, περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. »

(Β'. Ἐπιστ. πρὸς Κορινθ. Θ', 6—8).

ΕΣΤΕ ἐλεήμονες, ὥσπερ ἐλεήμων ἐστὶν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς! ἀναφωνεῖ ὁ Ἰησοῦς, ἀναφωνοῦσιν οἱ μαθηταὶ Αὐτοῦ, ἀναφωνεῖ καὶ ἡ καρδιά ἡμῶν. Ἐνεκα τῆς ἀνίσου διανομῆς τῶν ἀγαθῶν τῆς τύχης, πρὸ πάντων ἐν ταῖς μεγάλαις ἐπικρατείαις, συμβαίνει, καὶ σχεδὸν ἀναπόφευκτον εἶνε, πλῆθος ἀνθρώπων νὰ στερεῶνται τῶν ἀπολύτως τοῦ βίου ἀναγκαίων, ἐνῶ ἄλλοι περισσεῖαν ἔχουσιν ἀγαθῶν. Πλεῖστοι μὲν εἰς πενίαν περιέρχονται ἀναιτίως, πλεῖστοι δὲ δυστυχοῦσι δι' ἰδίαν ἀμέλειαν καὶ ἀσωτίαν.

Ἐν τούτοις ἐξ ὅλων τῶν ἀρετῶν, ἃς ἐπιβάλλουσιν ὡς καθήκον ἢ τε θρησκεία καὶ ὁ νοῦς ἡμῶν, οὐδεμία εὐκολώτερον ἀσκεῖται οὐδὲ καθολικώτερον τηρεῖται τῆς ἀγαθοποιίας.

Τί ἐστὶν ὄντως τῷ ἀνθρώπῳ εὐκολώτερον τοῦ νὰ μεταποιῇ εἰς ἐλεημοσύνην μικρὸν μέρος τῶν περιττῶν καὶ νὰ δίδῃ αὐτὸ εἰς τὸν ἐπαίτην, τὸν ῥακενδύτην, τὸν ἐν ταπεινῷ καὶ ἱκετηρίῳ σχήματι προσεγγίζοντα αὐτῷ;

Τὸ ἐλάχιστον αὐτὸ κέρμα, τὸ εὐμενῶς τῷ κακῶς ἔχοντι ῥιπτόμενον, ἤθελεν ἴσως κατ' ἄλλον τρόπον παρὰ τοῦ χορηγοῦντος δαπανηθῇ εἰς πράγματα ἀνωφελῆ. Αὐτὸς δίδει χρῆμα, οὐτινος ὁ ἴδιος ἀγνοεῖ ποίαν νὰ ποιήσῃ χρῆσιν. Εἶνε ἄρά γε τοῦτο ἀρετὴ; εἶνε ἄρά γε τοῦτο πράξις ἀληθῶς ἐπαίνου ἀξία;

Ἐνίοτε ποιεῖ τις ἐλεημοσύνην μετ' ἀληθοῦς σπουδῆς, μόνον ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἀσχηρὰν ὄψιν ἀνθρώπων ἀναπήρων καὶ ἀρρώστων. Ἡ ἐλεημοσύνη δίδεται τότε ὡς λύτρον, πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν αἰσθημάτων τοῦ ὀδελυγμοῦ καὶ τῆς φρίκης, ἃ προξενεῖ ἡμῖν ἡ ὄψις τῆς ἐσχάτης ἀθλιότητος. Ῥίπτομεν τότε τὴν ἐλεημοσύνην εἰς τὸν δυστυχῆ, οὐχὶ διὰ τὸν δυστυχῆ, ἀλλ' ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκεν. Ἀλλ' εἶνε ἄρά γε τοῦτο ἀρετὴ, ἀποδεικνύουσα ἀξίαν τινὰ τῆς καρδίας ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἔσω ἡμῶν κριτοῦ, τῆς συνειδήσεως ἡμῶν;

Ποιεῖ τις προσέτι ἐλεημοσύνην, καὶ διότι δύναται νὰ στερηθῇ τὰ διδόμενα πράγματα, καὶ διότι μετὰ τῆς προσφορᾶς ταύτης συνδέεται τὸ εὐάρεστον αἶσθημα τῆς συγκρίσεως τῆς ἰδίας εὐτυχίας πρὸς τὴν ἀθλιότητα τοῦ πένητος. Τὸ κολακευτικὸν αἶσθημα τῆς ἡμετέρας εὐημερίας ἐστὶ τοσοῦτον ἐπαγωγόν, ὥστε προθύμως θυσιάζομεν ὀλίγα νομισμάτια πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ. Εἶνε δὲ τότε ἀδιάφορον ἂν τὸ προσφερόμενον δίδηται εἰς πένητα ἄξιον ἐλέους ἢ εἰς ἐπαίτην φυγόπονον καὶ ἄσωτον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πάλιν τὸ εἶδος τῆς ἐλεημοσύνης εἶνε ὄντως χριστιανικὴ ἀρετὴ;

Εὐχαρίστως δίδει ἄλλος ἐλεημοσύνας τῷ ἰκετεύοντι, διότι ἔχει φύσει εὐαίσθητον καὶ τρυφερὰν καρδίαν, εὐκόλως συγκινουμένην ὑπὸ τῆς φωνῆς τῆς δυστυχίας, εἴτε

αὕτη εἶνε ἀληθής, εἴτε προσπεποιημένη. Δίδει δὲ ἄλλος, διότι ἀγαπᾷ νὰ πείσῃ ἑαυτὸν ὅτι ἔχει καλὴν καρδίαν, ὅσον καὶ ἂν ᾔνε διεφθαρμένος ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις. Καλύπτει δὲ αὐτὸς ὑπὸ τὸν μανδύαν ψευδῶς νομιζομένης φιλανθρωπίας πλείστας ἄλλας κακίας, τὰς πρὸς τὴν ἀδικίαν, πρὸς τὴν ἡδυπάθειαν καὶ πρὸς τὴν ἀσωτείαν κλίσεις. Προσπαθεῖ διὰ τῆς ἐλεημοσύνης αὐτῆς νὰ ἐξαπατήσῃ τρόπον τινὰ αὐτὴν τὴν ἰδίαν του συνείδησιν. Εἶνε τοῦτο τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ, τὸ ἐμψυχοῦν τὸν ἐλεήμονα;

Πολλοὶ δὲν περιορίζονται εἰς τὰ μικρὰ κέρματα, ἅτινα δίδουσιν ἐν παρόδῳ εἰς τοὺς διαβαίνοντας ἐπαίτας, ἀλλ' εἰσὶ πάντοτε ἑτοιμοὶ νὰ προσφέρωσι καὶ σημαντικὰ ποσὰ ἐκ τῶν περισσευόντων αὐτοῖς, ὅσακις γίνονται συνδρομαὶ ὑπὲρ τῶν ὑπὸ πολέμου, πυρκαϊᾶς, πλημμύρας, σεισμοῦ ἢ ἄλλου δυστυχήματος ζημιωθέντων, ἀρκεῖ μόνον νὰ γίνηται μνεῖα τοῦ ὀνόματος αὐτῶν. Ὀλιγώτερον μεριμνῶσιν οὗτοι νὰ πράξωσι τὸ ἀγαθὸν ἔργον, ἢ ὅσον φροντίζουσι διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ν' ἀποκτήσωσι προσωπικὸν πλεονέκτημα. Ἐπιθυμοῦσι πρὸ πάντων νὰ θεωρηθῶσιν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν πλούσιοι καὶ φιλάνθρωποι ἄνδρες, ὅπως οὕτως ἐπεκτείνωσι τὴν παρὰ τοῖς μικροῖς καὶ παρὰ τοῖς μεγάλαις ἐπιρρόησιν των καὶ ἐπαυξήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν δημοσίαν πίστιν. Δίδουσι δὲ ἐλεημοσύνας ὡς ὁ λογιστικὸς ἀνὴρ, ὅστις θυσιάζει ὀλίγα, ἐπὶ τῇ ἀπεκδοχῇ μεγαλειτέρου κέρδους. Ἀλλ' εἶνε τοῦτο ἐλεημοσύνη καὶ φιλανθρωπία κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Εὐαγγελίου; Οὐχί· οἱ τοιοῦτοι φιλάνθρωποι ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν ἐκείνων, περὶ ὧν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· « Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΣΤ', 2).

Καθόλου δ'εἰπεῖν, ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς χρόνῳ δὲν δύναται τις νὰ δεικνύηται σκληρὸς πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς, χωρὶς νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὴν μέμψιν τοῦ κοινοῦ, χωρὶς νὰ διεγείρῃ παρὰ τῷ λαῷ τὴν δικαίαν αὐτοῦ κατάκρισιν. Πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων δὲν ἀσκοῦσι τὴν ἀγαθοποιίαν εἰ μὴ ὅπως ἀποφύγῃσι τὴν κατάκρισιν αὐτὴν· διανέμουσι τὰς τῆς ἐλεημοσύνης συνεισφοράς, οὐχὶ ἐξ ἀγάπης, ἀλλ' ἕνεκεν φόβου, οὐχὶ εἰς τοὺς χρεῖαν ἔχοντας, ἀλλ' εἰς τὴν γνώμην τοῦ κοινοῦ. Ὀλίγα λεπτά ἢ ὀλίγοι δραχμαὶ εἰσι μικρὰ στέρησις, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρνήσεως αὐτῶν μεγάλη δύναται νὰ προκύψῃ βλάβη. Ἐντεῦθεν ἡ πρὸς τὸ ποιεῖν ἐλεημοσύνην σχεδὸν καθολικὴ τῶν ἀνθρώπων προθυμία. Ἀλλὰ τὰ οὕτω διδόμενα ἐλέη εἰσὶν ἄρα γε ἀπόδειξις καθαρᾶς φιλανθρωπίας, ἀληθοῦς οἴκτου;

Ἄς μὴ ἐξαπατῶμεν ἡμᾶς αὐτούς· ἡ ἐλεημοσύνη, αἰ ὑπὲρ φιλανθρωπικῶν ἔργων συνδρομαὶ εἰσι παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἀποκαλούντων ἑαυτοὺς χριστιανοὺς ἀξιοπρεπείας μᾶλλον ἢ ἀρετῆς προϊόντα. Οὗτοι προσφέρουσι τὸ χρῆμα αὐτῶν μᾶλλον ἕνεκεν ἀπεκδεχομένης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, ἢ ἐξ ἐνδομύχου ἐπιθυμίας νὰ ἔλθωσιν εἰς βοήθειαν τῶν δυστυχῶν καὶ νὰ σώσωσι κινδυνεύοντας· εἰσὶ δὲ φιλόανθρωποι κατὰ τύπον καὶ οὐχὶ κατ' οὐσίαν. Ἡ κατὰ Χριστὸν ἀληθὴς τοῦ πλησίον ἀγάπη οὐδέποτε εἰσέδυσεν εἰς τὰ βῆθη τῆς ψυχῆς αὐτῶν.

Ἄς μὴ ἐξαπατῶμεν ἡμᾶς αὐτούς· αἱ ἡμέτεραι πράξεις συνθηέστατά εἰσιν ὁσιώτεροι ἡμῶν· διότι πολλάκις ἐργαζόμεθα ἔργα ἀγάπης καὶ γενναιοψυχίας χωρὶς νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ ὦμεν γενναῖοι. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰησοῦς ἐθεώρησε τὸν ὁδολὸν τῆς χήρας ἀσυγκρίτως ἀνώτερον τῆς ματαίας καὶ πολυτελοῦς ἐλεημο-

σύνης τῶν Φαρισαίων, τῆς πρὸς ἐπίδειξιν γινομένης.

Ἡ ἀγαθοποιία τότε μόνον εἶνε ἀληθῆς ἀρετῇ, ὅταν ἡ πρὸς βοήθειαν τῶν χρείαν ἔχόντων προθυμία πηγάζῃ ἐξ ἐνδομύχου ἐλέους πρὸς τὸν δυστυχοῦντα, ἀσκῆται δὲ μετὰ συνέσεως, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἢ νὰ τεθῇ, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶνε δυνατόν, τέρμα εἰς τὰ παθήματα τοῦ δυστυχοῦς, ἢ τοῦλάχιστον νὰ καταπραῦνθῶσιν αὐτά.

Ἀπλῶς τὸ ποιεῖν ἐλεημοσύνην δὲν εἶνε ἄρα ἀρετῇ, ὡς δὲν εἶνε εὐσέβεια ἢ συχνὴ ἀπομνημόνευσις ἢ ἀνάγνωσις μακρῶν προσευχῶν. Οὐχὶ ἡ πρᾶξις κοσμεῖ τὴν καρδίαν, ἀλλ' ἡ θέλησις τιμᾷ τὴν πρᾶξιν.

Καὶ ἡ πρᾶξις ὅμως καὶ ἡ θέλησις τοῦ ἀγαθοποιεῖν δὲν ἀρκοῦσιν. Ἵνα γίνωμεν ἀληθῶς εὐεργετικοί, ὀφείλομεν οὐδενὸς νὰ φεισθῶμεν κόπου ὅπως μάθωμεν τίνι τρόπῳ δύνανται αἱ εὐεργεσίαι ἡμῶν νὰ κατασταθῶσιν ὠφελιμώταται. Πρέπει νὰ ποιῶμεν τὴν ἐλεημοσύνην μετὰ φρονήσεως, ἥγουν εὐσκόπως.

Πᾶσα ἀρετῇ, εἰν χωρὶς φρονήσεως ἀσκῆται, δύναται, ἐναντίον τῶν καλλιτέρων τοῦ πράττοντος προθέσεων, νὰ γίνῃ πηγὴ κακοῦ. Συγγνώμη καὶ χάρις, διδόμεναι πρὸς ληστὰς καὶ κακούργους, εἶνε μέγα καὶ δεινὸν ἀδίκημα πρὸς τοὺς χρηστοὺς πολίτας. Ἐπιείκεια πρὸς ἀπατεῶνα φέρει εἰς κίνδυνον τὴν καλὴν πίστιν πολλῶν χρηστῶν καὶ τιμίων. Λυπηρὰ τις ἀλήθεια, κοινοποιουμένη ἀφυλάκτως εἰς πάσχοντα, δύναται νὰ ὀλιγοστεύσῃ τὰς πολυτίμους διὰ τὴν οἰκογένειάν του ἢ διὰ τὴν κοινωνίαν ἡμέρας αὐτοῦ. Οὕτω καὶ ἡ ἀγαθοποιία, ἄνευ περισκέψεως γινομένη, ἐνισχύει ἐνίστε τὴν κακίαν.

Τὸ μετὰ φρονήσεως ἀγαθοποιεῖν δὲν συνίσταται εἰς τὸ νὰ ρίπτῃ τις ἐλεημοσύνην εἰς τὸν τυχόντα, εἰς πάντα

κατὰ τὸ φαινόμενον δυστυχῆ, ἀλλ' ἀπαιτεῖ δύο τινῶν τὴν προεξέτασιν· πρῶτον, ἂν ἡ δυστυχία ᾖ ἀληθής, καὶ δεύτερον, τίνι τρόπῳ καταλληλότερον δύναται νὰ δοθῇ βοήθεια καὶ ἀρωγὴ τῷ δυστυχούντι.

Διὸ ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ διδομένη εἰς τοὺς κοινούς ἐπαίτας, τοὺς ποιοῦντας τέχνην πορισμοῦ τὴν δυστυχίαν, ἐμπορίαν δὲ τὴν πτωχείαν, ἀποτελεῖ ἐν τῶν ἐπικινδυνωδεστέρων τῆς ἀγαθοποιΐας εἰδῶν. Φεῦ! νομίζομεν ὅτι πράττομεν ἀγαθὸν ἔργον, καὶ ἐν τούτοις πολλάκις πράττομεν κακόν. Ἐνισχύομεν τοὺς ἀμελεῖς καὶ τοὺς φυγοπόνοους ἐν τῇ κακίᾳ τῆς ἀργίας αὐτῶν· ποιοῦμεν αὐτοὺς κοινωνοὺς τῶν καρπῶν τῶν ἡμετέρων ἰδρώτων, ὅπως αὐτοὶ καταφρονῶσι τὴν ἐργασίαν, τὴν τιμῶσαν καὶ τρέφουσιν ἡμᾶς. Ἐστερημένοι ἀρετῆς, ἀπρόσιτοι εἰς τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς, ἐκμεταλλεύονται οἱ κακοδαίμονες τὴν φιλάνθρωπίαν τῶν ἄλλων ἵνα διέρχωνται τὰς ἡμέρας αὐτῶν ἐν μαλθακίᾳ καὶ ῥαθυμίᾳ. « Ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου » λέγει ἡ Γραφή· αὐτοὶ δὲ παρ' οὐδὲν λογίζονται τὸν λόγον αὐτὸν ἐνόσω εὐρίσκονται ἄνθρωποι ἀπερίσκεπτοι, παρέχοντες αὐτοῖς ἀκόπως ἄρτον πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς των καὶ ἐνδύματα πρὸς κάλυψιν τῆς γυμνότητός των.

Ἄνευ ἀνατροφῆς, θρησκείας, αἰδοῦς, ἀνωφελὲς ἄχθος τῆς κοινωνίας, ἀληθεῖς λησαὶ τοῦ δημοσίου πλούτου, καταβροχθίζοντες αὐτὸν καὶ οὐδέποτε συντελοῦντες εἰς τὴν αὔξησιν αὐτοῦ, οἱ ἄθλιοι αὐτοὶ, ἅτε ἀνεπίδεκτοι ὄντες εὐγενῶν αἰσθημάτων, παραδίδονται ἐν τῷ κρυπτῷ εἰς τὰς μᾶλλον ζωώδεις ἀκολασίας. Ἀνευθυριάστως κυλίωνται εἰς τὸν ὁρόδορον τῶν κακιῶν, κακουργοῦσι καὶ γεννῶσι τέκνα, εἰς τὰ ὁποῖα διδάσκουσι τὰ αἰσχρὰ τεχνάσμα-

τα τοῦ ἀτίμου ἐπιτηδεύματός των, καὶ οὕτως αὐξάνουσι καὶ ἐπὶ μεγίστη τῆς χώρας ζημίᾳ διαιωνίζουσι τὸ πλῆθος τῶν ὀκνηρῶν καὶ τῶν ἀέργων. Καὶ ἡμεῖς, διὰ τῶν ἀπερισκέπτως διδομένων βοηθημάτων ἡμῶν, ὑποστηρίζομεν αὐτοὺς ἐπὶ ζημίᾳ τῶν χρηστῶν πολιτῶν, ἐπὶ ἀναντιρρήτῳ βλάβῃ ὅλης τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ἡμεῖς αὐτοὺς ἀλογίστως συνομνύομεν μετ' αὐτῶν ἐναντίον τῶν χρηστῶν ἡθῶν, κατὰ τῶν ἀρχῶν τῆς θρησκείας, κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως, κατὰ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας.

Ἡ ὑπαρξὶς τῶν ἀθλίων αὐτῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀγαλλομένων ἐν τῇ πενίᾳ, ἵνα ἀνέσεως καὶ ἀργίας εὐποροῦντος ἀπολαμβάνωσι, τῶν ἐπικαλουμένων τὸν οἶκτον τῶν ἄλλων, ἵνα παραδίδονται ταῖς μᾶλλον ἀτιμωτικάς ἡδοναῖς, ὀλιγωτέραν φέρει μέμψιν εἰς τοὺς φιλοικτίρμονας καὶ ἐλευθερίους ιδιώτας, ἢ ὅσον προστρίβει, καὶ δικαίως, ὄνειδος ταῖς καθεστηκυῖαις Ἀρχαῖς· διότι εἰς ταύτας προσήκει νὰ τιμωρῶσι τὴν κακίαν καὶ πρόρριζον νὰ καταστρέψωσι τὸ φυτώριον αὐτὸ τῶν κακῶν πολιτῶν.

Χώρα, ἐν ᾗ τῶν δυναμένων νὰ ἐργασθῶσι, καὶ ὅμως ἐν ὀκνηρίᾳ βιοούντων, ἢ ἐπαιτεία καταναλίσκει ἀτιμωρητὸ μέρος τῶν προϊόντων τοῦ ἐργατικοῦ λαοῦ, εἰσέτι πόρρω ἀπέχει τῆς καλῆς ἐκείνης οἰκονομίας, τῆς οὔσης ἀρεστῆς τῷ Θεῷ καὶ τοῖς ἀνθρώποις. Ἡ τοιαύτη ὀλιγωρία ἢ σκαιότης τῶν κυβερνώντων ἐστὶν ἀξία τῆς κατηγορίας τῶν σπουδαίων καὶ θέλει τύχει μίαν ἡμέραν τῆς αὐστηρᾶς κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἑλλειψὶς νόμων καὶ κατασκευασμάτων, δι' ὧν ἀπαγορεύεται καὶ καθίσταται ἀδύνατον τὸ δημοσίᾳ ἐπαιτεῖν καὶ διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης προφυλάσσεται ἡ κοινωνία ἀπὸ πολλῶν κακῶν, ἀποτελεῖ ἀληθῶς ἔγκλημα καθοσιώσεως τῶν τοῦ τόπου

Ἀρχῶν κατὰ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, κατὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀξιοπρεπείας καὶ κατ' αὐτῆς τῆς ἀγίας βουλῆς τοῦ Θεοῦ.

Τὸ μετὰ φρονήσεως, ἡγουν τὸ εὐσκόπως ποιεῖν ἐλεημοσύνην συνίσταται εἰς τὸ νὰ συντελῇ τις παντοιοτρόπως καὶ πάσαις δυνάμεσιν εἰς τὴν σύστασιν καθιδρυμάτων, δι' ὧν ἀναγκάζονται οἱ δυνάμενοι νὰ ἐργασθῶσιν ἀργοὶ νὰ πορίζωνται ἐντίμως τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἢ δι' ὧν χορηγεῖται ἐργασία εἰς τοὺς ἐστερημένους αὐτῆς, ἢ λαμβάνεται πρόνοια περὶ τῶν ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν, ὅπως μὴ ἀπολεσθῶσιν ὑπὸ τῆς πενίας καὶ μὴ γίνωσι κακὸν τοῖς ἄλλοις παράδειγμα.

Θέλεις νὰ βοηθήσης τοὺς ἀδελφούς σου; Σπεῦσον τοιαῦτα ἀγαθοεργὰ καταστήματα νὰ ἰδρύσης ἢ νὰ συνδράμῃς. Οὕτως ἔση εὐεργέτης οὐ μόνον τῶν πτωχῶν, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς πόλεως καὶ ὁλοκλήρου τῆς χώρας. Πρὸς τοιαύτην χρῆσιν πρόσφερε τὰ περισσεύοντα ἐκ τοῦ πλούτου, ὃν ἔδωκε τῷ οἴκῳ σου ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Σὺ, πλούσιε, φέρε τὰ ποσὰ, ἅπερ ὥρισας ἵνα ἐν τακταῖς ἡμέραις διανέμονται εἰς τοὺς ἐπαίτας καὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν ὀκνηρῶν· σὺ, πτωχὴ χήρα, φέρε τὸ λεπτόν σου, ὅπερ οἰκονομήσασα ἐφύλαττες διὰ τὸν ἐνδεῆ. Οὕτω, οὐ μόνον θέλετε κατασταθῇ εὐεργέται τῶν δυστυχούντων, ἀλλὰ καὶ σωτῆρες πολλῶν ψυχῶν, αἵτινες ἄλλως ἤθελον ἀπολεσθῇ ἐν τῇ ἀργίᾳ, ἐν μέσῳ αἰσχυρῶν παραδειγμάτων, μακρὰν πάσης ιδέας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου. Τοῦτό ἐστι ποιεῖν ἐλεημοσύνην μετὰ φρονήσεως, συμφώνως τῇ ἐντολῇ τοῦ Ἰησοῦ καὶ πρὸς ἐπέκτασιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ μὴ νόμιζε ὅτι τὰ πάντα ἐξεπλήρωσας, ὅταν

προσέφερεις βοήθημα εἰς τὰ πρὸς βελτίωσιν τῶν πτωχῶν καθιδρυμένα ἀγαθοεργὰ καταστήματα. Ὁχι, ἡ ἀγαθοποιία σου, καθὼς χριστιανοῦ ἀγαθοποιία, πρέπει μόνον νὰ ἔχη ὅρια τὰ ὅρια τῶν δυνάμεών σου. Μεγίστη τῶν ἀρετῶν ἐστὶν ἐκείνη, ἥτις τὴν μεγίστην παρὰ σοῦ ἀπαιτεῖ ἐγκράτειαν. Τί δὲ σὺ ἐπραξας μέγα, δούς μόνον μέρος τοῦ πλεονάζοντος τοῖς πένησιν; Ἴσως μόλις αἰσθάνεσαι τὴν στέρησιν τοῦ δοθέντος· ἴσως δίδεις πλουσιώτερα δῶρα εἰς τινὰς πλουσίους καὶ δαπανᾷς πολὺ περισσότερα εἰς ἑορτάς καὶ εἰς διασκεδάσεις τῶν μὴ ἐχόντων ἀνάγκην, ἢ ὅσα πρὸς περίθαλψιν τῶν πτωχῶν ὀρίζεις.

Ἵνα ᾖς τέλειος χριστιανός, πρέπει νὰ πράττης πᾶν ὅ,τι δύνασαι, πρέπει νὰ μάθῃς νὰ ἐπιβάλλῃς σεαυτῷ τὰς μεγαλειτέρας θυσίας. Ἠλάττωσας ἄρά γε, τοῦλάχιστον κατὰ τι, τὰς πολυδαπάνους ἡδονάς σου, ὅπως ἐλθῇς εἰς βοήθειαν τῶν ἀπόρων; Περιώρισας κατὰ τι τὴν συνήθη πολυτέλειάν σου πρὸς ὄφελος τῶν δυστυχοῦντων; Ὅπως δὲ αἰσθανθῇς καθ' ὁλοκληρίαν τὴν γλυκύτητα τῆς χριστιανικῆς αὐτῆς ἀρετῆς, κατέστησας ἄλλους εὐτυχεῖς, στερῶν σεαυτὸν ἀπολαύσεων λίαν ἀγαπητῶν σοι;

« Διδάσκαλε ἀγαθὲ, εἶπέ ποτε τῷ Ἰησοῦ πλούσιός τις νεανίσκος, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον; Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ἀπήντησεν ὁ Ἰησοῦς, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς· καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι. Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. » (Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΙΘ', 16, 21, 22).

Πόσοι εἰσὶν ὅμοιοι τῷ νεανίσκῳ ἐκείνῳ! Οὗτοι πάντες θέλουσι νίκην, ἀλλ' ἄνευ ἀγῶνος, τελειότητα, ἀλλὰ χωρὶς κόπου, μεγαλοφυχίαν, ἀλλὰ χωρὶς θυσίας.

Ἀναρίθμητοι πτωχοὶ ἤθελον καταπαύσει τὴν πείνάν των διὰ τοῦ ἄρτου, ὃν ἀσώτως, ἄσωτοι, καταστρέφετε. Ἀναρίθμητοι ἀσθενεῖς, πάντων τῶν ἀναγκαίων στερούμενοι, ἐπιθυμοῦσιν ὡς φάρμακον ἐνδυναμωτικὸν ὀλίγους σταλαγμοὺς ἀπὸ τοῦ οἴνου ἐκείνου, ὃν χύνετε ἀφθόνως ἐν τοῖς συμποσίοις ὑμῶν. Καὶ σεῖς σεμνύνεσθε ἐπὶ ἀγαθοποιῶν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν! Πότε περιορίσατε τὴν εἰς πολυτελεῖαν ἐνδύματα καὶ πολυτίμους κόσμους δαπάνην ὑμῶν, ἵνα καλύψητε τὴν γυμνότητα τοσούτων ἀδελφῶν ὑμῶν; Πότε ἀπέστητε τοῦ νὰ δώσητε γεῦμα ἢ δεῖπνον πολυδάπανον, σκεπτόμενοι ὅτι ἡ πρὸς τοῦτο δαπάνη ἤθελεν ἀρκέσει νὰ διαθρέψῃ πτωχὴν τινα οἰκογένειαν ἐπὶ πολλὰς ἐβδομάδας; Διὰ τίνος προσφορᾶς ἐγίνατε ἄξιοι τῆς μαρτυρίας τῆς συνειδήσεως ὑμῶν ὅτι ἐπράξατε τὸ καλὸν καὶ ὅταν ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ ἀπῆτει παρ' ὑμῶν δύσκολον θυσίαν;

Δὲν λέγομεν βεβαίως ὅτι ὁ χριστιανὸς ὀφείλει ν' ἀφαιρῇ ἀπὸ τῶν οἰκείων του τὰ ἀναγκαῖα, ὅπως δίδῃ ἀφθονα τὰ τῆς εὐζωίας μέσα τοῖς πτωχοῖς, ἀλλὰ καθήκον αὐτοῦ ἐστὶ ν' ἀποφεύγῃ τὰς ἀνωφελεῖς δαπάνας, νὰ διάγῃ βίον ἀπλοῦν μὲν καὶ ἀφελῇ, σύμφωνον δὲ πάντοτε πρὸς τὰς ἀξιώσεις τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ θέσεως, ἐνόσω ὑπάρχουσι πλησίον του δυστυχεῖς, οὓς δύναται νὰ καταστήσῃ εὐδαίμονας, φειδόμενος δαπανῶν εἰς περιττὰς ἡδονὰς καθιερωμένων.

Ματαιία ἐστὶν ἡ πρόφασις τοῦ λέγοντος· « Δὲν θέλω νὰ διακριθῶ, ἀλλ' ἀναγκάζομαι νὰ πράττω τι χάριν τοῦ πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην σεβασμοῦ. Γίνομαι καταγέλαστος, ἂν μεταβάλλω τρόπον τοῦ ζῆν ἵνα γίνω εὐεργέτης τῶν πτωχῶν. » Βεβαίως ὁ τοιαῦτα προφασιζόμενος δὲν

εἶνε μιμητῆς τοῦ Ἰησοῦ· δὲν εἶνε ἐπιδεκτικὸς τῆς θυσίας ἐκείνης, τῆς ἀνυψούσης τὴν ψυχὴν εἰς αἰσθήματα θεῖα· ἡ κενοδοξία του ἐστὶν ἀνωτέρα τῆς ἀρετῆς του. Ἐν τούτοις θέλει ἀποθάνει μίαν ἡμέραν· τότε δὲ ἐκείνοι, ὧν τὴν ἐπιδοκιμασίαν ἐπεδίωκεν ἐπιδεικνύμενος τὸν πλοῦτόν του, θέλουσιν ὑψώσει τοὺς ὤμους διαβαίνοντες πλησίον τοῦ τάφου του· τότε οὐδεμία οἰκογένεια παρ' αὐτοῦ εὐτυχῆς γενομένη θέλει χύσει δάκρυα εὐλογίας ἐνθυμουμένη αὐτόν, ἡ δὲ ψυχὴ του θέλει ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου ἀπαρασκεύαστος πρὸς βελτίονα ζωὴν, διότι ἐπὶ τῆς γῆς ὑπῆρξε μᾶλλον ὕλη, ἢ πνεῦμα, διότι ἔζησε προσκεκολλημένος μᾶλλον τοῖς φθαρτοῖς ἢ φροντίζων περὶ τῆς τελειοποιήσεως τῆς ἀθανάτου ψυχῆς του.

Ἄλλη ἐπίσης ματαία πρόφασις ἐστὶν ἡ τοῦ λέγοντος συνήθως· « Πῶς θέλω δυνηθῇ νὰ γίνω εὐεργετικώτερος ἢ ὅσον εἰμί; Δίδω ἐλεημοσύνην τακτικῶς τοῖς πτωχοῖς, οἵτινες παρουσιάζονται εἰς τὴν θύραν μου· οὐδεὶς ἐγκαταλείπει τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας μου ἔχων κενὰς τὰς χεῖρας· συνεισφέρω τὸ κατὰ δύναμιν εἰς συντήρησιν τῶν ἀγαθοεργῶν καταστημάτων· ὅσakis συναζονται συνδρομαὶ πρὸς περίθαλψιν τῶν ἀπόρων ξένων, τῶν ὀρφανῶν, τῶν θυμάτων κοινοῦ τινος δυστυχήματος, δὲν ἀρνοῦμαι νὰ λάβω μέρος. Ταῦτα δὲ πράττων δὲν ἔχω δίκαιον ἄρα γε ν' ἀπολαύσω τοῦ ἐπιλοίπου τῶν περισσευόντων μοι χρημάτων; »

Ναὶ, εὐλόγως δύνασαι νὰ ποιήσης ὑπὲρ σοῦ χρῆσιν τῶν χρημάτων, ὅταν οὐδεὶς πλέον ὑπάρχη πλησίον σου πτωχὸς στενάζων ὑπὸ τὸ βάρος τῆς δυστυχίας. Ἄλλ' ἐπεσκέφθης τὰς καλύβας τῶν πτωχῶν; Ἄλλ' ἐγίνες γνωστὸς εἰς τοὺς δυστυχεῖς, οἵτινες πλήρεις αἰδοῦς κρύπτουσι τὴν

πενίαν αὐτῶν καὶ διέρχονται τὰς νύκτας ἐν μέσῳ φροντίδων καὶ πόνων;

Δὲν γνωρίζεις οἰκογένειάν τινα, στερουμένην τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, καὶ ὅμως πάσαις δυνάμεσιν ἐννόμως προσπαθοῦσαν νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν, καίτοι οἰκτρὰν καὶ ἐλεεινὴν οὖσαν; Ἴσως που πλησίον μήτηρ τις σφίγγει εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῆς βρέφη πεινῶντα καὶ κλαίοντα· ἴσως ἡ νόσος ἀφαιρεῖ ἀπὸ τινος πατρός τὰς ἀναγκαίας πρὸς ἐργασίαν δυνάμεις καὶ δὲν ἀφίνει αὐτῷ ἄλλο καταφύγιον, εἰμὴ μόνην τὴν προσευχὴν· ἴσως ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαί, ἀπροστάτευτοι ἐν τῇ ὀρφανίᾳ αὐτῶν, διανυκτερεύουσιν, ἐργαζόμενοι ἐν λύπῃ καὶ πόνῳ ὅπως τοῦλάχιστον ἐμφανισθῶσι κοσμίως ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ καὶ διατηρήσωσι τὴν τιμὴν, ἣτις ἀποδίδεται εἰς τοὺς ἀποβιώσαντας γονεῖς των· ἴσως νέοι σύζυγοι, πρόθυμοι πρὸς ἐργασίαν, ἀλλ' ἐστερημένοι δημοσίας πίστεως καὶ τῶν ἀναγκαίων μέσων, βλέπουσι μετὰ τρόμου καθ' ἡμέραν προβαίνουσιν τὴν στιγμὴν τῆς παντελοῦς αὐτῶν ἀπορίας. Σπεῦσον λοιπὸν σὺ, ὅστις δύνασαι νὰ βοηθήσῃς αὐτούς· γενοῦ ὁ ἄγγελος, ὃν πέμπει αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐν ταῖς σκοτειναῖς τῆς δυστυχίας ὥραις ἵνα σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀπελπισίας. Ὑπαγε καὶ φέρε τὴν λάμπιν τῆς χαρᾶς, φέρε τὴν ζωὴν ἐπὶ τὰ χεῖλη ἐκεῖνα, ἀφ' ὧν ἡ λύπη πρὸ πολλοῦ ἐξήλειψε τὸ μεδίαμα. Εὐφράνθητι βλέπων τὰ γλυκέα δάκρυα τῆς ταραχῆς καὶ τῆς ἐκστάσεως αὐτῶν· εὐφράνθητι ἐν τῇ μελαγχολικῇ καὶ σιωπηρᾷ αὐτῶν χαρᾷ, ἐν ᾗ πνίγεται καὶ αὐτὴ ἡ ἀσθενὴς φωνή, ἡ ζητοῦσα νὰ ψελλίσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην των.

ὦ! τὰ δάκρυα αὐτὰ, εἰς ἃ συμβάλλουσιν ἡ τε λύπη καὶ ἡ χαρὰ, τὰ δάκρυα αὐτὰ, ἅτινα σοὶ προσφέρει θυσίαν
(ΤΟΜΟΣ Δ').

συγκεκινημένη καὶ εὐγνώμων καρδία, ἀποτελοῦσιν ἀληθῶς ἀνεκτίμητον δῶρον! Τί εἰσιν ἀπέναντι αὐτῶν οἱ πολύτιμοι λίθοι, οἱ λάμποντες εἰς τοὺς πλοκάμους τῶν ἡγεμονίδων; Τί ἐστὶν ἡ πολυτέλεια τῶν συμποσίων σου, ἣν αὐτοὶ οἱ παρὰ σοῦ ξενισθέντες κατακρίνουσιν ἴσως, σκώπτοντες τὴν ματαιότητά σου; Τί ἡ λαμπρότης τῶν χορῶν καὶ τῶν κώμων, συγκρινομένη πρὸς τὰ εὐγνώμονα βλέμματα, ἐν οἷς ζωγραφίζονται ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἀγάπη τῶν διὰ σοῦ εὐδαιμόνων καταστάντων οἴκων, ἢ πρὸς τὴν χαρὰν, ἣτις ἐρυθραίνει τὰς ὑπὸ τῆς λύπης ὠχρὰς παρειάς, ἢ πρὸς τὰς ἐνθέρμους προσευχάς, τὰς ἐκ μέσης καρδίας ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν θρόνον τοῦ Ὑψίστου ἀναπεμπομένας;

Δὲν γνωρίζεις ὀρφανὴν τινα ἐγκαταλελειμμένην, μόλις ὑπόστεγον καὶ σχεδὸν πεινῶσαν, στερουμένην παντὸς μέσου πρὸς ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν καὶ ἐν τῇ παιδικῇ αὐτῆς ἡλικίᾳ φέρουσιν ἤδη τὰ σπέρματα ὀλοκλήρου βίου πενίας καὶ ἀθλιότητος; Γενοῦ αὐτῇ πατὴρ, μήτηρ, ἔσο ὁ προστάτης αὐτῆς ἄγγελος. Δὲν εἶσαι ἄρά γε γείτων πτωχῆς τινος καλύβης, ἐν ᾗ στενάζει ἄρρωστός τις ἄνευ ἰατροῦ καὶ ἰατρικῶν, ἄνευ ἐνδυναμωτικῆς τροφῆς, ἴσως χωρὶς κλίνης καὶ χωρὶς θερμάνσεως; Ζήτησον τὸν νοσοῦντα, σῶσον τὴν ζωὴν τοῦ δυστυχοῦς, ὁ δὲ Θεὸς θέλει σὲ εὐλογῆσει. Δὲν ἤκουσας περὶ τινος ἀθώου καταδιωκομένου, ὅστις παρ' ὀλίγον γίνεται θῦμα τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς πλεονεξίας ἰσχυροῦ καὶ ὅστις στερεῖται τῶν μέσων πρὸς διεκδίκασιν τῶν δικαίων αὐτοῦ; Σπεῦσον νὰ ὑπερασπίσῃς αὐτὸν κατὰ τῆς ἀδικίας τοῦ ὕβριστοῦ. Ἰδοὺ ἐλεημοσύνη εὐσκόπως γινομένη.

Μὴ λέγε δέ· «Ὅποῖος ἄρά γε ἔσεται ὁ καρπὸς τῶν θυ-

σιῶν μου; Ἀχαριστία εἶνε ἡ συνήθης ἀμοιβή, ἣν προσφέρουσιν οἱ πολλοὶ ἀντὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀγαθοεργιῶν. Ὅφείλω τάχα νὰ ἐπιφορτισθῶ φροντίδας ἢ νὰ λυπῶ ἐμαυτὸν χάριν ἀνθρώπων ξένων, οἵτινες τελευταῖον οὐδὲν θέλουσιν ἀναγνωρίσει τὰ ὑπὲρ αὐτῶν πεπραγμένα;»

Ὅχι, πράττε τὸ καλὸν διὰ τὸ καλόν, καὶ οὐχὶ ὥσπερ ὁ δανείζων τοκογλύφος τοῦ τόκου ἕνεκεν. Ἐσο ἐνάρετος τῆς ἀρετῆς ἕνεκα καὶ μηδὲν πρὸς τὸ κέρδος σκοπῶν. Οἱ πρὸς ἴδιον συμφέρον τὸ ἀγαθὸν πράττοντες ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Πολιτεύου θείως, ὡς ὁ Ἰησοῦς, ὅστις ἦν κρείττων καὶ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀχαριστίας. Οὕτω καὶ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς «Τὸν ἥλιον Αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.»

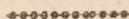
Μὴ λέγε· «Ἄλλ' ἐγὼ δὲν εἶμαι πλούσιος, δὲν ἔχω δαψιλῇ τὰ ἐπιτήδεια, ὁφείλω δὲ νὰ φροντίσω τίνι τρόπῳ νὰ διατηρήσω ἐμαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν μου ὁπωσοῦν ἀξιοπρεπῶς.» Μνήσθητι τοῦ κοδράντου τῆς χήρας. Βοήθει διὰ τῶν φιλικῶν συμβουλῶν σου τοὺς χρεῖαν ἔχοντας συμβουλῆς· εἰπὲ πρὸς τοὺς κλαίοντας γλυκεῖς λόγους παρρησίας. Ἐὰν βλέπῃς τιμίαν τινὰ οἰκογένειαν πάσχουσαν, ζήτησον ὑπὲρ αὐτῆς τὴν βοήθειαν τῶν πλουσίων καὶ φιλελεημόνων συμπολιτῶν σου. Εὐκολώτερον καὶ καλλίτερον καὶ θερμότερον ἰκετεύει τις ὑπὲρ ἄλλων ἢ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Γενοῦ συνήγορος ἐγκαταλειμμένων ὀρφανῶν· σύστησον παρὰ φιλανθρώποις τὸν ξένον, τὸν νοσοῦντα. Ἴδου ὁ ὁδολὸς τῆς χήρας, ὃν δύνασαι νὰ προσφέρῃς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου. Ἀλλὰ προσέφερες ἄρά γε τὸν ὁδολὸν αὐτὸν ὁσάκις ἠδύνασο νὰ προσφέρῃς αὐτόν; Τοῦτό ἐστι μετὰ φρονήσεως ποιεῖν ἐλεημοσύνην. Οὐχὶ τὰ εὐτε-

λῆ νομίσματα, ἅπερ ρίπτεις εἰς τὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ φορτικὸν ἐπαίτην, ἀλλ' οἱ κόποι σου, αἱ φροντίδες σου, ἡ ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν μεσιτεία σου ἀποτελοῦσι τὰς ἀληθεῖς ἐλεημοσύνας, ἃς ἀπαιτεῖ παρὰ σοῦ ὁ οὐρανός.

Τοιῷδε τρόπῳ ἔσο ἀγαθοποιὸς μέχρι τέρματος τοῦ βίου σου. Ἐπὶ τέλους δέ, ἐὰν δύνασαι, μὴ ἐγκαταλείπῃς τὴν γῆν ταύτην χωρὶς νὰ ἐπισφραγίσῃς τὴν ἀγαθοποιῶν σου καὶ ἐν ταῖς ὑστάταις στιγμαῖς σου διὰ τελευταίας τινὸς ἀγαθοεργίας. Ὅποῖος θελκτῆριος στοχασμός, ὅτι μίαν ἡμέραν οἱ ἀπόγονοι τῶν παρὰ σοῦ εὐεργετηθέντων θέλουσιν ἔτι ἐξυμνεῖ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς σὲ τὸν ἤδη πολίτην γενόμενον βελτίονος κόσμου! Ἴσως ἐνταῦθα ὁ Θεὸς ἀφθόνα σοὶ παρέσχε τὰ γῆϊνα ἀγαθὰ. Νῦν ὀφείλεις νὰ ἀφήσῃς αὐτὰ· οὐδὲν μετὰ σοῦ λαμβάνεις, εἰ μὴ μόνην τὴν ἀρεταῖς κεκοσμημένην ψυχὴν σου. Καλῶς ποιῶν διανέμεις ἤδη τὴν περιουσίαν σου διὰ νομίμου πράξεως τῆς τελευταίας σου βουλήσεως, διότι οὐδενὸς γῆϊνου πράγματος χρῆζεις τοῦ λοιποῦ. Ἀλλ' ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πράξει μνήσθητι τῶν πτωχῶν, μνήσθητι τῶν ἀγαθοεργῶν καθιδρυμάτων τῆς πατρίδος σου, τῶν εὐαγῶν οἰκῶν τοῦ τόπου, ἐνθα κατοικεῖς. Ποίησον, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποσόν, ὅπερ κατὰ νόμον ἐλευθέρως νὰ διαθέσῃς δύνασαι, κληρονόμους σου καὶ τοὺς δυστυχοῦντας, οἵτινες οὐδεμίαν ἄλλην ἄλλοθεν περιμένουσι κληρονομίαν, καὶ μάλιστα ἐὰν τὰ τέκνα καὶ οἱ συγγενεῖς σου ἀρκοῦντα κέκτηνται ὅπως ἄνετον καὶ ἔντιμον ζήσωσι βίον. Οὕτω πράττων, καθιστᾷς κοινωνοὺς τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιδαψιλευθείσης σοὶ εὐλογίας καὶ ἐκείνους, οὓς αὐτὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἰησοῦ σοὶ ἐσύζησε· ποιεῖς δὲ ἀρίστην χρῆσιν τῶν μέσων, ἅτινα μέλλεις νὰ ἐγκαταλείψῃς, καὶ

περαίνεις τὸν βίον σου ἐν ἀληθεῖ χριστιανικῷ φρονήματι. Ἐὰν δὲ κατὰ τὰς ὑστάτας τοῦ βίου σου στιγμὰς ἡ νεκρουμένη γλῶσσά σου ἀδυνατῇ νὰ ψελλίσῃ προσευχὴν, αἱ ἀγαθαὶ σου πράξεις θέλουσιν ἐπικαλεῖσθαι ὑπὲρ σοῦ τὸ αἰώνιον ἔλεος τοῦ Πανοικτίρμονος, τοῦ ἀπείρου Εὐεργέτου τοῦ κόσμου.

Εἶθε καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ νὰ μεσιτεύσωσι παρὰ Σοί, ὦ Πανυπερτάτῃ Ἀγαθότης, αἱ ἀρεταὶ μου μίαν ἡμέραν, ὅτε δὲν θέλω δύνασθαι πλέον νὰ προσεύχωμαι διὰ τῶν γῆινων χειλέων μου! Γινώσκω καλῶς, ὅτι μέχρι τῆς παρούσης ὥρας δὲν ἐγενόμην πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου τοσοῦτον ἀγαθοποιὸς, ὅσον ὤφειλον καὶ ὅσον ἡδυνάμην νὰ ἤμην. Μέχρι τοῦδε πλείότερον ἐφρόντισα περὶ ἐμαυτοῦ καὶ περὶ τῶν ἡδονῶν μου, ἢ περὶ τῶν δυστυχῶν καὶ τῶν πόνων αὐτῶν. Ἀλλ' εἰς τὸ ἐξῆς θέλω νὰ γίνω πατήρ, μήτηρ, προστάτης, ὑπερασπιστὴς, παρήγορος τῶν δυστυχούντων ἀδελφῶν μου· θέλω νὰ μὴ ἀρκῶμαι εἰς ἀπλοῦς λόγους, εἰς εὐτελεῖς ἐλεημοσύνας, εὐχερῶς καὶ ἀπόνως ριπτομένας, ἀλλὰ νὰ ἀφιερώσω ἐπαξιώτερον καὶ σοφώτερον τὰς δυνάμεις καὶ τὴν περιουσίαν, ἃς μοὶ ἔδωκες Σὺ ὁ Πανάγαθος, ὑπὲρ ἐκείνων, οἵτινες, ἐγκαταλείμμενοι ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ καὶ κούφου πλήθους, οὐδένα ἄλλον ἔχουσι πατέρα καὶ προστάτην, εἰ μὴ Σὲ, τὸν κοινὸν ἀπάντων Θεὸν καὶ Πατέρα.

ΡΣΤ΄.

Ἡ ἀξία τοῦ παρόντος βίου.

« Ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατεληφέναι·
ἐν δὲ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμ-
προσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τῷ
βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ. »

(Ἐπιστ. Παύλου πρὸς Φιλιππησίους Γ', 13, 14).

Ω ταχύτης τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἐνιαυτῶν! Περιμένομεν
ἀνυπομόνως τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀνθοστεφοῦς ἔαρος· μόλις
δὲ παρίσταται αὐτὸ ἐν ἀπάσῃ τῇ καλλονῇ αὐτοῦ, καὶ
λυπούμεθα καὶ στενάζομεν ἕνεκεν τῆς ἀποχωρήσεώς του.
Τὰ μέρη ἐκεῖνα τοῦ μέλλοντος, ἅπερ πρὶν ἢ φθάσωσιν
ἀποκαλοῦμεν μῆνας, ἐνιαυτοὺς, αἰῶνας, ἅμα παρέλθωσι
φαίνονται ἡμῖν ὡς ἀπλαῖ στιγμαί. Τὸ παιδίον ἐπιποθεῖ
τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ὁ ἔφηβος ζητεῖ νὰ γίνῃ ἀνὴρ· ἐν
τούτοις, μετ' ἀκατανοήτου ταχύτητος παρέρχονται αἱ ὥ-
ραι, παρέρχονται οἱ ἐνιαυτοί· μόλις δὲ ὁ ἔφηβος καὶ ὁ
ἀνὴρ ἐκφράζουσι τὴν ἐπιθυμίαν των, καὶ ἰδοὺ ὠθοῦνται
ἄκοντες πρὸς τὰ πρόσω ὑπὸ τοῦ ἀνηλεοῦς χρόνου ἐν τῇ
ταχυτάτῃ αὐτοῦ πτήσει. Ἦδη στρέφουσι τὰ μελαγχρο-
λικά αὐτῶν βλέμματα πρὸς τὰς ἡλικίας ἐκεῖνας, αἵτινες
ἐξηφανίσθησαν ὡς τερπνὸν ὄνειρον· ἰδοὺ τὸ γῆρας ἐλεύ-
κανε τὰς τρίχας των καὶ ἐρρύτιδωσε τὸ πρόσωπόν των.
Οὕτως ἦν πρὸ μυριάδων ἐτῶν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις,
τοιαύτη ὑπῆρξεν αἰείποτε ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος·
ὅλαι αἱ γενεαὶ τῶν ἀρχαίων χρόνων πρὸ πολλοῦ ἐξέλιπον

καὶ ἡ τέφρα αὐτῶν πρὸ πολλοῦ διεσκορπίσθη. Καὶ ἡμεῖς δὲ μετὰ τῶν εὐχῶν, μετὰ τῶν ἐλπίδων, μετὰ τῶν γογγυσμῶν καὶ τῶν θρήνων ἡμῶν ἐσμέν ὅ,τι ἦσαν ἐκεῖναι. Ὅ,τι δὲ ἡμεῖς σήμερον εἴμεθα, τοῦτο ἔσονται καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀπόγονοι μετὰ μυριάδας ἐτῶν, ὅτε ἡμεῖς τε καὶ οἱ οἴκοι ἡμῶν πρὸ πολλοῦ δὲν θέλομεν ὑπάρχει, πρὸ πολλοῦ δὲ ἡ κόνις τῶν ἡμετέρων σωμάτων θέλει εἶσθαι ἀνεμοφόρητος.

Αὕτη ἡ κίνησις καὶ ἡ ἀλληλοδιάδοχος ὥθησις τῶν θνητῶν οὐδὲν ἔχει τέλος, καίτοι ἐκάστου αὐτῶν ταχεῖαν καὶ πολλάκις πρόωρον λαμβάνοντος τελευτήν. Ἐκάστη ἐκατονταετηρὶς βλέπει τρεῖς γενεάς ἐρχομένας ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου καὶ ἀπερχομένας· καὶ ὁμως ἅπασαι αἱ γενεαὶ αὗται ὠθοῦνται καὶ σπεύδουσιν ὥς νὰ μὴ εἴχῃ τέλος ἡ ζωὴ. Οἱ ἄνθρωποι συναθροίζουσι πολλὴν οὐσίαν, πολλὰ γήϊνα ἀγαθὰ, ἐπισωρεύουσι χρυσόν, ὥς νὰ εἶχον νὰ προβλέψωσιν εἰς πολλῶν αἰώνων ἀνάγκας καὶ χρείας. Βλέπων τις αὐτοὺς ἐρίζοντας, πολεμοῦντας, συνθηκολογοῦντας, νομίζει ὅτι εἰσὶ προωρισμένοι ἵνα ἐπικρατῶσι καὶ ἄρχωσιν αἰωνίως. Ζηλοῦσι τιμὰς καὶ ἀξιώματα καὶ ἀπλήστως ἐπιδιώκουσιν αὐτάς, ὥς ἂν ἡδύναντο νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἀπεριόριστον κράτος· πωλοῦσι καὶ ἀγοράζουσι καὶ φιλονεικοῦσι καὶ ἀνεγείρουσιν οἰκοδομὰς καὶ βασιανίζονται, ὥς νὰ μὴ ἔμελλον ποτὲ νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς οἰκίας καὶ τὰς περιουσίας αὐτῶν. Ἐν τούτοις, ἐνῶ ταῦτα πράττουσι, καταβαίνουσιν εἰς τὸν τάφον καὶ ἐγκαταλιμπάνουσιν ἑτέροις τοὺς καρποὺς τῶν κόπων αὐτῶν. Ὡςπερ αὐτοὶ ἀπήλαυσαν τῶν ἀγαθῶν, ἅπερ εἶχον κληρονομήσει παρὰ τῶν προαποθανόντων συγγενῶν των, οὕτω μετ' οὐ πολὺ οἱ περιλειπόμενοι θέλουσιν ἀπολαύσει τῆς κληρονομίας τῶν προγεγενημένων.

Ἐν ὅφει τοσούτων ἔργων καὶ φροντίδων, τοσούτων ματαιολογιῶν καὶ ἀθυρμάτων, εὐλόγως ἤθελέ τις πιστεύσει ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε θάνατος ἐπὶ τῆς γῆς. Οἱ ἄνθρωποι, βλέποντες ἐκλείποντας ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ βίου παιδιά, παρθένους, νεανίας, ἄνδρας, γυναῖκας, γραίας, γέροντας, νομίζουσιν ὅτι μόνοι οἱ ἀποθανόντες ἦσαν θνητοὶ καὶ ὅτι οἱ ἐπιζῶντες πάντες οὐδέποτε πλέον μέλλουσι ν' ἀποθάνωσι. Κατηφεῖς ἢ κλαίοντες συναδεύουσι τὴν ἐκφορὰν τῶν γνωρίμων καὶ τῶν φίλων των, εἴτα δὲ ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τοῦ νεκροταφείου λησμονοῦσι τοὺς νεκρούς. Οὕτως οἱ πολεμισταὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης βλέπουσι μετ' ἀδιαφορίας πίπτοντας ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν τοὺς συντρόφους αὐτῶν, ἀραιουμένας δὲ τὰς πυκνάς αὐτῶν φάλαγγας. Οἱ ἐπιζήσαντες ψάλλουσι τὸν ἐπινίκιον παιᾶνα, ὥς ἂν αὐτοὶ μόνοι εἶχον νικήσει.

Γίνεται λόγος ἀκαταπαύστως μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων περὶ εἰρήνης καὶ περὶ πολέμου, περὶ διανομῆς χώρας καὶ περὶ λαῶν, περὶ ἰδίων σκοπῶν, περὶ ἀποτυχόντων ἢ ἐπιτυχόντων ἐπιχειρημάτων, περὶ ἑορτῶν καὶ διασκεδάσεων, περὶ γάμων, διαζεύξεων, ἐρίδων, περιηγήσεων, περὶ πάντων ἐν ἐνὶ λόγῳ· τίς ὁμῶς ἀκούει ἐν ταῖς συναναστροφαῖς, ἢ ἐν τῇ συνδιαλέξει δύο ἢ τριῶν ἀνθρώπων νὰ ὁμιλῶσι περὶ μελλούσης ζωῆς, περὶ αἰωνιότητος; Σχεδὸν ἤθελέ τις νομίσει, ὅτι ὁ τῆς αἰωνιότητος στοχασμὸς ἐστὶ μυθᾶριον ἀπηρχαιωμένον καὶ τετριμμένον, ὅπερ οὐδεὶς θέλει πλέον ν' ἀκούσῃ ἢ εἰς οὐδένα πλέον προξενεῖ ἐντύπωσιν. Ἀλλ' ὅχι· ταῦτα πάντα ἔχουσιν οὕτω μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον. Οἱ ἄνθρωποι σιωπῶσι μὲν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ, ἀλλὰ σοβαρὰ καὶ μελαγχολίας πλήρη τὰ νοερά αὐτῶν ὄμματα εἰσὶ σχεδὸν ἀκαταπαύστως

πρὸς αὐτὸ ἐστραμμένα. Σιγῶσι καὶ πιστεύουσιν. Ἵσως ἐνίοτε τὸ μειδίαμα τοῦ ἐνδοικσμοῦ ἐπιφάυει ἐξωτερικῶς τὰ ἄκρα τῶν χειλέων των· ἀλλὰ πιστεύουσι καὶ φρίττουσιν. Ἐν ὅλῃ τῇ λάμπει τῆς νεότητος ἡ παρθένος σολίζεται διὰ τινὰ ἐορτήν· ἀλλὰ καὶ ἔμπροσθεν τοῦ κολακεύοντος αὐτὴν κατόπτρου ὁ στοχασμὸς τοῦ θανάτου διέρχεται τὸν νοῦν της καὶ ταραττει αὐτήν. Ὁ φιλεργὸς ἔμπορος λογαριάζει τὰ κέρδη αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἡχοῦντος ἀργυρίου ἐπέρχεται αὐτῷ ὁ στοχασμὸς τῆς ὥρας τοῦ θανάτου. Ὁ μονάρχης ἐνδύεται τὸν ἐκ πορφύρας μανδύαν καὶ λαμβάνει ἐν χερσὶ τὸ σκῆπτρον τῆς ἐξουσίας· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἐν αὐτῇ τῇ συναισθήσει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἀκουσίως καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν αἰωνιότητα στοχασμοῦ. Ἐκεῖνο, περὶ οὗ πάντες σιγῶσι, πάντες διηνεκῶς συλλογίζονται. Ἡ ἀδιαφορία τῶν θνητῶν ἐστὶν ἐξωτερικὴ, μόνον φαινομένη, ἡ δὲ ἀλήθεια κρύπτεται καὶ ὑπάρχει εἰς τὰ ἐνδότατα τῶν καρδιῶν.

Καὶ οὕτω ἕκαστος ἄνθρωπος συνδέει τὸν ἐξωτερικὸν αὐτοῦ βίον μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ, καὶ ὁμιλεῖ μὲν περὶ ἐκείνου, σιωπᾷ δὲ περὶ τούτου. Ἐκαστος πιστεύει εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν αἰωνιότητα· ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν ἔχει καὶ διατηρεῖ ἐν ἑαυτῷ τὴν πίστιν ταύτην, ἐστὶ διὰ τοὺς ἄλλους βαθὺ καὶ ἀνεξιχνίαστον μυστήριον. Ἐν τούτῳ μόνῳ τῷ μυστηρίῳ ὑφίστανται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ ἀνακοίνωσις, ἀποκάλυψις, θάρρος, πεποίθησις. Ἐκαστος φοβεῖται μὴ ἀνακοινῶν ἑτέροις τὸ σπουδαίον αὐτὸ μυστικόν του ἰδῆ αὐτὸ βεβηλούμενον ὑπὸ τῶν ἄλλων· πρὸς τούτοις δὲ πᾶσα ἐναντιολογία, καὶ ἡ λεπτοτάτη, ἥθελε πληγώσῃ αὐτόν, καθὼ μὴ θέλοντα νὰ ἐξε-

λέγῃ αὐτὴν ψευδῆ. Ὅτι ἐνδομύχως πιστεύομεν, ὅτι ἐν τοῖς μᾶλλον ἀποκρύφοις διαλογισμοῖς ἡμῶν φρονοῦμεν, τοῦτο καὶ εἴμεθα πραγματικῶς· διὸ δὲν ἐπιτρέπομεν εἰς ξένον ὄμμα νὰ εἰσδύσῃ ἐν αὐτῷ, οὔτε εἰς ξένον ἐνδοιασμόν νὰ ἀσεβήσῃ περὶ αὐτό. Ὅτι δὲ ἐν τῷ φανερῷ ἐσμέν πρὸς τὸν κόσμον, ἥτοι ἅπας ὁ ἐξωτερικὸς ἡμῶν βίος ἐστὶν ἀπλῶς φρόνησις, ἐστὶν ὄψις ἐξωτερικῇ. Ταῦτα πάντες γινώσκομεν οὐ μόνον περὶ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, καὶ ἕκαστος σέβεται τὸ μυστικὸν τοῦ ἄλλου καὶ ἀποδίδωσιν αὐτῷ τιμὴν τινα ἐν τῷ φανερῷ, διότι καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὰ ὅμοια παρὰ τῶν ἄλλων ζητεῖ.

Οὐδόλως ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ ἄνθρωποι νὰ μάθωσι παρ' ἄλλων, ὅτι ζῶντες ἐνταῦθα ἀνήκουσι συγχρόνως καὶ εἰς ἄλλον κόσμον· ἡ πεῖρα ἐκάστου ἀρκούντως δεικνύει αὐτῷ, ὅτι ἀληθῶς διπλοῦν διάγει βίον.

Ἄλλ' ἢ πρὸς ἀλλήλας σχέσις τῶν δύο ὑπάρξεων, τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς σωματικῆς, διακρίνει τοὺς θνητοὺς, διαφέρουσα οὐσιωδῶς κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῶν μορφώσεως. Οὗτος ἀποδίδει πλειοτέραν ἀξίαν εἰς τὸν ὁρατὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν σωματικὴν ὑπαρξιν, ἢ εἰς τὴν ἀόρατον καὶ ἀθάνατον οὐσίαν· ἐκεῖνος ἀμφοτέρας τὰς ὑπάρξεις ἐν τῇ αὐτῇ τίθῃσι μοίρα· τρίτος τις σαφῶς αἰσθάνεται ὅτι τὰ τῆς γηίνης ζωῆς εἰσι πολὺ κατώτερα τῶν τῆς αἰωνίας ὑπάρξεως.

Ὁ ἄγριος, ὅστις μὴ ἔχων εἰσέτι ἀνεπτυγμένας τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἐπιδιώκει ἀμέτρως μόνην τὴν πλήρωσιν τῶν σαρκικῶν αὐτοῦ ὀρέξεων· τὸ παιδίον, τὸ ὅποῖον εἰσέτι ἄπειρον παίζει πρὸς τὴν παροῦσαν ὥραν, χωρὶς νὰ ἐννοῇ τοῦ ταχυπτέρου χρόνου τὴν ταχίστην παρέλευσιν, ἢ ἀνθολογεῖ ἐπὶ τῶν τάφων, χωρὶς νὰ

ὑποπτεύῃ ὅτι καὶ αὐτὸ μίαν ἡμέραν θέλει κατ' ἀνάγκην κοιμηθῇ ὑπὸ τὴν γῆν· ὁ ἄνθρωπος, ὁ θῦμα γενόμενος διεφθαρμένου καὶ ἀτίμου πολιτισμοῦ, ὁ ποιῶν χρήσιν τῶν φώτων καὶ τῶν ἐπιδεξιότητων αὐτοῦ ἵνα καταδιδάσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν ζώων, καὶ ἐν τῇ λεπτοτάτῃ σοφιστείας αὐτοῦ προσπαθῶν νὰ πείσῃ καὶ νὰ πεισθῇ ὅτι τὰ πάντα εἰσὶν ὕλη, τυχαῖον, καὶ ὅτι ἡ ζωὴ ἐστὶν ἀπλῶς αἰσθητὴ κίνησις καὶ ὁ θάνατος κατάπαυσις τῆς κινήσεως ταύτης, οὗτοι πάντες ἴστανται ἐπὶ τῆς αὐτῆς καὶ κατωτάτης βαθμίδος τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ἐξοικειωθέντες ἐντελῶς πρὸς τὰ γήινα καὶ, οὕτως εἰπεῖν, συνταυτισθέντες αὐτοῖς ὥσπερ τὰ ἄλογα ζῶα, ἀπωθοῦσι τὴν ἰδέαν, ὅτι ὑπεράνω τοῦ ὕλικου βίου ὑπάρχει ἄλλη τις ὑπαρξὶς καθαρωτέρα. Ὁ κόσμος, οὗτινος αἱ αἰσθήσεις τῶν ἀντιλαμβάονται, ἀποτελεῖ μόνος δι' αὐτοὺς τὴν σύμπασαν δημιουργίαν· ἐκτὸς δὲ τῶν κατὰ τὴν γῆν ἡδονῶν, οὐδὲν ἔχει δι' αὐτοὺς ἀξίαν τινά.

Ἐν τούτοις ἀληθές ἐστίν, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τῆς γῆς ἔχουσι τὴν ἐνδόμυχον τῆς καρδίας τῶν θρησκείαν, ἣτις καὶ προσεγγίζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τῇ ὑπὸ τῶν χειλέων τῶν ὁμολογουμένη. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων γινώσκουσι καὶ πιστεύουσιν, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος δὲν θέλουσι παύσει ὑπάρχοντες· γινώσκουσι καὶ πιστεύουσιν, ὅτι ἀφείλουσι νὰ φροντίσωσι καὶ περὶ τοῦ βελτίονος κλήρου, τοῦ πέραν τοῦ τάφου.

Ἄλλ' αἱ ἰδέαι αὐτῶν περὶ τῆς φύσεως καὶ περὶ τῆς ἀξίας τῆς τε παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς εἰσὶν εἰσέτι συγκεχυμέναι καὶ ἀτελεῖς. Ἐμπαθῶς προσκεκολλημένοι εἰς τὰ πράγματα, τὰ περικυκλοῦντα αὐτοὺς ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ καὶ τὰ ἀρέσκοντα τοῖς πάθεσι καὶ ταῖς

ὀρέξεσιν αὐτῶν, ἐξίσου ἐκτιμῶσι τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν. Ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποκτήσωσι πάντα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς καὶ ν' ἀπολαύσωσιν ὅλων τῶν ἐπιγείων ἡδονῶν, ἀφιερῶσι πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὰς πλείστας αὐτῶν μερίμνας, τὰ πλείστα αὐτῶν ἔργα· σκέπτονται δὲ καὶ περὶ τῆς αἰωνιότητος κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς αὐτῶν. Αἱ σχοινοτενεῖς προσευχαί, αἱ μηδαμιναὶ καὶ οὐδένα κόπον δίδουσαι ἐλεημοσύναι, ἢ πρὸς ἐπίδειξιν συχνή τῶν ναῶν φοίτησις, ἢ τῶν θείων μυστηρίων ἀπαρασκεύαστος μετάληψις, αἱ νηστεῖαι, ἰδοὺ τὰ μόνα μέσα, δι' ὧν οὗτοι φρονοῦσιν ὅτι θέλουσι καταστήσει· εὐνοϊκὸν τὸ θεῖον καὶ θέλουσιν ἐπὶ τέλους τύχει μετὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἄλλου βελτίονος κλήρου. Ὁ περιωρισμένος αὐτῶν νοῦς δὲν βλέπει τὴν ἀναγκαίαν καὶ ὑψηλὴν συνάφειαν μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, μεταξὺ τοῦ ὀλιγοχρονίου τῆς παρούσης ζωῆς καὶ τοῦ αἰωνίου μέλλοντος, μεταξὺ τῶν ἐνθάδε καὶ τῶν ἐκεῖ. Ἄσμενοι δουλεύουσι συγχρόνως δυσὶ κυρίοις· θέλουσιν ἐνταῦθα μὲν νὰ ἐξαρκέσωσιν εἰς τὰς ζωώδεις αὐτῶν ὀρέξεις, ἐκεῖ δὲ αἰφνιδίως νὰ ὑπάρξωσιν ὑψηλὰ πνεύματα· ἐπιτρέπουσιν ἑαυτοῖς ἐνταῦθα τὰ ἔργα τῆς ἀλαζονείας, τῆς ἀπάτης, τῆς ἡδυπαθείας, τοῦ φθόγου, καὶ ἐλπίζουσιν ἐκεῖ διὰ τῆς θυσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ διὰ τῆς μεσιτείας τῶν Ἁγίων τὴν συγχώρησιν ὅλων τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν ἄκραν τελειότητα. Ἀνθρωποι τοῦ παρόντος, τὴν γῆν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο λατρεύουσι, καὶ ἐφ' ὅσον ἐπ' αὐτῆς ζῶσιν εἰς αὐτὴν μόνην ἀποκλειστικῶς ἀνήκουσι, τὸ δὲ μέλλον πορρώτάτω κείμενον βλέπουσιν. Αἰσθάνονται δὲ μόλις τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀξίαν, καὶ ὑπερεκτιμῶσι τὰ γήϊνα καὶ τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονάς.

Ὅσον πλειοτέραν ἀξίαν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐν ἑαυτῷ, τοσοῦτον ὀλιγωτέραν ἀποδίδωσι τιμὴν εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ εἰς ὅλα τὰ πρόσκαιρα αὐτῆς ἀγαθὰ, τοσοῦτον δὲ μᾶλλον προτιμᾷ ὑπὲρ πάντα τὴν αἰωνιότητα, τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ Θεῖον. Τί ὠφελοῦσι τόνοι χρυσοῦ εἰς τὸν μαθόντα νὰ ἀρκῆται τοῖς ὀλίγοις; Τί μέλει περὶ τῶν κρίσεων τοῦ πλήθους, περὶ ὑπολήψεως καὶ δόξης, τῷ ἐκ πείρας γινώσκοντι πόσον οἱ ἄνθρωποι ἐσφαλμένως καὶ ἐκ τῶν φαινομένων μόνον κρίνουσι, πόσον σπανίως ἀναγνωρίζουσι καὶ τιμῶσι τὴν ἀληθῆ ἀξίαν, πόσον δὲ σπανίως εὐγνωμονοῦσιν ἔνεκα γενομένων ἐκδουλεύσεων καὶ εὐεργεσιῶν; Ὁ δι' αἰφνίδιον ἀπώλειαν τῆς περιουσίας του εἰς λύπην βυθισθεὶς, ὁ ἰδὼν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὑπὸ τῆς συκοφαντίας ἠτιμωμένον, ὁ χύσας πικρὰ δάκρυα ἐκ βάθους πληγωμένης καρδίας παρὰ τὴν σορὸν ἀγαπητοῦ φίλου, φιλτάτης συζύγου, πατρὸς, ἢ μητρὸς, ἢ τέκνου, δύναται πλέον νὰ ἀγαπᾷ μετ' ἀπεριορίστου πίστεως τὰ ἀγαθὰ τῆς παρούσης ζωῆς, ἐνῶ ἐπέισθη ἤδη ὅτι πᾶσα ὑπερβάλλουσα προσκόλλησις εἰς τὰς ἐφημέρους ἀπολαύσεις ἐστὶ βεβαία πηγὴ τῶν μεγαλειτέρων πικριῶν;

Οὕτω ὁ σοφὸς προσεγγίζει εἰς τὸ Θεῖον, οὕτω ἡ ἀξία τῆς ζωῆς ἐλαττοῦται εἰς τὰ ὅμματα αὐτοῦ κατὰ λόγον τῆς καλλιτέρας ἐκτιμήσεως τῆς οὐδενείας τῶν γηϊνῶν ἀγαθῶν. Τῷ ὄντι ὁ συνετὸς καὶ ὁ σώφρων, χάριν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἡσυχίας, ἀπαγορεύει ἑαυτῷ πᾶσαν ὑπέρμετρον ἀγάπην τῶν προσκαίρων. Μὴ περιμένης, λέγει αὐτῷ ἡ ἰδία του. πεῖρα, μὴ περιμένης τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν σου ἀπὸ τῆς πληρώσεως τῶν εὐχῶν σου, τῶν ἐχουσῶν ὡς ἀντικείμενον τὰς τῆς σαρκὸς ἡδονάς, τὴν δόξαν, τὸν ἔρωτα, τὰ πλούτη· ὅλα ταῦτα τὰ νομιζόμενα ἀγα-

Θά, ἄντὶ νὰ καθησυχάσωσι τὴν καρδίαν καὶ νὰ εὐχαριστήσωσι τὸν νοῦν, καταστρέφουσιν ἀμφοτέρων τὴν τε εἰρήνην καὶ τὴν ἁρμονίαν. Ἡ μετὰ θρησκευτικῆς ἀκριβείας ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων σου, ἡ ἀπαλλαγὴ σου ἀπὸ τοῦ κράτους τῶν παθῶν καὶ τῶν προλήψεων, ἡ ἐν πνεύματι ἔνωσίς σου μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐν μέσῳ τῶν διαφόρων τοῦ βίου φάσεων πορεία σου ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τῆς χριστιανικῆς γενναιότητος καὶ ταπεινοφροσύνης, ἰδοὺ τὰ μόνα καὶ ἀσφαλῆ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν διαρκοῦς εὐδαιμονίας. Ἐὰν δὲ ὁ συμφώνως πρὸς ταῦτα πολιτευόμενος ἐνίοτε αἰσθάνεται ἔτι τὴν καρδίαν του πάλλουσιν ἕνεκα γήϊνου τινὸς ἀγαθοῦ, οὐδὲν ἦττον δύναται νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ πολυπείρου καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς τύχης κρείττονος ἀποστόλου τοῦ Ἰησοῦ τὰ θεῖα ταῦτα λόγια· « Ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατειληφέναι· ἐν δὲ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. » (Ἐπιστ. Παύλου πρὸς Φιλιππησ. Γ', 13, 14).

Τίς ἐξ ἡμῶν, ὅσον τέλειος καὶ ἂν ὑποτεθῇ, δύναται νὰ εἴπῃ ἐν ἑαυτῷ; « Ἐφθασα ἤδη εἰς τὸ τέρμα μου· ἐγενόμην τέλειος. Οὐδὲν γήϊνον πάθος κρατεῖ πλέον δεσμευμένην τὴν καρδίαν μου. » Ὡ! ἵνα δυνηθῇ τις τοιαῦτα νὰ εἴπῃ, πρέπει νὰ ᾔνῃ ἀνώτερον τοῦ ἀνθρώπου πλάσμα! Ἄς προφυλάττωμεν ἄρα ἡμᾶς αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ιδέας ὑπερβολικῆς καταφρονήσεως τῶν κοσμικῶν πραγμάτων. Ἐνὸς οἰκοῦμεν ἐν τῷ θνητῷ τούτῳ σώματι, τὸ σῶμα αὐτὸ ἔχει ἀνάγκας, ἅς ὀφείλομεν νὰ πληρώσωμεν, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ γίνωμεν αὐτόχειρες, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ ἐναντιωθῶμεν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Δημιουργοῦ. Κατὰ

τοὺς τεθέντας τῆς φύσεως νόμους, τὸ γήϊνον ἡμῶν στοι-
χειὸν ἀπαιτεῖ τὴν πλήρωσιν τῶν χρειῶν αὐτοῦ μέχρι τῆς
ὑστάτης στιγμῆς τῆς ἐπιγείου ἡμῶν ὑπάρξεως. Αἱ ἐκ
τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος προερχόμεναι κλίσεις καὶ
ὁρμαὶ, ἐφ' ὅσον συντελοῦσιν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς
καὶ εἰς τὴν συντήρησιν τῆς τοῦ σώματος ὑγείας, οὐδό-
λως εἰσὶν ἀθέμιτοι, ἀλλὰ καθαραὶ καὶ καλαί, ὅσας δὲν
προσβάλλωσι τὴν κοσμιότητα, τὸ πρέπον καὶ τὴν ἡθι-
κὴν. Πληροῦντες ὁμῶς ἀκαταπαύστως ἢ διεγείροντες
μίαν τῶν κλίσεων τούτων, εὐκολώτατα ἀφίνομεν αὐτὴν
νὰ λάβῃ κράτος ἐν ἡμῖν. Ἐντεῦθεν γεννᾶται τὸ πάθος,
καὶ κατὰ συνέπειαν γινόμεθα δοῦλοι γήινων καὶ φθαρ-
τῶν πραγμάτων.

Ἐνόσω λοιπὸν οἰκεῖ ἐπὶ τῆς γῆς ὁ ἄνθρωπος, διηνε-
κῶς κυμαίνεται μετὰ τῶν τοῦ σώματος ἡδονῶν, αἴτι-
νες τείνουσι νὰ ὑποδουλώσωσιν αὐτόν, καὶ τῆς συνειδή-
σεώς του, τῆς προσπαθούσης ν' ἀπαλλάξῃ αὐτόν τοῦ
τοιούτου ζυγοῦ. Τὸ τελειότατον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὁ-
μῶς ἀσθενὲς αὐτὸ πλάσμα συντρίβει τὰς ἀλύσεις, ἃς εὐ-
ρίσκει λίαν βαρείας, ἀλλὰ παραυτίκα νέα ἑαυτῷ παρα-
σκευάζει δεσμά. Οὐδέποτε γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἐντελῶς
ἐλεύθερος· καὶ ὁμῶς πάντοτε σπουδάζει νὰ καταστήσῃ
τὴν ψυχὴν του ἐλευθέραν ἀπὸ τῆς ἐπηρεείας τοῦ σώμα-
τος. Καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀναγκάζεται νὰ
εἴπῃ μετὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου· « Ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐ
λογίζομαι κατειληφέναι. »

Ἄλλ' ἅς δυνηθῶ καὶ ἐγὼ ποτε νὰ εἴπω ταῦτα τὰ λόγια·
« Τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθάνομαι, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκ-
τείνομαι. » Σέβομαι τὰ κατασκευάσματα, τὰς χρειὰς
τοῦ ὕλικου βίου· ἀλλ' ὁ πνευματικὸς μου βίος, αἱ πρὸς

τὸ Θεῖον σχέσεις μου, αἱ προσπάθειαί μου ἵνα συμμορφωθῶ πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀρετῆς, αἱ πράξεις μου καὶ ἡ θέλησίς μου μὲ ἀνυφοῦσιν ὑπεράνω ὅλων τῶν προσκαίρων πραγμάτων. Κρείττων εἰμὶ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῶν ὀρέξεών μου, καὶ ἀντὶ νὰ δουλεύω τοῖς πάθεσί μου, καταδαμάζω αὐτά. Πράττω τὸ δίκαιον, τὸ λυσιτελές, τὸ γενναῖον πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ ἂν εἰς τοῦτο ἀντίκεινται αἱ ἀξιώσεις τῶν σωματικῶν μου ὀρέξεων. Ὑπείκων εἰς τὴν συνείδησίν μου καὶ εἰς τὰς πεποιθήσεις μου, καὶ βαδίζων ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθείας, ἥτοι τοῦ δικαίου καὶ τοῦ καλοῦ, ὡς πιστὸς τοῦ Ἰησοῦ ὁπαδός, δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν οὔτε τὰς ἐπιδοκιμασίας τῶν ἀνθρώπων, οὔτε τῶν συμπολιτῶν μου τὸν ἔπαινον, οὔτε τὴν μέμφιν τοῦ πλήθους, οὔτε τὴν δόξαν ἢ τὴν ἀπεκδοχὴν οἰουδήποτε κέρδους. Ὁ κόσμος δὲν δύναται ν' ἀνταμείψῃ ἢ νὰ τιμωρήσῃ, εἰ μὴ μόνον τὰς ἐξωτερικάς μου πράξεις· ἡ ψυχὴ μου μένει ἀπρόσβλητος, εὐρίσκει δὲ τὴν μὲν ἀμοιβὴν τῆς ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ὁμοιώσεως, τὴν δὲ φρικωδεστάτην αὐτῆς τιμωρίαν ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπομακρύνσει, ἢ γουν ἐν τῇ ἡθικῇ αὐτῆς δυσμορφίᾳ. Διὰ τοῦτο δὲν ἐπιτρέπω οὔτε νὰ μὲ παρασύρῳ εἰς τὸ κακὸν, οὔτε νὰ μὲ ὀδηγήσω εἰς τὸ καλὸν αἱ κατὰ γῆν ἡδοναὶ καὶ αἱ κατὰ σάρκα ἀπολαύσεις, αἵτινες πρέπει μὲν νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τὸ σῶμα, νὰ ὑπακούωσι δὲ εἰς τὰς διατάξεις τοῦ πνεύματος. « Τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. » Οἷαδὴποτε καὶ ἂν ᾧσι τὰ θέλγητρα καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ παρόντος κόσμου, οὐδόλως δύναμαι νὰ θέσω ἐν αὐτοῖς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεώς μου. Ἀναν-

τιρρῆτως ἔχω οὐρανίαν τινὰ ἀποστολήν, ἀναντιρρῆτως ἐκλήθην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς βίον πνευματικόν, εἰς τινὰ κατὰστασιν τελειότητος, μεγαλείου, λαμπρότητος τοιούτων, ὁποίων ἀδυνατῶ ὡς ἄνθρωπος νὰ συλλάβω σαφῇ ιδέαν, καίτοι φέρων ἐν ἐμαυτῷ σκοτεινὴν τινὰ προαίσθησιν αὐτῶν. Ἡ αἰωνία αὕτη ὑπαρξίς, ὁ θεὸς αὐτὸς βίος, ἡ σαφὴς αὕτη γινῶσις τοῦ Θεοῦ, τῆς ιδίας μου φύσεως καὶ τοῦ σύμπαντος τῆς δημιουργίας, ἡ ἀγνότης αὕτη τῆς ψυχῆς ἐν τῷ ἀπείρῳ ἱερῷ, τοῦτό ἐστι τὸ βραβεῖον, οὗτινος ἐφίεμαι, τὸ βραβεῖον, ὅπερ προώριστά μοι ὑπὸ τοῦ Πλάστου, ὅπερ αὐτὴ ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ μοι προτείνει. Ἀλλὰ τὸν προορισμόν μου καὶ τὴν κλήσίν μου ἀνεγνώρισα ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς ὄντως ἐστὶν ὁ εἰσαγαγὼν τὸ φῶς ἐν τῇ μεγάλῃ σκοτίᾳ· διὸ καὶ δικαίως φῶς τῆς ζωῆς ἀπεκλήθη. Αὐτὸς διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ θείου Του λόγου μ' ἐξήγαγεν ἀπὸ τῆς μεγάλης πλάνης καὶ ἀπὸ τοῦ βᾶθους τῆς παραφροσύνης μὲ ὠδήγησε πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν Πατέρα τῆς κτίσεως καὶ τὴν Πηγὴν τῆς μακαριότητος. Θέλω δὲ ἔχει τὸν Θεόν καὶ ἐν Αὐτῷ θέλω εὐρεῖ τὴν εὐδαιμονίαν μου, ἐὰν ἀκολουθήσω τὰς ἐντολάς τοῦ Σωτῆρος· διότι ὁ Ἰησοῦς, τουτέστι τὸ παράδειγμα Αὐτοῦ, ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν ἀληθῆ ζωὴν. Καὶ τοῦ Ἰησοῦ μὲν τὸ παράδειγμα ἐστὶ τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς· τοῦ δὲ οὐρανίου ἡμῶν Πατρὸς θέλημα εἶνε νὰ ἀγαπῶμεν Αὐτὸν ὑπὲρ πάντα, καὶ παντὶ σθένει νὰ προσπαθῶμεν ἵνα καθιστῶμεν ἐπίσης εὐτυχεῖς ἡμᾶς τε καὶ ἕκαστον τῶν ὁμοίων ἡμῶν, μεθ' ὧν ὅπως δῆποτε ἐρχόμεθα εἰς σχέσιν ἐπὶ τῆς γῆς.

Οὕτω ὁ ἀληθὴς μαθητὴς τοῦ θείου Διδασκάλου με-
(ΤΟΜΟΣ Δ΄.)

τρίως μόνον τιμᾷ τὴν παροῦσαν ζωὴν. Ἐπιμελούμενος
 τοῦ σώματος αὐτοῦ, δὲν ἀσχολεῖται περὶ μόνον αὐτό, δὲν
 καταναλίσκει πολυτίμους ὥρας περὶ τὴν κόσμησιν καὶ
 τὸν καλλωπισμὸν σαρκίου, ὅπερ προώρισται εἰς σῆψιν
 καὶ σποδόν. Χαίρει, κεκτημένην ἤδη ἔχων τὴν ὑπόληψιν
 τῶν χρηστῶν, ἀλλ' οὐδόλως ἀφίνεται νὰ παρασυρθῇ κα-
 τὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του ὑπὸ τῆς σκέ-
 ψεως τοῦ ἐπαίνου ἢ τοῦ φόγου τῶν ἀνθρώπων. Ὅτι θέ-
 λη καὶ ὅ,τι πράττη, τὸ θέλει καὶ τὸ πράττει, οὐχὶ ἐνε-
 κεν τῆς κρίσεως τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ θείᾳ πειθόμενος
 αἰτία, ἡγουν διὰ τὴν ἀγάπην τῆς ἀγιότητος. Ἐκτιμᾷ
 τὴν φιλίαν καὶ τὰ τρυφερά αἰσθήματα ἀμοιβαίας ἀγά-
 πης, διατελεῖ ὁμως πάντοτε κύριος τῶν αἰσθημάτων αὐ-
 τῶν. Ἡ ἀγάπη ἐστὶν ἀθάνατος, αἱ δὲ ψυχαί, αἵτινες ἔ-
 χουσιν αὐτήν, μένουσιν ἀχώριστοι ἐν τῇ ἀπειρίᾳ τῆς ἀ-
 γάπης τοῦ Θεοῦ, τοῦ συνδέοντος αὐτὰς διὰ παντός· ὁ ἐ-
 πίγειος ὁμως ἄνθρωπος ἀποθνήσκει. Διὰ τοῦτο ὁ μαθητὴς
 τοῦ Κυρίου, ὁ σοφὸς, δὲν οἰκοδομεῖ ὀλόκληρον τὴν εὐδαι-
 μονίαν τῆς ψυχῆς του ἐπὶ τῆς ἀκροσφαλοῦς ὑπάρξεως
 ἀνθρώπου. Γύναι, ἀγάπα τὸν ἄνδρα σου· νέε σύζυγε,
 ἀγάπα τὴν ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας σου· πάτερ, μῆτερ
 ἀγάπα τὸ τέκνον σου. Ἀλλ' ὁμως ἐνθυμοῦ συνεχῶς, ὅτι
 ὁ θάνατος τάχιον ἢ βράδιον κατ' ἀνάγκην θέλει ἀρπάσει
 τὸν ἕνα· τί δὲ γενήσεται τότε ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς σου,
 ἡ εὐδαιμονία σου; Φρίττεις ἐπὶ τῷ λογισμῷ τούτῳ; Φο-
 βεῖσαι μὴ μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ σου συναπολέσης πᾶσαν
 τὴν εὐτυχίαν σου καὶ πᾶσαν τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς
 σου; Ὡ! ἐὰν οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὅσον καὶ ἂν ᾔσαι
 ἄλλως εὐσεβῆς καὶ χρηστὸς, βαθείας ἔχει ρίζας ἐν τῇ
 καρδίᾳ σου ἢ πρὸς τὸν παρόντα κόσμον ἀγάπη σου, ἀ-

ποδίδεις δὲ ὑπερβολικὴν ἀξίαν εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπιγείου ζωῆς. Ἡ ἀγάπη σου τότε εἶνε γήϊνον πάθος, ὅπερ ὅλον σὲ κατέχει καὶ δὲν σοὶ ἐπιτρέπει οὔτε ἐλεύθερος, οὔτε εὐτυχὴς νὰ ᾗσαι. Ἐλεύθερος καὶ εὐτυχὴς δύνασαι νὰ κατασταθῇς τότε μόνον, ὅταν καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἰσχυρὸς διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ κρείττων διὰ τῆς ἐλπίδος ζωῆς ἀθανάτου γενόμενος, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπομακρυνθῇς τῶν γήϊνων, ὥστε νὰ δύνασαι νὰ στερηθῇς τὸ ἀγαπητότατόν σου χωρὶς νὰ συναπολέσῃς ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν σου εὐδαιμονίαν καὶ τὴν οὐρανίαν ἐκείνην γαλήνην, ἃς παρέχει ἡ συνείδησις τῆς ἀρετῆς. Ναί, ὅσον ὀλιγωτέραν ἀξίαν ἔχει διὰ σὲ ἡ ἐπίγειος ζωὴ μεθ' ὅλων τῶν ἀγαθῶν αὐτῆς, τοσοῦτον ἀνωτέρα ἐστὶν ἡ ἰδία σου ἀξία. Τότε δὲ πρῶτον θέλεις εἶπει μετὰ τοῦ μεγαλοθύμου καὶ εὐσεβοῦς ἀποστόλου Παύλου· «Θαρρόντες οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες, ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου· θαρροῦμεν δὲ, καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Κύριον. Διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδημοῦντες, εὐάρεστοι Αὐτῷ εἶναι.» (Ἐπιστ. Β', πρὸς Κορινθ. Ε', 6-9).

Ὅποια ἄρα ἐστὶν ἡ ἐμὴ ἀξία εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Θεοῦ; Φεῦ! τὴν ἀξίαν ταύτην ἀναγνωρίζω ἐξ ἐκείνης, ἣν ἐγὼ αὐτὸς ἀποδίδω εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν ἢ εἰς τινὰ τοῦλάχιστον τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῆς. Ὅσον μεγαλειτέρα φαίνεται εἰς τὸν θνητὸν ἡ ἀξία τῆς ζωῆς ταύτης, τῆς ἐφημέρου καὶ μηδαμινῆς, τοσοῦτον μικροτέραν ἀξίαν ἔχει αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ. Εἰσέτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς διατελεῖ προσκεκολλημένος μᾶλλον εἰς τὰ φθαρτὰ, ἢ εἰς τὰ ἀφθαρτα, μᾶλλον εἰς τὰ πρόσκαιρα, τὰ ἐκ κόνεως προερ-

χόμενα καὶ εἰς κόνιν ἀπελευσόμενα, ἢ εἰς τὰ θεῖα καὶ ἀμετάπτωτα.

Ποῦ μ' ἔφερεν ἡ μελέτη μου αὕτη; Ἰδοὺ νῦν ἵσταμαι αὐτὸς ἐγὼ ἐκπεπληγμένος ἐνώπιον τῆς καταστάσεώς μου καὶ βλέπω πρὸς τὸν περικυκλοῦντά με κόσμον, πρὸς ἐμὲ αὐτόν, πρὸς Σὲ, ὦ Θεέ μου! Καὶ ἐνῶ θεωρῶ ἐκεῖνο, ὅπερ ἰδίως ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ μὲ ἐλκύει καὶ μὲ θέλγει καὶ οὔτινος ἢ στέρησις ἤθελε τὰ μάλιστα μὲ θλίψει, μανθάνω τὴν ἀληθῆ μου ἀξίαν. Εἰσέτι πόρρω ἀπέχω τῆς τελειότητος, πρὸς ἣν μ' ἐκάλεσεν ὁ Θεός. Φεῦ! ἀγαπῶ ὑπερμέτρως τὴν ζωὴν καὶ καθ' ὑπερβολὴν τὰς περιπετείας αὐτῆς φοβοῦμαι, ἐνῶ αὕτη οὔτε τοσαύτης ἀγάπης, οὔτε τοσούτου φόβου ἀξία ἐστίν. Εἰσέτι διατελῶ λίαν προσκεκολλημένος εἰς πολλὰ, εἰσέτι περὶ πολλῶν μεριμνῶ καὶ τυρβάζω περὶ πολλὰ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἡσυχίας μου, τῆς ἐσωτερικῆς μου εὐδαιμονίας καὶ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς μου. Καὶ δὲν ὀφείλω μὲν βεβαίως ν' ἀπορρίψω τὰ γήϊνα δῶρα, τὰ δοθέντα μοι ἐνταῦθα παρὰ τοῦ παναγάθου Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ φθαρτὰ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον πρέπει νὰ ὑποδουλώσωσι τὰ ἐν ἐμοὶ ἄφθαρτα καὶ αἰώνια. Τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ τοῦ Ὑψίστου, καὶ τοιοῦτος πρέπει νὰ ᾔηνε καὶ ὁ σκοπός, πρὸς ὃν ὀφείλω νὰ τείνω τὰς προσπάθειάς μου!

Κύριε, δίδαξόν με νὰ ἐνθυμοῦμαι πόσον βραχεῖαί εἰσιν αἱ ἡμέραι μου, πόσον δὲ ἀβέβαιος ἡ κατοχὴ ὅλων τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου, ὅπως δυνηθῶ, χωρὶς ν' ἀφίσταμαι ἀπὸ Σοῦ, ν' ἀπολαύω ἐν ἔμφρονι μετριότητι αὐτῶν, καὶ μεθ' ὑπομονῆς καὶ ἐντελοῦς παραμυθίας νὰ στερεῶμαι αὐτῶν. Τοῦτό ἐστὶν ἡ γνησία ἀπάρνησις ἐμαυτοῦ καὶ τοῦ κόσμου, ἣν ἀπαιτεῖ παρ' ἐμοῦ

ὁ ἀγαπητός Σου Υἱὸς καὶ Μεσσίας τῆς ἀνθρωπότητος.

Κύριε, δίδαξόν με νὰ ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἡ παροῦσα ἐπὶ τῆς γῆς διαμονή μου ἐστὶ μόνον σμικρὸν σημεῖον τῆς ἀτελευτήτου ὑπάρξεώς μου, ὅτι δὲ ἡ ἀληθὴς ζωὴ μου ἐν τῷ οὐρανῷ προητοίμασται. Δὲν δύναμαι νὰ γνωρίζω ὁποῖος κληρὸς μὲ περιμένει ἐπέκεινα τοῦ τάφου· ἀλλὰ καὶ ἂν ἡδυνάμην νὰ γνωρίσω αὐτὸν, δὲν ἤθελον βεβαίως τὸν ἐννοήσει. Τὸ νήπιον, τὸ ὅλως προσκείμενον εἰς τὰ παίγνια του, δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὰς εὐγενεῖς ἀπολαύσεις τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας; Οὕτω καὶ ἡμεῖς διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἰδους, κατὰ τὸν Ἀπόστολον.

Κύριε, δίδαξόν με νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν ἰδίαν μου ἀξίαν, ὅπως ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ ἐκτιμῶ κατὰ τὸ προσῆκον μέτρον τὰ μὴ συντελοῦντα εἰς τὴν ἀληθῆ βελτίωσιν αὐτῆς τε καὶ τῆς ἀθανάτου μου ψυχῆς. Στήριξόν με διὰ τῆς δυνάμεώς Σου, ἐνίσχυσόν με διὰ τοῦ πνεύματός Σου. Οὕτω μόνον θέλω δυνηθῆ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τῶν θελγήτρων τῶν φθαρτῶν καὶ ἐξιτήλων καὶ ἀπὸ τοῦ κράτους τῶν σαρκικῶν παθῶν, τῶν βασανιζόντων με.

Αἱ μεταβολαὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος.

(Ὁμιλία Πρώτη.)

« Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα
εἰς πάντα τὰ θελήματα Αὐτοῦ. »

(Ψαλμ. ΡΙ', 2).

Τ_Α λόγια ταῦτα ἔφαλλε πρὸ τρισχιλίων ἐτῶν ὁ εὐσεβοῦς ποιητῆς, πλήρης ἐνθουσιασμοῦ ἐν ᾧ τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐκδηλουμένης ἐν τοῖς δημιουργήμασιν Αὐτοῦ.

Κἀγὼ δὲν θέλω ἀποκάμει θαυμάζων τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ὑψίστου ἐν τοῖς θαυμασίοις τῆς φύσεως. Ὡ! διατί τὸ πλῆθος περιπατεῖ ψυχρὸν καὶ ἀναίσθητον ἐντὸς τοῦ αἰωνίου τούτου βασιλείου τῶν καθημερινῶν θαυμάτων; Καὶ ὅμως ἵσταται ἐκστατικὸν καὶ κεχηνὸς ἐνώπιον τῶν ἐλλεινῶν ἔργων ἀνθρωπίνων χειρῶν; Διατί οἱ διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ, οἱ λειτουργοὶ τοῦ Κυρίου προσκαλοῦσι τοὺς πιστοὺς εἰς λατρείαν τοῦ Παντοδυνάμου, χωρὶς νὰ διευθύνωσι τὰ βλέμματά των πρὸς τὰ θαυμαστά τοῦ Θεοῦ δημιουργήματα;

Οὗτοι βλέπουσι κύκλῳ αὐτῶν καὶ ζητοῦσι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν εὐρίσκουσιν αὐτά. Ἡ ἑξὺς τυφλοὶ αὐτοῦς. Ὁφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὠτα ἔχουσι, καὶ οὐκ ἀκούουσι.

Καὶ ὅμως τὰ καθ' ἡμέραν συμβαίνοντα εἰσὶ τὰ με-

γαλείτερα θαύματα, καὶ ὅσα ἐκάστη ὥρα φέρει, εἰσὶν ἐκ τῶν μᾶλλον ἀκαταλήπτων δημιουργημάτων τῆς φύσεως.

Ἐξέρχεσθε τῆς οἰκίας ὑμῶν, ἄνθρωποι, καὶ παρατηρεῖτε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν φορὰν τῶν νεφελῶν, καὶ ἐρωτᾶτε ἂν θέλομεν ἔχει εὐδίαν ἢ χειμῶνα. Ἐν βῆμα ἔτι πρὸς τὰ πρόσω, καὶ τὸ θέλγητρον τῆς θείας Παντοδυναμίας θέλει πληρώσει ὑμᾶς θρησκευτικοῦ τρόμου.

Προϊόντος τοῦ φθινοπώρου, τὰ δάση καὶ οἱ ἀγροὶ τῶν κατοικούντων τὰ μέσα τῆς Εὐρώπης ἀποδύονται τὴν χλόην αὐτῶν. Ὁ ἀὴρ καθίσταται δριμύτερος. Ἡ πρωϊνὴ δρόσος ἔπαυσε, καὶ ἀντ' αὐτῆς ἡ ψυχρὰ πάχνη λευκαίνει τὰς καλάμους καὶ τοὺς κλάδους τῶν δένδρων· ἐντὸς ὀλίγου δὲ ἡ χιὼν θέλει ἐκτείνει τὸν ἀπαλὸν αὐτῆς τάπητα ἐπὶ τῶν ἐρήμων ἀγρῶν καὶ ἐπὶ τῶν ὁδῶν τῶν πόλεων. Ἐν ταῖς χώραις, ταῖς πρὸς ἄρκτον κειμέναις, ὑπάρχει ἤδη φοβερὸν ψυχρος. Ἐκεῖ τὰ ὕδατα καλύπτονται ὑπὸ ἐσκληρυμένης πλακός· ῥύακες καὶ ῥόθιοι καταρράκται μένουσιν ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῶν πεπηγότες· οἱ ποταμοὶ παραφέρουσιν ὑπερμεγέθεις πάγους, βαθυτάτη δὲ χιὼν σκεπάζει καὶ κοιλάδας καὶ ὄρη· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σίαλον, ἅμα ἐξερχόμενον τοῦ στόματος τοῦ ἀνθρώπου, παγώνει καὶ πίπτει ἐν εἵδει χαλάζης ἐπὶ τῆς γῆς. Τοιαύτη ἐστὶν ἡ ὄψις τῶν βορείων μερῶν. Ἀλλ' εἰς τοὺς ἀντίποδας λάμπει μυρίοις ἀνθεσιν ἐστεφανωμένον ἔαρ, ἢ πυριφλεγὲς κατακαίει θέρος.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶν ἀποτελέσματα τῆς μεταβολῆς τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους ἢ τῶν σχετικῶν θέσεων, ἃς λαμβάνει πρὸς τὸν ἥλιον ἐν τῇ περὶ αὐτὸν πορείᾳ τοῦ ὁ ἡμέτερος πλανήτης. Ἀλλὰ γινώσκομεν ἐπίσης διατί ἔχομεν ποτὲ μὲν σειρὰν ὑγρῶν καὶ βροχερῶν ἐνιαυτῶν, ἄλλοτε

δὲ σειράν θερμῶν καὶ ξηρῶν; Ἀλλ' ἡξεύρομεν διατί ὁ χειμὼν ἀρχίζει ποτὲ μὲν πρωϊαίτερον, ἄλλοτε δὲ βραδύτερον; διατί ἡ χθεσινὴ ἡμέρα, καίτοι ἐν χειμῶνι, ἦν τερπνὴ, ἐνῶ σήμερον σφοδροὶ ἄνεμοι φέρουσι πανταχόθεν πρὸς ἡμᾶς ὄμβρια νέφη; ἢ διατί τὸ περιέχον, ψυχρὸν πρὸ ὀλίγων ὥρῶν, αἴφνης χλιαρὸν καὶ παρ' ὀλίγον θερμὸν ἐγένετο;

Ἵνα ἀπαντήσωμεν εἰς ταῦτα μόνα τὰ ἐρωτήματα, πρέπει νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὸν λαβύρινθον ὁλοκλήρου τῆς δημιουργίας· διότι τὰ πάντα εὐρίσκονται εἰς στενὴν πρὸς ἀλλήλα συναφὴν. Τὰ ὑψηλότερα συμβάλλουσιν εἰς τὰ ταπεινότατα, καὶ τὰ ἐλάχιστα ὀρίζουσι τὴν πορείαν τῶν μεγίστων. Ἄν ἔχωμεν σήμερον βροχὴν, αὔριον ἥλιον, σήμερον γλυκεῖαν θερμοκρασίαν, αὔριον ψυχρὰς δριμύτατον, τοῦτο πιθανῶς προέρχεται ἐκ συμβάντων, ἅτινα προηγήθησαν ἐν ἄλλαις σφαίραις, εἰς ἀπόστασιν πολλῶν ἑκατομμυρίων σταδίων αἰωρουμέναις.

Τίς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ, φέρ' εἰπεῖν, περὶ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς, ἣν ἔχει ἡ σελήνη ἐπὶ τῶν μεταβολῶν τῆς καταστάσεως τοῦ αἵματος, ἐξ ἀποστάσεως τοσοῦτον μακρᾶς; Καίτοι ἔχουσα ὄγκον πεντηκοντάκις σμικρότερον τοῦ τῆς γῆς, ἡ σελήνη, ὅπου εὐρεθῇ ἀρθοστάτης ὑπὲρ ἄνω τῶν ὠκεανῶν, ἔλκει τὰ ὕδατα αὐτῶν πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀναγκάζει αὐτὰ, ἀκολουθοῦντα τὴν πορείαν τῆς, νὰ ὑφῴνται καὶ εἶτα νὰ ταπεινοῦνται ἀλληλοδιαδόχως καὶ τακτικῶς. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ δορυφόρος αὐτὸς τῆς γῆς διὰ τῆς ἐλκυστικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀναφέρει τὰ ὑπερμεγέθη βάρη τῶν θαλασσῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξογκωμένων σχηματίζει ὑγρὰ ὄρη, συμπορευόμενα αὐτῷ, πολλῷ μᾶλλον δύναται νὰ συνταράξῃ καὶ ν' ἀνακινήσῃ τὸν ἐλαφρὸν αἴρα, τὸν περικαλύπτοντα τὴν ἡμετέραν γῆν.

Τίς ἀμφιβάλλει ὅτι ὁ ἥλιος, ὅστις μυριάκις μυριοπλάσιός ἐστι τῆς γῆς ἐφ' ἧς ζῶμεν, μεγίστην ἔχει ἐπιρροήν διὰ τῆς θερμότητος καὶ διὰ τοῦ φωτός ἐπὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ περιέχοντος; Ἀλλὰ τίς ἐξευρίσκει τὰ αἷτια τῶν ποικίλων μεταβολῶν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ; Ὁ ἥλιος ἐστὶ σῶμα σκοτεινόν, ὡς ἡ ἡμετέρα γῆ, ἀλλὰ περικυκλοῦται ὑπὸ περικαλύμματος φωτεινοῦ, ὕπερθεν αἰωρουμένου. Εἰς τὸ ἐκ φωτός τοῦτο περικάλυμμα καὶ εἰς τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ ὀφείλονται ἡ λάμψις τῆς ἡμέρας, τὸ φέγγος τῆς σελήνης καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς γονιμότητος τῆς γῆς. Ἐν τούτοις οὐ σπανίως διασχίζονται τὰ περιβάλλοντα τὸν ἥλιον φαεινὰ νέφη καὶ διὰ τῶν διαρρώγων γίνεται ὁρατός αὐτός ὁ ἥλιακός πυρήν. Τὰ σκοτεινὰ ταῦτα μέρη, τὰ ὑπὸ τὴν λάμπουσαν ἀτμοσφαῖραν τοῦ ἄστρου τῆς ἡμέρας φαινόμενα, ἀποκαλοῦνται κηλίδες τοῦ ἡλίου· εἰσὶ δὲ πολλάκις, καίτοι κατὰ τὸ φαινόμενον σμικρά, μεγαλείτερα ὀλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τῆς γηίνης σφαίρας. Ὅτι δὲ τὰ τοιαῦτα ἄμοιρα φωτός μέρη, ἅπερ συχνάκις κατέχουσι τὸ τρίτον τοῦ ἥλιακοῦ δίσκου, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ μὴ ἔχωσιν ἐπιρροήν τινα ἐπὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, οὐδεμίᾳ ὑπάρχει ἀμφιβολία. Καὶ αἱ μὲν κηλίδες τοῦ ἡλίου δὲν διαμένουσιν ἐπὶ πολὺ· σπανίως διαρκοῦσι πλέον μηνῶν τινων· ἀλλ' ἡ ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐκλείψεως αὐτῶν προερχομένη αὔξησης ἢ ἐλάττωσις τοῦ ἥλιακοῦ φωτός γίνεται δῆλη ἐκάστοτε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Πόθεν ἄρά γε αἱ συχναὶ αὗται μεταβολαὶ ἐν τῇ περιβαλλούσῃ τὸν ἥλιον φωτεινῇ ἀτμοσφαίρᾳ; Εἰσὶν ἄρά γε αὗται ἀποτελέσματα ἄλλων ἡλίων μακροτέρω κειμένων ἐν τῷ τῶν ὄλων συστήματι; ἀποτελέσματα ἡλίων ἀοράτων ἡμῖν ὡς ἐκ τῆς

λίαν ἀφεστηκυίας θέσεως αὐτῶν ἐν ταῖς ἀπείροις διαστάσεσι τοῦ οὐρανοῦ; * Ἄν ἐν ὥρᾳ θέρους ἢ ἔαρος τὰ λιβάδια καὶ οἱ ἀγροί σου, ὦ γεωργέ, ἔλαβον περισσοτέραν ἢ ὀλιγωτέραν τοῦ δέοντος βροχὴν, ἂν οἱ ἀμπελῶνές σου στεροῦνται τῆς ἀναγκαίας θερμότητος ἢ ὑπὸ ὑπερβολικοῦ ξηραίνονται καύσωνος, ἡ αἰτία τούτων πιθανῶς παρασκευάζεται ἐν τῷ ἀχειροποιήτῳ χημείῳ τοῦ κόσμου, οὗ τινος αἱ διαστάσεις δὲν δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσι δι' ἀριθμῶν. Οὕτω τὰ πάντα διέπει καὶ κυβερνᾷ ὁ παντοδύναμος Θεός, ἐν τε τοῖς ἀπείροις οὐρανοῖς, καὶ ἐπὶ τῆς λειμωνήρους βοτάνης, τῆς περὶ ἀγροτικὴν τινα καλύβην.

Ὅσον βέβαιον εἶνε, ὅτι τὸ φῶς μεγάλην ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς περικυκλώσεως τὴν γῆν ἀτμοσφαίρας καὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων· ὅσον βέβαιον εἶνε, ὅτι πᾶς ἀστὴρ ἐκπέμπει τὸ φῶς αὐτοῦ πρὸς ἄλλους ἀστέρας, καὶ οὕτω συγκοινωνεῖ μετ' αὐτῶν· ὅσον εἶνε ἀναντίρρητον, ὅτι οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπεράνω αὐτῆς εἰς τὰ ὕψη, ἔνθα οὐδὲν φθάνει νέφος, ἔχει κράτος ἡ θαυμαστὴ ἐκείνη οὐσία, ἣν ἡλεκτρισμόν ἀποκαλοῦμεν, ἡ ποτὲ μὲν ὁρατὴ, ἄλλοτε δὲ ἀόρατος, ἡ παράγουσα τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸ βόρειον σέλας, ἡ ἐκδηλουμένη ἐν τε τῇ τριβῇ τῆς ὑέλου καὶ πολλῶν σωμάτων ῥητινωδῶν ἐν εἵδει σπινθῆρος, καὶ ἐν τῇ λάμψει τοῦ τριβομένου δέρματος ζώων τινῶν, καὶ ἐν τῷ σείσμητι ἰχθύων τινῶν· ὅσον βέβαιον εἶνε, ὅτι τὸ ἡλιακὸν φῶς αὐξάνει ἢ ἐλαττώνει τὴν ἐξαισίαν τῆς φύσεως δύναμιν, ἄλλο τόσον ἀναμφίβολον εἶνε, ὅτι ἅπαντες οἱ τῶν παντοίων ἀστέρων κόσμοι διατελοῦσιν ἐν θαυμαστῷ πρὸς ἀλλήλους συνδέσμῳ διὰ τῆς ἀπορρήτου δυνάμεως, ἣν ἀμοιβαίως ἐν ἑαυτοῖς διεγείρουσιν ἢ καταστέλλουσιν.

Ἀδύνατον δὲ εἶνε νὰ ἀρνηθῇ τις, ὅτι αἱ καθ' ἡμέραν μεταβαλλόμεναι θέσεις καὶ ἀναλογίαι τοῦ ἡμετέρου πλανήτου πρὸς τὸν ἥλιον, πρὸς τὴν σελήνην καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ οὐράνια σώματα ἀποτελοῦσι τὰς κυριωτέρας αἰτίας τῶν παρ' ἡμῖν μεταβολῶν τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος, τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους, τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς ξηρασίας, τοῦ εὐδίου καιροῦ καὶ τοῦ χειμῶνος. Τὸ Πᾶν ἐστὶν ὑπερμέγεθες καὶ θαυμάσιον ὠρολόγιον, ἐνθα μυριάδες μυριάδων τροχοὶ ἀλληλουχοῦνται μεγάλοι καὶ μικροὶ καὶ ὁμως πάντες ἔχουσιν ἐκ τῶν προτέρων ὀρισμένην κίνησιν καὶ θέσιν διὰ πᾶσαν τοῦ χρόνου στιγμήν.

Καθὼς δὲ ὁ Θεὸς μεταχειρίζεται τοὺς ἀπωτάτω κειμένους ἡλίους καὶ τὰς πόρρω ἀπεχούσας σελήνας, ἵνα ὁρίσῃ εὐπραγίαν ἢ πενίαν, εὐκαρπίαν ἢ στείρωσιν γῆς εἰς χώραν τινὰ, ἢ εἰς πόλιν, ἢ εἰς κώμην, ἢ εἰς οἰκογενείας, οὕτω, τῇ διαταγῇ Αὐτοῦ, τῆς γηϊνῆς σφαίρας αἱ ὑποκεκρυμμέναι δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἀναντιρρήτως ἀπὸ τῶν ἐνδοτάτω αὐτῆς μερῶν ἐπὶ ἄλλων κόσμων, καὶ ἐπομένως κατὰ μέζονα λόγον καὶ ἐπὶ τῆς ἐγγύς αὐτῶν οὐσῆς ἀτμοσφαίρας. Ὡςπερ ὁ ἀήρ μετὰ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ μορίων εἰσδύει εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εἰς τὴν γῆν θαθέως, οὕτω καὶ τὸ ὕδωρ εἰσέρχεται εἰς τὸν περιβάλλοντα ἡμᾶς ἀέρα καὶ ἐξατμισθὲν αἰωρεῖται ἐν εἵδει ὀμίχλης περὶ ἡμᾶς καὶ ἐν σχήματι νεφέλης ὑπὲρ τὰς ἡμετέρας κορυφάς. Τὰ στοιχεῖα διηνεκῶς πρὸς ἄλληλα μιγνύονται. Εὐκόλως δύναται τις νὰ φαντασθῇ πόσον ἐνεργεῖ εἰς τὸν ἀέρα τὸ εἰς ἀτμὸν μεταβαλλόμενον ὕδωρ, ὅταν ὑπολογίσῃ τὸ μέγα ποσὸν τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ὕδατος. Ἐκτὸς τῶν ἀναριθμήτων ῥυάκων, χειμάρρων, ποταμῶν καὶ λιμνῶν, τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐπιφανείας τῆς γηϊνῆς σφαίρας, ἡ-

γινυν τὰ τρία τέταρτα αὐτῆς, κατέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ὁ παρ' ἡμῶν οἰκούμενος κόσμος, ἐὰν ἄνωθεν παρατηρηθῇ, θέλει φανῇ μᾶλλον ὡς σφαῖρα ὑδατίνη, ἢ ὡς σφαῖρα στερεά.

Ὅταν αἱ ἀχανεῖς αὗται τῶν ὑδάτων πεδιάδες ἐξατμίζονται, τὰ ἐξ αὐτῶν προερχόμενα ὑδάτινα μόρια, ἀναβαίνοντα εἰς τὰ ὕψη, ἐκτοπίζουσι τὸν ἐκεῖ ὑπάρχοντα ἀέρα καὶ τὸ λεπτόν καὶ εὐκίνητον περιέχον συνταράσσουσιν. Αὕτη δὲ ἡ διάσεισις ἀποκαλεῖται ἄνεμος. Αἰφνίδιοι καὶ ἰσχυραὶ ἐξατμίσεις διεγείρουσι τὰς θυέλλας, τὰς λαίλαπας, τὰς καταιγίδας. Ἡ ἀκτὶς τοῦ ἡλίου, ἥτις σὲ θερμαίνει καὶ σὲ τέρπει καθήμενον ἔμπροσθεν τῆς καλύβης σου, ἀραιώνει διὰ τῆς θερμότητος τὸν ἀέρα καὶ διευκολύνει τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ὕδατος· ἐνῷ δὲ ἐνταῦθα παράγει δροσερὸν ζέφυρον, ἀλλαχοῦ διεγείρει καταιγίδα, ἥτις καταποντίζει πλοῖα καὶ ἐκρίζονε τὰς ἐλάτας τοῦ δάσους. Τοιαύτη ἐστίν, ὦ θνητέ, ἡ δύναμις τοῦ Παντοδυνάμου ἐν τῇ ἡλιακῇ Αὐτοῦ ἀκτίνι. Σὺ θερμαίνεσαι ὑπὸ τὴν εὐάρεστον αὐτῆς θέρμην, ἀλόγιστος ἡ δίκην ζώου μελετῶν τὰ τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἡδυπαθείας σου, ἐνῷ ἡ ἀκτὶς αὐτῇ σεμνῶς καὶ ἐπισήμως ἐκδηλοῖ καὶ κηρύττει τὴν μεγαλειότητα τοῦ αἰδίου Θεοῦ!

Τὸ ἀνθρώπινον σῶμα συνίσταται ἐκ στερεῶν καὶ ὑγρῶν μερῶν. Καὶ τὸ μὲν αἷμα ῥέει θαυμασίως διὰ τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν φλεβῶν, τὰ δὲ ὑδατώδη μόρια ἐξατμίζονται διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος· τὰ δὲ ἐντὸς τοῦ σώματος πληροῖ ἰδιαιτέρα καὶ αὐτοτελὴς θερμότης, οὐδόλως ὑπὸ ἐξωτερικῆς αἰτίας προερχομένη. Τοιαύτην τινα εἰκόνα παριστᾷ καὶ ὁ ἡμέτερος πλανήτης. Εἰς τὰ ἐντὸς τῆς γῆς εὗρηνται βαθέα καὶ ἀκίνητα τὰ στερεὰ αὐ-

τῆς μέρη, οἱ θράχοι καὶ τὰ μέταλλα, ὥσπερ ὅστ'α καὶ σωματικά διαπήγματα τοῦ παμμεγέθους αὐτοῦ σώματος. Ἐπ' αὐτῶν εἰσι προσκεκολλημένα γεώδη καὶ ἀερόμορφα στοιχεῖα, ὡς αἱ σάρκες ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σκελετοῦ· ποταμοὶ δὲ ψυχροὶ καὶ θερμοὶ ῥοθοῦσιν ἀκαταπαύστως μεταξὺ χασμάτων καὶ σιηράγγων ὡς τὸ αἷμα ἐντὸς τῶν φλεβῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτου, τὸ ὑπερμέγεθες αὐτὸ σῶμα ἔχει ἰδίαν θερμότητα, ἥτις ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα ὑπὸ τὰ ἐκ χιόνων καὶ πάγων στρώματα, διαλύει αὐτὰ κάτωθεν, καὶ πολλάκις ἐκδηλοῦται ἐν εἵδει τρομακτικῶν φλογῶν ἐξερχομένων ἀπὸ τῶν σπλάγχχνων τῆς διασειομένης γῆς, ἢ ἐν εἵδει πυρὸς ἐκχεομένου ἀπὸ τῶν κρατήρων τῶν ἡφαιστείων. Οὕτω δύναται τις σχεδὸν νὰ ἐκλάβῃ τὴν γήϊνην σφαῖραν ὡς ἑμψυχόν τι ὄν, ὅπερ κινεῖται ἐν ταῖς οὐρανίαις διαστάσεσιν.

Ἡ φυσικὴ αὕτη θερμότης τῆς γῆς, αἱ ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς γῆς αὗται κινήσεις, ὁ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου ἀναφερόμενος ἀτμός καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ ἀπορρόφησης τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ὑδάτων, συντελοῦσιν ἰσχυρῶς εἰς τὰς ἀλλοιώσεις τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὰς μεταβολὰς τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐνίοτε κατὰ τὰς ἐποχὰς μεγάλων τῆς γῆς σεισμῶν, ἢ δυνατῶν ἐκρήξεων ἡφαιστείων, ὁμίχλαι ξηραὶ καλύπτουσιν ἐπὶ ὀλοκλήρους μῆνας μέγα τῆς σφαίρας ἡμῶν μέρος, καθίστανται ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων καὶ τροποποιοῦσιν οὐσιωδῶς τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς. Ὑφίσταται ἄρα διηνεκῆς καὶ συναφῆς ἐργασία εἰς τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν καὶ εἰς τὰ βαθύτατα σπλάγχχνα τῆς γῆς. Ὁ ἄνθρωπος οὐδόλως προσέχει εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἢ καὶ πάντως ἀγνοεῖ αὐτήν· καὶ

ὅπως ἡ εὐδαιμονία του, ἡ τύχη του, ἡ ζωὴ του ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς ἐργασίας ταύτης τῆς γῆς καὶ τῶν οὐρανῶν. Ὡ παντοδύναμε Θεέ, τρέμω ἀναλογιζόμενος τὴν ἰσχύν Σου, τὴν ἐκδηλουμένην ἐν ταῖς διαστάσεσι ταῖς ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου, καὶ ἐν ταῖς διαστάσεσι ταῖς ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἀποκρυπτομέναις! Ὁ στοχασμὸς τοῦ ἀπείρου μεγαλείου Σου, ἐν ᾧ ἀπόλλυμι ὡς ἀκαταλόγιστον ἄτομον, μὲ ἀνυψοῖ ἐνταύτῳ καὶ μὲ καταβάλλει.

Ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ ἀέρος, ἀπὸ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας ἐξαρτῶνται ἡ ὑγεία μου, ἡ σωματικὴ μου εὐεξία, καὶ ἐπομένως πολλάκις ἡ ψυχικὴ μου διάθεσις καὶ αὕτῃ ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς μου. Ἵνα δὲ παραχθῶσι τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, ὅποῃαι τεράστια καὶ διὰ πασῶν τῶν διαστάσεων χωροῦσαι δυνάμεις ἀκαταπαύστως καὶ ἀνταποδοτικῶς ἐπενεργοῦσιν! Εἰς δὲ τὰς λοιπὰς αἰτίας τῶν μεταβολῶν αὐτῶν, προστίθενται αἱ ἐκ τῆς ἰδιαίτερας τοπογραφικῆς θέσεως τῆς χώρας, ἐν ᾗ οἰκοῦμεν. Ἐντεῦθεν προσέτι προέρχεται ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας ἐν ταῖς διαφόροις τῆς γῆς χώραις, καὶ πολλάκις καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν χρόνον.

Τὰ φυτὰ, ἀποπνέοντα μέρος τοῦ ἀέρος καὶ καταναλίσκοντα πρὸς τροφὴν αὐτῶν ἕτερον μέρος, οὐκ ὀλίγον συντελοῦσιν εἰς τὴν τοιάνδε ἢ τοιάνδε τοῦ περιέχοντος κατάστασιν. Τὰ μεγάλα δάση βοηθοῦσι τὴν σύστασιν ὁμιχλῶν καὶ νεφῶν· τὰ στάσιμα ὕδατα καὶ τὰ ἔλη παράγουσι δηλητηριώδη μιάσματα· αἱ σειραὶ τῶν ὀρέων διευθύνουσι τὰ ρεύματα τῶν ἀνέμων, καὶ πολλάκις οὕτως τὸν ἀέρα διαχωρίζουσιν, ὥστε διάφορον ἀποτελοῦσι θερμοκρασίαν εἰς τὰ δύο ἀντίθετα αὐτῶν κλίτη. Ἐκτὸς τούτου, ὁ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μέγας πληθυσμὸς,

τὸ εἶδος καὶ ὁ βαθμὸς τῆς καλλιεργείας, ἡ διαπνοὴ τῶν ζώων, ὁ ἀτμός καὶ ὁ καπνὸς τῶν πόλεων, τῶν χωρίων, τῶν πολυαριθμῶν βιομηχανικῶν ἐργοστασίων, τὰ πάντα ἔχουσι τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν ἐπιρροήν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι αἱ μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις, καὶ ὅταν ἀκόμη βασίζονται ἐπὶ βεβαίων διδομένων, οὐδέποτε ἀποτελοῦσι γενικοὺς κανόνας πανταχοῦ ἐφαρμοζομένους. Ἡ ἀξία τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν περιορίζεται ἐν τῷ τόπῳ, ἐπὶ τῶν ὁροπεδίων, ἐν τῇ κοιλάδι ἢ ἐπὶ τῆς πεδιάδος, ἐνθα ἐγένοντο. Καὶ ἐάν ὑποθεθῶσιν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἡ ἔντασις, ἡ πυκνότης, ἡ ἡ ἀραιώσις τοῦ ἀέρος ἐντελῶς αἱ αὐταὶ ἐπὶ μέγα μέρος τῆς γῆς, οὐχ ἦττον ἡ θερμοκρασία ἤθελεν εἶσθαι διάφορος κατὰ τὰς διαφοροὺς τοποθεσίας, ἀλλοῦ μὲν ψυχρὰ, ἀλλοῦ δὲ θερμὴ, ἀλλοῦ ξηρὰ, ἀλλοῦ ὑγρὰ· ἐν τῇ μιᾷ χώρᾳ ἤθελεν ἐπικρατεῖ γαλήνη, ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ βιαίων ἀνέμων ἐπιφορά· παρ' ἡμῖν ἤθελε χιονίζει, ἐνῶ ἀλλαχοῦ ἤθελε βρέχει· πόρρωθι δὲ, εὐδίας οὐσης, λαμπρὸς ἤθελε λάμπει ἥλιος, καὶ πάλιν εἰς ἄλλον τινὰ τόπον πέραν τῶν ὁρίων βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ, τρικυμία ἢ καὶ χειμῶν μέγας ἤθελον τὸ πᾶν συνταράσσει.

Αἱ μεταβολαὶ τῶν καταστάσεων τοῦ ἀέρος συνδέονται ἄρα στενῶς μετὰ τῶν διαφορῶν κλιμάτων ἢ ζωνῶν τῆς γῆς, μετὰ τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους καὶ μετ' αὐτῆς τῆς ἡλικίας τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτῶνται. Αἱ νῆσοι καὶ αἱ παραθαλάσσιαι χῶραι ἔχουσι κλίμα εὐκραέστερον τῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀφεστηκότων τόπων, καθότι αἱ μεγάλαι τῶν ὑδάτων ἐπιφάνειαι οὔτε ἐν ὥρᾳ θέρους διαθερμαίνονται, οὔτε ἐν χειμῶνι ψυχραίνονται τόσοῦτον, ὅσον ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἡπείρου, καὶ ἐπομέ-

ως ἡ γειτνίασις αὐτῶν μετριάζει τὴν τε θερμότητα καὶ τὸ ψυχὸς τῶν περικειμένων τοῦ ἀέρος ὄγκων. Σχεδὸν ὁμοίον ἀποτελεσμα φέρουσι καὶ αἱ ὑπὸ ἐκτεταμένων δασῶν κεκαλυμμέναι χῶραι· καθιστῶσι τὰ μὲν θέρη δροσερώτερα, τοὺς δὲ χειμῶνας ἥττον δριμεῖς. Ἐν ταῖς χώραις, αἷτινες ἐγυμνώθησαν ἀπὸ τῶν καλυπτόντων αὐτάς δρυμῶν, ἐγένοντο θερμότεραι αἱ θεριναὶ ὥραι, ψυχρότεραι δὲ αἱ χειμεριναί. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ κεντρικὴ εὐρωπαϊκὴ χώρα ἀπετέλει ὑπερμέγεθες δάσος πλήρες ἐλῶν καὶ τελμάτων, ἡ χώρα αὕτῃ ἦν καθόλου ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ καὶ ἄξενος. Τὸ θέρος αὐτῆς μετεῖχε τοῦ χειμερινοῦ ψύχους· ἀλλὰ τὸ τοῦ χειμῶνος κρύος δὲν ἦτο μέγα. Τότε ἔζων ἐκεῖ βούβαλοι, τάρανδοι καὶ ἱππέλαφοι, ζῶα, ἅτινα σήμερον δὲν ἀπαντᾷ τις, εἰμὴ εἰς βορειοτέρας χώρας. Οὕτως ἡ χεὶρ τοῦ ἀνθρώπου μετέβαλεν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ κλίμα καὶ τὴν τοῦ ἀέρος κατάστασιν, ἐκκόψασα τὰ δάση, ἀποξηράνασα τὰ λιμνάζοντα ὕδατα καὶ καλλιεργήσασα τοὺς ἀγρούς. Πόσον δὲ χαρίεσσα τανῦν παρίσταται ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἡ τῶν ὠρῶν τοῦ ἔτους μεταλλαγὴ! Πόσα δὲ φυτὰ θερμότερων κλιμάτων πρὸς τε τὸ σχῆμα καὶ τὸ ἔθος τῆς χώρας ἐξοικειώθησαν!

Ἐν τοῖς εὐκράτοις κλίμασιν, ἔνθα ἡμεῖς ἔχομεν τὴν εὐτυχίαν νὰ κατοικῶμεν, αἱ τοῦ ἀέρος καταστάσεις εἰσὶ λίαν εὐμετάβολοι. Αἱ λεγόμεναι εὐκρατοι ζῶναι, ἥτοι ἡ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, ἥς ἀποτελεῖ μέρος ἡ ἡμετέρα πατρίς, καὶ ἡ τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, κείμεναι μεταξὺ τῶν διακεκαυμένων καὶ τῶν κατεψυγμένων ζωνῶν, ὑφίστανται διηνεκῶς τὴν ἀμοιβαίαν ἐπενέργειαν τοῦ καύσωνος καὶ τοῦ ψύχους.

Ἐν δὲ ταῖς ψυχραῖς τῆς ἄρκτου χώραις αἱ τοῦ ἀέρος

καταστάσεις ἤττον μεταβάλλονται. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς καυμητηροῖς τόποις μεταξύ τῶν τροπικῶν κύκλων, ἐνθα ὁ ἥλιος ἀκοντίζει κατὰ κάθετον τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ. Ἐκεῖ τὰ ἔτη ὁμοιάζουσι πρὸς ἄλληλα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἄνεμοι, αἱ θύελλαι, οἱ ὕετοὶ καὶ αἱ εὐδιοὶ ἡμέραι ἐπέρχονται πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἐν ὠρισμέναις ἐποχαῖς. Οὕτω δύναται τις ἄνευ πολλῶν μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων νὰ προμαντεύσῃ ἐπακριβῶς τὸν καιρὸν, ἀρκεῖ μόνον νὰ διετήρησεν ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ τὰς τοῦ προηγουμένου ἔτους ἡμέρας. Ἔστι δὲ ἐκ τῶν σπανίων φαινομένων τὸ νὰ ὑσερήσῃ περιοδική τις βροχὴ ἢ τὸ νὰ ἐπέλθῃ ἀπροσδόκητος λαίλαψ. Παρ' ἡμῖν μόλις δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν τὴν ιδέαν τοιαύτης τακτικῆς μεταλλαγῆς τῶν τοῦ ἀέρος καταστάσεων.

Ἡ ὁμοειδὴς αὕτη πορεία τῶν καιρῶν δὲν ἀνῆκεν ἐν τούτοις πάντοτε ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διακεκαυμένην ζώνην. Πιθανώτατα ὑπῆρξέ ποτε ἐποχὴ, καθ' ἣν καὶ ἡ ἡμετέρα χώρα μετεῖχε τῆς ιδιότητος ταύτης τῶν ἰσημερινῶν τόπων. Ἐνθα τανῦν ὁ χειμὼν μεταβάλλει τοὺς ποταμοὺς εἰς πάγους καὶ τὸν ἐξαπίνης καταχεόμενον ὄμβρον εἰς ἀργυροφανεῖς νιφάδας χιόνος, ἐπλανῶντο πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ζῶα, ἅτινα δὲν ἀπαντῶνται πλέον, εἰ μὴ ἐν τοῖς θερμοτάτοις κλίμασιν. Ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἐδάφους ἐβάδιζον ἄλλοτε ὁ ἐλέφας καὶ ὁ ῥινόκερος καὶ ἄλλα θηρία τῶν καυστικῶν ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἐν γένει τῶν θερμῶν τόπων. Εὐρίσκονται ἐν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς πολλὰ ὅστ' αὐ καὶ ὀλόκληρα σκελετὰ τῶν ζώων τούτων.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχὴ τῆς ἱστορίας τῆς γῆς ἐστὶ προγενεστέρα τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τοι-

αὕτη κατάστασις πραγμάτων δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ. Ἀλλὰ θέλουσι παρέλθει πλεῖσται ἑκατοντάδες καὶ χιλιάδες ἐτῶν, πρὶν ἢ ἡ γῆ, διατρέχουσα τὴν περὶ τὸν ἥλιον περίοδόν της, μεταβάλλῃ ἀνεπαισθήτως τὴν πρὸς αὐτὸν θέσιν της ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε αἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτοβόλου ἀστέρος νὰ πίπτωσι κάθετοι καὶ καυστικά ἐπὶ τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν ἡπείρων, αἵτινες σήμερον ὑπὸ διηνεκῶν καλύπτονται χιόνων καὶ πάγων. Καὶ ὁμως ἡ ἡμέρα, ἥτις θέλει ἶδει καὶ τὸ φαινόμενον τοῦτο, θέλει ἐξέλθει ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς αἰωνιότητος.

Ἐγὼ δὲ τί εἰμι; Ἐγὼ, ἄτομον ἐρρίμμενον ἐν τῷ ὠκεανῷ τῶν αἰώνων, ἐν τῷ μέσῳ τῶν κυμάτων τῶν μεγάλων αὐτῶν μεταβολῶν καὶ ἀλλοιώσεων; Ποῦ μένω; Ποῦ μένει ἡ κόνις μου; Τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων ἐξαφανίζονται καὶ μυριάδες ἐτῶν παρέρχονται ἐπὶ τῆς στάκτης τῶν ἐθνῶν, ὧν τὰ ἔργα καὶ τὰ ὀνόματα ἀπόλλυνται. Ἄλλοι χρόνοι καὶ ἄλλα ὄντα θέλουσιν ἔλθει κατόπιν ἐκείνων. Οὐδεὶς θέλει μνημονεύει ἐμέ· οὐδεὶς θέλει δυνηθῇ νὰ εἴπῃ ὅτι ὑπῆρξα ἐγώ. Ἐν τούτοις ἡ φύσις ἐξακολουθεῖ ἡσύχως τὴν κατατρίβουσαν καὶ γονιμοποιουσαν θαυμαστὴν αὐτῆς πορείαν. Τὰ ὑψηλὰ ὄρη ὑπαναλίσκονται καὶ καθίζουσιν· αἱ ἡχώδεις θάλασσαι σιωπῶσι καὶ ἀποξηραίνονται, καὶ πλεῖστα πράγματα ἀλλοίαν καὶ ἀπροσδόκητον λαμβάνουσι μορφήν. Ὑπεράνω δὲ τῶν μεγάλων αὐτῶν μεταλλαγῶν διελαύνουσι σιγηλὰ τὰ νέφη, καὶ ὑψηλότερον αὐτῶν ἀπαυγάζουσιν ἀνεξαντλήτῳ φωτὶ οἱ ἀστέρες, αἱ γαῖαι, αἱ σεληναί, οἱ ἥλιοι ἐντὸς τῶν ἀχανῶν τοῦ Σύμπαντος διαστάσεων. Καὶ ταῦτα πάντα ὑφ' Ἐνὸς κυβερνῶνται καὶ εἰς Ἐνὸς μόνου τοὺς αἰωνίους καὶ ἀμεταπτώτους νόμους ὑπείκουσιν. Αὐτὸς δὲ ὁ Εἷς ἐστὶ

Κύριος ὁ Θεός, ὁ Παντοκράτωρ καὶ Παντοδύναμος καὶ Πανταχοῦ παρών!

Φρίσσω καὶ ἄφωνος γίνομαι! Καὶ αὐτοὶ οἱ λογισμοί μου μ' ἐγκαταλείπουσιν. Οὐδὲν μοὶ μένει, εἰ μὴ ἡ συνείδησις τῆς ἀδυναμίας μου. ὦ Θεέ, ὁ μόνος παντοδύναμος Κύριος, ὁ τὸ Σύμπαν συγκρατῶν, ὁ τὰ πάντα σώζων, καὶ τὰ πάντα πληρῶν! Τολμῶ ὁ τάλας ἐγώ, ὑπὸ τῶν προαισθήσεων τῆς λαμπηδόνης Σου κατειλημμένος, νὰ ὑψώσω τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς Σέ; Τολμῶ ἐγώ τὸ τέκνον τῆς κόνεως νὰ ἐπικαλεσθῶ Σὲ τὸν πάντων Ὑπέρτατον;

Ἀλλ' ὄχι, δὲν εἶμαι τέκνον τῆς κόνεως· εἶμαι τέκνον τοῦ Θεοῦ τῶν οἰκτιρμῶν, τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης, τοῦ παναγάθου Δημιουργοῦ, τοῦ Ὑψίστου καὶ Αἰωνίου. Ἐὰν ὁ στοχασμὸς τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ μου μὲ ταπεινοῖ καὶ μὲ κατακρημνίζει εἰς τὴν ἄδυσσον τῆς φθορᾶς, ὁ στοχασμὸς τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος μὲ ἀνυψοῖ ἕως τοῦ οὐρανοῦ τῶν οὐρανῶν. Καὶ δύναμαι νὰ προσευχηθῶ πρὸς Αὐτόν, καὶ τολμῶ νὰ παρακαλέσω Αὐτόν, ὡς παρακαλεῖ τὸ παιδίον τὸν πατέρα. Ἡ δὲ ὄψις τῶν ἔργων Αὐτοῦ ἐστὶ θεοδαία ἐγγύησις, ἣν παρέχει μοι ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ πραότης Αὐτοῦ, τὸ αἰώνιον καὶ ἄπειρον ἑλεός Του πρὸς ἐμέ. Διὸ καὶ γὰρ ἐκδοῶ· « Μεγάλα τὰ ἔργα Κυρίου, ἐξεζητημένα εἰς πάντα τὰ θελήματα Αὐτοῦ! »

ΡΗ'.

Αἱ μεταβολαὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος.

(Ὁμιλία Δευτέρα.)

« Ἐστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πρόσταγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται. »

(Ψαλμ. ΡΜΗ', 6).

Η ρῆσις αὕτη τοῦ ψαλμωδοῦ διὰ τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς μὲ καταλαμβάνει, ὅσακις θεωρήσω τὰ θαυμάσια ἔργα τῆς θείας Παντοδυναμίας, καὶ ὅσακις μόνον εἰς τὰς καθημερινὰς μεταλλαγὰς τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος ἐπιστήσω τὴν προσοχήν μου.

Ἀξιοθαύμαστος βεβαίως ἐστὶν ἡ ἀπειρος ποικιλία τῶν μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ μεγαλουργημάτων. Ποῖος θνητὸς διέτρεξέ ποτε καθ' ὀλοκληρίαν καὶ τὸ ἐλάχιστον μέρος τοῦ λαβυρίνθου τῶν γήινων πλασμάτων; Τίς ἐμελέτησεν ὅλα τὰ εἶδη τῶν φυτῶν, τῶν ἰχθύων, τῶν λίθων, τῶν ἐντόμων ἢ τῶν τετραπόδων ζώων, τὸν ὁργανισμόν αὐτῶν, τὰς ιδιότητας καὶ τοὺς χαρακτῆρας αὐτῶν; ἢ τίς εἶδε μόνον ὅλας αὐτὰς τὰς οὐσίας, πάντα ταῦτα τὰ ὄντα; Καὶ ὁ μέγιστος νοῦς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐὰν ἑκατονταετηρίδα ὅλην ἐργασθῇ, ἀδυνατεῖ νὰ περιλάβῃ τὸν πλοῦτον αὐτὸν τῶν γνώσεων, τῶν ἀξίων τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν ἀνθρώπων ἐρεῦνης. Ἐκπληκτικὴ ἐστὶ καὶ ἡ ποικιλία τῶν θαυμαστῶν φαινομένων, ἅτινα καθημερι-

νῶς βλέπομεν ἐν τῷ περιέχοντι. Καὶ ὁμῶς ἐν πρᾶγμα μοὶ φαίνεται ἔτι μᾶλλον ἄξιον θαυμασμοῦ, ἡ ἀπλότης τῶν μέσων καὶ τῶν αἰτίων, τῶν παραγόντων τὴν ποικιλίαν ταύτην, ἡ ἀπλότης τῶν νόμων, τῶν διεπόντων ὅλας τὰς κινήσεις καὶ τὰς μεταμορφώσεις τῆς φύσεως. Οὐδὲν τῶν ὑπαρχόντων δύναται ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὁρισθείσης αὐτῷ ὁδοῦ. Τὰ πάντα βαίνουσι καὶ ἀναπτύσσονται κατ' αὐστηράν καὶ ἀμετάπτωτον ἀνάγκην. « Ἐστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· πρόσαγμα ἔθετο, καὶ οὐ παρελεύσεται. » (Ψαλμ. ΡΜΗ', 6).

Ἀληθῶς εἰπεῖν, ἀδύνατόν ἐστι ν' ἀνακαλύψῃ τις πάντοτε καὶ ἐν παντὶ τοὺς σκοποὺς τῶν διατάξεων τοῦ Δημιουργοῦ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο πρέπει καὶ νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν σκοπῶν αὐτῶν; Ἐπ' ἀληθείας περὶ πλείστων πραγμάτων ἀγνοῶ διατί καὶ πρὸς τί ὑπάρχουσιν· ἀλλὰ μοὶ ἐπιτρέπεται διὰ τοῦτο καὶ νὰ ἀρνηθῶ ἐντελῶς τὴν χρησιμότητα τῶν ἐνεργειῶν τῆς φύσεως; Ὁ τοιοῦτος ἐνδοιαστὴς ἢ ἄπιστος ὁμοιάζει μικροῦ παιδίῳ, ὅπερ μὴ δυνάμενον νὰ ἐννοήσῃ τὰ αἷτια καὶ τὸν σκοπὸν τῶν πατρικῶν πράξεων καὶ παραγγελμάτων, ἢ μὴ ὄν εἰς κατάστασιν νὰ κρίνῃ περὶ αὐτῶν ὀρθῶς, νομίζει ὅτι ὁ πατήρ του ζῇ καὶ πολιτεύεται ἀπερισκέπτως καὶ ἀσκόπως. Τί δέ ἐστιν ἡ σύνεσις τοῦ σοφωτάτου τῶν θνητῶν, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἄπειρον σοφίαν τοῦ δημιουργήσαντος τὸν κόσμον καὶ ἐμφυσήσαντος αὐτῷ τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς;

Οὐ σπανίως πρὸς τούτοις συμβαίνει ν' ἀποδίδῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ τῆς φύσεως σκοπὸν, ὃν αὐτὰ οὐδόλως ἔχουσιν. Ἴσως μάλιστα, κακῶς ποιοῦντες, ἀναζητοῦμεν

πανταχοῦ ἰδιαιτέρους σκοποὺς καὶ διὰ τῆς φαντασίας τοιοῦτους πλάττομεν. Διότι τίς ἔχει τοσοῦτον διορατικὸν βλέμμα, ὥστε νὰ διερευνήσῃ ἅπαντας τοὺς τροχοὺς τῆς παρμεγίστου τοῦ Σύμπαντος μηχανῆς καὶ νὰ ἐννοήσῃ ἐναργῶς τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις, τὴν συναρμογὴν καὶ τὴν σύμπραξιν αὐτῶν; Τῇ ἀληθείᾳ ἐστὶ θρασύτης, πρὸς παραφροσύνην προσεγγίζουσα, ὅσάκις ὁ ἄνθρωπος ἐπιχειρῇ νὰ μαντεύσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τοὺς σκοποὺς τοῦ Θεοῦ ἐν ἅπασι τοῖς ἔργοις Αὐτοῦ.

Ἄλλ' αὐτόχρημα μωρία ἐστὶ τὸ νὰ μὴ θέλῃ ν' ἀναγνωρίσῃ τις οὐδαμοῦ τὴν συνάφειαν τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, νὰ τυφλώττῃ δὲ πρὸς τὴν περιφάνειαν τῶν θείων κατασκευασμάτων, ὅσάκις ὁ Θεὸς ἐκδηλοῦται σαφέστατα ἐν αὐτοῖς. Ἡ ἄρνησις παντὸς σκοποῦ ἐν τοῖς δημιουργήμασιν, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι τὸ μέγα καὶ ἀμέτρητον καὶ θαυμαστὸν Σύμπαν τῆς Δημιουργίας, ἔνθα τὰ πάντα ζῶσι καὶ κινοῦνται καὶ ἐνεργοῦσιν, ἐστὶν ἀπλῶς τυχαῖος συνδυασμὸς νεκρῶν καὶ ἐαυτὰς ἀγνοουσῶν δυνάμεων. Ἐν τοιαύτῃ δὲ ὑποθέσει ἡ δημιουργὸς δύνάμις τῆς φύσεως ἤθελεν εἶσθαι θεός, ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀκουσίως καὶ ἀσκόπως καὶ τυχαίως φέρων εἰς τὸ εἶναι θαύματα ἐπὶ θαυμάτων μετ' ἐκπληκτικῆς σοφίας. Τότε ὁ ἄνθρωπος ἤθελεν εἶσθαι ὃν ἀνώτερον τῆς φύσεως, ἀνώτερον τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔχων τὴν συνειδήσιν ἐαυτοῦ καὶ τῶν ἰδίων πράξεων, καὶ δυνάμενος νὰ κατανοῇ μέχρι τινὸς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν πραγμάτων καὶ τὰ ἔργα τῆς φύσεως, ἐνῶ οὐδὲν περὶ αὐτῶν γινώσκει ἡ δημιουργὸς δύνάμις, ἦτοι ὁ Θεός.

Ὅσον ἀσθενὴς καὶ ἂν ᾔνε ὁ ἀνθρώπινος νοῦς πρὸς κατὰληψιν ἐν παντὶ καὶ πάντοτε τῶν σκοπῶν τοῦ Ὑψί-

στου, φύσει ἡδέως φέρεται πρὸς ἀναζήτησιν καὶ ἀνέυρε-
σιν τῶν αἰτίων, τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῶν σκοπῶν.
Ἐστὶ νόμος τοῦ πνεύματος ἡμῶν, ἐστὶν ιδιότης τῆς ἀν-
θρωπίνης διανοίας τὸ νὰ ὑποθέτῃ πάντοτε καὶ ἐν παντὶ
πράγματι σκοπὸν τινα. Ἡ δὲ πείρα δεικνύει εἰς πάντα
ὕγιᾶ νοῦν τὴν θαυμασιωτάτην διάταξιν ἐν τῇ κατασκευῇ
ἐκάστου σώματος, ἐνθα τὰ ἐλάχισα παραλλάγματα ἤθε-
λον προξενήσῃ τοῦ ὄλου τὴν καταστροφὴν. Ἡ αὐτὴ πείρα
διδάσκει τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἐν τῷ ἀχανεῖ κράτει τῆς φύ-
σεως εἶνε ἀναγκαία ἡ σύμπραξις μυριάδων πραγμάτων,
ἵνα ἡ ὑπαρξὶς ἐνὸς ἐκάστου ἀτόμου διατηρηθῇ· ὅτι ἡ ἑλ-
λειψις ἐνὸς μόνου πράγματος ἐν τῷ συνόλῳ ἤθελε κατ' ἀ-
νάγκην ἐπιφέρει τὴν μεταβολὴν ὁλοκλήρου τῆς κτίσεως.

Πρὸ πάντων ἐθαύμασα πάντοτε τὴν ἀμοιβαίαν ἐπιρ-
ρὴν τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Αἱ τύχαι
ἡμῶν κατὰ μέγα μέρος ὀρίζονται ὑπὸ τῆς πορείας τῆς
φύσεως, καὶ ἰδίως ὑπὸ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος καὶ
ὑπὸ τῶν μεταβολῶν αὐτῆς. Αἱ τοῦ ἀέρος καταστάσεις
διευθύνουσι σχεδὸν ἅπαντα τὸν βίον ἡμῶν· ἀποτελοῦσι
δὲ, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ τὸ ὁρατὸν
νῆμα, τὸ κανονίζον τὴν εἰμαρμένην. Αἱ καταστάσεις
τοῦ ἀέρος, αἱ μεταβολαὶ καὶ οἱ συνδυασμοὶ αὐτῶν ἐπὶ
τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἰσὶν ἀρχὴ καὶ γένεσις τοῦ ἐνερ-
γητικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀμοιβαίων τῶν
λαῶν σχέσεων. Αὗται κινοῦσιν, ἀλλοιοῦσι, μεταβάλλουσι,
προάγουσιν ἐνθα δεῖ τὸ ἀνθρώπινον γένος· αὗται ποικίλ-
λουσι τὰ ἔργα καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, τὰ ἥθη, τὰς ἀνάγ-
κας, τὴν δίκαιταν, τὰς γλώσσας καὶ τὰς γνώμας τῶν
ἀνθρώπων, καὶ συνεπιλαμβάνονται τοῦ τε βίου καὶ τῶν
σχεδίων ἀτόμων, οἰκογενειῶν, φύλων καὶ αὐτῆς τῆς τύχης

ὀλοκλήρων ἐθνῶν, ἐκ περιτροπῆς ἐναντιούμεναι ἢ βοή-
θοῦσαι αὐτοῖς.

Ὡς ἐπὶ παραδείγματι δὲ, ὁποῖαν ὄντως δὲν ἔχουσιν
ἐνέργειαν τὰ φύχῃ τῶν βορείων χωρῶν ἐπὶ τῶν κατοι-
κούντων ἐν αὐταῖς, ἐπὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἐνδύεσθαι, τοῦ
κατοικεῖν καὶ τοῦ τρέφεσθαι, ἐπὶ τῶν ἔργων, ἐπὶ τοῦ
βίου, ἐπὶ τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν διασκεδάσεων αὐτῶν; ὁ-
ποῖαν ῥοπὴν ἐπὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς ῥώμης τοῦ
σώματος αὐτῶν, ἐπὶ τῶν κλίσεων αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς
διανοητικῆς αὐτῶν δραστηριότητος; Ἄς συλλογισθῇ τις
ἄφ' ἐτέρου τὰ ἀποτελέσματα τῶν καυμάτων, τῶν πνι-
γερῶν καὶ χαυνωτικῶν ἀνέμων, τῶν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας
πιπτουσῶν βροχῶν ἐν τοῖς μεταξὺ τῶν τροπικῶν τό-
ποις. Πόσον ῥάθυμα καὶ μαλθακὰ γίνονται αὐτόθι τὰ
σώματα, πόσον ζωηρὰ ἢ τοῦ φανταστικοῦ δύνανται, πό-
σον εὐερέθιστοι καὶ ἀκράτητοι αἱ ὀρέξεις, καὶ πόσον ἐν-
τεῦθεν ἀναγκαιῶς τροποποιοῦνται τὸ εἶδος τῆς κατοικίας
καὶ τῆς τροφῆς, καὶ αὐτὰ τὰ πολιτεύματα, καὶ αὐταὶ αἱ
πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν αὐτόθι οἰκούντων λαῶν!

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τῆς γῆς ζώνῃ ἢ κατὰ τὰς
διαφόρους χώρας διαφορὰ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος
ἐστὶν ὁ κύριος λόγος τῆς διαφορᾶς τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆ-
ρος. Ἡ θερμότης τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς
Ἑλλάδος παρασκευάζουσι λαὸν ὅλως διάφορον ἐκείνου, ὃν
ἀπεργάζεται ὁ τραχὺς ἀήρ τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Ῥωσ-
σίας, ἢ τὸ βροχερὸν κλίμα τῆς Ἀγγλίας, ἢ ὁ ὀμιχλώδης
οὐρανὸς τῆς Ὀλλανδίας. Οἱ δὲ ἐκ τοῦ κλίματος προερ-
χόμενοι ἐθνικοὶ χαρακτῆρες καὶ τὰ ἰδιώματα μέγα μέρος
συμβάλλονται εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλα σχέσεις τῶν ἐθνῶν,
εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν εἰρήνην.

Ἐὰν δὲ δὲν θέλω νὰ προσέξω εἰς τὴν καθολικὴν ταύτην ἐπιρροὴν τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος ἐν ταῖς διαφόροις τῆς γῆς κλίμασιν, ἀρκούντως ἀξία παρατηρήσεως εἶνε ἡ εἰδικὴ ἐπιρροή τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως ἐπὶ τῆς ζωῆς, τῆς εὐημερίας καὶ τῆς τύχης τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν κοινοτήτων, ἐν αἷς ἐγὼ αὐτὸς ἀνήκω. Πολλάκις ἠναγκάσθην νὰ εἶπω εἰς ἑμαυτόν· « Ἐνταῦθα ἐστὶ δάκτυλος Θεοῦ! » Καὶ ὅταν δὲν κατανοῶ πάντοτε τοὺς σκοποὺς τῆς θείας Προνοίας ἐν ταῖς συχναῖς καὶ ποικίλαις μεταβολαῖς τῆς τοῦ ἀέρος καταστάσεως, ἀδυνατῶ νὰ μὴ ὁμολογήσω, ὅτι αἱ μεταβολαὶ αὗται εἰσὶν ἐν τῶν ἰσχυροτέρων καὶ καθολικωτέρων μέσων, δι' ὧν ἐνεργεῖ τὰ δέοντα ἡ ἄκρα Σοφία.

Ὅτε ἡ αὐξάνουσα θερμότης τοῦ ἔαρινου ἡλίου, διαλύσασα τὴν χιόνα καὶ τὸν πάγον, πληροῖ τὴν ἀτμοσφαῖραν νοσηρῶν ἀναθυμιάσεων τοῦ ἐδάφους καὶ φέρει εἰς νέαν ἀναζύμωσιν πάντας τοὺς χυμοὺς τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων, πόσαι μεταβολαὶ ἐπέρχονται, πόσαι ἐγείρονται ἀγαλλιᾶσεις ἢ ἀνησυχίαι παρὰ πλείσταις οἰκογενεαῖς! Ἐδῶ ἄνθρωποι ἀδύνατον ἔχοντες τὸ σῶμα καταβάλλονται ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς προσβολῆς τῆς μεταβληθείσης θερμοκρασίας· ἄλλοι ὑγιαίνοντες ἀσθενοῦσι, καὶ ἄλλοι ἀσθενεῖς ἀποθνήσκουσιν· ἐκεῖ βλέπει τις ἄλλους πλήρεις χαρᾶς σκιρτῶντας καὶ παίζοντας ἐν μέσῳ τῶν νέων ἐλαστημάτων καὶ ἀνθέων. Ταῦτα δὲ πάντα εἰσὶν ἔργον ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ φαινομένου τῆς φύσεως. Ὁ θάνατος οἰκογενειάρχου μεταβάλλει τὴν τύχην ὀλοκλήρου οἴκου. Ἡ νόσος οἰκοδεσποίνης ἄλλην δίδει διεύθυνσιν εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν. Οὔτε ἡ νόσος αὕτη, οὔτε ὁ θάνατος ἐκεῖνος εἰσὶν ἔργον τῶν ἀν-

θρώπων, ἀλλ' ἀπλῶς ἀποτελεσμα ἐνεργείας τῆς ὥρας τοῦ ἔτους ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Φρονεῖς, ἄνθρωπε, ὅτι αἱ ἐνεργεῖαι αὗται καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν διέφυγον τὸν τὰ πάντα εἰδότα Θεόν; Πιστεύεις, ὅτι ὁ Δημιουργὸς τοῦ σκωληκίου ἐλησμόνησε τὸν ἄνθρωπον; Ὁ χλιαρὸς ἀήρ τῆς ἀνοιξέως, ὡς ὁ ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς ἐκνεφίας τοῦ φθινοπώρου καὶ ἡ παγετώδης πνοὴ τῆς χειμερινῆς ὥρας, εἰσὶν οἱ λειτουργοὶ τῆς θείας Προνοίας, τῆς αἰείποτε σοφῆς καὶ αἰείποτε φιλανθρωποτάτης. Ἀλλὰ τὰς ἀνεξιχνιάστους βουλὰς καὶ τοὺς ἀνεξελέγκτους σκοποὺς τῆς ἄκρας ταύτης Προνοίας οὐδόλως τολμῶ νὰ διερευνήσω· ἀρκεῖ μοι ὅτι πλειστάκις ἔλαβον ἀφορμὴν, ἵνα ἐκ τῶν ὑστέρων πεισθῶ, ὅτι ὅσα κατὰ βούλησιν Αὐτῆς συνέβησαν ἐγένοντο ἐπ' ἀγαθῷ ἐμοῦ καὶ τῶν ἄλλων. Ὁ δὲ ἀήρ ἐκάστης ὥρας τοῦ ἔτους ἐστὶν ὄργανον, οὗτινος ὁ Πανάγαθος ποιεῖται χρῆσιν ὑπὲρ τῆς διαρκοῦς εὐδαιμονίας μου, ὀρίζων πολλάκις δι' αὐτοῦ τὴν διεύθυνσιν τῶν συμβεβηκότων τοῦ βίου μου.

Μεθ' ὅσης ἐπιμελείας καὶ ἂν προφυλάξωμεν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν μεταβολῶν τῆς τοῦ ἀέρος καταστάσεως, ἀδύνατον ν' ἀποφύγωμεν αὐτὴν ἐντελῶς, ἅτε μὴ γινώσκοντες ἢ μὴ προβλέποντες πάντοτε τὰς γινομένας μεταβολάς. Τί δ' ἄλλο ἀπαιτεῖται ἵνα σβύσῃ ἡ φλόξ τῆς ζωῆς, εἰμὴ ψυχροῦ ἀέρος πνοὴ ἐπὶ μέρους τῆς ὑπερθέρμου ἐπιφανείας τοῦ σώματος ἡμῶν; Ἐνίοτε ἡ ἀτμοσφαῖρα πληροῦται θανατηφόρων μiasμάτων, ἅπερ μετὰ τοῦ ἀέρος εἰσπνέομεν χωρὶς νὰ ὑποπτεύσωμεν τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τῶν νοσημάτων. Τότε ἀκούονται πανταχοῦ θρῆνοι καὶ κοπετοὶ, ἀγγελίαι θανάτων, νεκρῶν ἐκφοραί. Αἶφνης σφοδρὸς ἐνσκήπτει ἄνεμος, δεινὴ

θύελλα κατατρομάζει τὸν κόσμον· τὸ περιέχον ἐκαθάρσθη, ἡ νόσος παύει, οἱ ἀσθενεῖς ἀναλαμβάνουσι, τὰ δάκρυα μεταβάλλονται εἰς χαράν. Ὁ Θεὸς ἔτυχε τοῦ σκοποῦ Αὐτοῦ, αἱ βουλαὶ Αὐτοῦ ἐξεπληρώθησαν. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ αἰσθάνομαι ὅτι μ' ὄλην τὴν περίσκεψιν καὶ τὴν φρόνησίν μου, καίτοι προφυλαττόμενος καὶ δεόντως φροντίζων περὶ τῆς υἱείας μου, μένω πάντοτε εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν δύναμαι νὰ ἀποφύγω ἢ νὰ στερηθῶ αὐτὴν πλειότερον, ἢ ὅσον αὐτὸν τὸν ἄερα, τὸν ὁποῖον ἀναπνέω. Πῶς ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος τόσον σπανίως διανοεῖται τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἥτις τοσοῦτον σαφῶς ἐκδηλοῦται ἐν ἀπάσαις ταῖς μεταλλαγαῖς τοῦ ἀέρος; Αἱ ἀλλαγαὶ τῶν ὥρῶν καὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος αἱ ἀλλοιώσεις εἰσὶ προσάγματα τοῦ Παντοδυνάμου, εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων συντρέχουσιν ἀπὸ τῶν ἀμετρήτων τοῦ οὐρανοῦ ἀποστάσεων μυριάδες ἀγνώστων ἡμῖν κόσμων. Αὐτὸς δὲ ὁ Θεός, ὅστις ἀπὸ καταβολῆς τοῦ Παντός ἐν τῇ παλάμῃ Αὐτοῦ συγκρατεῖ τοὺς οὐρανοὺς καὶ διατάσσει τὴν ἀμετάτρεπτον πορείαν αὐτῶν, ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ τὰ ἥττονα, ἀδυνατεῖ νὰ ὀρίσῃ τὴν τύχην ἐνὸς θνητοῦ καὶ νὰ κρατήσῃ ἐν ταῖς χερσὶν Αὐτοῦ τὸ νῆμα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς; Ἐν τοῖς σχεδίοις τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα εἰσὶν ὅλον συναφές, σύστημα ἀπείρων ὄντων ἐν πλήρει εὐρισκομένων ἀλληλευχία· οὐδὲν δὲ ὑπάρχει κλάσμα ἀπὸ τοῦ ὅλου κεχωρισμένον καὶ αὐτοτελές. Κἀγὼ ἀνήκω εἰς τὸ ὅλον αὐτό. Κἀμὲ ἠρίθμησεν ὁ τοῦ ὅλου Δημιουργὸς καὶ Κυβερνήτης. Ἐπ' ἀληθείας μεγίστην καὶ ὀλεθρίαν δεικνύουσιν ἐλαφρόνοιαν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν, καίπερ ἀπὸ τῆς ἐλαχίστης πνοῆς τοῦ ἀέρος ἐξαρτῶμενοι, διέρχωνται ἡμέρας καὶ ἐβδομάδας χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶ-

σιν ὅτι ὑπάρχει Θεός! Ὡς θνητὲς, ἡ ὁμίχλη, ἥτις σὲ περικαλύπτει, ἡ μαργαρώδης δρόσος, ἣν ἐκχέει ἡ νύξ ἐπὶ τῆς λειμωνίας βοτάνης, ἡ πάχνη, ἡ ἀπαργυροῦσα τοὺς θάμνους, τὰ νέφη, τὰ συννεφοῦντα τὸν οὐρανόν, ἡ χιών, ἡ ἀφθόνως σήμερον ἐπισωρευομένη, ἡ βροχὴ, ἥτις αὔριον ἀπὸ τὰ ὕψη καταπίπτει, τὰ πάντα εἰσὶν ὄργανα, ἅτινα τρέπει ὁ Θεὸς πρὸς τὴν σὴν καὶ τὴν τῆς οἰκογενείας σου ὑγίαν καὶ συντήρησιν. Εἶσαι ἀείποτε εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ Θεοῦ· εἶσαι ἀδιακόπως ἐγγὺς Αὐτοῦ. Ἀλλὰ ποῦ ἐστὶν ἡ πρὸς Αὐτὸν λατρεία σου; Πῶς βαδίζεις ἐνώπιόν Του;

Παιδιά ὄντες, εἵχομεν διδαχθῆ ἐν τοῖς σχολείοις, ὅτι ἡ θεία Πρόνοια διευθύνει τὰ διαβήματα ἡμῶν· ἀλλ' ὀλίγον ἐσκέφθημεν περὶ τῶν μέσων, ὧν ποιεῖται Αὕτη πρὸς τοῦτο χρῆσιν. Ἴσως δὲ οὐδέποτε ἐπῆλθεν ἡμῖν ἡ ιδέα, ὅτι ἐν τῶν μέσων αὐτῶν, τὸ κοινότερον ἅμα καὶ ἀποτελεσματικώτερον, ἐστὶν ἡ ποικιλία τῆς τοῦ ἀέρος καταστάσεως, εἰς ἣν ὀλιγώτατα προσέχομεν, καθὸ ἀκαταπαύστως βλέποντες αὐτήν. Διανοεῖσαι νὰ ἐξέλθῃς εἰς περιπατον, ἢ πρὸς ἐπίσκεψιν φίλων, ἢ νὰ ὁδοιπορήσῃς; Ῥαγδαία βροχὴ, αἰφνιδίως ἐπελθοῦσα, σὲ ἐμποδίζει καὶ σὲ παρατρέπει ἀπὸ τῆς ἀποφάσεώς σου. Δύνασαι νὰ καταλογίσῃς τὰς συνεπείας τῆς ἀναβολῆς ταύτης τοῦ περιπάτου, τῆς ἐπισκέψεως ἢ τῆς ὁδοιπορίας σου; Ἐὰν ἐπισκεφθῇς τοὺς φίλους σου ἢ ἐπιχειρήσῃς τὴν ὁδοιπορίαν σου αὔριον, δὲν θέλεις εἶσαι ἐν τῇ αὐτῇ ὥς σήμερον διαθέσει τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ὅσα ἤθελον σοὶ εἶπει σήμερον, αὔριον δὲν θέλεις ἀκούσει. Ἐκείνους, οὓς ἤθελες σήμερον ἀπαντήσῃ, πιθανῶς δὲν θέλεις ἀπαντήσῃ αὔριον. Ἐντεῦθεν ἄλλαι ἐπήγασαν διὰ σὲ ιδέαι καὶ σκέψεις καὶ

ἐπιθυμίαι καὶ ἀποφάσεις, ὅλως διάφοροι ἐκείνων, ὥς ἡθελῶς ἔχει, ἢ ἐπελθοῦσα βροχὴ δὲν σ' ἐκώλυε νὰ πραγματοποιήσης τὴν πρόθεσίν σου. Ἐντεῦθεν σειρὰ ὀλόκληρος ἰδεῶν ὅλως νέων, καὶ κατὰ συνέπειαν σειρὰ ἀπείρων πράξεων, αἵτινες ἐγένοντο παρὰ σοῦ, ἢ εἰς τὰς ὁποίας σὺ ἔδωκες ἀφορμὴν.

Μὴ νόμιζε δὲ ὅτι ταῦτα εἰσὶ σμικροῦ λόγου ἄξια καὶ ὅλως ἀδιάφορα. Οὐδὲν ὑφίσταται μικρὸν ἐν τῇ πορείᾳ τῶν πραγμάτων. Ἄλλως τε ἡμεῖς τάχα, θνητοὶ μυωπάζοντες, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὰ σπουδαῖα ἀπὸ τῶν μὴ τοιούτων; Τὰ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα τῶν ἐν τῷ κόσμῳ συμβαινόντων ἔχουσι σχεδὸν πάντοτε κατὰ τὸ φαινόμενον μικρὰν καὶ ἄσημον ἀρχὴν, ἐλάχισόν τι ὡς πρὶν αἰτίαν.

Οὐδὲν ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὴν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἡμετέραν ἐξάρτησιν τοσοῦτον ζωηρῶς, ὅσον αἱ περὶ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος μεταβολαί. Τῶν μεταβολῶν αὐτῶν ἐστὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥπτον ἀποτελέσμα ἡ ἐπίγειος ἡμῶν εὐημερία. Δι' αὐτῶν καθίσταται οἶονεὶ ὁρατὴ ἡ εὐεργετικὴ χεὶρ τοῦ Θεοῦ, τοῦ διαχέοντος ἄφθονα τὰ δῶρα τῆς εὐλογίας Αὐτοῦ ἐπὶ τὰ τέκνα Αὐτοῦ. Τὰ νέφη, διασταυρούμενα ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, ἐξυφαίνουσι τὴν μοῖραν ἡμῶν· οἱ ἄνεμοι, καθ' ὅσον χλιαροὶ ἢ κατὰψυχροὶ πνέουσιν, φιλοφρόνως ψηλαφίζουν ἢ σκληρῶς πλήττουσι καὶ διασείουσιν ἐκ βάθρων τῆς γῆτινῆς ἡμῶν εὐδαιμονίας τὸ εὐθραυστον οἰκοδόμημα. Ὅποσαι θνητῶν τύχαι ὑπὸ τοῦ γενικοῦ χαρακτῆρος ἐνὸς μόνου ἔτους ἢ μιᾶς μόνης ὥρας ἀποφασίζονται! Ὅποίας μεταβολὰς γεννᾷ ἐν τῇ εὐπραγίᾳ λαοῦ τινος σειρὰ ἐτῶν εὐφορίας! πόσον δὲ ἀνεπαίσθητος παρεκτροπὴ ἀπὸ τῆς

συνήθους εὐεργετικῆς πορείας τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους ἀρκεῖ ἵνα ἐνσκήψωσιν εἰς τὴν χώραν ἡμῶν καὶ καταμαστίσωσιν ἡμᾶς καιροὶ ἀφορίας! Οὐρανὸς ἐπὶ μακρὸν συννεφῆς, παγετὸς ὄψιμος, ἐπιβολὴ ἀέρος πρόσφορος εἰς παρασκευὴν χαλάζης, μία μόνη νύξ, μία μόνη ὥρα ἀρκεῖ ἵνα πάντα τὰ ἡμέτερα οὐσιωδῶς συνταράξῃ. Τίς δὲ ὁδηγεῖ τὰ νέφη καὶ ψυχραίνει τὸν ἀέρα; Τίς καλεῖ τὴν δύναμιν, τὴν παρασκευάζουσιν τὴν χάλαζαν, καὶ συναγείρει τὰ στοιχεῖα αὐτῆς, οὐχὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ὑπεράνω τῶν ἡμετέρων κτημάτων; Ἀναγνώρισον, ὦ ἄνθρωπε, τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ. Ναι, αἰσθάνεσαι τὴν παντοδύναμον καὶ εὐεργετικὴν αὐτὴν χεῖρα, ὅταν βλέπῃς ἔξω καὶ τὰ βλέμματά σου συναντῶσιν ἥλιον ἢ βροχὴν, χιόνα ἢ πάχνην. Ζῆς ὑπὸ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, καὶ διὰ τῆς φύσεως αὐτῆς ἡ θεία Πρόνοια διευθύνει τὰ κατὰ σέ.

Ἀγωνιζόμεθα καὶ μοχθοῦμεν, φροντίζομεν καὶ ἐργαζόμεθα· καὶ ὁμῶς οὐδὲν δυνάμεθα. Τὰ πάντα ἐν τῷ Θεῷ κεῖνται. Ἡ φύσις σοὶ ἀναγγέλλει τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀνὰ πᾶσαν ἐπανερχομένην πρωΐαν, ὥ κοῦφε θνητέ! Ὅσα ἀπολαμβάνεις, εἰσὶ δῶρον τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχὶ οὐσιωδῶς προϊὼν τοῦ κόπου σου, τῆς δεξιότητος ἢ τῆς φρονήσεώς σου. Ὁ οὐρανὸς, ὅστις διὰ τῆς φωταγωγοῦ θυρίδος τῆς καλύβης σου σοὶ φαίνεται συννεφῆς ἢ αἶθριος, οἶονεὶ σοὶ λέγει· «Τὰ πάντα ἀπὸ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ ἐξαρτῶνται.» Μὴ ἐπαίρου ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ σου. Σπινθὴρ ἀνάπτει ἐντὸς νέφους, καὶ τὸ σῶμά σου δὲν εἶνε πλέον, εἰ μὴ σωρὸς στάκτης. Θερμὸς ἄνεμος διέρχεται ὑπερθεὶν ὀρέων ἀπομεμακρυσμένων, ἅτινα σὺ οὐδέποτε εἶδες· αἶφνης καὶ τάχιστα διαλύεται ἢ ἐπ' αὐτῶν εἰς ὄγκον συνηγμένη χιὼν· ὀρμητικοὶ χεῖμαρροι ρέουσι βιαίως ἐπὶ

τῶν κοιλάδων· οἱ ποταμοὶ ἐξογκοῦνται· γέφυραι καὶ ἀποχώσεις συντρίβονται ὡς κάλαμοι· ἐκτεταμέναι πεδιάδες ἐντὸς ὀλίγων ὥρων εἰς λίμνας μεταβάλλονται καὶ τοῖς ὕδασιν αὐτῶν πλέουσιν ἤδη πνιγμένα ποίμνια· τοῖχοι στερεοὶ καταπίπτουσιν· ὁλόκληροι κῶμαι καταστρέφονται· ἀπὸ δὲ τῆς ἰλῦος τοῦ ἐπικλύστου ἐδάφους ἐξέρχονται ἀναθυμιάσεις καὶ διαδίδονται εἰς τὰς πόλεις νόσοι ἐπιδημικαί. Ταῦτά εἰσιν ἔργον ἀνωτάτης Δυνάμεως, ἣτις ἀείποτε ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν ἡμετέραν ἀλαζονείαν καὶ ἐλαφρόνοιαν, καὶ προσκαλεῖ ἡμᾶς νὰ συλλογισθῶμεν Αὐτὴν καὶ νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὸν Θεόν.

Τῷ ὄντι, ἡ ἱστορία μᾶς διδάσκει, ὅτι τὰ ἐν τῷ περιέχοντι φαινόμενα ὑπῆρξαν ἀείποτε παρὰ τοῖς ἀπαιδευτοῖς λαοῖς οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι, οἱ ἀναγγεῖλαντες καὶ ἀποκαλύψαντες αὐτοῖς τὴν ὑπαρξίν ἐνός ἀνωτάτου ὄντος. Οἱ λαοὶ ἐκείνοι ἐφαντάζοντο μάλιστα τοσαύτας θεότητας, ὅσα ἀγαθοποιᾶ ἢ φοβερά φαινόμενα ἔβλεπον ἐν τῇ φύσει. Οὕτω ἀπέδιδον εἰς εἰδικοὺς θεοὺς τὴν βροχὴν καὶ τὸν κεραυνόν, τὰς ζωογόνους ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ τὴν ἱρὴν, τὴν τρικυμίαν καὶ τὸν ζέφυρον. Τίς δὲ δὲν γινώσκει ἐξ ἰδίας πείρας ἢ ἐκ τῶν παρ' ἄλλοις συμβαινόντων, ὅτι τοιαῦτα φαινόμενα ἔσχον πολλάκις μεγίστην ῥοπὴν πρὸς τὰς ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἡμῶν ιδέας; ὅτι ἐξαγγέλλοντα ἐναργέστατα καὶ δεινότατα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀφῆκαν ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν; Ἡ καταιγὶς, ἡ ἀπειλοῦσα ναυαγίαν κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς καὶ ἀναγκάζουσα αὐτὸν νὰ προσευχηθῇ, ὁ κεραυνός, ὅστις διαφθείρων καὶ συντρίβων πᾶν τὸ προστυχόν πίπτει πλησίον τοῦ ἀθέου, ὁ σεισμὸς, ὁ συνταράσσων πεδιάδας καὶ ὄρη, δὲν παρί-

στανται ἐπὶ ματαίῳ· ὑπῆρξαν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, λειτουργοὶ τῆς παντοδυναμίας καὶ τοῦ ἀνεξάντλήτου ἐλέους Αὐτοῦ.

Βασιλεῖς καὶ λαοὶ, ὅσον τρομερὰ καὶ ἂν ᾖ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν, οὐδόλως εἰσὶ κύριοι τῆς εἰμαρμένης· ἀλλ' ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡσθάνθησαν, ὅτι ἐν τῇ ὑπερφροσύνῃ αὐτῶν οὐχ ἥττον ὀφείλουσι νὰ κλίνωσι τὸν αὐχένα εἰς τὰς θελήσεις ἄλλου ἰσχυροτέρου. Μεταβολή τις περὶ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος πλειστάκις ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσιν τῶν μεγαλειτέρων ἐπιχειρημάτων καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μᾶλλον ἀπονενοημένων προσπαθειῶν. Στόλοι ἀκαταμάχητοι ἔπλεον ἐπὶ τὰς θαλάσσας μελετῶντες τὴν καταστροφὴν μυριάδων εὐδαιμόνων οἰκογενειῶν. Τίς ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ αὐτοῖς; Ἀλλ' ὁ Θεὸς κυβερνᾷ. Μεταβάλλεται ἡ τοῦ ἀέρος κατάστασις, ὁ οὐρανὸς γίνεται συννεφής, βιαίων ἀνέμων καταφοραὶ διέρχονται ἐπὶ τὰ ὑγρά κέλευθα καὶ ἐγείρουσι τρικυμίαν· ὁ στόλος διασκορπίζεται ὡς ἄχυρον· ὁ ὠκεανὸς ἀνοίγει τὰς ἀβύσσους τοῦ καὶ καταποντίζει αὐτανδρα τὰ πολύκροτα πλοῖα.

Μήπως δὲν συνέβη ὅλη ἡ ἀνθρωπίνη τέχνη ν' ἀποδοῇ ματαία πρὸς ὑπεράσπισιν χώρας τινὸς κατὰ τοῦ εἰσβαλόντος ἐχθροῦ; Φρούρια χαρακώμασι καὶ τάφροις θαυμασῶς ὠχυρώμενα ὑψοῦνται πανταχοῦ· λίμναι ἀπλευστοὶ μεγάλας καλύπτουσιν ἐκτάσεις· ποταμοὶ κυλίουσι τὰ ὀρμητικὰ αὐτῶν κύματα. Τίς δύναται νὰ ὑπερνικήσῃ τὰ ἐμπόδια ταῦτα; Ἐπέρχεται παγετὸς νυκτῶν τινων· οἱ ποταμοὶ ὑπὸ τοῦ ψύχους καταπήγνυνται· αἱ λίμναι γίνονται στερεὸν ἔδαφος· καὶ ὁ ἐχθρὸς βαδίζει πανστρατιᾷ πρὸς βεβαίαν νίκην. Οὕτως ἠθέλησεν ὁ Θεός,

ὁ κρατῶν ἐν ταῖς χερσὶν Αὐτοῦ τὰς τύχας τῶν ἐθνῶν·

Τί ἀπέγινεν ἡ ἰσχὺς τῶν βασιλείων, ὅτε ἐπὶ κεφαλῆς ἀναριθμήτων στρατῶν ὑπερηφάνως ἐκήρυττον τὴν καταστροφὴν τῶν ξένων λαῶν, αἰφνης δὲ κέθυγρος καὶ ψυχρὸς ἀὴρ διέδωσεν ἐν τοῖς στρατοπέδοις αὐτῶν τὰ ῥιγηλὰ πάθη καὶ τὸν θάνατον; Κατὰ τῶν νόσων αὐτῶν ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις ἦν λίαν ἀσθενής, ἐνίκηθη δὲ κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ ἀέρος τοῦ φθινοπώρου ἢ ὑπὸ τοῦ χειμερινοῦ ψύχους.

Λέγεις, ὦ ἀπερίσκεπτε ἐνδοιαστὰ, ὅτι ταῦτα ἦσαν τυχαῖα. Ἀλλὰ πῶς τὸ τυχαῖον αὐτὸ ἐπῆλθεν ἐν τῷ καταλληλοτάτῳ πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ χρόνῳ καὶ μόνον ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἐν ᾗ ἡ δύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ; Ἐνδοιαστὰ, τὸ τυχαῖόν σου ἐστὶ σοφώτερον τῆς σοφίας σου. Ἀπιστε, ἀναγνώρισον τὸν Θεὸν ἐν τῷ τυχαίῳ αὐτῷ, ὅπερ, ματαιοῦν ὅλους τοὺς ἀνθρωπίνους ὑπολογισμοὺς, τοὺς μᾶλλον λεπτολόγους, μετέβαλε τὴν φάσιν τῆς οἰκουμένης, κατέστησε μυριάδας ἀνθρώπων εὐτυχεῖς, ἀπέδωκεν ἐλευθερίαν τοῖς τυραννουμένοις, δύναμιν τοῖς δειλοῖς, δίκαιον τοῖς ἡδικοημένοις. Τὸ τυχαῖον αὐτὸ ἦν πλήρες σοφίας καὶ ἐλέους, ὅπως οὐδενὸς ἀνθρώπου καρδία!

Ναί, Σὲ ἀναγνωρίζω, ὦ Θεέ μου καὶ Θεέ καὶ Πάτερ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους! Σὺ εἶ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἔχων τὸ κράτος καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου! Σὺ μὲ περιβάλλεις τῇ πατρικῇ Σου μερίμνῃ. Σὲ ἐν παντὶ τόπῳ καὶ χρόνῳ ἐγγὺς μου εὐρίσκω! Σὲ ἀκούω ἐν τῷ θορύβῳ, τῷ ἀπὸ τῶν συγκρουομένων νεφελῶν ἐξερχομένῳ. Σὺ ῥίπτεις τὸν κληρὸν μου διὰ τῆς καταπιπτούσης ὀμίχλης. Σὺ θαδίζεις διὰ λαίλαπος καὶ ἐγγίζεις με

διὰ τῆς ἡσύχου πνοῆς τῶν ζεφύρων, τῶν δροσιζόντων τὰς παρειάς μου ἐν ὄρα θέρους· Σὺ ὁμιλεῖς διὰ τοῦ καταπίπτοντος κεραυνοῦ καὶ φιλικῶς προσαγορεύεις τὴν καρδίαν μου διὰ τῶν χρυσῶν τῆς ἡμέρας ἀκτίνων, καὶ πληροῖς με ὅλον ἐκστάσεως ἐν ἀνεφέλῳ καὶ καταστέρω νυκτί. Εὐλογεῖ καὶ αἰνεῖ ἡ ψυχὴ μου τὴν Σὴν ἀγαθότητα καὶ τὸ Σὸν ἔλεος ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος!

♦♦♦♦♦

ΡΘ΄.

Ὅτι εὐχερὴς ὁ τοῦ χριστιανοῦ βίος.

« Ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἑλαφρόν ἐστιν. »
(Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΙΑ΄, 30).

ΑΙ ἀγαθαὶ προθέσεις οὐδόλως εἰσὶ σπάνιαι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις. Τὰ σπέρματα τοῦ καλοῦ ἐκβλασάνουσι συνεχῶς ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν· ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ ἐκβλαστήσεις αὗται ἀποξηραίνονται πρὶν ἢ φέρωσι καρπόν. Ὑπάρχουσιν ὥραι, καθ' ἃς τὰ μάλιστα ἐνθουσιάζομεθα ὑπὸ τοῦ παραδείγματος καλοῦ τινος ἔργου ἢ γενναίων αἰσθημάτων. Ὁμνύομεν τότε νὰ μιμηθῶμεν τὰς τοιαύτας πράξεις, νὰ διεγείρωμεν δὲ ἐν ἡμῖν καὶ νὰ διατηρήσωμεν τὰ τοιαῦτα αἰσθήματα. Εὐάριθμοι ἡμέραι παρέρχονται· ὁ ἐνθουσιασμὸς παύει, ἡ ἀπόφασις, ἣν ὁ

ἐνθουσιασμός αὐτός ἐνέπνευσεν, ἐξασθενεῖ. Τότε πλείστοι ἄνθρωποι λέγουσιν ἐν ἑαυτοῖς· «Ἐχω μὲν τὴν θέλησιν, ἀλλὰ δὲν ἔχω τὴν δύναμιν νὰ ἐκτελέσω τὸ καλόν·» ἢ ἄλλως, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ θεοῦ Παύλου, «Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής!» «Ἐπ' ἀληθείας, προσθέτουσιν αὐτοί, εἶνε δύσκολον νὰ ᾔνέ τις ἀληθῆς χριστιανός. »

Ἀλλ' οἱ τοιαῦτα λέγοντες ὄφειλον νὰ μὴ λησμονῶσιν, ὅτι τὸ ἀληθές πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ὁ πρὸς τὰς καλὰς καὶ ἀγαθὰς πράξεις εὐγενῆς ἔρως δὲν εἶνε ἀπλᾶ ἀποτελέσματα αἰφνιδίου ἐνθουσιασμοῦ, καὶ δὲν συνοδεύονται πάντοτε ὑπὸ ζωηρῶν αἰσθημάτων καὶ συγκινήσεων τῆς ψυχῆς. Τοιαῦται ἐξάψεις αἰσθημάτων εἰσὶν ὅσον καλὰ, ἄλλο τόσον πρόσκαιροι. Ἵνα τις ᾔ ἀληθῶς χριστιανός, μηδεμίαν ἀνάγκη ἐστὶν ἐν ἀσχολῷ ἀσυχῶ βίῳ οὐδὲν ἄλλο νὰ σκέπτηται, εἰ μὴ τὰ οὐράνια, ἀκαταπαύσως δὲ νὰ ἔχη ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ εἰς τὰ χεῖλη του τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θρησκείαν, ἢ ἐν παντὶ τόπῳ καὶ εἰς πᾶν ἔργον νὰ ἐπαναλαμβάνῃ προσευχὰς καὶ τροπάρια καὶ ῥητὰ τῶν Ἀγίων Γραφῶν. Ὅχι· ὁ ἄνθρωπος ποικίλας καὶ πολλὰς ἔχει ἀσχολίας, πλεῖστα δὲ καὶ σπουδαῖα καθήκοντα, αἱ δὲ δυνάμεις αὐτοῦ, οὔσαι λίαν περιορισμέναι, ἀπαιτοῦσιν ἅπασαν τὴν συγκέντρωσιν καὶ προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τελείαν κατάρτισιν ἔργου τινός. Ἀλλως τε, οὔτε δύναται οὔτε ὀφείλει διηνεκῶς νὰ προσεύχεται· διότι ἔχει καθήκον καὶ νὰ ἐργασθῇ, καὶ ν' ἀφιερῶσιν στιγμὰς τινὰς τοῖς φίλοις αὐτοῦ, καὶ ν' ἀναθρέψῃ καὶ ἐκπαιδεύσῃ τὰ τέκνα του, καὶ νὰ διοικήσῃ τὰ τοῦ οἴκου του, καὶ νὰ μάθῃ πλῆθος γνώσεων ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων εἰς τὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζῶντα. Ἀλλ' ὁμῶς περὶ

πάντα ταῦτα ἀσχολούμενος, ὀφείλει νὰ πράττῃ αὐτὰ μετὰ φρονήσεως, καὶ παντὶ σθένει νὰ προσπαθῇ ἵνα τὰ πραττόμενα γίνωνται ἐπ' ἀγαθῷ ὡς οἷόν τε μεγαλειτέρῳ τῆς κοινωνίας καὶ ἀποδίδωσι χρήσιμα πρὸς τὴν τελειοποίησιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ἴδου ποῖον εἶνε τὸ ἀληθές τοῦ χριστιανισμοῦ πνεῦμα.

Οὕτως ἄρα ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐδόλως ἀπαιτεῖ ἀδιάκοπον ἐνθουσιασμόν, συνέχειαν εὐλαδῶν αἰσθημάτων, ἀκατάπαυστον ἐπανάληψιν σχοινοτενῶν προσευχῶν καὶ ἀδιάλειπτον χρῆσιν λόγων ἐπ' οἰκοδομήν· ἀλλ' ἀπαιτεῖ γαλήνιον καὶ περιεσκεμμένην διάθεσιν τῆς ψυχῆς, καταδικάζουσαν πᾶσαν ἀπρεπῆ, ἄσκοπον καὶ ἐπιβλαβῆ πρᾶξιν, ἐπιζητοῦσαν δὲ πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι τὸ χρήσιμον, τὸ ὠφέλιμον, τὸ εὐεργετικόν, πᾶν ὅ,τι ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ἄλλων γίνεται, πᾶν ὅ,τι διεγείρει τὴν ἀγάπην καὶ φέρει τὴν εἰρήνην.

Ἔστιν ἄρα γε τοσοῦτον δυσχερές διὰ ὃν, λόγου μετέχον, νὰ διανοῇται, νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ ἐνεργῇ συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ λογικοῦ; Ἔστιν ἄρα γε τοσοῦτον δυσχερές διὰ ἄνθρωπον ὑγιαίνοντα νὰ προφυλάττῃται ἀπὸ τῶν γνωστῶν αἰτίων τῶν νόσων καὶ νὰ μὴ λάβῃ ὁ ἴδιος μάχαιραν καὶ πληγώσῃ ἑαυτόν; Βεβαίως ἤθελεν εἶσθαι παραφροσύνη νὰ βλάψῃ τις οὕτω ἐκουσίως ἑαυτόν! Καὶ δὲν εἶνε ἐπίσης παραφροσύνη νὰ παραδοθῇ τις θεληματικῶς εἰς πᾶσαν κακίαν, εἰς πᾶσαν πονηράν κλίσιν, λυμαίνουσαν τὴν τῆς ψυχῆς γαλήνην καὶ καθιστῶσαν ἡμᾶς ἐπιλήσμονας τοῦ τε ἐπιγείου καὶ τοῦ οὐρανίου ἡμῶν προορισμοῦ;

Διατί λοιπὸν ἀδιακόπως λέγεται; « Εἶνε τόσον δύσκολον νὰ ᾔνέ τις χριστιανός! » Καὶ σημαίνει τοῦτο ἄλ-

λο τι, εἰ μὴ ὅτι εἶνε δύσκολον νὰ ᾔνέ τις ὃν λογικόν καὶ νὰ μὴ ὑποπίπτῃ εἰς παραφροσύνην; Ὅχι, ὄχι· ὁ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων Σωτὴρ εἶπεν· « Ὁ ζυγὸς μου χρηστός καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν. » Οἱ δὲ λόγοι Αὐτοῦ πάντες εἰσὶν ἀλήθειαι μεγάλαι, ἁγίαι, θαθέως ἐσκεμμέναι. Δὲν ἐπέβαλεν ὁ Θεάνθρωπος εἰς τοὺς θνητοὺς ὑποχρεώσεις ἀνωτέρας τῶν δυνάμεων αὐτῶν· ἀλλ' εἶπεν αὐτοῖς· Ἔστε ὅ,τι ὑμεῖς αὐτοὶ ὡς ὄντα λογικὰ ἐπιθυμεῖτε νὰ ᾔσθε. Σπεύδετε πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν, τὸν ὅποιον αὐτὸς ὁ ὀρθὸς λόγος τάσσει ὑμῖν, ἤγουν πρὸς τὴν ἀληθῆ καὶ μόνιμον εὐδαιμονίαν, ἣτις οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς οὔτε ἐν τῇ αἰωνιότητι δύναται νὰ διαταραχθῇ. Πράττετε ὑπὲρ τῶν ἄλλων ὅ,τι ὡς πλάσματα λόγου μετέχοντα ἠθέλετε ἐπιθυμήσει νὰ πράξωσιν αὐτοὶ ὑπὲρ ὑμῶν.

Ἀλλὰ τίνα εἰσὶ τὰ ἐμπόδια, τὰ κωλύοντά σε νὰ ᾔσῃ τέλειος χριστιανός; Εἰσὶν ἄρά γε ἐμπόδια ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων προερχόμενα; Οὐχὶ βεβαίως· διότι ἕκαστος αὐτῶν σὲ σέβεται καὶ σὲ τιμᾷ, ὅταν ἐκπληροῖς τὰ καθήκοντά σου. Οἱ ἄνθρωποι σὲ ἀγαπῶσιν ὅταν διὰ καλοκαγαθίας καὶ διὰ κοινωνικῶν πράξεων καὶ φιλικῶν φρονημάτων γίνεσαι ἄξιος τῆς ἀγάπης αὐτῶν. Ἀπαντᾷς ἄρά γε ἐμπόδια εἰς τὴν χριστιανικὴν διαγωγὴν σου ἐκ μέρους τῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν νόμων; Οὐχί· διότι ἅπαντες οἱ νόμοι, ἀστυκοὶ καὶ ποινικοὶ, συντεταγμένοι πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων, εἰσὶ βοηθητικὰ μέσα, δι' ὧν ἀναγκαιῶς ὑποστηρίζεται πᾶς χρηστός καὶ ἐνάρετος βίος, τιμωρουμένων τῶν ὑβρεων, τῶν συκοφαντιῶν, τῶν φόνων, τῆς αὐτοδικίας καὶ παντὸς κακουργήματος ἢ πλημμελήματος.

Οὕτως ἄρα τὰ ἐμπόδια, τὰ κωλύοντά σε ἀπὸ τοῦ νὰ

ἦσαι ἀληθῆς χριστιανὸς ἐν ἔργοις, ἐν λόγοις, ἐν φρονήμασιν, οὐδόλως εἰσὶν ἐκτός σου, ἀλλ' ἐντός σου αὐτοῦ εὐρίσκονται. Ὁ ἐχθρὸς σου ἐν σοὶ ὑπάρχει, ὁ διαφθορεὺς τῆς ἡσυχίας σου οὐδαμοῦ ἄλλου οἰκεῖ, εἰ μὴ ἐν αὐτῇ τῇ καρδίᾳ σου. Κράτησον μόνον σεαυτοῦ, καὶ θέλεις ἐν τῷ ἅμα κατασταθῇ εὐτυχῆς, σοφὸς καὶ χριστιανὸς, καὶ θέλεις φθάσει εἰς τὸ σπουδαῖον ἐκεῖνο σημεῖον, ἔνθα θέλεις τύχει ἐπαξίως τῆς ιδίας σου ὑπολήψεως, τῆς ἀγάπης τῶν ὁμοίων σου καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Θεοῦ σου ἐν τῷ οὐρανῷ.

Καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἐν σοὶ αὐτὸς ἐχθρὸς, ὁ κωλύων σε νὰ σκέπτεσαι καὶ νὰ πολιτεύεσαι χριστιανικῶς; Ὁ ἐχθρὸς αὐτὸς ἐστὶν ἡ γηῖνη καὶ ζωώδης φύσις σου, ἐστὶν αὐτὴ ἡ σὰρξ σου, αὐταὶ αἱ σαρκικαὶ σου ὀρέξεις.

Ὑπείκεις εἰς ἀθεμίτους καὶ ἀκαθάρτους κλίσεις· παραδίδεσαι ὅλος ταῖς περὶ τὸ σῶμα ἡδοναῖς, κατὰ τοῦτο δὲ προσεγγίζεις μᾶλλον τῇ ζωώδει ἢ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει· διότι τὸ ζῶον ἀπλήστως ἐπιδιώκει τὰς ἡδονὰς αὐτὰς, τὰς ὁποίας ὁ νοῦς σου καταδικάζει. Εἶσαι πεπληρωμένος μίσους κατὰ τούτων ἢ κατ' ἐκείνων ἐκ τῶν γνωρίμων σου. Καὶ τὸ ζῶον γινώσκει τὸ μῖσος· ἀλλ' ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ἀποκρούει μὲν ἀνδρείως πᾶσαν ἐχθρικὴν προσβολήν, οὐδόλως δὲ μισεῖ ἢ μελετᾷ ἐκδίκησιν. Ἐξαπατᾷς τοὺς πλησίον σου διὰ δόλου καὶ πανουργίας. Καὶ τὸ ζῶον ἐστὶ δόλιον καὶ πανοῦργον· ἀλλ' ὁ λόγου μετέχων ἄνθρωπος πολιτεύεται μετὰ παρρησίας, μετὰ χρηστότητος, μετὰ πίστεως· δεικνύεται δὲ εἰς τοὺς ἄλλους ὅποιος εἶνε, διότι οὐδένα κακοποιῶν, οὐδένα φοβεῖται. Εἶσαι ἀλαζών, ἐπαίρεσαι ἐπὶ πλεονεκτήμασι, πάσχεις δοξομανίαν. Καὶ τὰ ζῶα εἰσὶν ἐπιδεκτικὰ ὑπερηφανείας

καὶ φθόνου· ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὀδηγούμενος ἐνθυμεῖται, ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ αὐτοῦ, μᾶλλον τὰς ἀρετὰς, ὧν σερεῖται, ἢ τὰ πλεονεκτήματα, ἅπερ κέκτηται.

Οὕτω λοιπὸν ἡ ζωώδης ἡμῶν φύσις ἐστὶ πανταχοῦ τὸ βεβαιότερον κώλυμα εἰς τὴν ἡμετέραν πρόοδον ἐν τῷ ἀληθεῖ χριστιανισμῷ. Ἡ κακία, καθιστῶσα ἐν ἡμῖν ὑπερέραν τὴν τοῦ σώματος ῥοπὴν, ἐξομοιοῖ ἡμᾶς πρὸς τὰ ζῶα· ἡ δὲ ἀρετὴ, οὕσα αὐτὸς ὁ θρίαμβος τοῦ πνεύματος, προσεγγίζει ἡμᾶς τῷ πνευματικῷ κόσμῳ, τοῖς ἀγγέλοις.

Καὶ ὅμως, ἐξ ὅλων τῶν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν κωλυμάτων, τὸ κοινότερον καὶ ἰσχυρότερον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶν ἡ ψευδὴς φιλοτιμία. Αἰσχύνεται τις πολυλάκις νὰ ᾔητε χρηστός· βλέπει τις ἄλλους πλημμελοῦντας καὶ ἐναθρονομένους ἐπὶ ἀνειμένῳ καὶ ὑλικῷ βίῳ, καὶ φιλοτιμεῖται νὰ φανῇ ὅμοιος καὶ ἐφάμιλλος αὐτοῖς. Φοβεῖται τις ἐνίοτε μὴ καταφρονηθῇ, ἐὰν δείξῃ αἰσθήματα εὐσπλαγχνίας καὶ οἴκτου, ἢ μὴ διὰ γενναίας συγγνώμης ἀδικήματος δώσῃ εἰς τὸν ἀντίπαλόν του ἀφορμὴν θριαμβοῦ. Φοβεῖται τις μὴ δι' εὐγενοῦς ἀπαρνήσεως ἑαυτοῦ καὶ διὰ κοινωφελοῦς πράξεως δεγείρῃ τὸν χλευασμὸν τῶν ἄλλων. Ἐντρέπεται τις νὰ ᾔητε χριστιανός· ἐντρέπεται τις ἐν μέσῳ ἀνθρώπων ἐν πάσαις ἀτιμίαις ζώντων νὰ δεικνύῃ τὴν εὐγενῆ καὶ πνευματικὴν φύσιν του· ἐρυθριᾷ τις ν' ἀκολουθῇ τὰς διατάξεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου, νὰ συμμορφοῦται πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ τῆς ἀνθρωπότητος Διδασκάλου, νὰ ποιῇ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Δύστηνε! ὁ σκώληξ, ὁ ἔρπων ἐν τῇ κόνει, ἔχει λοιπὸν ἰσχὺν ἢ μεγαλειότητα πλειότεραν τοῦ αἰωνίου Δημιουργοῦ, ὥστε νὰ φοβῆσαι μὲν τὴν κρίσιν οὐτιδανῶν καὶ ἀτίμων ὄντων, νὰ καταφρονῇ δὲ τὴν κρίσιν

τοῦ τῶν ὅλων Δεσπότου; "Ω! ἀπὸ τίνος χρόνου κατέστη ὄνειδος καὶ κηλὶς ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ὁ Λυτρω-
τῆς τῆς ζωῆς, ὁ τοῦ κόσμου μέγιστος Διδάσκαλος, ὁ θεῖος
Ἰησοῦς, ὥστε νὰ μὴ θέλῃς νὰ ὁμολογήσῃς Αὐτὸν ἐν τῇ
ζωῇ καὶ ἐνώπιον τοῦ κόσμου; Οὐαὶ σοὶ! ἔρχεται ἡμέρα,
ἔρχεται ὥρα, καθ' ἣν Ἐκεῖνος, ὃν ἡρνήθης ἐνώπιον τοῦ
κόσμου, θέλει σὲ ἀρνηθῇ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς Του τοῦ ἐν
οὐρανοῖς. Οὔτε τὸ αἷμα Αὐτοῦ, οὔτε ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ
θάνατος Αὐτοῦ θέλουσι τότε δυνηθῇ νὰ σὲ παραμυθήσω-
σι. Καὶ πῶς ὄντως δύναται νὰ σὲ ἀναγνωρίσῃ ὡς μα-
θητὴν καὶ ὁπαδὸν Αὐτοῦ ὁ Κύριος καὶ Διδάσκαλος τῆς
ἀνθρωπότητος, ὃν παρεγνώρισας κατὰ τὴν διάρκειαν ὁ-
λοκλήρου ἐγκληματικοῦ βίου, μόνον διότι ἐν τῷ μέσῳ
τῶν ἀγωνιῶν τοῦ θανάτου ἐπικαλεῖσαι τὸ ὄνομα Αὐτοῦ;

Κράτησον τῆς ψευδοῦς ταύτης φιλοτιμίας, ἀπόθες
τὴν ψευδῇ ταύτην αἰδῶ· μὴ ἐρυθρία νὰ ᾔσῃς χρηστὸς ἐν
μέσῳ πονηρῶν, νὰ ζῇς λογικὸν καὶ πνευματικὸν βίον με-
ταξὺ διεφθαρμένων ἀνθρώπων, καὶ θέλεις εἶσαι ἀληθὴς
χριστιανός.

"Εστὶν ἄρα τοσοῦτον χαλκὸν τὸ νὰ ᾔνῃς τις χριστια-
νός; Ἀναντιρρήτως οὐχί· « Ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστὸς,
καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν » εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν.
(Εὐαγγ. κατὰ Ματθ. ΙΑ', 30).

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία οὐδὲν ἄλλο ἐντέλλεται ἡμῖν,
ἢ ὅ,τι ἡμεῖς αὐτοὶ ἠθέλομεν ἐπιτάξῃ ἡμῖν πρὸς διατή-
ρησιν τῆς τε ἐσωτερικῆς αὐταρκειᾶς καὶ τῆς ψυχικῆς
γαλήνης, τῶν τοσοῦτων ἀναγκαίων εἰς τὴν ἐπίγειον καὶ
τὴν ἐπέκεινα τῶν παρόντων εὐδαιμονίαν ἡμῶν. Θέλεις
νὰ ζήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἡμέρας ἡσύχους καὶ εὐτυχεῖς; Ἡ
χριστιανικὴ θρησκεία σοὶ δεικνύει τὴν μόνην πρὸς τοῦτο

ἀσφαλῆ ὁδόν. Ἐπιθυμεῖς νὰ τύχῃς τῆς ὑπολήψεως καὶ τῆς ἀγάπης τῶν συμπολιτῶν σου; Ὁ χριστιανισμὸς σοὶ παρέχει πρόχειρα τὰ πρὸς τοῦτο μέσα. Ζητεῖς νὰ κερδήσῃς τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν φίλων σου καὶ τῶν προϊσταμένων σου; Τὰ τοῦ Χριστοῦ μαθήματα σὲ διδάσκουσι τίνι τρόπῳ θέλεις δυνηθῆ νὰ ἐμποιήσῃς τὴν πίσιν αὐτὴν εἰς τοὺς χρηστοὺς καὶ ν' ἀναγκάσῃς τοὺς διεφθαρμένους καὶ κακοὺς νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὴν ἀρετὴν σου. Ἐπιθυμεῖς νὰ μένης ἀτάρακτος ἐν τοῖς κινδύνοις, γαληνιᾶτος ἐν ταῖς δυσπραγίαις, εὐσταθὴς καὶ καρτερικὸς κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ βίου σου περιπετείας; Τοιοῦτον σὲ καθιστᾷ μόνη ἡ χριστιανικὴ πίστις σου· οὐδεμία δὲ δύναμις τοῦ κόσμου, οὐδεὶς τῶν κατὰ γῆν θεοποιουμένων τοιαῦτα παράγει ἀποτελέσματα. Εὐχέσαι νὰ ὀλιγοστεύσωσιν αἱ φροντίδες καὶ αἱ θλίψεις σου, ἡ δὲ ψυχὴ σου ὑπὸ χαρᾶς νὰ διαχυθῇ; Ὁ χριστιανισμὸς ἐνισχύει τὴν ἀνδρείαν σου, μεγαλύνει τὰ φρονήματά σου, τοὺς διαλογισμοὺς σου, σὲ ποιεῖ αὐτάρκη, ἐπιχέει εἰς τὴν καρδίαν σου τὰ γλυκέα νάματα ὑψηλῆς παραμυθίας, τὰ ἀπορρέοντα ἐκ μόνης τῆς πεποιθήσεως, ὅτι θεὸς καὶ πάνσοφος καὶ πανάγαθος Πρόνοια διέπει τὰ τῶν κόσμων καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων. Στεναῖζεις, πιεζόμενος ὑπὸ τῶν φθονούντων σε, ὑπὸ τῶν συκοφαντούντων καὶ διωκόντων σε; Θάρρει· ὁ χριστιανισμὸς ἔρχεται εἰς βοήθειάν σου, ἵνα ὑπομείνης τὸν πόνον αὐτόν, ἐπικουφίζει σε τῆς λύπης, καταισχύνει τοὺς ἐχθροὺς σου, μεταβάλλει τὰ δάκρυά σου εἰς χαρὰν, τὴν ἡττάν σου εἰς θρίαμβον. Ἡ φιλικὴ φωνὴ τοῦ Σωτῆρος δὲν ἀποτείνεται πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ ματαίῳ, λέγουσα· « Δεῦτε πρὸς με οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. » Ἐπιζητεῖς ἐπὶ τέλους τὸ λαμ-

πρόν δῶρον τοῦ οὐρανοῦ, ἡγοῦν ἱλαρὰν ψυχὴν ἐν ἀπάσχοις ταῖς περιστάσεσι τοῦ βίου σου; Ὁ χριστιανισμὸς σοὶ παρέχει εὐθυμίαν συνειδήσεως, ἱλαρότητα ψυχῆς, αἵτινες ἀείποτε ζωηραὶ ἐπανέρχονται ὡς αἰσὶν σκέπτεσαι περὶ ἀνθρώπων ἢ περὶ Θεοῦ, περὶ τῆς παρούσης ἢ περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Σοὶ εἶνε ἄρα τόσον δύσκολον, νὰ ἐργασθῇς ὑπὲρ τῆς ἰδίας σου εὐδαιμονίας; τοσοῦτον δυσχερὲς, νὰ πληρώσῃς τὰς καλλιτέρας εὐχὰς τῆς καρδίας σου; τοσοῦτον ἐπιπονόν, νὰ ἐκτελέσῃς τὴν ἰδίαν σου θέλησιν, καθ' ἧς οὐδὲν ἰσχύει ἐν τῷ κόσμῳ, πλὴν σοῦ αὐτοῦ; Σοὶ εἶνε τόσον χαλεπὸν, νὰ ᾗσαι χριστιανός;

Οὐχί· οὐδαμῶς ἐστὶ δυσχερὲς τὸ νὰ ᾗ τις χριστιανός, ὅταν ἅπαξ κατορθώσῃ νὰ κρατήσῃ ἑαυτοῦ, ἡγοῦν νὰ καταπολεμήσῃ καὶ καταβάλλῃ τὰς κακὰς αὐτοῦ ἐξεις, τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ἐλαττώματα, τὰς ἀνοικτείας αὐτοῦ ὀρέξεις, τὰς ἐπιθυμίας του, τὰς ἀφορώσας μόνον τὰ γήινα ἀγαθὰ. Πολλὰ δὲ δύναται ὁ ἄνθρωπος ὅταν θέλῃ. Βεβαίως δὲ τότε θέλει, ὅταν σπουδαίως ἐνθυμηθῇ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῶν κακιῶν αὐτοῦ, ὅταν συλλογισθῇ πόσας δυσαρεσκείας καὶ λύπας προξενοῦσιν αὐτῷ τὰ ἐλαττώματα καὶ αἱ κακίαι, καὶ ὅποιαν ἐλάβην φέρουσιν εἰς τὴν ὑγείαν, εἰς τὴν ὑπόληψίν του, εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτοῦ φίλους. Ὅστις ταῦτα πάντα σπουδαίως ἀναλογισθῇ καὶ ἅπαξ λάβῃ τὴν ἐδραίαν ἀπόφασιν νὰ βαδίσῃ ἄλλην βελτίονα ὁδὸν, θέλει εὖρεϊ ὅτι οὐδόλως εἶνε δύσκολον νὰ ᾗ τις χρηστός καὶ εὐτυχής.

Δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ᾗ τις χριστιανός· βεβαίως δὲ δυσχερέστερόν ἐστι νὰ ᾗ τις πονηρός.

Καὶ δὲν εἶνε μὲν δύσκολον νὰ ὑποπέσῃ τις εἰς ἀμαρ-
τημα· εἶνε ὁμως δύσκολον νὰ ἐμμείνη τις τῇ ἀμαρτίᾳ.
Πόσας δυσχερείας ἔχει τῷ ὄντι νὰ ὑπερνικήσῃ ὁ κακός,
ἵνα παραδοθῇ εἰς τὰς ἀκολάστους αὐτοῦ ἐπιθυμίας; Ἐν-
τὸς μὲν ἑαυτοῦ διηνεκῶς βασανίζεται ὑπὸ τοῦ φόβου, μὴ
ἰδῇ ἐπὶ τέλους γνωστὰς γενομένας τὰς κακίας αὐτοῦ, μὴ
ἐλθωσιν εἰς φῶς τὰ παρ' αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἀνοσίως πε-
πραγμένα, καὶ ἂν ὄρη ὀλόκληρα κυλίσῃ ἐπ' αὐτῶν. Φο-
βεῖται τὰ βλέμματα τῶν ἀνθρώπων, φοβεῖται τὴν δι-
καίαν αὐστηρότητα Προνοίας ἐπανορθωτικῆς καὶ μισθα-
ποδότου. Ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ εὐρίσκει ἀπειλητικούς νόμους
καὶ ἐφαρμοσὰς αὐτῶν, περιορίζοντας τὰς κακὰς πράξεις·
εὐρίσκει τὴν ἀπηνῆ κρίσιν καὶ τὴν καταδικαστικὴν ψῆ-
φον κόσμου, παρ' ᾧ ἡ μὲν μνήμη τοῦ καλοῦ ὡς καπνὸς
διαλύεται, ἡ δὲ ἐνθύμησις τοῦ κακοῦ οἶονεὶ ἐγκεχαραγμέ-
νη ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ φαίνεται· εὐρίσκει πρὸς τούτοις δεδα-
κρυσμένους ὀφθαλμοὺς τῶν οἰκείων του, τῶν ἀγαπητῶν
του, μέμψεις καὶ ἐπιτιμήσεις τῶν γνωρίμων του, αἵσχος
καὶ καταφρόνησιν ἐκ μέρους τῶν φίλων. "Ω! πρὸς πόσα
ἐμπόδια ἔχει νὰ ἀνταγωνισθῇ ὁ ἄνθρωπος, ὅπως παρα-
δώσῃ ἑαυτὸν τῇ κακίᾳ!

Ἵνα δὲ ἦ τις χριστιανὸς, οὐδόλως ἀνάγκη ἐστὶ τοσού-
των στενοχωριῶν καὶ φροντίδων καὶ προφυλάξεων. Ὁ
ἐνάρετος ἐκπληροῖ τὸ καθήκον του χαίρων, καὶ προθύμως
πράττει ἀγαθὴν τινα πράξιν, καὶ εἴτα ἀμέσως λησμονεῖ
αὐτήν. Οὐχ οὕτως δὲ συμβαίνει καὶ παρὰ τῷ πονηρῷ,
παρὰ τῷ ἀμαρτάνοντι. Αὐτὸς ἐπὶ μακρὸν ἀναμιμνήσκε-
ται τῶν ἀθεμίτων αὐτοῦ ἡδονῶν. Φεῦ! οὐδὲ δύναται νὰ
λησμονήσῃ αὐτάς, ὥςτε κινδυνεύει ἐξ ἀπερισκεψίας νὰ προ-
δοθῇ. Διανύει ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ, ἔχων ἀείποτε ἐσραμ-

μένους εἰς τὰ ὀπίσω τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ διηνεκῶς ἀτενίζων εἰς τὴν εἰκόνα τῆς ἀτιμίας αὐτοῦ, ἥτις καταδιώκει αὐτὸν ὡς μυσαρὸν καὶ ἀπειλητικὸν φάσμα. Ἀναγκάζεται δὲ εἰς ὅ,τι λέγει καὶ εἰς ὅ,τι ἀκούει νὰ ἐνθυμεῖται τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ, ἵνα περικαλύπτῃ αὐτὰ, ἵνα διαφεύγῃ τὴν ἄμεσον ἐκδίκησιν τοῦ κόσμου καὶ μὴ περιπλεχθῇ εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ παγίδας.

Ἵνα τις ἢ χριστιανὸς, οὐδαμῶς χρήζει μεγάλης τέχνης ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἄλλους σχέσεσιν αὐτοῦ. Ὁ χριστιανὸς παρουσιάζεται ἀφόβως ἐνώπιον τῶν ἀνωτέρων του, ἀκάκως ἐν τῷ κύκλῳ τῶν φίλων του, ἄνευ ὑπεροψίας πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτόν. Συνειδὼς τὴν ἀκριβοῦς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του πρὸς πάντας, παρ' οὐδενὸς φοβεῖται κατηγορίαν ἢ μέμψιν. Εἰς τοὺς μὲν ἔδωκε δείγματα ὑπακοῆς, εἰς τοὺς δὲ δείγματα φιλίας· ἄλλους ἐβοήθησε· δὲν δύναται ἐπομένως νὰ περιμένῃ παρὰ πάντων, εἰ μὴ τὴν ἀπόδοσιν ἀγάπης ἀντὶ ἀγάπης. Ἀλλ' οὐχ οὕτω καὶ ὁ ἁμαρτάνων. Αὐτὸς ὀφείλει νὰ ῥυθμίζῃ τὴν διαγωγὴν του τεχνικῶς κατὰ τοὺς διαφόρους ἀνθρώπους, μεθ' ὧν ἔρχεται εἰς συνάφειαν. Δι' αὐτὸν πᾶν κίνημα, πᾶσα ὁμιλία τῶν ἄλλων ἔχει ἢ φαίνεται ὅτι ἔχει σημασίαν τινὰ ὑποκεκρυμμένην. Παρατηρεῖ ὑπόπτως τὰ βλέμματα καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων. Ζητεῖ ν' ἀναγνώσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν ἄλλων τί περὶ αὐτοῦ φρονοῦσι, καὶ προσπαθεῖ νὰ μὴ ἀφήσῃ τοὺς ἄλλους νὰ διδάσωσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ καρδίᾳ. Θέλων δὲ νὰ φαίνεται καλλίτερος ἢ ὅσον ἀληθῶς εἶνε, προεξετάζει ἀκριβῶς τὰς κινήσεις καὶ τοὺς λόγους του, καὶ πάντοτε ἐπιτετηδευμένως καὶ ὁμιλεῖ καὶ πολιτεύεται. Ὅφείλει νὰ ἐξαπατᾷ τοὺς ἄλλους καὶ φοβεῖται μὴ παρὰ τῶν ἄλλων ἐξα-

πατηθῇ. Ἐλλείπουσι δὲ αὐτῷ καὶ ἡ ἀξιάγαστος ἀφέλεια τοῦ ἀθώου, καὶ ἡ παρρησία τοῦ ἐναρέτου, καὶ τὸ θάρρος τοῦ χριστιανοῦ.

Δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ᾔνέ τις χριστιανός. Ἐν τῇ καθόλου τῆς φύσεως τάξει τὰ πάντα ἀποτρέπουσι τῆς κακίας, τὰ πάντα παρορμῶσι καὶ παροτρύνουσιν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν. Διότι ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ οὕτω τὰ πάντα ἐν τῇ Δημιουργίᾳ διέταξεν, ὥστε αἰέποτε νὰ γινώμεθα βελτίονες, ὥστε ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νὰ ἐκτιμῶμεν τὸ ἐν ἡμῖν πνευματικὸν καὶ θεῖον, ὥστε ἀναγκαιῶς νὰ προσεγγίζωμεν πρὸς τὰ οὐράνια. Ὅπόσων τιμῶν τυγχάνουσιν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ ἀγνότης τῆς ψυχῆς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παρούσῃ ζωῇ! Πόσον ἡδύ ἐστιν, ὅταν ἡ εὐεργεσία ἡμῶν ἀνταμείβεται διὰ τῆς εὐγνωμοσύνης, ἡ κοινωφέλεια διὰ τῆς ὑπολήψεως τῶν ἀνθρώπων, ἡ χρηστότης διὰ τῆς κοινῆς ἐμπιστοσύνης, ἡ σωφροσύνη διὰ τοῦ σεβασμοῦ, ἡ μετριοτήτης τῶν φρονημάτων διὰ τῆς τιμῆς, ἡ ἀγάπη διὰ τῆς ἀγάπης! Ὅπόσον δὲ γλυκεῖα ἀπόλαυσις ἔγκειται καὶ αὐτῷ τῷ πόνῳ, ὃν αἰσθανόμεθα, ὅταν, ἀθῶοι ὄντες, παρεγνωρίσθημεν καὶ κακῶς ἐκρίθημεν! Ὅποιον κέντρον ἀρετῆς ἀποτελοῦσιν ἡ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος χριστιανικοῦ βίου καὶ ἡ ἐλπίς μελλούσης ζωῆς! Ὅποιος ἀφάτους ἡδονὰς διαχέει ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ χριστιανοῦ ὁ στοχασμὸς ἐνὸς Θεοῦ ὑψίστου, παντοδυνάμου, παντοκράτορος, παναγάθου καὶ πανστόργου Πατρός, καὶ ὁποίου θελκτηρίου ἐνθουσιασμοῦ πληροὶ τὴν μόνωσιν αὐτοῦ ἢ προσδοκία λαμπρᾶς αἰωνιότητος! Πῶς; Ἔσιν ἄρα τοσοῦτον δυσχερὲς νὰ ᾔνέ τις χριστιανός;

Ὡ! ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ δυσχερέστερον εἶνε διὰ τὸν πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀκράτως ἔχοντα, διὰ τὸν δοῦλον τῆς

ἁμαρτίας νὰ ἐμμένῃ τῇ κακίᾳ αὐτοῦ, τοῖς πονηροῖς αὐτοῦ ἔργοις. Ἡ μόνη ἀμοιβή, τὴν ὁποίαν ἐλπίζει, εἶνε ἡ πλήρωσις τῶν ἀγρίων παθῶν του, ἡ ἐπανάληψις τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ὁ κνισμὸς τῆς σαρκικῆς αὐτοῦ ἐπιθυμίας. Παρίστανται δὲ αὐτῷ ἀδιαλείπτως ὁ φόβος, ἡ ἀδημονία, ἡ ὑποψία, ἡ λύπη. Ὁ δυστυχὴς, μόνον ἀπειλὰς βλέπει, μόνον κατακρίσεις καὶ καταδίκας περιμένει. Φεῦ! οὐ σπανίως ἀπὸ τοῦ τρόμου εἰς φρικώδη περιπίπτει ἀπόγνωσιν!

Ἀπληστος γιγίνων τινῶν πραγμάτων, ἅπερ ἡ φαντασία αὐτοῦ ἐδείκνυεν αὐτῷ ὡς τὰ ἄκρα ἀγαθὰ τοῦ παρόντος βίου, κατηνάλωσεν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ καιρὸν καὶ ἀθωότητα καὶ τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς. Φθάσας δὲ διὰ πάσης θυσίας καὶ διὰ πολλῶν πόνων καὶ μόχθων εἰς τὸ ποθοῦμενον, εὔρεν ἀντὶ ρόδων ἀκάνθας. Ἐν τούτοις ἡ ἰδέα τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ οὐδεμίαν φέρει αὐτῷ παραμυθίαν, καὶ ὁ πρὸς τὴν αἰωνιότητα καὶ τὴν μισθαποδοσίαν στοχασμὸς τρόμῳ κατακλύζει αὐτόν. Τέλος ἔρχεται ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἀπεύχεται τὸ ζῆν καὶ καταρᾶται τὴν γέννησιν αὐτοῦ, ἥτις ἔρριψεν αὐτόν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, ζωὴν πλήρη βασάνων καὶ ἀπαιολημάτων καὶ ἐλπίδων κενῶν, ζωὴν, τὴν ὁποίαν, φεῦ, ἐκουσίως ἠτίμασε, καταβιβάσας ἐκυτὸν ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν ἀγγέλων εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀλόγων ζώων.

Ἀποστρέφω τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ τῆς ἀσηρᾶς ταύτης εἰκόνας. Διατί οἱ θνητοὶ ἐπιχειροῦσι τὰ χαλεπώτατα καὶ λυπηρότατα, καὶ ὑπερορῶσι τὰ εὐχερέστερα καὶ ὠραιότατα;

Ὁ ζυγὸς Σου, ὦ Ἰησοῦ μου, ἐστὶ πρᾶος· διὸ θέλω ὑποβληθῆ εἰς αὐτόν ἀσμένως καὶ εὐγνωμόνως. Τὸ φορ-

τίον Σου ἐστὶν ἐλαφρόν· διὸ θέλω φέρεи αὐτὸ μετ' ἄκρας ἡδονῆς. Σὺ ἐγίνωσκες τὴν ἀσθένειαν τοῦ θνητοῦ ἀνθρώπου· διὰ τοῦτο δὲν ἀπήτησας παρ' αὐτοῦ, εἰ μὴ ὅ,τι ἡδύνατο νὰ πράξῃ. Σὺ αὐτὸς ἔγινες ἄνθρωπος. Σὺ αὐτὸς ἔδειξας ἡμῖν ἐν τῇ θαυμαστῇ καὶ ἀγίᾳ ἐπὶ τῆς γῆς πορεία Σου τί δύναται ὁ ἄνθρωπος. Θριαμβεύων ἐν τῷ τέλει τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τῆς ζωῆς, ἐπέσρεψας, Οὐράνιε, εἰς τὸν οὐρανόν, ὅθεν κατέβης.

Εἶθε καὶ νῦν μίαν ἡμέραν νὰ γίνω κοινωνὸς τῆς δόξης Σου! Διὰ τοῦ θανάτου μου θέλω ἀποβάλλει τὴν γῆνην καὶ ζωώδη φύσιν μου, τὸ ὀχληρὸν καὶ ἄχρηστον περικάλυμμα, τὸ δὲ πνεῦμά μου διαπεφωτισμένον καὶ ἐλεύθερον θέλει ἀναβῆ πρὸς Σέ, αἰώνιε Πάτερ μου, πρὸς Σέ τὸν διὰ τοῦ στόματος τοῦ Ἰησοῦ καλέσαντά με, τὸν καλοῦντά με εἰσέτι ἀνὰ πᾶσαν μὲν ἡμέραν διὰ τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου μου, ἀνὰ πᾶσαν δὲ νύκτα διὰ τοῦ καταστέρου Σου οὐρανοῦ.

Ὅχι, δὲν εἶνε δύσκολον νὰ ᾔνέ τις χριστιανός· δὲν εἶνε δύσκολον, ὦ Θεέ μου, νὰ ᾔνέ τις Σὸν τέκνον καὶ ν' ἀγαπᾷ Σέ καὶ τὰς ἐντολάς Σου ἐνθέρμως. Δὲν εἶνε δύσκολον ν' ἀπομακρυνθῇ τις ἀπὸ τῆς τύρβης τοῦ ταραχώδους κόσμου καὶ νὰ προσεγγίσῃ εἰς Σέ, βαδίζων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν πρὸ ἐμοῦ ἐβάδισεν ὁ Ἰησοῦς.

Ἐλθετε λοιπὸν εἰς τὰς ἀγκάλας μου, σεῖς πάντες οἱ ἐχθροί μου· ἡ καρδία μου ἀγαπᾷ ὑμᾶς. Εὐλόγῳ ὑμᾶς τοὺς καταρασθέντας με· θέλω νὰ ἀγαθοποιήσω ὑμᾶς, τοὺς καταδιώξαντας καὶ ἀδικήσαντάς με! Φύγετε δὲ μακρὰν μου, ἀνόσιοι κλίσεις, ἀτιμωτικὰ πάθη, ἐπαγωγοὶ καὶ ἐπίβουλοι ἁμαρτίαι, καὶ ἀντ' αὐτῶν πληρώσατε τὴν καρδίαν μου αἰδήμων ταπεινοφροσύνη, ἰλαρὰ τοῦ

πλησίον ἀγάπη, εὐσεβὴς πραότης, σταθερὰ καλοκάγα-
θία, ἁγία ἀλήθεια, σεις πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ ἀρεταί!
Μόνον ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν ἡ ψυχὴ μου διαφωτίζεται· μό-
νον παρ' ὑμῶν στηριζόμενος καὶ ἐδηγούμενος θέλω ἶδει
μίαν ἡμέραν μειδιῶν τὸ παραπέτασμα τῆς παρούσης
ζωῆς καταπίπτον ὀπισθὲν μου, ἐνώπιον δὲ ἐμοῦ ἀνοιγο-
μέναις ἐν πάσῃ τῇ λάμπει αὐτῶν τὰς πύλας τῆς αἰωνιό-
τητος.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ Τῷ ΤΕΤΑΡΤῳ ΤΟΜῳ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ.

Σελ.

Μελέτη ΠΓ'. Ἀναμνήσεις τῆς Παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. (Ὁμιλία Πρώτη)	5
— ΠΔ'. Ἀναμνήσεις τῆς Παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. (Ὁμιλία Δευτέρα)	17
— ΗΕ'. Ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος μέριμνα	29
— ΠΣΤ'. Ὁ θρίαμβος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας	44
— ΠΖ'. Ὁ χριστιανὸς ὀφείλει νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς θρησκείας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θρησκευτικῶν φρονημάτων.	57
— ΠΗ'. Τὸ γῆρας.	74
— ΠΘ'. Ὁ περιβάλλων τὴν γῆνιν σφαῖραν ἀήρ	87
— Ζ'. Ὁ ἐκ τῶν ὄνειροπολήσεων τῆς φαντασίας κίνδυνος. . . .	105
— ΖΑ'. Ἡ ὑπεροφημία	121
— ΖΒ'. Ὁ σκώληξ καὶ ἡ παντοδυναμία τοῦ Δημιουργοῦ	137
— ΖΓ'. Ἡ ἀχαριστία	153
— ΖΔ'. Τίμα πάσας τῆς κοινωνίας τὰς τάξεις	166
— ΖΕ'. Ἡ τῶν γενεθλίων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμέρα ἐστὶν ἐορτὴ τῆς θείας πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀγάπης	180
— ΖΣΤ'. Ὁ Θεὸς ἐκδηλούμενος ἐν ταῖς τύχαις τῶν ἐθνῶν	193
— ΖΖ'. Ἐκαστος ἐστὶ δημιουργὸς τῆς ἑαυτοῦ τύχης	204
— ΖΗ'. Ὁ φόβος τοῦ θανάτου. (Ὁμιλία Πρώτη).	220
— ΖΘ'. Ὁ φόβος τοῦ θανάτου. (Ὁμιλία Δευτέρα).	234
— Ρ'. Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.—Ἀφή. . . .	249
— ΡΑ'. Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.—Γεῦσις. . .	264
— ΡΒ'. Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.—Ὁσφρησις. .	279
— ΡΓ'. Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.—Ὅρασις. . .	294
— ΡΔ'. Περὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.—Ἀκοή. . .	311
— ΡΕ'. Ποίει τὴν ἐλεημοσύνην εὐσκόπως	326
— ΡΣΤ'. Ἡ ἀξία τοῦ παρόντος βίου.	342
— ΡΖ'. Αἱ μεταβολαὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος. (Ὁμιλία Πρώτη). .	358
— ΡΗ'. Αἱ μεταβολαὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος. (Ὁμιλία Δευτέρα). .	372
— ΡΘ'. Ὅτι εὐχερὴς ὁ τοῦ χριστιανοῦ βίος.	386

